

Міністерство внутрішніх справ України

Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

КОНФЛІКТИ В ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Навчально-практичний посібник

За редакцією
доктора юридичних наук, професора В. М. Комарницького,
доктора юридичних наук, професора В. О. Криволапчука,
кандидата юридичних наук, професора Б. І. Бараненка

Сєвєродонецьк
РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка
2018

АВТОРИ:

Д.О. Александров, д-р. псих. наук., доцент (підрозд.: 3.1., 3.2., 4.1. у співавт.); **Б.І. Бараненко**, канд. юрид. наук, проф. (підрозд.: 2.1., 2.2., 2.3, 2.4., 4.2. у співавт.; упорядкування додатків); **О.І. Богучарова**, д-р. псих. наук, доц.(підрозд.: 2.1., 2.2., 4.1. у співавт.); **О.В.Бочковий**, канд. юрид. наук. с.н.с.(підрозд.: 2.1., 2.3., 4.2. у співавт.); **К.А. Гусева**, канд. юрид. наук, с.н.с. (підрозд. 3.2. у співавт.); **Л.А. Кириєнко** (розділ 1 у співавт.); **С.А. Комісаров**, канд. юрид. наук. доцент (підрозд.: 2.1., 2.3., 4.2. у співавт.); **В.О. Криволапчук**, д-р. юрид. наук, проф. (підрозд.: 1.2., 1.3. у співавт.); **В.М. Комарницький**, д-р. юрид. наук, проф. (передмова); **В.Д. Левік** (підрозд. 2.3. у співавт., упорядкування додатків); **А.В. Мовчан**, д-р. юрид. наук, проф.(розділ 5); **І.М. Охріменко**, д-р. юрид. наук, доц. (підрозд.: 3.1., 3.2., 4.1. у співавт.); **І.І. Пампура** (розділ 1 у співавт.); **С.Д. Редька** (підрозд. 4.2. у співавт.); **В.І. Тарабановська**, канд. юрид. наук (підр. 2.4. у співавт.); **В.О. Шаповалов** (підрозд. 3.3. у співавт.); **І.П. Усіков** (підрозд. 3.3. у співавт.).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

ВАШЕНКО Ірина Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри загальної психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

ЧЕРНОВСЬКИЙ Олексій Костянтинович, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, завідувач кафедри юридичної психології юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Рекомендовано до друку вченою радою Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (протокол № 7 від 21 грудня 2017 року)

К 65

Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності кримінальної поліції України. Навчально-практичний посібник / [Д.О. Александров, Б.І. Бараненко, О.І. Богучарова та ін.]: за ред. В.М. Комарницького, В.О. Криволапчука, Б.І. Бараненка. – МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Северодонецьк, РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. – 661 с.

ISBN 978-617-616-079-3

У пропонованому навчально-практичному посібнику висвітлено загальну історію конфліктів, розкрито їх сутність, структуру, місце та роль в оперативно-розшуковій діяльності кримінальної поліції України. Визначено методологію використання конфліктологічних знань в діяльності оперативних підрозділів, зокрема в умовах конфліктних ситуацій, що виникають на внутрісистемному рівні їх функціонування та під час здійснення ними оперативно-розшукових заходів.

Для курсантів, студентів, викладачів, науковців закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України, а також практичних працівників оперативних підрозділів Національної поліції України.

УДК 351.746;343.98;316.48(477)

ISBN 978-617-616-079-3

©РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018

©Автори, 2018

Зміст

Передмова.....	6
Розділ 1	
Загальнотеоретичні основи конфліктології.....	13
1.1. Історія конфліктологічних ідей.....	14
1.2. Конфліктологія як наука.....	25
1.3. Загальна характеристика конфліктів.....	31
1.4. Динаміка конфлікту.....	41
1.5. Управління конфліктами.....	48
Розділ 2	
Місце та роль конфліктів у оперативно-розшуковій діяльності...64	
2.1. Психологічна сутність оперативно-розшукової діяльності та її потенційно конфліктний характер.....	64
2.2. Внутрішні (внутрісистемні) конфлікти оперативно-розшукової діяльності.....	74
2.3. Конфлікти під час реалізації заходів та застосування засобів оперативно-розшукової діяльності.....	107
2.4. Конфлікти під час проведення оперативними підрозділами негласних слідчих (розшукових) дій.....	127
Розділ 3	
Конфлікти в оперативному спілкуванні.....	142
3.1. Поняття та психологічна сутність оперативного спілкування.....	142
3.2. Конфліктостворюючі фактори оперативного спілкування.....	152
3.3. Психологічна оцінка достовірності суперечливої інформації та застосування поліграфа.....	178

Розділ 4

Конфлікти в злочинному середовищі та їх використання в оперативно-розшуковій діяльності.....	239
4.1. Загальне уявлення про конфлікти в злочинному середовищі.....	239
4.2. Конфлікти в організованому злочинному середовищі та їх використання в оперативно-розшуковій діяльності.....	256

Розділ 5

Конфлікти в інформаційно-аналітичній сфері оперативно-розшукової діяльності.....	277
5.1. Поняття та сутність інформаційного конфлікту.....	277
5.2. Організаційно-управлінські конфлікти в інформаційно-аналітичній сфері оперативно-розшукової діяльності.....	292
5.3. Конфлікти на організаційно-тактичному рівні отримання та використання аналітичної інформації.....	304

Література.....	315

Додатки.....	326

Передмова

Демократизація всіх сфер суспільного життя в Україні супроводжується нечуваним зростанням випадків конфліктних ситуацій і соціальної напруги, значущим посиленням криміногенності загальної обстановки, різким загостренням суперечностей, відкритого протистояння правоохоронних органів і злочинного світу.

За таких умов проблема підвищення конфліктологічної культури оперативних працівників Національної поліції, а також рівня теоретичних і практичних знань в галузі професійного оперативного спілкування, насамперед у сфері своєчасного виявлення та управління конфліктами оперативно-розшукового спрямування, набуває особливої ваги й актуальності.

Більше того, в правоохоронній діяльності відбулися кардинальні зрушення, обумовлені новою соціально-політичною ситуацією в країні та пов'язані з євроінтеграційними процесами, в умовах яких відбувається реформування старої міліцейської системи з перетворенням її у новітню правову систему Національної поліції України.

У той же час, з набранням чинності Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК), який суттєво «процесуалізує» саму основу оперативно-розшукової діяльності (далі ОРД), з'являються й значні перешкоди на шляху реформування. Останнім часом у наукових і експертних колах, особливо європейсько-орієнтованих, ОРД помилоково розглядається в системі державних правовідносин як залишок радянської правоохоронної моделі, який, на їх думку, під-

лягає ліквідації. Неодноразово виголошується і постійно будирується (схоже, цілковитими аутсайдерами в правоохоронній діяльності) позиція відмови від інституту ОРД взагалі. Така «ліквідаційна політика» в частині існування інституту ОРД підтримується якраз на користь посилення заходів кримінального процесуального законодавства (законопроекти – № 5177 і № 5177-1 та «Про оперативно-розшукову діяльність» (регістр. № 6284), зареєстровані у Верховній Раді у 2017 р., останній на заміну закону ОРД від 18. 02. 1992 р.). Звідти проблемне поле дослідження у сфері ОРД значно розширюється, набуваючи додаткових суперечливих рис. Це найбільш виразні конфліктогенні фактори внутрісистемного характеру, які ще в більшій мірі доповнюються конфліктами зовнішнього характеру в оперативно-розшуковій діяльності, джерелами походження яких є суперечливі відносини між суб'єктами ОРД і її об'єктами та іншими учасниками цієї діяльності.

Фаховою відповіддю на зазначені суспільні виклики є розроблений колективом авторів під науковим редагуванням доктора юридичних наук, професора В. О. Криволапчука, доктора юридичних наук, професора В. М. Комарницького та кандидата юридичних наук, професора Б. І. Бараненка навчально-практичний посібник «Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності Кримінальної поліції України». У даному посібнику висвітлено загальну історію конфліктів, розкрито їх сутність, структуру, місце та роль в оперативно-розшуковій діяльності Кримінальної поліції України, визначено методологію використання конфліктологічних знань в діяльності оперативних підрозділів, зокрема в умовах конфліктних ситуацій, що виникають на внутрісистемному рівні їх функціонування та під час здійснення ними оперативно-розшукових заходів.

У посібнику висвітлено закономірності й механізми конфліктів, конфліктоутворюючі чинники, різновиди конфліктів у оперативно-розшуковій діяльності, дослідже-

но конфлікти, які виникають під час проведення оперативними підрозділами негласних слідчих (розшукових) дій. Значну увагу в посібнику також приділено сутності й структурі сучасної ОРД, яка має потенційно суперечливий та конфліктний характер. Розглянуто й зв'язок конфліктів ОРД з однією з новітніх спеціальних дисциплін у складі правоохоронних наук – психологією оперативно-розшукової діяльності. Це галузева теоретико-прикладна гілка психологічних знань, що надала можливість запропонувати практиці концептуальну діяльнісну (психологічну) модель ОРД, в якій також представлено вихідні передумови конфліктів у сфері оперативно-розшукової діяльності.

У контексті психологічної моделі оперативно-розшукової діяльності доводиться, що ОРД характеризується філософсько-правовими, теоретико-методологічними та практико-методичними аспектами. Узагальнюючи множинність цих аспектів та провідні тренди сучасного переформатування усієї системи правоохоронної діяльності, показано, що кардинальність трансформації оперативно-розшукової діяльності в правоохоронній системі насамперед пов'язана з пошуками *нової парадигми правової охорони громадян* та прагненнями адекватного профільованого оцінювання результатів спеціальної професійної правоохоронної діяльності у рамках ОРД.

У зазначеній парадигмі правової охорони та безпеки громадян, де враховується необхідність реалізації принципів безпеки й самих активних учасників оперативно-розшукової діяльності, зазначено правові підвалини оперативно-розшукових заходів та спеціальних засобів, з дотриманням притому таємності їх проведення під час виконання основних завдань ОРД. Варто зазначити також, що вказана парадигма правової охорони громадян вибудовується на підставі тих ціннісних пріоритетів оперативно-розшукової діяльності, що характеризують її як *державний, соціально корисний вид діяльності*.

Отже, спираючись на вище викладені методологічні передумови ОРД, у посібнику «Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності Кримінальної поліції України» його автори врахували нагальність посилення правоохоронної функцій української держави в умовах переосмислення та переходу в оцінюванні діяльності оперативних підрозділів від вузько інструментального поліцейського підходу до широкомасштабного правозахисного підходу з активною превентивною спрямованістю.

Такий соціально корисний підхід до розуміння суті ОРД орієнтує правоохоронців до визнання того факту, що використання багатьох, виключно об'єктивних критеріїв діяльності поліції в сфері ОРД, зокрема кваліфікаційних, функціональних вимог вочевидь є недостатнім. Натомість, потрібне наукове дослідження механізмів і закономірностей оперативно-розшукової діяльності із з'ясуванням її значущості для людини і суспільства в умовах, як соціально гармонійних, упорядкованих, так і в умовах конфліктних відносин. Саме тут ми стикаємось з оцінками ОРД не лише як соціально корисної, суспільно вагомої, а й контраверсійно конфліктної, суперечливої.

Загалом, проблема з'ясування конфліктологічної сутності ОРД не нова і на сьогодні накопичено вже чимало відповідних наукових робіт. Але ж більшість з них належить до періоду нелегітимного існування ОРД, тобто коли вона не мала державно-правового статусу. Тому в теорії ОРД, яка базувалася переважно на *відомчому підході*, основна сутність останньої визначалася, головним чином, з позицій суто організаційно-функціонального змісту. Загальною методологічною вадою цих уявлень була недостатня їх діяльнісна (соціально-психологічна, психологічна, суб'єктно-об'єктна) визначеність, а тому й відчувалася відсутність цілісного системного уявлення про ОРД як внутрішньо суперечливу, конфліктну людську діяльність.

У цілому, очевидне, своєчасне виявлення, попередження і припинення злочинів, що є головним завданням ОРД, передбачає об'єктивне конфліктне протистояння «суб'єктів» ОРД – працівників оперативних підрозділів Національної поліції і «об'єктів» ОРД – правопорушників, злочинців, наближених до них осіб.

Протиріччя, що виникають в процесі взаємодії між оперативними працівниками і злочинцями, включаючи окремі прошарки зовнішнього для них соціального оточення, породжують складні, підчас довготривалі конфлікти, які, однак, можна кваліфікувати як зовнішні відносно функціонування самої системи ОРД. Набагато складніші внутрішні (внутрі-системні) конфлікти ОРД, які ретельно проаналізовано у посібнику як конфліктні протистояння в оперативно-службових відносинах.

Запровадження нової парадигми правової охорони громадян в частині адекватного правового оцінювання оперативно-розшукової діяльності, окрім всього, означає, що уявлення про ОРД як про діяльнісну пізнавальну категорію або систему правовідносин, пов'язану насамперед з «логікою» існування об'єкту оперативної діяльності, потребує зміщення акцентів в оцінці якості професійного функціонування оперативних працівників з критеріїв оцінки їх виконавчих функцій як поліцейських до визнання пріоритету професіонала «оперативника» як активного суб'єкта діяльності, зокрема суб'єкта оперативного спілкування.

За таких обставин концептуальною моделлю дослідження суб'єкт ОРД визначається не просто як фахівець, виконавець заходів ОРД, але він постає як індивідуальний або груповий (колективний) суб'єкт оперативно-розшукової діяльності та соціальних відносин, який у ході взаємовідносин з іншими людьми разом з тим поводить як суб'єкт оперативного спілкування, здатний до активних, самостійних і відповідальних, а отже, контраверсійних, супереч-

ливих і конфліктних дій в сфері правовідносин оперативно-розшукового спрямування і притому в усьому спектрі ОРД.

У діяльнісній концептуальній моделі ОРД, запропонованій авторами посібника, показано, що суб'єктам ОРД притаманна розвинена, стійка, соціально зумовлена система психологічних і суб'єктних якостей, яка, насамперед, виявляється в діяльності та спілкуванні. Притому, внаслідок високої вірогідності виникнення конфліктів у сфері правовідносин суб'єкт ОРД перш за все характеризується з боку тих можливостей управління конфліктами, засобів їх запобігання або конструктивного розв'язання, які були набуті ним як суб'єктом у сфері правовідносин, у тому числі як під час гостро конфліктного, так і ймовірно безконфліктного спілкування з різними категоріями громадян, взаємодії з населенням, громадськістю, засобами масової інформації тощо. Невипадково уявлення про правову охорону громадян як психолого-діяльнісну категорію, з одного боку, пов'язане з суб'єктом і об'єктом діяльності, її метою та мотивами, а з іншого – безпосередньо із заходами оперативно-розшукової діяльності (у тому числі її методами, засобами, способами, прийомами тощо). Очевидно, якраз з психологічної точки зору, вагомою характеристикою суб'єкта оперативного спілкування є вміння та навички здійснення правомірного психологічного впливу на різні «об'єкти» оперативного інтересу в умовах конфліктного протистояння; знання технік й технологій та вміння протидіяти спробам маніпулювати собою під час конфліктних відносин; вміння вести переговори із правопорушниками під час проведення оперативної розробки, досягаючи консенсусного рішення та ін.

Психологічна модель ОРД, яку опановано в посібнику, доводить, що саме її суперечливий суб'єктно-об'єктний характер являє головну передумову потенційної конфліктності ОРД. Саме цим пояснюється наявність різних форм протидії й численних випадків перешкоджання заходам ОРД, у тому

числі доволі часто спрямованих проти конкретних оперативних працівників.

Результат протистояння суб'єкта ОРД та одного чи більше осіб (об'єктів ОРД) завжди непередбачуваний. Тому в процесі здійснення оперативно-розшукових заходів оперативним працівникам поліції необхідно уміти не тільки отримувати необхідну інформацію, оцінювати її достовірність та повноту, здійснювати правомірний вплив на правопорушників, а й завчасно приймати відповідальні рішення щодо можливого перебігу життєво небезпечних ситуацій конфліктного характеру як для життя самих оперативників, їх конфідентів, так й їхніх рідних чи близьких людей.

Знання закономірностей розвитку конфліктів, особливо в злочинному середовищі та своєчасне отримання оперативними працівниками інформації про їх початок, хід і розвиток дозволяють, окрім того, розумно втручатися в ці процеси, скеровуючи їх у напрямку, необхідному для виконання завдань ОРД, а також використовувати конфліктні ситуації в оперативно-розшуковій діяльності, насамперед із метою оперативно-профілактичного роз'єднання злочинних формувань, викриття їх злочинної діяльності, у тому числі розкриття вчинених ними злочинів і т. ін. Тут цілком доречні також навички і вміння обробки оперативно-аналітичної інформації та знання закономірностей розвитку інформаційного конфлікту, вміння приборкання конфліктів, що пов'язані з отриманням і використанням аналітичної інформації.

Головний висновок у вивченні конфліктів в оперативно-розшуковій діяльності, який мають зробити читачі посібнику, та до якого схиляють його автори, полягає в наступному: оперативні працівники мусять навчитися виявленню та пізнанню за допомогою відповідних методик (специфічних щодо саме оперативно-розшукової діяльності) таких конфліктних суперечностей та потенційних конфліктогенів об'єктивного і суб'єктивного характеру, які, по-перше,

пов'язані з правовими аспектами ОРД, по-друге, мають організаційне та управлінське походження, по-третє, досягають оперативно-тактичного рівня, для якого характерні міжособистісні (в певній мірі й внутрішньо-особистісні) конфліктні ситуації різної тривалості та гостроти, що відображають відносини протиборства між оперативним підрозділами (їх окремими працівниками) і злочинцями.

Автори сподіваються, що посібник не тільки допоможе оперативним працівникам у їх оперативно-службовій діяльності, яка здебільшого відбувається в умовах конфліктних ситуацій, але й буде корисним при використанні в навчальному процесі у вищих навчальних закладах МВС України.

Розділ 1

Загальнотеоретичні основи конфліктології

Вивченню конфліктів, причин їх виникнення присвячена велика кількість праць учених різноманітних напрямів: філософів, психологів, соціологів, політологів, правознавців та інших науковців. Вітчизняні й закордонні дослідження, а також реалії сьогодення свідчать про необхідність знань і навичок у галузі конфліктології, особливо стосовно управління, попередження, прогнозування і діагностики конфліктів. Більше того, за сучасних умов ці питання набувають усе більшої значущості та актуальності.

Сьогодні конфліктологія представляє собою самостійну науку, конкретну галузь суспільствознавства, яка, вирізняючись комплексним характером, з необхідністю передбачає поглиблення гуманітарного знання – тобто її вивчення розширює коло і піднімає рівень знань про людину і суспільство, сприяє різносторонньому розумінню проблем соціальної взаємодії, застосуванню ефективних способів і засобів їх вирішення.

Однак статусу окремої галузі суспільного знання конфліктологія набула лише в середині ХХ століття. Хоча первинні спроби узагальнити накопичений практичний досвід і дійти загальних висновків про те, як вирішувати конфлікти, з'явилися вже у I тисячолітті до нашої ери у деяких країнах (Китай, Греція), що й створило фундамент сучасної конфліктології.

А отже, цілісне й системне уявлення і розуміння сутності та значення конфліктології можливе тільки за умов вивчення основ означеної дисципліни. Саме тому дослідження проблематики конфліктів доцільно розпочати з висвітлення загальних питань історичного огляду виникнення та становлення поглядів і уявлень про конфлікти.

1.1. Історія конфліктологічних ідей

Накопичення знань про конфлікти. Як суттєва сторона соціальних зв'язків, конфлікти існували завжди і тому з давніх часів привертали увагу людей у спробах їхнього осмислення. На підтвердження зазначеного свідчать міфологія та релігія різних народів, фольклор і пам'ятки літератури (зокрема давньогрецький міф про яблуко розбрату й суд Парису; біблійська оповідь про Каїна з Авелем; перекази, легенди та героїчні билинні оповіді про історичні події захисту і збереження Київської Русі), думки мислителів усіх часів, досягнення соціальних та гуманітарних наук. При цьому простежувалося усвідомлення зв'язку спроби пояснення конфліктів із розумінням сутності самої людини і суспільства. Тому витoki конфліктології сягають корінням джерел соціальної філософії.

В ідеях мислителів **Стародавнього світу** (Лао Цзи, Конфуцій, Геракліт, Платон, Демокріт, Аристотель, Епікур) містяться численні і подекуди досить глибокі зауваження про причини різноманітних конфліктів і шляхи їх подолання. Античні філософи засуджували розбрати, хоча й стверджували, що «у суперечці народжується істина». На їхню думку, конфлікт – це не погано і не добре, він існує незалежно від того, як до нього ставляться. Крім того, увесь світ сповнений суперечностей: життя природи, життя Богів, життя людей.

Найважливішою особливістю конфліктологічних ідей, що отримали свій розвиток у поглядах мислителів **Середньовіччя** (Аврелій Августин, Тертуліан, Тома Аквінський), є те, що, в основному, вони мали релігійний характер. Насамперед затвердилася християнська релігія, що проповідувала загальну любов, людинолюбство і прагнула довести переваги миру і згоди між людьми. Хоча вже на початку IV ст. розуміння несумісності воєн із вченням Христа ставив під сумнів і саме існування Бога. З цього приводу релі-

гійна філософія навіть розробила спеціальне вчення – «Виправдання Бога», яке пояснювало те, чому Бог допускає зло.

Сутнісною особливістю поглядів мислителів епохи **Відродження** (Микола Кузанський, Нікколо Макіавеллі, Микола Коперник, Джордано Бруно, Томас Мор, Франсуа Рабле, Еразм Роттердамський) на проблему конфлікту є те, що вони сформувалися внаслідок розвитку на більш високому рівні ідей давньогрецької філософії про велич людського розуму, про його роль у пізнанні навколишнього світу. Філософи цієї епохи надавали подібним проблемам земного сенсу, звільняли сприйняття людських проблем від влади релігійної свідомості. Вони виступали з різким засудженням соціальних зіткнень і озброєних конфліктів, відстоювали ідеї миру і згоди між людьми, вважаючи їх вирішальним чинником розвитку суспільства.

У період **Нового часу** і епохи **Просвітництва** були створені передумови системного підходу щодо вивчення конфліктів.

Загалом обговорення проблеми конфліктів в Новий час виявило 2 різні підходи у розумінні природи конфлікту: 1) *песимістичний* (виразив Томас Гоббс), згідно якого людська натура визнавалася негативною і тому для подолання аморальності людей необхідне застосування державного насильства, що тримало б людей у страху і не допускало війн; 2) *оптимістичний* (авторство належить Жан-Жакові Руссо): людина за своєю природою добра і миролюбна, а джерелом конфлікту є недоліки і помилки в організації суспільства, тому необхідне створення демократичної держави як джерела злагоди, що спирається на виховні, ненасильницькі засоби.

Століття Просвітництва не внесло істотних змін у різноголосся думок щодо причин конфліктів і заходів щодо їх подолання. Характерна в цьому аспекті думка Адама Сміта – самокорисливі егоїстичні інтереси людини мають узгоджуватися із загальними прагненнями благополуччя інших.

Внесок у розвиток конфліктологічних ідей у **XIX – початку XX сторіч** здійснили: Георг Гегель, Томас Мальтус, Чарльз Дарвін, Герберт Спенсер, Уільям Самнер, Людвіг Гумплович, Георг Зіммель, Роберт Парк, Ернст Берджесс,

Аббіон Смолл. У цей час намітився інший підхід до оцінки соціальних конфліктів: 1) вони представляються не просто можливими, а цілковито нормальними, навіть неминучими, явищами соціальної дійсності; 2) визнаються постійним фактором суспільної динаміки та розвитку; 3) стан протиборства забезпечує рівновагу, сприяє єдності, соціальній інтеграції та стабілізації суспільства, зміцнює принципи і норми їх організації.

Становлення конфліктології як науки. По-справжньому науковий підхід до аналізу конфліктів з'явився тільки у другій чверті XIX століття. Саме з того часу конфлікти були визначені як один із предметів для спеціального вивчення. Формування конфліктології відбувалося разом із розвитком історії, соціології, права, етики, психології та інших соціальних наук. Цей період посідає виняткове місце у становленні конфліктології як відносно самостійної теорії, окремої сфери досліджень.

Для цього періоду характерним є виникнення ряду нових наук і концепцій (марксистська філософія, соціологія, психологія). Їх праці стали, з одного боку, загальнотеоретичною базою конфліктології, а з іншої – методологічним керівництвом для розробки практичних прийомів аналізу, оцінки і розв'язання соціальних конфліктів.

У соціально-політичних і правових концепціях суспільного розвитку на рубежі XIX–XX сторіч інтерес до проблематики конфлікту був цілком очевидний. Дослідження питань здійснювалося переважно на базі методологічних установок соціального дарвінізму й марксизму, західної соціології, політології та юриспруденції, що мали як певні здобутки, так і недоліки щодо розкриття сутності такого явища, як конфлікт.

Серед яскравих представників цього часу слід зазначити таких, як: Карл Маркс, Фрідріх Енгельс, Макс Вебер, Вільфредо Парето, Гаetano Моска, Жорж Сорель, Франц Оппенгеймер, Артур Бентлі.

Аналізуючи основні ідеї, висловлені у теоріях цього періоду, доцільно виділити ті, що визначаються всезагальніс-

тю й зберігають свою актуальність для сучасних концепцій конфлікту, а саме:

1) доведено, що конфлікт є *нормальним соціальним явищем* (людині та суспільству природно властиві біологічні, психологічні, соціальні й інші фактори, що неминуче породжують різноманітні численні конфліктні ситуації);

2) встановлено *позитивні функції конфліктів* (забезпечення загального прогресивного руху громадського життя, сприяння збереженню єдності соціальних утворень, встановленню загальнозначущих норм і цінностей);

3) визначено *стан структурного конфлікту* (наявність зв'язку та залежності між конфліктним станом суспільного розвитку й типом соціальної структури, що його породжує);

4) з'ясовано *стан функціонального конфлікту* (наявність зв'язку та залежності між змінами економічної, політичної, духовної сторін життя суспільства й конфліктних ситуацій, що виникли внаслідок цих змін);

5) відзначено *неминучість і постійність протилежності між правлячими* (меншість) *і керованими* (більшість), що викликає різноманітні конфлікти;

6) виявлено *стан динамічної рівноваги* (несумісні інтереси різних соціальних груп взаємно врівноважуються за допомогою конфліктів, що виникають і розв'язуються).

Сучасні концепції конфліктів. Потрібно зазначити, що створенню сучасних конфліктологічних конструкцій передували структурно-функціональна модель суспільства (обґрунтована Толкоттом Парсонсом) та ідеї школи «людських відносин» (представник цієї школи Елтон Мейо).

В 1950–1960-ті роки власне з'явилися та набули поширення сучасні концепції конфлікту. Найбільш відомі серед них – концепції Льюїса Козера, Ральфа Дарендорфа і Кеннета Боулдінга.

Основні положення теорії Л. Козера наведені у таких тезах: 1) чим більших негараздів зазнають групи, тим вища вірогідність того, що ці групи стануть ініціаторами конфлікту; 2) чим гостріший конфлікт, тим більша вірогідність, що в групах виникнуть централізовані структури прийняття рішень і тим вищою буде моральна згуртованість їх

представників; 3) чим більше конфлікт відбувається через об'єктивні інтереси, тим він легший, і навпаки – наявність складних інтересів його загострює; 4) чим менше в учасників конфлікту згоди з приводу його цілей, тим триваліший конфлікт; 5) чим краще лідери конфліктних груп розуміють, що повне досягнення цілей обходиться дорожче, ніж перемога, тим коротшим буде конфлікт.

За Р. Дарендорфом, наявність конфліктів є природним станом суспільства, пронизаного розузгодженнями; тобто не наявність, а відсутність конфлікту є чимось дивним і ненормальним. Більше того, конфлікти не завжди становлять загрозу для суспільства, навпаки, вони можуть бути використані як джерело позитивних змін – тому суспільство виробило методи раціонального регулювання конфліктів. У зв'язку із цим концепцію Р. Дарендорфа називають також *діалектичною*.

Концепція К. Боулдінга має назву *загальна теорія конфлікту*, згідно з якою конфлікти: повсюдні, а прагнення до ворожнечі у самій природі людини; виникають і розвиваються за загальними зразками, виявляються через спільні елементи; можна попередити і подолати. Також він описав дві основні моделі конфліктів: 1) статичну (конфлікт – це специфічна система, що містить два елементи: а) сторони та б) відносини між сторонами); 2) динамічну (побудовану на концепції біхевіоризму «стимул → реакція»; тому динаміка конфлікту – це прояв загальних поведінкових реакцій людини в умовах протистояння).

Істотний внесок у розвиток конфліктологічного знання цього періоду також був зроблений такими науковцями, як Алвін Гоулднер, Чарлз Мілс. Слід відмітити й наукові дослідження фахівців Римського клубу (запропоновано *концепцію органічного росту й розвитку*).

Узагальнюючи напрацювання щодо історії вивчення конфліктів, А. Анцупов і С. Баклановський зазначають, що зарубіжна психологія має значні традиції у вивченні внутрішньоособистісних і соціальних конфліктів. При цьому умовно можна виділити 2 етапи: *початок ХХ ст. – 1950 рр.*

(конфлікт розглядається як складова частина більш широких концепцій); *кінець 1950 рр. – теперішній час* (безпосереднє дослідження конфлікту як такого).

Серед напрямів зарубіжних психологічних досліджень конфлікту першої половини ХХ сторіччя виокремлюють: психоаналітичний (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм); соціотропний (У. Мак-Дугалл, С. Сігеле); етологічний (К. Лоренц, Н. Тінберген); теорію групової динаміки (К. Левін, Д. Креч, Л. Ліндсей); фрустраційно-агресивний (Д. Доллард, А. Берковіц, Н. Міллер); поведінковий (А. Басс, А. Бандура, Р. Сірс); соціометричний (Д. Морено, Е. Дженігс, С. Додд, Г. Гурвич); інтеракціоністський (Д. Мід, Т. Шибутані, Д. Шпігель).

Сучасні підходи представлені такими напрямками, як: теоретико-ігровий (М. Дойч); теорія організаційних систем (Р. Блейк, Дж. Мутон); теорія та практика переговорного процесу (Д. Прюїтт, Д. Рубін, Р. Фішер, У. Юрі).

Таблиця 1.

Психологічні напрями	
Психоаналітичний Пошук причин у сфері несвідомого	Соціотропний Розповсюдження ідеї інстинкту боротьби за виживання на людське суспільство
Етологічний Агресія – постійний стан живого організму	Теорія групової динаміки Порушення рівноваги в системі «людина – середовище»
Фрустраційно-агресивний Взаємозв'язок агресивності та соціальної фрустрації	Поведінковий Вплив соціального оточення на поведінку людини
Соціометричний В основі взаємодії – емоційні відносини	Інтеракціоністський Спроби пристосуватися до середовища викликають напруження
Теоретико-ігровий Проблема несумісності цілей учасників конфлікту	Теорія організаційних систем Вивчення стилів конфліктної поведінки в реальних умовах
Теорія та практика переговорного процесу Вивчення умов ведення конструктивних переговорів	

В історії вивчення конфлікту в зарубіжній соціології виділяють 3 етапи:

– *друга половина XIX ст.*; напрями – соціал-дарвінізм (опис проявів соціальної боротьби при зіткненні інтересів, успадкованих норм і нових ідей; Г. Спенсер та ін.) та теорія Маркса (де класовий конфлікт розглядався без теоретичного аналізу його різноманітних поведінкових форм);

– *перша половина XX ст.*; напрями – функціональна теорія конфлікту (Г. Зіммель) і структурний функціоналізм (Т. Парсонс), завданням якого визначалося знаходження ефективних методик вирішення конфліктних ситуацій у організаціях та на виробництві (причому конфлікти оцінювалися як негативні процеси, що стримували розвиток суспільства);

– *друга половина XX ст.*; напрями – теорія позитивно-функціонального конфлікту (А. Козер), конфліктна модель суспільства (Р. Дарендорф), загальна теорія конфлікту (К. Боулдінг), яка розглядала конфлікт як всезагальну категорію, притаманну всьому світу, і основу для аналізу будь-яких процесів.

Таблиця 2.

Соціологічні напрями	
Соціал-дарвінізм Суспільство та організм схожі, що дозволяє пояснити соціальне життя біологічними законами	Марксизм Причини конфліктів – нерівність і соціальна поляризація
Функціональна теорія конфлікту Конфлікт є нормальною рушійною силою суспільного розвитку	Структурний функціоналізм Ідея підтримки безконфліктної взаємодії між структурними елементами суспільства
Теорія позитивно-функціонального конфлікту Конфлікти відіграють позитивну роль у забезпеченні усталеності соціальних систем	Конфліктна модель суспільства Неможливо уникнути конфліктів у суспільстві, необхідно впливати на специфіку їх перебігу
Загальна теорія конфлікту Конфлікт є універсальним явищем, що притаманне всьому живому, його неможливо уникнути, однак можна регулювати	

На відміну від психології та соціології, де концепції конфлікту стали вже класичними, у політології власне конфліктологічні теорії виокремити складно. Доцільно говорити про погляди політологів на роль конфліктів у суспільстві та щодо управління політичними конфліктами. Політологічні дослідження конфлікту пов'язані з такими напрямками, як: теорії політичних груп (В. Парето та Г. Моска, Ж. Сорель, Ф. Оппенгеймер, А. Бентлі), теорії політичної стабільності (Дж. Блондел, Д. Істон, С. Ліпсет, Д. Сандерс), етнополітичні теорії (І. Гектер, Т. Нейрн, Дж. Ротшильд).

Таблиця 3.

Політологічні теорії	
Теорії політичних груп Деградація керуючої еліти долається у революційних змінах	Теорії політичної стабільності Пошук факторів, що стабілізують суспільну систему
Етнополітичні теорії Зв'язок проблем нерівномірності соціально-економічного розвитку та етнічних відмінностей населення	

Останнім часом конфліктологія стала широко використовувати моделювання конфліктних ситуацій, теорію ігор, внесення раціонального моменту, математичного апарату та точного розрахунку в поведінку конфліктуючих сторін для перетворення ситуації конфліктної на узгоджену, знаходження правильного рішення. Крім того, дослідження конфліктів проводяться всебічно із залученням досягнень різних галузей знань: історії, математики, педагогіки, права, психології, соціології, філософії, військової справи. Однак, на сьогодні ще не можна говорити про загальновибрану теорію конфліктів: виявляються істотні розбіжності в методологічних підходах щодо ролі та значення конфліктів; доводиться зважати на наявність різних за змістом концепцій і положень, необхідність самостійності у визначенні власної позиції.

Історія вітчизняної конфліктології. Хоча цілісний і ретельний виклад історії вітчизняної конфліктології ускладнений через її нетривалість існування, загальний погляд може бути представлений у наступному вигляді.

Перший період – до 1924 року, впродовж якого відбувалося зародження та розвиток конфліктологічних ідей як практичного знання людьми принципів, правил і прийомів поведінки у конфліктах: проблема насильства/ненасильства в релігійних ученнях, проблема конфлікту в мистецтві й культурі. Конфлікт досліджувався в межах філософії, мистецтвознавства, психології, філології, права, військових наук, проте не виділявся як самостійне явище.

Таблиця 4.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ	
Перший період – до 1924 р. Зародження та розвиток конфліктологічних ідей, конфлікт як самостійне явище не виділяється	
Другий період – 1924–1992 р.	
<i>Перший етап – 1924–1935 рр.</i> Перша хвиля публікацій у межах окремих наук	
<i>Другий етап – 1935–1949 рр.</i> Спад інтенсивності у вивченні проблеми конфлікту	
<i>Третій етап – 1949–1972 рр.</i> Відродження інтересу до проблеми конфлікту та проведення перших дисертаційних досліджень конфліктів	
<i>Четвертий етап – 1972–1992 рр.</i> Формування концептуальних підходів до конфлікту як наукової проблеми	
Третій період – з 1992 р. по теперішній час Поява перших міждисциплінарних досліджень, конфліктологія починає формуватися як самостійна наука	

Другий період – 1924–1992 роки – характеризувався зародженням, становленням і розвитком окремих напря-

мів конфліктології. Конфлікт почав вивчатися як самостійне явище у правознавстві й соціології. Інтенсивно досліджувався конфлікт і в інших науках, однак міждисциплінарні роботи ще відсутні. Подібна активність була викликана: 1) ступенем конфліктності нашого суспільства на всіх рівнях; 2) ступенем залежності гуманітарних наук, зацікавлених у розробці проблеми конфлікту, від політичної обстановки в країні, ідеологічних установок, стану демократизації суспільства; 3) рівнем розвитку та можливостями самих наук, об'єктом вивчення яких міг бути конфлікт; розробленістю методологічних, теоретичних і методичних передумов дослідження цього складного соціального явища; 4) характером зв'язку зі світовою наукою, можливістю вивчення й використання результатів дослідження конфлікту вченими інших країн.

Другий період включає чотири етапи.

Перший етап – 1924–1935 роки. Охоплює першу хвилю публікацій. З'являються роботи з проблеми конфліктів у правознавстві, соціології, психології, математиці, соціобіології.

Другий етап – 1935–1949 роки. Характеризується практично повною відсутністю публікацій. Це пов'язано з Другою світовою війною й обстановкою у країні загалом.

Третій етап – 1949–1972 роки. Щорічно публікуються роботи з проблеми конфлікту, захищаються перші кандидатські дисертації, конфлікт як самостійне явище вивчається у філософії, педагогіці, історичних і політичних науках.

Четвертий етап – 1972–1992 роки. Щорічно публікується не менш 35 робіт із проблеми конфлікту, захищаються перші докторські дисертації (мистецтвознавство, математика, педагогіка, правознавство, психологія, політологія, філософія). Розробляється системна концепція конфліктів.

Перші публікації з проблем конфліктології в нашій країні з'явилися всередині 1980-х (Ф. Бородкін, Н. Коряк, Л. Нечипоренко та ін.). Перший центр із вирішення конфліктів був створений в Україні (Київ) усередині 1990-х.

Третій період – з 1992 року по теперішній час. З'являються перші міждисциплінарні дослідження, конфліктологія починає виділятися в самостійну науку, ство-

рюються центри, групи по дослідженню й регулюванню конфліктів, спостерігається помітне збільшення щорічної кількості публікацій, зростає загальна кількість дисертацій за конфліктологічною проблематикою.

Аналіз кількості, характеру й обсягу публікацій по проблемі конфлікту показує, що вітчизняна конфліктологія як відносно самостійна наука існує з початку 1990-х. На сьогодні склалася така ситуація, коли конфліктологічна проблематика усвідомлено затребувана в суспільстві, піднімаються питання як вироблення спеціальних механізмів, так і створення спеціальних інститутів керування конфліктами.

Дослідження конфліктів у вітчизняній науці продовжують проводитися поки що в межах окремих дисциплін, які є самостійними науками. Однак, якщо на початковому етапі мова йшла про нагромадження матеріалу, то тепер здійснюється глибокий якісний аналіз проблем. Безумовно, вірно й те, що тривалість дослідження наукою проблеми конфлікту впливає на якість і кількість отриманих знань, а тому накопичений обсяг знань породжує нові тенденції та підходи при вивченні такого явища як конфлікт.

Отримані результати засвідчують виражений міждисциплінарний характер проблеми конфліктів. Конфліктологія використовує знання, накопичені в межах шістнадцяти наук, які є фактично галузями конфліктології. Важко назвати інше явище, що викликало б такий стійкий інтерес у численної кількості вчених, які представляють настільки широкий спектр різних наукових дисциплін.

На сьогодні різні науки здійснили різний внесок у формування конфліктології. Одним з об'єктивних критеріїв ступеня розробленості проблеми конфлікту в конкретній науці може служити відносна кількість публікацій: книг, монографій, брошур, статей у журналах і збірниках, а також глав і параграфів у різних книгах, присвячених проблемі конфлікту. Зважаючи на публікації, у проблемному полі, що охоплює вітчизняна конфліктологія, інтереси дослідників різних її галузей концентруються навколо декількох головних напрямів: проблеми внутрішньоособистісних конфліктів, проблеми трудових конфліктів, соціальної на-

пруженості в організаціях і проблеми міжетнічних (міжнаціональних) конфліктів.

Сучасні видання ґрунтуються як на результатах вітчизняних досліджень, так і на роботах західних фахівців. Створено й успішно впроваджені у навчальний процес перші освітні програми з соціології й психології конфлікту. Цілком природним виглядає й той факт, що особлива увага акцентується на практичних питаннях управління конфліктами, однак вони переважно характеризуються недостатньою послідовністю, глибинністю аналізу. Не менший інтерес продовжують викликати і публікації, орієнтовані на теоретичне осмислення й розробку проблем конфліктології на міждисциплінарному рівні.

1.2. Конфліктологія як наука

Об'єкт, предмет, завдання та функції конфліктології. Як зазначалося раніше, незважаючи, на те, що конфліктологія набула статусу окремої галузі суспільствознавства тільки в середині ХХ сторіччя, на сьогодні це достатньо розвинена самостійна дисципліна комплексного характеру, яка спирається на досягнення різних наук. Багатоаспектність конфлікту як ключового, багаторівневого соціального явища передбачає необхідність застосування міждисциплінарного підходу до його вивчення з використанням різноманітних методів дослідження.

Розкриття цієї теми насамперед потребує термінологічного визначення. Отже, конфліктологія – *це наука про закономірності та механізми виникнення й розвитку конфліктів, а також принципи і технології управління ними.*

Фундамент теоретичного змісту будь-якої науки становить її предмет, об'єкт. І хоча предмет і об'єкт тісно пов'язані між собою, проте не тотожні поняття. Об'єктом є все, на що спрямоване дослідження, а предмет становлять окремі аспекти, особливості, відносини об'єкта дослідження. Відповідно до вказаного, *об'єктом конфліктології є конфлікти в усіх формах їх прояву, а її предметом – тільки*

те загальне, головне, що визначає процес виникнення, розвитку і завершення будь-якого конфлікту.

Серед основних проблем і завдань, що стоять перед конфліктологією, фахівці виділяють наступні:

- вивчення основних прикладних аспектів конфліктів різного типу;
- поглиблення змісту самого поняття конфлікту;
- аналіз причин, джерел і умов виникнення конфліктів, їх впливу на рівень організації взаємообумовлених відносин;
- вивчення й інтеграція інформації різних галузей наук, що досліджують проблему конфліктів, із широким залученням математичних моделей і комп'ютерних технологій;
- розробка систем контролю і діагностики розвитку конфліктів;
- пошук найефективніших шляхів попередження і розв'язання конфліктів.

Конфліктологія як наука має декілька напрямів дослідження:

- *соціально-філософський* (охоплює загальні тенденції розвитку конфліктів на макрорівні);
- *організаційно-соціологічний* (вивчає причини і динаміку конфліктів в організаціях, групах, колективах);
- *індивідуально-психологічний* (вивчає психофізичні особливості та характеристики індивідів, їх поведінку в конфлікті).

Зусилля сучасних конфліктологів концентруються на вирішенні *трьох основних проблем*:

- виявлення сутності конфліктів, їх причин, динаміки і учасників;
- встановлення основних форм конфліктів, з'ясування їх типології;
- визначення методів, формулювання способів регулювання конфліктних ситуацій, а також їх запобігання.

Тобто, знання конфліктології набувають не тільки теоретичного, але й практичного значення, що особливо важливо за умов сучасності.

Одна із проблем формального й змістовного розвитку конфліктології як науки – це проблема визначення її функцій, які представлені досить широким спектром. Тому до-

цільно звернути увагу передусім на *базові функції*: пізнавальну, прогностичну, прикладну, просвітницьку.

Пізнавальна функція, у межах якої досліджується сутність соціального конфлікту, визначається понятійна система, розвиваються можливі варіанти одержання інформації та її аналізу;

Прогностична функція дозволяє формувати на основі існуючих уявлень науково обґрунтовані прогнози про тенденції розвитку соціальних суперечностей і ймовірних змін, пов'язаних з управлінням соціальними конфліктами.

Прикладна функція забезпечує застосування розроблених форм і методів управління конфліктною взаємодією.

Просвітницька функція поширює знання про соціальний конфлікт, управління ним і можливості соціальної взаємодії у розв'язанні суперечностей, що виникають.

Дослідницькі методи конфліктології. До поняттєво-категоріального апарату науки, поряд з її об'єктом і предметом, відносять і **метод** (від гр. μέθοδος [methodos] – «шлях, спосіб дослідження, теорія, вчення»), що означає *сукупність певних правил, прийомів, норм практичного й теоретичного освоєння дійсності*. Сукупність цих методів іноді називають **методологією** (вчення про систему методів і принципів пізнання, що пояснює шляхи й обґрунтовує способи отримання, систематизації, розвитку й застосування знань). Інакше кажучи, методологія базується на вже отриманих певних результатах дослідження й тому належить від прийнятих вихідних світоглядних установок.

Виокремлення методології у спеціальну область відбулося у зв'язку зі зростанням у соціальній діяльності ролі розумових операцій і необхідністю навчання найбільш ефективним способом їхнього засвоєння.

У своїй основі методологія ґрунтується на загальних *принципах наукового дослідження*, найважливішими з яких визнаються:

1) *принцип детермінізму*, що встановлює зумовленість усіх явищ дією тих або інших причин, тобто принцип причинно-наслідкових зв'язків усіх явищ дійсності;

2) *принцип системності*, який вимагає трактування всіх явищ як внутрішньо зв'язаних компонентів цілісної системи (природної, соціальної, психічної);

3) *принцип розвитку*, тобто визнання безперервної зміни, перетворення й розвитку всіх предметів й явищ дійсності, їхнього переходу від одних форм і рівнів до інших.

Зазначені дослідницькі принципи мають *загальнонауковий характер*, тобто виражають універсальні властивості природної та соціальної дійсності. Водночас, кожна наука (в силу своєї специфіки) виробляє і *власну методологію*, має *свій набір способів дослідження*. А різноманіття методів неминує породжувати проблему вибору найбільш адекватних, ефективних і перспективних із них для вирішення спеціальних дослідницьких завдань.

Методологічну стратегію конфліктології становлять основні методи дослідження конфлікту: 1) структурно-функціональний, 2) процесуально-динамічний, 3) метод типологізації, 4) прогностичний, 5) розв'язання.

1. *Структурно-функціональний метод* сприяє виявленню основних елементів і їх функцій у конфлікті, визначенню ролі кожного з них. Однак розгляд явищ у статичній, позапроцесуальній, є недоліком цього методу.

2. *Процесуально-динамічний метод* дозволяє дослідити плінну природу конфлікту (зокрема щодо вивчення основних періодів або етапів розвитку).

3. *Типологізація* – метод, що забезпечує угрупування, класифікацію як форм конфліктної взаємодії, так і різних конфліктних суб'єктів. Він служить сполучною ланкою емпіричного, конкретно-соціологічного й теоретичного рівнів дослідження.

4. *Прогнозування* дозволяє передбачити можливе майбутнє того чи іншого явища. Визнаючи ймовірнісний характер отриманого знання, враховує можливі варіанти розвитку конфлікту, описує оптимальні шляхи й засоби його врегулювання. Прогнози можуть бути коротко-, середньо- і довгостроковими.

5. *Метод розв'язання* конфлікту безпосередньо націлений на вирішення практичних завдань попередження й

врегулювання конфліктів, розробки стратегії й тактики улагоджування конфліктів.

Тактику конфліктологічного дослідження утворюють конкретні методики і процедури, серед яких слід особливо виокремити: експеримент, дослідження документів, опитування, спостереження.

1. *Експеримент* передбачає створення дійсного, реального конфлікту, який можна спостерігати й досить чітко описувати (проводиться як у лабораторних, так і природних умовах). Хоча варто зауважити, що експериментальні підходи в конфліктології істотно обмежуються, оскільки будь-яке втручання в конфлікт не тільки може порушити «чистоту» дослідження, а й пов'язане з певним ризиком завдати шкоди. Тим не менш, окремий інтерес становила практика ігрових процедур (переговорні ігри, соціальні задачі-дилеми (пастки) тощо).

2. *Дослідження документів* дозволяє проаналізувати інформацію про безліч фактів, подій, явищ, процесів, які фіксуються за допомогою літер, цифр, стенографічних та інших знаків, малюнків, фотографій, звукозаписів тощо. Залежно від технічних засобів фіксації інформації розрізняють наступні види документів: офіційна документація державних і громадських організацій (звіти, статистичні огляди), література, преса, особисті документи (листи, щоденники), фонетичні (радіо, магнітні записи, грамплатівки), електронні носії (диски, флешки), web-сайти мережі Інтернет і т. ін. Однак аналіз документів дає обмежений результат (суб'єктивність, фрагментарність, часто не корелюють із завданнями дослідників).

3. *Опитування*, що проводяться на основі численних анкет, тестів й опитувальників, розроблених для дослідження психології учасників конфлікту. Наявні як певні переваги (не завдають шкоди, відносно дешеві й не вимагають великих витрат часу), так і недоліки (недостатня достовірність отриманої інформації через сором'язливість чи невідвертість респондентів, а також суб'єктивізм інтерпретації дослідників).

4. *Спостереження* є найпоширенішим і досить простим методом, що зазвичай відбувається у природних умовах.

Розрізняють включене спостереження (коли конфліктолог є учасником подій) та звичайне (стороннім спостерігачем). Переваги методу полягають у відносній простоті й можливості зрозуміти дослідником деталі конфлікту, «відчути» його; а недоліки пов'язані із суб'єктивністю висновків дослідника-спостерігача.

Зв'язок конфліктології з іншими науками. Як важлива галузь суспільствознавства і людинознавства конфліктологія виникла і розвивається сьогодні у тісному зв'язку із соціальною філософією, соціологією, психологією, політологією, історією, правом, етикою та низкою інших наук. Спираючись на досягнення цих наук, вона синтезує те, що безпосередньо стосується її предмету.

Зв'язок конфліктології з іншими науками розкривається в двох аспектах. *Перший аспект* полягає в тому, що конфліктологія спирається на принципи пізнання, які розроблені в межах інших наук і дозволяють глибше зрозуміти предмет конфліктологічних досліджень. Такими є: принцип всезагального зв'язку, принцип детермінізму, принцип розвитку, системний підхід, принцип соціально-діяльнісного контексту, принцип особистісного підходу тощо. *Другий аспект* полягає в творчому використанні конфліктологією методів дослідження інших наук.

Не можна не наголосити і на зворотному впливі конфліктології на суміжні науки. Наприклад, конфліктологічні проблеми у сфері міжособистісних відносин стимулюють вирішення багатьох психологічних, соціологічних, правових і етичних проблем (зокрема проблем спілкування, взаємостосунків, соціально-психологічного клімату).

На окрему увагу заслуговує зв'язок конфліктології з соціологією конфлікту і психологією конфлікту.

Соціологія конфлікту намагається зрозуміти: чи можливе існування суспільства без конфліктів; чи є конфлікт проявом дисфункції в організації, аномалією у суспільному житті або ж це нормальна, необхідна форма соціальної взаємодії між людьми? На сьогодні загальновизнаним вважається положення про те, що конфлікт – цілком нормальне явище суспільного життя. У всіх сучасних концеп-

ціях конфлікту міститься твердження, що будь-які дії людей, у тому числі конфліктність, є соціальними, тобто так чи інакше пов'язані із соціальним середовищем. Конфлікт, його причини, форми прояву і способи врегулювання доступні розумінню тільки на основі глибокого з'ясування природи суспільства і людини, закономірностей соціальних відносин і взаємодії людей. При цьому конфлікт завжди пов'язаний із суб'єктивним усвідомленням людьми суперечності своїх інтересів. Зважаючи на це, цілком зрозуміло, що істотною складовою соціального конфлікту є думки, почуття, переконання тощо, тобто психологія людей. Роботи з психологічної тематики зосереджуються переважно на дослідженні внутрішніх, особистісних конфліктів та міжособистісних суперечностей.

Практикою доведено, що можна досягти більш ефективних результатів, якщо не ігнорувати конфлікти чи конфліктні ситуації, а використовувати певні правила, спрямовані на попередження та врегулювання конфлікту. Особливо, якщо розуміти призначення конфлікту як подолання суперечностей, що надмірно загострилися, знаходження оптимального виходу з протистояння.

Засвоївши методологію та методику дослідження конфліктів, фахівець може успішно аналізувати, управляти, вирішувати та запобігати виникненню конфліктів. Для успішності цієї діяльності необхідний певний мінімум теоретичних і практичних знань – основа як для розуміння того, що вже зроблено в цій сфері, так і для вироблення власних оцінок. Крім того, особливо важливо зазначити, що сукупність конфліктологічних знань, не є щось непорушне й постійне, адже вони змінюються, уточнюються та розширюються.

1.3. Загальна характеристика конфліктів

Сутність і поняття конфлікту. Для розуміння та системного аналізу конфлікту, як складного соціального явища, насамперед необхідно з'ясувати його визначальні характеристики, найважливішими з яких є: сутність, по-

няття, структура, класифікація, причини виникнення, динаміка, управління.

Загалом, якщо звернутися до наукової термінології, то слово «конфлікт» має латинське походження (від *conflictus*) і означає «зіткнення, удар, боротьба». Слід зазначити, що у науковій літературі існує безліч різних підходів щодо розуміння поняття «конфлікт». І хоча остаточного єдиного погляду ще не вироблено, проте порівняння та аналіз різних визначень дозволяє виокремити його *основні ознаки*, через які і розкривається його сутність. Це, насамперед, наявність:

- *різних суб'єктів* (учасників, сторін), які протистоять один одному;

- *суперечностей*, що означає взаємозалежність і взаємопротилежність одночасно. У наведеному розумінні поняття «суперечності» об'єднує різноманітні потреби, бажання, інтереси, мотиви, цілі, ідеї, погляди, думки, судження, переконання, установки, норми, оцінки, цінності, ідеали тощо;

- *активності суб'єктів*, яка спрямована на подолання суперечностей і виражається у *протиборстві*. Відмінності – необхідні, проте недостатні умови конфлікту; конфлікт виникає лише тоді, коли починається взаємодія учасників;

- *суб'єктності*, що підкреслює усвідомленість, осмисленість та обміркованість дій (тобто притаманна людині);

- *гострої психологічної напруженості, негативних емоцій* (стан напруженості у стосунках доволі розповсюджене явище, однак тільки найгостріший негативний її прояв призводить до конфлікту).

Зважаючи на наведене вище, конфлікт – *це найгостріший прояв суперечностей суб'єктів, що виявляється у протиборстві в процесі їх взаємодії та супроводжується негативними емоціями.*

Стисло кажучи, конфлікт завжди виникає на основі неспівпадаючих *суперечностей* (потреб, бажань, інтересів, мотивів, цілей, ідей, поглядів, думок, суджень, переконань, установок, норм, оцінок, цінностей, ідеалів тощо) і для нього завжди характерне *протиборство*, що призводить до

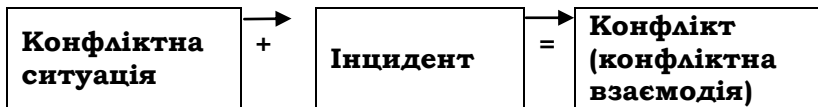

негативних наслідків (моральних, психологічних, матеріальних, фізичних і т. ін.).

У сутнісному розумінні конфлікту слід розрізняти поняття «конфліктна ситуація» і власне «конфлікт» (конфліктна взаємодія).

Конфліктна ситуація – це об'єктивна основа конфлікту, яка фіксує виникнення суперечностей, що створюють передумови для реального протистояння між суб'єктами.

Конфліктна ситуація переростає у конфлікт завдяки **інциденту** – події, що є приводом для конфлікту та ініціює відкрите протистояння суб'єктів (мал. 1). Тобто це певні дії одного суб'єкта щодо обмеження можливостей іншого реалізувати свої цілі чи інтереси. Таке обмеження завжди потребує застосування морально-психологічного тиску або/та фізичної сили і супроводжується емоційними переживаннями. Крайній вираз обмеження – завдання шкоди.

Мал. 1. Процес виникнення конфлікту.

Інцидент переважно виникає через *конфліктогени* – слова, дії (або бездіяльність), що призводять до конфлікту.

Основними проявами конфліктогенної поведінки зазвичай є: відкрита недовіра; перебивання співрозмовника, приниження значущості його ролі, підкреслення відмінностей між собою і співрозмовником не на користь останнього, стійке небажання визнавати свої помилки і чийось правоту, занижена оцінка участі партнера у спільній справі та перебільшення власного внеску, постійне нав'язування свого погляду, нещирість, різке прискорення темпу бесіди та її несподіване завершення (переривання), невміння вислухати і зрозуміти думку іншого й т. ін.

Основними словами-конфліктогенами у спілкуванні є: образи, загрози, глузування, порівняння, звинувачення,

слова, які виражають недовіру, негативне ставлення, а також категоричність.

Задля недопущення виникнення конфліктних ситуацій слід уникати використання конфліктогенів, а також не реагувати на них.

Структура конфлікту. Структура конфлікту – це будова і внутрішня форма організації конфлікту; сукупність його складових елементів, які забезпечують цілісність конфлікту як системи, його відмінність від інших явищ, збереження його основних властивостей в процесі різних змін. Вона характеризує *статичну складову* конфлікту та його властивості як об'єкта (на відміну від функцій, що характеризують *динамічну складову* конфлікту та його властивості як процесу).

Структура конфлікту включає дві основні підсистеми: *об'єктивну* (матеріальну) та *суб'єктивну* (психологічну).

До *об'єктивної підсистеми* конфлікту відносять: учасників, об'єкт, предмет, умови, межі поширення.

Учасники – це суб'єкти соціальної взаємодії, які знаходяться у стані конфлікту, та/або ті, хто відкрито чи приховано підтримує безпосередніх учасників. Залежно від міри участі у конфлікті виділяють такі категорії суб'єктів: основні учасники, групи підтримки та інші учасники. *Основні учасники* безпосередньо здійснюють активні дії один проти одного під час конфлікту. Іноді в конфлікті можна виділити учасника, що ініціював конфліктні дії, – ініціатора конфлікту. *Групи підтримки* представляють сили, які стоять за основними учасниками, і активними діями чи моральною підтримкою можуть впливати на розвиток конфлікту (друзі, колеги тощо). До *інших учасників* конфлікту належать такі особи, які впливають на перебіг подій: підбурювачі (підштовхують учасників до початку конфліктних дій), організатори (планують, організовують конкретні дії та контролюють перебіг конфлікту), посередники конфлікту (вирішують завдання припинення конфлікту).

Предмет конфлікту – це об'єктивно наявна чи уявна проблема (суперечність), яка є причиною конфлікту.

Об'єкт конфлікту – це певний дефіцитний ресурс, що являє собою матеріальну, соціальну чи духовну цінність, якою прагнуть володіти або користуватися конфліктуючі суб'єкти (пільги, влада, ідея тощо).

Умови конфлікту – це обставини або фактори, які визначають характеристики конфлікту (тобто його макро- та мікросередовище). Розрізняють умови виникнення та умови перебігу конфліктів. Під *умовами виникнення* розуміють об'єктивні особливості зовнішньої ситуації, які є суттєвими для того, щоб конфлікт розпочався. До *умов перебігу* конфлікту належать фактори, що впливають на його розвиток (зазвичай це просторові та часові межі).

Межі конфлікту визначаються трьома аспектами: просторовим, часовим, суб'єктним. *Просторова межа конфлікту* – це визначення території, на якій відбувається конфлікт. *Часова межа конфлікту* – це тривалість конфлікту в часі, його початок і закінчення. *Суб'єктна межа* визначає кількість учасників у конфлікті на момент його початку; розширення цієї межі, залучення до конфлікту нових осіб призводить до ускладнення структури конфлікту, необхідності пошуку інших способів вирішення, взагалі може змінити характер його перебігу. Знання меж конфлікту дозволяє обрати адекватну форму впливу для його врегулювання.

Суб'єктивну (психологічну) підсистему конфлікту складають образи конфліктної ситуації, позиції, мотиви, індивідуально-психологічні характеристики його учасників тощо.

Образи конфліктної ситуації – це суб'єктивне уявлення учасників про: а) себе; б) суперника; в) сприйняття себе суперником; г) сам конфлікт.

Позиції конфліктуючих сторін – формальний вираз інтересів, тобто те, що учасники конфлікту заявляють і демонструють один одному під час конфлікту.

Мотиви конфлікту – внутрішні спонукальні сили, що підштовхують учасників до конфлікту. У широкому розумінні поняття «спонукальні сили» включає усю сукупність проявів мотиваційної сфери (потреби, бажання, інтереси, цінності, цілі, ідеали, переконання тощо).

Індивідуально-психологічні характеристики охоплюють широкий спектр особистісних особливостей, що утворюють неповторну своєрідність кожної людини (виявляються у темпераменті, характері, здібностях, якостях і т. ін.).

І хоча правомірно вважати обидві підструктури рівнозначними, тим не менш, суб'єктивна підструктура конфлікту відіграє вирішальну роль у виникненні, розвитку і завершенні протиборства, тобто вона більшою мірою визначає динаміку й перебіг конфлікту порівняно з об'єктивною підструктурою. Оцінка та регулювання конфлікту також більшою мірою пов'язані з вивченням і впливом на суб'єктивні елементи конфліктної ситуації.

Класифікація конфліктів. Класифікація конфліктів передбачає наявність системи різновидів конфліктів. Єдиної такої системи не існує через безліч критеріїв для типології. Тому доцільніше використовувати основні з них, а саме:

– *за кількістю учасників:* 1) *внутрішньоособистісні* (зіткнення рівних за силою, однак протилежно спрямованих особистісних мотивів (потреб, інтересів і т. ін.)), 2) *міжособистісні* (зіткнення учасників між собою, боротьба за інтереси кожної зі сторін), найбільш поширені, 3) *внутрішньогрупові* (конфлікт між особистістю і групою; мають декілька варіантів: керівник–колектив, працівник–колектив, лідер–група), 4) *міжгрупові* (зіткнення різноспрямованих групових мотивів (інтересів, цінностей, цілей тощо), тобто протиборчими сторонами виступають групи;

– *за сферою прояву:* 1) *політичні* (зіткнення з приводу розподілу владних повноважень, форми боротьби за владу), 2) *соціальні* (суперечності у стосунках людей (груп), що характеризується посиленням протилежних інтересів, тенденцій соціальних спільнот та індивідів), 3) *економічні* (боротьба за певні ресурси, пільги, сфери економічного впливу, розподіл власності тощо), 4) *організаційні* (зіткнення внаслідок регламентування діяльності, ієрархічних і розподільчих відносин в організації (відповідно до посадових інструкцій, функціонального закріплення прав та

обов'язків, оплати й оцінювання праці), формальності структури управління тощо), 5) *управлінські* (конфлікти, причини яких пов'язані з факторами процесу керування), 6) *сімейно-побутові* (дисгармонія сімейних відносин, проблеми психологічної атмосфери сім'ї);

– *за способом вирішення*: 1) *антагоністичні* (розв'язання суперечностей шляхом руйнування структур чи відмови всіх сторін від участі в конфлікті, крім однієї, яка і виграє), 2) *компромісні* (вирішення конфліктів за рахунок взаємної зміни цілей учасників конфлікту, термінів, умов взаємодії тощо);

– *за соціальним статусом*: 1) *горизонтальні* (взаємодія рівноцінних за обсягом наявної влади чи ієрархічним рівнем суб'єктів), 2) *вертикальні* (начальник–підлеглий); 3) *змішані* (поєднання попередніх різновидів);

– *за ступенем виразності*: 1) *відкриті* (характеризуються явно вираженим зіткненням опонентів: непорозуміння, сварки, суперечки), 2) *приховані, латентні* (відсутні зовнішні агресивні дії між конфліктантами, однак при цьому використовуються непрямі способи впливу);

– *за характером причин*: 1) *об'єктивні* (викликані незалежними від людини обставинами, що існують безвідносно неї), 2) *суб'єктивні* (безпосередньо пов'язані з людськими психологічними особливостями як їх детермінантами);

– *за наслідками*: 1) *конструктивні* (позитивний вплив на соціальні процеси чи особистісні психологічні зміни), 2) *деструктивні* (негативні, інколи руйнівні, результати завершення протистояння);

– *за гостротою протидії*: 1) *низької*, 2) *середньої* та 3) *високої інтенсивності*;

– *за масштабами*: 1.1) *загальні* (повністю охоплюють усю систему), 1.2) *парціальні* (стосуються окремої частини); 2.1) *глобальні* (мають планетарний характер, стосуються усього населення землі, загрожують знищенню цивілізації), 2.2) *регіональні* (отримують поширення в більшій частині країн регіону або охоплюють його повністю), 2.3) *ло-*

кальні (виникають і розвиваються в обмеженому районі, окремій територіальній зоні);

– за тривалістю: 1) короткочасні, 2) довготривалі, 3) затяжні.

Знання класифікації конфліктів необхідне для розуміння сутності суперечної ситуації, аналізу, вибору адекватного способу реагування, методу впливу та управління з метою попередження або недопущення негативних наслідків.

Причини виникнення конфліктів. Причини конфліктів розкривають джерела їх виникнення та визначають динаміку перебігу. Без з'ясування причин неможливе ефективне запобігання, регулювання та конструктивне вирішення конфліктів.

Причини конфлікту – це сукупність обставин і факторів, дія яких призводить до виникнення конфліктів.

Виникнення та перебіг конфліктів зумовлено дією чотирьох груп факторів: об'єктивних, організаційно-управлінських, соціально-психологічних і особистісних. Перші дві групи факторів мають об'єктивний характер, третя і четверта – суб'єктивний.

Об'єктивні причини конфліктів – це незалежні від людини обставини, дія яких призводить до виникнення конфлікту. До числа типових об'єктивних причин можна віднести: обмеженість життєво важливих матеріальних і духовних благ; нерівність суб'єктів (майнова, статусна, освітня, побутова, економічна, політична, національна, релігійна тощо); спосіб життя; стан суспільства (дезорганізація, безробіття, інфляція, криміналізація, природні та техногенні катастрофи тощо); відсутність об'єктивних критеріїв оцінювання та розв'язання суперечностей).

Організаційно-управлінські причини пов'язані із суперечностями, які виникають у процесі створення, розвитку та функціонування організацій, колективів, груп, а також керівництва ними. До їхнього складу належать: структурно-організаційні (невідповідність структури організації вимогам діяльності, поставленим завданням); функціона-

льно-організаційні (неоптимальність функціональних зв'язків організації із зовнішнім середовищем, між структурними елементами організації, між окремими працівниками); особистісно-функціональні (невідповідність працівника посаді за своїми професійними, моральними та іншими якостями); ситуативно-управлінські (помилки, яких припускаються керівники та підлеглі у процесі вирішення завдань).

Соціально-психологічні причини – це ті причини, що зумовлені безпосередньою взаємодією людей, фактором їх включення до соціальних груп. Дослідження конфліктів дозволило виявити декілька типових причин, які мають зазначений характер, а саме: втрата і викривлення інформації в процесі міжособистісної та міжгрупової комунікації; неправильне розуміння людьми один одного; підхід до проблеми з різних позицій; різні способи оцінки результатів діяльності та особистості; невідповідність слів, оцінок, вчинків очікуванням; незбалансована рольова взаємодія двох людей; напружені міжособистісні відносини, які склалися раніше; психологічна несумісність.

Особистісні причини конфліктів зумовлені індивідуальними психологічними особливостями людей, що призводять до загострення суперечностей та їх конфліктної взаємодії (психічний стан, особистісні якості, ставлення, переконання тощо). Основними особистісними причинами виступають: конфлікт цінностей; суб'єктивна оцінка поведінки партнера як недопустимої; недостатня психологічна компетентність; низька конфлікто- і стресостійкість; недостатній розвиток емпатії (нерозуміння емоційного стану іншої людини); неадекватний рівень домагань; акцентуації характеру.

Наведене вище можна наочно представити у схемі (мал. 2).

Мал. 2. Причини виникнення конфлікту.

Варто зауважити, що жорсткий поділ на об'єктивні та суб'єктивні причини конфлікту, а тим більше їх протиставлення, вочевидь, не є правомірним. Будь-яка об'єктивна причина відіграє свою роль у виникненні конкретної конфліктної ситуації, у тому числі й у силу впливу суб'єктивних факторів. Своєю чергою, суб'єктивні причини конфлікту часто врешті-решт об'єктивно детерміновані. Тому практично будь-який конфлікт зумовлений дією комплексу об'єктивно-суб'єктивних причин, виявлення якого становить необхідну умову його успішного регулювання.

1.4. Динаміка конфлікту

Функції конфлікту: поняття та різновиди Розкриваючи питання, насамперед, варто звернутися до визначення самого поняття «функція» (від лат. *functio* – «виконання, здійснення»). Це роль, що виконує певна частина стосовно системи більш високого рівня організації. Відповідно, *функція конфлікту* – це роль, яку виконує конфлікт щодо суспільства та його структурних утворень (соціальних груп, організацій, індивідів).

Серед критеріїв, що становлять основу для типології функцій конфлікту, виділяють: ступінь прояву, оцінку, характер спрямованості.

За ступенем прояву розрізняють *явні* та *приховані* (латентні) функції конфлікту. Явні функції характеризуються тим, що результати, отримані внаслідок завершення конфлікту, співпадають із цілями, що проголошували та яких прагнули досягти учасники конфлікту (наприклад, перемога персоналу організації у протистоянні з адміністрацією з метою виплати заборгованостей). Приховані (латентні) функції конфлікту свідчать про те, що наслідки конфлікту виявляються лише через деякий час і відрізняються від намірів, раніш задекларованих учасниками конфлікту. Більше того, наслідки взагалі можуть бути неочікуваними, непередбаченими і не відповідати цілям жодного з учасників конфлікту (зокрема, під час Чеченського конфлікту були знищені установи по переробці нафти і виникла загроза екологічної катастрофи, причому за межами регіону).

Відповідно до критерію оцінки конфлікту можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки для його учасників. Так, працівник може досягти своєї мети – виплати грошової компенсації, однак через деякий час його можуть звільнити через будь-який привід. Для цієї людини така подія, скоріш за все, буде латентною функцією конфлікту і до того ж негативною. Проте згодом вона може влаштуватися на більш при-

важливе місце роботи – тоді це буде позитивна латентна функція конфлікту.

Отже, звідси походить, що і явні, і латентні функції конфлікту можуть мати подвійний характер (бути як негативними, так і позитивними). Водночас відмічається певна суб'єктивна відносність у оцінці функції конфлікту: з погляду одного учасника він може розглядатися як позитивний, а щодо іншого – як негативний. Крім того, один і той самий конфлікт у різних відносинах і у різний час може оцінюватися з різних позицій (наприклад, Помаранчева революція 2004 року).

За характером спрямованості розрізняють *конструктивні (творчі)* та *деструктивні (руйнівні)* функції конфлікту. Причому своєю чергою їх можна розділити на: *загальні* функції (мають місце на різних рівнях соціальної системи) та функції *особистісного рівня* (безпосередньо впливають на особистість).

До наслідків дії *конструктивних (творчих) функцій* відносять:

- вирішення суперечностей (сприяння виявленню та усуненню тих недоліків і негараздів, які призвели до конфлікту);
- зниження напруженості (зменшення інтенсивності негативних емоцій, переживань, сприяння ліквідації стресової ситуації, розрядка обстановки і зняття соціальної напруженості);
- стабілізацію ситуації (ліквідація джерел незадоволення, попередження більш серйозних конфліктів, демонстрація переваг співробітництва);
- сприяння інтеграції (становлення групової солідарності та єдності, налаштування на співпрацю в процесі рішення спільних завдань);
- стимулювання розвитку та прогресивних змін (сприяння інноваціям, розробкам нових підходів, ідей, технологій, активізація творчості, мобілізація енергії для вирішення завдань);
- сприяння соціалізації та адаптації людини в групі та суспільстві;
- сприяння самопізнанню та самовдосконаленню (допомагає адекватно оцінити свої сили, виявити індивідуа-

льні особливості, позбавитися небажаних якостей, загартувати характер, набути життєвого досвіду);

- об'єктивну оцінку ситуації (виявлення істинного характеру оточення, з'ясування справжніх цінностей, мотивів поведінки).

Для деструктивних функцій конфлікту характерно:

- застосування насильницьких методів вирішення конфлікту (внаслідок чого можливі моральні збитки, матеріальні втрати і навіть людські жертви);

- збільшення ступеня дезінтеграції, ворожості між сторонами, зменшення взаємодії та спілкування, відсутність співпраці у майбутньому, зростання деструктивності конфліктів;

- виникнення стану дестабілізації та дезорганізації, зростання плінності кадрів, зниження дисципліни, ефективності та продуктивності діяльності;

- перешкоджання змінам і впровадженню нового, уповільнення темпів розвитку, виникнення кризової ситуації, поява диктаторських і тоталітарних режимів;

- підвищення напруженості, агресивності, незадоволеність, песимістичні настрої, відчуття безвиході, апатії, зростання девіантних тенденцій, занепад, деградація.

Необхідно підкреслити, що функції конфлікту між собою взаємопов'язані, мають конкретний і відносний характер. Тому їхній аналіз доцільно проводити враховуючи конкретні реалії: завершення конфлікту; рівень вирішення суперечностей; стан опонентів; витрачені зусилля тощо.

Механізми виникнення конфліктів. Формули конфліктів. Для опису та наочного представлення механізму виникнення конфліктів використовують три формули конфлікту (А, Б, В). Практичне значення формул конфліктів полягає в тому, що за їх допомогою можна достатньо оперативно аналізувати конфлікти й знаходити рішення.

Перша формула конфлікту («А») відображає залежність конфлікту (К) від *конфліктогенів* (КГ). (Нагадаємо, що конфліктогени – це слова, дії (або бездіяльність), які призводять до конфлікту: наприклад, глузування, обман, маніпуляції, ігнору-

вання, перебивання, сперечання, нав'язування порад, категоричні оцінювання, звинувачення, погрози тощо.)

Механізм розвитку конфлікту за формулою «А» базується на негативному сприйнятті та негативній реакції особистості, проти якої застосований конфліктоген, і має вигляд:

$$K = KГ1 + KГ2 + KГ3... + KГn \text{ (1.1.)}$$

де K – конфлікт; $KГ1$ – перший конфліктоген; $KГ2$ – другий конфліктоген (як відповідь на перший), $KГ3$ – третій конфліктоген (як відповідь на другий).

Через відсутність вольової регуляції такий конфлікт має тенденцію до наростання (розвиток за *законом ескаляції* – кожний наступний конфліктоген сильніше попереднього: $KГ3 > KГ2 > KГ1$ і т. ін.). За статистикою, 80% конфліктів виникають саме за наведеною формулою. У зв'язку із цим пропонують застосовувати два основних правила безконфліктної взаємодії: 1) не застосовувати конфліктогени; 2) не відповідати конфліктогеном на конфліктоген.

Друга формула конфлікту («Б») відображає залежність конфлікту (K) від *конфліктної ситуації* ($KС$) та *інциденту* (I):

$$K = KС + I \text{ (1.2.)}$$

Ця формула вказує на такі способи розв'язання конфліктів: 1) усунути конфліктну ситуацію; 2) вичерпати інцидент.

Третя формула конфлікту («В») відображає залежність конфлікту (K) від декількох *конфліктних ситуацій* ($KС$):

$$K = KС1 + KС2 + ... + KСn, \text{ при цьому } n \geq 2. \text{ (1.3.)}$$

Тобто, сума двох або більше конфліктних ситуацій призводить до появи конфлікту. Розв'язання таких типів конфліктів зводиться до усунення всіх конфліктних ситуацій.

Загальна схема розвитку конфлікту. Періоди та етапи конфлікту. Конфлікт – це динамічний процес,

який складається з: 1) початку, 2) розвитку, 3) завершення, що утворюють *відкритий* період конфлікту, до якого долучаються ще два періоди: 1) *передконфліктний* і 2) *післяконфліктний*.

Отже, загальна схема розвитку конфлікту включає:

1) передконфліктний період (латентний);

2) відкритий період (власне конфлікт):

- інцидент (початок конфлікту),
- ескалація (розвиток) конфлікту,
- завершення конфлікту;

3) післяконфліктний період (латентний).

Для кращого сприйняття схему розвитку конфлікту можна представити наочно (див. мал. 3).

Розглянемо наведене докладніше.

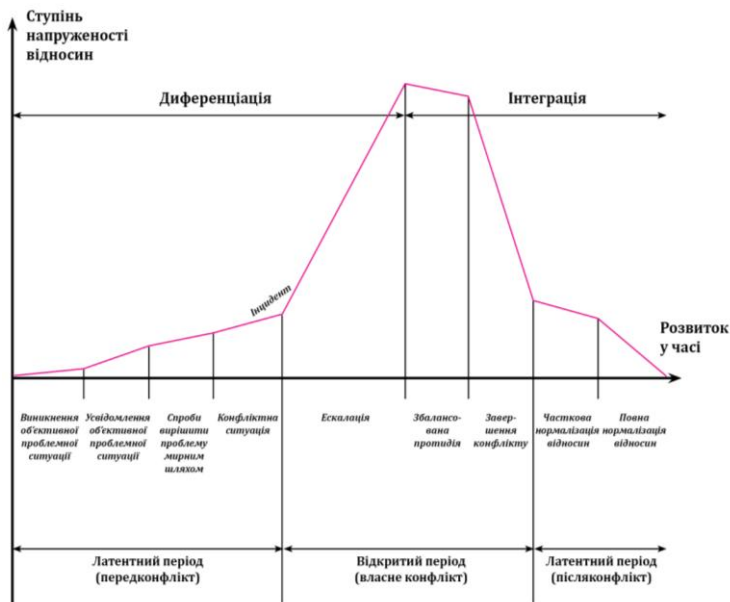
Конфлікту передуює латентний (прихований) *передконфліктний період*, який характеризується наявністю всіх елементів конфлікту за відсутності ситуації протидії та містить такі етапи:

– *виникнення об'єктивної проблемної ситуації* – полягає в появі суперечності, яка ще не усвідомлена, і відсутності конфліктних дій;

– *усвідомлення об'єктивної проблемної ситуації* – реальність сприймається як проблемна, виникає потреба вжити заходів для розв'язання суперечності; низка об'єктивних і суб'єктивних причин призводить до викривлення в сприйнятті ситуації, що виникла;

– *спроба розв'язати проблемну ситуацію мирним шляхом* – полягає у різного роду інформуванні протилежної сторони (пояснення, прохання, аргументація, роз'яснення, переконання тощо);

– *виникнення конфліктної ситуації* – сприйняття ситуації як наявності безпосередньої загрози безпеці одній зі сторін або суспільно важливим інтересам; чітко визначаються позиції сторін і проводяться підготовчі практичні дії протиборчого спрямування.

Мал. 3. Схема розвитку конфлікту.

Відкритий період має такі етапи:

- *інцидент* – перше зіткнення сторін, спроба за допомогою сили вирішити проблему на свою користь (якщо задіяних однією зі сторін ресурсів достатньо для переваги у співвідношенні сил, то інцидентом конфлікт може і обмежитися);

- *ескалація* – різка інтенсифікація (посилення і загострення) боротьби, що зростає, досягаючи своєї максимальної гостроти і сили – критичної точки (апогею); конфлікт розвивається в негативному, деструктивному напрямі, характеризується високим рівнем агресивності (навіть ворожості);

- *збалансована протидія* – після проходження критичної точки конфлікту інтенсивність боротьби знижується (через виснаження ресурсів, зміну умов ситуації, втручання інших сил тощо), однак, протидія продовжується, хоча ситуація вважається найбільш оптимальною для управління;

- *завершення конфлікту* – перехід від конфліктного протистояння до пошуку вирішення проблеми та припи-

нення боротьби (основні форми завершення конфлікту: розв'язання, загасання, припинення/усунення, переростання в інше протиборство).

Післяконфліктний період включає 2 етапи – часткову і повну нормалізацію відносин опонентів. На етапі *часткової нормалізації* негативні емоції ще повністю не зникають, тому він супроводжується переживаннями, осмисленням того, що сталося, корекцією суджень, оцінок і ставлень, аналізом як власних дій та позиції, так і суперника з формулюванням відповідних висновків тощо. *Повна нормалізація* відносин настає при усвідомленні сторонами важливості подальшої конструктивної поведінки та взаємодії.

Отже, конфлікт – це явище зі складною структурою та динамікою, а тому шляхи його розв'язання, застосування певних методів і прийомів, стратегій і тактик відрізняються залежно від періоду, етапу, їх особливостей і тривалості, оскільки визначаються доцільністю та прагненням забезпечення максимальної результативності, оптимальності та раціональності (таблиця 5).

Таблиця 5. Можливості розв'язання конфлікту залежно від його періодів і етапів

Період конфлікту	Етап конфлікту	Можливості розв'язання конфлікту (%)
<i>Передконфлікт</i>	Виникнення та розвиток конфліктної ситуації; її усвідомлення	92%
<i>Відкритий період</i>	<i>Інцидент</i> . Початок відкритої конфліктної взаємодії	46%
	<i>Ескалація</i> . Розвиток відкритого конфлікту	Менш 5%
	Спад конфлікту. Завершення	Близько 20%

Як свідчать наведені в таблиці статистичні дані та практичний досвід конфліктологів, попередити конфлікт завжди набагато легше і більш ефективно ніж у подальшому його вирішувати.

1.5. Управління конфліктами

Сутність управління конфліктом і його структура. Управління конфліктом означає цілеспрямований вплив на процеси конфліктної взаємодії з метою забезпечення конструктивного вирішення питань, що актуалізувалися у конфлікті.

Управління конфліктами можна розглядати в двох аспектах:

- *внутрішньому* (управління власною поведінкою у конфліктній взаємодії);
- *зовнішньому* (використання організаційно-технологічних засобів управління).

Структура управління конфліктом передбачає такі **види діяльності (стадії)**:

- *прогнозування*;
- *попередження* (або *стимулювання*);
- *регулювання*;
- *завершення*.

Основними формами завершення конфлікту виступають: припинення (усунення), загасання, переростання в інше протистовищення, розв'язання,

Прогнозування та профілактика конфліктів. Прогнозування конфліктів полягає у виявленні його можливих причин, специфіки і потенційного розвитку.

Пріоритетна увага тут надається з'ясуванню «слабких місць» у відносинах, здатних стати конфліктогенами у взаємодії.

- Основні джерела прогнозування конфлікту становлять:
- об'єктивні та суб'єктивні умови і фактори взаємодії між людьми (стиль управління, рівень соціальної напруженості, соціально-психологічний клімат, лідерство, мікрогрупи);
  - індивідуально-психологічні особливості учасників.

Особливе місце в прогнозуванні конфліктів посідає постійний аналіз загальних і локальних причин конфліктів, знання і аналіз ранніх симптомів прихованого конфлікту.

Профілактика (попередження, превенція) конфліктів – це вид діяльності, метою якої є недопущення виникнення конфлікту. Як відомо, краще попередити конфлікт, аніж його розв'язувати.

Основними цілями профілактики визначаються:
1) загальна превенція (профілактика у соціальній, економічній, політичній сферах); 2) локалізація конфлікту (попередження поширення на початковій стадії); 3) боротьба з рецидивами (повторними спалахами протиборства).

До форм профілактичних дій відносять:

– педагогічні заходи (бесіда, роз'яснення, формування культури спілкування, поведінки);

– психологічні заходи (аналіз взаємостосунків у колективі (мікрогрупи, лідерство, психологічний клімат); активна робота з лідерами; організація кімнат психологічного розвантаження; проведення занять із психічної саморегуляції);

– адміністративні заходи (зміна умов праці; переведення потенційних конфліктантів до різних підрозділів, змін; усунення порушень групових норм; введення корпоративної культури, етичного кодексу).

Технології превентивної діяльності можуть бути двох типів: операційні та структурні.

Операційні технології (іноді їх називають передкризовими стратегіями – вимушена форма попередження конфлікту) забезпечують активну діяльність по нейтралізації дії всього комплексу факторів, детермінуючих конфлікт, що відбуваються в дійсно передконфліктній ситуації (конфлікт є найближчим у часі варіантом розвитку ситуації). За таких умов поведінка сторін стає неадекватною ситуації, вимагаючи відповідного втручання «третіх осіб».

Структурні технології (стратегічна форма попередження конфлікту) – здійснення ефективного управління соціальною системою в цілому (постійна турбота про задоволення потреб працівників, їх підбір і розміщення з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей, дотримання принципу соціальної справедливості у будь-яких

рішеннях, формування культури спілкування, використання системи винагород).

Стимулювання конфлікту – це вид діяльності суб'єкта управління, спрямований на: 1) активізацію громадського життя, переорієнтацію конфліктної енергії у мирне русло або 2) провокацію, виклик конфлікту. Стимулювання другого типу виправдане стосовно конструктивних конфліктів (постановка проблемного питання для обговорення на зборах, нарадах; виступ із критикою на засіданнях колективу, у засобах масової інформації). Однак при стимулюванні конфлікту керівник повинен бути готовим до конструктивного управління ним (необхідна умова), інакше відповідна некомпетентність призведе до сумних наслідків.

Врегулювання конфліктів. Врегулювання конфліктів – це вид діяльності, спрямований на послаблення й обмеження конфлікту, забезпечення його розвитку щодо розв'язання.

Процес врегулювання передбачає такі *етапи*, як:

- 1) виявлення і визнання конфлікту як реальності;
- 2) об'єктивна аналітика конфлікту;
- 3) інституціоналізація – створення відповідних органів, робочих груп із регулювання конфлікту, а також визначення правил і норм взаємодії;
- 4) легітимізація – визнання опонентами встановлених норм і правил взаємодії та додержання їх;
- 5) раціоналізація – перетворення процесу конфлікту зі стихійного в організований (запобігає проявам агресивності та руйнівним наслідкам).

Процес врегулювання включає:

- 1) вибір засобів регулювання (використання сили, посередництво, прямі переговори);
- 2) вибір методів регулювання: 1) стилю поведінки (суперництво, пристосування, ухилення, компроміс, співробітництво), 2) групи методів впливу (правові, адміністративні, політичні, моральні, естетичні, психологічні, релігійні);
- 3) реалізацію рішень;
- 4) аналіз наслідків.

Процес врегулювання конфліктів здійснюється за допомогою різноманітних *технологій*: інформаційної, комунікативної, організаційної, соціально-психологічної, правової, переговорної.

Таблиця 6.

Технології	Зміст
<i>Інформаційні</i>	дії з інформаційного забезпечення врегулювання конфліктної ситуації (ліквідація дефіциту інформації; виключення помилкової інформації; усунення чуток). Права людини на інформацію – вимоги демократії та базові засади громадянського суспільства
<i>Комунікативні</i>	організація спілкування між суб'єктами конфліктної взаємодії з метою досягнення узгоджених спільних позицій (методика Загладженого інциденту Шарон і Гордона Бауерів, чотирикроковий метод Д. Дена)
<i>Організаційні</i>	застосування структурно-організаційних методів впливу на групи та окремих людей (вирішення кадрових питань; дисциплінарні методів заохочення або покарання; виховні заходи; оптимізація умов взаємодії співробітників) (техніка низки ініціатив по зниженню напруженості Ч. Осгуда)
<i>Соціально-психологічні</i>	робота з формальними і неформальними лідерами та мікрогрупами; зниження соціальної напруженості та підвищення позитивного рівня соціального клімату в колективі

Завершення конфліктів. Завершення конфліктів становить діяльність, спрямовану на припинення конфліктної взаємодії між сторонами.

Форми завершення конфліктів: припинення (усунення), загасання, переростання в інше протиробство, розв'язання.

Припинення (усунення) конфлікту – такий зовнішній вплив на протиробство, в результаті якого ліквідуються головні структурні елементи конфлікту. Такі заходи вбачаються доцільними, коли необхідні швидкі та рішучі дії що-

до силового розведення сторін (загроза агресії чи фізичного насильства, загибель людей, знищення цінних об'єктів, ситуація дефіциту часу або матеріальних можливостей).

Усунення конфлікту здійснюється за допомогою таких засобів, як:

- примусове вилучення з конфлікту одного з опонентів (переведення в іншій філіал, звільнення з посади);

- обмеження чи абсолютне виключення можливої взаємодії опонентів впродовж тривалого часу (відправлення в довгострокове відрядження, переведення в іншій відділ, на іншу зміну);

- усунення об'єкта конфлікту (тієї матеріальної речі, цінності, через яку виникла суперечка);

- скасування дефіциту, властивого об'єктові конфлікту (кожен з опонентів одержує можливість задовольнити свою потребу в бажаному).

Загасання (затухання) конфлікту – вирішення конфлікту самого по собі; тимчасовий відступ конфліктуючих сторін чи припинення протидії при збереженні основних ознак конфлікту (конфлікт переходить з явної форми до латентної), що відбувається через:

- зниження значущості об'єкта конфлікту, втрату мотиву до боротьби, переорієнтацію мотивів;

- виснаження сил, ресурсів.

Переростання в інше протиборство – зміна об'єкту конфлікту і, як наслідок, – виникнення нової конфліктної взаємодії.

Розв'язання конфлікту – спільна діяльність його учасників, спрямована на припинення протидії та вирішення проблеми, що призвела до зіткнення.

Необхідні передумови розв'язання конфлікту:

- достатня зрілість конфлікту (сформованість позицій суб'єктів);

- потреба суб'єктів у розв'язанні конфлікту і спроможність це здійснити;

- наявність необхідних засобів і ресурсів розв'язання конфлікту (кадрових, матеріальних, політичних, соціокультурних, інформаційних, юридичних та ін.).

Критерії успішного розв'язання конфлікту: 1) задоволення сторін його результатами; 2) усунення суперечності, що знаходиться в основі конфлікту; 3) перемогу того з опонентів, хто був правий.

Фактори, що впливають на успішність завершення конфліктів:

– *час:* наявність необхідної кількості часу для пошуку рішення;

– *третя сторона:* участь нейтральних осіб (інститутів), які допомагають вирішити проблему;

– *своєчасність:* розв'язання конфлікту на ранніх етапах його розвитку (менші втрати);

– *рівновага сил:* якщо сторони рівні за можливостями, то вони скоріше шукають шляхи до мирного вирішення проблеми;

– *культура:* високий рівень культури опонентів знижує вірогідність насильницького розвитку конфлікту;

– *єдність цінностей;*

– *досвід (приклад):* наявність досвіду вирішення подібних проблем, а також знання прикладів розв'язання аналогічних конфліктів;

– *відносини:* гарні стосунки між опонентами до конфлікту сприяють більш повному вирішенню суперечності.

Показники успішного розв'язання конфлікту:

1) припинення конфліктної взаємодії;

2) пошук близьких за змістом або спільних поглядів у системі цілей та інтересів опонентів (зосередження на інтересах, а не на особі опонента);

3) зниження рівня негативних емоцій та інтенсивності гострих реакцій;

4) позиція «опонент – не ворог і супротивник, а партнер»;

5) об'єктивне обговорення проблеми, виявлення сутності конфлікту та виокремлення головних суперечностей;

6) урахування статусів сторін конфлікту (посадового становища);

7) правильний вибір оптимальної стратегії розв'язання конфлікту.

Стратегії виходу із конфлікту: моделі та стилі. Розрізняють «силову», компромісну та «інтегративну» моделі виходу із конфлікту. Силова модель веде до таких можливих завершень конфлікту, як: «перемога–поразка» чи «поразка–поразка», дві інші моделі – до розв’язання конфліктів за типом «перемога–перемога», «виграш–виграш», частковий виграш обох сторін.

Моделі завершення конфлікту визначаються стратегіями конфліктної поведінки сторін, які своєю чергою залежать від конкретної ситуації, різновиду конфлікту, рівня його розвитку та ступеня інтенсивності тощо. Стратегія виходу із конфлікту являє собою головні лінії (стилі) поведінки суб’єкта в процесі протистояння.

Головні стилі поведінки у конфлікті: конкуренції, пристосування, ухилення, співробітництва, компромісу.

Стиль конкуренції по суті визначає, що конфліктуєчий суб’єкт: 1) є досить активним і прагне задовольнити власні інтереси за рахунок нав’язування іншим вигідного для себе рішення; 2) не зацікавлений у співробітництві з іншими людьми; 3) здатний приймати вольові рішення. Стиль конкуренції є доцільним в екстремальних і принципових ситуаціях, при дефіциті часу та високій імовірності небезпечних наслідків, у випадках очевидної вірності (конструктивності) запропонованого рішення.

Стиль пристосування розглядається як вимушена або добровільна відмова від боротьби шляхом здавання своїх позицій (стратегія поступок). Його варто використовувати якщо суб’єкт вважає, що: 1) поступаючись, він небагато втрачає, 2) в нього замало влади і шансів для перемоги, 3) результати конфлікту більш важливі для іншої сторони, 4) почувається досить спокійно (комфортно) стосовно бажань іншої людини, 5) інша людина, якщо їй поступитись у цій ситуації, дійде корисні висновків, 6) це пом’якшить конфліктну ситуацію та збереже добрі стосунки.

Стиль ухилення застосовується у ситуаціях, коли суб’єкт не впевнений у позитивному результаті розв’язання конфлікту для себе, не бажає марнувати зусиль; або у разі,

якщо почуває себе неправим (пасивна стратегія уникнення вирішення проблем, до якої переходять після невдач з активними стратегіями). Цей стиль обирають за таких обставин: 1) напруження є надто значним, 2) вирішення проблеми – тривіальне, 3) необхідно виграти час, 4) ситуація надто складна (на розв'язання конфлікту не вистачить сил і часу), 5) в інших є більше шансів і можливостей вирішити проблему, 6) спроба негайно розв'язати проблему може погіршити ситуацію, 7) наявні труднощі і перешкоди у визначенні своєї поведінки, 8) немає бажання вирішувати проблему взагалі.

Стиль компромісу полягає у бажанні й готовності опонентів на взаємні поступки, часткову відмову від своїх інтересів. Визнається ефективним за таких умов: 1) обидві сторони мають рівну владу, однак при цьому – взаємовиключні інтереси, 2) суб'єкти бажають одного й того самого, проте впевнені, що для них це недосяжно, 3) суб'єкти якнайшвидше прагнуть вирішити проблему за умов дефіциту часу чи з огляду на економічну ефективність, 4) обидві сторони згодні на тимчасове рішення і схильні скористатися короткочасною вигодою, 5) інші підходи до проблеми виявилися неефективними, а компроміс дозволяє хоча б щось одержати, ніж втратити все.

Стиль співробітництва свідчить, що дії опонентів спрямовані на рішення проблеми з урахуванням усіх інтересів, що задовольняє обидві сторони, передбачає конструктивне обговорення; сприйняття іншого не як супротивника, а співника (активний стиль, який потребує чималих підготовчих та основних дій). Стиль співробітництва рекомендують використовувати, коди: 1) проблема є досить важливою для обох сторін, і вони бажають її вирішити, 2) суб'єкти мають рівні ресурси, паритетні статуси і владу та готові шукати рішення на рівних, 3) наявні тривали дружні та взаємозалежні стосунки між сторонами, 4) суб'єкти здатні сформулювати свої інтереси, думки, бажання і опрацювати альтернативні варіанти рішення, 5) якщо сторони здатні ігнорувати відмінності між собою в

соціальних ролях, владних можливостях тощо і є неупередженими одна до одної.

Алгоритм розв'язання конфлікту. Загалом алгоритм розв'язання конфлікту являє собою процес, що складається з певних етапів, а саме: 1) діагностики конфлікту, 2) його прогнозування, 3) вибору моделі поведінки в конфлікті, 4) реалізації обраної моделі поведінки, 5) оцінювання ефективності дій.

1. *Діагностика конфлікту* передбачає аналіз і оцінку наявної ситуації та полягає в урахуванні й розумінні рівня небезпечності та інтенсивності конфлікту, його видимих проявів (суперечки, зіткнення і т. ін.), умов виникнення та перебігу, причин і безпосереднього приводу, сфери поширення, психологічного стану учасників, індивідуальних особливостей, намірів, конкретних дій, правових і моральних основ поведінки тощо. Конфлікт діагностується в структурному та функціональному аспектах, як стан і процес.

2. *Прогнозування конфлікту* – це обґрунтоване передбачення майбутнього стану наявної ситуації, різних варіантів її розвитку, ймовірних подій та наслідків. Зазвичай прогнозується: 1) найбільш сприятливий розвиток подій; 2) найменш сприятливий розвиток подій; 3) найбільш реальний розвиток подій; 4) розвиток подій, якщо просто припинити активні дії у конфлікті. При прогнозуванні також визначають можливі впливи на результат і їх наслідки, шляхи і варіанти врегулювання конфлікту та відповідні способи, методи і прийоми його розв'язання.

3. *Вибір моделі поведінки у конфлікті.* На основі здійсненого аналізу та прогнозу і відповідно до особливостей конфліктної ситуації обирають найбільш оптимальну за цих обставин *модель (спосіб) поведінки*. (силову, компромісну, інтегративну). Кожна з моделей передбачає комплекс відповідних засобів, що реалізуються через певні методи, стратегії й тактики, що так само залежать від конкретної ситуації, різновиду конфлікту, рівня його розвитку, ступеня інтенсивності тощо.

3.1. *Методи розв'язання конфліктів.* Наявні методи

розв'язання конфліктів поділяються на кілька груп залежно від сфери застосування:

1) *внутрішньоособистісні* (емоційно-вольова регуляція та належний самоконтроль у напружених ситуаціях; уміння висловлювати свою думку, не викликаючи негативної реакції з боку оточення; здатність до об'єктивної оцінки ситуації та здійснення адекватних дій, правильна організація власної поведінки тощо);

2) *організаційно-структурні* (чітка координація та організація дій і прийняття ефективних управлінських рішень; оптимальна розстановка сил, застосування належних заходів і засобів, необхідних для розв'язання конфлікту; врахування особливостей обстановки та умов перебігу конфліктної ситуації тощо);

3) *міжособистісні* (вибір адекватної форми впливу на кожному з етапів розгортання конфліктної ситуації для корекції індивідуальної поведінки як власної, так і оточення з метою запобігання деструктивним наслідкам конфлікту);

4) *комунікативні* (здійснення спілкування для розв'язання конфліктів шляхом використання тактико-психологічних прийомів, спрямованих на пошук конструктивних правомірних рішень у напружених ситуаціях).

3.2. *Стратегії розв'язання конфлікту* являють собою основну лінію поведінки під час розв'язання конфліктної ситуації. Виділяють п'ять основних стратегій (стилів), які можуть застосовуватися відповідно до характеру конфліктної ситуації: 1) *конкуренцію* (використання примусових методів впливу і силової тактики дій); 2) *компроміс* (досягнення домовленостей за рахунок готовності на взаємні поступки, часткову відмову від власних інтересів); 3) *приспосовування* (відмова від протистояння шляхом здавання своїх позицій черес односторонні поступки); 4) *ухилення* (пасивна поведінка уникання і небажання реагувати та діяти); 5) *співробітництво* (здійснення пошуку взаємоприйнятних рішень із конструктивним обговоренням проблем і максимальним урахуванням усіх інтересів).

3.3 *До тактик розв'язання конфліктів належать:*

1) *усунення* (швидкі та рішучі дії силового характеру

щодо припинення негативних тенденцій розвитку подій, ліквідації конфліктів і нормалізації обстановки в ситуаціях безпосередньої загрози агресії чи фізичного насильства, загибелі людей, знищення цінних об'єктів тощо);

2) *ослаблення* (спрямованість заходів на тимчасове зниження інтенсивності та активності протидії при збереженні основних ознак конфлікту: суперечності та напружених відносин);

3) *стримування* (прагнення утримати протиборчу сторону від широкомасштабних дій, ескалації сили, розширення меж конфлікту, зростання напруженості, зниження деструктивного впливу конфлікту; обирається при визнанні неможливості конструктивного розв'язання конфлікту в разі, якщо наявне бажання продовження конфлікту, інтереси є взаємовиключними і конфлікт сприймається як боротьба, негативного емоційного ставлення);

4) *уникання* (недопущення втягування у конфлікт, ухилення від конфлікту та нейтралізація будь-яких дій, чинників, що можуть спричинити відкрите протиборство);

5) *врегулювання* (наполеглива, системна та послідовна діяльність, спрямована на припинення протидії та розв'язання проблеми, що призвела до зіткнення; передбачає активність обох сторін щодо усунення причин конфлікту, зміни умов ситуації, позицій і ставлень опонентів один до одного).

4. Реалізація обраної моделі поведінки – безпосередня практична діяльність із розв'язання конфлікту за допомогою обраної моделі та комплексу відповідних методів, стратегій тощо. Дії з реалізації певної моделі виконують відповідно до обраного способу розв'язання конфлікту. У разі необхідності вноситься корекція.

5. Оцінка ефективності дій. Після завершення конфлікту доцільно: узагальнити отримані знання та досвід вирішення проблеми; проаналізувати вдалі рішення (дії) та помилки; зняти дискомфорт (якщо він виник) у стосунках з оточенням; мінімізувати негативні наслідки конфлікту для власного стану, діяльності та поведінки.

Практичний досвід показує, що знання та розуміння сутності, структури, різновидів, причин, механізмів виникнення і тенденцій розвитку конфліктів, орієнтування в

питаннях їхнього аналізу, оцінки та прогнозування, превентивних дій у проблемних ситуаціях, вміле застосування психологічних технологій розв'язання суперечностей значно розширюють можливості ефективної міжособистісної взаємодії та створюють передумови для повноцінної самореалізації особистості. Закріпленню конфліктологічних знань сприяє їх відпрацювання у конкретних дій як у тренінгових заняттях, так і безпосереднє застосування у реальних конфліктних ситуаціях, що загалом має виняткову прикладну значущість для професійної діяльності та особистісного самовдосконалення.

Контрольні питання до розділу 1.

1. Які ведучі ідеї та їх творці увійшли до основ історії сучасної конфліктології (зокрема щодо: стародавнього світу; середньовіччя; епохи Відродження; нового часу, епохи Просвітництва)?

2. У чому виражаються сутність і головний зміст основних напрямків розвитку конфліктологічної науки (зокрема: психологічного; соціологічного; політологічного напрямків)?

3. У чому виражаються сутність і головний зміст наступних основних елементів конфліктології як науки: об'єкта, предмета, завдання, функції?

4. У чому полягають сутність і поняття:

- конфліктогену;
- конфліктної суперечності;
- конфліктної ситуації;
- конфлікту.

5. У чому полягають сутність, поняття та психологічний зміст основних класифікаційних видів конфліктів (зокрема, внутрішньоособистісних конфліктів; міжособистісних конфліктів; внутрішньогрупових конфліктів; міжгрупових конфліктів)?

6. У чому вбачаються поняття та різновиди причин конфліктів (зокрема: причин об'єктивного характеру; причин суб'єктивного характеру)?

7. Як Ви розумієте поняття, сутність та зміст: функції конфлікту; динаміки конфлікту?

8. У чому полягають поняття, сутність і зміст управління конфліктами (у тому числі на стадіях: прогнозування конфлікту; профілактики конфлікту; стимулювання конфлікту; завершення конфлікту.

Література до розділу 1.

1. Андреев В.И. Конфликтология: искусство спора, ведения переговоров / В.И. Андреев. – М., 2005. – 125 с.
2. Андреева Г.М. Социальная психология : учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности "Психология" / Г.М. Андреева. – 2-е издание, дополненное и переработанное. – Москва : Издательство Московского университета, 1988. – 432 с.
3. Анцупов А.Я. Значение, предмет и задачи конфликтологии / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 551 с.
4. Анцупов А. Я. Проблема конфликта /А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1992. – 185 с.
5. Бандурка А.М. Конфликтология: Учеб.пособие для вузов / А.М. Бандурка, В.А. Друзь. – Харьков: Ун-т внутр.дел, 1997.– 352с.
6. Барко В.І. Значення принципу невизначеності у поліцейському менеджменті. Наука і правоохорона, №3. 2017. – С.82-88.
7. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Пер. с нем. / У. Бек. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
8. Бородин Ф.М. Внимание конфликт! / Ф.М. Бородин, Н.М. Коряк. – Новосибирск: Наука, 1984. – 246с.
9. Василюк Ф.Е. Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций / Ф.Е. Василюк. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.
10. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. / И.Валлерстайн. – М.: Логос, 2003. – 368 с.
11. Ващенко І.В. Конфліктологія та теорія переговорів: Навч. посіб. / І.В. Ващенко, М.І. Кляп.– К.: Знання, 2013. – 407 с.
12. Гаджиев К.С. О природе конфликтов и войн в современном мире / К.С. Гаджиев //Вопросы философии. – 1997.– №6 – С. 3-24.

13. Гришина Н.В. Психология конфликта. 2-е изд. / Н.В. Гришина. – СПб.: Питер, 2008. – 480 с.
14. Гірник А. Конфлікти: Структура, ескаляція, залагодження: Навч. посіб. / А. Гірник, А. Бобро. – К.: Основи, 2003. – 236 с.
15. Гірник А. М. Управління конфліктом (соціально-психологічний аспект) / А.М. Гірник //Світ безпеки. – 1996. – № 9. – С. 27–44.
16. Грабовська С. Конфлікти без насильства. Посібн. /С. Грабовська, Т. Равчина. – Львів, 2003. – 276 с.
17. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта / Р. Дарендорф// Социологические исследования. – 1994. – №5. – С. 142-147.
18. Донченко Е. А. Личность: конфликт и гармония / Е.А. Донченко, Т.М. Титаренко. – Киев: Политиздат, 1989. – 176 с.
19. Дюркгейм Е. О разделении общественного труда. Метод социологии / Е. Дюркгейм . – М.: Наука, 1991. – 572 с.
20. Зиммель Г. Конфликт современной культуры. – СПб.: Питер, 1991. – 423с.
21. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта: Учебное пособие для студентов ВУЗов, (изд. в рамках программы обновления гум. образования), 3-изд. доп и пер. - М.: Аспект Пресс, 1995. - 317 с.
22. Иванова О.В. Управління конфліктами : навч. посіб. ; спеціальний курс у формі соціально-психологічного тренінгу / О.В. Иванова, Л.І. Мороз, Г.О. Юхновець, С.І. Яковенко. – К. : КНУВС, 2007. – 66 с.
23. Ишмуратов А.Т. Конфликт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів. – К.: Наукова думка, 1996. – 190 с.
24. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием. – Москва, 2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.probib.narod.Ru/social/karam/kara_soz/index.html.
25. Козер Л. Функции социального конфликта: Пер. с англ. – М.: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000. – 208 с.
26. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. Вип. 1.– К., 1997. – 100с.; Вип. 2. –К1999. – 100 с.; Вип. 3. – К., 2002. – 107 с.

27. Конфліктологія. Підручник / За ред. Л.М. Герасіної та М.І. Панова. – Харків, Право, 2002. – 256 с.
28. Корнєв М.П., Коваленко А.Б. Соціальна психологія / М.П. Корнєв, А.Б. Коваленко. – К., 1995. – 345с.
29. Корнелиус Х. Выиграть может каждый /Х. Корнелиус, Ш. Фэйр. – М., 1992. – 245 с.
30. Кудрявцев С. В. Конфликт и насильственное преследование / С.В. Кудрявцев. – М.: Наука, 1991. – 174 с.
31. Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие / Г.В. Ложкин, Н.И. Пов'якель. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.
32. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: Навч. посібник / Г.В. Ложкин, Н.І. Пов'якель. – К.: Професіонал, 2006.– 416с.
33. Маслоу А. Мотивация и личность / А.Маслоу – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.
34. Москаленко В.В. Соціальна психологія: підр. / В. В. Москаленко [вид. 2-ге, випр. та доп.]. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.
35. Неклесса А.И. Конец цивилизации, или конфликт истории/ А.И. Неклесса // Мировая экономика и междунар. отношения. – 1999. – № 3. – С. 32–38; №5. – С. 74–84.
36. Основы конфликтологии. / Под ред. В. Н. Кудрявцева. – М.: Юристъ. 1997. – 200 с.
37. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Навч. посібник /Л.Е. Орбан-Лембрик. – Київ: Академвидав, 2003. – 448 с.
38. Оуэн Г. Теория игр / Г. Оуэн. – М.: Мир, 1971. – 230 с.
39. Петровская Л.А. О понятийной схеме социально-психологического анализа конфликта / Л.А. Петровская // Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. – М.: МГУ, 1977. – С. 126-143.
40. Пірен М.І. Деонтологія конфліктів та управління / М.І. Пірен. – К., 2001. – 238с.
41. Пірен М.І. Основы конфліктології: Навчальний посібник /М.І. Пірен.– К., 1997. – 212 с.
42. Преториус Р. Теория конфликта / Р. Преториус// Политические исследования. – 1991. – №5. – С. 34–89.
43. Психология конфликта / Сост. и общ ред. Н.В. Гришиной . – Спб.: Питер, 2001. – 448 с.

44. Психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ю. А. Трофімова. – 5-те вид., стер. – К. : Либідь, 2005. – 560 с.
45. Скотт Дж. Г. Конфликты и пути их преодоления / Дж. Г. Скотт. – К., 1991. – 123с.
46. Словник-довідник термінів з конфліктології / За ред. М.І. Пірен. – К. – Чернівці:Чернівецький держуніверситет ім. Ю. Федьковича, 1995.– 318 с.
47. Степаненкова В. М. Понятие социального конфликта в теории Р. Дарендорфа / В.М. Степаненкова // Социологические исследования, 1994. – №5. – С. 141 – 143.
48. Уласевич Т. «Конфликты и контакты» (о пользе конфликтов в контактах)/ Т. Уласевич. – <http://www.b17.ru/article/6510/>
49. Фишер Р. Подготовка к переговорам / Р. Фишер, Д. Эртель. – М.: Мысль, 1996. – 375 с.
50. Фишер Р. Путь к совместному успеху / Р. Фишер, С. Браун. – Спб.: Питер, 1997. – 379 с.
51. Фишер Р. Путь к согласию или Переговоры без поражения / Р. Фишер, У. Юри. – М.: Наука, 1992. – 158 с.
52. Фукуяма Ф. Конец истории? / Пер. с англ./ Ф. Фукуяма // Вопр. философии. – 1990. – № 3. – С. 134–148.
53. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. – М.: Academia, 1999. – С. 528-556.
54. Хасан Б.И. Психотехника конфликта и конфликтная компетентность / Б.И. Хасан. – Красноярск: РИЦ Красноярского ун-та, 1996 – 157 с.
55. Хрестоматия по социальной психологии. / Под ред. Т. В. Кутасовой – М.: МГУ, 1994. – 706 с.
56. Хувик Ван Р. Тренинг разрешения конфликтных ситуаций / Р. Хувик Ван// Социальный конфликт. – 1994.– № 2. – С. 72-96.
57. Шейнов В.П. Конфликты в нашей жизни и их разрешение / В.П. Шейнов. –Минск : Амалфея, 1997. – 288 с.
58. Юридическая конфликтология / Под. ред. В.Н. Кудрявцева. – М.: Ин-т гос-ва и права РАН, 1995. – 316 с.

Розділ 2

Місце і роль конфліктів у оперативно-розшуковій діяльності

2.1. Психологічна сутність оперативно-розшукової діяльності та її потенційно конфліктний характер

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – ЗУ «Про ОРД») визначив цю діяльність як систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів (ст.2 ЗУ «Про ОРД»). Вже сам факт визнання ОРД певним видом діяльності дає підстави вважати ОРД діяльнісною системою, особливим видом правоохоронної діяльності, що має складну психологічну структуру.

Узагалі діяльність розглядається як специфічний людський спосіб ставлення до навколишнього світу, що стає процесом, змістом якого є доцільні зміни і перетворення природних речей і явищ залежно від людських потреб. Людина тим самим стає діяльним суб'єктом, а те, на що спрямована діяльність визнається її об'єктом. Людська діяльність завжди свідома і цілеспрямована, а за своєю сутністю є соціальною.

Діяльність людини носить предметний характер, оскільки вона завжди пов'язана з предметами, що виступають

або як предмети задоволення потреб, або як її засоби. Предметом діяльності називається те, з чим вона безпосередньо має справу. Так, наприклад, предметом ОРД є інформація про конкретних осіб і групи, які готують або вчиняють злочинні діяння.

Із ряду різних видів діяльності виокремлюється праця, яка в певних виробничих (службових тощо) сферах визнається як професійна праця. Структура праці найбільш притаманна і оперативно-розшуковій діяльності. Вона також складається із дій і операції як основних її складових. Дією в ОРД можна назвати окремі оперативно-розшукові заходи, а операцією слід вважати спосіб здійснення цієї дії. Виокремлюються ще і засоби здійснення діяльності, що є її спеціальним інструментарієм.

Заходи та засоби ОРД фактично закріплені в ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» через відповідні права, якими наділені оперативні підрозділи. Таким чином ОРД спирається на широку правову базу, у якій головне місце належить спеціальному галузевому (оперативно-розшуковому) законодавству, яке не тільки проголосило ОРД державною правоохоронною діяльністю, але й закріпило: принципи цієї діяльності; підстави її здійснення; обов'язки та права суб'єктів; гарантії законності; напрямки використання отриманих матеріалів; соціальний і правовий захист працівників оперативних підрозділів, а також осіб, що залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, та інші елементи.

Особливе місце в ОРД належить затвердженню принципу законності, суть якого полягає в тому, що суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, здійснюючи її, повинні керуватися нормами оперативно-розшукового законодавства й інших законів, які визнають ОРД легітимною правоохоронною діяльністю і є її правовою основою. Сама ж реалізація принципу законності при проведенні оперативно-розшукової діяльності полягає перш за все в дотриманні законодавчо встановлених підстав її проведення, порядку й форм здійснення відповідними суб'єктами окре-

мих оперативно-розшукових заходів, документування отриманих результатів і введення їх у кримінальне судочинство. Ігнорування цих вимог, по суті, є порушенням законності, що веде, як правило, до невизнання результатів ОРД у досудовому слідстві та суді. Отже, ОРД є різновидом соціально корисної людської діяльності, але не всякої, а правоохоронної, яка здійснюється від імені держави.

Вищевикладене дозволяє уявити ОРД і з позицій психології як діяльнісну систему, що включає в себе мету, мотиви, конкретні завдання ОРД, її суб'єктів, об'єкти, власне діяльність (спеціальні форми, засоби, заходи ОРД та способи їх здійснення). Кожний із цих елементів має як об'єктивне (законодавче, правове, соціальне-правове, організаційно-управлінське), так і суб'єктивне (психологічне, соціально-психологічне) підґрунтя та відповідні закономірності свого проявлення в предметній діяльності. При цьому психологічну сутність ОРД дозволяє розкрити структурно-функціональний її аналіз як діяльнісної системи. Його головна методологічна вимога полягає у тому, що кожний змістовний елемент діяльності розглядається в органічній єдності з іншими такими елементами, має певне призначення і виконує специфічні функції, спрямовані на досягнення мети зазначеної системи.

Мета ОРД. Законодавець України не визначив прямо мету (цілі) ОРД, а поставив загальні завдання цієї діяльності, водночас указавши на мету їх досягнення (ст. 1 ЗУ «Про ОРД»). Такими завданнями визначено пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (*фактично ідеться про злочинні діяння, прим. автор.*), розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримі-

нального судочинства^{*}, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

При звуженні зазначених завдань ОРД до рівня компетенції кримінальної поліції, у якості *безпосередніх об'єктів ОРД* виступають окремі особи і групи, які готують вчинення злочину (як власно і самі злочини, що готуються) і щодо яких здійснюється пошук і фіксація фактичних даних про їх злочинні діяння з наступним припиненням таких діянь та в інтересах кримінального провадження (ч.1, п.10 КПК України).

Наведені завдання-цілі ОРД у ЗУ «Про ОРД» надано в загальних рисах, але їх можна конкретизувати. Так:

1) поставлення мети попередження, припинення, профілактики злочинів шляхом проведення ОРД (ст. 1; п. 1 ст. 7 ЗУ «Про ОРД») свідчить про наділення ОРД комплексною попереджувальною функцією ОРД, яка реалізується шляхом:

- пошуку та фіксації інформації про злочини, які готуються, а також осіб, що готують вчинення злочину, у тому числі цілеспрямоване оперативне спостереження за певними категоріями осіб;

- оперативного стримування об'єктів ОРД (конкретних осіб і груп) від втілення в життя злочинних намірів або завершення підготовчих до злочину дій; переорієнтації таких осіб і груп на інші цінності; роз'єднання або саморозкладу злочинних груп; нейтралізації виявлених причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів;

- оперативного документування реально розпочатих об'єктами ОРД дій по підготовці злочинів або вчинюваних уже окремих елементів злочинів, що за часом мають тривалий характер;

- безпосереднього проведення заходів та застосування засобів ОРД щодо попередження, припинення злочинів;

---

^{*} Згідно ст.: 1,2 КПК України цей термін замінено поняттям «кримінальне провадження». Див. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Голос України від 19.05.2012.

2) посилення законодавця на інтереси кримінального судочинства, як на мету пошуку і фіксації фактичних даних про злочинні дії окремих осіб і груп, фактично виправдовує інтерпретацію цієї мети через призму визнання функції оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження;

3) законодавчо визначені обов'язки оперативних підрозділів щодо забезпечення ними безпеки працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб (ч. 1, п.6, ст.7 ЗУ «Про ОРД») також дозволяє виокремити окрему мету ОРД щодо забезпечення зазначеної безпеки працівників суду та правоохоронних органів, учасників кримінального судочинства, членів їх сімей і близьких родичів цих осіб.

Таким чином в основі позначених вище завдань (обов'язків) оперативно-розшукової діяльності лежать певні потреби, інтереси даної системи, той бажаний результат, якого вона прагне, та який власне визначає спрямованість ОРД. Тож у практичному розумінні тут ідеться про конкретизовані цілі ОРД.

Невід'ємним елементом, майже первинним побудником діяльності є її *мотив*. Серед найрізноманітніших мотивів вирізняються соціальні мотиви. Конкретизація їх стосовно окремих працівників оперативних підрозділів зазначених мотивів дозволяє практично виокремити майже безліч їх.

Основним ведучим мотивом ОРД працівників оперативних підрозділів є зайняти завдяки обраної діяльності певного престижу у суспільстві, становлення успішним «опером-профі», досягнення високих показників у роботі, установка на боротьбу та на перемогу над злочинцем, суперництво і прагнення до «перегравання» супротивника, а поряд з тим, також значущими можуть залишатися бажання захистити інтереси громадян від кримінальних посягань;

мотиви схвалення діяльності колегами або вищим керівництвом, соціальної справедливості.

Очевидно, що мотиви такого роду відносяться до позитивної мотиваційної характеристики оперативного працівника. Притому, якщо ми врахуємо, що оперативно-службова діяльність працівників оперативних підрозділів може бути обмежена певними зовнішніми та внутрішніми умовами, то останні здатні суттєво змінити структуру цих мотивів. Як наслідок в цій структурі можуть з'явитися мотиви спрямовані на досягнення життєвого комфорту, мотиви, що відзначаються перевагою потреб в безпеці, підсилений мотив матеріального благополуччя. Природно, що кожний із зазначених мотивів може вийти в суперечність з іншим мотивом та викликати мотиваційний конфлікт.

Мета і завдання ОРД реалізуються суб'єктами ОРД. Право на проведення ОРД мають оперативні підрозділи Кримінальної поліції (у складі Національної поліції України), Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України і інших державних структур (ст. 5 ЗУ «Про ОРД»). Власне оперативні підрозділи, що вичерпно визначені Законом, є єдиними (груповими) суб'єктами ОРД. Безпосередніми суб'єктами (виконавцями) ОРД є працівники оперативних підрозділів, на яких розповсюджуються всі права й обов'язки щодо проведення ОРД.

Практична реалізація функцій (завдань) та досягнення мети ОРД здійснюються за допомогою проведення особливих гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що виконуються виключно суб'єктами ОРД із застосуванням спеціальних оперативних та оперативно-технічних засобів. Відзначимо, що ці заходи та засоби ОРД не тільки декларовані, але й гранично визначені в законодавстві (ст. 8 ЗУ «Про ОРД»). І саме їм належить головна інструментальна роль у діяльнісному психологічному змісті ОРД.

Таким чином, уявлення оперативно-розшукової діяльності як психологічної категорії, з одного боку, пов'язане з

суб'єктом і об'єктом діяльності, її метою та мотивами, а з іншого – із заходами діяльності, у тому числі її методами, засобами, способами, прийомами тощо, а головне – із визнанням її єдності з особистістю людини, включеної в процес ОРД. Ця особа визначається як суб'єкт свідомої діяльності й відносин, як індивід зі стійкою, соціально зумовленою системою психологічних закономірностей (властивостей, якостей тощо), котра формується й виявляється в діяльності.

Надане вище уявлення ОРД дозволяє розглядати її через призму *конфліктологічного вивчення*, оскільки їй притаманні такі специфічні конфліктні ситуації (суперечності, конфліктогени*), як:

1) по-перше, *джерела яких пов'язані з правовими змістом ОРД* (суперечності щодо визначення правового статусу суб'єктів ОРД; суперечності щодо визначення правового статусу об'єктів ОРД; суперечності щодо визначення правового змісту й процесуального порядку реалізації заходів і засобів ОРД; суперечності щодо співвідношення правових та морально-етичних компонентів у виконанні заходів ОРД).

Соціально-правовий зміст закладено в приналежності кожного оперативного працівника до особового складу конкретного оперативного підрозділу кримінальної поліції і входження до його колективу, а отже, звідси, окрім суто особистісної сторони взаємодії працівників, виявляється її нормативно-статутний характер, тобто всі оперативно-службові відносини, які відбуваються в процесі ОРД, регламентовані законодавством, відомчими інструкціями, наказами. Вочевидь це призводить до звуження поля міжособистісних відносин в оперативних підрозділах та несе в собі певні конфліктні ризики.

Справа тут і в тому, що спрацьовує ще одне суттєве протиріччя: діям злочинців, якщо формально й протисто-

---

* Дослівний переклад слова «конфліктоген» – це те, що «народжує конфлікт». Конфліктогеном може бути будь-який предмет, річ, ідея, погляд, що виявляють відмінності, відносини, слова, дії (або бездіяльність), що можуть привести до конфліктної ситуації і переростання її в конфлікт. Тому конфліктоген розуміється як початковий пусковий механізм для виникнення та розвитку конфлікту.

ять законодавчі норми, то, попри все, скоріше не в реальному, а в ідеальному плані. Фактично руки у них аж ніяк не зв'язані ні законом, ні мораллю. Щоправда, у деяких випадках правові обмеження дій злочинця можуть психологічно тиснути на нього, але скоріше в контексті переживань за власну особисту безпеку. Наприклад, насильницькі злочини сексуального характеру нерідко закінчуються вбивством жертви. Але, як відомо, «на зоні» засуджені за такою статтею відразу зазнають пониження свого тюремного статусу, що реально загрожує їм знущанням, каліченням, а то і «випадковою» смертю. Натомість дії оперативників, навпаки, досить жорстко врегульовані законодавством, усебічно контролюються, і, крім того, до службової діяльності правоохоронців пред'являються високі моральні вимоги.

Додамо, що злочинна діяльність здійснюється, як правило, в обстановці скритності (якщо не повної, то суттєвої). Діяльність же оперативних підрозділів усе більше стає прозорою для суспільства, що, по-перше, є реалізацією важливого принципу гласності, а, по-друге, вона постійно знаходиться в полі зору громадськості та засобів масової інформації;

2) по-друге, *організаційно-управлінського походження* (місце і роль підрозділів ОРД у загальній правоохоронній системі; психологічні чинники взаємодії працівників оперативних підрозділів у контексті організаційно-управлінських аспектів функціонування цих підрозділів, а також конфліктогенні фактори оперативно-службових відносин суб'єктів ОРД з іншими учасниками оперативно-розшукової діяльності тощо);

3) по-третє, *оперативно-тактичного рівня*, для якого характерні конфліктні ситуації різної тривалості та гостроти, джерелами яких є суперечливі міжособистісні відносини або ворожі міжособистісні чи міжгрупові протистояння (протиборство), що виникають у зв'язку з безпосередньою реалізацією оперативними працівниками заходів та засобів ОРД. Перш за все, це протиборство між оперативним підрозділами (їх окремими працівниками) і злочинцями.

Так, попередження, своєчасне виявлення і припинення злочинів, що є головним завданням ОРД, передбачає об'єктивне конфліктне протистояння суб'єктів ОРД – працівників оперативних підрозділів Національної поліції України і правопорушників – об'єктів ОРД. Йдеться про окремих осіб та їх групові об'єднання, які, як учасники протизаконної (злочинної) діяльності, протистоять правоохоронній системі, зокрема її оперативним підрозділам і їх працівниками (конкретним виконавцям), дбаючи при цьому про свої злочинні інтереси і потреби, та про уникнення від відповідальності за здійснені злочини. Спрацює тут споконвічна проблема «поліцейських та злодіїв»: перші завжди наздоганяють, інші – втікають.

Нерідко, як відомо, такі протистояння переходять у відкрите протиборство правопорушників з правоохоронними органами у формі погромів, підпалів, вибухів, озброєних нападів, вбивства чи іншого фізичного усунення окремих оперативних працівників тощо.

Отже такі конфлікти відбуваються між суб'єктами (у тому числі груповими) ОРД і об'єктами ОРД (окремими особами і групами), включаючи в ряді випадків і зовнішнє для останніх соціальне оточення, і відносяться вони до *зовнішніх конфліктів і ОРД*.

Далі, до конфліктних факторів зовнішнього характеру можна віднести протиріччя в питанні щодо адекватної оцінки результатів оперативно-розшукової діяльності та в цілому стосовно відношення до цієї діяльності з боку держави (державних органів) та деяких громадських формувань.

Звісно, загалом суспільство і держава засуджують злочинність як антисоціальне явище, декларують цілі та завдання щодо їх викорінення із суспільного життя, приймають через законодавчі органи правові норми, спрямовані на боротьбу з правопорушеннями тощо. У даному контексті підтримуються в цілому й відповідні інститути правоохоронної системи.

Поряд з тим, існують сили (політичні, владні, громадські тощо), які з різних причин чинять перешкоди правоохоронній (зокрема, оперативно-розшуковій) діяльності, особливо щодо реагування оперативними підрозділами на окремі конкретні протиправні діяння. І знову ж тут використовуються методи політичного, адміністративного, управлінського впливу на оперативних працівників, нерідко шантажу, погроз та різного роду гальмування процесів розслідування злочинів тощо.

Така протидія протистоїть системі органів поліції в цілому, але доволі часто вона спрямована і проти конкретних оперативних працівників. Тому останні (якщо вони дійсно переслідують цілі та завдання системи) включаються в конфлікт, переживаючи ситуацію як особисто для себе значиму (боротьба ідейних поглядів, переконань, відчуття обов'язку тощо), діючи при цьому інколи не завжди в правовому полі.

При цьому базовим протиріччям тут є те, яким чином визначається провідна мета ОРД: гарантувати громадянам безпеку, що досягається, насамперед, ефективною протидією правопорушенням законними шляхами, або діяти за моделлю незаконного застосування примусу як способу викорінення злочинності. До певної міри ця суперечність є відображенням складних умов (постійно широке поле латентної злочинності), в яких функціонує дана діяльнісна система, та відбиттям високої вірогідності поразки в досягненні її ідеальної мети та позитивного кінцевого результату.

Отже у всьому вищезазначеному убачаються вихідні протиріччя, які є невід'ємними психологічними факторами оперативно-розшуковій діяльності підрозділів кримінальної поліції, що по суті й наділяють цю діяльність потенційно конфліктним характером.

2.2. Внутрішні (внутрісистемні) конфлікти оперативно-розшукової діяльності

Більшість вітчизняних психологів розглядають особистість людини як продукт суспільних відносин, відносячи до головних її інтегруючих початків потреби, цінності, спілкування і, у першу чергу, в процесі діяльності. При цьому відмічається детермінуючий вплив діяльності на формування особистості її суб'єкта, перш за все, його свідомість, мислення і спосіб життя.

Переносячи дані положення на особистість оперативника, ми маємо право говорити про те, що її психологічні особливості значним чином визначаються, з одного боку, правовим (соціально-правовим) змістом ОРД, а з іншого боку, ця діяльність представляє собою особливий процес збору, фіксації і процесуального (процедурного) оформлення специфічної соціальної (оперативно-розшукової) інформації, використовуючи з цією метою оперативно-розшукові заходи і спеціальні (оперативно-технічні) засоби. Тож зазначений процес вимагає свого окремого, адекватного нормативно-правового та організаційно-управлінського врегулювання всередині системи ОРД. Неадекватність же даного врегулювання основній меті, завданням ОРД та декларованим законодавством обов'язкам оперативних працівників є причиною виникнення внутрісистемних конфліктних ситуацій правового та організаційно-управлінського характеру.

Так, правові конфліктні суперечності, як уже зазначалося, виявляються і негативно впливають на оперативно-службову діяльність у сферах визначення: правового статусу суб'єктів ОРД; правового статусу об'єктів ОРД; правового змісту і процесуального (процедурного) порядку реалізації заходів і засобів ОРД; щодо співвідношення правових та морально-етичних норм здійснення ОРД. Практичне уя-

влення й осмислення цих суперечностей потребує докладнішого їх розгляду.

Насамперед, на сьогодні в ОРД, як правоврегульованій системі, у результаті недоліків саме цього врегулювання виявляються суттєві нормативно-правові прогалини, неузгодженості, суперечності. Із них слід, перш за все, вказати на *розбіжності між фактичним станом та правовим визначенням правового статусу працівників оперативних підрозділів у якості суб'єктів ОРД*.

Законодавець, як відомо, визнав суб'єктами ОРД тільки оперативні підрозділи як групові функціонально-дієві одиниці (статті 5, 7, 8 ЗУ «Про ОРД»: «Підрозділи, які здійснюють ОРД»; «Обов'язки підрозділів, які здійснюють ОРД»; «Права підрозділів, які здійснюють ОРД»), але не працівників оперативних підрозділів як індивідів, особистостей.

Щоправда, у ст. 12 ЗУ «Про ОРД» («Соціальний і правовий захист працівників оперативних підрозділів») оперативні працівники визнаються такими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Це дозволяє вважати їх суб'єктами ОРД, але разом із тим суб'єктами з обмеженою компетенцією. Підставу для цього висновку містить ч.6 ст.9 цього закону, де вказано, що дозвіл на проведення ОРД дає керівник відповідного підрозділу, який при цьому несе й відповідальність за законність здійснюваних оперативно-розшукових заходів.

Тобто функції працівників оперативних підрозділів стосовно законодавчо визначених мети, завдань ОРД та обов'язків щодо вирішення цих завдань водночас не підкріплені відповідними правами і повноваженнями щодо проведення безпосередньо зазначеними працівниками оперативно-розшукових заходів. Виходить так, що такі права і повноваження лише делегуються оперативним працівникам керівниками оперативних підрозділів (що й є повноважними суб'єктами ОРД), причому в службовому, але не в правовому порядку.

Ця ситуація містить у собі об'єктивні конфліктоворюючі фактори, передусім, правового і організаційного

характеру (наприклад, незбалансованість посадового статусу). Унаслідок цього оперативні працівники, від яких відомчі настанови і інструкції вимагають наступальності, безперервності, сміливості і рішучості їх оперативно-тактичних дій, що нерідко потребує швидкого самостійного застосування заходів і засобів ОРД, не маючи для цього відповідних особистих прав, вимушені стримувати свої рішення і дії, перестраховуватися, не ризикувати.

Тому вони нерідко потрапляють у реальні конфліктні ситуації, у яких їх первинні мотиви, тобто цілеспокуваючі поштовхи щодо здійснення результативних оперативно-тактичних дій наштовхуються на суперечні протилежні мотиви: «А чи варто мені приймати самостійні рішення щодо застосування оперативно-розшукових заходів?», «А чи не потраплю я в халепу, особливо, якщо не досягну позитивних результатів?». Ці мотиви надалі можуть трансформуватися в різновиди внутрісистемних оперативно-службових конфліктів (зокрема, внутрішньо-особистісних).

Невизначеність статусу оперативних працівників як суб'єктів ОРД тягне за собою також протиріччя між статусом і системним визначенням самої оперативно-розшукової діяльності, яка з позицій психології управління вважається повною лише за умови наявності в ній усіх її елементів, як от: *пошук, отримання і перевірка оперативної інформації; прийняття рішень щодо проведення оперативно-розшукових заходів; планування; виконання цих рішень; отримання результату.*

З указаних вище причин оперативний працівник на практиці нерідко потрапляє в ситуацію, коли він не може особисто сам повністю виконати роботу щодо об'єктивної перевірки й документування отриманої ним оперативної інформації, а тим більше щодо її процесуальної реалізації. Постійне відчуття оперативниками своєї невизначеності в ролі повноправних суб'єктів ОРД викликає в них невдоволеність, розчарування своїм посадовим статусом, що надалі трансформується в негативне ставлення до оперативної роботи в цілому і загрожує виникненням як внутрішньо-

особистісного, так і міжособистісного конфлікту. Слід зазначити, що в організаційно-управлінській сфері ОРД такі конфлікти відносяться до розряду розбалансування посадового статусу працівника оперативного підрозділу поліції.

Існує в ОРД, крім того, також і *проблема неповної правової визначеності об'єктів ОРД*. Суть її полягає в тому, що законодавець чітко не вказав стосовно кого можуть проводитися оперативно-розшукові заходи, а лише узагальнюючим способом позначив у якості таких об'єктів окремі особи та групи. Правда лише в одному випадку, при визначенні підстав для проведення ОРД законодавець уточнює, що такими підставами є: наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: осіб, які готують вчинення злочину; осіб, які перебувають від органів досудового слідства, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання; осіб безвісно відсутніх (п.1, ч.1 ст.6 ЗУ «Про ОРД»).

Вочевидь, що приведені визначення безпосередніх об'єктів ОРД неадекватне цілям і завданням ОРД. По-перше, опиняються осторонь, не охоплюються законом окремі особи і групи, які вчинюють так звані триваючі, складно-елементні злочини (наприклад, наркозлочини, незаконний обіг вогнепальною зброєю, торгівля людьми тощо). По-друге, впливом ОРД мали б бути охоплені й певні особи з числа кримінальних зв'язків та близького оточення безпосередніх фігурантів оперативно-розшукових справ, оскільки такі особи нерідко володіють оперативно цінною, опосередкованою інформацією про злочини, які готуються або вчиняються злочинцями. До речі, це стосується й осіб, які «прикривають» злочинну діяльність безпосередніх об'єктів ОРД, захищають останніх різними способами від кримінального переслідування та покарання.

Отже правова невизначеність окремих осіб і груп як об'єктів ОРД є в ряді випадків реальною перешкодою на шляху повного досягнення мети ОРД, що не може не ви-

кликати ні морального, ні соціального протесту у особистості оперативних працівників. Зрозуміло, що в окремих випадках це може призвести і до внутрісистемних внутрішньо-особистісних конфліктів.

Слід також зауважити, що у правовому регулюванні оперативно-розшукової діяльності закладено доволі суперечливі норми, які спочатку несуть у собі внутрісистемні конфліктостворюючі загрози. Ідеться, зокрема, про те, що проведення ряду оперативно-розшукових заходів (передбачені пунктами 7–12 ст. 8 ЗУ «Про ОРД»), має здійснюватися не інакше, як згідно положень КПК України (див. статті 267, 272, 260, 263-265, 261, 262, 269, 270, 268). Таким чином, наразі існує певна *«подвійність» законодавчо-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності*, що значно ускладнює її практичне здійснення. Ці ускладнення призводять до формування цілісної психологічної внутрісистемної атмосфери неузгодженостей, протиріч, протистоянь, якими на сьогодні супроводжуються практичні кроки по реалізації згаданих (та деяких інших) заходів і засобів ОРД. Таке положення практично змушує оперативні підрозділи відшукувати альтернативні (легітимні) шляхи виходу із розглядуваних правових конфліктних ситуацій.

Доречно звернути увагу ще й на таку проблему. Як відомо, з набранням чинності новим КПК України (2012 року) в нашій державі було скасовано інститут дослідчої перевірки. Водночас, скасовано і діючий за нормами «старого» КПК України (1960 року) інститут оперативно-розшукового супроводження досудового слідства. Відповідні зміни було внесено й у Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»^{*}. Більш того, як відомо, сьогодні (за

---

^{*} Відповідно до ч. 2 ст. 7 ЗУ «Про ОРД», у разі виявлення ознак злочину оперативний підрозділ, який здійснює ОРД, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України. Отже, після цього проведення ОРД забороняється.

нормами чинного КПК) будь-яке повідомлення про злочин має бути майже негайно зареєстроване в Єдиному реєстрі досудових розслідувань і, водночас, у кожному такому випадку повинно негайно розпочатися кримінальне провадження, хоча далеко не завжди у цих повідомленнях містяться достатні відомості про факт учинення злочину.

Для практики ж розкриття та розслідування злочину, особливо по «гарячих» слідах, зазначені законодавчі новели нанесли значну шкоду. І тому саме ця практика вимагає адекватного правового виходу із колізії, яка склалася. Певними кроками в цьому напрямі можна вважати прецедентне рішення Печерського суду від 21 липня 2016 р. у справі №757/30009/16-к, яким фактично відновлено інститут «дослідчих перевірок».

Суть полягає в тому, що прокуратура та поліція не зобов'язані більше безумовно у 24-годинний термін вносити повідомлення про кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а орган, на розгляді якого знаходиться заява про злочин, замість негайного її внесення до ЄРДР та початку досудового слідства має «визначитись чи містить вона достатні відомості про можливе вчинення правопорушень і, в залежності від встановленого, прийняти рішення про подальший рух вказаної заяви». Зрозуміло, що йдеться про перевірку заяви без негайного внесення відомостей про них до Реєстру і початку кримінального провадження. Слід вважати, що в якості способів перевірки можуть бути використані загальні (такі, що не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора) оперативно-розшукові заходи.

Отже суддя Печерського райсуду м. Києва Христина Гладун здійснила таку новацію правозастосування, яка по суті стала ревізією чинних норм КПК і може мати вагоме значення для вдосконалення подальшої слідчо-судової та

оперативно-розшукової практики, усунувши таким чином вагомі її конфліктні чинники¹.

У контексті внутрісистемних конфліктних ситуацій правового характеру певне місце належить конфліктостворюючим чинникам, *пов'язаним із недостатньою збалансованістю правових та морально-етичних аспектів ОРД*.

Як відомо, до переліку заходів ОРД віднесені такі, які пов'язані з певним обмеженням прав і свобод людини, що само по собі вже викликає психологічний дискомфорт, як у тих людей, хто стає об'єктом оперативної «розробки» (об'єктом ОРД), так і у оперативних працівників (звичайно, за умови їх високої особистої моральності).

Такі обмеження вже спочатку суперечать ціннісним, морально-етичним та конституційним нормам демократичного суспільства, і тому застосовуються лише як виняткові та в випадках, коли інші можливості вичерпані. Розуміється, що це потребує відповідної психологічної готовності суб'єктів ОРД, у тому числі й подолання можливих конфліктів відповідного характеру, оскільки, з одного боку, постає головна мета ОРД – попередження та припинення злочинів, а, з іншого, – питання етичності, моральності, непопущеності прав і свобод людини, що так чи інакше знаходиться на перетинанні особистого ставлення суб'єктів ОРД до виконання оперативно-розшукових заходів і застосування засобів.

Наступну групу конфліктогенних факторів внутрісистемного характеру ОРД, як уже зазначалося, представляють суперечності і протистояння *організаційно-управлінського походження*. Як і в загальному діяльнісному розумінні, організаційно-управлінська сфера оперативно-розшукової діяльності охоплює такі дієві аспекти:

---

¹ Прецедентне рішення Печерського суду: на Україні відновлено інститут «дослідчих перевірок»! // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://protokol.com.ua/ru/pretsedentne_rishennya_pecherskogo_sudu_na_ukraini_vidnovleno_institut_do_slidchih_perevirok/

- інформаційно-аналітичний, що передбачає аналіз загальної та видової оперативної обстановки;
- предметно-пізнавальний, що виражається в пізнанні об'єкта безпосереднього оперативно-розшукового впливу;
- цілевизначальний, що є визначенням основних цілей, завдань, заходів, засобів ОРД, які потребують практичної реалізації в умовах конкретних оперативно-розшукових ситуацій;
- розпорядчий, що складається із прийняття управлінських рішень, планування конкретних обсягів робіт, включаючи їх організаторське й матеріально-ресурсне забезпечення та ін.

Навіть без особливої психологічної обізнаності стає очевидним, що кожний із позначених вище аспектів організаційно-управлінського забезпечення оперативно-розшукової діяльності містить у собі безліч конфліктогенів, які нерідко спричиняють відповідні внутрішні (внутрісистемні) конфлікти.

Практика свідчить, що до конфліктних ситуацій в оперативних підрозділах, можуть привести наступні фактори управлінського характеру:

1) *нечіткий розподіл обов'язків та повноважень особового складу підрозділу*. Ця нечіткість може бути допущена як ще при визначенні посадового статусу працівників, так і в процесі фактичного завантаження їх оперативною роботою.

2) *суперечності у визнанні головних цілей і задач діяльності підрозділу* (коли окремі оперативники на рівні неформальної групи прагнуть до задоволення своїх інтересів, не враховуючи загальних цілей всього колективу підрозділу);

3) *відмінності в поглядах та уявленнях окремих оперативних працівників* про шляхи виконання ними оперативно-службових завдань;

4) *неправильні дії одного чи декілька виконавців*, що спричиняють шкоду загальній справі або зривають терміни досягнення конкретних мети та виконання професійно-службової задачі;

5) *ситуаційна несумісність двох чи більше працівників підрозділу, що виявляється в невідповідності їх ціннісних установок та очікувань, а також розходження в думках, оцінках, судженнях;*

6) *негативні емоції в колективі, пов'язані зі змінами структури органу чи підрозділу, скороченням штатів, перестановками кадрів тощо;*

7) *невдоволення працівників обсягом своїх службових обов'язків, негативне ставлення працівників до служби, атмосфера байдужості при низькій якості виконуваної оперативної роботи, що прямо чи опосередковано пов'язано з важкими умовами праці, недостатністю матеріальних ресурсів, сил чи засобів, неадекватним матеріальним чи моральним стимулюванням та недоліки керівництва щодо поліпшення стану справ підрозділу;*

8) *спрощений підхід до розробки планів оперативних операцій, неприйняття, а то й протидія будь-яким творчим поглядам, новаціям, тощо;*

9) *наявність у колективі підрозділу «недоторканих» працівників, тобто «прикритих» з боку різних владних осіб.*

У всіх розглядуваних конфліктів є різні причини. Основними із них є обмеженість ресурсів, які потрібно розподіляти, взаємозалежність завдань, відмінності в цілях, в наявних цінностях, у манері поведінки, рівні освіти. Також детермінантами конфліктів є погана комунікація, незбалансованість робочих місць, недостатня мотивація працівників підрозділу тощо.

На підставі аналізу фахової літератури та досвіду діяльності практичних оперативних підрозділів кримінальної поліції України нами було виділено наступні групи найбільш притаманних їм організаційних конфліктів:

– конфлікти ролей, або статусно-рольові конфлікти – зіткнення різних соціальних ролей, які виконує один оперативний працівник або їх певна кількість (групи, підрозділи);

– конфлікти бажань – зіткнення кількох прагнень у свідомості оперативного працівника, зіткнення уявлень кіль-

кох людей (груп, підрозділів) з приводу одного й того самого прагнення;

– конфлікти щодо дотримання норм поведінки або нормативно-ціннісний конфлікт, що виникає під час взаємодії та спілкування працівників оперативних підрозділів.

Зазначені конфлікти частіше за все виникають і розвиваються на тлі міжособистісних, внутрігрупових суперечностей з тим лише акцентом, що ідеться про внутрісистемні суперечності організаційного характеру.

Слід зауважити, що організаційно-управлінські конфлікти, з одного боку, спричиняються *об'єктивними чинниками*, з іншого, – їх обумовлюють *суб'єктивні чинники* (психологічні властивості учасників конфлікту, їхні потреби, інтереси, ступінь значущості конфліктної ситуації для кожного учасника, толерантність у спілкуванні тощо).

Виходячи з вищезазначеного, в психології розроблено декілька класифікаційних груп причин організаційно-управлінських конфліктів. Приведемо одну з найбільш загально визнаних таких класифікацій стосовно ОРД.

Розподіл ресурсів. В оперативних підрозділах ресурси завжди обмежені. Керівництво повинне вирішити, як найкращим чином розподілити матеріальні, інформаційні, людські і фінансові ресурси за напрямками діяльності, щоб найбільш ефективним способом досягти цілей та вирішити завдання ОРД. Обмеженість ресурсів і, як наслідок, необхідність їх розподілу майже неодмінно провокує в оперативних підрозділах різного роду внутрішні конфлікти.

Відмінності в цілях. Оперативні підрозділи, їх підгрупи і навіть окремі працівники нерідко формують свої цілі відносно вирішення того чи іншого конкретного завдання ОРД, у тому числі як неприховані, так і потаємні. Вочевидь, що виникнення і розвиток оперативно-службових стосунків за таким сценарієм безсумнівно призведе до гострих конфліктів. Тому керівництву оперативних підрозділів слід чітко відстежувати й попереджувати подібні сценарії, вдаючись, однак, не до волюнтаристичних рішень, до злагод. У цьому запорука формування колективу однодумців.

Взаємозалежність завдань. Імовірність конфлікту існує скрізь, де одна людина або група у виконанні завдання залежать від іншої людини або групи. Причину конфлікту, як правило, становить відсутність чітко закріплених за підрозділами і робочими місцями функціональних обов'язків.

Відмінності в цінностях. Відмінностях в цінностях – дуже поширена причина конфлікту. Замість того, щоб об'єктивно оцінювати ситуацію, люди акцентуються на тих поглядах, альтернативах і аспектах ситуації, які, на їх думку, корисні для їхньої групи і особистих потреб.

Незадовільна комунікація. Погана комунікація є причиною і водночас наслідком конфлікту. В окремих випадках, діючи як каталізатор конфлікту, вона заважає працівникам або групі зрозуміти ситуацію, поглянувши на неї з точки зору іншої людини. Серед інформаційних недоліків, що викликають конфлікт, неоднозначність критеріїв якості, невизначеність посадових обов'язків і функції співробітників підрозділів, а також постанова взаємовиключних оперативних завдань. Ці проблеми зумовлені хибами управлінської діяльності керівників, які не доводять до відома підлеглих точний опис посадових обов'язків.

Погана передача інформації. Оскільки між учасниками конфлікту знижується рівень комунікацій, починають розвиватися ворожі відносини, що є поштовхом до посилення і продовження конфлікту.

Незбалансованість робочих місць. Джерелом конфліктів в організації є ситуації, коли посадові функції не підкріплено певними засобами, правами і повноваженнями.

Хибний контроль. Контроль не має проводитися під тиском підозри. Цинічна влада використовує тотальний контроль: кожен у будь-який час знаходиться під підозрою і тому вже винний. За такого контролю врешті-решт знижується якість виконання службових обов'язків.

Відмінності в манері поведінки і життєвому досвіді часто є причиною бар'єрів у спілкуванні.

До приведених вище груп причин організаційно-управлінських конфліктів можна додати й ще деякі чин-

ники із числа існуючих в конфліктології класифікацій. Наприклад, існують такі групи, що стосуються діяльності оперативних працівників:

Когнітивний чинник – виражається у відмінності тлумачення різними учасниками взаємодії різних соціальних норм чи значущих соціальних подій. Нагадаємо, що людина часто живе в світі власних інтерпретацій, особливо в ситуації конфлікту. Психологи ці інтерпретації називають поняттями: «когніції», «соціальні установки», «соціальні уявлення», «атитюди». *Соціальні уявлення* – це знання здорового глузду, буденне практичне мислення, яке направлено на осмислення реального соціального і уявного ідеального оточення (С. Московичі). Ключовою ознакою у визначенні соціальних уявлень є те, що вони є «знанням здорового глузду» або «спонтанним» практичним пізнанням повсякденного життя пересічної людини. Структура уявлень має єдність перцептивного і концептуального. Тобто це той рівень суспільної свідомості, який визначають як буденність, що вміщує суперечливі елементи, наприклад, «наївної» правди і цілком обгрунтованої брехні. Когнітивний чинник характеризується включенням працівників об'єкти оперативного інтересу в діяльнісний процес або певне соціальне середовище на засадах своїх уявлень і інтерпретацій дійсності. Так само до заходів ОРД на підставі цих інтерпретацій включаються, що провокує конфліктні ситуації.

Ціннісний чинник – це ті загальнолюдські чи конкретні принципи, які виголошують чи відкидають, яких суворо дотримуються чи якими нехтують працівники підрозділів кримінальної поліції. Це цінності, які, ймовірно, поділяють усі оперативні працівники (люди більше схильні покладатися на тих, чії соціокультурні цінності не розбігаються з їх власними), а тому вони (цінності) дозволяють колективу посилити відчуття порядку і діяти відповідно до сенсів професійно-службових задач. Як відомо, працівнику ОВС необхідно враховувати особливості сприйняття навколишнього оточення як з позиції інших людей, так і з своєї власної (клас вирішуваних перцептивних завдань). Інколи

власні цілком виправдані емоції, почуття, думки чи переживання заважають виконувати свої функціональні обов'язки на відповідному професійному рівні, а інколи вони призводять до хибних висновків щодо вірного розуміння подій, що відбулися. Ускладнюється ситуація й тим, що на сприйняття ситуацій та на прийняття вірного рішення у співробітників поліції залишається дуже мало часу. Тобто в підрозділах кримінальної поліції існують чинники морально-духовної несумісності (враховуючи і керівника).

Чинник стосунків – пов'язаний із задоволенням чи відсутністю цього почуття, що йде від взаємодії двох і більш сторін конфлікту. Головними аспектами в розрізненні конфліктних стосунків є:

- основа стосунків (добровільні або примусові);
- сутність стосунків (незалежні, залежні, взаємозалежні);
- очікування від взаємин;
- важливість взаємин;
- цінність взаємин;
- тривалість стосунків;
- сумісність людей в процесі взаємин;
- внесок сторін у взаємини тощо.

Цей чинник обумовлений соціально-психологічними причинами. Так, конфліктна ситуація між працівниками може виникати внаслідок комплектації бригад оперативного реагування особами з різними типами психотипологічної несумісності. Тоді в екстремальних умовах поведінка працівників поліції буде мати значні відмінності: *адекватної мобілізації*, коли працівник адекватно реагує на екстремальну ситуацію, мобілізує себе, адекватно оцінює обставини, застосовує необхідні міри для самозахисту та захисту інших людей; або на протигагу – *зневажання небезпекою (бравата)*, коли працівник намагається запевнити себе, що небезпеки не існує, всі міри перестороги зайві, тому такий працівник схильний звинувачувати інших в перестрашуванні, в драматизації ситуації, зайвій активності.

Одним з найскладніших питань у контексті проблеми конфліктів ОРД організаційно-управлінського походження

є невизначеність як принцип психології управління, який в нашому столітті співіснує з принципом детермінізму (Зінченко В.П., Корнілова Т.В.). У психологічному сенсі невизначеність виступає у вигляді виклику людству. Упродовж XX століття ми спостерігаємо в філософії різні прояви руху в напрямі від розуміння світу як міцного, стійкого, передбачуваного, керованого і детермінованого до його розуміння як переважно некерованого, недетермінованого, непередбачуваного, неоднозначного (Леонтьєв Д.А.).

Саме зростаючою невизначеністю на сьогодні характеризується і управління в сучасній системі ОРД кримінальної поліції України, якому цілком властиві специфічні конфліктостворюючі психологічні особливості, а саме: 1) значна відповідальність керівника за прийняті рішення; 2) опосередкованість операцій управління через наявність статутних відносин; 3) необхідність діяти в умовах невизначеності; 4) неалгоритмічний характер багатьох операцій; 5) жорстка детермінація операцій часовими параметрами, заданими організаційними умовами; 6) значний обсяг та різноманітність оперативних задач і дій; 7) соціотехнічний характер управлінських дій; 8) висока психологічна напруженість діяльності; 9) значна залежність ефективності управлінських дій від індивідуально-психологічних якостей суб'єкта управління; 10) значна залежність результату діяльності керівника оперативного підрозділу – управлінця від чинників, які перебувають поза межами його регулюючого впливу.

Звернемося коротенько до історичного ракурсу питання, яке розглядається. З проблемою невизначеності у повній мірі зіткнулись громадяни нашої країни, чиє особистісне формування прийшлося на радянський період. Головною характеристикою тих років була чітка визначеність, упевненість в завтрашньому дні. Розпад СРСР привів до появи різноманітних соціально-психологічних явищ, пов'язаних із порушенням визначеності і відсутності уміння жити в умовах непередбачуваності. Наприклад, в 1990-

ті роки досвід старшого покоління несподівано виявився непотрібним в умовах, що різко змінилися, а діти почали набагато швидше засвоювати нові «правила гри» в умовах невизначеності, коли нічого не гарантовано, вони швидше і успішніше адаптувались до зміненої реальності і стали «вчити жити» старших. Соціологи вбачають у цьому переключенні в системі життєвих орієнтирів бажання людей знайти нову «систему координат», у якій можливо відчувати себе більш спокійно, безпечно і впевнено. Виявилось, що потреба людини у визначеності картини світу є сильнішою за потребу в істинності такої картини. Відомо, що в періоди соціальних катаклізмів різко зростає кількість пророків, астрологів, езотериків та інших торговців визначеністю, однозначністю і знанням майбутнього.

Таким чином, невизначеність стала найважливішою, головною характеристикою суспільного життя, її атрибутом. Це, звичайно, хвилює, напружує людей, актуалізує потребу захиститися від такої невизначеності. Постає проблема взаємодії з невизначеністю.

Аналізуючи природу невизначеності, вчені (Кувакин В.А., Ковалева В.П.) називають її третьою дійсністю, разом з буттям і ніщо. Думається, що це правильно, третім онтологічним станом може виступати саме невизначеність, а не невідомість, оскільки остання - це не онтологічна, а гносеологічна характеристика: щось може бути цілком визначеним у своїх законах і наслідках, але з тих або інших причин невідомим суб'єктові. Більше того, одне і те ж явище може бути відоме одному суб'єктові і невідоме іншому, тоді як характеристика явища як визначеного або невизначеного не допускає варіацій, залежних від ракурсу розгляду. Тому важливо не змішувати невідомість і невизначеність. Говорячи про невизначеність, ми тим самим маємо на увазі щось об'єктивно невизначене, пов'язане зі світоустроєм, а не з обмеженістю нашого пізнання.

Сказане вище має дуже важливе значення як для теорії, так і для практики управління ОРД. Адже ця діяльність є, з одного боку, суб'єктивним процесом пізнавального

просування від невідомого до відомого, успіх якого залежить від цільовизначальних, інтелектуальних, інструментальних ресурсів суб'єктів ОРД тощо, а з іншого ж боку, - цей процес не повністю підкоряється жорстким причинно-наслідковим закономірностям. У ньому є не лише необхідне, причинно-обумовлене, але ще і багато того, що належить до категорії можливого. Необхідне - це те, чого не може не бути, а можливе - це те, що може бути, а може і не бути. Тобто можливість виникає в розриві детермінації.

Тож поняття можливості тісно пов'язане з поняттям невизначеності, де невизначеність означає наявність альтернативних можливостей. І навпаки, можливість може з'явитися тільки там, де є неповна визначеність. Для ОРД дуже важливим у зв'язку з цим є поняття «готовність до події» як особливості стратегії людини, яка готова до ситуації невизначеності. «Бути готовим до події» - означає бути в суб'єктивному налаштуванні, що дозволяє визнати нову можливість. Готуватись до події - означає бути налаштованим її прийняти (Бадью А.). Готовність до події є, по суті, готовністю до невизначеності, або готовністю до вибору (Леонтьев Д.А. та ін.). Звідси витікає, що невизначеність містить у собі важливий, позитивний потенціал для людини, яка може, виробивши в собі адекватну позицію по відношенню до невизначеності, відчувати властиві їй позитивні можливості (діяти, слідуючи прогнозу, інтуїції, виправданому оперативному ризику тощо). Ще раз уточнимо: йдеться про готовність до різних можливостей, готовності робити і реалізовувати тут і тепер вибір, не зумовлений заздалегідь.

Із описаних у літературі п'яти типів переживання людей психологічного стану невизначеності (Соколова Е.Т.) для управління процесами ОРД важлива роль належить останньому типу - це переживання, забарвлені позитивним емоційним тоном: цікавість, пошукова надситуативна активність, гра фантазії, породження нових сенсів, радість, азарт, пов'язані із задоволенням дослідження, інсайти, ситуації невизначеності, що призводять до творчого й

осмисленого перетворення. Зазначений тип сприйняття й осмислення невизначеності є запорукою нерідкісного досягнення успіху при прийнятті й реалізації спонтанних рішень в непередбачуваних найскладніших оперативнорозшукових ситуаціях.

Отже, саме толерантність до невизначеності є професійно важливою рисою керівника оперативного підрозділу як менеджера – управлінця в системі кримінальної поліції України¹.

Існують і інші чинники організаційно-управлінського характеру, які так чи інакше можуть призвести до конфліктів у оперативнорозшуковій діяльності. Це, скажімо, протиріччя між галузевими інтересами спеціалізованих оперативних підрозділів органів поліції або між прагненням системи до зосередження основних сил оперативних підрозділів у низових ланках (як інколи кажуть, «в окопах») та реальною потребою в спеціалізації частки працівників з метою організації і проведення комплексних оперативнорозшукових заходів на більш вузьких напрямках ОРД тощо.

Окремі уваги при розгляді конфліктів ОРД організаційно-управлінського походження потребують *фактори, пов'язані з управлінською діяльністю різних за посадами керівників оперативних підрозділів*. Йдеться, перш за все, про особистісні психологічні характеристики цих керівників, які заважають керівній роботі, а інколи є й протипоказаннями до її здійснення, наприклад, виразний конфліктний характер керівника. Тому дуже важливо знати до якого психотипу відноситься той чи інший керівник.

У психології досліджені і класифіковані психотипи за критерієм акцентуйованих рис особистостей (за П. Лічко та К. Леонгардом), які розподілено по двом групам: 1) акцентуації характеру (*демонстративний, конформний, застрягаючий, збудливий, замкнений*); 2) акцентуації тем-

---

¹ При висвітленні проблеми невизначеності в контексті конфліктів ОРД організаційно-управлінського походження використані (з дозволу автора) окремі положення статті Барко В.І. Значення принципу невизначеності у поліцейському менеджменті/ В.І. Барко // Наука і правоохорона, №3. 2017. С.82-88.

пераменту (гіпертимний, дистимічний, тривожно-боязкий, циклотимічний, емотивний, афективно-екзальтований). Акцентуація – це загострення деяких рис характеру, які виявляються у повсякденному житті, та які можуть стати особливо небезпечними для оперативних працівників у складних, екстремальних обставинах. Керівники оперативних підрозділів так само, як і працівники діють по-різному залежно від свого типу особистості, що зрештою й спричинює конфлікт:

Легкозбудливий тип є найконфліктніший. Особистості збудливої акцентуації схильні до афективних вибухів, сила яких ніяк не відповідає дріб'язковості й незначущості приводу конфліктної ситуації. Афект у такого керівника або не стримується, або слабо стримується, швидко виливається у формі сильної емоційної розрядки, після якої часто настають жаль та каяття. В юні роки особи даного типу виявляють підвищену схильність та потяг до розваг, причому особливо не перебираючи, чим себе розважити. Також вони не переймаються професійними інтересами та майбутнім свого підрозділу, так само, як і майбутньою кар'єрою своїх підлеглих. Їм не чужий дух неробства та ледарства, зволікання та, як зараз кажуть, прокрастинація – постійне відкладання важливих справ «на потім». Притому в конфліктах вони ніколи не пробачають образ. Збудливому типу акцентуації відповідає холеричний тип темпераменту.

Демонстративний тип акцентуації характеру потребує постійної уваги до своєї особи. Головна риса цього типу – егоцентризм, схильність до театральності, позерства. Вони часто виступають у ролі призвідників, але разом із тим, будучи нездатними чинити у справах як дійсні лідери та організатори, завойовувати собі неформальний авторитет, вони часто й швидко зазнають фіаско. *Для розпізнання демонстративного типу керівника чи того, хто претендує на цю посаду* треба знати наступне. Він має манеру модно, екстравагантно одягатися, віддає перевагу яскравим кольорам та блискучим аксесуарам. Має граціозні, плавні жести і багату міміку. Голос у нього проникли-

вий, інтонаційно забарвлений, мовлення іскрометне. Почерк він має красивий, підпис химерний, а його захоплення незвичайні, більше в світлі нових віянь. Такий керівник має нахил до оригінальних витівок акцентування своїх достоїнств, він комунікабельний та легко входить у довіру. Оскільки тип такого керівника є егоїстичним, то відчуття відповідальності у нього слабке. Поряд з тим в нього є комплекси: звеличення, допитливості, жадібності. Будь-яке обмежування інтересів такого керівника спричинюють конфлікт.

Конформний тип акцентуації демонструє бездумне, некритичне, а часто кон'юнктурне підпорядкування будь-яким авторитетам, більшості, якщо така склалася в райвідділі поліції чи в департаменті. Такі керівники звичайно схильні до моралізування і консерватизму, а головне їх життєве кредо – «бути, як усі», або «бути не гірше за інших». Це тип пристосованця, що заради своїх власних інтересів готовий зрадити своїх колег, підлеглих, товариша, залишити свій підрозділ у важку хвилину, але, щоб такий керівник ні зробив, він завжди знайде виправдання своєму вчинку, причому нерідко не одне.

Застрагаючий тип акцентуації має такі риси, як підозрілість, ревність, недовіра, що сприяє конфліктам, у яких можлива несправедлива образа, ураження самолюбства. У професійно-службовій сфері така особистість претендує не просто на лідерство, а на роль «володаря», «диктатора». У підрозділі (оперативній групі), де такі особи керують, вони установлюють свої тверді порядки, причому їхня особиста влада в таких випадках тримається в основному на добровільній покірливості інших чи на страху. В умовах твердого дисциплінарного режиму вони відчують себе нерідко на висоті, вміють домогтися певних переваг, заволодіти посадами, їм не чужий кар'єризм.

Для розпізнання типу характеру керівників, що «застрягає», слід звертати увагу на те, що у виборі одягу вони віддають перевагу класичному стилю. Почерк мають точний, бісерний, їх мовлення спокійне, помірковане, обставинне. Вони консервативні, педантичні, акуратні, урівно-

важені, пунктуальні, працелюбні, надійні, ощадливі. Із негативних рис виразним є авторитарність, потяг до влади, прямолінійність мислення, що заважають при розробці плану оперативного заходу, а їх емоційна вибуховість, яка довго накопичується, але потужно і швидко розряджується, жадібність є їх особливими рисами. Іноді таким керівникам важко догодити, бо сьогодні «вони встали не з тієї ноги».

Особливим різновидом цього типу є педантичний характер. Попри все, керівнику такого типу притаманне працювати під гаслом, щоб «все було супер!», а не «спустити все на гальмах» чи «і так згодиться». Такі керівники завжди охайні, прискіпливі до деталей, для них буква закону важливіша за справу, їм притаманний формалізм. Спілкуватися з ними особливо важко в конфліктних ситуаціях. А якщо в службових справах з ними відсутні найменші паузи для гумору, розрядки, то витерпіти їх нав'язливість, точне дотримання інструкцій майже неможливо, щоб не розпочати з ними конфліктувати.

Замкнений тип акцентуації найбільш істотною своєю рисою, як зрозуміло з його назви, має замкнутість. Посадові особи такого типу керівників нерідко демонструють зовнішню байдужість до своїх підлеглих, відсутність до них інтересу. В особистісних взаєминах вони двоїсті й недовірливі, схильні до раптових розривів контактів. Вони погано розуміють стани інших людей, їх переживання та не вміють співчувати. Їхній внутрішній світ найчастіше наповнений різними фантазіями, особливими захопленнями: колекціонуванням, нумізматикою та ін. У зовнішньому прояві своїх почуттів вони досить стримані, не завжди зрозумілі навколишніми, насамперед для своїх колег, тому їх, як правило, не дуже люблять. Такі керівники за модою не стежать, а одягаються в те, що їм подобається і те, що вони вважають зручним. Міміка в них невиразна, голос монотонний, трохи різкий, мовленнєвої справності їм не вистачає. Почерк – нерозбірливий, незвичайний. Психологічними прийомами мовлення, міміки, жестів для підвищення ефективності встановлення контакту при професійному

спілкуванні вони не вміють користуватися. Тому і у службовому спілкуванні вони сухі, формальні, про себе розповідають дуже мало. Коло друзів у таких керівників за посадами обмежено, але в дружбі вони надійні. Окрім всього їх відрізняють риси високої відповідальності. Із комплексів прищеплених: вина, сором, страх, допитливість, жадібність. Оскільки такий тип важко іде на контакт, з пересторогами ставиться до інших, то і конфлікти, в яких вони втягнуті, відсутні.

Гіпертимний тип акцентуації, який виділено за темпераментом, відрізняється стабільно оптимістичним настроєм, високою самооцінкою, товариськістю, рухливістю, і навіть недостатньою дисциплінованістю, схильністю до бешкетництва у відносинах з співробітниками. Проте виконують вони свої професійні обов'язки нерівномірно, легковажно ставиться до помилок. Такі особи мають багато різноманітних захоплень, але ці захоплення, як правило, поверхневі та швидко проходять. Особистість гіпертимного типу найчастіше переоцінює свої здібності, буває занадто самовпевненою, прагне хвалькувато показати себе, справити на навколишніх враження. *Гіпертим* – також одягається модно, але не екстравагантнo. Почерк має розмашистий, впевнений. Жести енергійні. Голос виразний, мова жива. Це душа компанії – йому рідко зраджує відчуття гумору. Постійно знаходиться в центрі уваги, оточений свитою. Витривалий (терплячий), енергійний, може спати всього лише 4-5 годин на добу. Має схильність до ризику. Звичайно розпочинає багато справ і у багатьох при цьому поспіває. Він – лідер, рядовим підлеглим бути не може. Для нього не важливо, де й ким працювати, аби при цьому керувати. Із захоплень виявляються: спорт, баня, преферанс, ресторани. Його комплекси: перевищення, мужність, великодушність, «легковажність». В керівників цього типу нерідко виникають конфлікти, особливо під тиском монотонії.

Дистимічний, нестійкий, психастенічний тип акцентуації керівників характеризується схильністю до міркувань, до самоаналізу, оцінок поведінки інших людей. Самовпевненість у цих керівників сполучається з нерішучіс-

тю, а безапеляційність суджень – зі швидкими діями, що починаються саме в ті моменти, коли потрібні обережність та обачність.

Тривожно-боязкий, астеничний тип акцентуації особистості керівника характеризується підвищеною помисливістю і примхливістю, стомлюваністю й дратівливістю. У таких керівників часто стомлюваність виявляється при виконанні важкого оперативного завдання. Типовою рисою цієї акцентуації є схильність до пригніченого настрою, меланхолії, іпохондрії, а в поведінці виявляється надмір роздратованості, підозрілості, тривожності.

Циклоїдний тип акцентуації характеризується чергуванням періодів підвищеної дратівливості й схильністю до апатії. У період підвищеного настрою Вони важко переживають навіть незначні неприємності, на зауваження реагують украй дратівливо. Настрій у них періодично міняється від бадьорого до пригніченого (звідси назва даного типу) з періодами приблизно у дві-три тижні. Якщо в період спаду настрою ситуація вимагає активної діяльності, то конфлікти неминучі.

Емотивний, нестійкий, лабільний тип акцентуації у особистості керівника означає, що він украй мінливий у настрої, причому його настрої найчастіше непередбачені. Приводи для несподіваної зміни настрою можуть бути найнікчемніші, наприклад кимсь випадково кинуте образливе слово, чийсь непривітний погляд. Такі особистості «здатні зануритися в зневіру і похмурий настрій за відсутності яких-небудь серйозних неприємностей та невдач» на цілий день чи тиждень. Від настрою такої особистості керівника залежить і його поведінка. Коли така особа перебуває в пригніченому настрої, то вона вкрай потребує допомоги й підтримки з боку тих, хто їх підбадьорить та розважить. Тому такий тип в конфлікті здебільшого орієнтується на того учасника конфлікту, який найвигідніший йому. Діям таких керівників не вистачає стабільності, вони завжди чимось невдоволені. Такими є особи меланхолічного темпераменту.

Сенситивний, або афективно-екзальтований тип акцентуації має підвищену чутливість до всього. Такі керівники сприйнятливі і вразливі, чуттєві і ранимі, не виявляють наполегливості по службі. Проте, негативні емоції виношують у собі довго й важко, не висловлюючи їх. Обтяжливі переживання та конфлікти вони зберігаються надовго у пам'яті і залишають їх емоційно насиченими. Сенситивні керівники мають недостатню здатність керувати собою і насамперед легко забувати негативні прояви афекту. Зокрема, в них недостатнім є придушення агресії і агресивних спонукань. Але тільки при значному застої афекту в них трапляються раптові сильні вибухи. Непевність у собі – це повсякденний психічний феномен особистості такого керівника. Вони не люблять великих компаній. Відверті та товариські вони бувають тільки з тими, кого добре знають і це не означає, що це будуть співробітники. Сенситивні особистості розбірливі у виборі друзів та приятелів, виявляють велику прихильність у дружбі та обожають своїх друзів. У них можуть виникати труднощі адаптації у процесі професійно-службової діяльності, а також вони страждають від «комплексу неповноцінності». Разом із тим у цих же осіб виявляються високі моральні вимоги до себе та навколишніх людей. Тому несправедливість, грубість, сварка з колегами спричиняють конфлікт.

У підсумку, порівнюючи акцентуації характеру і темпераменту у конфліктогенних типів особистості керівників, очевидно, що демонстративний і *гіпертичний* тип мають як подібності, так і відмінності. У контексті конфліктної ситуації слід знати, що ці типи миттєво спалахують, як порохова діжка, навіть, не маючи для цього суттєвого приводу у службових стосунках. Оскільки такі керівники завжди прагнуть бути в центрі уваги, а високий рівень імпульсивності не дозволяє їм контролювати в достатній мірі свою поведінку, то вони, як правило, швидко забувають свої можливі образи. Хай там як, але вони не злопам'ятні і відкриті у виразі своїх емоцій. Але дратувати і викликати їх на конфлікт справа дуже небезпечна. У гарячості й в гні-

ві вони можуть скоїти неконтрольовані вчинки, образити, виставити з кабінету і, навіть, застосувати силу.

Порівнюючи застругаючий тип і замкнений, можна дійти висновку, що, хоча керівники такого типу стримані і здатні контролювати свої емоції, однак в конфліктних ситуаціях вони вдаються до шантажу і погроз. Образ не вибачають і відкрито про це попереджують. Помсту виношують довгий час і обов'язково здійснюють задумане. З такими керівниками працівникам оперативних підрозділів потрібно поводити себе обережно, виважено, та пам'ятати, що всім конфліктогенним типам акцентуацій бракує емпатії, взаєморозуміння, позитивної орієнтації в службовій комунікації.

Вважається, що до більш мени безконфліктних відносяться тільки дистимічні та астеничні типи акцентуацій, що імовірно, навряд чи притаманні керівникам оперативних підрозділів, враховуючи специфіку ОРД. Зазначимо, що такі керівники звичайно не стійки в своїх оцінках і поглядах, не володіють достатньою силою волі і легко піддаються навіюванню, а їх поведінка в основному залежить від думок професійно-службового оточення. Проте, як правило, вони, прагнуть до компромісу, щоправда іноді надмірно.

Своєчасне розпізнання того, до якого психотипу відноситься та чи інша кандидатура на посаду керівника оперативного підрозділу, має бути одним з пріоритетів кадрової роботи в підрозділах кримінальної поліції на шляху подолання деструктивних конфліктів в управлінській діяльності.

Окрім того, конфліктний характер управлінської роботи керівника оперативного підрозділу кримінальної поліції може бути наслідком таких негативних особливостей особистості цього керівника, як:

- *недоліки виховання та низький культурний рівень;*
- *професійна деформація (кар'єризм, нечесність, орієнтація на «пригнічення» підлеглих, неадекватна вимогливість тощо);*
- *непідготовленість, недосвідченість у роботі з людьми;*
- *невміння бачити та признавати свої помилки;*

– *ригідність* – недостатня пристосованість мислення, установок до швидких змін ситуації, тобто важка адаптація до умов нестабільної оперативної обстановки;

– *нерозвинена емпатія*, тобто слабка почуттєво-емоційна чуйність до турбот і переживань підлеглих тощо.

Такі недоліки, якщо їх помічають та звертають на них увагу колеги або вищі чиновники (а ще ліпше, коли це в змозі виявити сам керівник органу чи підрозділу), можуть бути подолані, але за умови дійсного бажання цього з боку відповідного суб'єкта.

Декілька слів необхідно сказати і про *соціально-психологічний клімат в колективі*. Соціально-психологічний клімат включає в себе сукупність моральних норм і цінностей, якими керуються працівники в своєму ставленні до службової справи, що їх об'єднує, а також до інших співробітників в оперативному підрозділі. Соціально-психологічний клімат суттєво характеризує емоційний настрій, який переважає в оперативному підрозділі: позитивний, оптимістичний чи пригнічений, песимістичний. За допомогою клімату визначаються моральна і емоційна сторони системи людських відносин, які склалися в підрозділі. Притому соціально-психологічний клімат визначає співвідношення формальної і неформальної структур в оперативному підрозділі.

Міжособистісні стосунки у оперативному підрозділі як *формальній організації* складаються в межах встановлених офіційних рамок та владних повноважень, в якій розмір, структура, функції, професійно-службові задачі і лідер, чи керівник регламентовані правилами організації ОРД. Міжособистісні стосунки у оперативному підрозділі також здійснюються в межах *неформальних груп*, які утворюються в оперативному підрозділі. Такі групи виникають в рамках формальної організації оперативного підрозділу на основі теплих міжособистісних відносин, загальних інтересів і цінностей, взаємних симпатій і т.ін. Це такий тип організації відносин працівників оперативного підрозділу, який характеризується відносною незалежністю від офі-

ційних структур всього підрозділу, нечітко вираженою ціллю службової діяльності і неформальним контролем, основаним на традиції і залежним від міри усвідомленості працівниками цінності своєї оперативно-службової діяльності. Відносини неформальних груп в оперативних підрозділах здебільшого носять позитивний характер і спрямовані в кінцевому рахунку на успішну роботу всього колективу. Тому розумний керівник буде намагатися в принципі підтримувати ці відносини та практично використовувати їх і їх розвиток на користь функціонування системи. Проте в усіх випадках керівник залишається головною фігурою в підрозділі і саме від нього, у першу чергу, залежить стан мікроклімату в колективі.

Відомо, що при вступі на посаду на новому місці у керівника (особливо, коли попередника звільнено за негативними підставами) на початковому етапі так чи інакше виникають протиріччя з найближчим оточенням колишнього начальника, яке до цього моменту мало стабільність, як-от: престижні посади, певну владу, перспективні плани на майбутнє тощо. Звичайно, що вони, якщо будуть відчувати загрозу своєму статусу, можуть чинити опір, у тому числі підбурювати до цього і весь особовий склад підрозділу.

Тому, для того щоб протистояти подібним протидіям, необхідно організувати ряд заходів по нейтралізації дезорганізуючих чинників. Перш за все, необхідно викоренити все негативне, що пов'язано у цій структурі з попереднім керівництвом, змінити імідж, відсторонити від посад відкритих та таємних прихильників деструктивної орієнтації або взагалі забезпечити переведення їх до інших підрозділів.

Окрім того, необхідно враховувати й те, що особовий склад оперативного підрозділу мав змогу звикнути до попереднього керівника і новому керівнику буде важко змінювати уклад, до якого вже всі прилаштувалися. Тому, щоб не настроювати проти себе підлеглих працівників, необхідно заспокоїти їх, підтвердивши недоторканість їх прав та традицій. Тоді ж, коли вони заспокояться, зрозумівши що

зміна керівництва ніяк їм не загрожує, можливо планомірно втілювати позитивні зміни, нововведення тощо.

Якщо ж конфлікти з зазначених причин все ж таки виникнуть, а таке трапляється нерідко, то новому керівникові треба вирішувати їх швидко, рішуче, бодай і з використанням владних повноважень, тобто з застосуванням певного примусу.

Взагалі керівник повинен постійно піклуватися про добрий психологічний клімат свого колективу. Зокрема, йому треба сприяти ініціативним та обдарованим підлеглим, виявляти довіру та пошану до працівників, які цього заслуговують, як у вигляді матеріального, так і морального заохочення. Розумно також організовувати невеличкі професійні свята в колективі, запрошуючи на них і сім'ї працівників, можливо, навіть, і в неофіційній обстановці. Також треба постійно приділяти увагу вирішенню певних родинних та побутових проблем, які виникають у підлеглих.

Ці маленькі поради не потребують ані багато часу, ані великих коштів, але їх реалізація значно зміцнить мікроклімат у колективі, підвищить рейтинг керівника, що водночас усуне чимало протиріч конфліктного характеру.

Важливе місце в урегулюванні конфліктів, знятті конфліктного напруження в колективі оперативного підрозділу належить моніторингу, аналізу, оцінці й корегуванню з боку керівника психологічних стилів індивідуальної поведінки оперативних працівників у випадках назрівання чи виникнення конфліктних ситуацій. Дані стилі розглядають також як стратегії виходу з конфлікту.

Відомі спеціалісти в галузі управлінської психології виділяють п'ять основних стилів такої поведінки, або стратегій (конкуренції /суперництва; компромісу; ухилення/уникнення боротьби; пристосування/поступки; співпраці/ співробітництва), вибір того чи іншого з яких спирається на власний стиль, стиль інших учасників конфлікту, а також на тип самого конфлікту. Проте в кожному конкретному конфлікті стиль поведінки визначається ступенем прагнення задовольнити власні інтереси (діючи па-

сивно чи активно) та інтереси протилежної сторони учасників конфлікту (діючи спільно або індивідуально). Якщо реакція конфліктанта пасивна, то він прагнучиме вийти з конфлікту; якщо реакція активна, то він буде намагатися розв'язати його. Прагнення до спільних дій викликає спробу розв'язати цей конфлікт разом з іншими його учасниками. Прагнення до індивідуальних дій спричинює пошук шляху вирішення проблеми або ухилення від її вирішення. Згадані стилі поведінки в конфлікті ще розглядаються і як стратегії виходу нього. Розглянемо їх з урахуванням специфіки ОРД:

– *стиль конкуренції, або стратегія суперництва.* Той, хто використовує його є завжди активний і прагне розв'язувати конфлікт власним способом. Він не зацікавлений у співпраці з іншими, але здатний до вольових рішень, прагне передусім задовольнити власні інтереси за рахунок інших, нав'язуючи своє рішення. Такий шлях ефективний, коли людина має певну владу чи інші преференції. Але багато дослідників вважають, що це вкрай не-ефективний метод розв'язання конфліктів, оскільки ця стратегія є збитковою для оперативних працівників. Застосування її в ситуаціях, коли суб'єкт не має влади, може призвести до прикрих помилок. Проте, використання цієї стратегії має сенс, якщо: 1) результат для працівника поліції дуже важливий; 2) працівник має певний авторитет і вважає свій варіант найкращим під час вирішення службової задачі; 3) рішення потрібно приймати терміново; 4) немає іншого шляху; 5) не можна, зокрема, переконати керівника, що ситуація, в якій всі опинилася, ризикова і тоді хтось пропонує групі співробітників продовжити операцію далі. Тому варто використовувати дану стратегію в екстремальних, принципових і безкомпромісних ситуаціях, при дефіциті часу і високій імовірності небезпечних наслідків, тобто ця стратегія може бути цілком успішною в ОРД;

– *стиль ухилення, або стратегія уникнення боротьби, відхід від вирішення проблеми* використовується в ситуаціях, коли позиція оперативного працівника нестійка і від-

сутня співпраця з опонентом. Стратегія уникнення боротьби, або стиль ухилення застосовується, якщо: 1) склалася ситуація утрудненого спілкування з психічно складною чи конфліктною людиною; 2) не вирішено завдання з мобілізації необхідних для перемоги ресурсів і сил, наприклад, коли опонент наділений значно більшими повноваженнями і владою і має приймати рішення; 3) склалася така ситуація, в якій не зовсім зрозуміло, що треба конкретно робити. Іноді цю стратегію доцільно застосовувати, якщо проблема не дуже важлива, або коли відчувається помилковість власної позиції та правильність позиції іншої сторони конфлікту. Доцільна ця стратегія й у випадках відсутності достатньої інформації;

– *стиль або стратегія пристосування чи поступки* означає, що оперативний працівник діє разом з протилежною стороною, не намагаючись захищати власні інтереси, що розглядається як добровільна відмова від боротьби і своїх позицій. Цю стратегію оперативного працівника змушує прийняти ті обставини, коли: 1) оперативний працівник усвідомив свою неправоту; 2) існує необхідність збереження добрих стосунків з протилежною стороною; 3) результати дуже важливі для опонента як сторони конфлікту й не дуже суттєві для самого оперативного працівника; 4) існують різноспрямовані мотиви діяльності і оперативному працівнику доводиться обирати між більшим і меншим злом. Загалом ця стратегія корисна у ситуаціях, у яких працівник не може здобути перемогу, тому що інший учасник конфлікту має повноваження і владу;

– *стиль, або стратегія компромісу* означає бажання завершити конфлікт частковим задоволенням власних інтересів та частковими поступками. Оперативний працівник відмовляється від частини вимог, частково поступається іншій стороні, але й вона робить те саме. Такі дії можуть нагадувати співпрацю, але задоволення обопільних потреб відбувається на поверхновому рівні. Ця стратегія ефективна, якщо: 1) треба швидко досягти рішення і не-

має часу на обговорення; 2) обидві сторони влаштовує тимчасове рішення; 3) інші шляхи неефективні;

– *стиль співпраці, або стратегія співробітництва* дозволяє оперативному працівнику брати активну участь у розв'язанні конфлікту й захищати власні інтереси. Ця стратегія вимагає більшої внутрішньої зосередженості. Якщо у оперативного працівника є час і рішення має неабияке значення, то це гарний спосіб отримання найбільш ефективного результату. Найоптимальніша дана стратегія є тоді, коли обидві сторони мають різні приховані прагнення. Спочатку здається, що обидві сторони прагнуть одного й того самого або, навпаки, мають протилежні цілі, що є безпосереднім чинником конфлікту. Але існує відмінність між зовнішніми виявами та прихованими інтересами й прагненнями, які є істинними причинами конфліктної ситуації. Наприклад, різний ступінь зацікавленості під час взаємодії різних сторін в системі відносин «працівник оперативного підрозділу – слідчий» приводить до непорозумінь, суперечностей, конфліктних ситуацій, приводами яких можуть бути неузгодженість плану слідчих дій і оперативно-розшукових заходів; недотримання кимось з сторін строків провадження, яких сторони повинні дотримуватися, узгоджуючи свої дії; порушення правового статусу слідчого, з одного боку, та оперативника, - з іншого боку, тощо. Для задоволення обопільних інтересів, винаходу спільного рішення обидва суб'єкти мають бачити в іншій стороні не супротивника, а союзника, ігноруючи відмінності у владі. Тобто стиль співпраці, або стратегія співробітництва є найважчий, але дуже ефективний і не несе серйозних збитків жодній з сторін.

Важливо зрозуміти, що кожний з розглянутих вище стилів ефективний тільки за певних умов. Треба вміти адекватно використовувати кожен із них і робити свідомий вибір, ураховуючи конкретні обставини. Найкращий підхід визначається конкретною ситуацією.

При аналізі соціально-психологічних внутрісистемних конфліктів у оперативних підрозділах кримінальної поліції

у контексті розгляду правових та організаційно-управлінських чинників внутрісистемних, переважним чином, внутрішньо-особистісних конфліктів важливо взяти до уваги й інший бік дії зазначених чинників, а саме *соціально-психологічні* їх аспекти. Це міжособистісні відносини співпраці, суперництва, протистояння оперативних працівників між собою, між окремими з оперативників і керівниками оперативних підрозділів чи працівниками інших підрозділів поліції або інших правоохоронних суб'єктів.

Такі відносини насичені конфліктними суперечностями, які ще відносять до суперечностей між суб'єктами ОРД і соціально-психологічним середовищем (мікросередовищем) в ході проведення колективної оперативно-розшукової діяльності, чинниками яких є фактори оперативно-службової взаємодії. До них, зокрема, належать: правова регламентація, особливості організації та управління діяльністю; специфіка і складність оперативних завдань; тривалість спільної діяльності в підрозділі; кількісний склад підрозділів; функціональна структура підрозділів; надійність і ресурсність засобів ОРД і т.ін.

Прийняття до уваги умови мікро- та макросередовища, у якому виник конфлікт, а також знаходяться і діють його учасники, дозволяє розглядати конфлікт як ситуацію соціального характеру. Узагалі у вітчизняній науці поняттям «соціальне середовище» охоплюється не тільки найближче оточення особистості, але і соціальні групи, представником яких є даний індивід. Тому урахування цього оточення (на рівні конфліктів мікро- і макросередовища) дозволяє зрозуміти змістовну сторону цілей, мотивів дії сторін конфлікту, а також їхню соціально-психологічну залежність від цього середовища.

Особливу групу зазначених чинників, пов'язаних із впливом соціально-психологічного середовища оперативного підрозділу кримінальної поліції на особистість суб'єкта ОРД, становлять чинники, виділені Н.В. Гришиною. У контексті міжособистісних конфліктів в ОРД це такі:

- 1) *перешкоди в досягненні основних цілей діяльності:*

- низький рівень організації і керівництва процесом ОРД;
- недостатня професійна підготовка оперативних працівників;
- складнощі виконання завдань ОРД, ризиконебезпечні умови праці, слабка матеріально-технічна база;
- неефективна взаємодія працівників оперативних підрозділів: дії одного перешкоджають успішним діям іншого;
- недисциплінованість, кругова порука;
- наявність в підрозділі випадкових осіб, прийнятих на роботу за протекціями;

2) *протиріччя дії прийнятим нормам* – невідповідність поведінки особистості оперативного працівника уставним або неформальним нормам, традиційним звичкам, правилам спілкування;

3) *перешкоди досягненню особистих цілей працівників оперативних підрозділів у сумісній колективній діяльності* (незадоволення матеріальними заохоченнями і стягненнями, безсистемне надання відпустки, затримка службового росту);

4) *психологічна несумісність*, ознаками якої є:

- обмеженість зовнішніх (інтерактивних) відносин: приятельського оточення; взаємних контактів; вільної тематики в розмові з колегами; підтримки звичайного емоційного тону при спілкуванні, внаслідок чого окремі працівники відчувають один до одного невиправдану антипатію;

- розбалансування діяльної мотивації, відмінності в увазі, пам'яті, мисленні та фізичних даних, що призводить до з'ясування стосунків;

- незвичайно підвищений або понижений тонус, різко змінюваний та мінливий настрій, що перешкоджає спільній діяльності, непомірне роздратування, незвичайна запальність і дратівливість, недовіра, внаслідок чого працівники в критичних ситуаціях не здатні зрозуміти один одного;

- руйнування ціннісної системи, що провокує хибне сприйняття один одного.

У психології виділяються такі *типові причини* соціально-психологічних конфліктів:

- вади інформації в спілкуванні (її втрати, приховування, перекручування, труднощі розуміння партнером, обмеженість словникового запасу людини, що передає інформацію тощо);

- незбалансована рольова взаємодія двох людей (зокрема, у спільній праці);

- розбіжність позицій при обговоренні проблеми, що може бути викликана не однаковими підходами до неї, тобто не з одних і тих же сторін, а з різних. Як результат, для кожної особи одна й таж проблема може виглядати по-різному. У літературі для ілюстрації цієї причини наводиться відома притча. П'ятеро сліпих підійшли до слоненяти і стали його обмацувати, щоб довідатися, яким воно є. Слоненя злякалося й утекло. Сліпі стали обговорювати, на кого ж воно схоже. Той, хто встиг обмацати ногу слоненяти, сказав, що воно схоже на стовбур молодого пальми. Той, хто обмацав хвіст, сказав, що слоненя схоже на мотузку. Той, хто тримався за хобот, сказав, що слоненя схоже на удава. Той, хто потримав вухо, сказав, що слоненя схоже на зім'ятий лист товстого пергаменту. Останній зі сліпих, який обмацав бивень, сказав, що слоненя тверде, як кістка, і схоже на великий ріг. Почали вони між собою сперечатися. Оскільки кожний не без підстави вважав себе правим, то суперечка переросла у лайку, а потім і в бійку. Тож кожний зі сліпих оцінив тільки частину слоненяти, оскільки підійшов до цього односторонньо, а в результаті – гострий конфлікт;

- вибір особами різних способів оцінки результатів діяльності й особистості один одного. Існують такі основні способи оцінки: порівняння з можливим ідеальним еталоном; порівняння результатів діяльності з вимогами до неї нормативних документів; оцінка за рівнем досягнення мети діяльності; порівняння з результатами роботи, що досягнуті іншими людьми, які виконували аналогічну діяльність; порівняння зі станом справ на початку діяльності. Як результат, та сама робота залежно від способів оцінки може бути оцінена не тільки по-різному, але навіть протилежно.

Можна привести ще багато інших соціально-психологічних причин міжособистісних і групових конфліктів. Це, наприклад, реальна або удавана перевага членів однієї групи щодо представників інших соціальних груп; конкурентний характер взаємодії з іншими людьми і групами; усвідомлене чи неусвідомлене бажання людей одержувати від навколишніх більше, ніж віддавати їм; несправедливий розподіл матеріальних і духовних благ; прагнення до влади; психологічна несумісність людей і т.ін. Слід зазначити, що практично всі названі причини соціально-психологічних конфліктів не тільки притаманні колективам оперативних підрозділів кримінальної поліції, але ще мають сьогодні тенденцію до розвинення і масового поширення.

Соціально-психологічні конфлікти негативно відображаються на ефективності оперативно-службової діяльності опонентів і не тільки індивідуальної, але, нерідко, і всієї спільної діяльності оперативного підрозділу кримінальної поліції. Він неминуче супроводжується порушенням системи комунікацій, взаємин у колективі, може негативно вплинути на його соціально-психологічний клімат, послабляючи при цьому єдність підрозділу як формальної групи та її групову згуртованість.

2.3. Конфлікти під час реалізації заходів та застосування засобів оперативно-розшукової діяльності

Реалізація заходів і засобів ОРД є визначальним елементом власне самого поняття цієї діяльності (Ст.2 ЗУ «Про ОРД»). Притому, якщо за своїм матеріальним змістом заходи і засоби ОРД – це номінальні правові норми оперативно-розшукової діяльності, то безпосередня їх реалізація оперативними працівниками задля виконання конкретних завдань ОРД представляє собою активний дійовий (оперативно-тактичний) процес ОРД. Для нього характерні й від-

повідні конфлікти. Вони, з одного боку, є викликом суперечностей, закладених в тіло правових норм, та опосередкованих у діяльності оперативних працівників конкретній цілей, завдань, обов'язків ОРД, а з іншого боку, - продуктом утілення в життя інтересів, потреб, цілей, мотивів діяльності (головним чином, протизаконної) об'єктів ОРД, включаючи їх протистояння зазначеній системі, а інколи і відкритою психологічною та фізичною боротьбою. З тактичної сторони ця боротьба виявляється в *протилежній спрямованості сил, засобів, методів і діючої активності* обох сторін.

Очевидно, що йдеться про зовнішні міжособистісні або ж міжгрупові конфлікти, причини яких лежать у сферах відповідних міжособистісних та міжгрупових відносин. Конфлікти даного виду виступають як важливий компонент оперативно-розшукової тактики та є неминучими і безкомпромісними, оскільки інтереси сторін (суб'єктів і об'єктів ОРД) *a priori* є прямо протилежними, а дії завжди спрямовані на досягнення взаємовиключних цілей і результатів.

У структурному відношенні конфлікти оперативно-тактичного характеру класифікують за *сферами виникнення*, притому у кожному виді конфліктів *фактори протистояння* різні:

1) конфлікти між працівниками оперативного підрозділу та злочинцями (злочинними групами, їх членами й оточенням тощо) з причин об'єктивного їх протистояння;

2) конфлікти між оперативниками та негласними працівниками оперативних підрозділів унаслідок відторгнення чи неприйняття останніми свого статусу, особливо, коли негласне співробітництво встановлено на примусові основі, де факторами протистояння є непереборний страх негласних працівників за своє життя із-за можливого викриття їх злочинцями у разі некоректних дій з боку оперативників;

3) конфлікти між працівниками оперативного підрозділу і окремими пересічними громадянами, представниками громадськості, де факторами протистояння постають негативна оцінка побутовою мораллю методів та заходів ОРД

та поширеність соціальних стереотипів спотвореного ставлення до оперативників поліції;

5) конфлікти між працівниками оперативного підрозділу та їх найближчим соціальним оточенням як результат підвищеного ризику та необхідності дотримання конспірації, що не завжди подобається рідним;

6) конфлікти між працівниками оперативного підрозділу та працівниками інших структурних підрозділів і служб поліції через недосконалість правової регламентації їхньої взаємодії, недостатню професійну компетентність, вади в роботі керівництва.

Сутність і зміст конфліктів оперативно-тактичного характеру важливо розглянути в контексті передуючих їм конфліктних ситуацій.

Інформаційна боротьба. Вона в конфліктній ситуації виступає як максимальний підсилювач накопичення напруги, завдяки чому заходам ОРД протиставляють свої «контрзаходи» злочинці, їх поплічники та «зацікавлені» особи, як то: втаємничення інформації кримінального значення щодо підготовки або вчинення злочинних дій; отримання відомостей про наміри, плани та операції, які готують оперативні підрозділи відносно об'єктів оперативної розробки; дезінформація тощо. Оперативно-тактичне значення інформаційної боротьби очевидне, оскільки саме поінформованість щодо рішень і конкретних дій протилежної сторони, частіше за все, обумовлює успіх діяльності.

Намагання досягнути цього обумовлює необхідність збору суб'єктом ОРД максимально значущої інформації про об'єкт оперативно-розшукового втручання із одночасними заходами із захисту себе від аналогічних зустрічних дій. Головний принцип тут полягає в наступному: хто скоріше досягне рівня максимальної поінформованості про супротивника, той перемагає в протидії. Проте в цьому відношенні слід враховувати наступні обставини:

– складність збереження конспіративності в сучасному інформаційному суспільстві;

- необхідність розподілу інформації окремими частками між виконавцями задля збереження загального змісту операції від імовірного витоку;
- актуальність використання лише перевірених каналів зв'язку;
- безкомпромісність у вимогах до вдосконалення інформаційно-технічних запобіжників конспіративності із-за можливості зняття інформації сторонніми особами за допомогою сучасних технічних засобів;
- адекватність технічних засобів збору інформації тим найсучаснішим методам, які використовують злочинці;
- правові вимоги до заходів для дезінформації супротивника;
- доцільність постійної перевірки будь-якої інформації, що надходить;
- обов'язковість проведення контррозвідувальних заходів з метою виявлення та попередження витоків інформації через корумпованих посадових осіб.

Ще однією психологічною особливістю конфліктної взаємодії, що унаочнюється через тактику проведення заходів ОРД, відноситься її *негласність, а також конспіративність*. Унаслідок цих особливостей для більшості заходів ОРД стають систематичними неадекватна інтерпретація реальних подій, їх перекручування, навіть самими оперативниками, які не знайомі з деталями операції, з іншого, з'являється необхідність постійного дотримання працівниками оперативних підрозділів вимог рольової поведінки.

Конфліктні ситуації оперативно-тактичного характеру, як вже зазначалося, також приховано у неоднозначному ставленні суспільства до інституту негласного співробітництва громадян з оперативними підрозділами, а то і з засудженням його певною частиною населення з позицій побутової, утилітарної моралі. Причини такого ставлення людей до ОРД різні, але головне – історичні, політичні, економічні, соціально-психологічні умови, за яких в українському суспільстві формується стереотипні образи позитивного ге-

роя-оперативника. Для уточнення цієї думки наведемо деякі художні та історичні приклади.

Так, у відомій кінострічці «Місце зустрічі змінити не можна», де головну роль оперативника блискуче зіграв Володимир Висоцький, справжнім героєм став молодий оперативник В. Шарапов. Він діє разом із колишнім фронтовим товаришем, який, хоча і перетворився в злочинця, але, тим не менш, ризикуючи власним життям, допоміг В. Шарапову припинити злочинну діяльність злодійської банди. Очевидно такі оперативні працівники, незважаючи на те, що вони щільно співпрацюють зі злочинцями, не можуть не викликати поваги. Та виявляється є й інші менш привабливі зразки. Варто згадати «співпрацю» з оперативниками НКВС Павлика Морозова, який також, ризикуючи власним життям, повідомив про свого батька-куркуля, що виступав проти колективізації. Звісно, дії горе-сина сьогодні не можуть викликати нічого, крім осуду, та на жаль, так було не завжди. Отже, зараз в українському суспільстві особливо виразно відбувається переоцінка демократичних цінностей, а тому змінюється ставлення суспільства до ролі донощика чи «сексота».

Слід відзначити ще значну роль конфліктних ситуацій оперативно-тактичного характеру у світлі екстремальних чинників ОРД. Як відомо, екстремальних видів діяльності досить багато, наприклад, професія пілота, хірурга, машиніста потягу. Але напруженість психіки у першого зникає після успішного завершення польоту, у другого – після закінчення хірургічної операції, у третього – після прибуття до місця призначення. У оперативника повної розрядки не буває ніколи через хронічну мінливість оперативно-розшукової ситуації, відсутність упевненості у тому, що навіть успішно завершена оперативна операція в майбутньому не призведе до негативних наслідків. У цілому оперативно-розшуковій діяльності притаманні наступні екстремальні ситуації:

1) *дефіцит* часу, який в оперативних підрозділах породжується:

- неможливістю повного і остаточного прогнозування змін оперативно-розшукової ситуації та динаміки вчинення злочинів, що приводить до нерівномірного розподілу навантаження фахівців у різні періоди часу;

- наявністю правової (процесуальної) регламентації строків виконання оперативно-розшукових заходів;

- неправомірністю відволікань фахівців-оперативників на виконання непритаманних їм функцій;

- недостатністю рівня професійної підготовки кадрів та практичного досвіду оперативної роботи;

- відсутністю належного матеріально-технічного й загалом ресурсного забезпечення оперативних підрозділів поліції.

2) *підвищена відповідальність* оперативних працівників у разі проведення невідкладних оперативно-розшукових заходів як об'єктивно існуючий чинник екстремального характеру, що обумовлений необхідністю прийняття рішень в стислі терміни часу, при тому що ці рішення забарвлюють елементи небезпеки й ризику.

3) *фактор динамічності оперативного управління* щодо проведення тактичних операцій, особливо з налагодженням чіткої взаємодії різних виконавців.

4) *фактор комунікативної компетентності* як інтегральна характеристика особистості оперативників, оскільки окрему проблему конфліктного характеру в оперативно-тактичному аспекті ОРД становлять *протиріччя оперативного спілкування*.

Як уже зазначалося, реалізацію проведення оперативно-розшукових заходів скеровують, з одного боку, відповідні правові норми, що інституціоналізують власне і самі заходи та заходи ОРД, а також встановлюють процедурний (процесуальний) порядок їх проведення, а, з іншого боку, – психологічні закономірності, які або безпосередньо відображені в цих заходах у вигляді їхнього змісту, або є основою практичного проведення зазначених заходів. Очевидно, що у вищезазначеному закладено значний конфліктотворюючий потенціал наступних факторів:

1) визнання *первісної правової природи ОРД*, починаючи від вимог забезпечення повної відповідності заходів ОРД положенням Конституції України, державної кримінальної політики, кримінального судочинства, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та іншого законодавства України. Суть цих вимог полягає в тому, що заходи і засоби оперативно-розшукової діяльності можуть реалізовуватися тільки в законодавчо визначеному та чітко обмеженому правовому полі (статті 1, 6 ЗУ «Про ОРД»). Очевидно, що будь яка неузгодженість проведення заходів і застосування засобів ОРД із відповідними правовими вимогами веде до конфліктів;

2) *усвідомлення об'єктивної потреби в організаційному диференціюванні заходів і засобів оперативно-розшукової діяльності залежно від основних функцій цієї діяльності* (стосовно оперативних підрозділів Національної поліції України), а саме:

а) *реалізації функцій оперативно-розшукового попередження, припинення злочинів, викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, а також здійснення профілактики правопорушень*;

б) *реалізації функції розшуку осіб*, що переховуються від органів досудового слідства, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, а також безвісно відсутніх.

Неврахування цієї вимоги може призвести до неефективного використання правових і технічних ресурсів ОРД, недосягнення потрібного результату, а це також шлях до виникнення різного роду зовнішніх конфліктів в ОРД;

3) *прийняття до уваги оновленого змісту принципів ОРД*. Головна вимога тут полягає не в законодавчому їх проголошенні, а в тому, що сучасні демократичні та правові процеси, які відбуваються в суспільстві, цілком змінили умови реалізації зазначених принципів ОРД. Це, наприклад, обов'язкове позавідомче (судове) санкціонування окремих заходів оперативно-розшукової діяльності, установа організаціїно-управлінської системи прокурор-

ського нагляду за цією діяльністю, помітне спрямування практики ОРД до набуття певної прозорості для громадськості, а також адекватність окремих принципів і норм ОРД тотожним установленням інших галузей права.

Тому сьогодні питання про принципи оперативно-розшукової діяльності все більше набувають для неї безпосереднього професійно-психологічного значення, а головне – зумовляють необхідність істотного підвищення якісного та морально-етичного рівня сучасного оперативного працівника підрозділу Національної поліції України.

Зрозуміло, це дуже непросте завдання. Його розв'язання потребує подолання майже вікового менталітету, який незмінно формувався й міцнів у «міліцейському» середовищі на ідеях непорушності цілей та інтересів авторитарної держави з одночасним майже повним ігноруванням цінності окремої особи.

Здійснення заходів ОРД передбачає установлення особливих оперативно-розшукових відносин типу «суб'єкт ОРД – об'єкт ОРД», під час яких перша сторона, виконуючи конкретне завдання ОРД, пізнає, певним чином іншу особу (групу осіб) та використовує щодо неї адекватний оперативно-розшуковий вплив.

Водночас у теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності нерідко йдеться і про *вплив суб'єктів ОРД на соціальне й інше оточуюче середовище*, для позначення якого сьогодні використовується, зокрема, термін «інфраструктура злочинності», який уперше ввів до літературного обігу О.Ф. Долженков.

Мета цього впливу полягає як у пошуку й отриманні необхідної оперативної інформації, так і в безпосередньому виявленні, попередженні, розкритті злочинів, розшуку злочинців тощо. Тому існування такого (так би мовити «безособистісного») впливу в практиці є реальністю, але й він здійснюється не інакше, як шляхом відповідного впливу (запити, вимоги, приписи, пропозиції тощо) на конкретних осіб.

Зауважимо, що *вплив, про який йдеться, відбувається лише в рамках відносин між суб'єктом і об'єктом ОРД, які*

врегульовані законодавством і мають характер оперативно-розшукових правовідносин.

Зрозуміло, що в основі кожного конкретного впливового заходу лежать, окрім правових і психологічних засад, професійні знання суб'єктів ОРД, включаючи й ті, що знаходяться на перетині спеціальних оперативно-тактичних, криміналістичних, кримінологічних, управлінських, певних природничих і гуманітарних знань.

Із методологічної точки зору заходи ОРД доцільно певним чином класифікувати, враховуючи їх особливий конфліктостворюючий потенціал. Роблячи таку спробу, ми до першого блоку віднесли *оперативно-розшукові заходи, які спрямовані на безпосереднє отримання та фіксацію фактичних даних про злочинні діяння конкретних осіб і груп.* Згідно з чинним ЗУ «Про ОРД» (пункти 2, 4–5, 7–8 ч. 1 ст. 8) такими заходами визнаються:

- проведення контрольованої поставки та контрольованої і оперативної закупки товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь.

Слід одразу зазначити, що цей захід ОРД має здійснюватися згідно з положеннями статті 271 КПК України, де він визначений у якості окремих форм контролю за вчиненням злочину, кожна з них має свою конфліктологічну обумовленість.

Так, контрольована закупка полягає в уявному придбанні оперативниками товарів, предметів, речовин для встановлення достовірності цих товарів, а також із метою перевірки дотримувannya законодавства, що регулює поставку, торгівлю останніми та їх обіг, а також викриття пов'язаних із цим злочинів. Такий захід на перший погляд начебто зовсім не передбачає вияву конфліктної ситуації, якщо продавець чи реалізатор чесно дотримується правил торгівлі. Проте, психологічні вимоги до проведення даного заходу спочатку зводяться до маскуванню його дійсного характеру й утаювання виконавцями статусу оперативних

працівників, а вже потім, залежно від результатів закупки, приймається рішення щодо її розголошення або залишення в нерозголошеному стані. Маскування дійсного характеру закупки часто стає каменем спотикання для осіб, яких перевіряють, і призводить до спалаху принаймні конфліктного напруження й не тільки, а і відкритого протистояння. Цей захід може проводитись і без попереднього утаювання ані цілей, ані статусу співробітників, які приймають участь. Проте і в цьому випадку конфліктологічне навантаження не менше, адже працівники оперативного підрозділу у присутності інших осіб відкрито вказують на можливість незаконної діяльності конкретних осіб і своїми діями повинні це довести, часто в умовах конфліктного з'ясування стосунків з тими, кого перевіряють, під негативним впливом (словесно чи діями) останніх.

Оперативна ж закупка передбачає негласні дії суб'єктів ОРД чи осіб, котрі співробітничать з оперативними підрозділами, під час виконання яких (дій) здійснюється перевірка оперативної інформації та здобуваються відомості щодо наявності або відсутності фактичних даних злочинного характеру, або відбувається за результатами закупки пряме документування виявленого злочину. Саме негласність і зумовлює конфліктологічне навантаження цього заходу.

Нарешті, суть контрольованої поставки полягає в оперативному контролі за переміщенням заздалегідь технічно помічених і документально зафіксованих предметів злочинних дій (товарів, наркотиків, зброї, вибухівки, грошей, коштовностей) із метою документування злочинів і викриття винних осіб. З точки зору психології конфлікту, цей захід вимагає не тільки врахування оперативними працівниками його таємного характеру, але й попередньо отриманої об'єктивної інформації щодо психологічної характеристики конкретних осіб, зокрема небезпечних проявів поведінки в конфліктних ситуаціях: чи то співвиконавців, які являють проміжні або кінцеві ланки контрольованого проходження предметів, речовин, чи то власне їх одержувачів;

– *витребування документів та даних*, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів.

Цей захід, як і попередній, є сукупністю гласних або прихованих (зашифрованих) дій, які полягають або в отриманні певних довідок з офіційних джерел, або в отриманні з цих першоджерел і вивченні, включаючи й попередні експертні оцінки, документів, які містять у собі оперативно значущу інформацію стосовно підприємств, установ, організацій та окремих осіб. Психологічні вимоги щодо виконання цього заходу зводяться головним чином до зашифровування оперативним працівником своїх дійсних інформаційних потреб, у тому числі й приховування від службових осіб того, які саме документи є об'єктами вивчення, шляхом роботи з ними водночас з демонструванням мовби ретельного вивчення і інших тотожних документів.

При оперативному опрацюванні будь-яких документів важливо мати на увазі, що майже в усіх випадках вони є джерелами доволі значної суто особистісної інформації (світоглядного, морально-етичного, інтелектуального, мотиваційного, комунікаційного, вольового, емоційного характеру), особливо, якщо йдеться про персоніфіковані документи. Тому в даних випадках слід особливо зашифровувати дії щодо вивчення таких документів, уникаючи від будь яких суперечностей з персоналом.

– *проведення операцій із захоплення озброєних злочинців і припинення злочинів*. Визначаючи цю правову норму, законодавець виходив із необхідності надати оперативним підрозділам право на проведення відповідних масштабних операцій, які за своїм змістом є одночасним або послідовним здійсненням цілої низки оперативно-розшукових заходів задля досягнення відповідних цілей.

Основними психологічними вимогами до здійснення таких операцій слід назвати, перш за все, врахування всіма виконавцями екстремальності та непередбачуваності розвитку ситуацій службового втручання за наявності

зброярського компоненту, високого ступеня ризикованості дій, необхідності дотримання правил особистої безпеки, рівня особистої травмосензитивності тих працівників, які приймають участь у цих операціях. Найбільш доречними організаційними вимогами тут є найдетальніше вивчення й якнайглибший аналіз оперативно-розшукової ситуації, розробка комплексного плану операції (з обов'язковим інформуванням та залученням, за необхідності, інших підрозділів, а в окремих випадках і органів), створення спеціального керівного штабу, а головне, доручення на проведення вказаних операцій тим оперативникам, яким притаманні такі психологічні якості, як власна мобілізуюча оперативність (швидкість, активність, наступальність, психологічна готовність до дій в екстремальних ситуаціях), витримка, винахідливість, здатність приймати відповідальні рішення в екстремальних умовах та цейтноту часу, здатність до ведення переговорів і правомірного впливу на переконання інших осіб. Тож головними конфліктоворюючими елементами при проведенні зазначеного заходу є, насамперед, організаційні вади;

- негласне виявлення та фіксація слідів тяжкого або особливо тяжкого злочину, документів та інших предметів, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, у тому числі отриманих шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Цей захід здійснюється згідно зі ст. 267 КПК України, де він визначений як обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, у тому числі з метою: виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів; виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового слідства тяжкого або особливо тяжкого злочину; встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

У ОРД розглядуваний захід реалізується за допомогою метода оперативного огляду, тобто негласного обстеження приміщень, будівель, споруд, ділянок певної місцевості, а також транспортних засобів шляхом таємного проникнен-

ня до них. Як свідчить практика, для того, щоби успішно провести оперативний огляд і уникнути створення конфліктної ситуації, яка може статися навіть роковою для оперативників-виконавців, їм на професійно-психологічному рівні необхідно мати:

а) тверде переконання в правомірності й етичності здійснюваного огляду;

б) інтуїтивну упевненість щодо можливої наявності на об'єкті оперативного огляду предметів, речей, документів, які можуть бути речовими доказами злочинних дій;

в) уміння за допомогою прийомів логічного оперативного мислення професійно змодельовати місця можливого знаходження на об'єкті оперативного огляду шуканого;

г) знання щодо надійності технічних засобів фіксації фактичних даних, встановлених на об'єкті оперативного огляду;

д) упевненість у реальному забезпеченні особистої безпеки під час проведення оперативного огляду;

– виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. ЗУ «Про ОРД» ніяк не розкрив сутності даного заходу, а послався на положення статті 272 КПК України, де йдеться про отримання відомостей, речей і документів, що мають значення для кримінального провадження, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового слідства.

Законодавець не випадково ввів цей захід ОРД, реалізація якого традиційно відбувається за допомогою метода «оперативне впровадження», бо йдеться вже не про традиційну агентурну роботу в злочинному середовищі, а про самостійний оперативно-розшуковий захід, який має спеціальне правове регулювання, включаючи визначення підстав і порядку такого впровадження, його об'єктів і суб'єктів, осіб, які можуть бути залучені, а також гарантій їх правового й соціального захисту.

Слід зазначити, що захід ОРД, про який ідеться, передбачає реалізацію складного комплексу оперативно-розшукових заходів, засобів, способів, оперативно-тактичних прийомів і комбінацій, а тому відноситься до психологічно вкрай складного і конфліктологічно небезпечного заходу. Це, скажімо, можливість розшифрування негласного працівника під час перебування його в організованій групі чи злочинній організації, ризик ситуативного прийняття участі у вчиненні тяжкого злочину, ризик порушення таємниці особистого життя окремих осіб, завдання шкоди їхній репутації й відносинам, що охороняються законом, можливість заподіяння матеріальних чи фінансових збитків у зв'язку з виконанням завдань ОРД. Хоча законодавець певним чином і виправдовує кожен із зазначених елементів ризику, але існує ще суто моральна й емоційна сторона питання, що може здійснювати руйнівний вплив на психіку впроваджуваної особи.

До другого блоку заходів ОРД ми відносимо заходи, передбачені пунктами 1, 3, 6, 9, 10, 11, 12, 15 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про ОРД», які спрямовані на пошук і отримання пошукової інформації, що має оперативно-пошукове значення:

– *опитування осіб за їх згодою, використання їх добровільної допомоги;*

– *отримання від юридичних чи фізичних осіб інформації (безкоштовно або за винагороду) про злочини, що готуються або вчинені;*

– *перевірка в установленому порядку фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності та осіб, які займаються господарською діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально;*

– *відвідування житла та інших приміщень за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирання відомостей про протиправну діяльність осіб, щодо яких здійснюється перевірка;*

- аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж;
- спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця;
- установа містезнаходження радіоелектронного засобу;
- накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки.

Аналізуючи заходи даного інформаційного блоку, насамперед, треба говорити про потреби щодо задоволення інформаційно-пізнавальних потреб суб'єктів ОРД. Заходи, які охоплює цей блок, направлені на отримання достовірного знання про об'єкти оперативно-розшукової діяльності, чому нерідко перешкоджають об'єкти ОРД та інші зацікавлені особи. А це спричинює доволі потужний конфліктостворюючий тиск на виконавців цього блоку заходів.

Слід сказати, що традиційні інформаційні джерела сьогодні вже не задовольняють сучасну практику. По-перше, якісні зміни, що відбуваються в структурі та динаміці сучасної злочинності, значно розширюють інформаційні потреби оперативних підрозділів, оскільки виникає необхідність в отриманні та обробці максимально широкого спектра відомостей соціального, економічного, політичного, державно-управлінського, соціально-психологічного та іншого криміногенно значущого характеру. Зрозуміло, що це вимагає від суб'єктів ОРД додаткових наукових і практичних знань з отримання, опрацювання, узагальнення різної інформації.

По-друге, з огляду на обмежені можливості прямого отримання оперативної інформації важливого значення набувають опосередковані оперативні відомості, які «прориваються» крізь умовні кордони кримінального середовища в суміжні соціальні сфери: інтимні, сімейні та родинні; відомості, що потрапляють через зв'язки безпосереднього оточення злочинного елементу у сфери проведення дозвілля, побутового обслуговування, споживання; відомо-

сті, що з'являються завдяки налагодженим партнерським зв'язкам злочинців з представниками підприємницької політичної, партійної діяльності тощо.

Конфліктологічні вимоги до використання зазначених альтернативних джерел зводяться, насамперед, до усвідомлення оперативними працівниками суперечливості отриманої інформації, обумовленої не тільки сумнівними стосунками чи конфліктними протистояннями всередині «злочинного середовища», але і неоднозначним характером зовнішніх зв'язків злочинних елементів. Тому, слід враховувати, що, з одного боку, уся робота оперативника побудована на подоланні суперечливих відомостей та встановленні логічних ланцюжків між відомими і невідомими фактами. З іншого боку, успішність в розкритті суперечливих зв'язків між фактами в оперативній роботі зводиться до адекватного орієнтування в ознаках і показниках комунікативної взаємодії з певними особами: підозрюваними, їх оточенням, свідками. Тобто вміння налагоджувати оперативні зв'язки в соціальному середовищі та володіння тактико-психологічними способами й прийомами соціального спілкування, які скорельовані з операціями логічного оперативного мислення.

Окрім здійсненої вище класифікації заходів ОРД, останні можна також диференціювати з метою виявлення конфліктологічних закономірностей їх реалізації і за іншими критеріями, як-от:

1. За формою проведення:

а) гласні заходи, під час виконання яких сторони повністю уявляють себе учасниками цих заходів. Особливостями психологічного стану останніх є те, що оперативний працівник, наприклад, діючи офіційно, захищений цим своїм статусом, має можливість оприлюднити мету й завдання заходу, запросити за необхідності допоміжні сили тощо. У свою чергу, особа – об'єкт оперативно-розшукового впливу, усвідомлюючи даний вплив, розраховує на його законність і на гарантії її дотримання;

б) негласні заходи, здійснення яких, як уже зазначалося, забезпечується системою спеціальних правових, організаційних способів і методів, залежно від чого формуються й психологічні засади виконання цих заходів.

2. За правовими наслідками проведення:

а) дискретні, тобто заходи, які обмежують певні особисті права й свободи громадян;

б) недискретні, що не обмежують прав і свобод. Психологічні вимоги до оперативного працівника – виконавця цих заходів стосуються, головним чином, його моральних, етичних, релігійних поглядів і переконань, правової свідомості.

3. За необхідністю санкціонування:

а) заходи, які проводяться тільки з санкції суду та з повідомленням про це прокуророві;

б) заходи, які не потребують позавідомчого санкціонування.

Не важко помітити, що зазначені умови спроможні по-різному впливати на психологічні особливості виконання заходів ОРД, а поряд із тим і на виникнення конфліктних ситуацій.

4. За використанням оперативно-технічних засобів:

а) заходи з використанням оперативно-технічних засобів;

б) заходи без використання цих засобів.

Зрозуміло, що, вдаючись до цих засобів, оперативний працівників, з одного боку, відчуває впевненість в успішному виконанні завдань ОРД. З іншого ж боку, безпосереднє негласне застосування оперативно-технічних засобів спричиняє хвилювання оперативника, страх з приводу його розшифрування, викриття таємної техніки тощо. Переборювання цього стану потребує необхідних навичок і відповідного досвіду роботи, у тому числі з опанування внутрішніх психічних станів невпевненості, ситуативної і особистої тривожності, комплексу поведінкових реакцій в ситуаціях фрустрації.

Зрозуміло, що при виконанні всіх, вище перелічених, заходів ОРД у оперативників нерідко виникають конфліктні протиріччя, здебільше внутрішньо-особистісного характеру (а інколи і міжособистісного, якщо виконавці діють від імені різних оперативних підрозділів, а то і різних ор-

ганів). Гарантією щодо їх уникнення є, по-перше, чітка організація здійснення зазначених заходів, а, по-друге, – високий професіоналізм виконавців, чого, на жаль, бракує.

Розкриваючи психологічну сутність і класифікацію заходів ОРД, їх співвідношення із засобами та методами ОРД, а також конфліктний потенціал останніх, не можна обійти увагою питання щодо конфліктогенної ролі оперативного ризику, як неодмінного психологічного компоненту реалізації зазначених заходів, засобів і методів у певних ситуаціях. Останні власне й називаються ризиковими ситуаціями, чи конфліктно небезпечними ситуаціями в оперативно-службовій діяльності. В ОРД ризик відноситься до поняття «оперативний ризик», який зумовлений як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами.

Суб'єктивні фактори оперативного ризику:

- несформованість таких особистісних психологічних якостей працівників оперативних підрозділів, як рішучість, сміливість, схильність до виправданого правомірного ризику;

- незначний практичний досвід працівників оперативних підрозділів;

- низький рівень професіоналізму працівників оперативних підрозділів, що полягає, передусім, у невмінні визначати необхідний обсяг інформації, потрібної для прийняття рішення;

- правова необізнаність;

- незадовільні стан здоров'я та фізичної підготовки осіб, які залучаються до вирішення завдань ОРД як виконавці рішень.

Об'єктивні фактори оперативного ризику:

- швидкоплинність перебігу оперативно-розшукової ситуації та фактор раптовості її виникнення;

- надлишок, нестача або суперечливість вхідної інформації при прийнятті неординарних рішень у складних ситуаціях;

- дефіцит часу для поглибленого аналізу ситуації;

- невідконтрольність, непередбачуваність стороннього втручання у перебіг подій, зокрема і з боку інших службових осіб;

- недоліки кількісної і якісної технічної оснащеності;

– імовірність витоку інформації за межі оперативної розробки;

– протидія проведенню оперативної розробки тощо.

Зауважимо, що в конфліктології розрізняють «конфліктостійку особистість» і «особистість-жертву», а в оперативно-розшуковій практиці можна виокремити: працівника з підвищеною стійкістю до ризику, якого відрізняє особиста травмосензитивність, та працівника, який своєю хибною поведінкою провокує інших чи стає пасивним, коли треба дбати про власну безпеку і безпеку колег. Зрозуміло, що у ризиконебезпечних ситуаціях саме перший тип, на противагу іншому, має очевидні переваги, зокрема, у конфліктологічному розумінні. У той же час у будь-яких випадках передбаченої ризиконебезпечної ситуації при здійсненні оперативно-розшукової діяльності слід дотримуватися наступних рекомендацій:

– проведення ретельного аналізу та оцінювання оперативно-розшукової ситуації;

– окреслення, принаймні в начерках, кінцевого результату, на досягнення якого спрямовані дії;

– визначення можливих інваріантів рішень та дій виконавців;

– організаційна, управлінська, технічна та інша ресурсна підтримка дій в умовах оперативного ризику.

Отже, перша й головна передумова уникнення при проведенні заходів та застосуванні засобів ОРД є чітке уявлення всіх закономірностей їх виникнення й перебігу у безпосередній практичній діяльності. Проте, слід враховувати, яку би стратегію у цьому контексті не було обрано в конкретному оперативному підрозділі поліції, на даному етапі залишаються системні фактори конфліктогенного характеру в його діяльності. Це правові, організаційно-управлінські, матеріально-технічні та суто психологічні (соціально-психологічні) умови практичної діяльності оперативних підрозділів поліції.

Конфлікти в ОРД взагалі та конфлікти оперативно-тактичного характеру є негативним та часто руйнівним явищем. Між тим, не слід сприймати конфлікт лише в такому його значенні, бо саме в ОРД він є важливою складо-

вою та необхідною умовою успіху в оперативно-розшуковій діяльності.

По-перше, ці конфлікти мають інформаційне значення, оскільки є показником ступеня невирішених у злочинному середовищі гострих протиріч, орієнтиром щодо тих осіб, хто є безкомпромісними сторонами цих конфліктів та ознакою непримиренності займаних ними позицій, що має важливе значення для оперативної поінформованості практичних працівників.

По-друге, у певних оперативно-тактичних ситуаціях конфлікт може бути використаний як необхідна умова встановлення оперативного контакту з об'єктом оперативного впливу та подальшого конструктивного розвитку взаємодії з ним. Наприклад, коли в якості такого об'єкта обирається особа з групового злочинного середовища, яка знаходиться в гострому конфлікті зі своїми співниками чи лідером злочинної групи з приводу не сприйняття надмірної жорстокості злочинних дій певних осіб або їх несправедливості, то можна розраховувати на успіх, оскільки будь-яка людина прагне до порозуміння особистих спонукань і переживань та відповідної зовнішньої підтримки.

По-третє, конфлікт може слугувати інструментом психологічного впливу оперативника (також негласного працівника) на об'єкти оперативної розробки за рахунок конструктивних в оперативно-розшуковому відношенні переговорів з конфліктуючими сторонами, переконання окремих фігурантів у небажаності подальшої участі в злочинній діяльності, дискредитації якоїсь особи в очах інших з метою посилення деструктивних процесів розпаду злочинної групи.

По-четверте, за рахунок засобів діагностики та завдяки вивчення конфліктів у розроблюваному злочинному середовищі може бути встановлена найбільш слабка ланка («місце найменшого опору») для врахування її при виборі тактики реалізації оперативної розробки, затримання фігурантів останньої.

Варто також розглянути використання конфліктів на підставі методу штучно створених в злочинному середови-

ще конфліктних ситуацій, коли ці ситуації «моделюються» з метою цілеспрямованого, оперативно необхідного впливу на об'єкти оперативно-розшукової діяльності. Застосування такого типу конфліктних ситуацій є, зокрема, доцільним з метою: роз'єднання злочинної групи, розвінчування авторитету її лідера, виведення з-під психологічної залежності та відмежовування від лідера злочинної групи окремого її члена, до якого у працівника оперативного підрозділу виник оперативний інтерес. Це досягається шляхом ініціювання штучного зіткнення членів злочинної групи, наприклад, за допомогою «вкидання» компромату на окремих осіб, провокації інцидентів недовіри до лідера групи чи інших її членів за рахунок дезінформації щодо їх непорядної поведінки в групі, порушення групових норм тощо. Тому своєчасне виявлення та вивчення конфліктів в оперативно-розшуковій діяльності виступає в певній мірі каталізатором розвитку і вдосконалення всієї практики цієї діяльності.

2.4. Конфлікти під час проведення оперативними підрозділами негласних слідчих (розшукових) дій

На сьогоднішній день питання щодо місця й ролі конфліктостворюючих факторів у досудовому слідстві набуло підвищеної актуальності. Це пов'язано, головним чином, з тим, що з уведенням в дію нового КПК України, у кримінальному провадженні вперше за радянських та пострадянських часів передбачено *проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій*, які за своєю сутністю споконвічно відносилися до змісту оперативно-розшукової діяльності. Остання, як відомо, у силу особливих її спеціальних засобів, методів і способів проведення, у тому числі як з точки зору неординарної загальної її психологічної структури, так і щодо психологічних особливостей здійснення окремих негласних оперативно-

розшукових заходів та застосування засобів, має доволі велике психологічне навантаження.

Ураховуючи закономірну спадковість оперативно-розшукової діяльності в сучасному кримінальному провадженні, є всі підстави для констатації аналогічної психологічної насиченості досудового слідства. Зазначена закономірність об'єктивно зумовлює необхідність пізнання і врахування слідчим та співробітником уповноваженого оперативного підрозділу конфліктологічних закономірностей проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Відповідно статті 246 КПК України, негласні слідчі (розшукові) дії (далі НС(Р)Д) – це різновид слідчих дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком окремих випадків, передбачених КПК України. За своєю суттю НС(Р)Д споконвічно відносилися до оперативно-розшукової діяльності. Проте, для правильного розуміння правової основи НС(Р)Д слід зазначити, що вони є результатом фактично прямого уведення вітчизняним законодавцем основних заходів і засобів оперативно-розшукової діяльності (при незначній зміні їх назви) у кримінальне процесуальне право.

Повноваження щодо здійснення НС(Р)Д в кримінальному провадженні надане як слідчому, так і уповноваженому оперативному підрозділу. Причому, це повноваження закріплено як у КПК України, так і в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність».

У силу вищесказаного є всі підстави для констатації такої ж конфліктостворюючої характеристики НС(Р)Д, як і потенційної конфліктності оперативно-розшукових заходів. Головна різниця тут полягає в тому, що НС(Р)Д реалізуються лише в ході досудового слідства. Це закономірно зумовлює необхідність оволодіння оперативними працівниками, які допущені до кримінального провадження, новими процесуальними знаннями і технологіями.

Як і в будь-якій іншій діяльності, при проведенні НС(Р)Д спрацьовують закономірності людської психіки, які реалізуються в процесуальних діях щодо документування

злочинної діяльності за допомогою НС(Р)Д. Такі закономірності закладені в зазначені дії, з одного боку, спочатку на законодавчому рівні. Вони утворюють загальний легітимно-правовий і узагальнено людяний, психологічний зміст кримінального провадження. З іншого боку, людяний аспект, пов'язаний з діями людини, набуває значення специфічних психологічних особливостей організації і тактики проведення окремих видів НС(Р)Д. Ці закономірності втілюються в практичний процес проведення НС(Р)Д у досудовому слідстві за наступними головними його діяльнісними складовими: *нормативно-правовому* (процесуально-правове врегулювання), *організаційному* (організація, управління діяльністю), *мотиваційному* (визначально-цільовому, морально-етичному), *предметно-дієвому* (різновиди НС(Р)Д, об'єкти впливу). Виходячи саме з цього, вихідними загальними конфліктологічними вимогами щодо процесу здійснення НС(Р)Д слід вважати, насамперед, такі:

1) *дотримання адекватності цього процесу правовій природі НС(Р)Д*. З погляду на те, що джерелами походження НС(Р)Д як кримінальних процесуальних дій є КПК, слід вважати безспірним визнання кримінальної процесуально-правової природи зазначених дій. Звідси закономірним є й визнання того, що проведення НС(Р)Д може здійснюватися тільки у відповідному (кримінальному процесуальному) правовому просторі. Це означає, що дані дії, які органічно входять в систему досудового слідства, зумовлюються, *по-перше*, сприйняттям кожної з них як саме кримінальної процесуально-правової дії, *по-друге*, статусом та процесуальними повноваженнями законодавчо визначених суб'єктів здійснення НС(Р)Д (слідчий, працівник уповноваженого оперативного підрозділу, керівник органу досудового слідства, прокурор, слідчий суддя), *по-третє*, чіткою правовою визначеністю об'єктів, відносно яких проводяться НС(Р)Д (підозрюваний, обвинувачуваний), *по-четверте*, спрямованістю проведення НС(Р)Д на безумовне досягнення передбачених законом цілей і кінцевих результатів їх здійснення.

Неважко замітити конфліктну суперечність майже кожної з вищезазначених вимог, які жорстко окреслюються нормативно-правовим полем реалізації НС(Р)Д. Особливо при цьому слід виділити протиріччя у законодавчому визначенні статусу і процесуальних повноважень, з одного боку, слідчого, прокурора, а з іншого, - працівника уповноваженого оперативного підрозділу, який, хоча і наділяється на період участі в кримінальному провадженні статусом слідчого, проте йому заборонено здійснювати НС(Р)Д, як і будь які інші процесуальні дії за власною ініціативою або звертатися з цього приводу з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Це при тому, що на практиці оперативні підрозділи є ключовими виконавцями НС(Р)Д, які діють при цьому на засадах реалізації основних методів, багатьох засобів і способів ОРД;

2) *урахування вимог загальних засад (принципів) кримінального провадження* (ст.ст.:7-22 КПК), до яких, зокрема, відносяться:

- верховенство права (людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави);

- законність (закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить цьому Кодексу);

- рівність перед законом і судом (виключення привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених КПК, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками);

- повага до людської гідності (заборона під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність);

- забезпечення права на свободу та особисту недоторканність (недопущення під час кримінального провадження тримання будь кого під вартою, затримання або обмеження у здійсненні права на вільне пересування інакше як на підставах та в порядку, передбачених КПК);

- недоторканність житла чи іншого володіння особи (проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку допускається лише за вмотивованим судовим рішенням);

- таємниця спілкування (гарантування кожному під час кримінального провадження таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування);

- невтручання у приватне життя (гарантування кожному під час кримінального провадження невтручання у приватне життя, недопущення збирання, зберігання, використання та поширення інформації про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених КПК);

- недоторканність права власності (здійснення позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК);

- свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї (недопущення примушення жодної особи визнавати свою винуватість, давати показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення; право кожної особи не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, а також не давати показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення) і інші.

Зауважимо, що більшість із визначених вказаними статтями КПК принципів були задекларовані й у попередньому КПК. Але сучасні демократичні та правові процеси, що відбуваються в суспільстві, націлені на посилення гарантій реалізації зазначених засад, що й відображено в

чинному (новому) КПК. Головне ж тут полягає в тому, що майже кожна із зазначених засад втілена в конкретну норму КПК, а тому будь яке ігнорування ними у кримінальному провадженні тягне за собою не тільки вкрай загострену конфліктну ситуацію, але й визнання незаконними ті чи інші кримінально-процесуальні дії.

Отже виникає об'єктивна потреба у зміщенні працівником уповноваженого оперативного підрозділу акцентів при здійсненні НС(Р)Д в бік беззастережної поваги та правового захисту демократичних прав, свобод та інших цінностей кожної окремої особи. Головне тут полягає в тому, щоб кожний слідчий чи оперативний співробітник бачив у будь-якій людині, що обирається як об'єкт НС(Р)Д, перш за все особистість, яка охороняється державою й суспільством.

Проте зазначений вплив полягає не тільки у застосуванні процесуально-правових норм, що нерідко обмежують особисті права й свободи громадян, але й у здійсненні психологічного впливу на певну особу, тобто спонукання її до прийняття того чи іншого рішення або ж до організації особистої поведінки в доцільному й виправданому напрямку у досудовому слідстві. Надзвичайне значення при цьому має пізнання й врахування психології особистості людини, на яку спрямовується психологічний вплив.

Разом із тим, як і при реалізації заходів і засобів ОРД, необхідно враховувати потенційне конфліктологічне навантаження кожної окремої негласної слідчої (розшукової) дії або груп (блоків) таких дій.

Так, під час проведення блоку негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з *втручанням у приватне спілкування* (аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем) виявляються очевидними такі специфічні конфліктогени, як усвідомлення необхідності ути-

ску прав і свобод окремих громадян, фрустрація* в оперативників, які проводять ці НС(Р)Д.

При здійсненні НС(Р)Д, об'єднаних статтею 271 КПК, а саме *контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки* можуть виникати конфліктні ситуації тотожні тим, що мають місце при виконанні аналогічних заходів ОРД. Але зазначеною статтею КПК передбачаються ще такі НУС(Р)Д, як *спеціальний слідчий експеримент та імітування обстановки злочину*.

Сутність спеціального слідчого експерименту полягає у створенні, шляхом проведення працівником уповноваженого оперативного підрозділу оперативної комбінації, обстановки максимально наближеній до реальної, скажімо щодо підготовки окремими особами чи групами злочину, з метою перевірки та документування дійсних їх злочинних дій. Не менш психологічно напруженим і конфліктним з-за суперечності багатьох правових, організаційних, інструментальних засад, є змодельоване імітування обстановки злочину, що зводиться до побудови з використанням імітаційних засобів «картини» вчинення реального злочину, наприклад убивства, з метою викриття дійсного злочинця, який планував чи замовляв його вчинення.

Українська суперечливою та складною в психологічному відношенні негласною слідчою (розшуковою) дією, як і аналогічного заходу ОРД, слід визнати *виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації*.

За методом здійснення вказана НС(Р)Д, як і в ОРД, відноситься до «оперативного упровадження», а тому ключовим елементом тут є розробка та наступне використання безпосереднім її виконавцем «легенди прикриття», якому необхідно досконало володіти прийомами професійно-рольової

---

* Психічний стан людини, що викликається об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйнятими як непереборні) труднощами на шляху до виконання зазначеної НС(Р)Д, та виражається в характерних переживаннях, невпевненій поведінці тощо.

поведінки. Під нею розуміється поведінка, у якій свідомо маскуються і зовнішній вигляд особи-виконавця НС(Р)Д, і її істинні внутрішні психологічні стани, і мотиви та наміри та ін., що сприяють виникненню в оточуючих визначених за легендою та потрібних для здійснення НС(Р)Д уявлень про дану особу. Завдяки професійно-рольової поведінки, особа, яка здійснює розглядувану НС(Р)Д, маскує свою приналежність до оперативно-слідчих органів і представляється злочинному середовищу (об'єкту впровадження) у образі за «легендою прикриття», виходячи з інтересів досудового слідства та конкретної слідчої ситуації. Ураховуючи величезну психологічну напруженість та потенційну конфліктність легендованого впровадження особи в організовану групу чи злочинну організацію, до «легенди прикриття» пред'являються наступні психологічні вимоги:

- *правдоподібність* охоплених легендою подій, фактів і обставин, а також єдність зовнішніх ознак рольового образу, обраного виконавцем НС(Р)Д, і внутрішніх властивостей характеру, тобто відповідність їх реальним життєвим ситуаціям, до яких «прив'язана» легенда (відкрита роль повинна сприяти негласній);

- *природність легенди*, що виражається в природній невимушеності поведінки виконавця та звичайній манері його спілкування в процесі реалізації обраної ролі (саме цільова рольова поведінка виявляється у вмілому маскуванні істинних цілей і намірів: чим більше людина грає саму себе, тим менше вона відійде від ролі);

- *перспективність легенди*, тобто можливість її подальшого розвитку й коригування залежно від зміни ситуації;

- *оптимальність легенди*, що полягає в найбільш раціональних, економічних та ефективних елементах її змісту;

- *документальна підтримка легенди*, що зводиться до документального її підтвердження за допомогою виготовлення відповідних документів;

- *модельовання рольової поведінки*, що являє собою систему передбачених легендою комунікацій, поведінкових пози-

цій та інших дій, які сприяють створенню й підтриманню правдоподібного рольового образу особи – виконавця НС(Р)Д.

Слід також вказати на суперечливі особливості проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як здійснення спостереження за особою, речю, місцем та аудіо-, відеоконтроль місця розташування. Найбільш психологічно напруженим тут є спостереження за особою та її поведінкою або тими, з ким ця особа контактує, з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів. Ця негласна слідча (розшукова) дія споконвічно відносилася до оперативно-розшукового заходу, що визначався як зовнішнє (пізніше візуальне) спостереження, або – «наружка», мета якого була тією ж самою, що і зазначена НС(Р)Д. Тому психологічні вимоги щодо проведення останньої аж ніяк не відрізняються від здійснення аналогічного заходу ОРД. Це, насамперед, скритність вказаних дій чи заходів, виконання їх співробітниками спеціальних оперативних підрозділів з використанням спеціального технічного обладнання та засобів прикриття, постійна невизначеність і непередбачуваність ситуації, що, природно, нерідко призводить до виявів психічно нестійкого стану виконавців розглядуваної НС(Р)Д, емоційних «вибухів» та «зривів» і т. ін. Проте, якщо йдеться про здійснення спостереження, як негласної слідчої (розшукової) дії, то в цьому випадку конфліктні ситуації, пов'язані саме з діями її виконавця, наприклад, його розшифрування, то вони (ситуації) напряду перетворюються в конфліктні ситуації слідчого походження. До речі це стосується і будь яких інших конфліктів, пов'язаних з безпосереднім виконанням НС(Р)Д спеціальними оперативними службами (наприклад, оперативно-технічними).

Декілька слів доцільно сказати про конфліктогенні фактори здійснення НС(Р)Д організаційного характеру.

Згідно КПК рішення про проведення НС(Р)Д приймає слідчий і, зрозуміло, це він має робити, виходячи із оцінки конкретної слідчої ситуації. При цьому слідчий повинен

ураховувати, що на зміст цієї ситуації впливають певні об'єктивні й суб'єктивні фактори.

До *об'єктивних факторів*, які впливають на формування слідчої ситуації та її зміни на початку досудового слідства, необхідно віднести:

1) інформацію відносно обставин події розслідуваного злочину, «слідів», механізмів і умов їх утворення та міри повноти і достовірності фактичних даних. Тобто це група *інформаційних факторів*, з'ясування яких залежить від ступеня поінформованості слідчого по суті події злочину, обставин його вчинення і т. ін.;

2) інформацію відносно наявних та потрібних на даний момент доказів, необхідності проведення криміналістичних і інших експертно-технічних заходів, порушення строків і обмеження термінів часу, а також тактичних можливостей їх оптимального використання, тобто це група *організаційно-виконавчих та тактичних факторів* слідчої ситуації на початковому етапі досудового слідства.

До *суб'єктивних факторів*, які впливають на формування слідчої ситуації, необхідно віднести:

1) рівень професійних знань і умінь працівника уповноваженого оперативного підрозділу, його практичний досвід роботи в умовах дії нового КПК, а також здатність приймати й реалізовувати процесуальні рішення в швидкоплинній ситуації;

2) негативні наслідки помилкових рішень слідчого щодо вибору й проведення окремих НС(Р)Д;

3) протидію досудовому слідству з боку злочинців і зацікавлених осіб, а іноді потерпілих та свідків;

4) негативні психічні стани виконавців тощо.

Кожну слідчу ситуацію відрізняють численні взаємозв'язки вищеназваних факторів, які індивідуалізують її, роблять неповторною і водночас суперечливою. Притому вони формують передумови для вибору адекватних негласних слідчих (розшукових) дій. Але, слідчому як суто фахівцю-процесуалісту сьогодні об'єктивно важко самотійно приймати вивірені рішення в кримінальному провадженні щодо НС(Р)Д, а тим більше бути безпосереднім їх учасни-

ком. Адже очевидно, що негласні слідчі (розшукові) заходи являють собою унаочнене відображення в кримінально-процесуальній формі оперативно-розшукових заходів, а тому вони мають проводитися, як уже зазначалося, не інакше, як на методологічних і тактичних засадах, притаманних їх реалізації. І саме тому законодавець передбачив участь працівників уповноважених оперативних підрозділів у реалізації НС(Р)Д. Зрозуміло, що ці професіонали повинні визначати разом зі слідчими не тільки порядок, методи, прийоми, засоби, але й окремі, адекватні слідчій ситуації самі НС(Р)Д*, обов'язково враховуючи при цьому й потенційно конфліктний оперативний ризик у вигляді:

- розкриття належності виконавця (виконавців) НС(Р)Д до уповноваженого оперативного підрозділу, придання цьому факту широкої огласки тощо;

- посягання на життя або заподіяння тілесних ушкоджень особі (особам), що є безпосередніми виконавцями проведення НС(Р)Д;

- рецидиву злочинної діяльності через втечі осіб, що представляють об'єкти НС(Р)Д, які скоїли тяжкі або особливо тяжкі злочини;

- заподіяння економічної, екологічної чи хіміко-бактеріологічної шкоди через поширення речовин, небезпечних для життя багатьох людей;

- спричинення значних матеріальних збитків і ін.

За вірогідної наявності настання таких наслідків оперативний працівник, якому доручено проведення НС(Р)Д, повинен обрати інший порядок, методи, прийоми, засоби її проведення, або відмовитися від неї та запропонувати інші гласні чи негласні слідчі (розшукові) дії, які повністю виключають настання зазначених наслідків.

---

* Підпунктом 1.16 Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» від 16.11.2012 року №№ 114/1042/516/936/1687/5 визначається, що *порядок, тактика та методика проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодія уповноважених оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого, прокурора на їх проведення, з особами (підрозділами), що залучаються до проведення таких дій*, регулюються окремим нормативно-правовим актом органів, у складі яких перебувають уповноважені оперативні підрозділи.

Позначені вище закономірності, опосередковуючи так чи інакше діяльність щодо реалізації НС(Р)Д, спрацьовують за принципом зворотного зв'язку, вплив якого на хід розслідування злочину через виникнення гострого конфлікту може бути майже руйнівний.

Тож цілком виправданим (як *апостеріорі**) слід визнати єдино доцільним порядок спільного прийняття слідчим і працівником уповноваженого оперативного підрозділу рішення про проведення НС(Р)Д. Ідеться про обов'язкову їх взаємну поінформованість, консультування один одного, урахування зустрічних думок і поглядів щодо доцільності (недоцільності), можливості (неможливості, у тому числі й небезпечності) проведення НС(Р)Д в умовах конкретної ситуації. У підґрунтя такої взаємодії має бути покладено взаємний обмін між слідчим і оперативником інформацією не тільки про зміст і оцінку слідчої ситуації в кримінальному провадженні, але й зміст і оцінку оперативно-розшукової ситуації як інформаційної й організаційно-тактичної передумови проведення цих дій. Більш того, потрібна поінформованість оперативного працівника про наміри слідчого щодо спрямованості використання ним в досудовому слідстві фактичних даних, отриманих за результатами проведення НС(Р)Д.

Запропонований підхід – це реальність. Якщо ж між оперативником і слідчим немає порозуміння з цього питання, то *неминучим наслідком буде виникнення міжособистісного конфлікту*.

Отже об'єктивна оцінка в кримінальному провадженні конфліктів, у тому числі причин їх виникнення, специфіки перебігу є важливою складовою психологічного забезпечення досудового слідства злочинів. Це озброює слідчого не тільки необхідною інформацією, але й ефективним психологічним інструментарієм, виробленим разом з працівниками оперативних підрозділів поліції під час здійснення НС(Р)Д.

---

* *Апостеріорі* (лат. a posteriori) — те, що випливає з досвіду. Протилежний термін — *апріорі*. Апостеріорні знання — знання, які людина отримує, вивчаючи світ завдяки досвіду й відчуттям.

Контрольні питання до розділу 2.

1. У чому полягає психологічна сутність ОРД та як Ви уявляєте її потенційний конфліктний характер?

2. У чому Ви вбачаєте сутність та зміст первинних (об'єктивних) факторів, які спричиняють конфлікти відомчого характеру в ОРД (зокрема, суперечностей, що обумовлені: призначенням системи оперативних підрозділів поліції; метою, завданнями, спрямованістю їхньої діяльності; характером та специфічним змістом відносин, що відбуваються між суб'єктами та об'єктами ОРД)?

3. Які конфліктні суперечності правового характеру можуть виникати у процесі здійснення ОРД, зокрема, на тлі: законодавчої невизначеності правового статусу оперативних працівників як безпосередніх суб'єктів ОРД; подвійності законодавчого регулювання оперативно-розшукової діяльності; недостатньої збалансованості правових та морально-етичних норм законодавства про ОРД, тощо?

4. У чому полягають сутність та зміст конфліктоутворюючих факторів організаційно-управлінського походження, зокрема: інформаційно-аналітичного; предметно-пізнавального; цілепокладаючого; розпорядчого)?

5. Як Ви уявляєте сутність та зміст конфліктів оперативно-тактичного характеру під час реалізації заходів та застосування засобів ОРД, зокрема, пов'язаних з інформаційною боротьбою суб'єктів і об'єктів ОРД, фізичним протистоянням з боку останніх, а також з особливостями класифікаційних ознак заходів ОРД (за формою проведення: гласні, негласні заходи; за правовими наслідками проведення: дискретні, недискретні заходи; за необхідністю санкціонування: заходи, які потребують та такі, що не потребують позавідомчого санкціонування)?

6. У чому полягають сутність, зміст та конфліктоутворююча дія факторів правового, організаційно-тактичного та психологічного походження під час проведення оперативними працівниками негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях?

Література до розділу 2.

1. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева.- М.: Асток-Пресс, 1998. - 429 с.
2. Бандурка А.М. Конфликтология: Учеб.пособие для вузов / А.М. Бандурка, В.А. Друзь. - Харьков: Ун-т внутр.дел, 1997.- 352с.
3. Бандурка А.М. Психология управления/ А.М. Бандурка. - Харьков: Изд-во Ун-та ВД Украины, 1998. - 123с.
4. Бандурка А.М. Психология управления / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. - Харьков: ООО "Фортуна-пресс", 1998. - 464с.
5. Бараненко Б.И. Методология теории и практики ОРД в современных условиях: проблемы и перспективы: монография / Б.И. Бараненко, Э.А. Дидоренко / Луганськ: РИО ЛАВД, 2004. - 92 с.
6. Бараненко Б.І. Психологія оперативно-розшукової діяльності. Загальна частина : навчальний посібник. - Луганськ : РВВ ЛАВС МВС, 2003. - 272 с.
7. Бараненко Б.І. Конфлікти: їх походження та роль в оперативно-розшуковій діяльності / Б.І. Бараненко, А.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв та ін. // Науковий вісник НАВСУ. - К.: 2002, №5. - С. 168-179.
8. Ващенко І.В. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. посіб. / І.В. Ващенко, М.І. Кляп. - К. : Знання, 2013. - 407 с.
9. Гірник А. Конфлікти: Структура, ескаляція, залагодження: Навч. посіб. / А. Гірник, А. Бобро. - К.: Основи, 2003. - 236 с.
10. Гришина Н.В. Психология конфликта [Текст]: учебник для вузов / Н.В. Гришина. -СПб.: Питер, 2000. - 464 с.
11. Донченко Е.А. Личность: конфликт и гармония / Е.А. Донченко, Т.М. Титаренко. - Киев: Политиздат, 1989. - 176 с.
12. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», від 18 лютого 1992 року N 2135-XII / Відомості Верховної Ради, 1992, N 22, ст.303.
13. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», N 3341-XII від 30.06.1993 № 3341-XII / Відомості Верховної Ради України, рік 1993, 31.08.1993, N 35, ст. 358.

14. Іванова О.В. Управління конфліктами: навч. посіб.; спеціальний курс у формі соціально-психологічного тренінгу / О.В. Іванова, Л.І. Мороз, Г.О. Юхновець, С.І. Яковенко. – К. : КНУВС, 2007. – 66 с.

15. Ішмуратов А.Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів. – Київ: Наукова думка, 1996, - 190с.

16. Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13 квітня 2012 р.: Голос України від 19.05.2012 / N 90-91

17. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

18. Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие / Г.В. Ложкин, Н.И. Пов'якель. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.

19. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ: навч.-практ. посібник / Б. І. Бараненко, О. В. Бочковий, К. А. Гусева та ін. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 416 с.

20. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. – К., 1999. – 192 с.

21. Пірен М.І. Деонтологія конфліктів та управління / М.І. Пірен. – К., 2001. – 238с.

22. Правові й організаційно-процедурні основи здійснення оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ в Україні. Загальна частина: навч. посібник / Б. І. Бараненко, Д. О. Бабічев, О. В. Бочковий та ін.; за ред. А. В. Іщенко, Б. І. Бараненка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 360 с.

23. Психологія: Підручник /Ю.Л. Трофимов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; За ред. Ю.Л. Трофимова. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

24. Юридична психологія. Підруч. Для студ. юрид. вищ. навч. закл. /В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв та ін. За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. – 352с.

Розділ 3

Конфлікти в оперативному спілкуванні

3.1. Поняття та психологічна сутність оперативного спілкування

Спілкування – найважливіша категорія соціально-психологічних, конфліктологічних, правових наук, оскільки всі сторони соціальних процесів опосередковані спілкуванням. Тому за загальною природою спілкування – феномен *соціального походження*. Не виключенням є праця оперативних підрозділів поліції, яка майже цілком передбачає контакти з громадянами найрізноманітніших і несхожих між собою типів. У цьому сенсі розмаїття людських характерів збільшує ймовірність конфлікту та провокує сторони до застосування сили, ніж до порозуміння й толерантності. Проте, якщо розглянути сутність ОРД, то очевидно навряд чи вона буде ефективною та успішною поза налагодження дієвих комунікативних зв'язків і безпосередньої комунікації суб'єктів, об'єктів та інших учасників цієї діяльності.

Сучасна вітчизняна наука традиційно, за Г. М. Андреевою, визначає спілкування як багатоаспектний процес встановлення й розвитку контактів між людьми і групами, що породжений потребами спільної діяльності і включає, принаймні три різні процеси: *комунікацію* (обмін інформацією), *інтерацію* (обмін діями, чи взаємодію), *соціальну перцепцію* (сприйняття і розуміння іншої людини).

Отже, спілкування – складний і багатоаспектний процес, який одночасно є комунікативним, тобто інформацій-

ним; інтерактивним – процесом взаємодії людей; та перцептивним – процесом їх співпереживання і взаєморозуміння. Попри вказане, вчені вважають, що *соціальне спілкування* – це насамперед обмін повідомленнями, що стосуються різних аспектів життя: 1) предметів і фактів; 2) емоційних переживань; 3) дій, що людина робить чи планує зробити; 4) цінностей і сенсів, яких людина прагне досягнути, особисто чи разом з іншими. Подібне уявлення, отримані у соціально-психологічних дослідженнях, власне і є відображенням прикладного аспекту загальних знань щодо психології соціального спілкування в системі ОРД.

Кореспондуючись з вище приведеним визначенням, спілкування працівників оперативних підрозділів поліції буде вірним визначити як інформаційну взаємодію (комунікацію), у якій визначальну роль відіграє правильне сприйняття і розуміння іншої людини, яка може бути злочинцем, свідком злочину або просто пересічною особою. Під час цієї взаємодії не лише можливе, а й необхідне встановлення адекватного і адресного психологічного контакту з різними «об'єктами» оперативного інтересу та здійснення правомірного психологічного впливу.

Основним завданням оперативно-розшукової діяльності, стосовно діяльності кримінальної поліції України, є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства (ст. 1 ЗУ «Про ОРД»), а поняття цієї діяльності визначається як система гласних і негласних пошукових заходів (ст. 2 ЗУ «Про ОРД»), які безпосередньо здійснюються працівниками оперативних підрозділів.

Являючи особливий різновид правозастосовної діяльності, ОРД має певну правову регламентацію, а також спеціальне відомче нормативне, організаційно-управлінське й організаційно-тактичне регулювання. Це обумовлює систему горизонтальних і вертикальних відносин між суб'єктами та всіма іншими особами, які охоплюються процесом цієї дія-

льності, що, природно, відбувається шляхом спілкування, яке за своїм основним змістом має або інформаційно-забезпечувальний соціально-комунікативний характер, або виступає в ролі основного інструментарію психологічного впливу на відповідні об'єкти.

Основна суть спілкування в оперативно-розшуковій діяльності полягає в тому, що воно здійснюється в процесі проведення оперативно-розшукових заходів задля виконання основних завдань цієї діяльності, і являє при цьому головний сполучний елемент у відносинах між оперативниками й об'єктами ОРД (особами, які підготовлюють злочини, обґрунтовано підозрюються у вчиненні їх, переховуються від органів правосуддя тощо); між оперативниками й негласними штатними та позаштатними працівниками, особами, з якими встановлено конфіденційне співробітництво на засадах добровільності, а також з іншими громадянами як джерелами оперативно-розшукової інформації; між оперативниками й іншими учасниками процесу зазначеної діяльності, які виконують у ній організаційно-управлінські, розпорядче-дозвільні, контролюючі функції тощо.

Саме ця суть спілкування в ОРД і дає підстави щодо віднесення його до категорії оперативного спілкування.

Намагаючись далі поглибитися у сутнісний зміст поняття «оперативного спілкування», звернемося до дефініцій професійного спілкування працівників поліції (міліції), визначених С.І. Яковенко та його співавторами. Насамперед, вони підкреслюють, що спілкування зазначених працівників є процес встановлення і підтримки цілеспрямованого, прямого або опосередкованого (тими або іншими засобами) контакту між ними і іншими особами, які так чи інакше пов'язані один з одним в психологічному відношенні. Цей контакт має бути ефективним, що вимагає, зокрема від оперативника, вміння гнучко змінюватися та пристосовуватися до особливостей конкретних людей і ситуації, оскільки не можна контактувати з усіма людьми однаково. Авторами визначаються також основні форми соціального контакту в оперативній праці: *соціальне спілкування*, що

має серед своїх складових: вербальні, невербальні засоби, ситуативний контекст, мову фактів; *соціальні інтеракції*, базовою складовою яких є взаємодії між людьми, де контакти завжди мають характер взаємного впливу; *соціальна перцепція*, що унаочнює людські контакти через сприйняття людини людиною, та що обумовлена купою механізмів і факторів, які впливають на правильність оцінки людей.

Зазначивши основні положення щодо категорії спілкування та особливості визначень поняття оперативного спілкування, спробуємо висвітлити специфіку останнього на загально теоретичному рівні, зваживши на те, що у вітчизняній науці склалась традиція пов'язувати поняття «*спілкування*» з категорією «*діяльності*» (О.М. Леонтьєв, Б. Ф. Ломов, Д.Б. Ельконін, А.Б.Коваленко, В.В. Москаленко та ін.).

Сьогодні в наукових колах спілкування вважається *засобом організації діяльності*, у тому числі професійної, зокрема і такої, як ОРД. Також воно виступає і як *спосіб задоволення потреби людини в контактах* з іншою людиною. Окрім всього, в цілісній системі людського буття *діяльність і спілкування є двома сторонами діалектичної єдності*, що не можуть існувати окремо. Натомість, *результат спілкування* не відноситься лише до одного з індивідів, він є *результатом сумісної дії двох або більше суб'єктів*. Це, що стосується схожості змісту цих двох категорій. Інтерпретуючи діяльність і спілкування як сторони єдиного людського буття, водночас не можна не побачити їх відмінності. Так, в категорії «*діяльність*» переважно розкрито відношення «*суб'єкт – об'єкт*» та «*суб'єкт – предмет*», а в категорії «*спілкування*» – відношення «*суб'єкт – суб'єкт*» («*суб'єкт – суб'єкти*»).

У підсумку зрозуміло, що оперативне спілкування завжди органічно вплетене у професійну діяльність оперативного працівника і, відповідно, становить умову її виконання. При цьому вид діяльності обумовлює специфічний зміст спілкування осіб, які беруть у ній участь, у тому числі впливає на їхню комунікативну активність, рольові позиції тощо. Але в багатьох випадках спілкування набуває самостійного характеру, тобто, власне, виступає самою діяльніс-

тю: особи, які взаємодіють, обмінюючись певною інформацією, задовольняють наявну потребу в ній або впливають таким чином одна на одну. У такому розумінні спілкування в ОРД і виступає, як вже відзначалося, у якості одного з основних *психологічних інструментів* цієї діяльності.

Зауважимо, що психологічна модель оперативного спілкування, безумовно, являє собою похідну категорію від категорій психології оперативно-розшукової діяльності. Будь-які форми і функції спілкування працівників оперативних підрозділів отримують свій дійсний смисл лише в контексті категорії «діяльність», у даному випадку – оперативно-розшуковій. Це означає, що оперативне спілкування об'єктивно вимагає опанування двох головних аспектів галузевої психології ОРД, а саме: загального, що охоплює закономірності, притаманні діяльності в цілому, та особливо, пов'язаного зі специфічними психологічними особливостями реалізації оперативно-розшукових заходів із застосуванням спеціальних засобів і методів.

Так, на рівні загального підходу ці вимоги полягають у безумовному врахуванні в оперативному спілкуванні психологічних чинників, які складають сутнісну основу його змісту: психологічної структури суб'єктів ОРД; психологічної структури «об'єктів» ОРД; організаційно-функціональної структури ОРД, у тому числі щодо диференціювання заходів ОРД за її функціями, спрямованістю, засадами, механізмами їх виконання. Так, на рівні розгляду окремих заходів ОРД має враховуватися, насамперед, *системний чинник*, а саме той, що оперативно-розшукова діяльність, як вид правозастосовної діяльності, врегульована спеціальним галузевим правом. Звідси зазначена діяльність передбачає особливі відносини, зокрема, за типом: суб'єкт ОРД – «об'єкт» ОРД, під час яких перший, виконуючи конкретне завдання ОРД, вивчає іншу особу (групу осіб), що являє даний «об'єкт», та здійснює щодо нього необхідний цілеспрямований оперативно-розшуковий вплив, який значною мірою має характер психологічного впливу. Підкреслимо, що цей вплив може відбуватися тільки в межах законодав-

чо визначених правових відносин між суб'єктом і «об'єктом» ОРД.

Тож реалізація завдань оперативно-розшукової діяльності майже цілком залежить від певних комунікацій та стосунків і відбувається на їх ґрунті між суб'єктами та об'єктами ОРД, а також між суб'єктами та іншими особами, що включені в процес здійснення ОРД* що, безумовно, є оперативним спілкуванням.

Спілкування в ОРД відбувається на внутрішньому та зовнішньому відомчо-функціональному рівнях. Саме це, зовнішнє спілкування є найбільш професійно витребуваним, а тому потребує застосування особливих психологічних прийомів.

По-перше, спілкування оперативника з пересічними громадянами та окремими особами, які становлять оперативний інтерес, є джерелом цінної, юридично значущої, оперативно-розшукової інформації щодо злочинних намірів і дій, які відбуваються в кримінальному середовищі, а також наближеному до нього оточенні; *по-друге*, спілкування оперативника (або негласного працівника оперативного підрозділу) з безпосередніми чи опосередкованими об'єктами ОРД є *гнучким, з елементами практичної емпатії, спілкуванням*, що відповідає конкретній ситуації та виконує роль майже головного інструментарію здійснення більшості оперативно-розшукових заходів, а це означає «входження» у становище «об'єкта», розуміння його труд-

---

* Надалі в посібнику для спрощення викладення матеріалу припускається використання такої термінології: *суб'єкти оперативного спілкування* – оперативні працівники (оперативники); *об'єкти оперативного спілкування* – узагальнююча категорія, до якої віднесені: *об'єкти ОРД* (особи, групи осіб, стосовно яких є достовірні дані про готування чи вчинення ними злочину (злочинів), а також ті, що переховуються від органів розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання чи є безвісно відсутніми); *кримінальні зв'язки безпосередніх об'єктів ОРД* та інші *особи, що становлять оперативний інтерес*; особи, які залучені до негласного співробітництва з оперативними підрозділами (*негласні працівники*); громадяни, які долучаються до процесу здійснення оперативно-розшукової діяльності на засадах добровільності з метою отримання фактичних даних щодо злочинної діяльності об'єктів ОРД та іншої інформації, яка має значення для виконання завдань зазначеної діяльності

нощів і готовність допомогти із очікуванням зворотної допомоги у зборі інформації за принципом «тут і зараз». Тобто оперативник має бути комунікативно компетентним професіоналом, майстром з продуктивних стосунків; *по-третє*, оперативне спілкування є важливим складовим елементом *самозахисту* оперативного працівника, тобто засобом забезпечення особистої безпеки під час виконання заходів ОРД. Оскільки джерелами небезпеки для суб'єктів ОРД можуть бути як самі люди з їх психологічними особливостями, так і будь-які життєві ситуації, пов'язані саме зі звичайним людським спілкуванням – вияв агресії, збройні напади, спроби суїциду, що приводить до загострення взаємостосунків і виникнення конфліктів. Однак такі ситуації можливо скорегувати та активізувати в потрібному напрямі за допомогою комунікативних методів, прийомів і способів. Оперативному працівнику важливо лише постійно самовдосконалюватися в цієї частині службової діяльності.

Це вимагає від оперативника наявності ряду умінь: 1) встановлення психологічного контакту з об'єктом оперативного інтересу та підтримання довірчих стосунків упродовж всього процесу спілкування; 2) здійснення правомірного впливу на «об'єкти» ОРД з метою отримання бажаних змін у їх поведінці; 3) виявлення якостей, небезпечних для спілкування та урахування факторів довірливості – ворожості (тих настроїв та установок оточуючих, що сприяють виникненню прихильності та допомагають подоланню бар'єрів у спілкуванні); 4) залучення «інструментарію маніпулятора» – поширених засобів, прийомів, технік, які, окрім всього, необхідні для розпізнавання ознак нещирості й обману співбесідника; 5) застосування специфічних прийомів ОРД по отриманню потрібної оперативно важливої інформації.

Відтак перейдемо до розгляду диференційованих психологічних моделей із загальної психології спілкування.

У такому разі, дотримуючись уявлень (за Г.М. Андрєєвою) про структуру спілкування, видовими моделями оперативного спілкування, на нашу думку, можна вважати:

1) *комунікативну модель*: її завдання зводяться до встановлення взаємоприйнятного контакту задля передачі тих або інших повідомлень, обміну думками, задумами, ідеями, орієнтованими в основному на взаємні, практично вигідні, цілі сторін спілкування. Таке спілкування частіше за все є конструктивним, проте, нерідко воно набуває якості конфлікту, тому тут завжди потрібно прагнути до встановлення взаємоприйнятного контакту та досягнення згоди;

2) *модель взаєморозуміння*, завдання якої корелюються адекватним сприйняттям партнерів одним одного й еквівалентним осмисленням ними власних «Его-установок», «Его-станів», «Его-цілей», «Его-прагнень». Взаєморозуміння нерідко стає головним ключем для досягнення довіри не тільки між оперативником та звичайними громадянами, але й під час спілкування з особами, підозрюваними у підготовці або вчиненні злочинів;

3) *емотивну модель*, що є прагненням однієї особи викликати в іншій прийнятні почуттєві переживання для того, щоб трансформувати певним чином її власні переживання або ж з метою реконструювання своїх емоцій і почуттів.

Комунікативна модель, модель взаєморозуміння та емотивна модель на практиці здебільшого використовуються під час вивідування та отримання пошукової оперативно-розшукової інформації методом розвідувального опитування, що є визнаним методом ОРД;

4) *модель психологічного впливу*, завданням якого є трансформування психостанів відповідної особистості, її установок, концепцій, прагнень, орієнтацій, запитів, домагань, поведінкових актів і діяльної активності з професійною «вигодою» для суб'єкта впливу, або ж з «вигодою» для об'єкта спілкування, але з використанням ним не добродічних психологічних маніпуляцій. Дана модель передбачає застосування оперативним працівником правомірних методів і прийомів психологічного впливу на осіб та бути спроможним безпомилково розпізнавати в ознаках брехні спроби маніпулювати оточуючими, що за умов викриття може приводити до спалаху конфліктного протистояння;

5) *взаємно-орієнтуючу модель*: її мета (завдання) – погодити дії двох і більше суб'єктів для організації спільної діяльності особливо за умов протистояння, екстремальних умов, незгоди. Ця модель здебільшого придатна для ситуацій, пов'язаних з веденням оперативними працівниками переговорів зі злочинцями, наприклад у випадках захоплення ними заручників тощо;

6. *стимуляційна модель* зорієнтована на заохочення щодо активності й ініціативності протилежної сторони по спілкуванню стосовно виконання нею тих або інших дій, наприклад видачі зброї, що незаконно зберігається ними тощо. Застосування даної моделі в оперативному спілкуванні часто передбачає так зване психологічне «прогладжування» об'єкта оперативного інтересу, що виступає як підтримка позитивних емоцій з різних приводів, зняття напруженості, заохочення, що має викликати взаємну симпатію, і тим самим уникати конфліктних ситуацій.

Отже, з одного боку, з наведеного очевидно випливає, що оперативне спілкування, насамперед, являє собою обмін інформацією між його учасниками, що в психології визначається як комунікативна сторона спілкування. Тобто головною цінністю для оперативного спілкування в ОРД є інформація. Досить згадати крилату фразу: «Хто володіє інформацією – володіє світом». Другою ж стороною комунікації, повторимось, за Г.М. Андрєєвою, є інтеракція, обмін вже не тільки інформацією, але й певними діями. *Соціальні інтеракції* завжди мають характер *взаємного впливу*. Наприклад, під час спілкування двох осіб поведінка однієї людини створює стимулюючу ситуацію для іншої і, навпаки, спосіб дій другої людини є стимулюючою ситуацією для першої. Такий тип поведінки відображено в моделях психологічного впливу, взаємно-орієнтуючій, стимуляційній.

І остання сторона спілкування охоплює *перцептивну сферу*, що означає сприйняття партнерами один одного та встановлення на цій основі взаєморозуміння між ними. *Соціальна перцепція*, як зазначено вище, набуває свого значення для працівників оперативних підрозділів поліції під час «оці-

нки особистості». Модель взаєморозуміння та емотивна модель спрямовані саме на ці сторони в процесі взаємодії суб'єктів і об'єкту оперативного інтересу, їх використання дозволяє попереджати витoki конфліктного напруження.

Нарешті, вкажемо ті різновиди спілкування, які утримують значний потенціал конфліктності в разі їх невмілого використання оперативним працівниками:

1) *за ступенем зближення сторін*: безпосереднє («вічна-віч»), що є найбільш конфліктогенне – під час розвідувального опитування, оперативної установки, зустрічі з конфідентом, вивченні документів; та опосередковане, якщо здійснюється через проміжну ланку, наприклад, особу, що надала добровільну згоду провести цілеспрямовану бесіду з об'єктом оперативного інтересу;

2) *за тривалістю*: короткочасне – опитування осіб на місці події з неглибоким їх вивченням, й тривале, що за браку взаєморозуміння, є конфліктогенним, з поглибленим пізнанням особи чи групи осіб;

3) *за ступенем завершеності*: закінчене (коли тему вичерпано, наприклад при опитуванні мешканців будинків, розташованих по сусідству з місцем вчинення злочину) і незакінчене (коли здійснювана діяльність триває, як у випадку спілкування оперативного працівника з особою, що підозрюється в злочині або залучається до конфіденційного співробітництва);

4) *за сторонами*: міжособистісне – спілкування двох і більше осіб; внутрішньогрупове – спілкування особи та групи, до якої вона належить; міжгрупове (кримінальні міжгрупові «розбірки», на яких кожна сторона відстоює свої групові інтереси).

Таким чином, поняття оперативного спілкування дістало значного доробку. Головним методологічним підґрунтям цього стають, з одного боку, загальні знання щодо категорії спілкування, сформовані в соціальній психології, психології управління, соціології, конфліктології, менеджменті. З іншого, модель оперативного спілкування, безумовно, почесно з психології оперативно-розшукової діяльності.

3.2. Конфліктостворюючі фактори оперативного спілкування

Вже відзначалося, що відправним моментом оперативного спілкування є встановлення психологічного контакту. Процес налагодження ефективного контакту значною мірою залежить від ретельної підготовки оперативного працівника, знання ним психологічного портрету особи-об'єкта, його «сильних» і «слабких» якостей, а також «зон дискомфорту», яких доречно уникати в процесі спілкування. Як підкреслює Ю.В. Чуфаровський, *психологічний контакт в оперативно-розшуковій діяльності – це процес встановлення, розвитку і підтримки взаємного «тяжіння» суб'єктів ОРД і об'єкта оперативного інтересу*. Відсутність такого взаємного тяжіння, тобто у випадках руйнування механізму притягування або спотворення взаємозв'язку є провідним конфліктостворюючим фактором оперативного спілкування, що неминуче приводить до проявів ворожості, непорозуміння, напруги, конфліктів.

Очевидно, що при налагодженні ефективного контакту з об'єктом оперативного впливу ряд його особистісних сторін – соціальне становище, наявність або відсутність зацікавленості в знайомстві з оперативним працівником, мотивація спілкування, система установок і цінностей (зокрема, установка щодо насилля) є небезпечними (конфліктними) факторами комунікаційних стосунків. Дані фактори здатні породжувати те саме основне протиріччя конфліктного характеру – *протистояння двох сторін*, але конфлікт сам по собі вони не створюють. Тобто зазначені особливості є руйнівною силою виникнення протиріч, завдяки яким визріває конфлікт між оперативним працівником і об'єктом впливу.

У цьому контексті доречно звернутися до наукових праць А.Б.Філонова, який виокремив шість етапів встановлення психологічного контакту та описав близько 90 прийомів, що можуть застосовуватися при контактній взаємо-

дії оперативних працівників поліції. Мова йде про методику контактної взаємодії (МКВ), яка дозволяє усувати психологічні бар'єри, організовувати зближення і правильно діагностувати суперечливі якості особи об'єкту. Зазначений автор методики контактної взаємодії сформулював наступні її принципи: *послідовність в досягненні контакту; стадіальність в нарощуванні довіри; стимуляція зближення з орієнтуванням на взаємну рівність; використання цільових дій контакту із забезпеченням «кумулятивного» ефекту згоди; влучність вибору часу контактної взаємодії – чутливо передбачуваний період (очікувана передбачуваність цільової дії контакту і його поява «в потрібному місці й потрібний час»).*

Окрім цих принципів виділені стадії контактної взаємодії, які в МКВ відображають етапи встановлення та підтримки співробітництва, а також дозволяють цілком логічно і успішно долати конфліктне напруження: *перша стадія* – накопичення згоди, суть якої полягає в тому, що супротивника втягують у справу; *друга стадія* – стадія пошуку загальних або співпадаючих інтересів; *третьа стадія* – прийняття принципів і чеснот, пропонованих для спілкування; *четверта стадія* – виявлення якостей, небезпечних для спілкування; *п'ята стадія* – пристосовування до партнера; *шоста стадія* – вироблення загальних правил контактної взаємодії.

Оскільки властивістю конфліктостворюючих чинників є просування конфліктної взаємодії, що діють як елемент поступовості у виникненні протиріч з оформленням причин конфлікту, то розглянемо, як мусить діяти оперативний працівник кримінальної поліції, щоб запобігти розвитку конфлікту згідно МКВ.

Так, під час *першої стадії* – *накопичення згоди*, для того, щоб втягнути об'єкт оперативного інтересу у «справу» оперативному працівнику необхідно врахувати значення першого враження про людину. Якщо поведінка оперативного поліцейського буде сприйматися як гордовита, розд-

ратована або зневажлива, очевидно виникнуть перешкоди для ефективних взаємин. Тому поліцейський мусить орієнтуватися на те, щоб справити приємне перше враження, зумовлене відкритістю і відвертістю, нейтралітетом, владною дистанцією, ввічливістю і природним авторитетом. Також для порозуміння важливо знайти спільну мову.

За принципами цієї стадії основним є «вибір нейтрального матеріалу для бесіди», оскільки об'єкт інтересу якийсь час уникатиме розмов з ділових питань, для яких, як він вважає, час ще не прийшов. Доцільно винайти нейтральну тему, наприклад соціальні чи економічні новини, спортивні змагання, «жінки», «пригоди під час подорожей», навкруги якої буде вестися бесіда. На першій стадії відбувається пошук зон комунікативного комфорту, тобто комунікативні дії розгортаються за принципом: «загальних місць», суть якого полягає в тому, що розмова ведеться відносно банальних питань, з якими не можна не погодитися; «легкої бесіди», коли тематично розмова йде без будь-якої логіки; «уникнення суперечностей», коли задача постає в тому, щоб хід бесіди не породжує сумнівів чи заперечень в об'єкті.

Очевидно, що в ситуаціях, коли зустрічаються дві людини – оперативник, як ініціатор контакту і об'єкт інтересу, вони не рівні за статусом, відіграють різні соціальні ролі. Тому природно, що між ними виникають різні психологічні бар'єри. *Психологічні бар'єри* – це будь-які перешкоди в спілкуванні, зокрема і в оперативному. Вони часто супроводжують ОРД.

Розберемо конфліктостворюючі чинники, пов'язані з бар'єрами спілкування. Існує дві основні групи бар'єрів – *соціальні і психологічні*, які, в свою чергу, розділяються на декілька підгруп. Наприклад, соціальні бар'єри це: приналежність до різних соціальних груп; почуття расової і етнічної неприязні; релігійна нетерпимість; різні культурні, політичні, ціннісні установки. Психологічні бар'єри це: страх, сором'язливість, невпевненість в собі; небажання спілкуватися; погане самопочуття; неприйнятна манера спілкування. Серед психологічних виділяють *інтелектуальні*

бар'єри, які мають вигляд розбіжностей у переконаннях, моральних позиціях, поглядах, цінностях і залежать, перелусім, від того, з ким оперативний працівник установлює інформаційну взаємодію (законотлухняна особа чи правопорушник), і в якому статусі власне виступає сам оперативник (у легальному чи зашифрованому). Також є *емоційно-вольові бар'єри*, що виявляються як негативний емоційний стан однієї чи обох сторін на певний момент (страх, розлучення, поганий настрій тощо) або завчасно сформоване негативне ставлення об'єкта впливу до оперативного працівника. *Мотиваційні бар'єри*, що найчастіше виявляються в небажанні об'єктів ОРД вступати в контакт з оперативним працівником із причини їхніх деструктивних психологічних установок, що можна подолати завдяки контрмотивам конструктивного характеру. Отже, кожна людина, вступаючи в контакт з іншою, навіть якщо це не оперативний працівник завчасно, наперед, «з профілактичною метою» намагається застрахувати себе від небезпеки різними психологічними бар'єрами. Зокрема, з цією метою можливе використання методу *тематичного регулювання бесіди*, який дозволяє в розмові умисно використовувати теми, які безпосередньо або хоча б віддалено пов'язані з *ключовою темою бесіди*. Але при тому уникати прямої постановки питань, що цікавлять працівника оперативного підрозділу (суміжні теми за асоціацією активізують у пам'яті людини низку образів, неминуче захоплюючи в свою орбіту образи й думки із «заборонної» інформації).

Як приклад використання цього прийому можна навести випадок, коли оперативнику при з'ясуванні характеру виробленої продукції невеликого підприємства на предмет можливої незаконної діяльності вдалося «випадково» познайомитися зі співробітником цього підприємства. У «невимушеній» бесіді з ним оперативник методично торкався різних тем. Робітник, здавалося б, поводився однаково, але правоохоронець помітив, що він якимось пожвавлювався, коли мова заходила про хімічне забруднення, починав виявляти специфічні професійні знання, вживаючи при цьому

терміни «напилювання», «чистота обробки», «кубик повітря» тощо. Помітивши таку семантичну особливість мовлення, працівник оперативного підрозділу поглибив розмову у потрібному напрямі і незабаром дійшов до обґрунтованого висновку, що його співрозмовник – фахівець із хімічного очищення на підприємстві, де під прикриттям хімічних добрив виробляється фальсифікований алкоголь.

Переключення на суміжну тему звичайно здійснюється за допомогою методу *відповідних питань*. Порядок постановки цих запитань, їх логічна послідовність має суттєве психологічне значення у побудові та розвитку самої бесіди. Ставлячи питання, оперативний працівник повинен пам'ятати, що вони не повинні “тиснути” на співрозмовника при виборі відповіді, тобто їх формулювання має відповідати тій інформації, яку особа повідомляє, а також конкретній ситуації. Щоб процес переходу від однієї теми до іншої відбувався природно, варто подбати, щоб суміжна тема була досить добре відома співрозмовникові, становила для нього особисту значимість, була близькою до теми професійного інтересу, а перехід до її обговорення логічно зумовлювався конкретною ситуацією, був психологічно обґрунтований і вмотивований.

Основне правило застосування цього прийому: суміжна тема не повинна бути занадто близька до професійно значущих питань, тому що в цьому випадку набуває характеру погано замаскованого спонукання; вона також не повинна бути занадто віддаленою, інакше викличе в пам'яті інші образи та спрямує бесіду в другорядному напрямі.

На першій стадії взаємодії та при першій зустрічі головне, як вже зазначено, накопичення згоди, що є найкращим засобом зняття різних бар'єрів. Тому *основними чинниками* першої стадії є все те, що сприяє згоді і визначає можливість подальшого зближення, а також виключає виникнення або зміцнення бар'єрів, конфліктного напруження і тривожності. Тактика входження в першу стадію зумовлена *пошуком тих загальних тем*, які можуть бути визначені як *безконфліктні*.

Тож мета першої стадії в МКВ оцінюється як досягнута, якщо встановлений контакт, знайдено спільну мову, утворено передумови правомірного психологічного впливу на об'єкт ОРД.

Така констатація під час оперативного спілкування дозволяє ініціатору контакту перейти до *другої стадії* МКВ – *пошуку загальних або співпадаючих інтересів*. На цій стадії встановлюючи партнерські стосунки, для працівника є доречним проведення діагностики конфліктності особистісних конфліктних рис об'єкта впливу. Якщо якась така риса особи виступає на кшталт *ділової конфліктності*, то вона носить конструктивний характер, а якщо міжособистісної, то її прояв небезпечний, бо є стійким, застрягаючим і може перетворюватися в особисту неприязнь або бути наслідком несумісності характерів суб'єкту і об'єкту ОРД. Тому оперативному працівнику відразу потрібно вирішувати: продовжувати чи ні співробітництво з цією особою. Наприклад, одним з конфліктостворюючих чинників спілкування в ОРД є відсутність психологічної сумісності між його сторонами.

Розглянемо її більш ретельно. Психологи розрізняють *чотири види сумісності*: а) *фізична, або рухова, моторна*, що передбачає поєднання фізичних якостей, необхідних для спільних дій, наприклад сили, витривалості; б) *психофізіологічна* – як сумісність темпераменту (більш сумісні, наприклад, холерик і сангвінік, флегматик і меланхолік; тоді як люди з однотипними темпераментами часто погано знаходять спільну мову); в) *соціально-психологічна*, тобто збіг соціального статусу і соціальних ролей; д) *світоглядна, чи духовна*, що будується на наявності схожих поглядів, соціальних установок, цінностей тощо.

Практичному досягненню психологічної сумісності оперативного працівника з об'єктом спілкування очевидно найбільше перешкоджають різні позиції щодо інших осіб, цінностей, потреб, мотивів, подій, особливо якщо ці розбіжності стосуються професійних вимог до особистості оперативника. Психологічну несумісність також провокують почуття зверхності, домінування оперативного працівника

або його партнера. Ускладнює психологічну сумісність і особистісна психічна тривожність та емоційна нестабільність однієї зі сторін спілкування, категоричність суджень і поглядів, прагнення уникати сумнівів і непевних відповідей.

Зважаючи на ці дані, підкреслимо, що в другій стадії МКВ починається пошук «точок дотику», які можуть стати підґрунтям для подальшої взаємодії. Насамперед, йдеться про знаходження співпадаючих інтересів, цінностей та цілей. Водночас на цій стадії необхідно використовувати своєрідний стан розгубленості і невизначеності, які залишається після I стадії, як наслідок неможливості планувати хід спілкування, установки на тривалий опір, протидію або боротьбу. Тож, поряд з особистою діагностикою тут оперативному працівнику кримінальної поліції можливе звернутися до використання методу – *демонстрації конкретних предметів*.

Так, щоб з'ясувати ступінь обізнаності об'єкта спілкування, наприклад, із кустарними технологіями виробництва наркотиків, оперативнику необхідно включити в розмову характерний жаргон («гвинт», «ширка», «сирець», «кислота») або фразу про який-небудь хімічний технологічний компонент процесу («червоний фосфор», «марганець», «випалювання бензином»); здійснити «випадковий» показ цього компонента (механічно перекласти до гаманця колбочку чи пакет із білим кристалічним порошком), поставити доречне запитання, що збудить у співрозмовника бажання висловитися. Водночас безконфліктне спілкування мають супроводжувати конкретні оперативно-тактичні дії – показ відповідних матеріальних зразків під час бесіди, що надасть можливість оперативнику спостерігати певну динаміку та особливості поведінки співрозмовника. Демонстрація має бути природною до конкретної ситуації; експресивно обґрунтованою, тобто супроводжуватися відповідними жестами та мімікою та використовувати будь-які речі, предмети (фотокартка, документи, технологічна формула у записнику тощо). Вже сама констатація того, що в центрі розмови є щось, що цікавить обох співрозмовників, є істотною. На певний час «навкруги» подібного інтересу

може «обертатися» вся розмова. Проте, той спільний інтерес, який становить цінність у випадку вибору «наркотичної» теми є досить провокативним. Враховуючи той факт, що тема розмови це не тільки предмет обміну оцінками і думками, а одночасно вона відволікає увагу від деякої «справи», що має стати предметом «офіційного» спілкування, тому краще обирати більш нейтральні теми. Але, звісно це потребує додаткового часу, який для оперативних працівників завжди в дефіциті. Тим не менш, слід підкреслити «підміна» теми знімає на якийсь час гостроту очікування виконання завданих ролевих функцій – об'єкта оперативного інтересу, а тим самим і напруженість.

Також на цій другій стадії МКВ ініціатору контакту – оперативному працівнику доцільно використовувати *психологічно виправдане запитання або прохання*. Іноді одержати потрібну інформацію допомагає саме цей метод – психологічно виправдане звертання оперативника до співрозмовника. Такі запитання або прохання не повинні сприйматися як несподівані і не призначені для того, щоб збити об'єкта з пантелику. Навпаки, вони повинні природно впливати з попередньої розмови, відповідати ситуації, у якій проходить бесіда, і сформованим взаєминам між партнерами. Для ефективності даного прийому важливу роль відіграють почуття поваги та довіри, авторитетність працівника оперативного підрозділу, які формуються за рахунок прояву позитивних особистісних якостей останнього у довірчих відносинах. Саме тоді прохання мають велику спонукальну силу, оскільки актуалізують мотив самоствердження, дають особі можливість відчувати свою значимість.

Основна функція другої стадії МКВ – підвищення привабливості як «тяжіння» до іншої особи, що може викликати стан задоволення спілкуванням. Притому чинником тут виступає підвищено позитивний емоційний фон спілкування. Нижче буде розглянуто *прийоми з використаннями психічних станів*, які дозволяють ініціатору контакту запобігати конфліктним ситуаціям на емоційному рівні під час ведення об'єкта оперативного інтересу на цій стадії (*неспо-*

дівана постановка прямого запитання; неповні відповіді; прояв байдужості до слів співрозмовника; вираження недовіри до слів співрозмовника; залучення співрозмовника до спору). Також зазначимо ті прийоми, які спрямовані на те, щоб активізувати тенденцію до ведення розмови у сфері загального інтересу з метою посилити позитивні емоції або виключити відволікання уваги на інші теми, які також будуть розглянуті нижче (свідомо неточна або неправильна заява; надання інформації; демонстрація поінформованості). Отже, якщо спостерігається зниження напруженості в поведінці об'єкта оперативного інтересу, наявна швидкість вклюдження в спілкування на цікаву тему, то позитивний результат другої стадії досягнуто.

Третя стадія МКВ – прийняття принципів і чеснот, пропонованих для спілкування. За твердженням автора методики, саме в цей період спілкування деякі реальні якості індивіда не функціонують. Насамперед, це негативні якості, які небезпечні для спілкування, їх начебто тут об'єкти «загасили» або намагаються не «показувати».

Проте, ураховуючи, що для кожної людини природно в певний період часу виглядати у більш вигідному світі, тому необхідно надати їй таку можливість. За таких умов цілком доцільно використання під час третьої стадії МКВ висловлення похвали, лестощів з боку ініціатора оперативного контакту.

Цей прийом припускає умисне вираження уваги у формі похвали, лестощів, зацікавленості в тому, що говорить співрозмовник. Це ініціює більш активне продовження спілкування «для виправдання довіри». Прийом особливо ефективний при спілкуванні з марнославними й честолюбними людьми. Звертання до почуття власної гідності, підняття престижу співрозмовника, його особистої значимості дозволяють встановити з ним більш тісні контакти й сприяють прояву щирості з його боку. Так, оперативник має шанс одержати цінну інформацію, сказавши співрозмовнику, що той і раніше був відомий своїми незалежними та самостійними поглядами, а тепер, напевне, ще більш віль-

ний у своїх зрілих судженнях. Наприклад, це такі фрази: “Хотілося б у зв’язку з цим довідатися, що Ви думаєте з приводу...” та ін.

Умови, яких слід дотримуватись для успішного застосування цього прийому: по-перше, потрібна попередня підготовка у вигляді компліментів, по-друге, підкреслювати «достоїнства» співрозмовника краще, порівнюючи його з опонентом, чи з конкурентом. При цьому треба пам’ятати, що все добре в міру. Таким чином, головне в цій третій стадії – демонстрація кожної з сторін відносин деяких якостей, яка вона пропонує прийняти своєму партнеру та дії за принципом «розподілу зусиль».

Четверта стадія МКВ – це «виявлення якостей, небезпечних для спілкування», що допомагає уникнути зіткнень з партнером. Не дивлячись на достатній рівень взаєморозуміння після третьої стадії МКВ, учасники спілкування припускають можливість конфліктних ситуацій, коли мають виявитися інші, несприятливі для порозуміння якості. Також окремі якості важко тримати під постійним контролем, так само, як і зрештою можуть виявитися деякі звичні негативні форми поведінки в об’єкта. Саме тому доцільно попередити про деякі його властивості і якості, які можуть надалі породити небажане відношення до оперативника. При побудові взаємин слід мати на увазі одне дуже важливе явище, яке виникає в четвертій стадії взаємодії. Це своєрідний феномен „випробування” партнера „на надійність”. Специфічна перевірка полягає в тому, що ініціатору контакту ставляться питання, в яких звучить один і той же мотив: яка його думка про деякі негативні властивості і характеристики інших осіб. Ініціатор контакту тут може спиратися на таке явище, як *пробудження асоціативного поля*. Наприклад, *аналітичний прийом “мозаїка” ґрунтується саме на принципі асоціативних полій*.

Прийом “мозаїка” заснований на ретельному попередньому аналізі наявних фрагментів інформації з проблеми, що необхідно з’ясувати. Аналіз конкретних фактів поведінки чи діяльності дозволяє сформувати у особи відповідні

асоціативні зв'язки. Застосування такої тактики в процесі безпосередньої бесіди здатне викликати у співрозмовника певний емоційний стан, обумовлений співставленням позитивних та негативних моментів. Проте в ході зазначеного процесу бажано формувати низку зовні нейтральних, малозначних запитань, щоб не викликати проявів сторожкості чи навіть ворожості.

Цей прийом краще використовувати стосовно не дуже кмітливих та проникливих людей, які не здатні до швидкого зіставлення фактів і відшукування глибоких причинно-наслідкових зв'язків у явищах і подіях життя, у вчинках людей. Зазвичай, в його реалізації беруть участь декілька осіб: кожен із них з'ясовує лише невелику, але задалегідь визначену частину інформації, необхідну для складання повної картини з ключової проблеми.

Відомо також, що коли особа не переслідує спеціальної мети в бесіді, перехід від обговорення однієї теми до іншої у неї здійснюється мимоволі, за асоціацією. Тому асоціативний зв'язок, хоча й віддалений, повинен бути присутнім між спеціально порушеною темою й інформацією, яку потрібно одержати. Для підведення розмови до потрібної теми використовуються суміжні, що можуть викликати відповідні асоціації (за подібністю, контрастом, доповненням тощо).

На цій стадії суперечки розглядаються як нормальне явище. Дискусії використовуються сторонами, щоб розв'язати суперечності, які виникли раніше. Отже, результат даної стадії вміщує як позитивні, так і негативні чинники для виконання службових завдань. Позитивні чинники: відсутність засудження небезпечних якостей і гальмування негативних емоцій при їх виявленні. Негативні чинники: поведінка оперативного працівника, яка може бути розцінена як „вивідування якостей”, що провокує конфліктне напруження.

П'ята стадія – «пристосовування до партнера» постає як складання угоди між партнерами та побудова міцних довірчих відносин. Тут одна людина оперативний працівник для того, щоб управляти іншою – об'єктом інтересу і створювати сприятливі взаємини. Перш за все оператив-

ник корегує свої власні якості, їх вияв і свою поведінку, і тим самим впливає на партнера. Це *синхронізація* поведінки кожного учасника стосунків в загальній системі взаємодії, про яку було вже зазначено вище. Цінність цієї стадії МКВ полягає в тому, що, підлаштовуючись під якості партнера (феномен «налаштування»), оперативний працівник за допомогою ретельно організованої системи своїх якостей управляє поведінкою об'єкта інтересу і закріплює ті якості, які забезпечують ефективну взаємодію. Але ініціатору контакту потрібно звертати увагу на те, що успішна взаємодія завжди можлива при „взаємних поступках” в тих випадках, коли людина володіє собою і уміє приборкувати власні недоліки. Отже, результат даної стадії вміщує так само, як і в попередній, як позитивні, так і негативні (конфліктостворюючи) чинники. *Позитивні чинники*: широкий діапазон адаптивних якостей, а також взаємних поступок. *Негативні чинники*: якості, які не можуть змінюватися або які людина не бажає змінювати; жорсткі зв'язки між ними; а також відносна неможливість прийняти вплив іншого; недостатній досвід синхронної (з іншою людиною) поведінки.

Шоста стадія МКВ – «вироблення загальних правил контактної взаємодії». Якщо на п'ятій МКВ стадії все підкорялося наміру „прислужитися для другого”, то на шостій головне – сприяти загальному узгодженню взаємин. Істотно тут те, що є високий ступінь готовності повернутися до домовленостей, якщо виникають випадкові відхилення від задуманого разом. Проте, існують спроби використовувати загальну систему взаємодії, що склалася в індивідуальних цілях без сповіщення про це партнера.

Отже, розглянувши більш докладно методику контактної взаємодії (МКВ), стає очевидним, що в арсеналі оперативних працівників кримінальної поліції є широкий інструментарій впливу, який дозволяє поєднувати завдання і дії в ОРД, професійні та психологічні знання з метою встановлення психологічно грамотного і ефективного контакту

з об'єктом оперативного інтересу, що до того ж є запорукою подальшого формування довірчих стосунків.

Скористаємось ще одним прикладом, щоб довести взаємозалежність конфліктостворюючих факторів в ОРД. У деяких ситуаціях оперативного спілкування психологічними конфліктостворюючими факторами є *взаємне оцінювання*, яке може сприяти як вияву зацікавленості, так і байдужості осіб однієї до одної. Головне тут полягає в тому, щоб оперативний працівник вчасно стимулював появу інтересу до себе із боку відповідного об'єкта спілкування. Під таким *інтересом* у психології розуміють емоційний прояв пізнавальних потреб людини. Коли інтерес взаємний, то він поглиблює контакти між людьми, зближує їх. Особливу роль при цьому відіграє почуття довіри. Довіра – це глобальна соціальна установка, яка проявляється у схильності довіряти чи не довіряти іншим людям. Безумовно, якщо людина опинилася в ситуації загрози життя, вона схильна довіряти оперативному працівнику, який має їй допомагати. Однак, крім таких важких життєвих ситуацій, де між людьми майже відразу встановлюються довірчі стосунки і виникає емпатія, існують інші, де певні очікування стосовно особливостей спілкування з незнайомими людьми узгоджені соціальними стереотипами та відомостями про їх професійну приналежність. І в цих ситуаціях поліцейські не завжди постають для населення як справедливі особи, а тому вони мають заздалегідь подбати про формування довірливих, емпатійних стосунків з об'єктами оперативного спілкування, проявів взаємної симпатії між сторонами, інакше конфлікти неминучі. Підкреслимо, найважливішою умовою досягнення успіху в оперативному спілкуванні є встановлення довіри між особами, які спілкуються. Психологічний зміст довіри полягає в суб'єктивному відчутті безпеки та впевненості партнерів один в одному, що є результатом досягнення емпатійності в спілкуванні, тобто взаємного розуміння, щирості та доброзичливості. Встановлення довірчих відносин нерідко стає вирішальним засобом здобуття успіху в оперативному спілкуванні.

Тим не менш, поліцейським варто скористатися порадами Д. Карнегі, який описує найпростіші, доступні кожному оперативнику способи стимуляції зацікавлення партнера в підтримці контактів. При їх застосуванні його головний принцип – подобайтесь людям!¹ Приємні почуття співрозмовника до оперативника формуються завдяки поліпшеним якостям особистої і професійної комунікації працівників оперативних підрозділів. Добре це чи погано в соціальному спілкуванні, то інша справа, головне, що прийоми, описані Д. Карнегі, спрацьовують і в оперативному спілкуванні, але, зауважимо, допоки вони не зачіпляють глибинних злочинних установок. Ось деякі з цих порад:

1) у розмові треба завжди виявляти щиро зацікавленість співрозмовником, частіше називати його на ім'я;

2) бажано частіше посміхатися, бо, як говориться у старовинному китайському прислів'ї, «людина, яка не має посмішки на обличчі, не повинна відкривати своєї крамниці»;

3) необхідно заводити розмову на теми, що цікавлять співрозмовника;

4) слід давати людині можливість відчувати власну перевагу й робити це щиро, завжди пам'ятаючи одне з головних правил спілкування: «Робіть для інших те, що Вам хотілося б, щоб інші робили для Вас»;

5) у розмові слід виявляти вміння уважно слухати та заохочувати співрозмовника розповідати про себе.

У цьому розрізі в психології спілкування визначено ряд загальних положень і умов. Вони стосуються прийомів і технік формування взаємної довіри у ході оперативного спілкування, що цілком доступно для практичного застосування оперативними працівниками. Саме ці прийоми і техніки запобігають вияву психологічних чинників конфліктного напруження. Це:

1) *демонстрація доброзичливості і тактовності*, які протистойть протиборству і нетерпимості до чужих думок.

---

¹ Див.: Карнегі Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей / Д. Карнеги. – М. : Рыбинский дом печати, 1991. – С. 20–21.

Початок бесіди в більшості випадків полегшує використання таких прийомів, як посмішка, привітне звернення, добре ставлення до людини, «контакт очей». Слід пам'ятати, що важливо уникати тиску, щоб не викликати у відповідь: «Не лізьте мені в душу!» Рух рук при дружньому ставленні до співрозмовника вільний, жестикуляція доповнює слова; при негативному – руки і обличчя закріпачені, розмова «на паузі»;

2) *урахування зон комфорту співрозмовника* – у кожної людини вона своя. Порушення меж цієї зон провокує вияв негативу як зі знайомими, так і незнайомими людьми;

3) *стимуляція згоди у позитивних відповідях*. На початку встановлення контакту слід торкатися різних нейтральних тем або задавати питання, на які можна отримати лише позитивну відповідь;

4) *втягування об'єкта у зацікавлений діалог*. Якщо оперативник буде проявляти постійну активність у бесіді, не передаючи ініціативу об'єкту взаємодії, то це загострить конфліктне ставлення;

5) *нейтралізація психічної напруженості*. Поки емоційна напруженість співрозмовника не знята і не сформовано «поле взаємного інтересу», говорити бажано про нейтральні цікаві для об'єкта взаємодії теми;

6) *критичне ставлення до власної поведінки*. Як на початку встановлення психологічного контакту, так і в подальшому працівник повинен контролювати свої поведінкові реакції, тому що це дозволяє не втрачати пильність, адже за імовірних проявів, наприклад, провокуючої поведінки з боку іншої сторони – правопорушників чи громадян як об'єкту можна не побачити чіткі зв'язки між власною безпекою життя та комунікацією;

7) *доцільний розподіл ініціативи*: брати активну ініціативу на себе або приховувати власну настирливість – зовнішню ініціативу переводити у неявну форму, тим самим, створюючи уявлення про домінування співрозмовника. У конфліктології цей метод отримав назву *розподілу заслуг*. Попри те, що велика їх частка належить одній особі –

суб'єкта, в тактичних цілях потрібно розділити їх між всіма учасниками оперативного спілкування, зокрема з об'єктами. Цим знімаються такі негативні емоції, як заздрість, почуття образи, невмотивована агресивність.

Загалом, у основі безконфліктне побудованого процесу вивідування інформації лежить врахування і правильне використання сутності і змісту наступних чинників:

- стимуляції сприятливих (довірчих) взаємин між співрозмовниками;
- комунікативної установки на грамотне використання особливостей самосвідомості та мислення об'єкта;
- інформаційних викидів для посилення інтересу до теми бесіди;
- м'якого маніпулювання психічними станами, за яких у особи слабшає контроль за своїми словами і діями.

Притому слід враховувати, що виникнення довірчих взаємин об'єкта до працівника оперативного підрозділу йде на ґрунті ставлення до нього і як опонента, і як авторитетної довірчої особи;

8) *з'ясування особливостей самосвідомості та мислення об'єкта* допоможе уникнути конфліктів, пов'язаних з неправильною самооцінкою, прагненням людей за будь-що захищати власну точку зору, що оцінюється як єдино вірна (не альтернативна). Дійсно, у процесі спілкування люди зазвичай прагнуть зберегти й підвищити особисту значимість та самооцінку. Торкнувшись почуття власної гідності співрозмовника, який володіє цінною інформацією, можна досягти того, що він для підвищення свого престижу або утвердження свого «Я» відкрито висловиться по ключовому питанню. Цієї ж меті сприяє «звеличування» особи, вихваляння її реальних або надуманих чеснот. На перерахованих особливостях самосвідомості засновані різноманітні прийоми вивідування (наприклад, як вже було продемонстровано, «висловлення похвали, лестощів», «вираження недовіри до слів співрозмовника» тощо);

9) *прояв інтересу до теми бесіди*, що має конфліктну природу, оскільки особа може бути зацікавлена у бесіді, ставитися до неї байдужо або надмірно ворожо. Звісно, за наявності глибокого інтересу до теми, її простіше «втягнути» в обговорення й легше замаскувати відповідні прийоми вивідування інформації;

10) *урахування психічних станів, за яких у особи слабшає контроль за своїми діями і словами*. Відомо, що при сильному емоційному збудженні або різко пригніченому стані психіки самоконтроль значною мірою зменшується. Працівник оперативного підрозділу, який володіє психологічними прийомами впливу на емоційну сферу людини, може успішно керувати її психічним станом, настроєм і формувати умови, за яких ймовірність конструктивної бесіди зростає. Втрата самоконтролю є типовою для алкогольного сп'яніння, а також внаслідок прийому деяких лікарських препаратів або наркотиків. Тому перед цілеспрямованою бесідою бажано з'ясувати, наскільки добре об'єкт контролює себе, як швидко він п'яніє, як поводить себе в такому стані. Це допоможе передбачити та реалізувати правильну тактику спілкування.

Отже, прийоми і техніки, що запобігають вияву психологічних чинників конфліктного напруження в оперативному спілкуванні дозволяють не тільки вивідувати цінну інформацію, а й вчасно розпізнавати небезпеку в ході спілкування і взаємодії з особами.

Окрему проблему в оперативному спілкуванні становлять ті суперечності, особливо коли має місце примусова основа спілкування. Не є таємницею те, що об'єкти ОРД нерідко залучають до взаємодії, навіть якщо вони не бажать цього, інколи таке залучення йде під загрозою застосування до них певних санкцій, що не може не призводити до психологічного протистояння. Суттєвого професійного значення це набуває в спілкуванні оперативників із злочинцями, затриманими «на гарячому», або з особами, які погодилися на конфіденційну співпрацю без дійсного прагнення цього, зокрема, з причин невпевненості у своїй безпеці.

Конфліктостворюючи чинники такої ситуації спілкування розподілено таким чином. По-перше, з одного боку, конфіденційний характер ситуації співробітництва скеровується службовими приписами й організаційними стандартами, в яких навряд чи можливо передбачити всі реальні обставини. По-друге, соціальні ролі, в яких виступають окремі учасники ситуації конфіденційного співробітництва, мають суперечливий подвійний внутрішньоособистісний конфліктний зміст. Тобто цей зміст торкається таких чутливих питань: на скільки сама людина як конфідент відчуває себе героїчною особою, яка вчасно допомогла попередити злочин, або навпаки, на скільки вона відчуває себе якоюсь нездарою, людиною, що робить щось погане, є донощиком, «сексотом».

Успіх у залученні особи до негласного (конфіденційного) співробітництва залежить від того, наскільки точно працівник оперативного підрозділу визначив мотиви, якими керується ця особа, приймаючи рішення надавати допомогу. Ідеальний конфідент – це той, хто працює через переконання, за ідейними мотивами, до числа яких відносяться, в першу чергу, політичні, релігійні, національні. Майже не привабливими слід вважати мотиви особисті (помста, образа, ревності тощо), схильність до авантюризму та інтриг. Беззаперечно, найкращим варіантом є добровільне співробітництво. У тому випадку, якщо одержання оперативно значущої послуги неможливе без відверто матеріальної основи, то психологічно доцільно відразу ж надати матеріальну винагороду або зустрічну значиму послугу. Не слід підкуповувати людину теоретично чи у віддаленій перспективі. Ще одне важливе, але не завжди усвідомлюване правило: не слід грубо нав'язувати людині винагороду, навіть якщо вона сильно бідує. Матеріальний аспект конфіденційного співробітництва можна реалізовувати по-різному – у формі додаткового заробітку чи разової послуги для покупки важливої речі; через компенсацію медичних витрат чи підтримку комерційної діяльності; у вигляді путівки для лікування чи допомоги при вирішенні життєвих проблем тощо.

Отже, однією із важливих складових для конфіденційного співробітництва є діагностика внутрішньоособистісної конфліктності особи конфідента, викликані невідповідністю «Я – реального» та «Я – ідеального»: чи це є «доносительство», «зрада», «здача», чи, навпаки, допомога, «передача» в руки правосуддя, розброювання хитрого і нахабного кримінального елемента. Притому поняття «мотиви (мотивація) залучення до конфіденційного співробітництва» й «мотивація конфіденційного співробітництва» не є тотожними. Якщо перше поняття дає ключ до розуміння, чому саме особа пішла на конфіденційний оперативний контакт з оперативним працівником, то друге вказує на стимули і причини подальшої такої взаємодії.

У цьому плані використовуючи як метод залучення до співробітництва компрометуючи матеріали, слід враховувати, що людина з сильною психікою з високою ймовірністю буде жадати реваншу й, цілком можливо, спробує його взяти (це може бути такий же компромат, але вже проти самого оперативника); людина зі слабкою психікою може відповісти на такий жорсткий метод неадекватною крайньою реакцією, наприклад, самогубством. Окрім того, у практиці оперативної роботи не виключені «підстави» злочинним елементом з використанням окремих своїх співників у якості джерел дезінформації на основі ретельно змодельованого компромату. Тобто ставитися до компромату при залученні осіб до конфіденційного співробітництва потрібно дуже обережно і завжди прагнути до поступового переведення стосунків на більш довірчий рівень. Оскільки завжди є передумови виникнення внутрішнього конфлікту. Це ситуація, при якій наявна боротьба мотивів чи цінностей стосовно важливих для людини потреб, причому їхня сила є приблизно однаковою. Розрізняються такі внутрішні конфлікти: вибору між позитивними можливостями; вибору між негативними можливостями; конфлікт між позитивною та негативною тенденціями.

Очевидно, що активні й цілеспрямовані дії працівників оперативних підрозділів із вивчення, розвитку і форму-

вання потреб конфіденційного співробітництва, як самі мотиви конфіденційного співробітництва є не лише психологічною категорією, вони діють тут як «соціальні інструменти» для підвищення ефективності оперативної роботи в цілому, а головне вони інституалізують і закріплюють функціонування негласного апарату в системі МВС.

Практика використання конфідентів свідчить, що потреба людини, яка виступала у вигляді основного мотиву на момент залучення її до конфіденційного співробітництва, у подальшій роботі в більшості випадків суттєво не змінюється, а тому мотив залучення найчастіше продовжує залишатися головною спонукальною силою. Однак при цьому він нерідко доповнюється іншими мотивами. Це пояснюється тим, що потреба особи, яка лежала в основі мотиву залучення її до співробітництва, може стати згодом менш значущою, тобто послабляти основний мотив взаємодії. Разом із тим, можлива поява нових потреб, що можуть бути використані як додаткові мотиви та у цілому сприяти підвищенню мотивації діяльності.

Мотивація конфіденційного співробітництва виражає, насамперед, ідейно-моральні принципи особи, вона часом буває дуже складною, включаючи поєднання різних мотивів. Тому вкрай необхідно чітко визначити домінуючий та допоміжні мотиви, що спонукають особу до співпраці.

Так, основу мотивів співробітництва можуть становити почуття соціальної справедливості чи соціального протесту як форми самоствердження; неприязне ставлення до криміналітету взагалі та/або до конкретних представників кримінальних структур, зокрема, громадянські та патріотичні настрої. Соціальна спрямованість особистості в таких випадках підкреслюється змістом потреб, серед яких особливе місце займають потреби духовні, колективістського плану, що відображають просоціальні позиції і мотиви.

Громадяни, які взаємодіють з оперативними підрозділами із корисливих спонукань, задовольняють тим самим свої матеріальні потреби, які можна розділити на дві групи:

- викликані важкими обставинами, складними побутовими умовами, необхідністю допомоги близьким тощо;

- породжені бажанням мати впливові зв'язки в правоохоронних органах для вирішення особистих, у тому числі й комерційних, проблем, прагненням жити під захистом і заступництвом силової структури, жадібністю, егоїзмом тощо.

Що стосується ідейних позицій громадян, які співробітничать з оперативними працівниками завдяки особистим мотивам, то вони різняться залежно від цілей, що переслідуються. Наприклад, підставою для використання мотиву погрози компрометації з метою залучення особи до співробітництва можуть бути її аморальні вчинки, що саме по собі є характеристикою моральних принципів людини. У той же час співробітництво на основі почуття вдячності людини за надану їй важливу значиму послугу може свідчити про її порядність.

У випадках тривалої співпраці не можна виключити можливість цілеспрямованого формування у конфідента нових потреб із метою зміни первісного мотиву. Так, співробітництво, засноване на засадах одержання матеріальної винагороди, може продовжуватися завдяки наданню певної допомоги в розв'язанні особистих проблем. Практика оперативно-розшукової діяльності знає чимало прикладів, коли в процесі взаємодії ставали соратниками по загальній боротьбі навіть особи, які починали співробітничати з досить сумнівних спонукань. Так, у період активізації криміналу потреба малих підприємців у захисті під час перерозподілів кримінальних сфер впливу обумовила певну їхню готовність надавати допомогу оперативним підрозділам у боротьбі зі злочинністю як можливий захист власних інтересів. Надалі деякі з таких осіб продовжували взаємодію заради гарантованої безпеки, деякі – завдяки особистій прихильності до оперативника-керівника, деякі – через бажання помсти, зведення особистих рахунків з конкретними представниками криміналітету.

Ступінь готовності продовжувати конфіденційне співробітництво зазвичай відображає гостроту боротьби моти-

вів особистості. На рівень розвитку протидіючих мотивів, на зміну їхнього співвідношення значний вплив може чинити як якість здійснюваного оперативником керівництва, так і перспективність такого співробітництва для самої особи. При повній готовності продовжувати негласне співробітництво боротьба мотивів може бути взагалі відсутня.

Варто зазначити, що боротьба мотивів у психології вже діючого конфідента зазвичай протікає менш гостро, ніж у особи, яку тільки залучають до співробітництва, коли сумніви й коливання підсилюються невідомістю – новою, незвичною діяльністю, що в свою чергу підсилює відчуття небезпеки. Рівень розвитку мотивів конфіденційного співробітництва може змінюватися в процесі діяльності, тобто підвищуватися або знижуватися, оскільки залежить від різних чинників і, насамперед, від ступеня задоволення оперативними підрозділами потреб, що виступають як мотиви негласного співробітництва. Наприклад, правильна оцінка зусиль і результатів виконуваної роботи буде стимулювати діяльність, недооцінка – знижувати мотивацію, переоцінка – призводити до самозаспокоєння.

Таким чином, мотивація конфіденційного співробітництва – основна рушійна сила негласного співробітництва із оперативними підрозділами. Вона визначається ідейно-моральними принципами людини, характеризує її психологію з позицій найбільш актуальних потреб, шляхи їхнього задоволення. Одним з найважливіших завдань оперативного працівника як керівника є забезпечення високого рівня мотивації негласного співробітництва для підвищення ефективності й надійності діяльності. Притому причини конфіденційного співробітництва вкрай конфліктогенні, тому і виступають як складові внутрішньо-особистісної конфліктності особи конфідента, з якими стикаються як оперативні працівники, так і самі об'єкти оперативного інтересу.

У свою чергу, яскравою особливістю психології представників негласного апарату є специфічна напруженість їх діяльності, що впливає на їх внутрішні стани, підвищуючи або знижуючи працездатність. Звісно, успішній оперативно-

розшуковій діяльності сприяє забезпечення оптимального рівня напруженості психіки, наявність низки професійно значущих властивостей і якостей, їх відповідність вимогам виконання оперативних завдань й урахування цих якостей у процесі керівництва. Тому забезпечити високу якість керівництва може лише той працівник, який добре знає психологію та вміє враховувати її в професійній діяльності.

Як уже зазначалося, центральною ланкою оперативного спілкування є *психологічний вплив* оперативного працівника на відповідний об'єкт. Узагалі оперативно-розшуковий вплив у ОРД являє собою предметно-дійовий акт, спрямований на безпосередній об'єкт оперативно-розшукової діяльності для досягнення її мети та виконання конкретних завдань. Відомо, що основу цього впливу становить реалізація передбачених законом правових норм, тобто заходів, засобів і методів ОРД.

Завдання психологічного впливу на основному етапі цілеспрямованої бесіди полягає в тому, щоб спонукати співрозмовника до висловлення ключової інформації. Цю інформацію не завжди вдається “витягти” у вигляді розгорнутого викладу якогось факту, події, явища або точки зору. Часто її можна одержати у вигляді коротких реплік, іноді більше вагомих, аніж тривала розмова. Іноколи важливо побачити лише реакцію співрозмовника, щоб перевірити правильність наявної інформації. Відповідно, необхідно знати і види подібних реакцій, і форми їхніх мимовільних проявів (роз'яснення, уточнення, доповнення, повідомлення, інформування, захисна чи переконуюча аргументація, демонстрація поінформованості, заперечення, спростування), щоб адекватно сприйняти й оцінити їх у контексті ключової інформації.

У підсумку, зазначимо. Успіх впливу на об'єкт і процесу вивідування в цілому забезпечується вмінням оперативного уповноваженого керувати ходом бесіди та співрозмовником, що досягається за допомогою високого рівня оволодіння техніками спілкування та методикою контактної взаємо-

дії і застосуванням спеціальних психологічних прийомів, що спонукають співрозмовника розкрити потрібну інформацію.

Слід зауважити, що на сьогодні психологією розроблені основні загальні методи психологічного впливу, які застосовуються й в ОРД, а саме: переконання; примушення; навіювання (сугестія).

Під *переконанням* розуміється різнобічний психологічний вплив на особистість із метою формування в неї одних якостей замість інших, а також спонукання до певної, необхідної в оперативно-розшуковому контексті, діяльності (поведінки). Основними компонентами переконання є *інформування, роз'яснення, спростування, переговори*. Стимулюючими засобами в процесі переконання можуть бути: виклад певних доводів; вислуховування сумнівів і заперечень об'єкта та використання додаткових аргументів.

Ефективним засобом переконання є метод моделювання чи «відтворення подій». Це дозволяє викликати асоціативні зв'язки, а також певний емоційний стан у особи, на яку впливають, що полегшує процес сприйняття нею тих чи інших фактів і доводів.

Примушення являє собою жорстку форму психологічного впливу. Воно частіше за все полягає в позбавленні об'єкта права вільного вибору прийнятних для нього умов і правил поведінки.

Найбільш відомим прийомом примушення є вплив на особу шляхом *психологічного маніпулювання* певними обставинами, ситуаціями тощо, внаслідок чого вона обирає вигідний для мети ОРД варіант поведінки, але такий, що об'єктивно суперечить її справжнім інтересам.

Також часто використовуються *заборона* (здебільшого це стосується протиправних дій), категорична вимога та попередження (результативність чого залежить або від повноважень і можливості застосування санкцій, або тільки від вагомості авторитету особи, яка впливає). Застосовується ще й *погроза*, впливова дія якої полягає в страху, що викликається цим прийомом примушення.

Додатковими прийомами психологічного впливу можуть бути ще й такі, як: *психологічна пастка*, *«торгівля»*, *«гра на почуттях»*, *«укладання парі»*, *«доміно»*.

Так, суть психологічних пасток полягає в демонстрації об'єктові предметів, які свідчать про причетність його до певних фактів і подій; надання йому певної інформації та подальше спостереження за його реакцією. «Торгівля» зводиться до обіцянки оперативника не розголошувати інформацію, що може скомпрометувати об'єкта впливу; «гра на почуттях» сприяє виникненню у співрозмовника почуття своєї провини; «укладання парі» – така домовленість, коли оперативник намагається отримати певні відомості від об'єкта внаслідок виграшу парі. Прийом «доміно» зводиться до швидкого поступового отримання інформації від партнера одразу після того, як він надасть перші відверті відомості.

Сьогодні теоретики й практики ОРД нерідко пропонують застосування методу *навіювання*. Це один із найефективніших засобів. Його суть полягає в тому, що психологічний вплив на поведінку об'єкта здійснюється непомітно для нього. Але цей метод пов'язаний зі звуженням свідомості, усвідомленості й адаптивності людини і, навіть, із відсутністю розуміння та логічних оцінок минулих подій. Тому звернення до зазначеного методу зобов'язує оперативного працівника бути достатньо обізнаним у цьому плані та дуже обережним.

Вибір зазначених вище методів, головним чином, залежить від:

- об'єкта впливу, його реальної психологічної уразливості (рис характеру, біографії, психологічного стану тощо);
- мети впливу (зміни погляду, переконання, залучення до негласного співробітництва, отримання потрібної інформації, надання одноразової допомоги й т. ін.);
- власних персональних установок (правових, моральних, етичних) і реальних можливостей суб'єкта впливу (наявність часу, знань, умінь, організаційної та технічної підготовки тощо).

До всього сказаного вище слід додати, що, вдаючись до психологічного впливу, важливо *вміти захопити ініціати-*

ву, примусити протилежну сторону відмовитися від злочинних намірів і активних дій, адже ініціатор контакту завжди випереджає й нав'язує іншій стороні вигідні для нього умови. Той, хто володіє ініціативою, може ретельно готувати впливові заходи, а той, хто уже відчув їх на собі, змушений наспіх вирішувати проблеми, що раптово виникли. Перевага ініціативи створює сприятливі умови для успішного психологічного впливу.

Отже, конфлікти в оперативному спілкуванні є доволі дієвими чинниками, що впливають на кінцевий результат. Знання їх природи, динаміки розвитку, а також шляхів подолання становить суттєву складову професійно-психологічної підготовки оперативного працівника.

Основними завданнями такої підготовки щодо оперативного спілкування у конфліктних ситуаціях мають стати:

- набуття знань про конфлікти, причини їх виникнення, динаміку та можливі варіанти розвитку, способи реагування, стратегії поведінки;
- формування психологічної стійкості, впевненості у собі, своїй професійно-психологічній підготовленості, ймовірності успішного подолання труднощів, які виникли в зв'язку з конфліктною ситуацією;
- тренування вмінь і навичок щодо управління власними емоціями та емоціями співрозмовника при виникненні конфліктної ситуації;
- навчання способам самозахисту оперативника в конфлікті при агресивному його розвитку;
- навчання способам ведення переговорів у конфліктній ситуації, здійснення при цьому психологічного впливу на протилежну сторону.

Окрім усього сказаного, слід наголосити також на певних правилах особистої поведінки оперативників, що можуть допомогти їм уникнути несподіваного загострення конфліктної ситуації під час оперативного спілкування. Зокрема, у таких випадках треба дотримуватися наступного:

1) відшукати й усунути головну причину конфлікту або перенести негативні емоції, що виникли, на якийсь сторонній предмет конфліктної суперечності;

2) не ігнорувати об'єктивні причини, що призвели до конфлікту під час оперативного спілкування, намагатися знайти шляхи мирного його вирішення з урахуванням позиції об'єкта оперативного спілкування;

3) не вдаватися до застосування відверто вольових тисків у конфлікті, використовувати аргументовані доводи;

4) не користуватися образливими висловами, особливо щодо особистості протилежної сторони, бо це може призвести до психологічного «вибуху»;

5) завжди намагатися нейтралізувати надмірну емоційність конфлікту;

6) за наявності відчутної нервозності (власної чи об'єкта спілкування), призупинити розмову та перенести її на інший час.

Завжди слід пам'ятати, що конфлікт є, насамперед, лише сигналом про наявність невирішеної проблеми у взаєминах з відповідним об'єктом під час оперативного спілкування, і цю проблему треба проаналізувати, зрозуміти й розв'язати, якщо мета спілкування важлива та ще не досягнута.

3.3. Психологічна оцінка достовірності суперечної інформації та застосування поліграфа

Грамотна і своєчасна психологічна оцінка оперативними працівниками інформації, одержуваної від різних осіб, здатна надавати значну допомогу у встановленні її достовірності.

Існує два основних напрямки в оцінці достовірності інформації, що повідомляється:

1. Інструментальна детекція брехні. Полягає в проведенні спеціальних процедур (тестувань) осіб із застосуванням комп'ютерного поліграфа та інших технічних засобів,

у тому числі з метою виявлення прихованої ними інформації про події, що відбулися в минулому.

2. Не інструментальна детекція брехні. В основі цього напрямку лежить психологічна оцінка вербальної та невербальної інформації, а саме змістовної складової висловлювань, вокальних компонентів мови і міміко-пантомімічних проявів осіб, з метою отримання відомостей про щирість/нещирість їх тверджень, а також мотивів вчинків, а також прогнозування подальших дій.

Зазначені напрямки не є альтернативою один одному, а доповнюють один одного.

У даній роботі зупинимося на не інструментальній детекції брехні, яка може здійснюватися оперативно та експертно.

Оперативна оцінка передбачає оцінку щирості відомостей, що повідомляються, безпосередньо «тут і зараз», в ситуації включеного спостереження (під час опитування, переговорів тощо), тобто в тих ситуаціях, коли висновки або прийняття рішення необхідно здійснювати відразу після акту комунікації, наприклад для досягнення поставлених цілей при проведенні оперативної комбінації.

Для здійснення оперативної оцінки працівник повинен володіти спеціальними знаннями, а саме — мати в своєму арсеналі набір діагностичних критеріїв (вербальних і невербальних психологічних ознак), які в ході комунікативного акту підлягають виявленню, якісному аналізу та інтерпретації з урахуванням контексту ситуації їх прояву.

Наприклад, у ході спілкування з особою, підозрюваною у підготовці або скоєнні злочину, оперативний працівник на основі спостереження за поведінкою і психологічного аналізу змісту висловлювань може зробити припущення щодо причетності або непричетності опитуваної особи до злочинних дій. Це дозволить більш правильно підібрати тактику роботи з опитуваною особою для попередження чи розкриття злочину або подальшої оперативної розробки.

Оперативний вид оцінки вимагає високого професіоналізму, великого польового та експертного досвіду, оскільки найбільше піддається впливу суб'єктивних чинників

(див. нижче) через відсутність часу на переосмислення і застосування спеціальних аналітичних процедур.

Під експертною оцінкою мається на увазі комплексне дослідження вербальних і невербальних проявів досліджуваної особи, зафіксованих в аудіо- і відеозаписах. Для здійснення експертної оцінки тільки якісного аналізу діагностичних критеріїв недостатньо, необхідне застосування комплексу аналітичних процедур, у яких діагностичні критерії є організованими, мають формалізований алгоритм реєстрації і, крім якісного аналізу, підлягають кількісній оцінці. Такий підхід дозволяє робити висновки на основі всієї сукупності зареєстрованих критеріїв, а не окремо взятих із контексту ситуації, що значно знижує вплив суб'єктивних факторів.

Для здійснення експертної оцінки, як правило, залучаються вузькопрофільні фахівці (експерти) — психологи, що володіють спеціальними знаннями для психологічного аналізу текстових повідомлень, відеоматеріалів негласних слідчих дій, аудіозаписів телефонних переговорів і т. п. Результати такої роботи оформляються письмово і можуть мати як статус дослідження з метою допомогти працівникам правоохоронних органів у встановленні істини у справі, так і статус судової психологічної експертизи.

У зв'язку з тим, що для досягнення завдань ОРД оперативним працівникам доводиться спиратися саме на оперативний вид психологічної оцінки, зупинимось на суб'єктивних факторах, які значною мірою можуть впливати на висновки оперативника за результатами психологічного аналізу мови і поведінки досліджуваної особи.

1. *Нав'язана гіпотеза* — це однобоке надання інформації в негативному світлі з боку свідка, потерпілого, конфідента про досліджуваний об'єкт (об'єкт спостереження) на основі власних домислів і припущень. У результаті отриманої спотвореної інформації у оперативного працівника може сформуватися негативне ставлення до досліджуваного об'єкта. Якщо оперативний працівник не володіє достатньою професійною зрілістю і здатністю критично

оцінювати нав'язані «абсолютно очевидні факти», то зазначений суб'єктивний фактор може побічно вплинути на результати психологічної оцінки інформації, що повідомляється.

2. *Соціальна перцепція* — це сприйняття зовнішніх ознак людини, зіставлення їх з її особистісними характеристиками, тлумачення і прогнозування на цій підставі її дій і вчинків.

Наприклад, при проведенні балістичної, дактилоскопічної експертизи, у фахівця при оцінці наявних даних не відбувається зіткнення з особистістю підозрюваного, обвинуваченого та ін. При проведенні ж психологічних досліджень, де об'єктом дослідження є людина та її мовна і невербальна продукція, існує ризик несвідомо потрапити під вплив соціальної перцепції. Тобто, оперативний працівник повинен мати здатність усвідомлювати психологічне суб'єктивне ставлення (проекцію) до досліджуваного об'єкта, що виникає в ході спілкування з ним або спостереження за ним з точки зору «подобається — не подобається», «приємний — неприємний» та ін. Особливо це стосується випадків, коли об'єктом дослідження є представники статі, протилежної щодо фахівця. У разі домінування неусвідомленого «позитивного враження» стосовно досліджуваного об'єкта можуть бути пропущені ознаки, які будуть вказувати на брехню або приховування інформації.

3. *Парадокси, пов'язані з поєднанням правди і брехні* у відомостях, що повідомляються. Парадокс полягає в тому, що в правдивих свідченнях можуть бути елементи брехні, наприклад прагнення досліджуваного об'єкта применшити свою роль у розслідуванні (досліджуванні) події, представити свою позицію з точки зору соціальної бажаності, прагнення приховати справжні мотиви своїх вчинків або значущих для нього співучасників і т. ін. Зазначені особливості без комплексного підходу можуть привести до того, що через реєстрацію (психологічне сприйняття) будь-яких неузгодженостей у деталях отриманих відомостей, останні можуть бути цілком поставлені під сумнів особою, яка дає їм оцінку. Так і в неправдиві, повністю сфабриковані відомості можуть бути майстерно вплетені будь-які дії або

події, які відбувалися в реальності і можуть бути підтверджені іншими особами, проте насправді відбулися в інший час і навмисне включені досліджуванним об'єктом для створення більш правдоподібної брехні.

Також слід зазначити, що зізнання в скоєнні того чи іншого правопорушення практично завжди містять відомості, які не відображають дійсність, це обумовлено як мимовільними спотвореннями, так і навмисною брехнею, а зізнання, адекватне фактам, ніколи не буває абсолютно достовірним, тому що «справжнє зізнання» — це суб'єктивно автентична розповідь, яка містить реконструктивні та конструктивні елементи. У практиці досить часто зустрічаються випадки, коли людина зізнається у вбивстві, проте несвідомо, а частіше усвідомлено намагається применшити свою роль, виставити себе як жертву обставин, або як «рятівника» від «тирана» і ін.

Таким чином, те, що оперативний працівник бере до уваги вплив перерахованих вище суб'єктивних факторів, значною мірою дозволить знизити ймовірність винесення помилкового судження за результатами проведеного психологічного аналізу мови і поведінки досліджуваного об'єкта.

Для того щоб сформувати уявлення про психологічні ознаки, які лежать в основі оперативної психологічної оцінки відомостей, що повідомляються, далі будуть розглянуті:

- методи психологічного аналізу невербальної комунікації, опис поведінкових маркерів (емблем), що дозволяють отримати орієнтовні відомості щодо психологічного стану об'єкта спостереження (вивчення), його ймовірних намірів, а також побудувати гіпотези щодо правдивості чи неправдивості його тверджень;

- рекомендації щодо складання і проведення спеціального інтерв'ю в рамках опитування, з оглядом психологічних ознак, що дозволяють робити попереднє припущення стосовно причетності або непричетності опитуваної особи до розслідуваної (досліджуваної) події;

- рекомендації щодо проведення та аналізу стадії вільної розповіді стосовно події в минулому, з метою з'ясувати,

чи переживала цю подію опитувана особа, чи подія нею повністю або частково сфабрикована.

Психологічний аналіз невербальної комунікації.

Як звисно, невербальна комунікація — це спосіб передачі інформації за допомогою немовних засобів, таких як міміка, жести, дотики, рухи тіла, пози, одяг, прикраси, зачіска, татуювання, включаючи тембр і гучність голосу тощо. Засоби невербальної комунікації можуть розкривати справжні думки, почуття і наміри людей. Виразні елементи невербальної поведінки називають емблемами або поведінковими маркерами. Оскільки люди найчастіше не усвідомлюють і свідомо не контролюють свої невербальні прояви, мова тіла виявляється більш правдивою, ніж вимовлені слова, які свідомо можуть бути підібрані для досягнення мовцем потрібних результатів.

Для того щоб зрозуміти, як правильно слід інтерпретувати поведінкові маркери, необхідно розібратися, які саме механізми діяльності мозку спонукають тіло людини виражати емоції невербальними засобами.

Відповідно до теорії «триєдиного мозку» Пола Макліна (Paul D. MacLean), людський мозок складається з «рептильного мозку (стовбура мозку)», «мозку ссавця (лімбічного)» і «людського мозку (нової кори, або неокортексу)». Саме лімбічна система (лімбічний мозок за Макліном) грає ключову роль в експресивній невербальній поведінці.

Лімбічна система реагує на навколишній світ миттєво, минаючи свідому оцінку ситуації, і виконує головну роль у самозбереженні організму. Вона посилає сигнали в інші відділи мозку, які керують конкретними елементами поведінки, пов'язаними з проявом емоцій і боротьбою за виживання. Ці елементи поведінки доступні для спостереження і аналізу, оскільки їх фізичними проявами є рухи ніг, тулуба, рук і обличчя. У зв'язку з тим, що ці реакції, на відміну від слів, не контролюються свідомістю, їх фактично неможливо підробити.

Третьою складовою мозку людини є неокортекс (нова кора), який відповідає за когнітивні (пізнавальні) функції, а саме — пам'ять, мислення, мова і контроль вищої психічної діяльності. Саме наявність у людей цієї частини мозку відрізняє їх від інших ссавців. Але в той же час ця частина мозку через свою здатність здійснювати складні розумові процеси дозволяє людині мислити творчо, створювати твори мистецтва, а також обманювати інших людей.

Неокортекс дозволяє злочинцю при затриманні неправдиво відповідати на питання працівника правоохоронних органів щодо наявності зброї, наркотиків і т. п., а лімбічна система, в свою чергу, провокує підвищене потовиділення і прояв поведінкових маркерів, що вказують на стрес. Саме тому розуміння механізмів функціонування лімбічної системи настільки важливе для правильної психологічної оцінки поведінкових реакцій об'єкта спостереження.

Реакція лімбічної системи на зовнішню небезпеку виражається трьома видами: «замри», «біжи» і «бийся».

Перша захисна реакція полягає в тому, щоб при появі хижака або іншої небезпеки стати нерухомим, завмерти. Цей захисний механізм сформувався в процесі еволюції в постійному протистоянні з хижаками. Відомо, що повна нерухомість може зробити людину майже невидимою для інших, і цією стратегією часто користуються як працівники спецпідрозділів, так і злочинці. Також, коли людина несподівано опиняється в небезпечних для неї умовах, то вона завжди на мить завмирає, перш ніж щось зробити. Це дозволяє швидко оцінити ступінь потенційної загрози.

Реакція завмирання в повсякденному житті виявляється не настільки явно. Її можна помітити у людей, затриманих на місці злочину або спійманих на обмані. До реакції завмирання також можна віднести ті випадки, коли людина немов би «зіщулюється», щоб виглядати маленькою і непомітною. Такі прояви часто можна спостерігати у дітей, яких за щось лають, або у людей, що зазнали приниження.

Також злодії в супермаркетах, щоб приховати свою фізичну присутність, часто несвідомо обмежують амплітуду своїх рухів і приймають сутулу поставу.

Фото 1. Сутула постава, підняті плечі й опущена голова. Спостерігається у людей, що зазнали приниження, при втраті впевненості тощо.

Основною метою реакції завмирання є прагнення не виявляти себе в небезпечних ситуаціях. Коли реакція «завмирання» виявляється неефективною для того, щоб уникнути небезпеки, лімбічна система вибирає реакцію «втечі». Такий вибір визначається прагненням піти від небезпеки або знаходитися від неї на безпечній відстані.

У сучасному світі, в спілкуванні між людьми, реакція втечі може проявлятися по-різному, наприклад учасник взаємодії може повернутися спиною до того, хто йому не подобається, піти від обговорення небажаної для нього теми, а також використовувати блокуючі елементи поведінки, такі як примружування або потирання очей, затуляння обличчя руками. Для збільшення дистанції до людини, що сидить поруч, учасник взаємодії може відхилити назад тулуб, поставити на коліна будь-який предмет, наприклад

портфель або сумочку і т. п. Всі ці поведінкові прояви обумовлені функціонуванням лімбічної системи і означають, що людина бажає дистанціюватися від неприємної їй особистості, групи людей або від будь-якої потенційної загрози. Подібні елементи поведінки не є ознаками обману, а скоріше вказують на те, що людина почувається некомфортно.

Фото 2. Люди часто несвідомо відхиляються один від одного, коли розходяться в думках або відчувають дискомфорт від спілкування.

Фото 3. «Блокування очей» може вказувати на переживання емоції страху, недовіри або незгоди.

Ще одним захисним механізмом лімбічної системи, що забезпечує виживання, є агресивне реагування, тобто реакція «боротьби». Така реакція, як правило, проявляється, коли завмирання і втеча не дали бажаної безпеки і людині

лишається тільки боротися за своє життя. Людина, як і інші ссавці, навчилася перетворювати емоцію страху в лють, щоб протистояти небезпеці. У людському спілкуванні часто зустрічаються соціалізовані форми агресії, такі як: загрозлива поза, погляд, випинання грудей або вторгнення в особистий простір іншої людини.

Таким чином, ретельне вивчення елементів невербальної поведінки може дозволити вчасно попередити агресивні наміри об'єкта спостереження, а також погасити або використувати потенційно конфлікт в оперативних цілях.

Прояв у невербальній поведінці реакцій «завмирання», «втечі» і «боротьби» є лише частиною формули, необхідної для розуміння закономірностей невербальної комунікації. У доповненні до вказаних реакцій лімбічної системи велике значення має «заспокійлива поведінка». Мета заспокійливих поведінкових маркерів, або так званих жестів-адаптерів, полягає у досягненні комфорту, втраченого через стресову ситуацію.

В ході проведення оперативних заходів або слідчих дій така поведінка може виявитися реакцією на якесь конкретне питання або зауваження. Слід зазначити, що за такими сигналами дискомфорту, як відхилення тулуба назад, схрещування рук на грудях і т. п., як правило, відразу йдуть заспокійливі рухи рук.

Фото 4. Потирання чола свідчить про дискомфорт, зниківіння.

Наприклад, якщо при відповіді на якесь значуще питання оперативного працівника щодо події злочину, особа відповідає «Ні», але при цьому відразу після своєї відповіді торкається своєї шиї або обличчя, то це буде вказувати на заспокійливу поведінку при відповіді на конкретне питання.

Фото 5. Погладжування шиї вказує на емоційний дискомфорт, сумніви, відчуття небезпеки.

Така поведінка не є однозначним свідченням обману, однак для фахівця стає очевидним, що питання з якоїсь причини було сприйняте опитуваним як небезпечне, і це повинно служити сигналом для подальшої роботи над темою питання.

Для оперативного працівника вміння помічати і правильно інтерпретувати прояви заспокійливої поведінки є дуже важливими, оскільки іноді саме ці навички допомагають викрити злочинця у брехні або отримати від нього приховану інформацію. Поведінкові маркери заспокійливої поведінки практично безпомилково дозволяють визначити, які конкретно питання або теми викликають у опитуваного стрес, що може стати ключем до успіху проведення оперативної комбінації або отримання зізнань.

Заспокійлива поведінка має різноманітні форми прояву, чоловіки частіше торкаються обличчя, жінки віддають перевагу дотику до шиї, одягу, прикрас, передпліч і волосся. Вибір заспокійливих дій також індивідуальний, і у кожної людини можуть бути свої улюблені, такі як прискорене куріння, жування жувальної гумки, потирання підборіддя, надування щік із повільним видихом, облизування губ, будь-які дотики до обличчя, голові, шиї, плечей, передпліч, до кистей рук або до ніг, маніпуляція ручками, олівцями, тюбиками помади, годинниками, погладжування волосся, чухання передпліч, змахування уявної смітинки з одягу, поправлення краватки і т. п.

Фото 6. Очищення одягу. Якщо така дія виникає при необхідності відповідати на питання, то це може вказувати на дискомфорт, зніяковіння, спробу відвернути увагу.

Розглянемо найбільш виразні форми заспокійливої поведінки більш детально.

1. Ши́я.

Легкий масаж шиї, дотики, погладжування шиї — це найбільш поширені форми заспокійливої поведінки, коли людина піддається стресу. В області шиї є багато нервових закінчень, що за допомогою впливу на неї дозволяє знизити кров'яний тиск, нервові напруження і зменшити частоту ударів серця.

Фото 7. Масаж шиї.

Також характерним для жінок поведінковим маркером заспокійливої поведінки є дотик рукою до надгрудинної ямки. Цей маркер проявляється, коли жінка перебуває у стресовому стані, переживає почуття незахищеності, страх, дискомфорт, тривогу.

Фото 8. Дотик до надгрудинної ямки.

2. Обличчя.

До цього виду заспокійливої поведінки відноситься по-тирання чола, підборіддя, носа, погладжування або облизування губ, відтягування або масаж мочки вуха і т. ін. Вплив на нервові закінчення в області обличчя допомагає відновити комфортний стан лімбічної системи.

Фото 9. Потирання носа. Особливо діагностично значимим є цей жест, якщо він проявляється при необхідності відповідати на питання.

3. Використання звуків.

До цієї категорії відносяться насвистування, збільшення кількості слів (балакучість), поява діалогів із самим собою, різного роду постукування, наприклад предметами або пальцями по столу і т. п. Ритмічність дій і звукові ефекти дозволяють відволіктися від стресової ситуації і знизити інтенсивність емоційної напруги.

4. Ноги.

Виконання ковзаючих рухів долонями рук по верхній поверхні стегон у напрямку колін у положенні сидячи.

Фото 10. Ковзаючи рухи долонями рук по верхній поверхні стегон.

Такий рух дозволяє витерти спітнілі долоні і знизити емоційну напругу. Особливу діагностичну цінність цей поведінковий маркер матиме при проведенні опитування,

коли об'єкту оперативно-розшукової перевірки пред'являють докази, що викривають його (фотографії з місця події, знаряддя злочину і т. п.). Для правильної психологічної оцінки допитуваної (опитуваної) особи необхідно відзначати заспокійливі погладжування ніг на початку комунікації, а потім спостерігати за змінами кількості та інтенсивності рухів при ставленні важких запитань. Збільшення кількості або енергійності цих рухів є ознакою того, що питання або тема викликали у відповідного об'єкта дискомфорт. Виниклий дискомфорт із високою часткою ймовірності може означати, що людина володіє знаннями по суті питання, однак обманює або не бажає говорити про значущу для неї тему.

Також слід зазначити, що така поведінка може бути пов'язана із соромом, який людина відчуває, при необхідності розкрити особисті таємниці особливо інтимного характеру, в тому числі при спробах згадати що-небудь важливе.

5. Потреба в охолодженні.

Збільшення емоційної напруги через відчуття небезпеки у деяких людей може привести до різкого підвищення температури тіла, в зв'язку з чим проявляється потреба в охолодженні. До дій, спрямованих на зниження температури тіла, можна віднести відтягування комірця одягу від шиї, обдування лица, для жінок характерне струшування волоссям і т. п.

Фото 11. Відтягування комірця.

6. Обіймання самого себе.

Фото 12. Схрещені руки на грудях із стисненням пальців явно вказують на дискомфорт.

Схрещування рук на грудях, потирання плечей долонями, ніби людині холодно, є типовими формами заспокійливої поведінки. Раптове схрещування рук на грудях під час розмови може вказувати на емоційний дискомфорт, сумніви, незгоду з точкою зору співрозмовника.

Для більш повного розуміння основ невербальної комунікації слід також розглянути основні класи *поведінкових маркерів*, що мають цінність для психологічної оцінки. До них відносяться:

- жести-символи;
- жести-ілюстратори;
- жести-адаптери (заспокійлива поведінка, жести-маніпулятори);
- міміко-пантомімічні прояви, що відображають емоційний стан.

Жести-символи. Використовуються для вираження фізичного або душевного стану людини і мають специфічне значення для кожної культури. До них відноситься поширений у багатьох країнах світу американський символ «ОК», що означає «все добре», або характерне для слов'янської культури підняття великого пальця вгору для того, щоб показати, що «все чудово», «клас» і т. п.

Жести-ілюстратори (ілюстративні жести) — це клас жестів, спрямованих на передачу інформації, що виконують комунікативну функцію. Жести-ілюстратори можна умовно розділити на дві наступні групи:

– *дейктичні жести* — опитувана особа вказує на деякий референт або точку в часі або просторі. Наприклад, опитуваний у процесі викладення відомостей вказує у бік, звідки він почув сигнал автомобіля.

Фото 13. Дейктичний жест.

– *зображувальні жести* — передають якусь інформацію, дублюючи або доповнюючи слова. Наприклад: «Він ніс велику стопку паперів», при цьому досліджуваний тримає долоні перед собою паралельно одна одній, показуючи, що паперів було дуже багато.

Фото 14. Зображувальний жест.

Як правило, правдиві відомості насичені жестами-ілюстраторами.

Жести-адаптери (заспокійлива поведінка, жести-маніпулятори) були детально розглянуті вище. До них відносяться всі ті рухи, якими обтрушують, масажують, потирають, щипають, колупають, чешуть іншу частину тіла або здійснюють будь-які інші дії в процесі викладення відомостей. Слід зазначити, що жести-адаптери самі по собі не є надійними психологічними ознаками недостовірності, тому оцінюються тільки з урахуванням смислового контексту, який вони супроводжували, і в сукупності з іншими ознаками.

Міміко-пантомімічні прояви, що відображають емоційний стан. Виказують емоційний стан людини, її ставлення до подій (смуток, гнів, подив, страх, відраза, презирство, радість). Міміко-пантомімічні прояви, як правило, не контролюються свідомістю і виражаються у більшості людей у схожий спосіб.

Список базових емоцій згідно досліджень Пола Екмана:

Смуток	Причина: втрата чого-або кого-небудь значимого, невдача. Аналоги: журба, туга, ностальгія, зневіра, безнадія, скорбота. Супутні фактори: фрустрація, депресія, повільне реагування, зменшення потреби в спілкуванні. Ознаки імітації: відсутність правильних ознак в області чола.

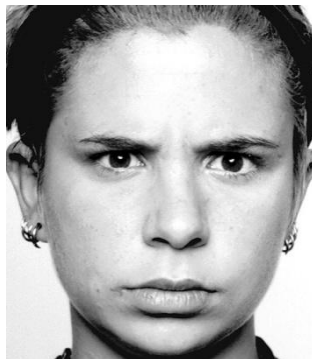

Гнів

Причина: загроза чомусь-небудь значимому.
Аналоги: роздратування, лють, шаленість, ненависть.

Супутні фактори: вербальна та невербальна агресія, потреба в активних діях.

Ознаки імітації: відсутність розширення крил носа.

Подив

Причина: раптова подія, сприйняття фактів, що не відповідають моделі світу.

Аналоги: потрясіння, цікавість, пожвавлення.

Супутні фактори: збентеження.

Ознаки імітації: напруженість у губах, губи стулені та кутики відтягнуті назад.

Страх

Причина: загроза безпечі.

Аналоги: неспокій, побоювання, настороженість, тривожність, переляк, жаж.

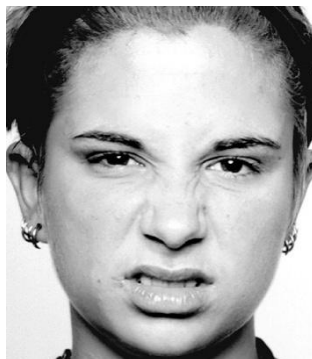
Супутні фактори: збентеження, ступор, заціпеніння.

Ознаки імітації: відсутність зморшок в області чола.

Відраза

Причина: невідповідність сприйнятого особистим вподобанням.
Аналоги: огида, неприязнь.
Супутні фактори: скорочення комунікації, відмежування, дистанціювання.
Ознаки імітації: надмірна напруженість нижніх повік.

Презирство

Причина: сприйняття того, що суперечить особистісним ціннісним орієнтаціям.
Аналоги: зневага, погордливість.
Супутні фактори: відмежування, дистанціювання у міжособистісних стосунках.
Ознаки імітації: неопиране.

Радість

Причина: задоволення базових потреб.
Аналоги: ейфорія, блаженство.
Супутні фактори: розслаблення, потреба у спілкуванні.
Ознаки імітації: скорочення лише великого м'язу.

Тепер зупинімося на тому, як же розуміння природи поведінкових маркерів та їх класифікація допомагають у психологічній оцінці достовірності інформації, що повідомляється. На основі багаторічних досліджень Джоном Рейдом, Річардом О. Артером, Натаном Гордоном були описані моделі невербальної поведінки, характерні для правдивих і неправдивих опитуваних (див. Таблиця 7).

Таблиця 7

Правдивий опитуваний	Неправдивий опитуваний
Щиро доброзичливий	Ворожий, у деяких випадках може проявляти надмірну дружелюбність
Розслаблений і впевнений	Напружений і захищається
Схильний давати прямі відповіді на питання	Схильний давати ухильні відповіді на питання
Хороший ненав'язливий контакт очима	Схильність уникати контакту очима, в деяких випадках, навпаки, демонстрація наполегливого безперервного погляду в очі
Схильність до прояву співпраці	Формальний прояв співпраці або відмова від співпраці
Говіркий, надає відомі йому факти, що безпосередньо стосуються розслідуваної події	Прояв замкнутості, надання інформації, що має непряме відношення до розслідуваної події, або здійснення спроб переключити розмову в інше русло
Положення тіла «лицем до лица»	Положення тіла, що відхиляється
Природне і спокійне положення ніг і тіла	Загальна напруженість тіла, прояв неспокійних рухів рук і ніг
Підвищене використання жестів-ілюстраторів	Регулярний прояв заспокоїливої поведінки, жестів-адаптерів

Моделі невербальної поведінки, наведені в Таблиці №1, мають орієнтовне значення, однак можуть дозволити побудувати гіпотези щодо причетності або непричетності опитуваної особи до конкретної дії.

Загальні рекомендації мовленої (вербальної) взаємодії.

1. На початку мовленнєвої взаємодії з опитуваною особою необхідно визначити базову модель її заспокійливої поведінки, тобто спостерігати за кількістю ознак при обговоренні нейтральної теми (біографія, інтереси і т. п.), а потім порівняти кількість ознак при обговоренні значущої теми (питання, пов'язані з розслідуваною подією). У людей, причетних до розслідуваної події, як правило, спостерігається збільшення кількості заспокійливих дій і їх інтенсивність під час обговорення значимої теми в порівнянні з нейтральною.

2. Слід визначити, вплив на яку частину тіла найбільш характерний для конкретної людини для зниження емоційної напруги. Це важливо, тому що чим сильніший стрес, тим частіше людина буде впливати на цю область тіла.

3. Необхідно звертати увагу на поведінкові маркери заспокійливої поведінки при відповідях на конкретні запитання або при обговоренні будь-якої теми.

Складання та проведення спеціального інтерв'ю.

У цій частині представлені питання, які були зібрані з таких методик, як Техніка Рейда і FAINT. Кожне з питань передбачає певну несвідому стратегію відповідей причетних і непричетних осіб. Представлені питання є елементами побудови для формування інтерв'ю під власні завдання фахівця.

Під інтерв'ю розуміється комунікативна взаємодія оперативного працівника з підозрюваним, в ході якої ставиться група запитань з мінімізацією обвинувального ухилу, а також створюються умови для стадії вільної розповіді. На додаток до стандартних питань оперативний працівник ставить у певній послідовності провокативні питання, які викликають симптоми поведінки, характерні для людей, коли вони говорять правду або ж обманюють.

Завдання інтерв'ю:

- вивчення вихідних даних, що характеризують подію злочину;
- визначення кола осіб, які могли бути причетні до події;
- побудова гіпотез щодо причетності / непричетності опитуваної особи до події.

Питання, які представлені в інтерв'ю, можна умовно розділити на кілька категорій:

Нейтральні питання (N) — стосуються загальної інформації про суб'єкта інтерв'ю. Дозволяють зареєструвати поведінкову норму суб'єкта, сприяють адаптації його до ситуації інтерв'ю, допомагають у встановленні психологічного контакту.

Питання відкритого типу для збирання інформації про інцидент (S) — ставлять у формі спонукання до вільної розповіді або розширеного пояснення. Більш докладно рекомендації щодо проведення та психологічного аналізу стадії вільної розповіді буде представлено в наступному підрозділі.

Значимі (перевірочні) питання (R) — створюють загрозу для причетної особи. Очікується, що при відповіді на ці питання причетний буде вагатися, що як наслідок буде проявлятися в змісті відповідей і поведінці. На перевірочні питання непричетні особи частіше відповідають твердо і впевнено «Ні».

Більша частина запитань, використовуваних в інтерв'ю, так званого «проективного типу» (Р), які загалом можна сформулювати як «А що як ...?». Питання цього типу спрямовані на те, щоб суб'єкт інтерв'ю несвідомо «розкрити» свої спогади або приховані думки з приводу розслідуваного інциденту. Проективні питання викликають мимовільні словесні формулювання і невербальні прояви, які оцінюються відповідно до певних стереотипів відповідей причетної і непричетної особи.

**Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності
кримінальної поліції України**

Таблиця 8

Згідно інформації, яку я отримав, ви... Ви повинні розуміти, що якщо ви причетні до..., розслідування це встановить, якщо це так, то ви повинні сказати мені це зараз.	А) Непричетний. Впевнено, без ознак нерішучості наполягає на своїй непричетності до інциденту. Б) Причетний. Відповідає ухильно, виявляє ознаки нерішучості.
Ви вірите у те, що цей злочин (пригоду) дійсно було вчинено?	А) Непричетний. Особи, зацікавлені у встановленні істини, не маючи підстав для викривлення відомої їм інформації, як правило, погоджуються з тим, що подія мала місце. При цьому вони не схильні заперечувати її деталі. Б) Причетний. У ситуаціях, коли ймовірність кримінальності події є суперечливою (хтось заявив про зникнення у нього грошей, виявлено нестачу, викрито підробку документів тощо), причетна особа намагається у будь-який спосіб відхилити від себе можливі підозри. Відповідь на це питання дає опитуваному можливість поставити під сумнів наявність самого факту протиправних дій.
Кого ви підозрюєте?	А) Непричетний. У пострадянській культурі не прийнято «здавати» своїх колег, проте для непричетних осіб все ж таки є характерною готовність дати відповідь, у якій можуть фігурувати ті чи інші особи, в тому числі й вони самі. Б) Причетний. Однозначна відмова виказати підозри. У роздумах причетної особи переважають представлення про реально існуючі зв'язки події (злочину) та її власної поведінки, тому опитуваному дуже важко відразу сформулювати логічну прив'язку сторонніх осіб до події (злочину). Тут можливі істотні помилки у роз'ясненні таких зв'язків і небезпека мимоволі видати ту інформацію, яка

	просто не може бути у розпорядженні зазначеної особи, якщо вона до цього не причетна. Щоб уникнути цього, вони, зазвичай, намагаються ухилитися від згадування конкретних імен та дають ухильні й розпливчаті відповіді. Але слід відмітити, що в разі інсценування та спроби «підставити» колегу можуть бути названі конкретні імена й обставини. Це питання має протиріччя в оцінці та більшою мірою призначене для збирання інформації про особливості стосунків у колективі.
За кого ви можете поручитися?	А) Непричетний. Непричетним особам легше вибудувати ранжування осіб, які з найменшою ймовірністю, на їхній розсуд, могли вчинити протиправні дії. Б) Причетний. Характерні ухильні відповіді у сукупності з навмисним розширенням переліку підозрюваних. Це питання має протиріччя в оцінці та більшою мірою призначене для збирання інформації про особливості стосунків у колективі.
Коли спіймають винних, як ви вважаєте, що мають з ними зробити?	А) Непричетний. Частіше зустрічається висловлювання про серйозне покарання (звільнення з роботи, кримінальне переслідування, іноді фізичне покарання). Б) Причетний. Знімає із себе відповідальність у прийнятті рішення: «я не знаю», «я таких рішень не приймаю», «нехай вирішує керівництво» і т. п. Причетний, знаючи про те, хто вчинив злочин, може виявити поблажливість та запропонує попередньо обговорити це питання на нараді, в колективі працівників, повернути назад гроші тощо, або ж применшить значення цієї події та запропонує покарання, яке не відповідає важкості злочину. Він може приводити виправдувальні аргументи, що пом'якшують обставини, применшувати провину, значення та суспільну небезпеку події.

**Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності
кримінальної поліції України**

Чи дали б ви їм другий шанс?	А) Непричетний. Відповідь «ні» без вагань. Б) Причетний. Знімає із себе відповідальність у прийнятті рішення. Невизначені, пишномовні висловлювання.
Ви знаєте напевно, хто це зробив?	А) Непричетний. Відповідь «ні» без ознак нерішучості та жестів-адаптерів. Б) Причетний. Поява невпевненості у відповіді із жестами-адаптерами.
Ви хотіли б узяти на себе частину провини та розділити покарання (виплачувати частину суми)?	А) Непричетний. Як правило, категорично відмовляються брати участь у виплаті частини компенсації. Вважають, що це має зробити лише людина, причетна до протиправних дій. Б) Причетний. Висказує готовність виплатити частину компенсації, пояснюючи це своїм бажанням допомогти колективу вийти із ситуації, що склалася.
Як ви думаєте, які будуть результати нашого розслідування і що воно покаже щодо вас?	А) Непричетний. Висказує позитивний результат. Б) Причетний. Йому важко відповісти. Може посилатися на можливі помилки при слідстві, а також на своє хвилювання під час інтерв'ю.

Для того щоб психологічна оцінка результатів інтерв'ю була максимально точною, необхідно стереотипи вербальних відповідей, отриманих від опитуваної особи в ході інтерв'ю, оцінювати паралельно з реакціями невербальної поведінки, які були розглянуті в попередньому підрозділі. При проведенні загального аналізу, невербальні ознаки або посилюють результати, отримані відповідно до словесних відповідей опитуваної особи, або суперечать їм. Остаточний висновок щодо правдивості чи неправдивості робиться

шляхом оцінки відповідності між словесними твердженнями підозрюваного, його невербальною поведінкою, та інформацією і доказами, наявними в розпорядженні фахівця.

Викладена структура інтерв'ю і психологічні критерії оцінки змісту відповідей і поведінки опитуваної особи дозволяють ефективно виключати непричетних осіб, а також робити припущення щодо причетності опитуваної особи до розслідуваної події. Безумовно, висновки про причетність повинні робитися з урахуванням інших методів криміналістики.

Рекомендації щодо проведення та аналізу стадії вільної розповіді.

Найважливішою стадією опитування і допиту для психологічної оцінки достовірності відомостей є стадія вільної розповіді. Мета оперативного працівника — створити умови для розкриття цієї стадії. Фраза, яка спонукає опитуваного до вільної розповіді, повинна бути максимально нейтральною, позбавленою конкретизації і привнесення зайвого змісту.

Найбільш коректними будуть такі фрази, як: «Розкажіть, будь ласка, з чого все почалося»; «Розкажіть, що вам відомо про те, що трапилося»; «Будь ласка, розкажіть мені в деталях, що ви знаєте про це і як ви можете це пояснити» і т. ін.

Почувши таку фразу, опитуваний може відразу перейти до розповіді з того моменту, з якого, на його думку, слід почати. Але опитуваний також може розгубитися і поставити питання, наприклад: «З чого саме треба почати — з того, як ми познайомилися, або з того дня, коли це все сталося?». У цьому випадку працівник, що проводить опитування, може відповісти, використовуючи частину питання опитуваного, наприклад: «Почніть із знайомства».

У процесі вільної розповіді небажано ставити будь-які питання, оскільки вони переривають природний хід ремінісценцій, що значно знижує інформативність і діагностичну значимість цієї стадії. Питання слід підготувати в процесі викладення показань опитуваним, на стадії вільної розповіді і перейти до їх обговорення під час деталізуючої

стадії. Доречним із боку фахівця в ході цієї стадії буде здійснення зворотного зв'язку, у вигляді щирої зацікавленості, яка супроводжується дозованим контактом очей, фразами підтримки («ага», «так», «добре», «зрозуміло»), репліками-резюме, кивками голови, які вказують на зацікавленість і сфокусованість уваги на розповіді. Переривати опитуваного допустимо в тих випадках, коли він протягом тривалого часу (більше однієї хвилини) викладає нерелевантну інформацію, тобто повідомляє відомості, які мають віддалене відношення до розслідуваної події, або коли опитуваний вдається до морально-етичних і філософських міркувань.

Тривалість вільної розповіді залежить від декількох факторів:

- від структури (кількість епізодів, велика тривалість у часі) розслідуваної події;
- від того, вдалося чи не вдалося встановити комунікативний контакт працівника, який проводить опитування, з особою, яку опитують, і сформувати довірчу атмосферу;
- від психологічних особливостей особистості опитуваного;
- від фізичного і психічного стану опитуваної особи на момент опитування;
- від бажання або небажання опитуваного співпрацювати і т. п.

Таким чином, з огляду на перераховані вище фактори, бажано, щоб працівник, який проводить опитування, надав можливість опитуваному за власною ініціативою припинити розповідь, коли він сам вирішить, що сказаного досить. Це дозволить — на основі часу, витраченого на вільну розповідь, і її змістової складової — встановити, чи впливали якісь фактори на вільну розповідь, і якщо так, то які саме, яким чином, чи можна при необхідності їх усунути.

Нижче в Таблиці 9 представлений короткий огляд психологічних ознак, характерних для правдивої і неправдивої розповіді.

Таблиця 9

Психологічні ознаки, характерні для правдивої розповіді (психологічні ознаки достовірності ¹)	Психологічні ознаки, характерні для вигаданої розповіді або із внесеними значними змінами з метою приховування важливої інформації (психологічні ознаки недостовірності ²)
Правильна, логічна послідовність відомостей, що повідомляються	Алогічність, протиріччя відомостей, що повідомляються
Багата деталізація зі згадуванням другорядних деталей	Бідна деталізація, схематичність відомостей, що повідомляються
Відсутність прогалин у часі	Наявність прогалин у часі
Прив'язка у просторі опитуваною особою власних дій та дій інших людей, що брали участь у події (місце розташування учасників події у просторі з описом об'єктів навколишнього середовища)	Відсутність чіткої прив'язки у просторі самого себе та інших учасників події
Детальний опис власних дій і дій інших учасників події (послідовність і характер дій, біомеханіка)	Сплутаний, суперечливий, схематичний опис власних дій і дій інших учасників події
Цитування власних висловлювань та висловлювань інших учасників події (якщо подія передбачала мовленнєву взаємодію)	Відсутність або схематичний опис мовної взаємодії учасників події

¹**Психологічні ознаки достовірності** — це одиниці мови, що включають перцептивну інформацію (візуальні подробиці, звуки, запахи, смак та відчуття), контекстуальну інформацію (деталі про місце та час події), інформацію про дії / взаємодії та афективну інформацію (опис емоцій, що виникають у ході події), які в деяких випадках можуть супроводжуватися жестами-ілюстраторами та міміко-пантомімічними проявами. Ці ознаки відображають різні сторони об'єктивної дійсності.

²**Психологічні ознаки недостовірності** — це змістові та вокальні одиниці мови, міміко-пантомімічні прояви, які є індикаторами стресу та активного розумового процесу, що перешкоджає вільному викладенню свідчень.

**Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності
кримінальної поліції України**

Внесення за власною ініціативою уточнень у відомості, що повідомляються	Відсутність мотивації вносити уточнення у викладені відомості
Повідомлення про перцептивну інформацію (візуальні подробиці, звуки, запахи, смак і відчуття), сприйняту в момент події	Відсутність викладення перцептивної інформації
Характерним є опис емоцій, що виникли в ході події	Відсутність згадок про емоційний стан на момент події
Активне використання жестів-ілюстраторів упродовж усієї розповіді	Можливий прояв реакції замирання (зниження рухової активності) при обговоренні значущої теми, прояв жестів-адаптерів (заспокоїливих поведінкових патернів)
Узгодженість деталей події при повторному опитуванні	Неузгодженість деталей події при повторному опитуванні

Таким чином, надання опитуваній особі можливості вільної розповіді дозволяє працівнику, що проводить опитування, оцінити здатність опитуваного до самостійного викладення відомостей, його рівень деталізації і уточнень за власною ініціативою, а також виключити суттєвий вплив (навіювання, підказки, натяки) на викладення відомостей.

Практика застосування зазначених психологічних ознак достовірності / недостовірності показує, що в ситуації цілковитої самообмови з боку опитуваної особи у відповідях, як правило, відсутня вільна розповідь (або вона дуже коротка — до 2-х хвилин), комунікативну взаємодію опитуваної особи з працівниками оперативних підрозділів поліції побудовано у формі «питання — відповідь», спостерігається при цьому бідна деталізація (схематичність), алогічність, відсутнє цитування себе та інших учасників події, схематичний опис фізичної взаємодії, спостерігається мінімальність показань, які були зафіксовані в різний час, тощо.

Навпаки, наявність великої кількості психологічних ознак достовірності в показаннях і їх повторюваність при наступних опитуваннях свідчить про володіння опитуваною особою інформаційними, просторовими, статичними, динамічними і часовими характеристиками, які є аргументом на користь правдивості розповіді.

Викладені вище положення знайшли своє підтвердження у низці зарубіжних і вітчизняних наукових досліджень, а також служили методичною основою при проведенні психологічних експертиз за відеоматеріалами слідчих дій.

Безумовно, проведені дослідження у такій непростій сфері, як психологічна оцінка достовірності інформації, що повідомляється, не можна вважати достатніми, вони потребують подальшої науково-теоретичної розробки і удосконалення на практиці. Однак досвід зарубіжних фахівців і отриманий вітчизняний досвід свідчать про те, що психологічна оцінка відомостей, які повідомляються, враховуючи наявні не вирішені проблеми, може виступати в якості ефективного допоміжного засобу для встановлення обставин події та дозволяє використовувати в процесі розслідування кримінальних справ додатковий арсенал сучасних науково-психологічних засобів.

Застосування поліграфа для перевірки достовірності вербальної інформації, що надходить у процесі проведення ОРД.

Перевірка інформації, що надходить до оперативного працівника, можлива не тільки охарактеризованими вище психологічними способами, але й опитуванням із застосуванням поліграфа. В Україні в оперативно-розшуковій діяльності, як і в слідчих та судових провадженнях, поліграф використовується досить давно і вельми продуктивно.

Упродовж усієї багатовікової історії людство завжди цікавила проблема правди і брехні. Ще в давні часи правителі різних народів і їх суди використовували всілякі способи для викриття брехуна і встановлення істини. Найчастіше ці способи мали варварський характер. Так, у минулі століття, як у Західній Європі, так і в Давньоруській державі (Київ-

ській Русі), великого поширення набули складні, ритуального характеру процедури викриття брехні. Наприклад, складена в XI столітті за Ярослава Мудрого перша збірка цивільних статутів Стародавньої Русі, яка отримала назву Руської правди, дозволяла застосування «Судів Божих» у позовах між громадянами, де проводилося випробування розпеченим залізом або окропом. Аналогічні норми були закріплені і в західноєвропейських варварських правдах.

У міру зміцнення влади державних правителів, перевага віддавалася такому старому і випробуваному методу встановлення істини, як тортури. Особливо це стосувалося справ про державну зраду, про підливну єретичну діяльність і чаклунство. Застосування тортур, із використанням різноманітних технічних пристосувань, у цих випадках було прямо прописано в середньовічних і пізніших Кримінально-судових укладеннях, оскільки основним доказом вважалося зізнання обвинуваченого. Зізнання іменувалося «царицею доказів», і катування висувалося як основний засіб отримання зізнання.

Кримінальне процесуальне законодавство, дотримуючись прав людини, зараз розвивається в напрямку встановлення все більш жорстких рамок діяльності органів кримінального переслідування, у тому числі визначення вичерпного переліку джерел доказів і процесуальних дій, в ході яких ці докази можуть бути отримані.

Однак при прагненні отримання рівноваги між державним примусом і правами людини виникає нерівність між само-обмеженими можливостями держави і необмеженими можливостями злочинців, які ретельно продумують свої злочини, використовуючи для знищення чи приховування їх слідів досягнення науки і техніки. До того ж через часті випадки правового формалізму, під гучні висловлювання — «дотримання прав людини», в правовій системі відбувається іноді відрив деяких законодавчих норм від тих реалій життя суспільства і його громадян, заради яких, власне, і створюється вся правова сфера держави і суспільства. Тому в сучасних умовах майже тотальної протидії злочинності та

корупції, на рівні дотримання прав і законних інтересів людини, необхідно в обов'язковому порядку розвивати і використовувати нові інноваційні можливості отримання доказів у сучасному судочинстві.

Однією із сучасних таких можливостей є поліграф. Його можна впевнено розглядати не тільки як психолого-криміналістичний спосіб виявлення прихованої інформації та брехні, але й як тактичний метод перевірки оперативної інформації, перевірки ймовірних версій причетності або непричетності конкретної особи до підготовки або вчинення злочину.

Практика застосування поліграфа при попередженні і розкритті злочинів переконливо довела, що він дає можливість своєчасно звузити коло підозрюваних осіб, оперативно, «по гарячих слідах», відпрацювати основні оперативно-значимі версії з урахуванням обставин вчинення злочинів, що відкриваються, та особистісних характеристик підозрюваних, виявити не тільки причетність або непричетність опитуваного до скоєного злочину, а й визначити його роль у злочинному ланцюзі, розкрити тактику скоєння злочину, встановити організаторів і співучасників, знайти речові докази, перевірити ще раз показання свідків, заявників та інше, своєчасно вжити заходів до відшкодування матеріальних збитків, заподіяних злочинними діяннями. Все це дозволяє заощадити часові, матеріальні та людські ресурси при розкритті та слідстві злочинів.

Слід зазначити, що, окрім Конституційних норм, правові підстави щодо застосування поліграфа у досудовому слідстві (стосується й оперативно-розшукової діяльності) містяться у чинному (оновленому) Кримінальному процесуальному кодексі України, а також у іншому законодавстві*.

---

* Конкретними правовими підставами проведення спеціальних психофізіологічних досліджень (опитувань) із застосуванням поліграфа є: ч. 4 ст. 38; ч. 1 ст. 243; ч. 2 п. 4 і 5 ст. 244 КПК України, покладається проведення даного виду тестувань у зв'язку з відсутністю в державних установах Міністерства юстиції України даного виду експертної діяльності.

Що стосується переліку інших необхідних правових норм, що регулюють зазначену вище діяльність, то вони містяться в:

Проте, багато питань щодо використання спеціальних знань відповідного профілю в ОРД залишаються малодослідженими або дискусійними. До їх переліку належать і знання, пов'язані з виконанням фахівцями-поліграфологами судових психофізіологічних експертиз з використанням поліграфа.

Звісно, що одним із таких прийомів є виявлення прихованої інформації за допомогою поліграфічних пристроїв.

---

1) ст. 17, 20, 22, 47, 69, 84, 93, 101, 242 243 КПК України (для суддів ст.ст. 75, 77, 196, 273);

2) ст. 53, 54, 57, 59, 60, 66, 133, 134, 143, 144 ЦПК України;

3) ст. 7, 9, 10 Закону України «Про судову експертизу»;

4) ст. 8 п. 1 та п. 18 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

4) ст. 20 п. 10 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність»;

5) ч. 1 і 2 ст. 50 Закону України «Про Національну поліцію»;

6) наказів МВС України:

— «Про проведення експерименту з використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ» № 743 від 28.08.2001 р.;

— «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України», зареєстрованого в Міністрії України 27.10.2004 р № 1365/9964, № 842 від 28.07.2004 р.;

7) інструктивних документів:

— «Інструкції про порядок використання в діяльності ОВС поліграфів (комп'ютеризованих пристроїв реєстрації психофізіологічних реакцій людини)», затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 27.10.2004 р. за № 1373/9972;

— «Інструкції з використання комп'ютерних поліграфів у роботі Міністерства доходів і зборів України», затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 11.10.2013 р. за № 1748/24280. Вищезазначена Інструкція на сьогоднішній час використовується в роботі Державної фіскальної служби України;

— «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженої Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5), зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 02.01.2013 р. за № 1/22533. І з урахуванням змін, внесених від 27.07.2015 р. за №1350/5 в «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 29.07.2015 р. за № 915/27360, про доповнення розділу VI п. 6.8 «Про можливість проведення опитувань з використанням спеціального технічного засобу — комп'ютерного поліграфа» та ін.

Нагадаємо також, що починаючи з 01.11.2010 року професію «експерт-поліграфолог» офіційно включено до Національного класифікатора професій України (код 2144.2) (наказ Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 року № 237).

В емоційній моделі інструментальної детекції брехні під брехнею буде розглядатися вербальне повідомлення, яке відповідає таким ознакам:

1. Інформація, якою володіє людина, що збирається її повідомити, суб'єктивно оцінюється нею як справжня, відповідна реальній дійсності;

2. Вербально передана інформація суб'єктивно оцінюється людиною, що її повідомляє, як невідповідна реальній дійсності;

3. Акт передачі спотвореної інформації ініційований основною метою людини, що звітує, — навмисно і приховано створити у того, хто сприймає цю інформацію, невірне, спотворене уявлення щодо реальної дійсності.

Виходячи з представлених ознак, брехня в емоційній моделі інструментальної детекції брехні визначається як словесне повідомлення, в якому людина свідомо спотворила інформацію, відому їй і суб'єктивно оцінювану нею як свідомо справжню, для навмисного і прихованого введення в оману іншу людину.

Таким чином, дослідники природи брехні ділять її на 2 види. Перший — це брехня як спотворення інформації. Коли людині ставлять запитання, вона не хоче говорити правду, але й промовчати не може. Щоб уникнути можливих негативних наслідків, вона починає щось розповідати, прибирати зі своєї розповіді небезпечні моменти, придумувати і додавати правдоподібні, в результаті виходить складно, але не те, що є насправді. Відбувається навмисне спотворення інформації. Така брехня буває або спонтанною, коли на ходу придумують, або заздалегідь підготовленою, у вигляді легенди. Другий вид — це брехня як замовчування. Коли у людини щось запитують, вона згадує, але не хоче відповідати правду і каже — не пам'ятаю, не знаю, не бачила, не чула. В такому випадку, будь-яка розмова зводиться до мінімального спілкування, для винної особи це дає можливість не проговоритися і випадково не видати себе. Так само можливі варіанти комбінованої брехні, коли щось розповідають, потім не пам'ятають, потім знову

розповідають. Виходячи із загальної концепції брехні — це явище завжди тільки свідоме й умисне.

З природної точки зору, обманювати — це нормально, до цього все живе вдається, щоб пристосуватися і вижити. Еволюція виживання полягає в умінні і здатності замаскуватися, тобто ввести в оману, тобто обдурити поведінкою або зовнішнім виглядом. Всі живі істоти вдаються до обману, щоб уникнути небезпеки у вигляді загибелі і вижити. Термін брехня застосовується лише до людини, тому брешуть тільки люди і роблять це словами.

З фізіологічної точки зору, за допомогою поліграфа відбувається реєстрація роботи серця з динамікою пульсу і артеріального тиску; змін в амплітуді дихання, динаміки потовиділення через реєстрацію шкірного опору і інших параметрів. Людина, як і все живе в природі, теж проходила еволюцію, і питання виживання було першорядним. У стародавніх людей небезпеки могли виникати двох видів — активні та пасивні. До пасивних можна віднести голод, до активних — стихійні лиха, хижаків, агресивних одноплемінників. Саме активні небезпеки часто виникали раптово, і потрібно було дуже швидко від них або рятуватися, буквально тікаючи, або себе захищати, власне боротися за своє життя.

Щоб успішно тікати або битися, треба, щоб організм людини був до цього готовий швидко і міг тривалий час таке навантаження виконувати. Під готовністю організму ми розуміємо, що в м'язах має бути крові більше, ніж зазвичай, це дозволяє їм більш ефективно і тривалий час виконувати фізичне навантаження. Серце починає більш активно працювати, ми говоримо — частішає пульс, відповідно піднімається артеріальний тиск, що дозволяє швидко накачати кров у м'язи, прокачувати її через весь організм, доставляти живлення на клітинному рівні (наприклад, глюкоза, кисень та ін.) і вимивати продукти життєдіяльності (наприклад, молочну кислоту та ін.) з м'язових тканин. З огляду на те, що кисень є одним із головних продуктів живлення, в тому числі і для головного мозку, його спо-

живання сильно зростає за рахунок підвищення концентрації уваги, розумової активності, збільшення фізичного навантаження в цілому, тому завжди в стресовому стані у людини збільшується його споживання. Саме через збільшення або почастищення амплітуди дихання відбувається насичення крові киснем. Через збільшення загального фізичного, емоційного і когнітивного навантаження на організм в цілому, збільшується кількість хімічних процесів, починає вироблятися більше тепла, тому запускається процес більш інтенсивного потовиділення, що дозволяє регулювати температурний баланс в організмі. В ході еволюції людини всі фізіологічні процеси для виживання стали запускатися дуже швидко.

Всіма пусковими процесами фізіологічних змін в організмі людини керує її підсвідомість, вона не може вольовим зусиллям за власним бажанням визначати: потіти їй чи ні, боятися чи не боятися. Вся інформація з навколишнього світу в мозок людини потрапляє через органи чуття — зір, слух, нюх, дотик — є локатори, які відповідають за нашу безпеку. Саме через органи чуття мозок збирає й аналізує інформацію навколо, і робить це без нашого свідомого втручання. Якщо від них надходить сигнал, і лімбічна система, виходячи з досвіду, записаного в пам'яті людини, сприймає інформацію як небезпечну для життя, то запускаються зазначені процеси фізіологічних змін, що дозволяє дуже швидко бути готовим, щоб від небезпеки тікати або битися.

Психологічні і фізіологічні особливості реагування людини на небезпеку були покладені в основу створення і розробки методик тестування із застосуванням поліграфа. Під кожен конкретний випадок складаються спеціальні тести. Залежно від існуючої техніки тестування кожен тест може містити різну кількість питань, від 6 до 15, сама кількість тестів так само може бути різною — від 1-2 до 20-30. Залежно від методичних підходів питання тесту можуть обговорюватися всі, а може тільки їх частина. Головна вимога — всі питання для особи, що перевіряється, повинні бути максимально зрозумілі. Після попереднього об-

говорення питань їх ставлять ще раз, але вже під контролем поліграфа, таким чином проводиться запис тесту. Фактично, процедура опитування із застосуванням поліграфа складається з двох частин — обговорення питань тесту і запису тесту. Якщо людина на питання поліграфолога відповідає чесно, то вона хвилюється у відповідь на всі питання приблизно з однаковою силою, вона внутрішньо точно знає, що небезпеки немає. Якщо ж людині є що приховувати, то вона точно знає, яке з питань несе для неї небезпеку викриття, і коли людина чує те саме, небезпечне для неї питання, її мозок на це питання реагує так, як і на будь-яку іншу небезпеку, підсвідомість сама, без вольового і свідомого втручання, запускає необхідні психофізіологічні процеси, основне завдання яких — це порятунок втечею або бій. Методична правильність і професійні вміння використовувати існуючі техніки проведення опитувань із застосуванням поліграфа дозволяють з дуже високим ступенем достовірності виявляти осіб, що свідомо приховують небезпечну для себе інформацію. Саме на емоціях страху і почуття самозбереження заснована технологія використання поліграфа для діагностики та виявлення брехні.

Результативність процедури проведення опитувань із застосуванням поліграфа та отримання об'єктивних результатів залежить від кількох важливих факторів. Поліграфологи користуються спеціальними методиками, які відносяться до розряду психологічних технологій. Ці спеціальні методики створювалися і удосконалювалися протягом останніх 90 років, починаючи приблизно з початку 1920-х років. Перш за все приватні компанії, а потім вже і державні відомства багатьох держав, в тому числі спецслужб, виділяли для розвитку і вдосконалення цього напрямку великі фінансові кошти, залучали для розробки приладів та методичних прийомів тестування найкращих фахівців із різних галузей. У підсумку, на сьогоднішній день ми маємо набір досить ефективних методичних технік для виявлення і реєстрації інформації, що свідомо приховується, про дії людини в минулому. Таким чином, технологія проведення

тестування на поліграфі, як і будь-яка інша технологія, наприклад приготування цукерок, або масаж, або виховання, або лікування, заснована на чіткому виконанні послідовних етапів і правил. Від правильності дотримання поліграфологом даних кроків, від ступеня його професійного розуміння і вміння користуватися методичним арсеналом, від ступеня його інтелекту, словникового запасу, життєвого досвіду і особистих людських якостей, безпосередньо залежить правильна інтерпретація результатів і об'єктивність остаточних висновків.

Об'єктом дослідження при проведенні психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа (далі ПФД) є сама особа, що перевіряється, і проявлені нею психофізіологічні реакції (дії і процеси) на запропоновані словесні стимули. Проведення цього психофізіологічного дослідження за допомогою електронного поліграфного комплексу дозволяє відстежувати та реєструвати динаміку психофізіологічних реакцій опитуваної особи у відповідь на запропоновані вербальні стимули і перетворювати фізіологічні показники активності дихальної, серцево-судинної систем, електричної активності шкіри та інших вищезазначених в електричні сигнали, які переводяться у фізичні величини і потім відображаються у вигляді графіків (поліграм). Такий спосіб інструментальної фіксації і реєстрації результатів психофізіологічного дослідження особи набуває матеріального вигляду, що відповідно дозволяє на підставі використання загальнонаукових криміналістичних методів (кваліфіковане спостереження, вимірювання, комплексний опис і порівняння) проводити їх аналіз і робити експертні висновки.

У криміналістиці, крім матеріальних слідів, можуть досліджуватися й ідеальні сліди злочинів. Як відомо, до них відносять криміналістично значиму (релевантно-кримінальну) інформацію, сприйняту і відображену людиною у вигляді уявних образів у пам'яті, яка може бути нею відтворена у вербальній (тобто словесній) або іншій формі або вийнята з її пам'яті засобами, допустимими для використання в кримінальному судочинстві.

Відображення будь-яких подій у живій природі відбувається в свідомості і пам'яті людей у вигляді уявних образів цієї події, обставин, при яких вона відбувалась, суб'єктивних переживань, відчуттів, тобто є різновидом «відбитків» подій минулого, що зберігаються в пам'яті людини в уявній (образній) формі, а не в предметній (речовій). Матеріалізація ідеальних слідів відбувається, як правило, в процесі бесіди (допиту) з використанням вербальних (мовних), візуальних, звукових засобів спілкування і т. д. В основі цього феномена лежить наступне: події (явища, предмети, об'єкти) зовнішнього світу сприймаються людиною різними органами почуттів і вкарбовуються в її пам'яті у вигляді тих чи інших образів незалежно від того, через який аналізатор вони були сприйняті. Зокрема, сприйнята візуально інформація в результаті діяльності різних структур мозку трансформується в сукупну активність безлічі нейронів, які утворюють нейрональний слід тієї чи іншої події у вигляді енграми (тобто сліду пам'яті, сформованого в результаті отримання якоїсь інформації). Це нейрофізіологічне відображення конкретної зовнішньої події постає в свідомості людини як образ даної події. В подальшому, при добуванні інформації з пам'яті можна вважати, що людина «прочитує» зоровий образ із пам'яті, відтворюючи його за допомогою усної або письмової мови або моделі (наприклад, зображення на фотографії), при цьому відчуває різні емоції і переживання. Якщо яка-небудь інформація надходить через слуховий аналізатор, то, в принципі, відбувається той самий процес: психіка людини, обробляючи словесний матеріал, виділяє з нього зміст, значення і зберігає його у вигляді відповідних слідів пам'яті (енграм).

Виявлення і реєстрація ідеальних слідів у пам'яті можливі шляхом проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа (ПФД), яке можна позначити як комплексну процедуру, що складається з послідовних, методично обґрунтованих дій, із фіксацією різних психофізіологічних реакцій на поставлені експертом-поліграфологом питання, тобто за допомогою впливу на слуховий

аналізатор або візуальний аналізатор випробуваного, наприклад шляхом пред'явлення окремих предметів, фотографій і т. д. Зазначені стимули використовуються для реалізації програми дослідження, що складається з набору тестів.

В основу ПФД покладено використання психофізіологічного феномена, суть якого полягає в тому, що стимул (слово, предмет, фотографія і т. п.), що несе людині значимому в конкретній ситуації інформацію про подію, образ якої зображений в її пам'яті у вигляді ідеальних слідів, стійко викликає фізіологічні реакції, що перевищують реакції на запропоновані в тих же умовах однорідні стимули, не пов'язані з цією подією, і такі, що не несуть людині значимої інформації. Такі дослідження слідів подій минулого в криміналістиці отримали нову назву — «віртуальна трасологія».

Якщо звернення до пам'яті відбувається методично коректно, але людина не причетна до встановлюваної події і нічого не приховує про це в ході дослідження, то значимий стимул не зачіпає емоційної пам'яті особи, що перевіряється, та ідеальних слідів, що зберігаються в ній. У результаті нейронні структури мозку, що беруть участь у процесі відтворення подій минулого з пам'яті, не отримують додаткової активації, і поліграф не реєструє виражені фізіологічні реакції при пред'явленні людині значимих стимулів, які в разі прихованої обізнаності можуть виявлятися незалежно від волі і бажання особи, що перевіряється, і свідчать про наявність в її пам'яті ідеального сліду про значиме (релевантне) діяння.

Організаційне забезпечення ПФД на всіх стадіях його проведення здійснює Ініціатор (у ОРД – працівник, керівник оперативного підрозділу, слідчий) який діє в порядку, передбаченому чинним законодавством, надає поліграфологу інформацію і матеріали, необхідні для проведення ПФД, характер і обсяг яких визначає поліграфолог.

Саме на Ініціатора покладається обов'язок із забезпечення прибуття особи, щодо якої планується проведення ПФД, у встановлений час і місце, а також щодо забезпечення безпеки проведення ПФД.

З метою підвищення результативності ПФД його слід проводити в умовах, що виключають спілкування обстежуваного з особами, які безпосередньо не задіяні в організації і проведенні дослідження. Рішення про присутність у приміщенні, в якому проводиться ПФД, інших осіб, окрім поліграфолога та обстежуваної особи, приймається поліграфологом спільно з Ініціатором відповідно до вимог чинного законодавства.

Слід зауважити, що ПФД не проводиться:

- щодо осіб молодше 14 років (обстеження особи старше 14 років, але яка не досягла 16-річного віку, здійснюється лише за наявності письмової згоди батьків або законного представника цієї особи; при проведенні ПФД щодо неповнолітнього, який не досяг віку 16 років, участь педагога або психолога обов'язкова);

- при фізичному або психічному виснаженні суб'єкта, а також якщо суб'єкт перебуває в стані сонливості або неконтрольованого збудження, не може координувати свої рухи і т. п.;

- при наявності у суб'єкта психічного захворювання або розладів, а також у разі загострення захворювання, пов'язаного з порушенням серцево-судинної або дихальної діяльності;

- регулярного вживання особою психоактивних речовин, наприклад наркотичних речовин або сильнодіючих лікарських препаратів;

- перебування обстежуваного в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння;

- наявності даних про вагітність обстежуваної особи (друга половина періоду вагітності);

- з метою прогнозування дій обстежуваної особи або її намірів, не підкріплених конкретними діями;

- в разі, якщо поліграфолог знаходиться в службовій або іншій залежності від обстежуваної особи, а також за наявності інших обставин, що дають підставу вважати, що поліграфолог особисто, прямо чи опосередковано, зацікавлений у необ'єктивному результаті ПФД.

При наявності причин, що перешкоджають проведенню ПФД, дослідження зупиняється. Питання про його відновлення вирішується поліграфологом спільно з Ініціатором залежно від можливості усунення причин, що перешкоджають проведенню ПФД.

При проведенні ПФД може здійснюватися аудіо-, відеозапис в установленому чинним законодавством порядку (при проведенні судової психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа відеозапис має проводитися синхронно з реєстрацією фізіологічних показників).

Поліграфолог зобов'язаний:

- проводити ПФД тільки при наявності письмової згоди обстежуваної особи;

- ознайомити обстежувану особу з питаннями, які будуть їй поставлені в ході тестування на поліграфі;

- припинити проведення тестування на поліграфі в разі погіршення самопочуття обстежуваної особи в ході тестування; відмови обстежуваної особи від продовження тестування; недотримання обстежуваною особою інструкцій поліграфолога, обумовлених методичними вимогами до проведення ПФД;

- дати на вимогу роз'яснення ініціатору щодо організації та технології проведення ПФД;

- пред'явити ініціатору висновок за результатами ПФД і матеріали ПФД (за необхідності);

- зберігати в таємниці інформацію, яка стала йому відома у зв'язку з проведенням ПФД, за винятком випадків, коли передача такої інформації здійснюється відповідно до законодавства України.

Поліграфолог повинен:

- знати основи психофізіології та професійно володіти основними методиками проведення ПФД;

- вміти професійно поводитися з поліграфом, на якому проводиться дослідження;

- вільно володіти мовою, якою проводиться ПФД, при роботі без перекладача (за необхідності — елементами спеціальної термінології, сленгу, жаргону);

- можливість висловити свої думки при обговоренні питань з обстежуваним (пояснюючи що-небудь, говорити по суті, уникаючи вживання малозрозумілих для обстежуваного професійних термінів);
- проявляти наполегливість і не випускати зі своїх рук ініціативу під час проведення дослідження;
- припиняти багатослівність, домагатися від обстежуваного коротких, але змістовних відповідей на запитання;
- бути пильним і виявляти значущі зміни в поведінці обстежуваного;
- творчо змінювати тактику проведення ПФД відповідно до обстановки, інформації, що надходить, або динаміки стану обстежуваного;
- проявляти витримку і такт, доброзичливість і шанобливе ставлення до обстежуваного;
- створювати ділову, але в той же час спокійну і довірчу атмосферу протягом усього дослідження;
- бути охайно одягненим, своїми діями й виглядом демонструвати високий рівень професіоналізму;
- приступати до дослідження в доброму фізичному і психічному стані.

Підготовка до проведення ПФД

На етапі підготовки до проведення ПФД відбувається конкретизація цілей і завдань дослідження, визначаються терміни і місце його проведення.

Поліграфолог знайомиться з наданими в його розпорядження матеріалами; при необхідності витребує додаткові матеріали від ініціатора. Вибирає матеріал для підготовки тестів.

Підбирається і готується приміщення для проведення ПФД (при необхідності — спільно з ініціатором).

За місцем проведення дослідження встановлюється і налаштовується обладнання: поліграф, комп'ютер, звуко- і відеозаписувальна апаратура.

Процедура тестування на поліграфі

Тестування на поліграфі передбачає пред'явлення обстежуваній особі стимулів, об'єднаних у тести в особливому, методично обумовленому порядку. Тести попередньо

обговорюються з обстежуваним. Перед пред'явленням чергового тесту слід переконатися, чи правильно зрозумів обстежуваний зміст обговорених питань.

Тест, в залежності від використовуваної методики, може містити від 5 до 15 питань. Поліграфолог ставить питання рівним, помірно гучним, монотонним голосом, уникаючи інтонаційних акцентів. Інтервал між озвученими питаннями, в середньому, становить 25-30 сек. Пред'явлення кожного наступного питання допускається тільки після того, як припинилася реакція на попереднє запитання.

Безпосередньо перед пред'явленням наступного тесту поліграфолог кожен раз дає інструкцію обстежуваному сидіти спокійно, не рухатися, дивитися прямо перед собою і відповідати на всі питання правдиво (якщо не було інших вказівок) і однозначно — «Так» або «Ні». В жодному разі поліграфолог не повинен давати інструкцію обстежуваному — «ні про що не думати під час тесту». Навпаки, можна попросити обстежуваного зосередитися на тестуванні і уважно слухати питання, незважаючи на те, що вони повторюються.

Після пред'явлення останнього питання тесту поліграфолог оголошує перерву на 1-2 хвилини.

Кожен тест слід пред'являти 3-5 разів. Послідовність питань у тесті при цьому може змінюватися (або не змінюватися) залежно від того, яка методика використовується. В інтервалах між пред'явленням одного і того ж тесту поліграфолог може поцікавитися у обстежуваного, які питання і чому викликали у нього незадоволення або занепокоєння, а також, якщо необхідно, пропонує переформулювати їх більш прийнятним для обстежуваного чином.

В процесі озвучування питань і реєстрації реакцій обстежуваного при відповіді на них (з метою спрощення подальшого аналізу та інтерпретації поліграм як самим поліграфологом, так і іншими фахівцями) поліграфологу слід робити позначки на поліграмі, вказуючи:

- межі кожного питання (іншого тривалого подразника);
- порядковий номер питання;
- відповіді обстежуваного «Так» або «Ні», відповідно;

- початок пред'явлення тесту і його порядковий номер;
- завершення пред'явлення тесту;
- момент центрування графіка;
- зміну посилення в каналі поліграфа;
- момент руху обстежуваного, глибокий вдих, різкий видих, кашель, чхання, шмигання носом, позіхання, гикавка, зміна інтонації голосу при відповіді тощо;
- зовнішній шум;
- тиск повітря в манжеті та опір шкіри до і після пред'явлення тесту.

У процесі пред'явлення тестів необхідно постійно стежити за якістю реєстрації фізіологічних показників і за станом датчиків. Особливу увагу треба звертати на манжету сфігмоманометра: вона не повинна торкатися грудної клітини, тиск у ній завжди має залишатися постійним (в межах 40-60 мм рт.ст.). Якщо обстежуваний скаржиться на дискомфорт, створюваний манжетою, її слід перенести на іншу руку, відповідно помінявши на руках положення датчиків, або замінити пальцевим датчиком тиску або датчиком фотоплетізмограми. У той же час поліграфолог не повинен сам ставити запитань про дискомфорт, пов'язаний із манжетою, щоб штучно не спровокувати його появу.

При появі у обстежуваного ознак дратівливості або гніву (наприклад, при появі різких і гучних відповідей) слід припинити тестування і пояснити обстежуваному ще раз мету і сенс всієї процедури, нагадавши, що подібні відповіді призводять до спотворення реакцій «не на його користь». Тестування також переривається, якщо обстежуваний із самого початку безперервно рухається, кашляє і т. д. Його ще раз попереджають про необхідність суворого дотримання інструкцій поліграфолога. Всі коментарі слід робити тільки після завершення пред'явлення тесту, тому що поява артефактів може свідчити про протидію обстежуваного процедурі.

У разі, коли в процесі тестування у обстежуваного нарастає або зберігається стійкий стан емоційної напруги, і він інтенсивно реагує практично на всі питання, доцільно

змінити порядок дослідження і пред'явити довгий перелік виключно нейтральних питань. Якщо після цього стан гіперактивності у обстежуваного зберігається, тестування на поліграфі слід припинити, ретельно розібратися в причинах занепокоєння обстежуваного і, за можливості, провести тестування повторно.

Коли поліграфолог відзначає зниження фізіологічної реактивності обстежуваного, він повинен використовувати різні прийоми стимуляції: проведення короткочасного тестування пам'яті і уваги обстежуваного в перервах між пред'явленням тестів; проведення спеціального тесту зі звуковим біологічним зворотним зв'язком; додаткове акцентування уваги обстежуваного на значимості для нього проведеного дослідження та його результатів; вживання, в залежності від стану здоров'я та уподобань обстежуваного, міцного чаю або кави в перерві між пред'явленням тестів (треба враховувати, що стимулюючий ефект кави розвивається через 15 хвилин після її вживання). Не слід використовувати прийоми стимуляції стосовно емоційно нестабільних обстежуваних.

В якості діагностичного прийому перевірки реактивності обстежуваного можна використовувати послідовне пред'явлення декількох фізичних (наприклад, хлопок у долоні, легкий дотик до шиї рукою) і психічних (низка простих запитань — «Чи зручно сидіти?», «Чи не заважають датчики?» і т. п.) стимулів. Значне перевищення величини реакцій (особливо ШГР) на фізичні стимули по відношенню до реакцій на психічні може свідчити про прийом будь-яких фармакологічних препаратів.

При наявності підозр, що обстежуваний навмисно використовує фармакологічні препарати з метою протидії ПФД, у нього по завершенні тестування на поліграфі уповноваженою на те особою можуть бути взяті зразки слини або сечі для подальшого хімікотоксикологічного аналізу.

Слід звернути увагу на те, що ефективність тестування на поліграфі можуть знизити:

- дискомфорт будь-якої природи (туті датчики, незручне крісло, надмірно тривале дослідження, некомфортна

температура в приміщенні і т. д.), який при виявленні підлягає негайному усуненню;

- тривала психічна напруга обстежуваного в очікуванні проходження ПФД, а також тривала передтестова бесіда;
- дія природних механізмів психологічного захисту (витіснення, раціоналізація та ін.) у обстежуваного;
- негативне ставлення обстежуваного до поліграфолога (якщо останньому не вдалося встановити нормальний психологічний контакт з обстежуваним, він повинен відмовитися від проведення дослідження);
- невірна побудова запитань з точки зору лінгвістики, особливо перевірочних і контрольних;
- деякі особливості особистості обстежуваного (високий рівень психопатії, невротизм, патологічна брехливість і т. п.);
- висока ситуативна емоційна напруженість (якщо вона пов'язана із незвичайністю обстановки для обстежуваного, то для її ослаблення поліграфолог може пред'явити довгу низку запитань, що складається тільки з нейтральних);
- індивідуально притаманна обстежуваному висока нестабільність фізіологічних показників;
- спроби обстежуваного придушити природні фізіологічні стани і потреби (кашель, чхання, свербіж, позиви в туалет і т. п.)!
- активне застосування обстежуваним прийомів протидії дослідженню на поліграфі.

На етапі безпосереднього тестування поліграфолог має право сам визначати порядок проведення дослідження, а також способи впливу на обстежуваного. Разом із тим, рекомендується наступний найбільш оптимальний порядок роботи на цьому етапі:

1. Проведення установчого (стимуляційно-адаптуючого) тесту.
2. Пред'явлення тестів із контрольними питаннями (як варіант, за методикою «зон порівняння»).
3. Пред'явлення питань на фактичну обізнаність за методикою виявлення прихованої інформації.
4. Застосування допоміжних методик проведення тестування на поліграфі.

З урахуванням цілей і завдань ПФД, процесуального статусу обстежуваного, необхідно забезпечувати безпеку проведення процедури дослідження.

ПФД, в залежності від ситуації, може проводитися із попереднім повідомленням обстежуваному про дату, мету і підстави його проведення або без завчасного повідомлення — з отриманням згоди обстежуваного на участь у ПФД безпосередньо перед початком тестування на поліграфі.

У першому випадку у добросовісного обстежуваного з'являється час, щоб впоратися зі своїми побоюваннями (якщо такі виникнуть) щодо самого факту дослідження і усвідомити необхідність своєї участі в ньому, тоді як у обстежуваного, що свідомо приховує інформацію, яка цікавить ініціатора, звістка про майбутню участь у тестуванні на поліграфі може посилити страх викриття. Таким чином, завчасне повідомлення обстежуваному про проведення ПФД сприятиме підвищенню точності висновків за його результатами.

У той же час треба враховувати, що недобросовісний обстежуваний може скористатися відтермінуванням з метою отримання інформації про тактику протидії процедурі ПФД і розробки найбільш вигідної для нього лінії поведінки. Тому рішення про доцільність завчасного сповіщення обстежуваного про ПФД має прийматися в кожному випадку індивідуально.

З урахуванням вимог чинного законодавства ПФД може проводитися як із роз'ясненням обстежуваному в повному обсязі цілей і підстав перевірки, так і в умовах легендування справжніх причин її проведення.

Інструментальна детекція брехні ділиться на два великі види — методи, кожен з яких має свої підвиди — методики. Яким методом і методикою користуватися, поліграфоло вирішує сам, залежно від поставленого йому завдання у рамках кримінального провадження, де найголовнішим є ступінь поінформованості особи, що перевіряється, про обставини і деталі події.

Наприклад, метод контрольних питань (МКП), під час застосування якого використовуються спеціальні техніки

тестувань. На сьогоднішній день у даному методі налічується 10-12 найбільш ефективних і стандартизованих методик, достовірність результату може становити до 87-95%.

Метод Винних Знань (МВЗ). Цей метод має багато альтернативних версій — Метод Піка напруги (МПН), Метод Виявлення прихованої інформації (МВПІ). Використовуються спеціальні техніки тестувань, на сьогоднішній день у цьому методі налічується 5-6 найбільш ефективних і стандартизованих методик, достовірність результату може становити до 100%.

Метод Контрольних питань (МКП). Включає в себе групи питань різної спрямованості: питання про конкретну ситуацію розслідування, питання про минулий досвід, про характер, на самооцінку, про здібності особи, що перевіряється. Кожне з включених у тест питань несе в собі методичні смисли, спрямовані на з'ясування наявності чи відсутності досвіду здійснення конкретних дій.

Щоб поліграфолог зміг зробити висновок про правдивість або неправдивість відповідей тестованої особи на перевірені питання, що цікавлять експерта, кожне з них має бути зрозуміле особі, що перевіряється. Формулювання питань, після його попереднього детального обговорення, повинне дозволяти отримати від досліджуваної особи однозначну відповідь «ТАК» або «НІ», і тільки після цього переходять до запису тесту, де вже під контролем поліграфа всі обговорені питання поліграфологом зачитуються ще раз. Отримані поліграми з графіками фізіологічних характеристик піддаються спеціальному аналізу та експертній оцінці, що дозволяє робити висновок про правдивість або неправдивість тверджень за конкретними запитаннями тесту.

Помилкова відповідь на перевірені питання пов'язана з активацією симпатичної нервової системи і проявом сильних і стійких стресових змін у порівнянні з іншими питаннями тесту, тобто значне хвилювання у винної особи, що перевіряється, більше спостерігається як реакція на ті питання, які несуть для неї найбільшу небезпеку. При правдивій відповіді, невинна особа, що перевіряється, у відповідь на всі словесні стимули-питання хвилюється приблизно

но з однаковою силою, що проявляється в стабільно помірних стресових змінах.

Формування і формулювання питань, що визначають контрольний емоційний стан тестованого, відбувається відповідно до суворих методичних правил. Їх метою є створення у тестованого певного емоційного стану з відомими параметрами, контрольованими експертом.

Таким чином, кінцевою метою проведення ПФД із застосуванням поліграфа за тестами контрольних питань є оцінка правдивості (щирості) або неправдивості (брехливості, нещирості) відповідей тестованого саме на перевірені питання.

Метод Піка напруги (МПН). Організм людини можна порівняти із найскладнішою кібернетичною системою, що включає тисячі різних компонентів. Їх співвідношення, якість і кількість одночасно регульованих показників дуже динамічні і можуть змінюватися не тільки протягом годин, хвилин, але навіть упродовж часток секунд. Сьогодні наші знання про регуляторні процеси на рівні цілого організму людини настільки невеликі, що прогнозувати їх динаміку досить складно.

В першу чергу це стосується регуляції психофізіологічних процесів, які тісно пов'язані не тільки з типами нервової системи, а й значною мірою піддаються впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають під час тестування на інформативність показників, що реєструються, а, отже, і на точність висновків спеціаліста. До цих факторів належать такі індивідуальні психофізіологічні особливості і психічний стан особи, що перевіряється, як біологічні ритми, хвороби і передхвороби, слабка пам'ять, низький інтелект, емоційна напруга, ступінь втоми, рівень мотивації і т. д.

Величезне значення в процедурі поліграфічних перевірок має підготовленість фахівця. Відомо, що результативність методу опитувань з використанням поліграфа на 90% залежить від професіоналізму поліграфолога. Для успішного тестування поліграфолог кожен раз повинен підібрати і сформулювати питання таким чином, щоб викликати адекватні реакції у конкретного випробуваного, а потім зуміти

правильно проінтерпретувати все різноманіття фізіологічних проявів, які дуже сильно відрізняються у різних людей.

На точність психофізіологічної перевірки впливають і тести, що застосовуються фахівцем під час опитування, які будуються виходячи з науково-обґрунтованих методик. Вибір тієї чи іншої методики, підбір необхідних питань — досить непросте завдання і вимагає високої кваліфікації фахівця.

На практиці кожна методика реалізується у вигляді конкретних тестів. Незважаючи на все різноманіття тестів, головним у них є наявність або відсутність контрольних питань.

Основним у процедурі проведення поліграфічних перевірок є підбір правильних питань, які використовуються при складанні тестів. Під питаннями у цій процедурі ми розуміємо також різні стимули, які можемо пред'являти при тестуванні — фотографії, предмети, зображення предметів, фізичні характеристики звуку і т. д.

Якість підбору контрольних питань залежить знову ж таки від професіоналізму фахівця поліграфа і від особистісних особливостей опитуваної особи. Складність цих тестів полягає у підборі адекватних контрольних питань. За рівнем емоційного впливу вони повинні бути більш значимі, ніж перевірочні (значимі) питання, для людини, непричетної до розслідуваного злочину, а для причетної — менш значимі.

Надійними тестами можна вважати тести на «знання винного». Тести на «знання винного», в яких відсутні контрольні питання, ставлять своїм завданням визначити: чи знає опитувана особа деталі злочину або події, що перевіряється, які можуть бути відомі тільки певному колу людей. У цих тестах питання складаються в залежності від наявності інформації про деталі злочину, події, що перевіряється, і меншою мірою залежать від індивідуальних особливостей опитуваного. Складнощі в складанні таких тестів зустрічаються тоді, коли всією інформацією по злочину, події, що перевіряється, володіє опитуваний. З огляду на це, що перевірка на поліграфі є, по суті, методом дослідження пам'яті, необхідно звести до мінімуму витік інформації про подробиці розслідуваного злочину або події,

що перевіряється. У цьому випадку фахівець поліграфа зможе швидше і надійніше відокремити людей, які говорять правду, пам'ять яких не обтяжена такими подробицями, від осіб, яким відомі деталі і обставини цього злочину або події та які приховують це. При використанні тестів «на знання винного», визначаючи ступінь поінформованості опитуваного в деталях злочину, можливість помилки буде практично виключена. Прості розрахунки показують, що при проведенні тільки трьох таких тестів по шести питаннях ймовірність випадкової реакції на значиме питання буде складати 0,46%, при п'яти тестах — 0,0129%, а при семи тестах — уже 0,00036%. Результати поліграфічних досліджень, проведені із застосуванням тестів на «знання винного», впевнено можна використовувати в суді як доказ. Це як сліди пальців рук у дактилоскопії, тільки тут ідеальні сліди (ідеальні сліди в криміналістиці — це образи, відображені в свідомості людини, які зберігаються в її пам'яті). Підозрюваний не повинен був знати деталі злочину і заперечує, що знає обставини скоєної події, однак при поліграфічному опитуванні у нього зафіксовані реакції при пред'явленні різних питань саме на ті варіанти, які мали місце в даному факті.

Наочно це виглядає таким чином. Наприклад, при поліграфічній перевірці за фактом вбивства опитуваний стверджує, що жодного разу не бачив загиблого, не знає час і місце скоєння злочину, способу і знаряддя вбивства та інших обставин цього факту. Для людини, дійсно незнайомої із загиблим та з обставинами злочину, реакції на всі стимули не матимуть істотних відмінностей. Для людини, яка бачила загиблого і має інформацію про факт його вбивства, пред'явлені значимі стимули (фотографія загиблого, питання щодо конкретного місця, способу, знаряддя злочину, що мали місце в цьому факті, і т. д.), у порівнянні з іншими стимулами однорідного ряду (інші фотографії, інші питання, що ставляться поряд зі значимими, але не мають відношення до цього злочину), будуть суб'єктивно більш значимі для опитуваного і викличуть найбільш виражені реакції. Це доводить, що застосування поліграфа відкри-

ває можливість об'єктивно виявляти і вивчати сліди подій, які зберігаються в пам'яті людини, що мали місце в її житті раніше, в тому числі й пов'язані з її злочинною діяльністю, або встановлювати відсутність таких слідів. При цьому сліди подій, що зберігаються в емоційній пам'яті людини, практично зберігаються упродовж усього її життя.

Заключна співбесіда з обстежуваним зазвичай проводиться після попередньої оцінки результатів тестування на поліграфі, і її проведення не є обов'язковим. Як правило, вона проводиться або в разі виникнення сумнівів у щирості обстежуваного, підкріплених наявністю стійких виражених психофізіологічних реакцій на перевіірочні питання, або при неможливості для поліграфолога дійти висновків, що однозначно трактуються. Якщо попередня оцінка результатів однозначно свідчить на користь обстежуваного, то заключна співбесіда не проводиться.

Основна мета заключної співбесіди — отримання від обстежуваного повного або часткового зізнання щодо досліджуваних фактів на основі максимального використання в цих цілях тих умов і психологічної обстановки, які надає ПФД. Для успішного досягнення цієї мети поліграфолог повинен вміти використовувати деякі психологічні чинники, що сприяють отриманню зізнання з боку обстежуваного, який навмисне спотворює або приховує інформацію, що цікавить ініціатора ПФД.

Як правило, зізнання в умовах проведення ПФД обстежувані роблять під впливом сильного емоційного імпульсу, пов'язаного з почуттям провини, сорому і докорами сумління. Його легше отримати, коли недобросовісний обстежуваний, зокрема:

- знає і розуміє, що поліграфологу відома правда;
- переконується, що суперечливість і недолугість його легенди стають очевидними;
- бреше людині або людям, до яких ставиться з повагою.

Наявний досвід показує, що на зізнання частіше йдуть ті обстежувані, які під час тестування на поліграфі демонструють виражені психофізіологічні реакції.

Зізнання зазвичай стримується почуттям страху покарання як за сам факт приховування інформації, так і за приховуване діяння. Тому поліграфолог повинен прагнути знизити це почуття страху у недобросовісного обстежуваного. Слід демонструвати співчуття, намагатися «увійти в становище» обстежуваного, допомогти йому обґрунтувати або навіть виправдати вчинене, і тим самим зробити перший крок до зізнання. Поліграфолог може спробувати переконати обстежуваного в тому, що давання завідомо неправдивих показань — непросте, виснажливе заняття, що обстежуваному стане набагато легше після зізнання та припинення безнадійних спроб приховати правду. Одне із завдань поліграфолога при цьому полягає в тому, щоб довести обстежуваному, що його легенда слабо відпрацьована, абсолютно недолуга і при зіставленні з фактами не витримує перевірки.

Домагаючись зізнання, важливо пам'ятати, що воно повинно полягати не просто в прийнятті обстежуваним на себе відповідальності за якусь провину, а обов'язковому викладенні інформації по суті подій. Відомості, що повідомляються під час зізнання, повинні бути такими, що їх можна перевірити ще раз, і доказовими, оскільки з різних причин зізнання обстежуваних можуть виявитися помилковими.

Протягом усієї співбесіди поліграфолог повинен уважно слухати все, що говорить обстежуваний, не переривати його і давати по кожному питанню висловлюватися повністю. Поліграфолог повинен намагатися проводити співбесіду в формі делікатного зондування тем, при відповідях на перевірочні питання яких були виявлені виражені психофізіологічні реакції. Не слід упускати момент, коли стан обстежуваного (його готовність до зізнання) дозволить поставити пряме запитання по суті обговорюваних фактів. При цьому забороняється;

- прямо звинувачувати обстежуваного у брехні;
- робити передчасні висновки і розкривати перед обстежуваним свої підозри або відомі поліграфологу факти;
- проводити додаткове (повторне) ПФД по завершенні такої співбесіди.

Формулювання висновків і підготовка підсумків за результатами ПФД.

До компетенції поліграфолога входить формулювання за результатами проведеного ПФД висновку про ступінь відповідності дійсності тверджень обстежуваного, що відносяться до подій або фактів, що цікавлять ініціатора ПФД. Цей висновок поліграфолог робить на підставі зіставлення психофізіологічних реакцій обстежуваного, які виникли у відповідь на пред'явлені йому перевіірочні, контрольні та інші допоміжні питання, сформульовані відповідно до завдань ПФД, і подальшої оцінки відносної значимості цих питань для обстежуваного.

Формулювання висновку (в якій би то не було формі) про існування події або окремих обставин того, що сталося, в компетенції поліграфолога не входить.

За матеріалами ПФД поліграфолог робить письмовий висновок, в якому рекомендується зазначати наступне:

- дата, час і місце проведення ПФД;
- підстава проведення ПФД;
- відомості про ініціатора;
- відомості про поліграфолога;
- питання, поставлені на його вирішення;
- матеріали, надані в розпорядження поліграфолога;
- прізвище, ім'я, по-батькові та рік народження обстежуваної особи;
- відомості про інших осіб, присутніх при проведенні ПФД;
- найменування технічних засобів, що використовувалися при проведенні ПФД;
- методики, за якими проводилося тестування на поліграфі;
- зміст тестів;
- загальний хід і результати ПФД;
- обґрунтування і формулювання висновків з поставлених питань.

У висновках також наголошується факт отримання письмової згоди обстежуваної особи на участь у ПФД.

Якщо при проведенні ПФД поліграфолог встановив обставини, які мають значення для справи, але щодо яких

йому не були поставлені питання, то він має право вказати на них у своєму висновку.

Відомості про поведінку обстежуваних під час проведення ПФД, інформація, отримана поліграфологом в ході заключної співбесіди, заяви, зроблені в письмовій формі обстежуваними, а також іншими учасниками ПФД, дані, отримані при використанні інших, таких, що не відносяться до ПФД, методів психології, прикладної психофізіології і т. д., якими професійно володіє поліграфолог, можуть бути представлені у вигляді додатку до висновку.

У разі проведення ПФД комісією фахівців за результатами досліджень поліграфологами (при збігу думок) складається єдиний висновок. При виникненні розбіжностей кожен із поліграфологів, які брали участь у проведенні ПФД, дає окремий висновок із питань, які викликали розбіжність.

Контрольні питання до розділу 3.

1. Надайте загальне визначення (зокрема, за Г. М. Андреевою) спілкування як соціального процесу встановлення й розвитку контактів між людьми і групами, у тому числі його основні процеси: *комунікацію* (обмін інформацією), *інтерацію* (обмін діями, чи взаємодію) та *соціальну перцепцію* (сприйняття і розуміння іншої людини).

2. Які особливості оперативно-розшукової діяльності (за змістом заходів, засобів; спрямованістю останніх відносно об'єктів впливу; суб'єктами, умовами і інструментарієм їх реалізації тощо) визначають головну суть спілкування в цій діяльності, що дає підстави віднесення його до категорії оперативного спілкування?

3. Як Ви уявляєте сутність встановлення психологічного контакту та формування взаємної довіри у ході оперативного спілкування, у тому числі використання з цією метою таких загальних психологічних положень і умов: 1) демонстрація доброзичливості і тактовності; 2) перебування в зоні комфорту співрозмовника; 3) провокація згоди у позитивних відповідях; 4) втягування об'єкта у заці-

кавлений діалог; 5) нейтралізація психічної напруженості; 6) критичне ставлення до власної поведінки; 7) доцільність розпоряджатися ініціативою; 8) з'ясування особливостей самосвідомості та мислення об'єкта; 9) прояв інтересу до теми бесіди; 10) урахування психічних станів, за яких у особи слабшає контроль за своїми словами.

4. Охарактеризуйте особливий діяльнісний зміст та специфічні професійні особливості щодо ОРД наступних моделей оперативного спілкування: 1) *комунікативної моделі*; 2) *моделі взаєморозуміння*; 3) *емотивної моделі*; 4) *моделі психологічного впливу*; 5) *взаємно-орієнтуючої моделі*; 6) *стимуляційної моделі*.

5. Охарактеризуйте наступні стадії контактної взаємодії, які відображають встановлення та підтримку спілкування та дозволяють долати конфліктне напруження: *стадія накопичення згоди*; *стадія пошуку загальних або співпадаючих інтересів*; *стадія прийняття принципів спілкування*; *стадія виявлення якостей, небезпечних для спілкування*; *стадія пристосовування до партнера*; *стадія вироблення загальних правил контактної взаємодії*.

6. Як Ви розумієте бар'єри спілкування, у тому числі бар'єри *соціальні* і бар'єри *психологічні*? У чому також Ви вбачаєте: *інтелектуальні бар'єри*; *емоційно-вольові бар'єри*; *мотиваційні бар'єри* і яке значення вони мають для успішного проведення оперативного спілкування?

7. У чому полягає *психологічний вплив* оперативного працівника на об'єкт оперативно-розшукової діяльності і що складає правову основу цього впливу?

8. Яка роль належить існуючим інструментам (методам, методологіям) психологічного впливу, а саме: *переконанню*, *інформуванню*, *роз'ясненню*, *спростуванню*, *переговорам*? *примушенню*, *психологічному маніпулюванню*, *забороні*? *психологічній пастці*, *«торгівлі»*, *«трі на почуттях»*, *«укладанню парі»*, *«доміно»*?

9. У чому полягає сутність кожного із наступних двох основних напрямки в оцінці достовірності інформації, що

повідомляється: 1) інструментальній детекції брехні; 2) не інструментальній детекції брехні?

10. Як Ви розумієте *оперативну оцінку* щирості відомостей, що повідомляються, в ситуації включеного спостереження тобто під час безпосереднього опитування, ведення переговорів тощо, та *експертною оцінку*? Який із цих способів найбільш притаманний для вирішення поточних завдань ОРД?

11. Як Ви уявляєте сутність та впливову роль на висновки оперативника відносно результатів психологічного аналізу мови досліджуваної особи таких суб'єктивних факторів, як: 1) *нав'язана гіпотеза*; 2) *соціальна перцепція*; 3) *парадокси, пов'язані з поєднанням правди і брехні* у відомостях, що повідомляються?

12. Що таке невербальна комунікація, які основні компоненти невербальної комунікації вам відомі і в чому полягає сутність та значення її психологічного аналізу?

13. Які існують психологічні ознаки достовірності і недостовірності інформації, що повідомляється, та які основні відмінності між ними?

14. Що таке є поліграф та які психофізіологічні дослідження складають основу його застосування?

15. Хто і що є об'єктом психофізіологічних досліджень за допомогою поліграфа в ОРД?

16. Хто є ініціатором проведення дослідження із застосуванням поліграфа в ході ОРД і в чому полягають обов'язки ініціатора щодо організаційного забезпечення дослідження на всіх стадіях його здійснення?

17. За яких обставин застосування поліграфа є недопустимим?

18. Який за змістом має бути письмовий висновок поліграфолога за результатами проведення психофізіологічного дослідження об'єкта ОРД?

Література до розділу 3.

1. Антонов К. Особливості застосування психологічних прийомів у розвідувальному опитуванні осіб для здобуття інформації, яка становить оперативний інтерес / К. Антонов, С. Панкін // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 1998. – Вип. № 8 (1). – С. 75–85.
2. Бараненко Б.І. Психологія оперативного спілкування в діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ: навч.-практ. пос. / Б. І. Бараненко, В. А. Глазков, О. С. Звонук та ін.; за ред. Е. О. Дідоренка; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 552 с.
3. Биленчук П. Д. Аудиовизуальная психофизиологическая диагностика человека: история, теория, практика: монография / П. Д. Биленчук, А. И. Мотлях, И. П. Усиков, О. Н. Рыбальченко. — К., 2013. — 419 с.
4. Ващенко І.В. Конфліктологія та теорія переговорів: Навч. посіб. / І.В. Ващенко, М.І. Кляп. – К.: Знання, 2013. – 407 с.
5. Енгальчев В.Ф. Судебная психологическая экспертиза по выявлению признаков достоверности / недостоверности информации, сообщаемой участниками уголовного судопроизводства (по видеозаписям следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий): монография / В. Ф. Енгальчев, Г.К. Кравцова, Е.Н. Холопова. — М.: Юрлитинформ, 2016. — 328 с.
6. Казміренко Л.І. Особливості довірчого спілкування оперативних працівників (специфіка довірчого спілкування з об'єктом оперативної уваги)/ Психологія довірчих відносин в оперативно-розшуковій діяльності: Навч. посібник./ Л.І. Казміренко та ін. - Київ, НАВСУ. - 1997. – 110 с.
7. Комиссарова Я.В. Особенности невербальной коммуникации в ходе расследования преступлений / Я. В. Комиссарова, В. В. Семенов. — М.: Издательство «Юрлитинформ», 2004. — 224 с.
8. Лурия А.Р. Речь и мышление. - Издательство: М.: МГУ. – 1975. – 120 с.
9. Львова С.И. Язык в речевом общении. - М., 1991. – 128 с.

10. Милич П. Как проводить деловые беседы: Сокр. пер. с серб.-хорв. Изд.2, стер. 1987. 208 с.
11. Наварро Д. Я вижу, о чем вы думаете / Д. Наварро, М. Карлинс ; пер. с англ. О. Г. Белошеев. — Минск: «Попурри», 2009. — 336 с.
12. Носенко Э.А. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности. Днепропетровск, 1975. — 132 с.
13. Образцов В.А. Преступление, расследование, проверка достоверности информации: научно-методическое пособие / В. А. Образцов, Н. В. Кручинина. — М.: изд. дом «Книжная находка», 2002. — 160 с.
14. Орбан-Лембрик Л.Е. Юридична психологія : навч. посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик, В. В. Кошинець. — Чернівці: Книги—XXI, 2007. — 448 с.
15. Семиченко В.А. Психология общения.— К.: «Магістр-S» 1998г. - 152с.
16. Таранов П.С. Дерзкие тайны общения: Поведение наоборот, или 25 законов инверсии . —Симферополь: «Реноме», 1997. -560с.
17. Таранов П.С. Приемы влияния на людей [Текст] / П. С. Таранов. - Симферополь : Таврия, 1995. - 496 с.
18. Тимченко Н.М. Искусство делового общения. Ч.1 [Вступ. ст. А.В. Стешова]. Х.: РИП "Оригинал", 1992. — 180 с.
19. Усиков И. Эффективные приемы предтестовой беседы / И. Усиков. — К. : Освита Украины, 2015. — 60 с.
20. Черепанов. В. А. Психологические вопросы оперативно-розыскной деятельности / В.А.Черепанов. – М. : Изд-во ВНИИ МВД СССР, 1981. – 62 с.
21. Шаповалов В. А. Методы психологической оценки достоверности сообщаемой информации: методическое пособие / В. А. Шаповалов. — Киев : Освита Украины, 2016. — 168 с.
22. Щекин Г.В. Визуальная психодиагностика и ее методы. — Киев, 1992. – 111 с.

Розділ 4

Конфлікти в злочинному середовищі та їх використання в оперативно-розшуковій діяльності

4.1. Загальне уявлення про конфлікти в злочинному середовищі

Узагалі в груповому злочинному середовищі, згідно положень і закономірностей соціальної психології, здебільшого виникають *когнітивні конфлікти* (від лат. *kognitio* – знання, пізнання), коли сторони, що протистоять, не мають претензій один до одного, але стикаються як супротивники в спорі стосовно протилежних точок зору (понять, думок) щодо об'єктів, предметів злочинів, способів їх учинення тощо, і *конфлікти мотиваційні*, що впливають або із зіткнення інтересів і прагнень, яке має на меті перегляд статусу тієї чи іншої особи в групі, або ж із суперечностей, пов'язаних з особливостями психологічної структури певної групи. З останніх найбільш значними є дії, що впливають на стабільність *групового об'єднання*, у тому числі *утворювальні*, що *зберігають* та *нищівні*. Аналогічно може працювати поведінкова модель осіб у даному об'єднанні: *консервативна, конформістська, критична*.

Ще одна група суперечностей у злочинному середовищі пов'язана з так званою проблемою «співтовариства». Вона базується на двох головних припущеннях: 1) людина – це

колективна істота, яка потребує спілкування з іншими особами; 2) люди не можуть бути в згоді між собою.

Крім того, груповим об'єднанням характерні *рольові конфлікти*, що виникають унаслідок порушень окремими членами груп свого рольового статусу, які суперечать прийнятим груповим нормам і правилам взаємодії. Вони можуть мати *імпліцитний*, тобто прихований, характер або ж існувати у формі усних чи письмових домовленостей (статутів, порядків тощо). Тобто зазначені норми й правила органічно входять до групової взаємодії, є її регуляторами, без яких вона стає неможливою.

Конфлікти в групах узагалі та у злочинних, зокрема, знаходяться на перетині таких групових психологічних утворень, як згуртованість, цілеспрямованість, групові норми, цінності, санкції, лідерство й т. ін.

Тому спочатку доцільно розглянути загальні положення щодо структури конфлікту в злочинних групах. Основними його елементами є:

1) *протистояння двох психологічних начал*, в основі якого лежить реальна чи уявна суперечність, тобто суперечні чи несумісні потреби, інтереси, погляди, переконання, цілі, мотиви, які в конфліктній ситуації виконують роль її предметів, у тому числі як усередині однієї групи, так і стосовно полярних груп.

Ця суперечність може виникнути як наслідок об'єктивно суперечливої ситуації або бути результатом певних зусиль учасників, їхніх навмисних вчинків, дій, відповідного ставлення один до одного;

2) *наявність суб'єктів* (саме злочинних груп і їхніх учасників) як носіїв суперечності;

3) *активна протидія (взаємодія) протилежних сторін*, що спрямована на зміну хоча б однією з них конфліктної ситуації як неприйнятною для неї. Ця протидія набирає відкритої, демонстративної форми і зовні виражається в зміні характеру спілкування сторін у напрямі конфронтації, неприязні, небажання спілкування, прагнення до перемоги й т. ін., що стимулює ескалацію конфлікту.

У кожному конфлікті можна виокремити його пізнавальний, емоційний і вольовий компоненти (аспекти).

Пізнавальний компонент полягає в усвідомленні сторонами розбіжності в сприйманні ними тих чи інших подій, явищ, фактів в існуючій ситуації, займаній стосовно неї позиції сторін, справжніх причин напруженості, а також можливих варіантів вирішення конфліктної проблеми.

Конфлікт може спричинитися низьким рівнем критичного мислення якогось члена групи або її лідера, нездатністю зрозуміти позицію іншого члена групи чи визнати правильність чужої точки зору, відмінної від своєї, тенденційністю і упередженістю тощо. Можливим є акцентування уваги не тільки на цілісній події, але й на окремих її фрагментах (частинах, деталях), у тому числі й загострення пам'яті на негативних обставинах, пов'язаних із конфліктними ситуаціями в минулому, наприклад, у попередній злочинній діяльності.

Необхідно розрізняти причину й привід виникнення конфлікту, причому вони можуть бути як справді істотними, так і незначними й оцінюватися кожною зі сторін по-різному. Причини не завжди «лежать на поверхні», вони інколи приховані й тому можуть бути незрозумілими одній із конфліктуючих сторін.

Нерідко в злочинних групах конфлікт викликається відразу кількома причинами, одна з яких – основна, базова, а інші часом навіть і не усвідомлюються або ж маскуються, наприклад особиста неприязнь до протилежної сторони. Під час конфлікту інколи виникають нові причини, які стають домінуючими або ж повністю заміняють первісні.

Конфлікт може спалахувати непередбачено (випадково, ситуаційно) чи викликатися спеціально (провокуватися). Доволі часто його виникнення є результатом поступового накопичення в стосунках сторін різних, спочатку незначних, суперечностей, подальшого їх «розпалювання» й загострення аж до цілковитої неможливості нормального співіснування.

Емоційний компонент конфлікту виявляється як взаємна антипатія чи особиста небезсторонність один до одного, дратівливість і збудливість, агресивність і злобливість, несприйняття емоційного стану іншої людини, емоційна тупість чи, навпаки, підвищена уразливість, зневажливість, погорда, презирство, що підкреслено демонструється тією чи іншою стороною в спілкуванні.

Вольовий компонент конфлікту виявляється через взаємну демонстрацію (зазвичай – словесну) суперечних позицій, негативізму, непоступливості, небажання зрозуміти один одного й розібратися в ситуації, що склалася, а також у нав'язуванні своєї точки зору тощо.

Як відомо, найбільш визнаною підставою для класифікації конфліктів є розрізнення їх за відповідними суб'єктами чи сторонами, а також особистісними психологічними даними окремої людини. З цих позицій у злочинному середовищі, як взагалі в конфліктології, виокремлюються: внутрішньо-особистісні, міжособистісні, міжгрупові та внутрішньогрупові конфлікти.

Внутрішньо-особистісний конфлікт являє собою внутрішню боротьбу різних суперечливих чи несумісних потреб, інтересів, уявлень, цілей, мотивів окремого члена групи, які ним сприймаються й емоційно переживаються як особисто значуща для нього проблема, що потребує свого розв'язання й викликає у зв'язку з цим значну психологічну напруженість всередині групи.

Під *міжособистісним конфліктом* розуміється зіткнення між окремими членами групи, яке сприймається і переживається останніми (принаймні – одним із них) як особистісно значуща психологічна проблема, що потребує розв'язання та викликає активність (у тому числі конфліктну) сторін.

Внутрішньогрупові конфлікти. На відміну від міжособистісного конфлікту, предметом внутрішньогрупових конфліктних суперечностей виступають групові цінності, інтереси, потреби. Пізнання внутрішньогрупових конфліктів в ОРД видається необхідним, оскільки з ними пов'язаний стан деструкції внутрішньогрупових зв'язків,

що є важливим фактором для практики оперативно-розшукової діяльності.

Міжгрупові конфлікти є породженням системи міжгрупової взаємодії, що відбувається як в цілому між різними злочинними групами, так і між окремими представниками цих груп, коли вони діють у міжгруповому вимірі, сприймаючи один одного як членів різних груп.

За винятком внутрішньоособистісних конфліктів, які відбуваються у внутрішньому, психічному житті людини, конфлікти є продуктом спілкування, взаємодії, тобто певних соціальних відносин, а тому зміст, спрямованість і характер цих відносин, особливості їх суб'єктів мають важливе значення у формуванні причин конкретних конфліктних ситуацій.

Вище розглянуто загальну модель групового злочинного середовища, включаючи психологічну структуру та потенційну конфліктність злочинних груп. Проте із цієї моделі за критеріями організаційної структури і правової визначеності виокремлюються організовані (злочинні) групи та злочинні організації з притаманними їм особливими психологічними характеристиками та конфліктними суперечностями.

Вважаємо, що перш ніж розглянути питання щодо конфліктів у організованих (злочинних) групах та злочинних організаціях, у організаційній структурі яких конфлікти відіграють дуже істотну роль, доцільно з'ясувати особливості групової психології та конфліктоутворювальних чинників у діяльності організованих груп та злочинних організацій як об'єктів ОРД.

Новий Кримінальний кодекс України визначив, що злочин визнається вчиненням *організованою групою*, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися в стійке об'єднання для вчинення цього та інших (іншого) злочинів, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи (п. 3 ст. 28 Кримінального кодексу України).

Водночас законодавець визнав злочин вчиненим злочинною організацією за умови, що він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (трьох і більше), члени або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп (п. 4 ст. 28 Кримінального кодексу України).

Отже, практика отримала законодавче визначення значених організованих злочинних формувань. Однак ці дефініції не внесли ще достатньої ясності, оскільки вони, на наш погляд, сформовані без достатнього врахування психологічного аспекту даного питання. Тому видається необхідним звернутися до розгляду й з'ясування низки психологічно значущих чинників, які б допомогли більш повно й об'єктивно визначити ознаки організованих злочинних об'єднань. Гадаємо, що найважливішим у даній проблемі є розкриття їх психологічної структури на основі системно-комплексного підходу, з позиції якого в цій структурі чітко виявляються такі параметри.

1. *Групи (організації) й основні системоутворювальні компоненти цих організованих злочинних формувань:*

- соціально-психологічна характеристика;
- формування внутрішньої психологічної структури;
- головні організаційно-психологічні компоненти.

2. *Особистісна характеристика учасників:* загальна соціально-психологічна структура; типологічні особливості.

3. *Лідерство та його роль у створенні й кримінальному функціонуванні злочинних формувань.*

4. *Характеристика злочинної діяльності.*

Вважаємо за доцільне змістовно розглянути основні елементи цієї структури.

Соціально-психологічна характеристика злочинних формувань. У соціальній психології групи взагалі класифі-

куються, *по-перше*, за домінуючими в них соціальними цілями й ролями, а *по-друге* – за їх величиною.

Щодо першого критерію, то злочинні групи й злочинні організації є однозначно *антигромадськими формуваннями*, діяльність яких спрямована на задоволення їх членами своєкорисливих інтересів і потреб протизаконними шляхами, що зумовлює й адекватні їм цілі та мотиви.

Виходячи з цього, дані формування визнаються груповими *суб'єктами злочинної діяльності*, сутність якої полягає в системному характері злочинних дій, що пов'язані єдиними груповими цілями, мотивами, а також єдиним планом (програмою). Останнє слід інтерпретувати не спрощено (механічно), а з позицій психології, бо саме при такому підході дійсний зміст указаних компонентів виявляється в об'єднаності їх єдиним розумовим планом кожного учасника групи та в особистому усвідомленні ним усієї системи злочинної діяльності цієї групи.

Таким чином, *злочинна діяльність є основною змістовою ознакою існування не тільки злочинної групи, але й організованої групи та злочинної організації*.

Що ж до розміру злочинних формувань як їх соціальної ознаки, то в цьому відношенні в соціології достатньо визначено лише *малі групи* – соціальні об'єднання, члени яких, діючи на кооперативній основі, безпосередньо спілкуються один з одним (кількість учасників тут не визнається вирішальним критерієм).

У психології поняття «група», як правило, вживається для найменування малих груп. Для позначення ж більших об'єднань використовуються такі терміни, як «*угруповання*», «*альянс*» «*соціальна організація*». Остання також визначається як *система кооперації*, але її відрізняє від групи

вищий ступінь організованості, а головне – *ієрархічна** система керівництва та взаємодії учасників цієї організації.

Привабливим і корисним у науково-пізнавальному та практичному відношенні уявляється аналіз шляхів і способів початкового створення злочинних груп чи організацій, а також формування їх психологічної структури.

Узагалі причинами об'єднання осіб у злочинну групу з позицій психології можуть бути:

- а) неможливість учиняти злочини без спільних зусиль певної кількості людей;
- б) виявлення спільності злочинних інтересів, потреб, цілей, мотивів, намірів тощо;
- в) ситуативні обставини, такі як безвихідне матеріальне, моральне становище й т. ін.

Визначальну роль у психології створення та становлення групового об'єднання як злочинного формування відіграють його *потреби та інтереси*, які підрозділяються на два види.

1. Потреби й інтереси більшості осіб, які входять у дане формування. Майже в усіх випадках це корисливі потреби й інтереси, які, стаючи груповими психологічними утвореннями, усвідомлюються членами злочинного формування як власні, тобто набирають для них особистісного (мотиваційного, цілеутворюючого) значення. Це той рівень, коли групове формування набуває певної згуртованості, автономізації, що найбільш сприяє досягненню доволі високої психологічної єдності.

2. Потреби, що забезпечують умови формування, становлення, розвитку та збереження злочинної групи або організованої групи чи злочинної організації як певної функціональної системи. Особлива роль у цьому відношенні належить груповим нормам, які поширюються не стільки на

---

* Ієрархія (від грец. *hieros* – священний і *arche* – влада) – розташування частин чи елементів цілого в порядку від вищого до нижчого. У соціології цей термін використовується для позначення соціальної структури суспільства або його підсистем, у теорії організації розуміється як принцип управління тощо.

емоційні стосунки, скільки (переважно) на дійові відносини в даних формуваннях.

Значне місце відводиться дисциплінарним нормам, насамперед таким, як: конспірація, тобто приховування злочинних дій, обережна поведінка, нерозголошення належності осіб до груп та їх злочинної діяльності тощо; повне підпорядкування членів груп лідерам у питаннях виконавчої дисципліни; заборона здійснення окремими особами несанкціонованих злочинів; недопустимість видачі спільників правоохоронним органам; заборона виходу з групи й ін.

Щодо форм збереження цілісності організованих злочинних формувань і забезпечення їх життєдіяльності, то тут застосовуються найрізноманітніші заходи, методи й прийоми. Особливу увагу злочинні організації приділяють, наприклад, створенню з метою прикриття їх дійсної діяльності «дахів» під виглядом усілякого роду сервісних центрів, інформаційних агентств, охоронних, розважальних фірм тощо.

Достатньо поширеним є відстеження лідерами злочинних організацій спрямованих проти них намірів і конкретних дій із боку правоохоронних органів. Зокрема, маючи в безпосередньому підпорядкуванні структурні підрозділи безпеки, нерідко очолювані професіоналами, ці лідери отримують достатньо інформації для аналізу навколишньої обстановки. Стали вже звичайними й такі заходи щодо самозбереження організованих злочинних організацій, як створення в них блоків фізичного захисту, розроблення тактики особливої поведінки співучасників на випадок арешту й т. ін.

Організаційно-психологічна структура злочинних формувань. Перш за все істотне значення має їх організаційно-функціональна структура, головною визначальною ознакою якої виступає горизонтальна чи вертикальна побудова.

Так, організовані групи загально кримінального характеру здебільшого мають горизонтальну побудову, для якої притаманні такі ознаки:

а) за ступенем централізації – *слабка її виразність*. Відносини (особливо предметно-дійові) між усіма учасниками

групи, включаючи й лідера, здійснюються за горизонтальною взаємній контактній основі;

б) за зовнішньою підпорядкованістю – *автономний* характер;

в) за ступенем рольової диференціації – *постійна спеціалізація дійових функцій, що властива лише деяким виконавцям*, виходячи з відповідних потреб кожної конкретної групи. Поточний же розподіл обов'язків здійснюється лідерами груп, виходячи з наявності необхідних спеціалістів, довіри до них, а також їх вольових якостей, виконавчої дисциплінованості тощо;

г) за видами та способами комунікації – *повна або спрощена структура* (за існуючою класифікацією)¹, коли кожний член групи може встановити очний зв'язок з усіма її членами, включаючи й лідера.

Це звичайні й найбільш поширені на сьогодні організовані групи, які вчиняють крадіжки (особливо квартирні), грабежі, розбої, шахрайство, вимагання та інші корисливі злочини.

До розглянутого психологічного різновиду груп відносяться і переважна частина викритих банд, оскільки вони також мали горизонтальну структуру.

Водночас банди відрізняються від організованих груп, і не тільки наявністю обов'язкових кримінально-правових ознак (озброєність, створення з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб), але, значною мірою, унаслідок кількісних і якісних змін у їхній організаційно-психологічній структурі: *більший кількісний склад; відчутне підвищення кримінального професіоналізму, у тому числі рецидивізму; згуртованість бандитських формувань і як наслідок – тривале їх злочинне існування; підвищений рівень спеціалізації та інтенсивності злочинної діяльності, зокрема міжрегіонального характеру.*

Отже, за певної подібності зображених схематичних моделей звичайної організованої групи та банди, між ними вбачаються відмінності:

---

¹ Див.: Васильєв В.Л. Юридическая психология (серия «Мастера психологии»)/ В.Л. Васильев. – СПб.: Питер, 1997. – С. 383.

- по-перше, при збереженні спільного принципу горизонтального типу їхньої організаційно-функціональної структури, у бандах помітним є ухил у бік централізації, тобто відносини між усіма членами хоча й відбуваються на прямій контактній основі, але одночасно має місце централізоване керівництво бандою з боку її лідера-організатора;

- по-друге, більш вираженою ознакою є спеціалізація членів банди, як і самої злочинної діяльності останньої, оскільки чимало таких формувань вчиняють напади однорідного характеру, скажімо, за об'єктами посягання, способами злочинних дій, зокрема насильницьких, тощо;

- по-третє, лідер банди здебільшого є ініціатором її створення й організатором злочинної діяльності;

- по-четверте, діяльність банди допускає участь непостійних членів як виконавців окремих замовлень.

До вертикального типу організаційно-функціональної структури відносяться злочинні організації. Цей різновид, через майже повну відсутність відповідної судової практики, можливо уявити лише за матеріалами оперативно-розшукових справ. У вертикальних структурах простежуються такі організаційно-функціональні компоненти.

1. Централізація. Вона присутня в усіх організаціях і має виразний характер. Усі взаємодії відбуваються за пірамідальною дво- або триступеневою ієрархією.

На вершині пірамід знаходяться лідери-керівники (організатори), нижче розміщуються виконавчі структурні ланки у вигляді, як правило, окремих груп, бригад (а то й окремих спеціалістів – виконавців певних замовлень), що очолюються безпосередньо лідерами або ж підлеглими їм керівниками-бригадирами. На перетині верхівки й виконавчих ланок інколи діють різного роду організаційно-управлінські суб'єкти (посередники, менеджери, розпорядники тощо). Це частіше за все особи з найближчого оточення лідерів, що допомагають у генеруванні кримінальних ідей, розробленні й організації виконання стратегічних рішень злочинного характеру тощо.

Безпосередні контакти існують між лідером і наближеними до нього «авторитетами» або (та) керівниками-бригадами чи окремими довіреними особами з числа учасників підлеглих виконавчих ланок (незалежно від ступеня ієрархії). Взаємодії виконавців, як правило, обмежуються стосунками між собою та з безпосередніми керівниками. Вихід на більш високі рівні при цьому допускається, але у виняткових випадках.

2. *Функціональна диференціація.* Спеціалізація дійових функцій є майже обов'язковою ознакою організаційно-психологічної структури злочинних організацій. Узагалі в цій диференціації типowo виокремлюються:

- керівна ланка: лідер (керівник-організатор) і його наближені помічники – авторитетні фігури;

- виконавчі ланки: загальні та спеціалізовані виконавчі групи, бригади чи окремі виконавці, очолювані окремими керівниками;

- спостерігається наявність опозиційних ланок (групи чи суб'єкти, що внутрішньо не поділяють загальної стратегії злочинної діяльності, групових норм, особистих вимог і позицій керівних фігур тощо, а також виявляють конкуруючі мотиви, установки й т. ін.).

3. *Щодо видів і способів комунікації,* які превалюють у злочинних організаціях, то на сьогодні в практиці більш-менш чітко визначилися або так звана *складна система*, коли лідер водночас є керівником двох чи більше підгруп, які мають свої відповідні комунікації, або ж *багатоблочна система*, відповідно до якої лідер підтримує зв'язки тільки з наближеними помічниками (управлінські, посередницькі ланки) чи з керівниками підпорядкованих виконавчих груп, бригад, у яких існують свої комунікативні відносини.

Практика свідчить про те, що в сучасних злочинних організаціях, за умови жорсткої конспірації, створюються такі системи комунікації, коли *інформаційні зв'язки відбуваються за принципом ступінчастого їх просовування зверху донизу*. При цьому нижчі виконавчі ланки часто взагалі не знають своїх вищих лідерів-керівників, які взаємоді-

ють, як правило, тільки з найбільш наближеними до них суб'єктами. Інколи рядові члени тільки бачать зовнішні прояви чи атрибути поведінки лідерів: обмеженість інформації, що виходить від лідерів; передача її тільки через третіх осіб; потужна охорона лідерів; значні кошти, що витрачаються на антураж, спілкування за допомогою особливих вербальних або невербальних форм, спеціальної знакової символіки тощо. Усе це психологічно дуже впливає на членів груп, створює атмосферу як благоговіння, так і страху перед лідером.

Тому в контексті питань, що розглядаються, доцільно, на погляд авторів, показати *місце та роль в оперативному спілкуванні кримінального жаргону, татуювання та так званої «ручної фені»*. Питання тут, на наш погляд, полягає не в оволодінні оперативними працівниками в повному обсязі цими формами спілкування, а в тому, щоби оперативники мали достатню обізнаність в зазначеній сфері соціальної комунікації злочинного елемента. Саме ці знання і створюють для вказаних працівників доволі важливі умови, що мають забезпечити їхню професійну інформованість та особисту впевненість під час оперативного спілкування з відповідними об'єктами або ж при спостереженні за розмовами між особами, які викликають оперативний інтерес.

Узагалі *кримінальний жаргон („феня”)* виник давно й перебуває в постійному розвитку. Його основу становить так званий «зłodийський» (воровской) жаргон. Утім, як його специфічні різновиди виділяються жаргони шахраїв, сутенерів і повій, наркоманів, гомосексуалістів тощо.

Головним призначенням кримінального жаргону споконвічно була зашифровка усного мовлення для того, щоб непосвячена людина не змогла зрозуміти її суті. Однак жаргон виконує і функцію ідентифікації в злочинному середовищі осіб, які належать до нього. Академік Дмитро Лихачов відзначав, що кримінальна мова повинна викривати в злодії «свого», доводити його приналежність до злочинного світу. Крім того, кримінальний жаргон був і є виразни-

ком «злочинної масті», до якої належить той або інший злочинець, займаючи відповідне місце в злочинній ієрархії.

Нарешті, кримінальний жаргон є інструментом професійного спілкування в групових злочинних формуваннях, забезпечуючи комунікативну сторону їхньої злочинної діяльності. Мова йде про використання спеціальної лексики, що позначає знаряддя злочинів, способи їх здійснення, команди про зникнення від переслідування, поводження на слідстві й суді й т.ін.

Треба відзначити, що сьогодні спілкування в злочинному середовищі найчастіше ведеться на змішаній лексиці, «підживленій» у більшій чи меншій мірі чистим кримінальним жаргоном. Для сучасного суспільства характерно також те, що жаргонні слова вже міцно увійшли в повсякденну мову сучасного обивателя, наприклад, *«беспредел»*, *«мент»*, *«стукач»* тощо.

У прикінцевих додатках №№ 1-2 до цієї роботи містяться спеціальні словники кримінального жаргону, які укладені на основі існуючих відповідних видань. У цих словниках розкриваються смислові значення найбільш розповсюджених на сьогодні різновидів загального кримінального та застарілого тюремно-злодійського (воровського) жаргону, яким користуються і в сучасному злочинному світі. Близькою до тюремно-злодійського жаргону є «ручна феня». В її основі також лежить людське мовлення, проте таке, що здійснюється за допомогою різних жестів пальців рук, на зразок, як це роблять глухонімі люди (див. додаток №3).

Щодо татуювання, то його роль у оперативному спілкуванні зводиться до своєрідного засобу (інструментарію) досягнення невербального контакту. З цим оперативні працівники дуже часто стикаються в оперативно-розшуковій практиці. Криміналістична та в рівній мірі оперативно-розшукова цінність татуювання є наслідками важливих психологічних впливів на людину. Тому татуювання закономірно являє об'єкт практичного пізнавального інтересу як у слідчому процесі, так і в ОРД. Особливо це стосується невербальної мовної ролі тату в злочинному се-

редовищі, де татуювання є виразом кримінального минулого відповідного носія або наслідування ним ідеалів певних кримінальних груп, особливо із числа засуджених до позбавлення волі.

Татуювання спричиняє стійкі, часто разучі прикмети, що придатні для ідентифікації живих чи мертвих людей. Але ще важливіше значення має так звана мова тату. Зокрема, отримані оперативником відомості щодо татуювання особи, яка викликає оперативний інтерес, можуть дати відповідь про її судимість, у тому числі щодо характеру минулої злочинної діяльності, місця й часу відбукання позбавлення волі, авторитетності цієї особи в злочинному світі, займаному місці в злочинній ієрархії тощо.

Слід сказати, що кримінальне татуювання, як правило, здійснюється в місцях позбавлення волі. Воно може мати різну тематику. Наприклад, позначати: «злодійську масть», судимість за певний вид злочину, належність до наркоманів, активних чи пасивних гомосексуалістів тощо. Символіка татуювання в кримінальному середовищі тісно пов'язана з традиціями, звичаями і законами кримінальної субкультури.

У залежності від змісту кримінального татуювання його за символічним значенням можна диференціювати наступним чином:

- *інформаційно-ієрархічні тату*. Вони вказують на місце, яке займають їх носії в злочинній ієрархії («злодій у законі», «блатной», «мужик», «петух» і ін.). Окрім того, такі татуювання орієнтують кримінальне оточення щодо вибору тієї чи іншої манери поведінки з носієм того чи іншого тату, свідчать про його права й обов'язки в злочинному світі;

- *особистісно-установчі татуювання*, які розкривають риси біографії татуюваної особи, її відношення до різноманітних видів діяльності, до правоохоронних органів, до протилежної (і не тільки) статі й т.ін. Досить часто вони носять погрожуючий характер. Сюди ж відносяться татуювання, що визначають наміри скоїти втечу з місць позбавлення волі, відношення до алкоголю, наркотикам і т.ін.;

- *сигнально-уособлюючи* татуювання, що є своєрідними розпізнавальними знаками, які демонструють належність носія до тієї чи іншої злочинної когорти, вказують на місця позбавлення волі, у яких він відбував покарання, свідчать про обізнаність особи щодо тюремної субкультури та готовність додержуватись законів, традицій злочинного світу. Такі татуювання інколи називають тюремними.

У цілому зазначені тату можуть слугувати засобом установлення контакту між особами, які не знайомі між собою, однак мають одні й ті ж тату. Для цього найбільш придатні татуйовані персні.

Безумовно, у чистому вигляді той чи інший різновид кримінального татуювання зустрічається досить рідко. Частіше різноманітні за своєю мотивацією тату переплетені між собою, нерідко сусідують з татуюванням некримінального характеру, яке може свідчити про певні етапи розвитку особистості.

Зокрема, до найбільш розповсюдженого некримінального тату відносяться:

- *професійні* татуювання, які означають приналежність (або бажання такої приналежності) до певної професії. Особливо вони поширені серед осіб, що служили на флоті, займались якимось спортом і т.ін.;

- *пам'ятні* татуювання, які наносяться на згадку про особливо значні для носія події (наприклад, участь у війні в Афганістані);

- *сексуально-еротичні* татуювання, що демонструють сексуальну орієнтацію, відображують мрії про майбутні сексуальні контакти. Цей вид татуювання особливо поширений серед молоді. Зазначимо, що в місцях позбавлення волі значна кількість сексуальних татуювань наносяться певним особам, наприклад, гомосексуалізм силовим способом. Як правило, після звільнення, особи які отримала таке клеймо намагаються позбутися його.

У додатку до даного посібника містяться ілюстровані матеріали щодо найбільш розповсюджених на сьогодні татуювань кримінального характеру. Вони являють собою субліма-

цію, тобто певне узагальнення опублікованих у різних виданнях напрацювань з питань, про які йдеться (див. дод. №4).

З'ясування організаційно-психологічної характеристики організованої злочинної групи або організованої злочинної організації, у тому числі особливостей вербального та невербального спілкування в цих формуваннях має велике значення для виявлення, викриття та ідентифікації в оперативно-розшуковій діяльності саме даних різновидів злочинних об'єднань. Це, крім того, дозволяє уявити *психологічні чинники й механізми створення цих об'єднань*, у тому числі формування їх єдності й згуртованості, групових потреб, інтересів, цілей, завдань, обов'язків, норм, санкцій за порушення останніх тощо.

Психологічні особливості учасника організованого злочинного формування. Структуру особистості злочинця в усередненому вигляді можна уявити, починаючи зі з'ясування, насамперед, таких параметрів, як: *стать, вік, сімейний стан, трудова зайнятість*. Далі, з урахуванням значного проявлення в поведінці особистості, що розглядається, мотивованого прагнення до збагачення, виокремлюється *корисливий тип* учасника організованої злочинної групи чи злочинної організації. До такого типу правомірно віднести й осіб, що здійснюють так звані корисливо-насильницькі злочини, наприклад розбої та грабежі, оскільки головним мотивом тут також є особисте збагачення. Суто ж насильницькі дії як елементи об'єктивної сторони вчинення злочинів у цих випадках, судячи з наукових спостережень, бувають здебільшого (крім психічних аномалій) компонентами способів, прийомів, що забезпечують успіх корисливих посягань.

Психологічні особливості учасника організованих злочинних формувань можна додатково класифікувати за характером їхньої спрямованості й ціннісної орієнтації. У цьому відношенні значно вирізняються особи, яким властиві:

- негативно-зневажливе ставлення до людини та її найважливіших благ: життя, здоров'я, фізичної недоторканності, честі, гідності. Таке ставлення лежить в основі

умисних агресивно-насильницьких злочинів, зокрема вбивств, тілесних ушкоджень;

- ігнорування прав людини на власність, що характерно для вчинення майнових злочинів;

- зневага до соціальних установлень і приписів, зокрема до порядку управління, правосуддя, громадянських обов'язків тощо.

Щодо інших характеристик особистості, яка розглядається, то вони багато в чому повторюють особистісні риси, притаманні пересічному злочинцеві загальнокримінальної спрямованості.

Таким чином, вище були розглянуті загальні психологічні передумови щодо виникнення й розвитку конфліктів у груповому злочинному середовищі. Їх пізнання та врахування в оперативно-розшуковій діяльності є об'єктивною передумовою своєчасного виявлення, вивчення цих конфліктів, оперативного управління ними та за умови оперативної необхідності використання їх в оперативно-тактичних цілях.

4.2. Конфлікти в організованому злочинному середовищі та їх використання в оперативно-розшуковій діяльності

Відомо, що міжособистісні відносини в організованому злочинному середовищі виникають і розвиваються здебільшого в обстановці протистояння двох протилежних видів сил. Одні спрямовані на інтеграцію, об'єднання, унаслідок чого й утворюється власне злочинна група, забезпечується її згуртованість і організованість, а інші – на диференціацію одиничних сил, тобто роз'єднання злочинної групи.

Ми вважаємо, що саме в результаті взаємодії зазначених сил, з одного боку, формується функціональна й психологічна структура організованої групи або злочинної організації, а з іншого – складаються суперечні (конфліктост-

ворюючи) ситуації, які й призводять до виникнення конфліктів у них.

Організованим злочинним формуванням, як і будь-яким іншим груповим утворенням, притаманні внутрішньо-особистісні, міжособистісні, внутрішньогрупові та міжгрупові конфлікти. Але виникнення та розвиток їх мають свою специфіку.

Так, серед різних загальних факторів, що призводять до *внутрішньо-особистісних конфліктів*, в організованих групах і злочинних організаціях головним є ступінь входження (включення) учасників у групову злочинну структуру, оскільки в принципі дані конфлікти так чи інакше є наслідком підпорядкування членів груп груповим нормам і лідерам як виразникам останніх, що є неодмінною умовою існування самих цих груп.

Унаслідок цього можливості індивідуального вибору в зазначених формуваннях завжди обмежені й залежать від того, наскільки члени груп ідентифікують себе з ними, наскільки вони зацікавлені в досягненні загальних групових цілей і кінцевих результатів злочинної діяльності. Існують дві принципово відмінні ситуації щодо виникнення внутрішньо-особистісних конфліктів у членів організованого злочинного формування, які пов'язані з психологією входження особи в нього.

Перша – це становище, коли співники знаходилися до створення злочинного об'єднання в довірчих стосунках, разом створювали його або вільно й свідомо пізніше ввійшли до нього з первісним повним сприйняттям очікувань щодо майбутньої групової злочинної діяльності, групової структури, групових норм тощо. Зрозуміло, що чинники можливих внутрішньо-особистісних конфліктів (до речі, як і міжособистісних) у таких випадках частіше за все будуть знаходитися за межами групової єдності й згуртованості, тобто брати початок від суто емоційного стану суб'єкта, його особистих амбіцій, переживань тощо.

Справа в тому, що особа, якщо вона повністю ідентифікувала себе з груповим злочинним об'єднанням, відчуває

себе в ньому мовби у двох іпостасях. З одного боку, в ній превалюють корисливо-споживацькі настрої, які нерідко переростають у бажання нажитися, збагатитися, за рахунок чого розвивається, як правило, байдужість, цинічне ставлення до інших людей, міщанська психологія тощо.

З іншого ж боку, ця особа усвідомлює свою злочинну діяльність, побоюється можливого покарання, а то й відчуває вину та каяття, що нерідко призводить до гострої внутрішньої боротьби мотивів, важкого внутрішньо-особистісного конфлікту, який у змозі спонукати до зміни способу життя, відмови від подальшої злочинної діяльності тощо.

Друга ситуація стосується вимушеного, хоча й свідомого входження особи до організованого злочинного формування під тиском різних обставин, дій з боку певних суб'єктів тощо. Специфіка такого залучення співучасників полягає в тому, що їхні особисті інтереси, цілі й прагнення часто розходяться з груповими.

Тому конформізм, який проявляється в груповій поведінці вказаних осіб, у дійсності є лише захисною оболонкою, яка не виконує необхідної функції згуртованості, збереження групової єдності, утримання членів злочинного формування в його складі. *Усвідомлення цього здебільшого стає причиною дисбалансу особистого психічного стану, озлобленості, внутрішнього протесту, що з часом перетворюється в затяжний внутрішньо-особистісний конфлікт.* Вихід із нього може бути знайдений і в міжособистісному зіткненні різних сторін у злочинному формуванні, частіше за все з лідером або з іншим керівником організованої злочинної групи чи злочинної організації.

Слід також мати на увазі, що деякі злочинці, як уже відзначалося раніше, намагаються увійти до складу організованих злочинних формувань, що мотивується необхідністю отримання опіки з їх боку і набуття «легітимності» свого злочинного існування. Але й у цих випадках суб'єкти керуються своїми особистими інтересами та цілями, які можуть не збігатися з груповими, що теж не виключає ви-

никнення внутрішньо-особистісних, а надалі й міжособистісних конфліктів.

З огляду на вищесказане для оперативно-розшукової практики становлять особливий інтерес дослідницькі дані про підстави для примусового залучення окремих членів до організованих злочинних формувань. Зокрема, їх лідери використовують такі підстави, як:

- матеріальна залежність особи внаслідок попереднього надання їй кредиту чи іншої матеріальної підтримки;
- психологічна підтримка й заступництво з боку лідера або іншого члена злочинного формування від дійсних або уявних кривдників;
- національні почуття;
- поступове втягування в злочинну діяльність шляхом періодичного отримання від особи часткових відомостей про об'єкт злочину;
- відстеження учасників інших злочинних формувань чи окремих злочинців, що вчиняють кваліфіковані злочини, та їх підкорення під страхом видачі останніх правоохоронним органам;
- погроза фізичною розправою, у тому числі як відносно самої особи (у випадку відмови увійти в злочинне об'єднання як певний фахівець, людина зі зв'язками, творчими здібностями тощо), так і щодо її родичів або близьких осіб.

Викладене вище значною мірою стосується й *міжособистісних конфліктів* в організованих злочинних групах і злочинних організаціях.

У цілому такі конфлікти являють собою ситуації зіткнення на рівні стосунків між окремими співниками їхніх несумісних інтересів, цінностей, ролей, а також норм і правил групової взаємодії, які можуть мати загальноприйнятий у злочинному світі характер і бути обов'язковими для всіх членів злочинних формувань (наприклад, життя «по поняттям») або існувати у формі усних чи письмових правил, норм, розроблених у конкретній групі чи організації. Ці норми й правила істотно значущі для кожного члена злочинного формування, вони є невід'ємною частиною та

регуляторами групової взаємодії, і порушення їх майже завжди спричиняє міжособистісні конфлікти.

Відправним моментом психологічного аналізу даних конфліктів є те, що в будь-якій злочинній групі чи організації взаємовідносини між учасниками формуються на основі, насамперед, задоволення своєкорисливих особистих інтересів і потреб. Тому в злочинній діяльності організованої групи та злочинної організації вже від самого початку закладено предмет конфліктного інциденту, оскільки одночасне задоволення своєкорисливих особистих інтересів і потреб та відповідних групових інтересів є доволі проблематичним.

Такі міжособистісні конфлікти в зазначених злочинних формуваннях є поширеними розповсюдження, оскільки в цих формуваннях постійно мають місце такі чинники, як: переважання власних інтересів учасників над груповими; жорстке підкорення лідерами інших осіб своїй волі; невіра окремих членів у справедливий розподіл злочинних прибутків; підозріння один одного в співробітництві з правоохоронними органами; претензії щодо особистих привілеїв окремих осіб; прагнення окремих членів до самоствердження чи зайняття вищої сходинки в груповій ієрархії; ущемлення гідності окремих учасників; бажання помститися кривдникам тощо.

Усе це супроводжується відповідними емоціями: незадоволенням, обуренням, образою, презирством, страхом покарання з боку лідера і т. ін. Як наслідок цього виникають реальні конфлікти, що подекуди переростають у відкрити гостру боротьбу, коли кожна зі сторін вважає себе правою й відстоює свої інтереси.

З попереднім органічно пов'язане й питання щодо сумісності членів організованих злочинних груп і злочинних організацій. Так, з одного боку, цілком можливо визнати наявність у них сумісності майже всіх членів, але це стосується, по-перше, повністю контактних груп із горизонтальною організаційно-психологічною структурою, а по-друге – тільки тієї сфери взаємних відносин, яка має чітко визначений предметно-дійовий характер.

Інакше кажучи, ідеться про спільну діяльність, яка характеризується узгодженістю функцій, ролей, спрацьованістю самих партнерів тощо. Водночас не можна впевнено говорити про психологічну сумісність у контексті емоційних відносин учасників організованих злочинних груп чи організацій, оскільки навіть можливий збіг особистісних рис, поглядів, цінностей, симпатій, взаємного тяжіння цих учасників утаємничується ними, бо це в принципі не вітається в злочинному середовищі.

Сучасна практика боротьби з організованими злочинними формуваннями свідчить про те, що міжособистісні (та й внутрішньо-особистісні) конфлікти в них частіше за все виникають на ґрунті незадоволення: напрямами злочинної діяльності, засобами, способами вчинення конкретних видів злочинів, розподілом кримінальних прибутків; стратегією та стилем керівництва; внутрішньогруповими нормами-вимогами й санкціями за їх порушення; обмеженням емоційних міжособистісних відносин. Це знайшло своє підтвердження і в матеріалах конкретних досліджень.

Але в цілому слід визнати, що в організованих злочинних формуваннях існує істотна особливість міжособистісних конфліктів, яка полягає в тому, що розвиток їх має нормативну залежність і керованість з боку лідерів. Вони можуть маніпулювати міжособистісними конфліктами в середовищі своїх спільників у вигідному для себе напрямку, що сьогодні є досить поширеним явищем.

За характером виникнення, перебігу та розв'язання близькими до попередніх вважаються *внутрішньогрупові конфлікти* в організованих злочинних групах і злочинних організаціях. Вони мають єдині джерела з іншими конфліктами – це незбіжні інтереси, цілі, цінності, потреби, мотиви, бажання й т. ін. Але тут ідеться про такі суперечності, коли з одного боку завжди протистоять цілісні групові інтереси, цінності тощо, а тому під загрозу ставиться подальше існування самого злочинного об'єднання.

Особливе місце в механізмі виникнення й перебігу зазначених конфліктів займає боротьба несумісних мотивів.

Суть її полягає в тому, що дійсні мотиви поведінки та діяльності одного чи декількох учасників групи не збігаються із загальноприйнятими в даному формуванні груповими мотивами, передумови до цього можуть скластися ще до входження особи в організовану злочинну групу, скажімо, якщо вона мала свою особисту мету, наприклад, помститися за допомогою групи спільному ворогові тощо.

Як свідчать науково-дослідницькі дані, конфліктоворюючи чинники в системі внутрішньогрупових відносин в організованих злочинних формуваннях принципово поділяються на дві категорії: 1) *за емоційним типом відносин* – несумісність особистих і групових інтересів, потреб, цілей, мотивів, поглядів, переконань тощо; 2) *за інструментальним типом відносин* – протистояння особи й групи з приводу суперечного ставлення щодо діяльнісного змісту взаємодії. Такі чинники інколи ще визначають як *особистісно-прагматичні та предметно-дійові*.

Слід узяти до уваги, що конфлікти предметно-дійового походження, як такі, що мають на меті досягнення успіху злочинної діяльності, можуть відносно легко вирішуватися за рахунок прийняття необхідних конструктивних рішень, тобто обрання альтернативної взаємодії. Наприклад, якщо певний конфлікт виник із приводу розбіжності у виборі шляхів і способів пересування злочинців до місця вчинення злочину чи звідти, то цей вибір може бути конструктивно переглянутий.

Конфлікти ж особистісно-прагматичні викликаються потребою учасників взаємодії чи бодай одного з них у реалізації емоційної напруженості. У цьому випадку вони ніяк не спрямовані на досягнення конкретних результатів злочинної діяльності, а тому суб'єкт (суб'єкти) конфліктного зіткнення можуть бути виведені (усунуті) з групи без значних ускладнень на шляху досягнення мети.

Існують переконливі практичні свідчення, що чим вищий рівень розвитку злочинного об'єднання, тим рідше в ньому особистісно-прагматичні чинники призводять до

конфліктів. Натомість причинами їх виникнення частіше стають предметно-дійові розбіжності.

Узагалі ж причини внутрішньогрупових конфліктів в організованих злочинних групах і злочинних організаціях можна поділити на *об'єктивні* та *суб'єктивні*. Перші – це недоліки в організаційному, інформаційному, технологічному забезпеченні злочинної діяльності, нераціональний розподіл ролей і обов'язків тощо. Другі ж є продуктом емоційного походження, як-от: негативний соціально-психологічний клімат і психологічні бар'єри, неприйнятні риси характеру та певні психологічні особливості окремих осіб (егоїзм, недостатнє самовладання, нестриманість, завищені самооцінка та рівень домагань, тривожність) тощо.

У вивченні й поясненні внутрішньогрупових конфліктів істотне пізнавальне значення мають розбіжності між груповими об'єднаннями, які взаємодіють *на кооперативній або на конкурентній основі*, у тому числі за такими параметрами:

- комунікація: для об'єднань кооперативного типу, якими здебільшого є контактні злочинні групи, характерні відкриті комунікації та повний обмін інформацією між учасниками; у конкурентній же взаємодії, яка частіше за все спостерігається в ієрархічних злочинних організаціях, навпаки, відчувається недостатність комунікації між учасниками, обмеження та викривлення інформаційних потоків;

- сприймання: кооперативна взаємодія підштовхує учасників до схожості та спільності інтересів, цінностей, а також підвищує здатність до розуміння іншої точки зору; конкурентний же процес посилює сприйняття розбіжностей, а також небезпеки, яка йде від протилежної сторони;

- установки: кооперативний процес веде до формування довірчих, дружніх установок стосовно один одного, сприяє взаємному прийняттю та очікуванню бути прийнятим; конкурентна ж взаємодія, навпаки, веде до підозріння, посилює готовність до негативного реагування на прохання й потреби інших, сприяє взаємному нехтуванню й т. ін.

За розподілом суб'єктів внутрішньогрупових конфліктів в організованих злочинних формуваннях провідна роль

належить їх лідерам. Саме загострення суперечностей між ними та співниками найчастіше призводить до таких конфліктів.

Основною причиною цих суперечностей є: хиби в організації злочинної діяльності; прорахунки лідера, які призвели до невдалих злочинних дій; прагнення лідера до привласнення значної частки злочинного прибутку; слабка згуртованість об'єднання; егоїстичні прояви одного або декількох його членів з метою ствердження своїх уявних переваг; наявність атмосфери прихованого суперництва, психологічного підкорення, пристосовництва тощо.

Головне ж, що викликає конфлікти між лідерами й членами організованих злочинних формувань, – це *нерівноправність, інформаційне обмеження учасників у порівнянні з лідерами, а також нерівномірний розподіл прибутків, отриманих за рахунок злочинної діяльності*. Але це здебільшого характерне для злочинних організацій, що мають складну організаційно-управлінську структуру. Щодо менш розвинених організованих злочинних груп, то в них внутрішньогрупові конфлікти частіше викликаються такими чинниками, як *уцемлене самолюбство, почуття заздрості та знову ж таки недовіра до лідерів*.

Практиці відомі також дуже гострі внутрішньогрупові конфлікти, що відбуваються в злочинних організаціях на підставі різних суперечностей, які *виникають між їх лідерами й опозиціонерами з числа так званих «авторитетів», що наближені до керівного ядра вказаних організацій*. Причинами тут найчастіше виступають прагнення опозиціонерів до автономізації свого становища в злочинних формуваннях, зайняття в них провідних ролей тощо. Одночасно керівники бажають підірвати їхній авторитет, усунути їх як своїх суперників. Такі конфлікти відбуваються зазвичай приховано, а їх наслідком нерідко є фізичне знищення один одного, що надалі призводить до значного розхитування самих організацій.

Іноколи в організованих злочинних формуваннях відбуваються конфлікти *між основним складом цих об'єднань і*

їх новими членами. Виникають такі зіткнення внаслідок того, що групи очікують від новачків активних дій і повного підкорення груповим нормам. Як правило, над новими членами встановлюється суворий контроль, і в разі навіть незначних порушень групової дисципліни до них застосовуються жорсткі санкції.

Також конфлікти часом виникають і розвиваються між груповою більшістю й окремою скомпрометованою особою зі складу групи. Головна причина тут – недовіра до такої особи.

В особливо гострій формі відбуваються *конфлікти між організованою злочинною групою чи організацією та їх членами, які вирішили припинити злочинну діяльність і вийти з об'єднання*. Це пов'язане, по-перше, з неприйняттям такого виходу за існуючими у злочинних групах нормами, а по-друге, зі страхом решти учасників і самого лідера щодо можливості бути викритими й притягнутими до кримінальної відповідальності. Спроба виходу з таких конфліктів теж нерідко призводить до трагічних наслідків.

Узагалі, як переконують наукові спостереження, у виникненні внутрішньогрупових конфліктів в організованих злочинних формуваннях *головну утворюючу роль відіграють порушення їх учасниками специфічних групових норм*. Найбільш поширеними сьогодні є такі.

За інструментальним (предметно-дійовим) типом відносин це порушення:

- вимог щодо конспірації групової злочинної діяльності, зокрема належності до неї окремих членів;
- вимог стосовно дотримання субординації та підпорядкованості в ієрархічній груповій структурі;
- заборони вчинення несанкціонованих злочинів або застосування під час здійснення злочинних дій засобів, прийомів і способів, які виходять за рамки запланованого;
- вимог щодо безумовного виконання розподілених ролей, а також дотримання прийнятих рішень щодо підготування, здійснення конкретних злочинних дій;
- вимог стосовно дотримання обережності та розсудливості при вчиненні злочинів;

- вимог про дотримання визначеного порядку розподілу кримінальних прибутків.

Що ж до невиконання норм, які *регулюють внутрішньогрупові стосунки емоційного або почуттєвого характеру*, то до таких слід віднести порушення:

- вимог стосовно недозволеності самостійного виходу з групи, а також неприпустимості видачі співучасників правоохоронним органам;

- вимог щодо обережної та стриманої поведінки осіб за межами кримінальної активності групи;

- вимог про обов'язкові «общаківські» внески й т. ін.

Слід зауважити, що зазначені вище групові норми є, як правило, обов'язковими для всіх або для абсолютної більшості членів організованих злочинних груп. Винятком інколи стають лише наближені до лідерів особи.

Очевидно, що за своїм психологічним змістом групові норми в організованих злочинних формуваннях мають переважно антагоністичний характер, оскільки вони вже від самого початку зумовляють нерівне становище лідерів і рядових учасників цих формувань. І хоча, на перший погляд, суперечності з приводу згаданих норм мовби й не існують, тобто не виявляються на поверхні, у дійсності ж вони весь час діють на психіку кожної особи, породжуючи в ній якщо не стійкий і гострий внутрішньо-особистісний конфлікт, то, принаймні, постійний психологічний дискомфорт. Цей душевний стан, подібно до стиснутої пружини, за певних умов, знаходить вихід у внутрішньогруповому конфліктному вибуху.

Відзначимо, що групові норми в розгляданих формуваннях мають цілком реальний, а не декларований характер, що підтверджують дуже жорстокі санкції за їх порушення. Тому внутрішньогрупові конфлікти, предметом яких виступають саме ці норми, хоча й виникають досить часто, але приречені на короткочасне існування, причому не завдяки компромісному або іншому безкровному їх вирішенню, а саме внаслідок застосування насильницьких методів.

Для прикладу можна звернутися до опису кривавої розправи зі своїми співниками лідера банди, що колись діяла в регіонах Вінницької, Одеської, Кіровоградської, Миколаївської та Херсонської областей, деякого «В». За хвастовите розголошення трьома його співучасниками сп'яну в одному кафе стороннім особам певних деталей вчиненого ними нещодавно бандитського нападу, «В» зібрав їх на околиці селища. Пред'явивши обвинувачення в порушенні норм конспірації, він тут же вилив каністру бензину на автомобіль, у якому знаходилися винні, та підпалив його. Усі троє заживо згоріли на очах у лідера банди.

Конфлікти в організованих злочинних формуваннях виникають також на ґрунті суперечностей інформаційного характеру. Але це, скоріше, стосується верхівки злочинної групи чи організації. Суть цього полягає в практичній непоінформованості або дуже обмеженій обізнаності певних осіб, що оточують лідера, наприклад, із питань щодо становища групи в загальному кримінальному середовищі, перспектив її розвитку та подальшого функціонування, стратегії злочинної діяльності тощо.

Найбільш складними й резонансними конфліктними явищами в сучасному кримінальному середовищі є *міжгрупові конфлікти, які виникають частіше за все між окремими потужними організованими злочинними організаціями.*

Узагалі ці конфлікти є породженням системи міжгрупової взаємодії, яка відбувається як між власне групами осіб, так і між окремими їх представниками, а також між іншими учасниками взаємодії, коли сторони сприймають одна одну як членів різних груп. Безпосередніми джерелами таких конфліктів, як і всіх інших, виступають суперечні групові інтереси, потреби, ролі, намагання тощо. Але це головним чином зіткнення у зв'язку з розподілом (перерозподілом) територіальних або економіко-галузових сфер кримінального контролю чи з причин боротьби за владу в кримінальному середовищі та за фактичне існування кожної суперечної сторони.

За спостереженнями науковців і практиків, у виникненні міжгрупових конфліктів, які розглядаються, визначальними чинниками є реальність суперечностей та їх значущість для конфліктуючих сторін. Якщо зіткнення визнається неминучим для організованої злочинної групи, то чим значущішими є групові цілі й очікуваний вигравш від досягнення останніх, тим більш інтенсивним буде міжгруповий конфлікт.

Реальність суперечних групових інтересів визначається не тільки їх наявністю на даний час, але й перенесенням із минулого, причому це також стосується певних погроз і ворожнечі з боку конкуруючих сторін, що в цілому має назву «реальна погроза».

Сприйняття такої погрози конкуруючою стороною спричиняє зворотну ворожість. Фактор зовнішньої погрози для організованої злочинної групи чи злочинної організації посилює внутрішньогрупову солідарність, а також сприяє більш повному усвідомленню індивідом своєї групової належності (ідентичності). Погроза, крім того, зумовлює не-проникність групових меж, а також зменшує ймовірність відхилення учасників від групових норм.

Помилкове сприйняття членами групи зовнішньої погрози теж спрацьовує на підвищення внутрішньогрупової солідарності. Характерно, що цю закономірність нерідко свідомо використовують лідери організованих злочинних формувань для посилення їх згуртованості чи навіть для збереження шляхом штучного створення образу зовнішнього ворога.

Слід зауважити, що керівники зазначених злочинних формувань сьогодні в принципі не зацікавлені в загостренні міжгрупових конфліктів, щоб не привертати до себе уваги з боку правоохоронних органів. Але, незважаючи на це, кримінальні «розбірки» не затухають, а, навпаки, набувають ще більшої сили.

Узагалі проблема вивчення конфліктних явищ, які відбуваються в організованому злочинному середовищі, має не тільки теоретичне, але й доволі актуальне практичне значення. Так, торкаючись пізнання конфліктів, що вини-

кають в організованих групах і злочинних організаціях, слід відзначити, що вони вже самі по собі, за певного розвитку подій, ведуть до підриву цілісності цих формувань, втрати серед їх учасників взаєморозуміння, виникнення між ними антагонізму, ворожнечі тощо, які, дедалі загострюючись, здатні привести до зруйнування вказаних формувань.

Ці закономірності однозначно можуть бути використані в оперативно-розшуковій діяльності, насамперед із метою оперативно-профілактичного роз'єднання злочинних формувань, викриття їх, розкриття вчинених ними злочинів і т. ін.

Використання конфліктологічних знань в ОРД передбачає не тільки все те, що пов'язане з виникненням і перебігом конфліктів у злочинному середовищі, але й з наявними в ньому особливими способами їх урегулювання.

У контексті цього, по-перше, заслуговує на увагу поняття *«управління конфліктами»* у злочинному середовищі. Найчастіше під ним розуміється контролювання розвитку конфлікту внутрішніми або зовнішніми силами: як правило, лідерами злочинних формувань і злочинними авторитетами. Головне тут – стримування конфлікту, недопущення його ескалації.

По-друге, постає необхідність у з'ясуванні способів *«вирішення конфліктів»*, суть якого полягає в усуненні або мінімізації проблем, які розділяють сторони, а також у досягненні компромісу, тобто згоди між ними. Існують певні технології здійснення цього, перш за все *переговори конфліктуючих сторін («розбірки»)*, *застосування силових методів*, а також *втручання третьої сторони (третейських суддів)*.

Управління конфліктами та їх позитивне вирішення в злочинних формуваннях є прийнятною формою впливу лідерів на суперечні сторони та врегулювання (нехай і примусового) суперечностей міжособистісного чи внутрішньогрупового характеру. Але це найбільш характерне для організованих злочинних груп безпосередньої контактної взаємодії або злочинних організацій з виразною підлеглістю по вертикалі всіх їх структурних ланок.

У конкуруючих же між собою злочинних групах і організаціях міжгрупові конфлікти вирішуються головним чи-

ном шляхом «розбірок», які нерідко закінчуються озброєними сутичками, а отже, взаємним знищуванням злочинними формуваннями одне одного.

Своєчасне отримання оперативними працівниками інформації про хід урегулювання конфліктів у злочинному середовищі дозволяє розумно втручатися в ці процеси, скеровуючи їх у напрямку, необхідному для виконання завдань ОРД.

Практичне значення пізнання конфліктів у злочинному середовищі також полягає в тому, що:

- по-перше, конфлікти *відіграють важливу інформаційну функцію для ОРД*, бо вони є носіями відомостей про істотні суперечності в зазначеному середовищі, їх сторони та займані ними позиції;

- по-друге, у певних оперативно-тактичних ситуаціях *конфлікти можуть бути використані як необхідні умови для встановлення оперативного контакту з об'єктами оперативно-розшукового інтересу та подальшого конструктивного розвитку взаємодії з ними.*

Наприклад, якщо таким об'єктом обирається особа, яка перебуває в гострому конфлікті зі своїми кримінальними спілльниками чи з лідером злочинного формування з приводу надмірної жорстокості їхніх злочинних дій, то можливо розраховувати на контакт, оскільки в таких випадках люди завжди сподіваються на розуміння своїх особистих позицій, спонукань, переживань і відповідну зовнішню підтримку;

- по-третє, *конфлікт, що виник у злочинному формуванні, може слугувати інструментом психологічного впливу з боку оперативного працівника на конфліктуючі сторони, зокрема шляхом конструктивних переговорів з окремими учасниками цього формування, переконання їх у небажаності подальшої участі в злочинній діяльності, дискредитації якоїсь особи в очах іншої з метою посилення руйнівних процесів у злочинному середовищі тощо;*

- по-четверте, *завдяки пізнанню особливостей перебігу конфліктів в організованих злочинних групах і злочинних організаціях може бути встановлено найбільш слабку ланку, яку варто враховувати при виборі тактики реалі-*

зації оперативних справ, розробленні комбінацій із затримання злочинців і т.п.

Окремо слід розглянути можливості використання конфліктів за допомогою штучного їх утворення в злочинних формуваннях під час проведення стосовно них відповідних оперативно-розшукових заходів. Тоді конкретний конфлікт набуває характеру стимульованої (з боку оперативного підрозділу) події з метою цілеспрямованого, оперативно необхідного впливу на об'єкт оперативної розробки: наприклад, зіткнення членів групи в результаті компрометування окремих із них, створення обстановки недовіри до лідера групи чи інших її членів шляхом розповсюдження стосовно них певної дезінформації тощо.

Але розглянутий вище захід може бути доцільним і потрібним лише для роз'єднання організованої злочинної групи, розвінчання авторитету її лідера, виведення з-під його впливу окремих осіб і т. ін., і проводиться він має тільки в рамках окремо розробленої оперативної комбінації.

Об'єктивне пізнання оперативними працівниками конфліктів, що відбуваються в злочинному середовищі, у тому числі причин їх виникнення, специфіки перебігу та способів розв'язання є важливим складовим компонентом психологічного забезпечення ОРД, оскільки це не тільки дає зазначеним підрозділам надзвичайно цінну психологічну інформацію про об'єкти оперативної розробки, але й озброює оперативних працівників ефективним психологічним інструментарієм, необхідним для здійснення позитивного впливу на ці об'єкти.

Проблема конфліктних явищ, які відбуваються в злочинному середовищі, має доволі актуальне практичне значення. Так, конфлікт в організованих злочинних групах і злочинних організаціях вже самі по собі, за певного розвитку подій, ведуть до підриву цілісності цих формувань, втрати серед їх учасників взаєморозуміння, виникнення між ними антагонізму, ворожнечі тощо, які, дедалі загострюючись, здатні привести до зруйнування вказаних формувань.

Ці закономірності однозначно можуть бути використані в оперативно-розшуковій діяльності, насамперед із метою оперативно-профілактичного роз'єднання злочинних формувань, викриття їх, розкриття вчинених ними злочинів і т. ін.

Використання конфліктологічних знань в ОРД передбачає не тільки все те, що пов'язане з виникненням і перебігом конфліктів у злочинному середовищі, але й з наявними в ньому особливими способами їх урегулювання.

У контексті цього, по-перше, заслуговує на увагу поняття *«управління конфліктами»* у злочинному середовищі. Найчастіше під ним розуміється контролювання розвитку конфлікту внутрішніми або зовнішніми силами: як правило, лідерами злочинних формувань і злочинними авторитетами. Головне тут – стримування конфлікту, недопущення його ескалації.

По-друге, це необхідність у з'ясуванні способів *«вирішення конфліктів»*, суть якого полягає в усуненні або мінімізації проблем, які розділяють сторони, а також у досягненні компромісу, тобто згоди між ними. Існують певні технології здійснення цього, перш за все *переговори конфліктуючих сторін («розбірки»)*, застосування силових методів, а також *втручання третьої сторони (третейських суддів)*.

Управління конфліктами та їх позитивне вирішення в злочинних формуваннях є прийнятною формою впливу лідерів на суперечні сторони та врегулювання (нехай і примусового) суперечностей міжособистісного чи внутрішньогрупового характеру. Але це найбільш характерне для організованих злочинних груп безпосередньої контактної взаємодії або злочинних організацій з виразною підлеглістю по вертикалі всіх їх структурних ланок.

У конкуруючих же між собою злочинних групах і організаціях міжгрупові конфлікти вирішуються головним чином шляхом *«розбірок»*, які нерідко закінчуються озброєними сутичками, а отже, взаємним знищенням злочинними формуваннями одне одного.

Своєчасне отримання оперативними працівниками інформації про хід урегулювання конфліктів у злочинному

середовищі дозволяє розумно втручатися в ці процеси, скеровуючи їх у напрямку, необхідному для виконання завдань ОРД.

Практичне значення пізнання конфліктів у злочинному середовищі також полягає в тому, що:

- по-перше, конфлікти *відіграють важливу інформаційну функцію для ОРД*, бо вони є носіями відомостей про істотні суперечності в зазначеному середовищі, їх сторони та займані ними позиції;

- по-друге, у певних оперативно-тактичних ситуаціях конфлікти *можуть бути використані як необхідні умови для встановлення оперативного контакту з об'єктами оперативно-розшукового інтересу та подальшого конструктивного розвитку взаємодії з ними.*

Наприклад, якщо таким об'єктом обирається особа, яка перебуває в гострому конфлікті зі своїми кримінальними спілниками чи з лідером злочинного формування з приводу надмірної жорстокості їхніх злочинних дій, то можливо розраховувати на контакт, оскільки в таких випадках люди завжди сподіваються на розуміння своїх особистих позицій, спонукань, переживань і відповідну зовнішню підтримку;

- по-третє, *конфлікти, що виникли у злочинному формуванні, можуть слугувати інструментом психологічного впливу з боку оперативних працівників на конфліктуючі сторони, зокрема шляхом конструктивних переговорів з окремими учасниками цього формування, переконання їх у небажаності подальшої участі в злочинній діяльності, дискредитації якоїсь особи в очах іншої з метою посилення руйнівних процесів у злочинному середовищі тощо;*

- по-четверте, *завдяки пізнанню особливостей перебігу конфліктів в організованих злочинних групах і злочинних організаціях може бути встановлено найбільш слабку ланку, яку варто враховувати при виборі тактики реалізації оперативних справ, розробленні комбінацій із затримання злочинців і т.п.*

Окремо слід розглянути можливості використання конфліктів за допомогою штучного їх утворення в злочин-

них формуваннях під час проведення стосовно них відповідних оперативно-розшукових заходів. Тоді конкретний конфлікт набуває характеру стимульованої (з боку оперативного підрозділу) події з метою цілеспрямованого, оперативно необхідного впливу на об'єкт оперативної розробки: наприклад, зіткнення членів групи в результаті компрометування окремих із них, створення обстановки недовіри до лідера групи чи інших її членів шляхом розповсюдження стосовно них певної дезінформації тощо.

Але розглянутий вище захід може бути доцільним і потрібним лише для роз'єднання організованої злочинної групи, розвінчання авторитету її лідера, виведення з-під його впливу окремих осіб і т. ін., і проводитися він має тільки в рамках окремо розробленої оперативної комбінації.

Об'єктивне пізнання оперативними працівниками поліції конфліктів, що відбуваються в злочинному середовищі, у тому числі причин їх виникнення, специфіки перебігу та способів розв'язання є важливим складовим компонентом психологічного забезпечення ОРД, оскільки це не тільки дає зазначеним підрозділам надзвичайно цінну психологічну інформацію про об'єкти оперативної розробки, але й озброює оперативних працівників ефективним психологічним інструментарієм, необхідним для здійснення позитивного впливу на ці об'єкти.

Контрольні питання до розділу 4.

1. У чому полягають поняття, сутність, особливості виникнення, перебігу та розв'язання конфліктів у злочинному середовищі?

2. Охарактеризуйте структуру конфліктів у злочинному середовищі (протистояння двох психологічних начал; наявність суб'єктів як носіїв конфліктних суперечностей; активна протидія протилежних сторін; розв'язання конфліктів).

3. У чому полягають сутність та психологічний зміст когнітивних і мотиваційних конфліктів у злочинному середовищі, що їх різнить?

4. Які специфічні психологічні закономірності лежать в основі внутрішньо-особистісного, міжособистісного, внутрішньогрупового та міжгрупового конфліктів у злочинному середовищі?

5. У чому полягає сутність *пізнавального, емоційного та вольового компонентів* конфлікту в злочинному середовищі?

6. Які існують особливості виникнення, перебігу та розв'язання конфліктів в організованих злочинних групах і злочинних організаціях?

7. У чому полягає практичне значення пізнання конфліктів у злочинному середовищі, у тому числі яку функцію відіграють вони для ОРД, зокрема *інформаційну функцію; функцію необхідних умов для встановлення оперативного контакту з об'єктами оперативно-розшукового інтересу та подальшого конструктивного розвитку взаємодії з ними; функцію інструментарію психологічного впливу з боку оперативного працівника на конфліктуючі сторони; функцію вибору тактики реалізації оперативних справ*, розробки й проведення операції із затримання злочинців?

8. У чому полягає *поняття лідерства* в організованих злочинних формуваннях та яка провідна роль належить їм у питаннях щодо конфліктів у цьому середовищі?

Література до розділу 4.

1. Агеев В. С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы. — М.: Изд-во МГУ, 1990. — 240 с.

2. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева.- М.: Асток-Пресс, 1998. - 429 с.

3. Анцупов А.Я. Значение, предмет и задачи конфликтологии / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 551 с.

4. Бандурка А.М. Конфликтология: Учеб.пособие для вузов / А.М. Бандурка, В.А. Друзь. – Харьков: Ун-т внутр.дел, 1997.– 352с.

5. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина 1: Підручник. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.

6. Бараненко Б.І. Психологія оперативно-розшукової діяльності. Загальна частина : навч. посіб. / Б. І. Бараненко; [за ред. Е. О. Дідоренка, Я.Ю. Кондратьєва]. - Луганськ : РВВ. ЛАВС, 2003. - 272 с.

7. Быков В.М. Преступная группа: криминалистические проблемы. – Ташкент: Узбекистан, 1991. – 143 с.

8. Головаха Е.И. Структура групповой деятельности: социально-психологический анализ / Е. И. Головаха ; АН Украинской ССР, Ин-т философии ; отв. ред.: Л. В. Сохань . – Киев : Наукова думка, 1979 . – 139 с.

9. Гришина Н.В. Психология конфликта [Текст]: учебник для вузов / Н.В. Гришина. –СПб.: Питер, 2000. – 464 с.

10. Донцов А.И. Проблема объективных детерминант межличностного конфликта в группе/ И.А. Донцов, А.Т. Полозова // Вестник МГУ. — 1982. — № 4. — С. 23-32.

11. Донченко Е.А. Личность: конфликт и гармония / Е.А. Донченко, Т.М. Титаренко. – Киев: Политиздат, 1989. – 176 с..

12. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта: Россия на путях преодоления кризиса: Учеб.пособие для студентов высших учебных заведений. — 2-е изд., доп. - М.: Аспект Пресс, 1995. - 317 с.

13. Ішмуратов А.Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів. – К.: Наукова думка, 1996. – 190 с.

14. Кричевский Р.Л. Психология малой группы / Р.Л. Кричевский, Е.М. Дубовская. — М.: Изд-во МГУ, 1991.— 206 с.

15. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений / Н.Н. Обозов. – Киев : Лыбидь, 1990. – 192 с.

16. Основи практичної психології :Підручник для студентів вузів /В. Панок, Т. Титаренко та інші. Київ: Либідь, 1999. – 532 с.

17. Полозова Т.А. О методических принципах исследования внутригруппового конфликта //Новые исследования в психологии. – М., 1981. – № 2. – С. 94-98.

18. Юридична психологія: Підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.; За заг.ред. Я. Ю. Кондратьєва. - К: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. - 352 с.

Розділ 5

Конфлікти в інформаційно-аналітичній сфері оперативно-розшукової діяльності

5.1. Поняття та сутність інформаційного конфлікту

Важливою складовою ОРД є *інформаційно-аналітична робота*, яка визначається як передбачена законами України та врегульована відомчими нормативно-правовими актами система заходів, спрямованих на збір, обробку, систематизацію, узагальнення, аналіз, зберігання та використання інформації, у тому числі обмеженого доступу, що має значення для вирішення завдань ОРД, в інтересах досудового слідства, безпеки громадян, суспільства і держави.

Уже із запропонованого вище змісту поняття інформаційно-аналітичної роботи у сфері ОРД стає очевидним, що це є конфліктна робота. Уникнути конфліктів у ній та їхніх наслідків, часом негативних, досить складно, тому й постає потреба вивчення їх сутності, причин, меж, динаміки, досвіду вирішення, прогнозування, запобігання та правового захисту.

Зважаючи на те, що конфлікти в інформаційно-аналітичній сфері ОРД є насамперед *інформаційними конфліктами*, які за формою належать до соціального конфлікту, джерела таких конфліктів слід шукати, насамперед, в соціальних причинах. До головних з них науковці відносять прагнення до отримання певної свободи в інформаційному

просторі без урахування розбіжностей: індивідуальної і суспільної моралі; життєвих цінностей; протиріч між очікуваннями; практичними намірами і вчинками осіб; нерозуміння людьми своїх дій по відношенню один до одного; логічних помилок та семантичних труднощів в соціальних комунікаціях; недоліків і “неякісності” інформації тощо.

Завдяки своєму міжгалузевому характеру, інформаційні конфлікти, як правило, пов’язані з різними галузями законодавства – адміністративним, цивільним, трудовим, сімейним, фінансовим, кримінальним, кримінальним процесуальним, виправно-трудоим.

За правовими нормами інформаційні конфлікти можуть мати як забороняючий, так і зобов’язуючий та уповноважуючий характер. Зокрема, порушення норм, що забороняють, призводить до інформаційного конфлікту держави в особі правоохоронних органів з фізичною або юридичною особою, що скоїли правопорушення, і навпаки.

При порушенні зобов’язуючих норм можливий інформаційний конфлікт як між державою (в особі правоохоронних органів) і особою, яка має виконувати норму, так між державою та працівником правоохоронного органу, який повинен вимагати виконання зазначеної норми, бо в протилежному випадку працівник правоохоронного органу сам вступає в якості джерела конфлікту.

Порушення уповноважуючої норми призводить до конфлікту між уповноваженим суб’єктом правоохоронного органу та приватною особою, інформаційні права якої можуть бути порушені діями першого. Зокрема, такі інформаційно-правові конфлікти виникають через зловживання посадовими особами правоохоронних органів своїми службовими обов’язками та можливостями, наприклад, щодо обігу публічної або приватної інформації.

За масштабністю сфер дійового прояву інформаційні конфлікти можуть носити внутрішньогруповий, внутрішньодержавний або міжнародний характер.

Зважаючи на те, що діяльність правоохоронних органів не застрахована від помилок, некомпетентності, відсутнос-

ті спеціальних знань та навичок, перевищення службових повноважень, можуть виникнути інформаційно-правові конфлікти не тільки між особою (фізичною чи юридичною) та правоохоронними органами, а й між окремими правоохоронними та правозастосовними органами, наприклад, між органами адвокатури та слідства, між органами прокуратури та адвокатури, між структурними підрозділами окремого правоохоронного органу тощо.

Конфліктні ситуації, що виникають в інформаційній сфері, обумовлені, насамперед, різним сприйняттям людьми ситуації, що склалася, інтерпретацією намірів і поведіння, прийняттям відповідних рішень, а часом “віртуальним” характером виникаючих правовідносин. По-перше, виникненню конфліктної ситуації в сфері інформаційних відносин передують настання загрози для досягнення поставленої мети хоча б одному з учасників взаємодії; по-друге, будь-якому конфліктові передують спірна ситуація.

Конфліктна ситуація в інформаційній сфері також визначається об’єктивними обставинами і може бути створена навмисно однією зі сторін для досягнення певної мети у майбутньому (можливо, з метою скоєння правопорушення).

У визначенні меж конфлікту виділяють три аспекти: просторовий, часовий та внутрішньосистемний.

Просторові межі визначають територію, на якій відбувається конфлікт. Вони можуть бути як мінімальними, так і глобальними. Просторові межі інформаційного конфлікту мають значення для вибору адекватної форми впливу з метою врегулювання внутрішньогрупового, внутрішньодержавного або міжнародного конфлікту.

Часові межі інформаційного конфлікту визначають його тривалість у часі (початок, розвиток, загасання та закінчення), що має значення для кваліфікації дій учасників конфлікту та вирішення питання про юридичну відповідальність. Важливість їх виявлення визначається експертною оцінкою дій учасників конфлікту в певний момент часу, роллю і відповідальністю осіб, що приєдналися до конфлікту на різних його етапах.

Початок конфлікту визначається об'єктивними (зовнішніми) актами поведінки, спрямованими проти іншого учасника конфлікту, за умов, що останній усвідомлює ці акти як спрямовані проти нього та їм протидіє.

Закінчення конфлікту – це процес припинення всіх активних дій протиборчих сторін, незалежно від причини початку конфлікту. Воно може виявлятися в різних формах: конфлікт може бути вичерпаний (наприклад, за примиренням сторін), а може припинитися через вихід однієї зі сторін із боротьби. Можливою формою припинення конфлікту є втручання третьої сили.

Внутрішньосистемні межі визначаються тим, що практично будь-який конфлікт відбувається у певній обумовленій системі, будь-то відомство, організація, структурний підрозділ, група співробітників тощо. Конфлікт між сторонами, що входять до однієї системи, може бути більш глибоким, широким або частковим, обмеженим.

Визначення таких меж дозволяє, по можливості, чітко визначити кількість і ступінь залучення людей у конфлікт. Розширення цієї межі вказує на ускладнення структури конфлікту та необхідність пошуку інших способів вирішення конфлікту. Так само знання їх необхідне для впливу на реалізацію процесів щодо попередження конфліктів.

Крім безпосередньо протидіючих сторін учасниками конфлікту можуть бути і такі особи, як підбурювачі, підсобники, свідки, які самі в ньому не задіяні, а також радники, прихильники і противники тих чи інших суб'єктів, що конфліктують між собою. Усі ці особи (організації) є елементами системи. Межі системи залежать від того, наскільки широке коло учасників буде до нього включено.

За соціологічною класифікацією суб'єкти інформаційного конфлікту поділяються на три рівні: *індивіди, соціальні групи, держави (народи)*. Із правових позицій виділяються дві групи суб'єктів: *фізичні і юридичні особи*.

Саме на зазначених етапах та їх межах, як правило, виникають проблеми правового регулювання завдяки їх можливої невизначеності, що є характерною особливістю

конфліктів в інформаційній сфері. Науковці справедливо підкреслюють, що розвиток сучасних інформаційних технологій призводить до шумового забруднення інформаційного простору. При цьому таке забруднення відбувається не лише внаслідок постійного збільшення кількості інформації. Насущною проблемою інформаційного суспільства є інформація протиправного змісту, зокрема: порнографічна; що ганьбить честь і гідність особи; розпалює міжнаціональну ворожнечу; містить заклики до екстремізму, сепаратизму, тероризму тощо.

Якщо йдеться про протиборство юридичних осіб, то конфлікт обов'язково набуває юридичного характеру, тому що між цими суб'єктами складаються (або вже існують) правові відносини; крім того, розв'язати такий конфлікт можна швидше за все лише шляхом застосування правових норм.

Для інформаційної сфери більш характерними є ситуації, коли конфлікт розгортається між фізичними особами, які, будучи громадянами, зазвичай є суб'єктами певних правовідносин. Це накладає помітний відбиток на їхню поведінку в конфлікті.

Учасник конфлікту, що перебуває в тих або інших правових відносинах, повинен порівнювати свою поведінку з існуючими нормами права, пам'ятати, що певний розвиток подій може становити оперативний інтерес для правоохоронних органів. Суб'єкт конфлікту згодом може стати учасником цивільного, адміністративного або кримінального процесу як позивач, відповідач, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений або свідок. Така перспектива загрожує багатьом суб'єктам інформаційних конфліктів й може привести до юридичної відповідальності. У деяких випадках юридичний аспект конфлікту залишається вибіркоким, тобто стосується не всіх, а лише окремих його учасників.

Розглядаючи *причини інформаційних конфліктів*, слід зазначити, що деякі з них породжуються особливими, специфічними фактори, однак є й загальні, характерні для всіх різновидів, зокрема:

– *ціннісні* (морально-етичні), які обумовлені особистісними цілями, бажаннями, переконаннями, принципами поведіння тощо;

– *структурні* (управлінські), до яких відносяться взаємозалежність діяльності, неправильний розподіл відповідальності, недосконалість структур і норм управління, недостатня узгодженість прав і функцій;

– *комунікативні*, які включають поведінку у взаємодії суб'єктів, що не відповідає їх очікуванням;

– *специфічні суб'єктні*, які обумовлені обмеженістю кола осіб, що мають законні права доступу до інформаційних ресурсів чи технологій.

Зазначені причини зумовлюють і так звані “інформаційні правопорушення” – крайню форму конфліктної ситуації, що утворюються в різних сегментах інформаційної діяльності та виникаючих при цьому правовідносинах, які полягають у певних діях її суб'єктів.

Як відомо, обіг інформації складається з певних етапів, а саме: створення, зберігання, поширення, споживання та знищення. У процесі створення інформаційних ресурсів конфлікти виникають завдяки володінню інформаційними ресурсами об'єктом (носієм) інформації, а саме, в момент виникнення права власності на інформаційний продукт, під час визначення кола суб'єктів такої власності чи під час забезпечення правового захисту конфіденційної інформації, права на таємницю, а також забезпечення реалізації конституційного права на інформацію інших осіб. Зазначені причини можуть розглядатися як привід для виникнення конфліктів і на етапах зберігання та знищення інформації.

До *конфліктів на етапі створення* інформаційних ресурсів відносяться ситуації, які визначаються як “інформаційні нормативно-правові” (юридичні помилки, колізії правових норм), породжені в процесі нормотворення недосконалістю текстів законодавчих актів щодо регулювання інформаційних відносин та юридичної техніки їх застосування.

На стадії поширення інформації виникають певні інформаційні причинні бар'єри (технологічні і психологічні), що породжують інформаційно-правові конфлікти.

Конфлікти при споживанні інформаційних ресурсів можуть виникати як наслідок відсутності потреби в окремих з них, перспективи їх подальшого використання, що в свою чергу породжує певні проблеми правових можливостей.

Сутність інформаційного конфлікту полягає в тому, що це найбільш гострий спосіб розв'язання протиріч в інтересах, цілях, поглядах, що виникають в інформаційній сфері та в процесі соціальної комунікації, протидії суб'єктів інформаційних відносин, порушенні їх прав та обов'язків, у процесі обігу та захисту інформаційних ресурсів, як правило, супроводжується використанням інформаційних технологій та виходить за межі моралі, соціальних правил і правових норм, створюючи протиправну ситуацію – інформаційне правопорушення.

Розвиток конфліктної ситуації до фази порушення норм чинного законодавства чи міжнародно-правових актів, призводить до скоєння протиправних суспільно небезпечних дій (дій або бездіяльності) – правопорушення, як крайньої форми інформаційного конфлікту, подальшого проведення передбачених законом процесуальних дій і притягнення винних до юридичної відповідальності.

К. І. Беяков визначає поняття “інформаційне правопорушення” з позицій інформаційно-правової конфліктології як конфліктну ситуацію, що склалася в результаті протиправних суспільно небезпечних дій (дій або бездіяльності) суб'єкта інформаційної сфери, пов'язаних з негативними наслідками впливу інформації, використанням інформаційних технологій, порушенням інформаційних прав і свобод людини, що несуть за собою юридичну відповідаль-

ність у вигляді санкцій, передбачених чинним законодавством та нормами міжнародного права¹.

Найбільш комплексний вираз інформаційні конфлікти мають у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів, де вони (конфлікти) відособлено виявляються в наступних типових групах протиріч:

- 1) *нормативно-правові* (прогалини та суперечності на рівні законодавчих, відомчих нормативно-правових актів);
- 2) *організаційно-управлінські*;
- 3) *організаційно-тактичні*.

Нормативно-правові аспекти інформаційних конфліктів. Нормативно-правовою основою інформаційно-аналітичної роботи в ОРД є система законодавчих актів, які визначають допустимість цієї роботи, а також підзаконних нормативних актів і правил, які регламентують її порядок і умови.

Важливим для формування системи організаційно-правових основ інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД є положення ЗУ «Про ОРД» про те, що підрозділи, які здійснюють ОРД, мають право здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями ст.ст. 260, 263–265 КПК; отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави; створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи (пп. 9, 14, 17 ст. 8).

Підрозділи, що використовують автоматизовані інформаційні системи в ОРД, повинні забезпечити можливість видавати дані про особу на запит органів розслідування, прокуратури, суду. У місцях зберігання інформації повинна бути гарантована її достовірність та надійність охорони.

---

¹Див.: Беяков К. І. Інформаційний конфлікт та юридична відповідальність: сутність і співвідношення / К. І. Беяков // Правова інформатика. – 2013. – № 2(38). – С. 45.

У зв'язку з цим, науковці виокремлюють *інформаційні нормативно-правові конфлікти*, що виникають через суперечливість норм права та складають окремий різновид інформаційних конфліктів – конфліктні ситуації, в яких безпосередні учасники взагалі відсутні, а сам конфлікт відбувається на рівні нормативних визначень, породжених недосконалістю текстів законодавчих актів щодо регулювання інформаційних відносин та юридичної техніки їх застосування. Якщо соціальна значущість текстуальної офіційної норми права нижче, то вона або не одержує правового значення, або з часом перестає функціонувати і застосовуватися та втрачає правовий характер. Вирішення текстуальних інформаційних конфліктів в законодавстві можливе як за допомогою правових процедур, так й через соціальний вибір між двома конкуруючими текстами, що стає справою часу.

Виділяються протиріччя між двома або кількома нормативними актами, між нормами права та правозастосовною практикою, протиріччя між декількома правозастосовними актами, розходження в розумінні правових норм. Деякі правові акти можна тлумачити неоднозначно, що спричиняє протиріччя в правозастосовній діяльності різних гілок влади та призводить до правових колізій.

Виходячи з положень КПК, ЗУ «Про ОРД», інших законів, постанов Кабінету Міністрів України, відомчих і міжвідомчих наказів та інструкцій, здійснення інформаційно-аналітичної роботи в ОРД безпосередньо стосується прав громадян, визначених у ст.ст. 27–32 Конституції України.

Зокрема, межі здійснення інформаційних процесів устанавлюються спеціальними нормами Конституції, що гарантують повагу до гідності особи (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29), таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), недоторканість житла (ст. 30).

Неприпустимість збору, збереження, використання і поширення інформації про приватне життя особи є однією з гарантій закріпленого у ст. 32 Конституції України права

на недоторканість приватного життя людини. Особливого значення дана конституційна норма набуває у зв'язку з широким упровадженням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій в діяльність правоохоронних органів, що дозволяє накопичувати, зберігати і обробляти значні масиви інформації.

Ст. 34 Конституції закріплено право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або іншим способом, визначено створення необхідних правових основ роботи з інформацією. А ст. 63 цього Основного Закону звільняє фізичних осіб від відповідальності за відмову від надання пояснень і показань стосовно себе і своїх найближчих родичів.

У разі, якщо під час здійснення ОРД стане відомо, що особа, стосовно якої була отримана конфіденційна інформація, не причетна до протиправного діяння, така інформація має бути знищена у встановленому порядку. Якщо ж цього не було зроблено, або в інших випадках порушення прав і свобод людини та громадянина, особа згідно зі ст.ст. 55, 56 Конституції України має право звернутися до суду за захистом своїх прав, а також має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю працівників оперативних підрозділів.

Гарантія недоторканості приватного життя, особистої та сімейної таємниці міститься не тільки в нормах Конституції України, а й у галузевому законодавстві, яким встановлено конкретні підстави, умови і порядок отримання відомостей, що стосуються особистої та сімейної таємниці, чим створюються перешкоди для втручання в приватне життя, передусім з боку державних органів.

Спілкування є приватним, якщо під час нього інформація передається та зберігається за таких фізичних та юридичних умов, за яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб. Фізичними умовами, що можуть забезпечувати захист від втручання в спілкування, є обрані особами місце та час

його здійснення, форма спілкування (вербальна, конклюдентна, письмова, графічна), форма обміну інформацією (безпосередня або опосередкована – листами, бандеролями, посилками, поштовими контейнерами, переказами, телеграмами, іншими матеріальними носіями передання інформації між особами), технічні засоби дротового та бездротового зв'язку та засоби писемності, створення графічних зображень, кодування інформації та її збереження тощо.

Юридичними умовами, що забезпечують приватність спілкування, є гарантоване приписами Конституції України та інших нормативно-правових актів право будь-якої особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання у її особисте та сімейне життя, та можливість обмеження цих прав лише за рішенням суду (зокрема, ст.ст. 31, 32 Конституції України; п. 7 ч. 1 ст. 7, ст.ст. 14, 15, 258, 260, 261, 263, 264 КПК; ст. 9 Закону України “Про телекомунікації”; ст. 6 Закону України “Про поштовий зв'язок”), та укладення угоди між особою та юридичною особою, що надає послуги телекомунікаційного, поштового зв'язку на території України для забезпечення її приватного спілкування.

Підставами, достатніми для втручання у приватне спілкування, є:

а) фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, щодо: розмов особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з діяльністю або місцем перебування цієї особи; поштово-телеграфних повідомлень з боку певної особи іншим особам або з боку інших осіб цій особі; певна електронна інформаційна система; речі і документи тощо, які можуть містити відомості про обставини, що мають суттєве значення для досудового слідства;

б) можливість отримання відомостей про зміст приватного спілкування тільки шляхом проведення слідчих (розшукових), або негласних слідчих (розшукових) дій, що включають втручання у приватне спілкування.

Право на недоторканність приватного життя тісно пов'язане з правом людини на захист своєї честі та доброго імені, що вимагає недопущення:

- поширення без відома людини відомостей, що стосуються її особистого та сімейного життя, якщо ці відомості можуть підірвати репутацію людини в суспільстві;
- тенденційного висвітлення тих або інших рис особистості, що створює про неї однобічне уявлення;
- поширення відомостей про людину, її особисте та сімейне життя, професійну і політичну діяльність, які не відповідають дійсності.

Порушення зазначених вимог може спричинити як застосування передбачених законом заходів захисту цивільних прав, аж до компенсації моральної шкоди (п. 1 ст. 3, ч. 3 ст. 13, п. 9 ч. 2 ст. 16, п. 4 ч. 2 ст. 23, ст. 301 ЦК України), так і кримінальну, адміністративну або іншу відповідальність (ст. 182 КК України; ст. 37 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», ст. 49 Закону України «Про інформацію» тощо).

Відповідно до ч. 5 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» під час здійснення ОРД не допускається порушення прав і свобод людини. Тобто органи, які здійснюють ОРД, під час проведення оперативно-розшукових заходів мають забезпечувати конституційні права людини та громадянина на недоторканність житла (ст. 30), таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32) тощо. Водночас згідно з ч. 3 ст. 8 ЗУ «Про ОРД» окремі обмеження прав і свобод людини можуть проводитися на підставі ухвали слідчого судді.

Так, зокрема, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є різновидом втручання у приватне спілкування, під час якого за допомогою спеціальних технічних засобів уповноваженими оперативно-технічними підрозділами Національної поліції та органів безпеки на підставі ухвали слідчого судді та за дорученням слідчого проводиться спостереження, відбір, фіксація змісту інфо-

рмації, яка передається особою, а також одержання, перетворення і фіксація різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (SMS, MMS, факс, модемний зв'язок), без відома осіб, що використовують засоби телекомунікації, для встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність”, надаючи право оперативним підрозділам проводити заходи зі зняття інформації з каналів зв'язку, не містить норм, що розкривають сутність проваджуваних ними дій.

Окремі положення норм вказаного Закону тлумачить постанова Пленуму Верховного Суду України “Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства” від 28 березня 2008 р. № 2. У п. 3 вказаної постанови зазначається, що зняття інформації з каналів зв'язку полягає у застосуванні технічного обладнання, яке дає змогу прослуховувати, фіксувати та відтворювати інформацію, що передавалася цим каналом зв'язку. Така інформація може включати дані як про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, так і щодо змісту інформації, яка була передана каналом зв'язку.

У кримінальному провадженні отримання інформації про з'єднання абонентів телекомунікацій без розкриття змісту повідомлень проводиться як негласна слідча (розшукова) дія зі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, яка може забезпечуватись спеціально уповноваженими оперативними підрозділами, а також безпосередньо підприємствами (установами), що надають послуги зв'язку, які в установленому законом порядку з метою вирішення завдань кримінального провадження зобов'язані надавати органам досудового слідства відомості про з'єднання абонентів телекомунікаційних каналів та мереж без розкриття змісту повідомлень.

Водночас Вищий спеціалізований суд України у своєму роз'ясненні “Про окремі питання здійснення слідчим суддею суду апеляційної інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні” від 29 січня 2013 р. № 223-158/3/4-13 звертає увагу на те, що у КПК передбачено декілька процесуальних дій, які мають певну схожість. Зокрема, ст.ст. 263 та 268 КПК передбачено такі негласні слідчі (розшукові) дії як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу відповідно, а ст. 159 та п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК – такий захід забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до документів, які знаходяться в операторів та провайдерів телекомунікацій та містять інформацію про зв'язок, абонента, тривалість, зміст (вихідні чи вхідні з'єднання, SMS, MMS тощо), маршрути передавання тощо.

ВССУ підкреслює, що ст.ст. 159, 162 КПК передбачено отримання інформації про зв'язок (у тому числі місцезнаходження радіоелектронного пристрою), що відбувся у минулому (постфактум), на той час як визначена ст. 268 КПК негласна слідча (розшукова) дія “установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу” передбачає локалізацію (моніторинг) місцезнаходження радіоелектронного засобу в режимі реального часу.

Окремої уваги потребують персональні дані, які Законом України “Про захист персональних даних” віднесені, за виключенням знеособлених персональних даних, до інформації з обмеженим доступом (ч. 2 ст. 5). Цей Закон прийнято у відповідності до Конвенції про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру, ухваленої Радою Європи 28 січня 1981 р., та Додаткового протоколу до Конвенції щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних, які ратифіковані Україною.

Законодавець визначає інформацію про фізичну особу (персональні дані) як відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (ст. 2).

Конституційний Суд України, даючи офіційне тлумачення ч.ч. 1, 2 ст. 32 Конституції України, вважає, що інформація про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Така інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за їх згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Це питання набуває особливої актуальності у зв'язку з необхідністю протидії протиправному використанню інформації про особу. Майже кожен громадянин України користується мобільним телефоном та ресурсами мережі Інтернет. Однак, переважна більшість користувачів мало обізнана щодо можливостей настання негативних наслідків, пов'язаних з їх перебуванням в інформаційній сфері.

Закон України “Про захист персональних даних” встановлює режим обмеженого доступу до відомостей про фізичну особу, забороняє обробку персональних даних про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, а також даних, що стосуються здоров'я чи статевих життів (ч. 1 ст. 7).

Водночас зазначене положення не застосовується, якщо обробка персональних даних стосується обвинувачень у вчиненні злочинів, вироків суду, здійснення державним

органом повноважень, визначених законом, щодо виконання завдань оперативно-розшукової чи контррозвідальної діяльності, боротьби з тероризмом.

5.2. Організаційно-управлінські конфлікти у інформаційно-аналітичній сфері оперативно-розшукової діяльності

Впровадження автоматизованих інформаційно-аналітичних систем у діяльність правоохоронних органів створює реальні умови для вдосконалення ОРД. Однак, невідповідність здійснюваних аналітичних досліджень, форм і методів оперативної роботи вимогам сьогодення та їх неадекватність сучасним суспільним відносинам, розвитку злочинних угруповань та їх проникненню в соціально-економічні й адміністративно-правові сфери діяльності зумовлює необхідність подальшого реформування інформаційно-аналітичної роботи в оперативних підрозділах Національної поліції. До того ж досвід роботи кримінальної поліції зарубіжних країн свідчить про неефективність традиційних агентурних і криміналістичних методів набуття оперативної обізнаності та визнає найрезультативнішим оперативно-розшуковим методом кримінальну розвідку, поєднану з поглибленими аналітичними дослідженнями, здійснюваними з використанням сучасних інформаційних технологій.

Відсутність єдиного інформаційно-аналітичного середовища зумовлює неналежний рівень інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції.

Національна поліція потребує створення на базі єдиного інформаційного поля підрозділів поліції із залученням інформаційних ресурсів інших органів державної влади та управління повного розвідувально-аналітичного циклу з метою ефективної обробки здобутої оперативним шляхом інформації, удосконалення якості наявних та отримання

нових знань, необхідних для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Якість систематизованої інформації визначається низкою вимог, що висуваються до оперативно-розшукової інформації, а саме:

1) *оптимальність, повнота*. У практиці ОРД не визначено єдиних критеріїв повноти з багатьох питань, віднесених до компетенції Національної поліції (зокрема: підстави постановки громадян на різні види обліку; межі вивчення осіб, які перебувають на тому чи іншому обліку; набору відомостей, необхідних для визначення моменту оперативно-розшукового та профілактичного втручання тощо), що спричиняє певні складнощі у забезпеченні цієї вимоги;

2) *точність інформації*, яка нерозривно пов'язана з достовірністю, об'єктивно правильним відображенням подій, явищ, стану об'єкта, середовища, що його оточує;

3) *лаконічність повідомлень* при максимальному навантаженні, яка підвищує їх насиченість, скорочує час на передачу та сприйняття інформації. Утім, лаконічність не повинна досягатися за рахунок повноти, достовірності та деталізації;

4) *логічність викладення* передбачає послідовність, доведеність, переконливість, відсутність непотрібних деталей, пропорційність місця, відведеного в повідомленні того чи іншого питання, значущість цього питання, зрозумілість мети, досягненню якої має служити повідомлення, однозначність інформації, яка повинна зберігати свій зміст, сенс та форми вираження для того, щоб вона однаково розумілася всіма працівниками оперативних підрозділів;

5) *цінність (корисність)* оперативно-розшукової інформації, яка, по суті, вимірюється за допомогою її кількості, тобто, згідно зі статистичною теорією, інформацію несе лише те повідомлення, яке зменшує, знімає наявну непевність.

Для багатьох органів Національної поліції типовою є *несистемність*, а звідси і надмірність інформації, яку неможливо обробити. Надходячи до оперативних працівників, вона часто недооцінюється ними з точки зору потреб інших оперативних підрозділів і навіть інших співробітників.

ків у власному підрозділі. Несвоєчасна передача зацікавленим адресатам корисної інформації знижує значущість повноти та достовірності, оскільки вона застаріває.

Між повнотою і оперативністю інформації існує об'єктивне протиріччя. Чим повнішою є інформація, тим більше часу та зусиль необхідно витратити на її отримання, обробку та аналіз, що знижує ступінь оперативності. Одним із головних шляхів вирішення цієї проблеми є вдосконалення інформаційно-аналітичної роботи, зокрема, техніки та технології обробки інформації, а також професійної підготовки працівників.

Основні вимоги, яким повинна відповідати система оперативно-розшукової інформації, полягають у наступному:

1) система має бути сукупністю банків даних оперативного, профілактичного та довідкового призначення, реалізованих на базі сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій;

2) система має бути такою, що легко управляється, надійною і зрозумілою користувачам (оперативним працівникам);

3) система має працювати в режимі, розрахованому на багато користувачів (оперативних працівників);

4) система має швидко обробляти величезні масиви відомостей, миттєво відстежуючи зміни, що вносяться різними користувачами;

5) система має легко змінюватися й модернізуватися, а також мати можливість вбирати в себе кращі досягнення науки;

6) система має обробляти різну, навіть саму неструктуровану інформацію, автоматично її впорядковуючи;

7) система має відповідати жорстким вимогам безпеки інформації, органічно підтримувати різні рівні доступу до даних для різних користувачів.

Особлива роль в ОРД та криміналістиці відводиться спеціалізованим комп'ютерним системам ідентифікації людини. Ці системи дають змогу отримувати й аналізувати за декількома взаємопов'язаними параметрами інформацію, що прямо чи опосередковано може сприяти попередженню та розкриттю злочину. Зокрема, останніми роками значного поширення в

діяльності правоохоронних органів набули інформаційно-пошукові системи біометричної ідентифікації особи.

У нинішніх умовах протидії організованих та транснаціональній злочинності, запобігання терористичним проявам очевидною стала необхідність точної ідентифікації в місцях масового скупчення людей, контролю перепусток і звірки документів. Насамперед ця проблема стосується безпеки інфраструктури транспортної галузі – аеропортів, вокзалів, морських портів, метрополітену, а також безпеки інформаційних державних і міждержавних систем – паспортно-візових, митних, міграційних і оперативних служб. Звичайних паспортного і фейс-контролю стало явно недостатньо. Всі надії тепер пов'язані з використанням біометричних технологій, що дозволяють перевіряти особистості великої кількості індивідуумів, які проходять через точку контролю.

Для збільшення точності в режимі ідентифікації доцільно використовувати декілька біометричних методів водночас – так звані мультибіометричні, мультимодальні і комбіновані системи, а також багатофакторні системи. Одне з найпоширеніших мультимодальних рішень – розпізнавання за відбитками декількох пальців. Точність, що досягається у разі ідентифікації всіх п'яти або десяти пальців, поки що залишається однією з найвищих.

За весь період застосування біометричних технологій створено велику кількість дактилоскопічних сканерів отримання папілярних узорів пальців рук людини з використанням різних технологій, але майже всім цим сканерам притаманна одна негативна особливість – неможливість визначити природне походження об'єкта сканування, тобто відрізнити справжній папілярний узор пальця від штучного (муляжу). Отже, існує ймовірність протизаконного використання папілярних узорів пальців рук однієї людини, отриманих з будь-яких предметів, іншою, що дає можливість певним особам ідентифікувати себе як іншу людину.

Фахівці вважають, що в даний час є сканери, які виявляють більшість муляжів. Найефективнішими вважаються сканери фірми Lumidigm (США) і NEC (Японія). Перший

сканер використовує багатоспектральне випромінювання, проникаюче під шкіру, а другий використовує не тільки зображення відбитка пальця, а й малюнок вен. У сканерах компанії «Сонда Технолоджі» для захисту від муляжів використовується вимір пульсу.

Існують також організаційні методи боротьби з муляжами: по-перше, необхідно встановлювати сканери по можливості в публічних місцях; по-друге, для платіжних систем застосовувати спеціальний сканер, де використовується подвійне прикладання пальця, причому, другий раз сканер підказує який саме палець потрібно докласти; по-третє, використовувати так званий «тривожний палець» – його потрібно прикладати під примусом, у результаті рахунок буде заблокований і сигнал тривоги піде правоохоронцям.

У сучасних умовах однією з найбільших загроз національній безпеці України стає *кіберзлочинність*, зокрема, значного впливу на суспільне життя та економіку в нашій країні набули глобальні інформаційні мережі (передусім мережа Інтернет), які отримали в науковій літературі назву «кіберпростір» (cyberspace).*

При цьому слід зазначити, що користувачами Інтернету є не лише законослухняні громадяни, а й особи, що виношують злочинні наміри. Кіберпростір використовується злочинними та терористичними угрупованнями для незаконної торгівлі наркотиками, зброєю, розповсюдження дитячої порнографії, підготовки та здійснення терористичних актів і збройної агресії проти України, проведення різного роду екстремістської діяльності (зокрема, пропаганди тероризму, насильства, жорстокості, расової, національної, релігійної нетерпимості), порушення авторських прав, а також промислового шпигунства, конкурентної розвідки тощо.

---

* Термін «кіберпростір» уведений у обіг для позначення всієї сукупності інформації, що міститься в Інтернеті. Проте кіберпростір розглядають ширше, ніж просто мережа Інтернет, охоплюючи при цьому всі мережеві форми та цифрову діяльність. У суспільстві кіберпростір «працює» з різним змістом інформації, формою її подання, унаслідок чого виникає низка проблем, таких як: достовірність та надійність інформації, її вплив на свідомість користувача.

Крім того, кримінальні структури активно використовують мережу Інтернет для спілкування між собою, поширення своїх злочинних ідей (у тому числі терористичних і екстремістських) серед населення, для пошуку, збору і передачі кримінальної інформації.

Джерелами кібернетичних загроз можуть бути міжнародні злочинні групи хакерів, окремі підготовлені у сфері інформаційних технологій злочинці, іноземні державні органи, терористичні та екстремістські угруповання, транснаціональні корпорації та фінансово-промислові групи тощо. Зростає загроза використання кібернетичних засобів як з середини країни, так і з-за меж її кордонів.

Подальшій криміналізації кіберпростору сприяє низка характерних особливостей “віртуального” середовища: 1) транснаціональність Інтернету (відсутність кордонів, митниць, територіальна роз’єднаність груп людей); 2) уявна анонімність користувачів (як імена у мережі використовуються псевдоніми, ніки); 3) значна кількість користувачів, до яких легко можна довести свої ідеї, організувати їх для проведення якої-небудь акції, формувати громадську думку, навмисно дезінформувати, збирати інформацію; 4) законодавча неврегульованість цього середовища.

Останнім часом об’єктами кібератак та кіберзлочинів дедалі частіше стають інформаційні ресурси фінансових установ, підприємств транспорту та енергозабезпечення, державних органів, які забезпечують безпеку, оборону, захист від надзвичайних ситуацій, а також сервери їх офіційних Інтернет-представництв і електронної пошти.

Виділяються чотири групи відомостей, які найбільш часто піддаються нападу з використанням шкідливих комп’ютерних програм: 1) доступ до різних фінансових операцій (онлайн-банкінг, платіжні картки, електронні гроші), інтернет-аукціонів тощо; 2) доступ до поштових скриньок, які є складовою частиною ICQ-акаунтів, як і всі знайдені на комп’ютері адреси електронної пошти; 3) паролі, коди доступу до інтернет-пейджерів, сайтів тощо; 4) паролі, коди до онлайн-ігр.

Останніми роками спостерігається тенденція до збільшення шахрайських дій у мережі Інтернет, у тому числі отримання персональної інформації (паролів, банківських рахунків або дамтів з інформацією про власників кредитних карт тощо), шляхом розсилки електронних листів від імені банку, які містять посилання на підроблені сайти, що імітують роботу справжніх – так званого “фішингу”. Цьому сприяло стрімке розповсюдження Інтернет-аукціонів, “фінансових пірамід”, використання небанківських електронно-платіжних систем.

Зафіксовано непоодинокі факти несанкціонованого списання коштів з рахунків підприємств, учиненого шляхом втручання в роботу систем віддаленого обслуговування клієнтів. Зокрема, Службою безпеки України припинено діяльність групи кібершахраїв, якими за останні п’ять років викрадено понад 250 млн доларів США. Хакери за допомогою вірусу отримували доступ до систем інтернет-банкінгу, після чого переводили кошти компаній на рахунки підставних фірм. Тільки в Україні від їхніх дій потерпіли більше 30 компаній. Нещодавно українські хакери викрали в закордонних банках понад 40 млн доларів. До діяльності зазначеного угруповання причетні близько 20 громадян України, п’ятеро з яких були затримані співробітниками СБУ¹.

В умовах глобальної нестабільності значного розповсюдження набуло використання кіберпростору для здійснення конкурентної розвідки та промислового шпигунства. Завдяки високим технологіям шпигувати за чужими промисловими секретами стало набагато простіше, ніж 10–15 років тому. Підприємці швидко засвоїли, що, вивідуючи комерційні секрети, можна оптимізувати процес входження на ринок, потіснити конкурентів, раніше за інших вивести новий товар, заволодіти новими технологіями і суттєво зекономити час і кошти. Як результат, втрати Німеччини від промислового шпигунства оцінюють у 20 млрд.

---

¹Див.: Україну визнали центром світової кіберзлочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/article/groshi/>.

євро щорічно, втрати США – від 100 млрд. доларів. Зокрема, у 2013 році суд у США засудив до тюремного ув'язнення сімейну пару китайського походження, яка здійснила крадіжку технологій гібридних силових установок у концерну GeneralMotors з метою продажу Китаю для подальшого відтворення в автомобільній промисловості. Їм вдалося скопіювати близько 16 тис. документів і завдати шкоди концерну в розмірі 46 млн. доларів¹.

Слід підкреслити, що сучасні IT-технології дають можливість на відстані відстежувати діяльність конкурентів, зокрема: сервіс SEMrush дозволяє аналізувати конкурентні сайти, джерела трафіку, ключові слова, за якими конкурувати просуваються в Google; SemanticForce моніторить інформаційне поле і медійну активність конкурентів не тільки в соціальних мережах, а й в онлайн-виданнях, відстежує активність співробітників компанії. Крім того, для конкурентної розвідки використовують хмарні технології, SaaS системи і серверні ферми Google.

Колишній агент ЦРУ Едвард Сноуден наглядно показав усьому світу, що сервери багатьох популярних сайтів постійно перебувають під контролем.

Однією з ключових проблем, які в умовах глобалізації інформаційного обміну і широкого впровадження інформаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності суспільства постали перед усіма державами світу, є проблема захисту інформації, що обробляється в інформаційно-телекомунікаційних системах. В умовах жорсткої конкурентної боротьби великі корпорації для захисту конфіденційної інформації застосовують комплексні системи захисту.

Зокрема, локалізувати небезпеку можна шляхом встановлення спеціальних захисних екранів і фільтрів на вході в локальну мережу. Найефективніше взагалі не підключати комп'ютери з важливою інформацією ні до локальної, ні до глобальної мережі. Для нових розробок зазвичай викорис-

---

¹Див.: Автошпионы поплатились свободой [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gazeta.ru/auto/2013/05/06_a_5313661.shtml.

товують комп'ютери, в яких немає технічної можливості вставити флеш-накопичувач, а всередині їх немає жорсткого диску (вони підключені до серверів, розташованих в окремому захищеному приміщенні). Обмін інформацією з іншими користувачами здійснюється за допомогою одного комп'ютера, а робота з кресленнями, програмним кодом тощо – на іншому, не підключеному до мережі Інтернет.

В умовах глобальної інформатизації суспільства вкрай актуальною стає проблема ідентифікації особи в мережі Інтернет. Багато інтернет-сайтів для зручності користувачів використовують систему ідентифікації за допомогою процедур “реєстрація / авторизація”. Проблема використання подібного механізму ідентифікації користувача полягає в тому, що інформація про користувача надається лише ним самим, не проходячи процедури верифікації.

Водночас потреба суспільства в підвищенні достовірності інформації вимагає розроблення механізмів ідентифікації користувачів у мережі. У реальному житті ми можемо отримати інформацію про особу, з якою маємо справу: при особистому спілкуванні можемо скласти уявлення про людину за зовнішнім виглядом, при необхідності – вимагати чи попросити надати необхідні документи, які містять перевірену інформацію. У мережі Інтернет таких можливостей у більшості випадків немає.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є пропозиція запровадити так звані цифрові ідентифікатори, які мають містити відомості про утримувача ідентифікатора (для фізичної особи: прізвище, ім'я, по батькові, стать, вік; для юридичної особи: повна назва, код ЄДРПОУ) у зашифрованому вигляді.

Утім, спроби встановити контроль за мережею Інтернет викликають численні протести в суспільстві. Зокрема, у березні 2011 року у Франції державним офіційним друкованим органом “Журнальоффіс’ель” опубліковано постанову, згідно якої інтернет-компанії зобов’язані надавати правоохоронним органам інформацію щодо номерів телефонів, домашньої та електронної адреси інтернет-користувачів, їх псевдонімів і паролів, відстежувати режим роботи користувачів в Інтерне-

ті – її початок і завершення, участь у блогах, розміщення тих чи інших коментарів із зазначенням точного часу. Крім того, компанії зобов'язані відстежувати дії користувачів, якщо ті, приміром, міняють паролі, переходячи з одного поштового сервера на інший, або з яких-небудь причин відбувається втрата шуканої інформації.

Прийняття зазначеної постанови викликало хвилю критики в країні, зокрема, її скасування зажадала Французька асоціація громадських інтернет-послуг ASIC. Що стосується приватного життя французьких громадян, вони вважають, що постанова, яка була розроблена як засіб боротьби з терористичною загрозою, носить надмірно широкий характер.

Масові протести в суспільстві викликало прийняття Верховною Радою Закону України від 16 січня 2014 р. № 721-VII “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів про додаткові заходи захисту безпеки громадян”, яким, зокрема, дозволялося приймати рішення про обмеження доступу абонентів операторів телекомунікацій до ресурсів мережі Інтернет, через які здійснюється розповсюдження інформації, поширення якої суперечить закону, або через які здійснюється діяльність інформаційного агентства без передбаченого законом свідчення про державну реєстрацію інформаційного агентства¹.

Інформатизація правоохоронних органів нині здійснюється шляхом створення та експлуатації кожним органом власних інформаційних систем. Проте залишаються неузгодженими процедури взаємного інформаційного обміну, відсутня стандартизація та класифікація інформації, має місце дублювання інформації, не розв'язано проблему оперативного доступу до інформаційних ресурсів територіальних підрозділів, що призводить у результаті до низького рівня інформаційної взаємодії та координації діяльності

---

¹Див.: Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів про додаткові заходи захисту безпеки громадян: Закон України від 16 січня 2014 р. № 721-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 22. – С. 1906. – Ст. 801.

правоохоронних органів. Крім того, існують проблеми у використанні правоохоронними органами інформації, яка обробляється органами виконавчої влади в економічній, соціальній, фінансовій та інших сферах діяльності.

Загальним недоліком інформаційних систем правоохоронних органів є вузьковідомчий характер накопичення і отримання інформації, відсутність можливості отримання та об'єднання у стислі терміни інформації з різних відомчих джерел, неможливість у більшості випадків її комплексного отримання в режимі “on-line” з інформаційних баз даних різних державних і недержавних структур.

За далеко не повними підрахунками у 25 галузевих міністерствах і відомствах налічується понад 50 розрізнених інформаційних пошукових систем, які становлять інтерес для правоохоронних органів. Однак, об'єднання цих ІПС в єдиний загальнодержавний банк даних для правоохоронних структур на даний час є досить проблематичним.

Створення інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи має передбачати не фактичне об'єднання існуючих відомчих інформаційних ресурсів, а бути пов'язаним з переходом на принципово новий рівень інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів, що усуне існуючі негативні фактори низької ефективності інформаційної взаємодії. Формування інтегрованої бази даних правоохоронних органів України дозволить зробити значний крок до усунення міжвідомчого та внутрівідомчого розмежування, підвищити ефективність розкриття та розслідування злочинів, особливо таких, що мають міжрегіональні та міжнародні ознаки, а також учинених організованими злочинними угрупованнями. Однією з найбільш перспективних систем у цьому контексті є геоінформаційна, яка становить собою ефективний інструментарій для аналізу взаємодії об'єктів та пов'язаних з ними подій у рамках визначених територіальних меж і часових інтервалів.

В Україні вже є приклади створення об'єднаних інформаційних систем, зокрема: щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон; у

сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму.

Інформатизація органів Національної поліції пов'язана не лише з переведенням системи кримінальної інформації на електронні носії, а й широким застосуванням територіально розподілених баз даних, комп'ютерних мереж для обміну оперативною інформацією з використанням сучасних інформаційно-телекомунікаційних засобів і систем. У зв'язку з цим, гостро постає проблема захисту службової інформації від несанкціонованого доступу.

Позаяк інформатизація суспільства виступає основою виникнення складних високотехнологічних схем злочинної діяльності, надає їй найвищий рівень організованості, висуваються нові вимоги до рівня кваліфікації кадрів правоохоронних органів, серед яких: готовність до постійного підвищення професіоналізму; високий рівень інформаційної грамотності; уміння використовувати сучасні інформаційні технології в ОРД; здатність до налагодження комунікацій; знання іноземних мов.

Навички інформаційно-аналітичної роботи потрібні не лише працівникам інформаційно-аналітичних підрозділів, а й усім без винятку суб'єктам ОРД, які виконують інформаційно-аналітичну роботу, як спеціальну оперативно-розшукову функцію.

Разом з тим, у своїй більшості професійний рівень працівників оперативних підрозділів не відповідає сучасним вимогам, новітнім інформаційним технологіям приділяється недостатня увага, що негативно впливає на отримання оперативно-розшукової інформації.

Майбутні фахівці в галузі інформаційних технологій мають чітко знати напрями пошуку необхідної інформації та способи її інтеграції для вирішення поставлених задач, здобути навички отримання різномірної інформації із застосуванням сучасних інформаційних технологій. У таких умовах навчальний процес у ВНЗ МВС України має гнучко та своєчасно реагувати на зміни в правовому полі. Це вимагає від відомчих навчальних закладів МВС удосконалення змісту та методики навчання, приведення їх у відповідність до реальних умов і завдань протидії злочинності.

5.3. Конфлікти на організаційно-тактичному рівні отримання та використання аналітичної інформації

Інформаційно-аналітична робота в ОРД зазвичай передувє прийняттю рішень, висуненню версій, плануванню роботи. Тобто ретельний аналіз сприяє висуненню найбільш вірогідних версій і плануванню роботи щодо їх відпрацювання, дозволяє обирати шляхи отримання достовірної, повноцінної інформації. Проте ґрунтовний аналіз неможливо здійснити без необхідної інформації. Така інформація залежно від ситуації може бути отримана з матеріалів кримінальних проваджень та ОРС, архівних справ, а також із АІС оперативно-розшукового призначення та інших АІС, незалежно від їх прямого призначення та відомчої належності, мережі Інтернет, операторів мобільного зв'язку.

Результати загального аналізу оперативної обстановки дозволяють, зокрема, розкрити й оцінити загальний стан злочинності, її структуру й динаміку, у тому числі рівень поширеності тих чи інших видів злочинів, зіставити виявлені тенденції з об'єктивними змінами соціального середовища на різних мікро- й макрорівнях тощо. Разом це створює інформаційно-аналітичні передумови для розроблення перспективних (річних, п'ятирічних) планів протидії злочинності, зміцнення оперативних позицій у певних регіонах, економічних зонах тощо.

Нині оперативні підрозділи для аналізу оперативної обстановки все ширше використовують можливості комп'ютерної техніки. Безумовно, саме впровадження автоматизованих інформаційно-аналітичних систем у діяльність правоохоронних органів створює реальні умови для вдосконалення ОРД.

Застосування сучасних комп'ютерних технологій дозволяє не тільки накопичувати й аналізувати оперативну, статистичну інформацію, але й безпосередньо здобувати її

за допомогою електронних засобів, а також моделювати і прогнозувати розвиток ситуації.

На цьому етапі характерною є така ознака, як *інформаційна невизначеність*, на виникнення якої впливають такі об'єктивні фактори, як суперечливість інформації, недостатність (дефіцит) інформації, неможливість отримання більш повної інформації, а також суб'єктивні – ненадійність джерел інформації, з яких її було отримано, недостатність можливостей оперативних джерел для перевірки інформації, недостатній досвід роботи та низький професіоналізм працівників оперативних підрозділів тощо.

Інформаційна невизначеність суттєво ускладнює пізнання всіх обставин (умов) проведення оперативно-розшукових заходів і визначення спроможності оперативного підрозділу досягти бажаних результатів. У зв'язку з цим на етапі проведення аналізу використовується увесь спектр засобів і методів ОРД, методів формальної та математичної логіки, теорії інформації, теорії ймовірності, логіко-математичного моделювання тощо.

Важливим принципом отримання й використання оперативно-розшукової інформації є принцип *інформаційної достатності*. Його вимоги, що полягають головним чином у повноті й оптимальності інформації, повинні враховуватись як на організаційно-управлінському, так і на організаційно-тактичному рівнях здійснення оперативно-розшукової діяльності. Водночас зазначимо, що у практиці ОРД ще не вироблено єдиних критеріїв достатності інформації, у тому числі для прийняття рішень про застосування тих чи інших оперативно-розшукових заходів, засобів і методів, поставлення оперативних контингентів на різні види обліку тощо.

Говорячи про отримання оперативними підрозділами тактичних відомостей, слід зауважити, що традиційні способи збирання їх негласними джерелами наштовхуються на досить дієві контрзаходи з боку об'єктів ОРД. У сучасному злочинному середовищі це помітно проявляється в посиленні консолідації кримінальних елементів і конспірації їхньої злочинної діяльності, у підвищенні рівня поінформова-

ності про методи оперативно-розшукової діяльності тощо, а також у здійсненні цілеспрямованих організованих заходів щодо протидії витоку інформації зі свого середовища.

В інформаційному конфлікті оперативно-розшуковим заходам оперативних підрозділів протиставляються відповідні контрзаходи злочинців, їх посібників та заінтересованих осіб. Значення інформаційного конфлікту очевидне, оскільки саме поінформованість щодо рішень і конкретних дій протидіючої сторони обумовлює ефективність ОРД. Це визначає необхідність збирання оперативними підрозділами максимальної інформації про об'єкт оперативної розробки і одночасно захисту себе від аналогічних дій у відповідь.

Для подолання інформаційного конфлікту слід брати до уваги такі обставини: забезпечувати конспіративність, розподіляти інформацію між виконавцями для збереження загального змісту інформації від можливого витоку, використовувати лише перевірені канали зв'язку, запобігати можливості “зняття” інформації сторонніми особами за допомогою технічних засобів, використовувати технічні засоби збирання інформації та аналітичної розвідки, здійснювати заходи для дезінформації противника, перевіряти будь-яку інформацію, що надходить, проводити контррозвідувальні заходи з приводу можливих витоків інформації через корумпованих посадових осіб тощо.

Першим етапом попереднього аналізу оперативної обстановки є *інтерпретація інформації*, під якою мається на увазі виявлення справжнього значення тієї чи іншої інформації. Насамперед це відноситься до вербальної інформації, тому що часто те чи інше висловлювання буває неправильно зрозумілим. Це відбувається у випадках, коли фраза вирвана з контексту або неправильно зрозуміла іноземна мова, інтонація, жести, сленг тощо. При виникненні такої ситуації на допомогу працівникам інформаційно-аналітичного підрозділу доцільно запросити досвідченого фахівця, який зможе правильно інтерпретувати те чи інше повідомлення.

Мова, що використовується для опису інформації, може допускати неоднозначність її розуміння. Це створює

певні труднощі при інтерпретації вербальної інформації, але в цьому випадку істинний сенс можна зрозуміти з контексту. Інформація, яка зберігається в комп'ютерних базах даних, як правило, позбавлена контексту, тому помилкова інтерпретація стає набагато більш ймовірною.

Вся інформація поділяється на факти, особисті думки й аналітично оброблені дані. Змішування або неправильне визначення цих різних за своєю суттю видів інформації може призводити до помилок в інтерпретації і, як наслідок, до прийняття неправильних рішень. Отже, процес інтерпретації потребує максимальної обережності і ретельності.

Виділення сторонньої інформації. Надлишок інформації, так само як і її недостатність (дефіцит), становлять собою серйозні проблеми і ускладнюють проведення інформаційно-аналітичної роботи. Тактика виділення декількох ключових деталей набагато ефективніша, ніж розподіл між багатьма розрізненими даними. Крім того, працівники інформаційно-аналітичних підрозділів можуть прагнути зберегти інформацію, яка не відноситься безпосередньо до справи, з надією, що вона може стати в нагоді в майбутньому. Така інформація має заноситись в банк даних таким чином, щоб згодом її можна було легко знайти. Зі створенням такого інформаційного банку та його постійним поповненням завдання пошуку і збору вихідної інформації для аналізу буде значно полегшене. Проте надлишок інформації є серйозною проблемою, тому що значно уповільнює ведення інформаційно-аналітичної роботи, старіння і знецінення інформації при цьому відбувається дуже швидко. Крім того, надлишок сторонньої інформації є для керівника оперативного підрозділу сигналом того, що пошук і збір інформації організовані неефективно.

Оцінка інформації. Під оцінкою інформації розуміється метод ранжирування джерел інформації, самої інформації і способів її отримання.

Оцінка джерела здійснюється за наступними критеріями: надійне джерело; зазвичай надійне джерело; досить на-

дійне джерело; не завжди надійне джерело; ненадійне джерело; джерело невстановленої надійності.

Оцінка інформації здійснюється за такими критеріями: підтверджена іншими фактами; ймовірно правдива; можливо правдива; сумнівна; неправдоподібна; достовірність не піддається визначенню.

Оцінка способу отримання інформації джерелом здійснюється за наступними критеріями: отримав інформацію сам (сам бачив, сам чув тощо); отримав інформацію через постійне джерело (через інформатора, відкриті джерела тощо); отримав інформацію через разове джерело (випадково підслухана розмова, чутки тощо).

На етапі оцінки інформації необхідно встановити, наскільки інформація може відповідати істині. При цьому потрібно враховувати, що можна отримати інформацію, яка не відповідає істині, наступних типів: дезінформацію, доведену до відома джерела; навмисно або ненавмисно спотворену джерелом; довільно або мимоволі змінену в ході передачі.

При навмисній дезінформації застосовується явна брехня, напівправа, а також правдиві відомості, які в даному контексті підштовхнуть осіб, які сприймають інформацію, до помилкових висновків.

Спотворення, що виникає в процесі передачі вихідних даних, може відбуватися з багатьох причин: передача тільки частини повідомлення; переказ почутого своїми словами; факти, спотворені чийось суб'єктивним сприйняттям.

Для своєчасного виявлення спотвореної інформації, а також для успішної боротьби з ймовірною дезінформацією необхідно розрізняти факти і думки, враховувати суб'єктивні характеристики джерела і його передбачуване ставлення до наданого повідомлення. Слід чітко усвідомлювати, чи здатне джерело за своїм становищем мати доступ до повідомлених фактів. Для підстрахування необхідно мати дублюючі джерела інформації, використовувати дублюючі канали зв'язку і намагатися виключати всі зайві проміжні ланки передачі інформації. Крім того, необхідно пам'ятати, що особливо легко сприймається та дезінфор-

мація, яка добре відповідає прийнятій раніше версії, тобто та, яку припускають або бажають отримати.

Наступним етапом є *побудова попередніх версій*, що пояснюють місце основних отриманих фактів у ланцюзі подій. Першим кроком є складання переліку відомостей, готових для аналізу. Це необхідно для подальшого ранжирування їх за ступенем важливості, крім того, це є певною гарантією того, що відомості не випадуть з поля зору і про них не забудуть. Отримані відомості повинні бути чітко класифіковані за ступенем достовірності джерела, самих відомостей і способу їх отримання. У переліку відомостей, готових для аналізу, найбільш важливі відомості спеціально позначаються. Матеріали з позначками “джерело невстановленої надійності” і “достовірність не піддається визначенню” не беруть участі в аналізі без крайньої необхідності.

Потім необхідно виявити всі можливі гіпотези, які можуть пояснювати ключові події, і, розташувавши їх за ступенем ймовірності, по черзі перевіряти на стикування з усіма даними. Якщо виявлено значну розбіжність будь-якої попередньої гіпотези з отриманими відомостями, причому останні мають досить високі оцінки достовірності, то слід переходити до наступної гіпотези. На цьому етапі виникає одна з найсерйозніших проблем аналітичної роботи – протиріччя в відомостях. Для її подолання необхідно порівняти оцінки інформації і джерела, дати отримання сумнівних відомостей. Вирішальне ж значення має інтуїція, знання і досвід самого співробітника інформаційно-аналітичного підрозділу.

Визначення потреби в додатковій уточнюючій інформації. Виявивши неповноту та прогалини в інформації, потрібно визначити їх важливість для подальшого аналізу. Не можна до нескінченності відкладати складання аналітичного звіту під приводом того, що в інформації виявлено зазначені недоліки. На певному етапі слід визнати, що для вирішення завдання зібрано достатньо даних. Співробітники інформаційно-аналітичного підрозділу повинні прагнути до вирішення поставленого завдання наявними засобами і в розумні терміни.

На основі виконання попередніх етапів приступають до *підготовки аналітичних звітів* з певного питання оперативно-розшукової діяльності, вироблення конкретних висновків і пропозицій. Підготовка звітів є основним обов'язком працівника інформаційно-аналітичного підрозділу, а готовий звіт являє собою результат функціонування системи інформаційно-аналітичної роботи в ОРД.

Кінцевий результат інформаційно-аналітичної роботи залежить від достовірності первинної інформації; якості вихідної інформації; кваліфікації оперативних працівників та фахівців-аналітиків; адекватності заходів, що застосовуються для протидії злочинності; своєчасності і ефективності прийнятих управлінських рішень.

У практичній діяльності оперативних підрозділів використовуються такі основні види аналізу оперативної обстановки та результатів оперативно-службової діяльності в боротьбі зі злочинністю: поточний (за добу, тиждень, місяць); за звітний період (квартал, півріччя, дев'ять місяців, рік); позачерговий; проблемний.

Усі письмові звіти повинні містити глибокий аналіз і бути представлені в регламентованій (типовій, уніфікованій) формі. Споживачами аналітичних звітів є відповідальні за планування та прийняття рішень посадові особи підрозділів правоохоронних органів, які мають право пред'являти певні вимоги до змісту та оформлення звітів. Аналітичний звіт повинен бути чітко, логічно і грамотно складений. Крім того, звіт повинен абсолютно відповідати місцю співробітника правоохоронного органу – споживача інформації в дозвільній системі доступу до конфіденційної інформації: за ступенем конфіденційності використовуваних в звіті відомостей, профілем професійних знань співробітника і службової необхідності інформації для конкретного напрямку оперативно-розшукової діяльності. Потрібно враховувати також і те, що зовнішній вигляд звіту обов'язково буде впливати на сприйняття інформації, яка міститься в ньому.

Отже, результатом аналізу та оцінювання оперативно-розшукової ситуації є визначення можливості прийняття відповідного рішення, а також важливих інформаційних елементів, що потребують додаткової перевірки та уточнення.

Контрольні питання до розділу 5.

1. У чому полягають причини конфліктів в інформаційній сфері?
2. У чому полягають джерела інформаційного конфлікту?
3. Надайте класифікацію інформаційних конфліктів.
4. Які існують межі інформаційних конфліктів?
5. Охарактеризуйте поняття інформаційного правопорушення.
6. Як розуміються інформаційні конфлікти при споживанні інформаційних ресурсів?
7. Охарактеризуйте нормативно-правові аспекти інформаційних конфліктів.
8. У чому полягають гарантії недоторканості приватного спілкування.
9. Надайте поняття захисту персональних даних.
10. У чому полягають організаційно-управлінські протиріччя інформаційних конфліктів?
11. Надайте поняття інформаційних конфліктів при застосуванні біометричних технологій ідентифікації особи.
12. У чому полягають інформаційні конфлікти у кіберпросторі?
13. У чому полягають інформаційні конфлікти у взаємодії правоохоронних органів?
14. Охарактеризуйте конфлікти на організаційно-тактичному рівні отримання та використання інформаційно-аналітичної інформації.
15. Що таке інформаційна невизначеність та які є заходи щодо її подолання?
16. Які розрізняють основні етапи аналізу оперативно-розшукової інформації?
17. Які існують критерії оцінки інформації?

Література до розділу 5.

1. Беляков К. І. Інформаційний конфлікт та юридична відповідальність: сутність і співвідношення / К. І. Беляков // Правова інформатика. – 2013. – № 2(38). – С. 45, 38–46.
2. Боер В. М. Информационное право: учеб. пособие / В. М. Боер, О. Г. Павельева. – Ч. 1: ГУАП. – СПб., 2006. – 116 с.
3. Быков В.М. Преступная группа: криминалистические проблемы. – Ташкент: Узбекистан, 1991. – 140 с.
4. Васильев В.Л. Юридическая психология (серия «Мастера психологии»). – СПб.: Питер, 1997. – 652 с.
5. Герасіна Л.М. Конфліктологія: навч. посіб. / Л.М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднікта ін. — Х. : Право, 2012. – 128 с.
6. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: навч. посібник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 400 с.
7. Захаров В. П. Біометричні технології в ХХІ столітті та їх використання правоохоронними органами: посібник. – 2-ге вид., доп. / В. П. Захаров, В. І. Рудешко. – Львів: ЛьВДУВС, 2015. – 492 с.
8. Золотар О. О. Про поняття “інформаційний шум” у правовідносинах / О. О. Золотар // Інформація і право. – 2012. – № 1(4). – С. 70-74.
9. Карнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей. – М. : Рыбинский дом печати, 1991. – 800 с.
10. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
11. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднікта та ін. — Х. : Право, 2012. — 128 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України // Голос України від 19.05.2012. – № 90–91.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Вид-во “Юстиніан”, 2012. – 1224 с.

14. Кузнецов И. Н. Информация: сбор, защита, анализ. Учебник по информационно-аналитической работе / И. Н. Кузнецов. – М., ООО Изд. Яуза, 2001. – 100 с.

15. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К.: Атіка, 2010. – Т. VI. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). – 1128 с.

16. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності міліції : монограф. / Мовчан А. В. – К.: ДНДІ МВС України ; Дніпропетровськ : Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 352с.

17. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ: навч.-практ. посібник / Б. І. Бараненко, О. В. Бочковий, К. А. Гусева та ін. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 416 с.

18. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация / Под ред. А. С. Овчинского и В. С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 367 с.

19. Овчинский А. С. Информация и оперативно-розыскная деятельность: монография / Под ред. В. И. Попова. – М : ИНФРА-М, 2002. – 97 с.

20. Полозова Т.А. О методических принципах исследования внутригруппового конфликта //Новые исследования в психологии. – М., 1981. – № 2. – С. 94-98.

21. Правові й організаційно-процедурні основи здійснення оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ в Україні. Загальна частина: навч. посібник / [Б. І. Бараненко, Д. О. Бабічев, О. В. Бочковий та ін.]; за ред. А. В. Іщенка, Б. І. Бараненка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 360 с.

22. Про Національну поліцію: Закон України // Голос України від 06.08.2015. – № 141-142.

23. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

24. Про захист персональних даних: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

25. Про інформацію // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

26. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 // Урядовий кур'єр від 06.11.2015 № 207.

27. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства: постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2. – Вісник Верховного суду України. – 2008. – № 4. – С. 4.

28. Про окремі питання здійснення слідчим суддею суду апеляційної інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні: лист Вищого спеціалізованого суду України від 29 січня 2013 р. № 223-158/3/4-13. – Судовий Вісник. – 2013. – № 4.

29. Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів про додаткові заходи захисту безпеки громадян : Закон України від 16 січня 2014 р. № 721-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 22. – С. 1906.

30. Психологія безпеки професійної діяльності в системі МВС України: навч.-практ. пос. / Б. І. Бараненко та ін.; за ред. Б. І. Бараненка, О. В. Шаповалова; МВС України, ДНДІ МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – 200 с.

31. Психологія оперативного спілкування в діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ: навч.-практ. пос. / Б. І. Бараненко, В. А. Глазков, О. С. Звоник та ін.; за ред. Е. О. Дідоренка; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 552 с.

32. Хараберюш І. Ф. Гарантії прав і свобод людини та громадянина від необґрунтованого застосування спеціальної техніки / І. Ф. Хараберюш // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. – № 1. – С. 48-55.

Література

Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 240 с.

Андреев В.И. Конфликтология: искусство спора, ведения переговоров / В.И. Андреев. – М., 2005. – 125 с.

Андреева Г.М. Социальная психология : учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности "Психология" / Г.М. Андреева. – 2-е издание, дополненное и переработанное. – Москва : Издательство Московского университета, 1988. – 432 с.

Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева. – М.: Астек-Пресс, 1998. – 429 с.

Антонов К. Особливості застосування психологічних прийомів у розвідувальному опитуванні осіб для здобуття інформації, яка становить оперативний інтерес / К. Антонов, С. Панкін // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 1998. – Вип. № 8 (1). – С. 75–85.

Анцупов А.Я. Проблема конфликта /А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1992. – 185с.

Анцупов А.Я. Значение, предмет и задачи конфликтологии / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 551 с.

Анцупов А.Я. Конфликтология: Учебник для вузов / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 507 с.

Бандурка А.М. Конфликтология: Учеб.пособие для вузов / А.М. Бандурка, В.А. Друзь. – Харьков: Ун-т внутр.дел, 1997. – 352с.

Бандурка А.М. Психология управления/ А.М. Бандурка. – Харьков: Изд-во Ун-та ВД Украины, 1998. – 123с.

Бандурка А.М. Психология управления / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – Харьков: ООО “Фортуна-пресс”, 1998. – 464с.

Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина 1: Підручник. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.

Бараненко Б.И. Методология теории и практики ОРД в современных условиях: проблемы и перспективы: монография / Б.И. Бараненко, Э.А. Дидоренко / Луганськ: РИО ЛАВД, 2004. – 92 с.

Бараненко Б.І. Конфлікти: їх походження та роль в оперативно-розшуковій діяльності / Б.І. Бараненко, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв та ін. // Науковий вісник НАВСУ. – К.: 2002, №5. – С. 168-179.

Бараненко Б.І. Психологія оперативно-розшукової діяльності. Загальна частина : навч. посіб. / Б. І. Бараненко; [за ред. Е.О. Дідоренка, Я.Ю. Кондратьєва]. - Луганськ : РВВ. ЛАВС, 2003. - 272 с.

Бараненко Б.І. Психологія оперативно-розшукової діяльності. Загальна частина : навчальний посібник. – Луганськ : РВВ ЛАВС МВС, 2003. – 272 с.

Барко В.І. Значення принципу невизначеності у поліцейському менеджменті. Наука і правоохорона, №3. 2017. – С.82-88.

Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Пер. с нем./ У. Бек. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.

Беляков К. І. Інформаційний конфлікт та юридична відповідальність: сутність і співвідношення / К. І. Беляков // Правова інформатика. – 2013. – № 2(38). – С. 38–46.

Биленчук П. Д. Аудиовизуальная психофизиологическая диагностика человека: история, теория, практика: монография / П. Д. Биленчук, А. И. Мотлях, И. П. Усиков, О. Н. Рыбальченко. – К., 2013. – 419 с.

Боер В.М. Информационное право: учеб. пособие / В. М. Боер, О. Г. Павельева. – Ч. 1: ГУАП. – СПб., 2006. – 116 с.

Бородкин Ф.М. Внимание конфликт! / Ф.М. Бородкин, Н.М. Коряк. – Новосибирск: Наука, 1984. – 246с.

Быков В.М. Преступная группа: криминалистические проблемы. – Ташкент: Узбекистан, 1991. – 143 с.

Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. / И.Валлерстайн. – М.: Логос, 2003. – 368 с.

Василюк Ф.Е. Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций / Ф.Е. Василюк. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.

Васильев В.А. Юридическая психология (серия «Мастера психологии»). – СПб.: Питер, 1997. – 652 с.

Ващенко І.В. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. / І.В. Ващенко, М.І. Кляп. – К.: Знання, 2013. – 407 с.

Гаджиев К.С. О природе конфликтов и войн в современном мире / К.С. Гаджиев // Вопросы философии. – 1997. – №6 – С. 3-24.

Герасіна Л.М. Конфліктологія: навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднікта ін. — Х. : Право, 2012. – 128 с.

Гірник А. Конфлікти: Структура, ескалація, залагодження: Навч. посіб. / А. Гірник, А. Бобро. – К.: Основи, 2003. – 236 с.

Гірник А.М. Управління конфліктом (соціально-психологічний аспект) / А.М. Гірник // Світ безпеки. – 1996. – № 9. – С. 27–44.

Головаха Е.И. Структура групповой деятельности: социально-психологический анализ / Е. И. Головаха ; АН Украинской ССР, Ин-т философии ; отв. ред.: Л. В. Сохань . – Киев : Наукова думка, 1979 . – 139 с.

Грабовська С. Конфлікти без насильства. Посібн. / С. Грабовська, Т. Равчина. – Львів, 2003. – 276 с.

Гришина Н.В. Психология конфликта. 2-е изд. / Н.В. Гришина. – СПб.: Питер, 2008. – 480 с.

Гришина Н.В. Психология конфликта [Текст]: учебник для вузов / Н.В. Гришина. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.

Гуменюк Л.Й. Соціальна конфліктологія: навч. посібник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 400 с.

Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта / Р. Дарендорф // Социологические исследования. – 1994. – №5. – С. 142-147.

Деонтологія конфліктів та управління / М.І. Пірен. – К., 2001. – 238с.

Донцов А.И. Проблема объективных детерминант межличностного конфликта в группе / И.А. Донцов, А.Т. Полозова // Вестник МГУ. – 1982. — № 4. – С. 23-32.

Донченко Е.А. Личность: конфликт и гармония / Е.А. Донченко, Т.М. Титаренко. – Киев: Политиздат, 1989. – 176 с.

Дюркгейм Е.О разделении общественного труда. Метод социологии / Е. Дюркгейм . – М.: Наука, 1991. – 572 с.

Енгальчев В.Ф. Судебная психологическая экспертиза по выявлению признаков достоверности / недостоверности информации, сообщаемой участниками уголовного судопроизводства (по видеозаписям следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий): монография / В. Ф. Енгальчев, Г.К. Кравцова, Е.Н. Холопова. – М.: Юрлитинформ, 2016. – 328 с.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», від 18 лютого 1992 року N 2135-XII / Відомості Верховної Ради, 1992, N 22, ст.303.

Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», N 3341-XII від 30.06.1993 № 3341-XII / Відомості Верховної Ради України, рік 1993, 31.08.1993, N 35, ст. 358.

Захаров В.П. Біометричні технології в ХХІ столітті та їх використання правоохоронними органами: посібник. – 2-ге вид., доп. / В. П. Захаров, В. І. Рудешко. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 492 с.

Здравомыслов А.Г. Социология конфликта: Учебное пособие для студентов ВУЗов, (изд. в рамках программы обновления гум. образования), 3-изд. доп и пер. - М.: Аспект Пресс, 1995. - 317 с.

Зиммель Г. Конфликт современной культуры. – СПб.: Питер, 1991. – 423с.

Золотар О.О. Про поняття “інформаційний шум” у правовідносинах / О. О. Золотар // Інформація і право. – 2012. - № 1(4). – С. 70-74.

Іванова О.В. Управління конфліктами : навч. посіб. ; спеціальний курс у формі соціально-психологічного тренінгу / О.В. Іванова, А.І. Мороз, Г.О. Юхновець, С.І. Яковенко. – К. : КНУВС, 2007. – 66 с.

Ішмуратов А.Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів. – К.: Наукова думка, 1996. – 190 с.

Казміренко А.І. Особливості довірчого спілкування оперативних працівників (специфіка довірчого спілкування з об'єктом оперативної уваги)/ Психологія довірчих відносин в оперативно-розшуковій діяльності: Навч. посібник. / А.І. Казміренко та ін. - Київ, НАВСУ. - 1997. – 110 с.

Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием. – Москва, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. probib. narod. Ru / social / karam / kara_soz / index.html](http://www.probib.narod.ru/social/karam/kara_soz/index.html).

Карнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей/ Д. Карнеги. – М. : Рыбинский дом печати, 1991. – 800 с.

Козер Л. Функции социального конфликта: Пер. с англ. – М.: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000. – 208 с.

Комиссарова Я.В. Особенности невербальной коммуникации в ходе расследования преступлений / Я. В. Комиссарова, В. В. Семенов. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2004. — 224 с.

Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР / ВідомостіВерховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. Вип. 1.– К., 1997. – 100с.; Вип. 2. –К1999. – 100 с.; Вип. 3. – К., 2002. – 107 с.

Конфліктологія. Підручник / За ред. А.М. Герасіної та М.І. Панова. – Харків, Право, 2002. – 256 с.

Конфліктологія: навч. посіб. / А. М. Герасіна, М. П. Требін,В. Д. Воднік та ін. – Х. : Право, 2012. – 128 с.

Корнелиус Х. Выиграть может каждый /Х. Корнелиус, Ш. Фэйр. – М., 1992. – 245 с.

Корнєв М.П. Соціальна психологія / М.П. Корнєв, А.Б. Коваленко. – К., 1995. – 345с.

Кримінальний процесуальний кодекс України //

Голос України від 19.05.2012. – № 90–91.

Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Вид-во “Юстиніан”, 2012. – 1224 с.

Кричевский Р.А. Психология малой группы / Р.А. Кричевский, Е.М. Дубовская. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 206 с.

Кудрявцев С.В. Конфликт и насильственное преступление / С.В. Кудрявцев. – М.: Наука, 1991. – 174 с.

Кузнецов И.Н. Информация: сбор, защита, анализ. Учебник по информационно-аналитической работе / И. Н. Кузнецов. – М., ООО Изд. Язуза, 2001. – 100 с.

Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие / Г.В. Ложкин, Н.И. Пов'якель. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.

Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: Навч. посібник / Г.В. Ложкин, Н.І. Пов'якель. – К.: Професіонал, 2006. – 416с.

Лурія А.Р. Речь и мышление. - Издательство: М.: МГУ. – 1975. – 120 с.

Львова С.И. Язык в речевом общении. - М., 1991. – 128 с.

Маслоу А. Мотивация и личность / А.Маслоу – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.

Мицич П. Как проводить деловые беседы: Сокр. пер. с серб.-хорв. Изд.2, стер. 1987. 208 с.

Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К.: Атіка, 2010. – Т. VI. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). – 1128 с.

Мовчан А.В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності міліції : монограф. / Мовчан А. В. – К.: ДНДІ МВС України ; Дніпропетровськ : Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 352с.

Москаленко В.В. Соціальна психологія: підр. / В. В. Москаленко [вид. 2-ге, випр. та доп.]. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.

Наварро Д. Я вижу, о чем вы думаете / Д. Наварро, М. Карлинс ; пер. с англ. О. Г. Белошеев. – Минск: «Попурри», 2009. – 336 с.

Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ: навч.-практ. посібник / Б. І. Бараненко, О. В. Бочковий, К. А. Гусева та ін. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 416 с.

Некlessа А.И. Конец цивилизации, или конфликт истории/ А.И. Неклесса // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 3. – С. 32–38; №5. – С. 74–84.

Носенко Э.Л. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности. Днепропетровск, 1975. – 132 с.

Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. – К., 1999. – 192 с.

Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений / Н.Н. Обозов. – Киев : Лыбидь, 1990. – 192 с.

Образцов В.А. Преступление, расследование, проверка достоверности информации: научно-методическое пособие / В. А. Образцов, Н. В. Кручинина. — М.: изд. дом «Книжная находка», 2002. — 160 с.

Овчинский А.С. Информация и оперативно-розыскная деятельность: монография / Под ред. В. И. Попова. – М : ИНФРА-М, 2002. – 97 с.

Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация / Под ред. А. С. Овчинского и В. С. Овчинского. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 367 с.

Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навч. посібник /Л.Е. Орбан-Лембрик. – Київ: Академвидав, 2003. – 448 с.

Орбан-Лембрик Л.Е. Юридична психологія : навч. посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик, В. В. Кошинець. – Чернівці: Книги-XXI, 2007. – 448 с.

Основи практичної психології : Підручник для студентів вузів /В. Панок, Т. Титаренко та інші. Київ: Либідь, 1999. – 532 с.

Основы конфликтологии. / Под ред. В. Н. Кудрявцева. – М.: Юристъ. 1997. – 200 с.

Оуэн Г. Теория игр / Г. Оуэн. – М.: Мир, 1971. – 230 с.

Петровская Л.А. О понятийной схеме социально-психологического анализа конфликта / Л.А. Петровская // Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. – М.: МГУ, 1977. – С. 126-143.

Пірен М.І. Деонтологія конфліктів та управління / М.І. Пірен. – К., 2001. – 238с.

Пірен М.І. Основи конфліктології: Навчальний посібник / М.І. Пірен. – К., 1997. – 212 с.

Полозова Т.А. О методических принципах исследования внутригруппового конфликта // Новые исследования в психологии. – М., 1981. – № 2. – С. 94-98.

Правові й організаційно-процедурні основи здійснення оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ в Україні. Загальна частина: навч. посібник / Б. І. Бараненко, Д. О. Бабічев, О. В. Бочковий та ін.; за ред. А. В. Іщенко, Б. І. Бараненка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 360 с.

Преториус Р. Теория конфликта / Р. Преториус // Политические исследования. – 1991. – №5. – С. 34–89.

Про внесення змін до Закону України “Про судoustрій і статус суддів” та процесуальних законів про додаткові заходи захисту безпеки громадян : Закон України від 16 січня 2014 р. № 721-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 22. – С. 1906.

Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства: постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2. – Вісник Верховного суду України. – 2008. – № 4.

Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Мініст-

рів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 // Урядовий кур'єр від 06.11.2015 № 207.

Про захист персональних даних: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

Про інформацію // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

Про Національну поліцію: Закон України // Голос України від 06.08.2015. – № 141–142.

Про окремі питання здійснення слідчим суддею суду апеляційної інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні: лист Вищого спеціалізованого суду України від 29 січня 2013 р. № 223-158/3/4-13. – Судовий Вісник. – 2013. – № 4.

Психология конфликта / Сост. и общ ред. Н.В. Гришиной . – СПб.: Питер, 2001. – 448 с.

Психологія безпеки професійної діяльності в системі МВС України: навч.-практ. пос. / Б. І. Бараненко, Д. О. Бабічев, В. О. Криволапчук та ін.; за ред. Б. І. Бараненка, О. В. Шаповалова; МВС України, ДНДІ МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ АДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – 200 с.

Психологія оперативного спілкування в діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ: навч.-практ. пос. / Б. І. Бараненко, В. А. Глазков, О. С. Звонук та ін.; за ред. Е. О. Дідоренка; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ. – Луганськ: РВВ АДУВС, 2007. – 552 с.

Психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ю. А. Трофімова. – 5-те вид., стер. – К. : Либідь, 2005. – 560 с.

Психологія: Підручник / [Ю.А. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А.Гончарук та ін.; за ред. Ю.А. Трофімова]. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

Семиченко В.А. Психология общения. – К.: «Магістр-S» 1998г. - 152с.

Скотт Дж. Г. Конфликты и пути их преодоления / Дж. Г. Скотт. – К., 1991. – 123с.

Словник-довідник термінів з конфліктології / За ред. М.І. Пірен. – К. – Чернівці:Чернівецький держуніверситет ім. Ю. Федьковича, 1995.– 318 с.

Степаненкова В.М. Понятие социального конфликта в теории Р. Дарендорфа / В.М. Степаненкова // Социологические исследования, 1994. – №5. – С. 141 – 143.

Таранов П.С. Дерзкие тайны общения: Поведение наоборот, или 25 законов инверсии. —Симферополь: «Реноме»,1997. -560с.

Таранов П.С. Приемы влияния на людей [Текст] / П.С.Таранов. - Симферополь : Таврия, 1995. - 496 с.

Тимченко Н.М. Искусство делового общения. Ч.1 [Вступ. ст. А.В. Стешова]. Х.: РИП "Оригинал", 1992. – 180 с.

Уласевич Т. «Конфликты и контакты» (о пользе конфликтов в контактах)/ Т. Уласевич. – <http://www.b17.ru/article/6510/>

Усиков И. Эффективные приемы предстесовой беседы / И. Усиков. – К. : Освита України, 2015. – 60 с.

Фишер Р. Подготовка к переговорам / Р. Фишер, Д. Эртель. – М.: Мысль, 1996. – 375 с.

Фишер Р. Путь к совместному успеху / Р. Фишер, С. Браун. – Спб.: Питер, 1997. – 379 с.

Фишер Р. Путь к согласию или Переговоры без поражения / Р. Фишер, У. Юри. – М.: Наука, 1992. – 158 с.

Фукуяма Ф. Конец истории? / Пер. с англ./ Ф. Фукуяма // Вопр. философии. – 1990. – № 3. – С. 134–148.

Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. – М.: Academia, 1999. – С. 528-556.

Хараберюш І.Ф. Гарантії прав і свобод людини та громадянина від необґрунтованого застосування спеціальної техніки / І. Ф. Хараберюш // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. – № 1. – С. 48-55.

Хасан Б.И. Психотехника конфликта и конфликтная компетентность / Б.И. Хасан. – Красноярск: РИЦ Красноярского ун-та, 1996 – 157 с.

Хрестоматия по социальной психологии. / Под ред. Т. В. Кутасовой – М.: МГУ, 1994. – 706 с.

Хувик Ван Р. Тренинг разрешения конфликтных ситуаций / Р. Хувик Ван// Социальный конфликт. – 1994.– № 2. – С. 72-96.

Черепанов. В.А. Психологические вопросы оперативно-розыскной деятельности / В.А.Черепанов. – М. : Изд-во ВНИИ МВД СССР, 1981. – 62 с.

Шаповалов В.А. Методы психологической оценки достоверности сообщаемой информации: методическое пособие / В. А. Шаповалов. – Киев : Освита України, 2016. – 168 с.

Шейнов В.П. Конфликты в нашей жизни и их разрешение / В.П. Шейнов. –Минск : Амалфея, 1997. – 288 с.

Щекин Г.В. Визуальная психодиагностика и ее методы. – Киев, 1992. – 111 с.

Юридическая конфликтология / Под. ред. В.Н. Кудрявцева. – М.: Ин-т гос-ва и права РАН, 1995. – 316 с.

Юридична психологія. Підруч. Для студ. юрид. вищ. навч. закл. /В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьев та ін. За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. – 352с.

Додатки

Додаток - 1

СЛОВНИК сучасних загальноживаних термінів «блатного жаргону»*

А

АБАКУМЫЧ – Ломика для отжима запоров двери.

АБАС – Бестолковый; амулет, носимый на шее в знак какого-либо обета, клятвы; двадцатикопеечная монета.

АБВЕР – Оперативная часть ИТУ, следственного изолятора.

АБИССИНСКИЙ НАЛОГ – Взятка.

АБОДЬЕ – День удачи, счастливое время. Среди воров существует примета: если в День Благовещения вор украдет что-либо удачно, не попадетсЯ, то ему весь год будет сопутствовать удача.

АБОРТМАХЕР – Лицо, производящее подпольные аборты.

АБШАБАШИТЬСЯ – Накуриться анаши.

АВ-АВ – Половое извращение в форме оральных контактов.

---

*Переклад цього словника на українську мову не здійснювався з причин того, що, по-перше, у кримінальному середовищі «блатной» жаргон використовується майже в усіх регіонах країни на його первинній – російській мові, а, по-друге, це не можливо зробити, не втративши автентичності змісту слів та словосполучень. Наприклад, як буде звучати на українській мові таке словосполучення, як «козел отпущения»? Виявляється – «цап відбувайло».

АВТОЗАК, АВТОЗЕК – Автомобиль для перевозки арестованных, осужденных.

АВТОМАТ – Авторучка.

АВТОМАТЧИК – «Вор в законе»; ранее судимый, служивший в армии; лицо, уклоняющееся от воинской обязанности.

АВТОРИТЕТ – Опытный, способный быть во главе преступной группировки, уважаемый в преступном мире рецидивист к мнению которого прислушиваются, решая что-либо, обладающий высоким званием, большими полномочиями.

АГАЛЬЦЫ – Ключи; пальцы рук.

АГАЛЬЧИТЬ – Помешать кому-либо.

АГРЕГАТ – Прибор для варки «чифира»; автомашина; часы.

АДАМОВА ГОЛОВА – Череп человека.

АДАМОВО ЛЫКО – Плетка, хлыст.

АДА – Место укрытия, конспиративная квартира.

АДЬЯ – Прощай, до свидания.

АЖИОТАЖ – Торговля валютой, скупка и перекупка.

АЖУР – Все хорошо, порядок.

АЙВА – Сигнал тревоги.

АЙК – Изображение лика святых, икона.

АКАДЕМИЯ – Место лишения свободы.

АМБА – Безвыходное положение; смерть.

АМБАР – Штрафной изолятор в ИТУ.

АМБРАЗУРА – Окно в камере; окошко для раздачи пищи в столовой; рот.

АМБУЖУР – Сигнал тревоги, опасности, передаваемые мимикой губ.

АМЕРИКАНКА – Игра в карты, в которой проигравший должен безоговорочно выполнить любое желание выигравшего.

АМИНЬ! – Молчи!

АМОНАЛ – Черный хлеб.

АМНИСТИРОВАТЬ СЕБЯ – Совершить побег из ИТУ или из-под стражи.

АМНУХА – Ампула с наркотиком.

АМОРА – Цыган.

АМПУЛА – Бутылка (как правило, со спиртным).

АМПУЛЯК, АМПУЛЯРНИК – Раствор наркотика.

АМУР – Денежная кукла.

АМУРИК – Человек, осужденный за изнасилование несовершеннолетней.

АНАРХИСТ – Вор, не соблюдающий воровской закон; заключенный - злостный нарушитель режима ИТУ.

АНАХОРИТЬ – Притворяться.

АНГАЖИРОВАТЬ – Просить, давать что-либо в долг.

АНДЖЕЛА ДЭВИС – Смуглый, кудрявый пассивный гомосексуалист.

АНДРОМЕДА – Бесплодная или не рожавшая женщина.

АНОНИМ – Онанист.

АНОФЛЕКСНЫЙ – Странный.

АНСАМБЛЬ – Сборище, компания гомосексуалистов.

АНТИК – Предмет антиквариата.

АНТИЛОПА – Худенькая девушка.

АНТОН – Дворник.

АНТРАЦИТ – Наркотики (общее название); черный хлеб; махорка.

АНТРЕСОЛИ – Верхний ярус нар.

АП! (АБ! ОП!) – Сигнал тревоги, предупреждение об опасности (напр.: беги! прыгай! берегись!).

АПЕЛЬСИН – Ручная граната.

АПИЯК ДАТЬ – Свалить вину на другого.

АППАРАТ – Автомашина; чайник; мужской половой член.

АППЕНДИКС – Тупиковая улица, переулок; ничтожество (о человеке).

АРАП (неодобр.) – Наглый, дерзкий человек; аферист, мошенник.

АРБА – Автомашина.

АРБУЗ – Голова.

АРГОН – Чувство блаженства, удовольствия.

АРИЗОНА – Укромное место, используемое для пикников.

АРИСТОКРАТ – Вор-рецидивист, с претензией на интеллигентность; карманный вор высокой квалификации.
АРИЮ ЗАДАТЬ – Кричатъ от боли; скандалятъ.
АРКАН, АРКА – Срок лишения свободы; обвинение, разоблачение; металлическая цепочка; столбы с перекладиной, между которыми, следуя примете, не проходят блатные.
АРКАНИТЬ – Завлекать мужчину (действия проститутки).
АРКУШ – Чистый лист бумаги.
АРМАЙ – Грабитель.
АРМАТУРА – Воровской инструмент, набор отмычек.
АРМЯНСКАЯ КОРОЛЕВА – Пассивный гомосексуалист.
АРМЯНСКАЯ (ГРУЗИНСКАЯ) ШУТКА – Анальный контакт с женщиной.
АРМЯШКА (пренебр.) – Кавказец.
АРТИСТ – Опытный мошенник, аферист.
АРТИШОК – Добровольный шут в среде заключенных.
АРХАРОВЕЦ – Хулиган; человек, склонный к хулиганским поступкам.
АРШИН – Стакан, кружка.
АС – Известный в своей среде гомосексуалист.
АСЕЙ – Иностранец.
АСКАР – Независимый человек.
АШМАЛАТИТЬ – Ощупывать карманы.

Б

БАБА – Сожительница; болтливый мужчина.
БАБАЙ – Дед; ростовщик; старший; татарин.
БАБАТЬ – Выдать соучастника.
БАБЕЦ – Женщина средних лет.
БАБИРУСА – Свинья.
БАБКА – Кольцо, перстень.
БАБКИ – Бумажные деньги.
БАБКИ ГОРЯЧИЕ – Деньги, заработанные проституцией.

БАБКИ ЛОМАТЬ – Вид мошенничества при размене крупных денежных купюр на мелкие.

БАБКИ ОБЩАКОВЫЕ – Деньги, собранные ворами для помощи членам клана.

БАБКИ СТОЯТ СТОЛБОМ – Деньги в кармане лежат пачками во всю длину.

БАБЛО – Деньги.

БАБОН – милицейский уазик

БАБОЧКА – Женщина; рыбка; галстук.

БАБТИСТ – Любитель заигрывать с женщинами, обнимать.

БАБЬЯ ПОМОЩЬ – Беременность.

БАГАЖ – Срок наказания; преступление, совершенное другим человеком и взятое на себя «грузчиком» (см.).

БАГРИТЬ – Выдать соучастника; курить.

БАДЬЯ – Кружка.

БАДЯЖИТЬ – Варить что-либо; смешивать, размешивать что-либо в жидкости.

БАЖБАН – Дурак, глупый.

БАЗАР – Шум, устраиваемый для отвлечения внимания публики при совершении преступлений; Разговор, беседа.

БАЗАРИТЬ – Разговаривать, совершать кражи продуктов, денег на рынке, базаре.

БАЗЛАТЬ – Разговаривать громко; кричать; распоряжаться повышенным тоном.

БАЗЛЫ – Болтовня.

БАЙКА – Способ притеснения сокамерников.

БАЙКАЛ – Слабо заваренный чай.

БАЙРОВАТЬ – Подговаривать.

БАК – Доллар; кружка; стол.

БАКИ ВКОЛАЧИВАТЬ – Врать, отвлекая этим внимание окружающих.

БАКЛАЖАН – Фунт стерлингов.

БАКЛАН – Большая голова; бестолковый человек; хулиган.

БАКЛАНИТЬ – Разговаривать.

БАКЛАШКА – Кастрюля, фляга.

БАКСЫ – Доллары США.
БАКШИШ – Взятка; гостинец.
БАЛАБАН – Повеса, шутник.
БАЛАБАС – Облом, неудача.
БАЛАБОЛ – Врун.
БАЛАГАС – Масло; колбаса; сало.
БАЛАЛАЙКА – Вид истязания, заключающийся в том, что спящему сокамернику между пальцами рук вкладывают бумагу и поджигают; женщина, занимающаяся онанизмом.
БАЛАН НА ХВОСТЕ – Ведут слежку.
БАЛАНДА – Малокалорийная похлебка, жидкий суп в тюрьме.
БАЛАНДЕР – Повар; раздатчик пищи.
БАЛДА – Голова; луна; любой наркотик; сторож.
БАЛДЕЖНЫЙ – Невыдержанный, смешной, веселый человек.
БАЛДЕТЬ – Не работать; пьянствовать; развлекаться; танцевать в кругу, энергично потряхивая головой.
БАЛДОМЕТР – Кружка; мензурка; половой член.
БАЛЛОН КАТИТЬ – Задираться.
БАЛОВСТВО – Развратные действия в отношении несовершеннолетних.
БАН – Вокзал.
БАНАН – Мужской половой член.
БАНАНА – Ломик.
БАНАНЧИКИ – Патроны.
БАНДУРА – Гитара.
БАНДЕРОЛЬ – Пачка денег.
БАНК – Стол; место сбора шулеров.
БАНКА – Бутылка; литр водки; табуретка; удар.
БАНКИ СТАВИТЬ – Прием истязания сокамерника: оттягивается кожа на животе или спине и наносится удар.
БАНКОВАТЬ – Торговать; делать что-либо.
БАНОВАЯ БИКСА – Вокзальная проститутка.
БАНОВЫЙ ШПАН – Вокзальный вор.
БАНЩИК – Вокзальный вор.
БАРАБАН ПРОБИТЬ – Совершить кражу ночью.

БАРАБАННАЯ ПАЛОЧКА – Женщина, болеющая венерической болезнью.

БАРАБАТЬ – Забирать.

БАРАН – Денежная взятка сотруднику ИТК за пронос в зону водки; дубленка; осужденный, зарезанный во время драки в ИТК; бестолковый человек.

БАРАТЬ – Совершать половой акт.

БАРАХЛО – Краденые мягкие вещи.

БАРАХЛО СДАТЬ НА БАЛАТ – Дешево продать краденое скупщику.

БАРДАК – Беспорядок; притон разврата.

БАРДЫМ – Картежный король черной масти; неуклюжий, длинный.

БАРИН – Лагерный авторитет; начальник колонии.

БАРИСРАЕЛ – Еврей.

БАРЛЕН – Говорить.

БАРНАУЛИТЬ – Не повиноваться, учинять беспорядок в ИТУ; кричать.

БАРО – Большой; старший.

БАРОН – Глава большой группы цыган.

БАРСУКИ – Несовершеннолетние гомосексуалисты.

БАРУЛЯ – Любовница вора.

БАРУХА – Воровка, увлекающая к себе мужчин, где ее сообщник обворовывает их; подруга вора; сожительница.

БАРЫГА – Сбытчик краденого.

БАРЫШНИК – Скупщик краденого.

БАСУВАЛА – Неисправимый преступник.

БАСТАНДА – Способ истязания, когда удары наносятся по пяткам.

БАТАРЕЯ – Тюрьма; ребра.

БАТОН – Девушка; пассивный гомосексуалист; проститутка.

БАТОНЧИКИ – Проститутки начинающие.

БАУЛ – Личные вещи осужденного.

БАХОР – Женщина легкого поведения.

БАЦАТЬ – Танцевать; играть.

БАЦИЛЛА – Жир, мясо, масло, сало; сигарета.
БАЦИЛЬНЫЙ – Больной; тощий.
БАЧАТА – Наручные часы.
БАШ – Порция анаши на одну закрутку; доза наркотика.
БАШИ (БАШЛИ) – Деньги.
БАШМАК – Плитка чая; тупой человек.
БАЯН – Медицинский шприц; хозяйственная сумка; батарея отопления; пила.
БДС – Бродяга дальнего следования.
БЕГАТЬ ВСЮ ДОРОГУ – Заниматься воровством.
БЕГАТЬ С ПАХАНОМ – Ходить со взрослым вором.
БЕГУН – Лицо, находящееся в розыске.
БЕДА – Нож; револьвер.
БЕДКА – Проститутка; сожительница уголовника.
БЕДНОСТЬ – Арест, задержание.
БЕДОВАЯ – Женщина легкого поведения; озорная.
БЕДОЛАГА – Притесняемый осужденный; пистолет.
БЕЖИМ НА ДЕЛО – Приглашение на кражу.
БЕЗ ВИЗ – Без паспорта, без документов.
БЕЗДОРОЖЬЕ – Глупость; ненужное действие.
БЕЗОБИДНИК – Работник оперчасти ИТУ.
БЕКАС – Вошь, клоп; окурок.
БЕЛАЯ ГОЛОВКА – Бутылка водки.
БЕЛИНСКИЙ – Белый хлеб.
БЕЛКА – Спешка, горячка.
БЕЛКИ – Деньги.
БЕЛО-ЧЕРНОЕ – Паспорт на чужое имя.
БЕЛЬЕ – Серебряные вещи, серебро.
БЕЛЯШКА – Кокаин, морфий.
БЕР – Дом, квартира.
БЕРГ – Тюрьма; город.
БЕРДАНКА – Передача осужденному.
БЕРДАНОЧНИК – Лицо, занимающееся кражами ручной клади на вокзалах.
БЕРДЫЧ – Посылка или передача заключенному.

БЕРЛОГА – Место нахождения преступника.

БЕС – Осужденный, хорошо работающий на производстве; хитрый, мстительный.

БЕСОВКА – Подруга уголовника.

БЕСПЛАТНО – Бесплезно.

БЕСПРЕДЕЛ – Беззаконие, самоуправство, произвол; вор, ушедший из воровской среды и прекративший преступную деятельность.

БЕСТОЛКОВКА – Голова

БЕСХРЕБЕТНИК – Неспособный постоять за себя.

БЕТУШНЫЙ – Лицо, честно соблюдающий воровской закон, способное разрешать споры между ворами.

БЗДИЛОВАТЫЙ – Перестраховщик, трусливый.

БЗИК – Цель; план намеченной кражи.

БИБЛИЯ – Игральные карты; татуировка у картежных шулеров.

БИБЕНЬ – Слабоумный; руководитель, не пользующий авторитетом; бестолковый человек.

БИКСА – Женщина легкого поведения (с оттенком пренебрежения).

БИЛЬБОЛЬДО – Некрещеный; еврей.

БИМЕР (БУМЕР) – BMW.

БИОМИЦИН – Вино марки «Біле міцне».

БИРА – Река.

БИРЖА – Производственная зона.

БИРКА ЧИСТАЯ – Настоящий паспорт.

БИСТУРН – Нож небольшого размера.

БИТА – Металлический наладонник (холодное оружие).

БИТАЯ ХАТА – Провалившаяся явка или притон.

БИТЬ – Расстегивать.

БИТЬ ДУРКУ – Расстегивать дамскую сумочку с целью совершения кражи.

БИТЬ ПО БАТАРЕЯМ – Бить по ребрам.

БИТЬ ПО ШИРМЕ – Залезать в карман.

БИТЬ ХВОСТОМ – Уклоняться от работы.

БИТЬСЯ – Играть в карты.

БИТЫЙ – Жертва карманного вора.

БИЧ – Бывший интеллигентный человек (аббревиатура).

БИЧЕВКА – Опустившаяся женщина-бродяга из порядочной семьи.

БЛАГОДАТНЫЙ – Ключ особой конфигурации, которым открывают многие замки.

БЛАГОДЕТЕЛЬ – Плешина на голове; плетка.

БЛАТ – Общее название всего преступного; среднее между дружбой и протекцией; знакомство с «нужными людьми» в корыстных целях.

БЛАТАРЬ – Вор.

БЛАТ БЛАТОВАННЫЙ – Неизвестный, оказывающий содействие в преступлении.

БЛАТ В ДОСКУ – Преданный, хорошо знакомый.

БЛАТНАЯ КОШКА – Женщина-проститутка, являющаяся главным действующим лицом при «хипесе» (см.).

БЛАТНАЯ МАЛИНА – Воровской притон.

БЛАТНАЯ МУЗЫКА – Воровской жаргон.

БЛАТНАЯ ХАЗА – Воровской притон; камера в СИЗО.

БЛАТНОЙ – Ведущий преступный образ жизни, соблюдающий преступные обычаи, традиции. Между собой воры это слово не употребляют.

БЛАТОВАТЬ – Вести блатной образ жизни; склонять к совершению полового акта.

БЛАТОВАТЫЙ – Тюремный работник, берущий взятки за услуги осужденным.

БЛАТЫКАТЬСЯ – Учиться говорить на воровском жаргоне; перенимать обычаи преступников.

БЛЕСКИ – Наручные часы.

БЛИНОМЕС – Фальшивомонетчик.

БЛК – Папиросы «Беломорканал».

БЛОК – Истязание во время самосуда; решетка.

БЛОШНИЦА – Рубашка.

БЛУДА – Небольшой нож.

БЛУДИЛИЩЕ – Притон разврата.

БЛЭКИ – Лица африканского происхождения.

БЛЮДОЛИЗ – Подхалим; личный шофер.

БЛЯХА – Орден, медаль.

БОБЕР – Богатый, хорошо одетый объект для облапошивания; осужденный, не выполняющий требования администрации ИТУ; опытный вор; рубашка.

БОБИК – Милицейская автомашина; служанка.

БОБОЧКА – Богатый человек; любитель женщин.

БОБЫ – Деньги.

БОГ – Бухгалтер в местах лишения свободы.

БОГАТСТВО – Багаж.

БОГОДУЛ – Осужденный, не способный работать вследствие болезни или увечья; нищий.

БОГОМОЛ – Попрошайка.

БОГОН – Ноги человека.

БОДАТЬСЯ – Драться; критиковать друг друга.

БОДИ – Свободный.

БОДЯГА – Болтун; политура; пища, ерунда.

БОДЯЖИТЬ – Варить что-либо; «крутить» дела.

БОЕЦ – Лицо, избивающее осужденных по указке отрицательно настроенной к режиму содержания группы уголовников; Рядовой участник организованной преступной группировки, чаще исполнитель насильственных преступных действий.

БОЖБА – Воровская клятва - «век свободы не видать», «сука буду» и др.

БОЖИЙ ОДУВАНЧИК – Старик, старуха.

БОЖИТЬСЯ – Давать воровскую клятву.

БОЖНИЦА – Унитаз.

БОЖЬЯ КОРОВКА – Старушка; анаша.

БОЖЬЯ ТРАВКА – Наркотики.

БОЙ – Азартная игра; карты.

БОЙ МЕЧЕННЫЕ – Крапленые игральные карты.

БОЙНЯ – Хирургическое отделение в больнице ИТУ.

БОКА – Часы (мужские).
БОКОВИК – Сообщник.
БОКОВНЯ – Бумажник.
БОКСЕР – Хулиган; оперработник.
БОЛЕТЬ – Находиться под следствием.
БОЛОТО – Баня.
БОЛСУХА – Солнце.
БОЛТ – Мастер на производстве; мужской половой член; перстень.
БОЛУН – Адвокат; лектор; репродуктор.
БОЛЬНИЧКА – Санчасть колонии; больничный паек.
БОЛЬНОЙ – Арестованный; потерпевший.
БОЛЬШАЯ ИКОНА – Правила распорядка ИТУ.
БОЛЬШОЙ БУТОР – Крупный руководитель; начальник.
БОЛЬШОЙ ЧЕЛОВЕК – Вор-рецидивист.
БОМБА – BMW.
БОМБЕЖКА – Карманная кража.
БОМБИТЬ – Просить добавки пищи в столовой; вызывать контролера (надзирателя) в камере сигнальной лампочкой.
БОН – Талон на приобретение продуктов в ларьке ИТУ; валюта; ценные бумаги.
БОНДАРЬ – Главарь преступной группы; содержатель пригона воров.
БОРДЕЛЬ – Дом, жилище.
БОРЗЫЙ – Обнаглевший осужденный, пользующийся покровительством отрицательной части осужденных.
БОРМОТОЛОГ – Пьяница.
БОРМОТУХА – Дешевое вино.
БОРОДА – Неудача.
БОРОДУ ПРИШИТЬ – Обмануть.
БОРТА – Стены камер.
БОРТАНУТЬ – Солгать; лишить права на получение посылки в ИТУ; оттолкнуть; взять и не вернуть.
БОСОТА – Пустой.
БОСЯВКА – Молодая, опустившаяся проститутка.

БОТАЛО – Болтун; суп без мяса и жиров; язык.
БОТАТЬ – Разговаривать.
БОТАТЬ ПО ФЕНЕ – Говорить на воровском жаргоне.
БОТВА – Волосы на голове.
БОЧКА – Караульная вышка в ИТК.
БОШ – Часть пачки чая.
БОЯРОВАТЬ – Склонять жертву к игре в карты.
БРАЖКА – Группа друзей.
БРАНДАХЛЫСТ – Похлебка.
БРАСЛЕТЫ – Наручники.
БРАТВА – Приятели; сокамерники.
БРАТИШКА – Событьишник.
БРАТОК (брателло, братишка, братан) – Обращение к своим.
БРАТСКОЕ ЧУВЫРЛО – Отталкивающая внешность.
БРАТУХА – Дверь.
БРАТЬ – Воровать; обыгрывать.
БРАТЬ ВАФЛЮ НА ЗУБ – Половое извращение в форме орального контакта.
БРАТЬ ЗА ЖАБРУ, ЗА ЖАГУ – Изобличить на допросе.
БРАТЬ КАБУР – Совершать подкоп, пролом.
БРАТЬ НА МОПСА – Усыплять жертву наркотиком.
БРАТЬ НА ОТТЯЖКУ – Запугивать действиями, криком, но без рукоприкладства.
БРАТЬ ПИСЬМОМ – Порезать, разрезать что-либо.
БРЕХАЛОВКА – Собрание.
БРЕХОЛОГ – Лектор.
БРЕХУН – Докладчик.
БРИГАДА – Группа шулеров-картежников из двух и более человек, работающих в поездах; место сбора курящих осужденных; Одно из средних исполнительских звеньев в групповой иерархии организованной преступности.
БРИГАДОН КИНУТЬ – Групповое изнасилование.
БРИГАНТИНА – Автомашина, используемая для совершения преступления.
БРИТЫЙ – Взятый под стражу; призывник в армию.

БРИТЫЙ ШИЛОМ – Лицо со следами оспы.
БРИЦ – Еврей.
БРОД – Место сбора проституток; начинающий карман-
ный вор.
БРОДВЕЙ – Главная улица; место сбора осужденных ИТК.
БРОДЯГА – Вор.
БРОНЕБОЙКА – Перловая каша.
БРОСАТЬ КОСЯКИ – Смотреть, следить.
БРОСИТЬ – Обыграть, обмануть.
БРОСИТЬ В ТОРБУ – Посадить в тюрьму.
БРОСИТЬ КОНЯ – Бросить бечевку (веревку) для передачи
чего-либо в другую камеру.
БРОСИТЬ КОСТИ – Лечь спать, отдыхать.
БРУДЕНЬ – Еврей.
БРУС – Впервые попавший в тюрьму.
БРУС ШПАНОВЫЙ – Подросток-вор, подающий надежды
на успехи в кражах.
БРЫЗГАЛКА – Женщина, отказавшаяся от воровства.
БРЫЗГАТЬ – Убегать из-под конвоя.
БРЫЗГИ – Глаза.
БРЮЛИК – Бриллиант.
БРЮНЕТКА – Автомашина для перевозки арестованных
или осужденных.
БУБЛИК – Проститутка.
БУБЕН – Голова; бестолковый человек.
БУБОН – Булка; хлеб с маслом.
БУГАЙ – Кошелек; физически сильный человек.
БУГАЙЩИК – Мошенник, обманывающий с помощью бу-
мажника, подбрасываемого жертве на улице; продающий
стекла под видом драгоценных камней.
БУГАТЬ – Подкидывать.
БУГИ – Ноги.
БУГОР – Бригадир в местах лишения свободы; верховодя-
щий в камере; общественник, активно помогающий адми-
нистрации ИТК; авторитет в преступной среде.

- БУДКА СУЧЬЯ – Одиночная камера.
- БУДУ ЗВОНИТЬ – Отбывать наказание по приговору до конца срока в ИТУ.
- БУЗА – Неповиновение, бунт, склока; особый вид браги.
- БУЗОТЕР – Организатор беспорядка.
- БУКАШКА – Малолетний преступник; рядовой работник.
- БУКЕТ – Судимость по разным статьям УК; специальный подбор карт.
- БУКЕТНИК – Лицо, болеющее разными венерическими заболеваниями.
- БУКЛО – Висячий замок.
- БУКСОВАТЬ – Говорить на допросе одно и то же; не принимать конкретного решения.
- БУЛАК – Источник дохода (при мошенничестве).
- БУЛГА – Склока; тревога.
- БУЛИ-БУЛИ – Рот.
- БУЛЬ – Зад (у человека).
- БУЛЬДА – Глупость; мужеложство.
- БУЛЫЖНИК – Мошенник, продающий граненые стекла за драгоценные камни.
- БУНКЕР – Живот; карцер; тайник.
- БУНТИТЬ – Тасовать карты.
- БУР – Барак усиленного режима; штрафной изолятор (ШИЗО), помещение камерного типа (ПКТ).
- БУР – Нахал.
- БУРА – Азартная игра в карты; опасность.
- БУРАГОЗИТЬ – Вести себя как попало; нарываться на неприятности.
- БУРДА – Первое блюдо в местах лишения свободы.
- БУРЗАТЬ – Готовить наркотик; смешивать, размешивать.
- БУРВА – Место дележа добычи, похищенного.
- БУРИТЬ – Играть в карты; пьянствовать.
- БУРКАЛЫ – Глаза (с оттенком презрения).
- БУРОМ – Группой, толпой.
- БУРОМ ПЕРЕТЬ – Нахально добиваться цели.

БУРЧАТЬ – Отвлекать жертву разговорами.
БУСЛАЙ – Разбитной, разгульный (о человеке).
БУСНУТЬ НА ХАЛАТОН (НА ХАЛЯВУ) – Выпить спиртного за чужой счет.
БУСОЙ – Пьяный.
БУТЕРБРОД – Развратные действия двух мужчин с одной женщиной.
БУТИЛИРОВАТЬ – Пьянствовать в компании.
БУТОН – Пайка хлеба; красивая девушка.
БУТЫЛКА – Вранье; сплетни.
БУТЫРКА – Дом на отшибе; отдельная квартира; Бутырская тюрьма.
БУФЕР – Синяк на теле.
БУФЕРА – Женские груди.
БУХАРИК – Пьяница.
БУХЕНВАЛЬДСКИЙ НАБАТ – Шум закрывающихся дверей камер после прогулки.
БУХИНА – Смесь различных спиртных напитков.
БУХОЙ – Нетрезвый.
БУХТА – Воровской притон.
БУХТЕТЬ – Говорить, болтать, врать.
БУШЛАТ ДЕРЕВЯННЫЙ – Гроб
БЫДЛО – Слабоумный; малокультурный; выполняющий физическую работу.
БЫК – Бездушный, злой; человек нагло себя ведущий.
БЫК ДОЕННЫЙ – Человек, у которого обманным путем забрали или выиграли в карты все ценности (деньги).
БЫК РОГОМЕТ – Хорошо работающий на производстве в ИТК осужденный.
БЫКОВАТЬ – Нагло себя вести.
БЫКОН – Окурок от сигареты.
БЫТЬ В БЕДНОСТИ – Страдать из-за отсутствия наркотиков.
БЫТЬ В ДОЛЕ – Делиться краденым.
БЫТЬ В ДЫМУ – Растеряться; не знать, что делать.
БЫТЬ ВАНЬКОЙ – Симулировать сумасшествие.

БЫТЬ ДВОРНИКОМ – Ночевать на улице.
БЫТЬ НА ПРИКОЛЕ – Стоять.
БЫТЬ НА СТРЕМЕ – Караулить, наблюдать.
БЫТЬ НА ФОНАРЕ – Ожидать кого-либо.
БЫТЬ У МИЛОЧКИ – Быть задержанным милицией.
БЫЧОК – Окурочок.
БЫЧОК ДОЕННЫЙ – Самогонный аппарат.
БЫЧИЙ ОТДЕЛ – Группа осужденных, хорошо работающая на производстве ИТУ.

В

В ДЕЖКУ ДОЛБИТЬ – Совершать акт мужеложства.
В ДОСКУ ПУСТИТЬ – Ударить жертву ножом.
В ЗАКОНЕ – Авторитетное среди судимых лицо, придерживающееся воровских «законов», традиций. Неоднократно судимый.
В ЛОБ – Верхняя карта в колоде, одинаковая с картой партнера; удар.
В НАТУРЕ – Действительно; правильно.
В НЮХ – Удар по носу.
В ПОДЛОСТЬ – Отказ от соучастия в деле, нарушающий воровскую этику.
В ПРЕДЕЛАХ – Осужденный, имеющий авторитет в своей среде; название преступника, именующего себя блатным и не притесняемого ворами.
В РАМКАХ – Выпить спиртное; ударить кого-либо.
В РОТ МЕНЯ – Клятва, не исполнить которую для давшего равносильно смерти.
В ЦВЕТ – Безошибочно, точно.
ВАБИТЬ – Соблазнять обещаниями.
ВАБЛИТЬ – Громко кричать; звать на помощь; плакать.
ВАГОН – Пачка чая; много чего-то; бутылка.
ВАДИТЬ – Клеветать, оговаривать.
ВАКСА – Водка.

ВАЛЕЖНИК – Пьяный человек, лежащий на земле.
ВАЛЕТ – Умственно отсталый; офицер милиции.
ВАЛЕТ ЧЕРВОННЫЙ – Опытный шулер.
ВАЛИТЬ – Ударять ножом; убегать, уходить.
ВАЛЬТАНУТЬСЯ – Сойти с ума.
ВЕЛОСИПЕД – Подожженная между пальцев ног бумажка, обычно у сонного (тюремное развлечение).
ВАЛОЧКА, ВЕЛОЧКА – Нормально, хорошо.
ВАЛТОРНА – Анальное отверстие.
ВАЛЬДЕРША – Воровка, крадущая в магазинах.
ВАЛЬВЕ – Пистолет.
ВАЛЬНУТЬ – Убить.
ВАЛЮТА – Деньги.
ВАМПИР – Налетчик; насильник детей.
ВАНЕК – Лицо, не знающее, что имеет дело с ворами; мусорный ящик; недоразвитый.
ВАНТ, ВАНТАЖ – Поблажка.
ВАРА – Контрабанда.
ВАРГАНИТЬ – Делать; соображать.
ВАРЕЖКА – Рот.
ВАРИАНТ – Вечеринка в узком кругу; дело.
ВАРНАТ – Попойка в кругу друзей с участием проститутки.
ВАТОРГА – Пистолет, револьвер.
ВАФЛЕР – Мужчина, с которым совершен оральный контакт, которому насильно провели по губам половым членом («опустили»).

ВАХЛАК – Глупый, малограмотный человек.
ВАХЛАЧКА – Грубая, мужеподобная женщина.
ВАШИ НЕ ПЛЯШУТ – Вы проиграли; вы не правы.
ВБИТЬСЯ В РОБУ – Прилично одеваться.
ВГРЕТЫЕ – Сильно пьяные.
ВГОНЯТЬ ШПОРЫ – Вшить в половой член 3-4 миллиметровые шарики.
ВДУЛ – Предал; совершил половой акт.
ВЕДЬМА – Матрац; шуба.

ВЕК СВОБОДЫ НЕ ВИДАТЬ! – Воровская клятва, божба.
ВЕКСЕЛЬ – Документ, удостоверяющий личность.
ВЕКСЕЛЯ ЛОМАТЬ – Проверять документы.
ВЕНЕРА – Подарок; сифилис.
ВЕНИК – Гитара; венерический больной.
ВЕНЧАТЬ – Судить.
ВЕРЕВКА – Общее название наркотических веществ; срок наказания; провал дела; арест.
ВЕРЕВКУ ГЛОТАТЬ – Принимать наркотик.
ВЕРЕЩАГА – Яичница.
ВЕРЗАТЬ – Испражняться.
ВЕРЗИТЬ – Делать, что-либо долгое время, но бестолково; бредить; врать; портить воздух.
ВЕРЗОХА – Анальное отверстие; ягодица.
ВЕРЗОХАТЬ – Совершать акт мужеложства.
ВЕРНОЕ ДЕЛО – Хорошо задуманное преступление.
ВЕРНУТЬ – Инструмент для вскрытия сейфа, металлических шкафов.
ВЕРНЫЙ – Винтовочный или ружейный обрез.
ВЕРТАНУТЬ УГОЛ – Украсть чемодан.
ВЕРТЕТЬ – Отвлекать внимание жертвы; совершать кражу; убежать.
ВЕРТОЛЕТ – Одновременный половой акт с тремя мужчинами; нары; топчан.
ВЕРТУХАЙ – Постовой, часовой на вышке, надзиратель.
ВЕРТУХАЛО – Вор, крадущий вещи на глазах у людей; ворующий у своих.
ВЕРТУХАТЬСЯ – Вырываться из рук; кричать.
ВЕРТУШКА – Карта, имеющая с одной стороны картинку валета, с другой – дамы.
ВЕРХА – Верхний наружный карман.
ВЕРХНЕЕ – Высшее образование.
ВЕРХОНИТЬ – Смотреть.
ВЕРХОТУРА – Верхняя одежда; второй ряд нар; антресоль.

ВЕРХУШЕК НАХВАТАТЬСЯ – Заучить некоторые слова воровского жаргона, но не быть близким к преступному миру.
ВЕРХУШКА – Верхний наружный карман; группа руководителей.

ВЕРХУШНИК – Совершающий кражи из верхних наружных карманов.

ВЕРШАТЬ – Смотреть.

ВЕСЕЛКА – Концерт художественной самодеятельности.

ВЕСЕР – Тревога.

ВЕСЛО – Ложка, рука.

ВЕСНУХИ – Карманные часы.

ВЕСНУШКА – Золотая цепочка.

ВЕСОВОЙ – Опытный осужденный

ВЕСЬ РАСПИСНОЙ – Человек, который имеет большое количество татуировок.

ВЕТЕР – Передергивание карт (шулерский прием).

ВЕТОЧКИ – Пальцы рук.

ВЕТОШНЫЙ – Выдержанный; собственный; доверчивый.

ВЕТОШЬ – Одежда осужденных.

ВЕТРЕННЫЕ – Ворованные вещи или деньги.

ВЕТРЯНКА – Форточка.

ВЕТРЯНКУ БИТЬ – Совершать кражу через форточку.

ВЕЧНЫЙ ФРАЕР – Слабоумный (дурак).

ВЕШАТЬ ЛАПШУ НА УШИ – Врать, одурачивать.

ВЕШАТЬ СОПЛИ НА УШИ – Врать в кругу близких.

ВЗДЕРЖКА – Обман при обмене денег.

ВЗДЕРНУТЬ БАБКИ – Украсть деньги.

ВЗОРВАТЬ – Прикурить.

ВЗРОСЛЯК – Исправительно-трудовая колония на языке несовершеннолетних преступников в ВТК.

ВЗЯТЬ БАБОЧКУ – Совершить кражу через форточку.

ВЗЯТЬ В РИФМУ – Опознать.

ВЗЯТЬ В СТАС – Избить.

ВЗЯТЬ КОБУР – Взломать стену квартиры или хранилища.

ВЗЯТЬ НА АННУШКУ – Напугать.

ВЗЯТЬ НА ДОКТОРА – Совершить аферу.

ВЗЯТЬ НА ЗАПОК – Выхватить на виду у людей вещь и скрыться.

ВЗЯТЬ НА КРАСНЫЙ ГАЛСТУК – Убить ударом ножа в область шеи.

ВЗЯТЬ НА РЫВОК – Совершить побег через вахту или ограждение ИТК; выхватить у жертвы вещи и скрыться.

ВЗЯТЬ НА СКВОЗНЯК – Обманным путем взять у жертвы деньги, вещи и скрыться через проходной подъезд.

ВЗЯТЬ НА СОБАКУ – Усыпить наркотиком.

ВЗЯТЬ НА ХАРАКТЕР – Запугать.

ВЗЯТЬ ПО ДЕЛУ – Неосторожно говорить.

ВЗЯТЬ С РОСПИСЬЮ – Совершить кражу путем разреза кармана, портфеля или сумки.

ВЗЯТЫЙ НА ВРЕМЯ ОТ СОХИ – Невинно осужденный.

ВИГОНЕВЫЙ – Ведущий двойную игру.

ВИД – Документы; предметы, имеющие ценность.

ВИДЛА – Притон наркоманов.

ВИЛАА – Городская квартира, место сбора преступников.

ВИЛОК – Голова.

ВИЛОЧКА – Отмычка для дверных замков.

ВИЛЫ – Угроза поражения, изобличения, безвыходная ситуация.

ВИЛЫ В БОК – Безвыходное положение, когда преступнику предъявлены неоспоримые факты; провал дела.

ВИНОГРАД – Геморрой.

ВИНТ – Винтовочный обрез; прыжок со второго этажа; задержание, привод.

ВИНТОРЕЗ – Винтовочный обрез.

ВИРА – Побег из мест лишения свободы.

ВИРУДИТЬ – Совершить донос.

ВИРУС – Еврей.

ВИРЬ – Нет ничего, пусто.

ВИСЕТЬ – Находиться под гласным надзором.

ВИСЯК – Женская сумка на ремне; навесной замок; нераскрытое преступление.
ВИСЯЧКА – Дверная цепочка; удар.
ВИТРИНА – Женские груди; лицо.
ВИТЬСЯ – Обхаживать жертву; ухаживать.
ВИХЕР – Карманный вор.
ВИХРИТЬ – Бежать; выкручиваться; лгать.
ВКАЛЫВАТЬ – Добросовестно работать.
ВКАТИТЬ – Проиграть в карты.
ВКЛЮЧИТЬ СЧЕТЧИК – Начислить пеню за долг.
ВКОЛАЧИВАТЬ БАКИ – Врать.
ВКОЛОТЬСЯ – Ввести наркотик.
ВКУПИТЬСЯ – Догадаться, понять.
ВКУРИТЬ – Понять.
ВЛАЗНЫЕ – Денежный взнос вора, вступающего в преступную группу.
ВЛИП – Попался на месте преступления; изобличен.
ВЛОЖИЛ – Предал.
ВЛОЖНИК – Доносчик.
ВЛОМИТЬ – Наказать; предать; ударить.
ВЛОПАТЬСЯ – Попасть в неприятную ситуацию; быть пойманным.
ВЛЫНДИТЬ – Совершить половой акт.
ВМАЗАТЬ – Выпить спиртное; наказать; дать отпор при нападении.
ВМАЗАТЬСЯ – Принять наркотик; попасться с поличным.
ВНУТРЯК – Врезной замок.
ВОДА – Сигнал тревоги; пустой разговор.
ВОДИЛА – Таксист, в машине которого идет игра в карты.
ВОДИЧКА – Темная ночь.
ВОДОПАД – Движущийся поток людей, где легко совершать карманные кражи.
ВОЗДУШНИК – Вор, совершающий кражи с кузовов машин на рынках.
ВОКЗАЛ – Баня.

ВОЛОДЯ – Жертва преступления.

ВОЛЫНА – Пистолет.

ВОР В ЗАКОНЕ – Высший титул в преступном мире. Присваивается на «коронации», т.е. специальной, «воровской» сходке. Обладает исключительным авторитетом. В современных условиях этот титул нередко покупается.

ВОРКУН – Доносчик.

ВОРОБЬИ – Кусочки мяса в похлебке.

ВОРОВСКАЯ МАСТЬ – Группировка воров, занимающихся каким-либо одним видом деятельности (карманные вору, вокзальные вору и т.д.).

ВОРОВСКАЯ СХОДКА – Орган, следящий за соблюдением воровских законов и разбирающий конфликты между воровскими группировками или отдельными ворами, обсуждающий также поведение отдельных воров в законе, в авторитете.

ВОРОВСКОЙ ЗАКОН – неписанные правила поведения в преступном мире.

ВОРОВСКОЙ ОБЩАК – Воровская общественная касса, в которую деньги собраны с воров и других осужденных.

ВОРОВСКОЙ СЪЕЗД – Сборище представителей воровских общин, созываемое ворами для решения особо важных вопросов, касающихся всей касты, а также обсуждение отдельных воров, разделение сфер влияния.

ВОРОНОК – Милицейский уазик.

ВОСЬМЕРИТЬ – Обманывать.

ВОСЬМЕРКУ ДАТЬ – Совершить побег.

ВОСЬМЕРКУ КРУТИТЬ – Обманывать.

ВОСТРИТЬ – Лгать, изворачиваться на допросе.

ВОТ ДАЕТ ЖИЗНЬ! – Похвала.

ВОТКНУТЬ – Обвинить; осудить.

ВОШКА – Девочка-воровка в детском учреждении; несовершеннолетняя воровка.

ВПАСТЬ В РАСПЯТИЕ – Задуматься.

ВПРАВИТЬ МОЗГИ – Ударить по голове; отругать.

ВПРУДИЛ – Выдал тайну; продал.
ВПРЯГАТЬСЯ – Заступиться за кого-либо.
ВРАЗРЕЗ – Невзирая на опасность.
ВРАЧ – Адвокат.
ВРЕЗАТЬ – Выпить спиртное; ударить.
ВРЕМЯ – Деньги.
ВРУБИТЬ – Ударить; наказать.
ВРУБИТЬСЯ – Нанять кого-либо что-то сделать; сообразить;
вмешаться в чужой разговор.
ВСЕ НА МАЗЯХ, НИШТЯК! – Все в порядке, хорошо.
ВСЕВЕДУЩАЯ ТРЯПКА – Жалоба прокурору.
ВСЕВЕДУЩИЙ – Прокурор.
ВСЕПОГОДНАЯ – Женщина-минетчица.
ВСПОРОТЬ – Взломать.
ВСПОТЕТЬ – Быть задержанным; оказаться в дураках.
ВСТАВИТЬ ОЧКИ – Обмануть, сильно избить.
ВСТАВОЧКА – Девушка - сожительница уголовника.
ВСТАТЬ НА ЛЫЖИ – Совершить побег.
ВСУНУТЬ – Ударить.
ВСХРАПНУТЬ – Уйти от расправы сокамерников, попав добровольно в изолятор, ПКТ и др.
ВСЮ ДОРОГУ – Всегда, постоянно.
ВТЕР – Ударил; доказал.
ВТЕТЕРИТЬ – Сделать неожиданное действие.
ВТИРАТЬ – Принимать наркотик; обманывать; объяснять, доказывать.
ВТИХАРЯ – Тайком от других, незаметно.
ВТОРИК – Второй карман; внутренний карман под плащом, пальто.
ВТУСОВЫВАТЬ – Объяснять, доказывать
ВТЫКАТЬ – Совершать карманные кражи; работать на производстве в промзоне ИТК.
ВТЫРИТЬ – Обвинить; ударить.
ВТЮРИТЬ – Вовлечь.
ВТЮХАТЬСЯ – Проиграться; попасться.

ВТЯНУТЬ – Вовлечь во что-то.

ВШЕНДЯЧИТЬСЯ – Влюбиться в женщину.

ВШИВОГОН – Расческа.

ВШИВЫЙ – Нехороший человек.

ВЬЮН – Ухо.

ВЫБИТЬ – Обыграть.

ВЫВЕРНУТЬ МАТКУ – Угроза.

ВЫВЕРНУТЬ НА ЛИЦО – Выяснить настоящие установочные данные и связи.

ВЫВЕСКА – Лицо.

ВЫВЕСТИ – Вытащить что-либо из кармана, сумки.

ВЫДЕРНУТЬ ХВОСТ – Лишить воровских прав; обыграть до нитки.

ВЫДРА – Универсальный ключ к дверям пассажирских вагонов; вор-«специалист» по врезным замкам.

ВЫЕМКА – Кража.

ВЫЗДОРОВЕТЬ – Быть оправданным на суде.

ВЫЗУДИТЬ – Выпить что-либо.

ВЫЙТИ ИЗ ХОМУТА – Добиться оправдания.

ВЫКИНУТЬ – Заплатить за вещь, предмет.

ВЫКЛЮЧИТЬ СЧЕТЧИК – Физически уничтожить должника, обычно при помощи наемных убийц.

ВЫКЛЮЧАЙ ТОК! – Прекращай карманную кражу!

ВЫКРУТИТЬ – Обмануть; выманить что-либо; отнять.

ВЫКУПИТЬ – Вытащить из кармана; своевременно обнаружить, догадаться.

ВЫМОЛОТИТЬ – Добиться признания; обворовать.

ВЫНАЧИТЬ – Вытащить из кармана; найти спрятанное.

ВЫНЕСТИ РАМУ НА УШАХ – Выпрыгнуть в окно, избегая расправы.

ВЫПАС – Догадаться; выследить; узнать.

ВЫПЕТЬ – Выпросить.

ВЫПИСАТЬ – Вырезать.

ВЫПРЫГНУТЬ – Уйти из воровской среды с ее согласия.

ВЫПУЛИТЬСЯ – Скрыться после совершения кражи; выйти из СИЗО.

ВЫПУЛЬ – Беспроигрышный игрок в карты; подписка о выезде в 24 часа; передача краденного.

ВЫРАБОТАТЬ – Закончить преступление.

ВЫРВАТЬ КАДЫК – Ударить по лицу.

ВЫРОПАТЬ – Передать что-либо.

ВЫРУБИТЬ – Лишить сознания ударом или большой дозой спиртного.

ВЫРУБИТЬСЯ – Потерять сознание; крепко уснуть; сильно опьянеть.

ВЫРУЛИТЬ – Выйти из критического положения.

ВЫСКОЧИТЬ НА ВОЛЮ – Освободиться после отбытия срока.

ВЫСОКО СКЛАДЫВАТЬ – Профессионально убивать.

ВЫСТАВИТЬ – Ограбить (квартиру).

ВЫСТАВИТЬ ШКИФТ – Проникнуть через окно.

ВЫСТЕКЛИТЬ – Ударить жертву по глазам.

ВЫСТРИЧЬ – Узнать.

ВЫСТУПАТЬ – Провоцировать на ссору.

ВЫСТУКИВАТЬ – Вести воровскую разведку; передавать информацию в другие камеры с помощью тюремной азбуки.

ВЫТЕРКА – Билет; документ.

ВЫТОЛКНУТЬ – Вынести какие-либо вещи, запрещенные предметы, деньги после свидания с родственниками.

ВЫТЯХИВАТЬ ТРЕБУХУ – Нанести ножевое ранение в область живота.

ВЫТЯХНУТЬ – Снять, отобрать при грабеже вещи, деньги, ценности.

ВЫТЬ ПОТИХОНЬКУ – Играть в карты под «интерес».

ВЫХЛОП – Прибыль.

ВЫХЛОПАТЬ – Ограбить (квартиру).

ВЫХОДИТЬ НА ЛИНИЮ – Вести разговор один на один.

ВЫШИБАЛА – Комендант в столовой ИТК.

ВЫШКА (ВЫШАК) – Высшая мера наказания - расстрел.

ВЫШИВАРЬ – Мелкий вор.
ВЯЗАЛО – Провал дела.
ВЯЗАТЬ (ВЯЗКА) – Арест, задержание.
ВЯЗЫ – Челюсти.
ВЯКАТЬ – Возражать, разговаривать.

Г

ГА – Литр алкогольного напитка.
ГАВА – Рассеянный; гадость; злая старуха.
ГАВРИЛА – Веревка-удавка.
ГАВРИЛКА – Проводник железнодорожного пассажирского вагона; галстук.
ГАГАРА – Одинокая состоятельная женщина.
ГАГРЫ – Карцер.
ГАД – Сотрудник милиции.
ГАДАЛКИ – Игральные карты.
ГАДИЛОВКА – Отделение милиции; комната участкового инспектора.
ГАДОВСКАЯ ШТУКА – Револьвер; дубина.
ГАДОСТЬ – Наркотики.
ГАДЫ – Рабочие ботинки.
ГАДЮЖНИК – Воровской притон.
ГАЗ – Алкогольные напитки.
ГАЗАНУТЬ – Выпить спиртное.
ГАЗЕТА – Предмет для нанесения побоев.
ГАЗОВАТЬ – Гулять, пьянствовать.
ГАЗОЛИН – Самогон.
ГАЙ – Уголовное дело не возбудили; свобода.
ГАЙДАМАКИ – Военнослужащие внутренних войск МВД.
ГАЙКА – Кистень (холодное оружие); кольцо.
ГАКУРУ БУСАТЬ – Водку пить.

ГАЛАНТИНА – Игральная карта, изготовленная из шестерки и тройки; карта с передвижным очком - шестерка, она же и семерка.

ГАЛАНТИНА НАСЫПНАЯ – Игральная карта с передвижным значком (очком); игральная карта, где знаки присыпаны клейким порошком и при необходимости могут сниматься нажимом пальца; высшая мера наказания.

ГАЛАШНЯ – Осужденный, находящийся в бегах; лицо, не имеющее прописки.

ГАЛЕРКА – Место сходки проституток.

ГАЛАН – Брюки военного образца.

ГАЛИННИК – Тайник.

ГАЛИТЬ – Тошнить; насмехаться, издеваться.

ГАЛОША – Старая женщина; жена; презерватив.

ГАЛОШИ – Автопокрышки; презервативы.

ГАЛСТУК – Селедка.

ГАЛСТУК ПОВЕСИТЬ – Задушить.

ГАЛЧИТЬ – Болтать; забирать.

ГАЛЬЕ – Деньги; белье на веревке.

ГАЛЬКАФ – Анаша.

ГАЛЬЯН – Бриллиант.

ГАЛЮНОК, ГАМАНОК – Кошелек небольшого размера.

ГАМАРА – Водка, самогон.

ГАМЛА – Собака.

ГАМУЗОМ – Артелью; оптом.

ГАМУРА – Неразбавленный спирт.

ГАНДАБИТЬ – Копить; наживать.

ГАНАШИТЬ – Собирать деньги на выпивку, закуску.

ГАНДЕЛЬ – Крик (держи!).

ГАНДЖА – Гашиш.

ГАРАЖ – Тумбочка.

ГАРАСИТЬ – Ударять.

ГАРА-ХАН – Опий.

ГАРМАЛА – Неприятная еда.

ГАРМАЧ (ГАРМОЧ) – Портативный газо-режущий аппарат для вскрытия сейфов.

ГАРМОНЬ – Собака; французский дверной замок.

ГАРМОШКА – Батарея отопления; ребра.

ГАРНИР ХАВАТЬ – Изуверское издевательство среди заключенных, заключающееся в том, что жертву заставляют есть собственный или чужой кал из унитаза.

ГАРО – Самогон.

ГАСТРОЛЕР – Преступник, «кочующий» по городам.

ГЕЙ – Убийство.

ГЕМОРРОЙ – Неудача.

ГЕШЕФТМАХЕР – Осужденный к длительному сроку наказания с конфискацией имущества.

ГИДРА – Вор-рецидивист.

ГЛАЗОК – Стеклорез с алмазом.

ГЛИНУ МЕСИТЬ – Совершать анальный половой акт.

ГЛОТ – Крикун.

ГЛУХАРЬ – Человек, который грабит пьяных.

ГНАТЬ – Лгать, рассказывать небылицы.

ГНЕДОЙ – Хитрый.

ГНИДА – Осужденный, который не может постоять за себя, ничтожество.

ГНИЛОЙ – Плохой.

ГНИЛУШКИ – Мозги.

ГОЛДА – Золото.

ГОВНОБАК – Задница.

ГОЛОВНЯК – Неприятность, проблема.

ГОЛУБОЙ – Пассивный или молодой гомосексуалист.

ГОЛУБОК – Связной из вольнонаемных в ИТУ.

ГОЛУБЧИК – Злостный нарушитель режима в ИТУ.

ГОЛУТВА – Отдельные члены развалившейся шайки.

ГОЛЫЙ ВАССЕР – Лицо, не имеющее денег; сухое вино; сильно разбавленный наркотик.

ГОЛЫШИ – Фальшивые бриллианты.

ГОЛЯК – Пусто, бесполезно.

ГОЛЯКИ – Деньги, вытщенные из кармана.

ГОМАК – Карман.

ГОМЫРКА – Нитролак, используемый вместо спиртного.

ГОНИ – Беги; пересылай что-нибудь.

ГОНИМЫЙ – Болтает, лжет, обманывает.

ГОНИТ БЕСА – Притворяется умственно отсталым, непонимающим.

ГОНИТ ДУРУ – Говорит ложь.

ГОНИТ КОРОБКУ – Совершает кражи в городском общественном транспорте.

ГОНИТ ПО-ЧЕРНОМУ – Болтает, лжет, обманывает.

ГОНОШИТЬ – Собирать, копить; сколачивать группу для чего-либо.

ГОНЧИЙ – Помощник, приближенный главаря.

ГОНШИ – Карманные воры в общественном транспорте.

ГОНЩИКИ – Группа карточных шулеров, занимающихся обыгрыванием граждан в такси или других автомашинах.

ГОНЬ – Вино; спиртные напитки.

ГОНЯТЬ – Играть в карты.

ГОНЯТЬ ДУНЬКУ КУЛАКОВУ – Заниматься онанизмом.

ГОНЯТЬ ЖЕЛЕЗКУ (ЛОШАДКУ, МАРКУ) – Совершать кражи в трамваях, троллейбусах, поездах.

ГОНЯТЬ ПОДЛИВУ – Выдумывать; фантазировать.

ГОПА – Место продажи спиртного рано утром или позднее время; цепочка от карманных часов; сборище воров, тунеядцев или проституток.

ГОПАТЬ – Ночевать на улице.

ГОПНИК – Опустившийся пьяница; оборванец (устар. аббрев.: ГОП - городское общество призерения).

ГОП-СТОП – Грабеж, разбой.

ГОРБАТОГО ЛЕПИТЬ – Говорить явную ложь.

ГОРБАТЫЙ – Автомашина «Запорожец-965».

ГОРВИТЬ – Работать.

ГОРБУШКА – Спина; пайка хлеба.

ГОРЕ – Самогон.

- ГОРЕТЬ – Находиться под следствием; быть задержанным.
- ГОРИЗОНТ – Вид окна из тюрьмы.
- ГОРЛОПАН – Спорщик, который доказывает свою правоту криком.
- ГОРЛОХВАТ – Вор, который отнимает часть похищенного у физически более слабых воров.
- ГОРЛЯНКА – Женщина.
- ГОРНУХА – Гадалка на картах.
- ГОРНЫЙ КОЗЕЛ – Кавказцы, торгующие на рынках цветами и фруктами.
- ГОРОД – Промтоварный магазин.
- ГОРОДУХА – Кража в магазине с соучастником под видом покупателей.
- ГОРОДУШНИК – Вор, крадущий из магазинов.
- ГОРОХ – Патроны для мелкокалиберного оружия; сигнал тревоги.
- ГОРЧИЛОВКА – Спиртные напитки; вода.
- ГОРЧИТЬ – Пьянствовать на украденные деньги.
- ГОРШОК – Бестолковый человек.
- ГОРЮЧЕЕ – Патроны; спиртные напитки.
- ГОРЮШКО – Возбужденное уголовное дело.
- ГОРЯТ БУКСЫ – Вина доказана конкретными фактами.
- ГОРЯЧИЕ БАБКИ – Деньги, заработанные проституцией.
- ГОРЯЧО – Опасно.
- ГОСТИ – Менструальный период у женщины.
- ГОСТИНИЦА – Тюрьма; вокзал.
- ГОТОВИТЬ – Проводить воровскую разведку.
- ГРАБКИ (ГРАБЛИ) – Руки; кисти рук; перчатки.
- ГРАБЧИТЬ (ГРАБЖИТЬ) – Ощупывать карманы у жертвы (действие карманного вора).
- ГРАВЕР (ГРАВЕКС-ЗЕКС) – Фальшивомонетчик.
- ГРАВЮРА – Фальшивая купюра.
- ГРАМОТНО – С умом (подумавши).
- ГРАНКА – Рука.
- ГРАНТ – Разбой; прием удушения.

ГРАЧ – Человек, не знающий, что имеет дело с ворами; богатый.

ГРЕБЕНКИ – Разновидность отмычек.

ГРЕБЕНЬ – Тяжкое оскорбление в среде ранее судимых и осужденных; пассивный, опустившийся гомосексуалист.

ГРЕБТА – Опасность.

ГРЕВ – Посылка - передача пищи; материальная помощь вору, наказанному карцером или ШИЗО, за счет поборов с осужденных или взносов самих воров с воли.

ГРЕЛКА – Анаша; чайная.

ГРЕМЕТЬ – Быть задержанным; играть на музыкальном инструменте.

ГРЕСТИ – Идти.

ГРЕСТИ ПОЛУНДРУ – Воровать.

ГРИВНА – Медальон; ладанка.

ГРИНЫ – Доллары США.

ГРОБ – Хозяйственная сумка; сундук; посылка.

ГРОБОВЩИК – Кладбищенский вор.

ГРОМ – Большая хозяйственная сумка; трамвай.

ГРОМИЛА (ГРОМЩИК) – Рослый, сильный человек; вор, совершающий взломы внутри помещений, куда проник на кражу.

ГРОТ – Грубиян, хам.

ГРОХАТЬ – Рассказывать правду.

ГРОХНУТЬ – Упасть; убить.

ГРОХОТУЛИ – Печенье, пряники; сапоги.

ГРОШИ КОРЯЧАТСЯ – Деньги имеются.

ГРУБАЯ ПОКУПКА – Удачная кража.

ГРУБО – Хорошо.

ГРУЗ – Обвинение; посылка.

ГРУЗАЛЬ – Лицо, приводящее в исполнение приговор воровской сходки.

ГРУЗИНСКИЙ ВЕНИК – Чай низкого сорта.

ГРУЗИНСКАЯ СВАДЬБА – Винный подвал.

- ГРУЗИТЬ (лоха) – Вымогать деньги (у запуганного коммерсанта).
- ГРУЗЧИК – Преступник, взявший на себя вину другого уголовного.
- ГРУША – Большой навесной замок; лицо, не оказывающее сопротивления при избиении.
- ГРЫЗНЯ – Прение сторон в судебном заседании.
- ГРЫЗУНЫ – Маленькие дети.
- ГРЯЗНЫЕ – Зарплата без вычетов.
- ГРЯЗЬ – Краситель для татуировки; икра осетровых рыб.
- ГУБА – Штрафной изолятор.
- ГУДЕТЬ – Пьянствовать; отбывать срок наказания.
- ГУДОЗА – Гадкий, вонючий.
- ГУДОК – Анальное отверстие; ягоды; гармонь.
- ГУЖБАН – Водитель такси.
- ГУЖЕВАТЬ – Пировать, веселиться в компании блатных.
- ГУЖЕВКА – Езда; пьянка.
- ГУЗАТЬ – Трусить; не выполнять обещания.
- ГУЗНО – Зад, ягоды.
- ГУЛЬДЕНЫ – Деньги.
- ГУЛИВАНИТЬ – Издеваться, унижать; избивать слабых.
- ГУЛИВАТЬ – Бросаться, сорить деньгами.
- ГУЛЬТИКИ – Брюки.
- ГУЛЯТЬ – Играть на деньги; гастролить.
- ГУЛЯШ – Мясо собаки или кошки.
- ГУМЗА – Гадкий, неприятный человек.
- ГУНА – Ветхая, затасканная одежда.
- ГУНЬКА – Телогрейка.
- ГУНЯВЫЙ – Вонючий, грязный человек.
- ГУРИТЬСЯ – Раскаиваться.
- ГУРКИ – Ключи.
- ГУСАК – Начальник караула военизированной охраны.
- ГУСАРЫ – Одна из наиболее многочисленных шулерских групп. Имеет постоянное место сбора и времяпрепровождения.

дения. Иногда гусары собирают «съезды», где распределяют зоны влияния.

ГУСЕК – Портативный газо-режущий аппарат для вскрытия сейфов, металлических дверей.

ГУСЕНИЦА – Велосипедная цепь, используемая в качестве холодного оружия.

ГУСИНАЯ ЛАПА (ЛАПКА) – Приспособление для вскрытия сейфов, металлических шкафов в виде консервного ножа большого размера.

ГУСИНОСИК – Мелкий воришка.

ГУСИНЫЕ ЛАПКИ – Наркотические таблетки.

ГУСЬ – Преступник-provokator; директор общеобразовательной школы в ВТК; потерпевший.

ГУСЫНЯ – Одинокaя обеспеченная женщина; начальник отряда в женском ИТУ; емкость в три литра.

ГУТА – Наркотик, вводимый внутривенно.

ГУТАЛИН – Варенье, повидло.

ГУТЕН-МОРГЕН – Кража из квартиры ранним утром, совершаемая вором, проникшим в дом через открытые окна, двери.

ГУХО НА КШЕНЕ – Боковой карман.

ГУЦ – Синяк под глазом.

ГЫЛЯ – Неуклюжий, долговязый человек.

ГЫЧА – Голова.

ГЯРНУТЬ – Испортить воздух исподтишка.

Д

ДАВАЙ ГРЕБИ – Уходи.

ДАВАЛА – Влагалище, женские половые органы.

ДАВАЛКА – Женщина легкого поведения.

ДАВАЛЬЩИК – Наводчик для совершения кражи.

ДАВАТЬ ЛИВЕР – Ухаживать за женщиной; выслеживать.

ДАВАТЬ МАЯКА – Подавать условный знак.

ДАВАТЬ ПО ДЕЛУ – Выдавать соучастников.
ДАВАТЬ СУХАРИ – Арестовывать, задерживать без достаточных оснований.
ДАВАТЬ УРОКИ – Бездельничать.
ДАВИТЬ КЛОПА – Бездельничать, филонить.
ДАВИТЬ КОСЯК – Подглядывать, подсматривать.
ДАВИТЬ МАЯК – Ориентироваться, иметь ориентир.
ДАДОН – Неуклюжий человек.
ДАЛЬМЕР – Ключ, отмычка.
ДАЛЬНЯК – Отдаленное ИТК; туалет.
ДАМА – Пассивный гомосексуалист.
ДАМКА – Женщина.
ДАНЬ В ИТУ – Сбор денег и продуктов для воров.
ДАРМОВИК – Пассивный участник кражи, получающий равную долю с ворами-исполнителями; бригадир.
ДАРМОВОЕ – Верное дело без провала.
ДАРМОВОЙ, ДУРМОВОЙ – Задний карман брюк.
ДАТЬ – Избить; сообщить, передать сведения; осудить.
ДАТЬ БРИЗЕЦ – Наметить объект кражи.
ДАТЬ В ГРЫЗЛО – Ударить в лицо, избить.
ДАТЬ ВЕРОЯТИЕ – Проверить, уточнить.
ДАТЬ ВИНТА – Спаситься бегством.
ДАТЬ “ВОЗДУХА” – Подъемные, выдаваемые “вором в законе” осужденному, вышедшему по сроку на свободу из зоны. Даются как бы в долг. Размер от тысячи до десятков тысяч.
ДАТЬ ГОНКУ – Не дать украсть.
ДАТЬ ДЕРУ – Убежать из-под конвоя.
ДАТЬ ДРОЖЖИ – Испугаться, струсить.
ДАТЬ ДРОЗДА – Избить; что-либо сделать от души.
ДАТЬ ДУБАРЯ – Умереть.
ДАТЬ ЗВОНА – Отругать; ударить, избить.
ДАТЬ КАРАТЭ БУРОМ – Свалить жертву на землю.
ДАТЬ КНУТА – Помочь продать краденое.
ДАТЬ ЛЕЩА – Ударить по лицу.

ДАТЬ НАРКОЗ – Оглушить жертву ударом по голове.
ДАТЬ ОБОРОТКУ – От защиты перейти в нападение; избить напавшего.
ДАТЬ ОТВОД – Отвлечь внимание; дать отпор напавшему.
ДАТЬ ПАЧЕК – Избить ногами.
ДАТЬ ПО МОЗГАМ – Озадачить; отругать.
ДАТЬ ПО РОГАМ – Изгнать из своей среды; обвинить.
ДАТЬ ПО УШАМ – Изгнать из воровской среды.
ДАТЬ ПРИКОЛ НА НАКОЛКУ – Натравить кого-либо друг на друга.
ДАТЬ РАЗГОН – Отругать; научить, передать опыт.
ДАТЬ РАСКЛАДКУ – Чистосердечно признаться.
ДАТЬ РЕЗИНКУ – Подать руку при встрече.
ДАТЬ СЛЕПУХУ – Пойти на кражу без предварительной подготовки.
ДАТЬ СРОК – Осудить к лишению свободы.
ДАТЬ СУХАРИ – Кратковременный или незаконный арест.
ДАТЬ ТОЛЧОК – Принять дозу наркотиков.
ДАТЬ УМА – Избить; отругать.
ДАТЬ ФАЦА – Ударить по уху.
ДАТЬ ФОРШМАК – Жестоко проучить; избить.
ДАТЬ ЦИНК – Предупредить об опасности.
ДАТЬ ШОРЫ – Направить по нужному пути; указать.
ДАЧА, ДАЧКА – Предусмотренная правовыми нормами передача одежды, продуктов, табака и других предметов осужденному; тюрьма, СИЗО; ИТК.
ДАЧНИК – Вор, совершающий кражи на дачах.
ДАША – Пассивный гомосексуалист.
ДАШКОШНИК – Скупщик краденного; спекулянт.
ДАШЬ НА ДАШЬ – Я - тебе, ты - мне.
ДВА НА ДВА – Осужденный, беспрекословно выполняющий волю воров.
ДВА СБОКУ – Тюремный надзиратель; милиционер.
ДВА-ШЕСТНАДЦАТЬ – Осторожно, сзади два работника милиции.

ДВИГАТЬ ОТ ВСЕХ СТРАСТЕЙ – Пьянствовать.

ДВИГАТЬ ФУФЛО – Изворачиваться; лгать при допросе; не отдавать карточный долг.

ДВИГАТЬСЯ – Употреблять наркотики; дышать парами ацетона с целью опьянения.

ДВИЖОК – Должник; сердце.

ДВИЖОК ЗАГЛУШИТЬ – Ударить ножом в сердце.

ДВИНУТЬ – Поехать, пойти; проиграть и не отдать долг.

ДВИНУТЬ ЛАПШУ НА УШИ МУСОРАМ – При допросе говорить ложь.

ДВИНУТЫЙ – Психически ненормальный; безденежный.

ДВОЙНИК – Двухместная камера.

ДВОРЕЦ БРАКОСОЧЕТАНИЯ – Традиционное место встречи гомосексуалистов.

ДВУСНАСТНЫЙ – Гермафродит.

ДВУСТВОЛКА – Женщина, совершающая половой акт одновременно с двумя мужчинами.

ДЕВКА – Любовница, сожительница; помощница вора.

ДЕВОЧКА 96-Й ПРОБЫ – Опытная красивая проститутка; красивая девушка.

ДЕВЯТКА – Бачок для питьевой воды; осведомитель, донощик.

ДЕДЮЛИТЬ – Воровать по мелочи, приворовывать.

ДЕЛАТЬ КЛОУНА – Жестоко избивать.

ДЕЛАТЬ ПОГОДУ – Воровать.

ДЕЛАТЬ РЕМАРКИ – Изготавливать фальшивые деньги.

ДЕЛАТЬ СТЕНКУ (ПРОБКУ) – Теснить, загораживать жертву во время совершения карманной кражи (действие помощника карманного вора).

ДЕЛО – Преступление (кража, грабеж).

ДЕЛО ПРОШЛОЕ – Ранее совершенное преступление.

ДЕЛЬФИН – Жертва преступления, труп, сброшенный в воду; финский нож.

ДЕЛЯГА СУШЕНЫЙ – Вор, живущий под чужим именем.

ДЕМА – Обманщик, лгун, плут.

ДЕМБЕЛЬ – Освобождение из мест заключения.

ДЕМОКРАТИЗАТОР – Милицейская дубинка.

ДЕННИК – Кража, совершенная в дневное время.

ДЕПЕША – Заявление; письмо.

ДЕРБАЛЫЗНУТЬ – Выпить спиртное; ударить.

ДЕРБЯНКА – Дележ добычи.

ДЕРГАЙ! – Уходи, проваливай!

ДЕРГАТЬ – Стрелять; уходить, убегать; воровать; пить спиртное; совершать половой акт.

ДЕРГАТЬСЯ – Бояться, паниковать.

ДЕРГАЧ – Шулер, передергивающий карты.

ДЕРЕВЯШКА – Леспромхоз; фригидная женщина; ампула с наркотиком.

ДЕРЖАТЬ – Защищаться, заступаться.

ДЕРЖАТЬ БАН – Воровать на вокзале.

ДЕРЖАТЬ ЗОНУ – Пользоваться непререкаемым авторитетом среди заключенных.

ДЕРЖАТЬ КЕНЫ – Сводить счета.

ДЕРЖАТЬ КРАБА – Пожимать руку.

ДЕРЖАТЬ ЛИВЕР – Передавать соучастнику краденное.

ДЕРЖАТЬ (ТЯНУТЬ) МАЗУ – Поддерживать, защищать; ручаться за кого-либо; ухаживать (за женщиной).

ДЕРЖАТЬ СТОЙКУ – Упорно стоять на своем; терпеть, не сознаваться.

ДЕРЖАТЬСЯ ЗА СВАЙКУ – Заниматься онанизмом.

ДЕРИХА – Пожилая женщина.

ДЕРМАНТИН – Неходовой товар, малоценные вещи.

ДЕРНУТЬ – Вызвать, пригласить куда-либо; украсть,

ДЕРНУТЬ ГУСЯ – Совершить акт онанизма.

ДЕРЯБНУТЬ – Выпить спиртное.

ДЕСАНТ – Посылка, передача; сходка карманных воров.

ДЕСАНТНИК – Вор, сбрасывающий из движущегося транспортного средства вещи.

ДЕЦА – Мало, немного, маленький ростом человек

ДЕШЕВКА, ДЕШЕВЛО, ДЕШЕВЫЙ – Опустившаяся проститутка; неавторитетный блатной; ненадежный, продажный, нечестный человек; ничтожество.

ДЖОНКА – Фуражка.

ДЖОРЖИК – Окурок, приклеенный к стене, потолку.

ДЖОРЖИКИ – Деньги.

ДИКО – Очень сильно (сравнительная степень).

ДИНАМО ДВИГАТЬ (КРУТИТЬ, ЗАРЯЖАТЬ) – Обманывать; утаивать от сообщников часть краденного; не платить, не отдавать долги; проведя вечер с женщиной в ресторане, исчезнуть, скрываться, не расплатившись и проигнорировав ухажера (действие мошенницы).

ДИНОЗАВР – Пожилой человек.

ДИПЛОМАТ – Человек, переложивший вину, ответственность за свое преступление на погибшего, умершего человека.

ДИРИЖЕР – Авторитетный в своей среде гомосексуалист; комендант в ИТУ.

ДИЧОК – Несовершеннолетний заключенный, совершивший побег из ИТУ.

ДЛИННО – Приятно, хорошо (напр. длинно жить - хорошо жить).

ДЛИННЫЙ – Умный, хитрый.

ДЛИННЫЙ ХВОСТ – Нераскрытые правоохранительными органами преступления, совершенные одним человеком.

ДЛЯ ФАРТАЦЕРА – Делать что-либо для отвода глаз.

ДОБЫТЬ ОГНЯ – Затеять ссору с целью облегчения карманной кражи (действие вора или его помощника).

ДОБЫТЬ ШМЕЛЯ – Украсть крупную сумму денег.

ДОВЕРЕННЫЙ – Осведомитель, доносчик.

ДОВЕСИТЬ – Осудить заключенного к новому сроку лишения свободы.

ДОГНАТЬ – Понять, додуматься, догадаться, сообразить.

ДОГОРАТЬ – Тяжело болеть, умирать.

ДОДИК – Молодой пассивный гомосексуалист; женственный, женоподобный мужчина.

ДОЕНЬКИЙ БЫК – Жертва шулера (мошенника, вымогателя), оставшаяся без средств к существованию.

ДОЖДЕВИК – Камень, булыжник; бумажник.

ДОИТЬ – Вымогать, шантажировать; брать взятки.

ДОЙКИ – Женские груди.

ДОКТОР – Адвокат, защитник.

ДОЛБАН – Окурок.

ДОЛБАТЬ – Изучать, учиться; ругать, отчитывать; бить.

ДОЛБАТЬСЯ – Совершать акт мужеложства; ломиться куда-либо, стучаться.

ДОЛБОТА – Состояние наркотического голода.

ДОЛЯ – Часть краденного.

ДОМАШНИЙ, ШНИФЕР, ДОМУШНИК – Вор, совершающий квартирные кражи.

ДОМИК – меховая шапка; отделение милиции; стойка на четвереньках.

ДОН – Патроны; вода.

ДОПИНГ – Молодая проститутка; спиртное; избиение.

ДОПЛЫВАЮЩИЙ – Ослабевший человек; умирающий.

ДОРОДНО – Много; важно; заметно.

ДОСКА – Койка, нары в тюремной камере; икона.

ДОСТАВКА – Ставка в картежной игре в виде добычи от предстоящей кражи; возврат карточного долга в виде добычи с кражи, совершенной сразу после проигрыша.

ДОСТАТЬ – Надоесть; измучить.

ДОХАТЬ – Спать.

ДОХАТЬ НА ХАТЕ – Жить без прописки.

ДОХЛАЯ РВАНЬ – Неавторитетный; слабовольный.

ДОХНУТЬ – Отдохнуть, спать.

ДОХОДИТЬ – Болеет, умирать.

ДОХОДЯГА – Больной, хилый, ослабевший человек.

ДОЦЕНТ – Вор, имеющий высшее образование.

ДОЧКА – Свинья; подросток-гомосексуалист.

ДРАГУЛИ – Руки.

ДРАЗНИЛКА – Зеркало; порнографическая фотография, открытка; женские половые органы.
ДРАКОН – Прокурор; начальник ОВД.
ДРАКОНИТЬ – Озлоблять кого-либо, притеснять.
ДРАП (ПЛАН) – Наркотик.
ДРАТЬ – Бить; бежать; совершать половой акт.
ДРАЧИТЬ, ДРОЧИТЬ – Заниматься онанизмом.
ДРЕЙФУН – Перестраховщик, трус.
ДРИСНУТЬ – Спастись бегством; сильно испугаться.
ДРОБЬЮ ДУНУТЬ – Выстрелить.
ДРОВА – Спички; мебель.
ДРОЖЖИ – Деньги бумажные.
ДРУЖКИ – Работники милиции.
ДРЫН – Ломик для взлома запоров, дверей; палка.
ДРЫХАТЬ, ДРЫХНУТЬ – Спать; потерять бдительность.
ДРЭК – Очень мало.
ДРЮКАТЬ – Передавать; прыгать на ходу транспорта.
ДРЮЧКА – Молодая сожительница; проститутка.
ДРЯНЬ – Анаша, опий.
ДРЯНЬ БОЛЬНАЯ – Некачественный наркотик.
ДУБ – Глупый человек; один рубль.
ДУБАК, ДУБАН – Сторож; милиционер; дежурный.
ДУБАНУТЬ – Осмотреть.
ДУБАРЬ – Труп человека; умственно отсталый.
ДУБАРЯ ВРЕЗАТЬ – Умереть.
ДУБИНА – Молодой рослый человек; карабин.
ДУБОРЕЗ – Судебно-медицинский эксперт.
ДУБОРЕЗКА – Помещение в больнице, морге, где вскрывают трупы; судмедэкспертиза.
ДУГА, ДУГАН – Обман, ложь; неверные сведения.
ДУДАРГА, ДУДЕРГА – Винтовка, ружье, пистолет.
ДУДКА – Горло человека; дробовое ружье.
ДУДАРА – Грязь, нечистоты; ружье, автомат; негодные, малоценные вещи.
ДУКАТ – Девственница.

ДУЛИТЬ – Курить, жечь, палить.

ДУЛО – Мужской половой член.

ДУНДУК – Глупый, бестолковый человек.

ДУНЬКА – Финский нож малого размера; игральная карта – двойка; глуповатая девушка, простушка.

ДУНЬКА КУЛАКОВА – Онанизм.

ДУНЬКИНА ФАБРИКА – Предприятие, где работают в основном женщины.

ДУПА – Задница.

ДУПЕЛЬ – Умственно отсталый человек; состояние сильного алкогольного опьянения.

ДУПАЕТ – Карман; двойной удар; взаимный минет у гомосексуалистов.

ДУПЛО – Анальное отверстие.

ДУРА – Пистолет, револьвер; дикорастущая конопля (сырье для производства наркотика).

ДУРАК – Мужской половой член.

ДУРАНУТЬ – Обыграть (напр., в карты).

ДУРБАС – Бешеный.

ДУРЕТЬ – Быть в состоянии наркотического опьянения.

ДУРКАНУТЬ(СЯ) – Допустить промашку.

ДУРОГОН – Болтун; лун, обманщик.

ДУРЬ – Наркотики.

ДУРЬ ЖЕНАТАЯ – Гашиш, смешанный с табаком.

ДУТЬ – Доносить, выдавать; убежать, скрываться; стрелять.

ДУХАРИК – Беспокойный человек

ДУША, ДУШНИК – Грудь, грудная клетка.

ДЫБАТЬ – Искать, разыскивать; смотреть; воровать.

ДЫЛЯ – Нога.

ДЫМ – Папиросы, сигареты; спиртное; неизвестность, неопределенность; ненадежное укрытие.

ДЫНЯ – Голова.

ДЫРКА – Девушка, женщина; высшая мера наказания.

ДЫРЯВИТЬ – Совершать половой акт.

ДЫХАЛО, ДЫХ – Грудная клетка; нос; рот.

ДЫШАТЬ – Разговаривать.

ДЮНДИК – Прыщ; человек маленького роста.

ДЯДЯ САРАЙ – Человек, прикидывающийся простачком.

ДЯТЕЛ – Активный гомосексуалист; жертва преступления; осведомитель.

Е

ЕБАТОРИЯ – Хлопотное дело; притон проституток.

ЕБИСТОС – Брань, разнос, скандал.

ЕБУК – Взбучка; удар по голове.

ЕГАН – Опытный мошенник; шулер.

ЕГАТЬСЯ – Подводить, не выполнять обещаний.

ЕГОР – Вор, не пользующийся доверием среди своих.

ЕДАЛО – Рот; толстый человек.

ЕДАЛЫ – Зубы.

ЕДИНОЛИЧНИК – Вор, работающий в одиночку.

ЕЖИК – Вешалка; гвоздь, шило; перочинный нож.

ЕЖИКОВ ПАСТИ – Бездельничать.

ЕЖОВЫЙ – Грубый, недоброжелательный.

ЕЗДИТЬ (ЕХАТЬ) ПОЕЗДОМ – Красть в поезде.

ЕЛАКА – Брага, пиво.

ЕЛДА, ЕЛДАК – Мужской, половой член.

ЕЛДАРИТЬ, ЕЛДЫРИТЬ – Бить, избивать; совершать половой акт.

ЕЛДОМЕТР – Половой член крупных размеров.

ЕЛДАЧ, ЕЛДЫРЬ – Любовник, сожитель.

ЕЛДАШ – Азиат.

ЕЛОЧКА (одобр.) – Хорошо, нормально; пьяный.

ЕЛОЧКА ЗЕЛЕНАЯ – Бывший военнослужащий, отбывающий наказание.

ЕРИК – Пожилой человек.

ЕРИЛА – Рынок, ярмарка.

ЕРКНУТЬ – Ударить.

ЕРМОЛАГА – Вид кражи, при которой жертва предварительно спаивается.

ЕРМОЛАЙ – Глупый, недалекий человек.

ЕРНИК – Осторожный, хитрый человек.

ЕРШ – Вор - бывший авторитет, выдающий себя за такового там, где его не знают; смесь различных спиртных напитков; связка отмычек или ключей.

ЕРШИК – Хитрец.

ЕРШИТЬ – Обманывать окружающих, показывая себя в выгодном свете; мошенничать при игре в карты.

ЕРШИТЬСЯ – Возмущаться, проявлять недовольство, задираться.

ЕСТЬ НАЛЕВО! – Задание исполнено!

ЕЖОВАЯ МАРУХА – Сварливая, склочная женщина.

ЕХАТЬ НА НЕБО ТАЙГОЙ – Врать без удержу.

ЕХАТЬ НА ХАРЕВО (НА ХАРЕЙ) – Идти к женщине для совершения полового акта.

Ж

ЖАБА – Зависть.

ЖАБАТЬ – Курить.

ЖАЛО – Иголка для нанесения татуировок; стилет; язык.

ЖАРГОН – Вокзал.

ЖАРИТЬ – Совершать половой акт.

ЖАРОНУТЬ – Скрыть от сообщников часть похищенного; предать соучастника.

ЖЕК – Небольшой нож.

ЖЕЛЕЗКИ – Нагрудные знаки, медали, ордена.

ЖЕЛЕЗНЫЙ ФРАЕР – Трактор.

ЖЕЛТОРОТИК – Осужденный первый раз.

ЖЕЛТУХА, ЖЕЛТЯК – Золото, золотые изделия.

ЖЕЛТЫЕ – Наркотические таблетки.

ЖЕМЖУРА – Бойкая, вертлявая женщина.

ЖЕНА – Пассивный гомосексуалист; подушка.

ЖЕНИВА – Пассивный гомосексуалист.

ЖЕНИРОВАТЬ – Беспокоить, надоедать, стеснять.

ЖЕНИТЬ – Обокрасть.

ЖЕНИХ – Жертва вора; магазинный вор; активная лесбиянка.

ЖЕНСКИЙ МОНАСТЫРЬ – Камера-одиночка для лиц, выдавших соучастников преступления, доносчиков, осведомителей.

ЖЕНСКИЙ ЭЛИКСИР – Сперма.

ЖЕНЩИНА – Матрац; пассивный гомосексуалист.

ЖЕРДОЧКА – Окно.

ЖЕРЛО – Анальное отверстие.

ЖЕСТКИЙ – Отъявленный хулиган.

ЖЕСТЯНКА – Железная дорога.

ЖЕТОН – Амулет.

ЖЕХ – Карманный вор; плут, обманщик.

ЖЕЧЬ – Выдавать, доносить; провалить (напр., притон).

ЖЖЕНКА – Самодельная тушь из жженой резины.

ЖИВОГЛОТ – Следователь.

ЖИВОГЛОТКА – Минетчица.

ЖИВОДЕР – Хирург, врач.

ЖИВОДЕРКА, ЖИВОДЕРНЯ – Хирургическое отделение больницы ИТУ; прокуратура; спецбольница, в которую поступают травмированные в нетрезвом состоянии.

ЖИВОЙ ТОВАР – Проститутка; жертва насильника.

ЖИВОПЫРКА – Тесное помещение; небольшое предприятие; столовая.

ЖИВОТНОЕ – Вымогатель, взяточник; мошенник.

ЖИВЧИК – Игральная карта с передвижным очком.

ЖИВЧИКИ – Сперма.

ЖИГАН – Главарь преступной группировки; дерзкий, отчаянный вор; живущий за счет шпаны; знающий воровской закон; беглый преступник.

ЖИГАНИТЬ – Совершать преступления; модно одеваться, щеголять.
ЖИД – Умный осужденный.
ЖИЗНЕРАДОСТНЫЙ – Психически больной человек.
ЖИКОВИНА – Перстень.
ЖИЛА – Скупой, жадный человек.
ЖИЛЕТКА – Режущее приспособление, вделанное в перстень (инструмент карманного вора).
ЖИЛЕЦ – Труп, покойник.
ЖИМАНУТЬ – Взять силой, заставить; утаить; бежать, убежать; испугаться, струсить.
ЖИР – Достаток, накопления; воровская добыча; везение.
ЖИРНЫЙ – Богатый.
ЖИРОВАТЬ – Жить в свое удовольствие, без забот.
ЖИРОНДА – Красивая девушка, женщина, проститутка.
ЖИТУХА – Жизнь; сожительница, любовница.
ЖИХТАРОВКА – Жизнь
ЖИЧИТЬ – Наказывать, ругать.
ЖИЧКА – Поросенок; неопрятная женщина.
ЖЛОБ – Жадный человек.
ЖЛОБНИК – Завистник.
ЖМЕНЬ – Ягодица, задница.
ЖМОКНУТЬ – Ограбить; ударить; изнасиловать.
ЖМУР, ЖМУРИК – Покойник.
ЖМУРА – Проститутка.
ЖМУРИКА ЛАБАТЬ – Играть в оркестре на похоронах.
ЖМУТИК – Скупой, жадный человек.
ЖОКЕЙ – Активный гомосексуалист.
ЖОМБА – Гашиш.
ЖОПНИК – Задний карман брюк.
ЖОРЖИК – Сожитель жены заключенного; мошенник.
ЖОРИК – Человек, осужденный за мелкое хулиганство.
ЖОХ – Отчаянный, смелый человек; надежный, вызывающий доверие человек; мошенник.
ЖОХОМ ХОДИТЬ – Остаться без средств к жизни.

ЖРАЧКА – Продукты питания.

ЖУДА – Беда, горе; страх, испуг.

ЖУЖУ – Авторитетный вор (воровка).

ЖУК, ЖУКОВАТЫЙ – Знакомый с преступным миром; бильярдист-профессионал; хитрый, надежный человек; мелкий воришка.

ЖУКАНУТЬ – Надежно спрятать что-либо.

ЖУЛАН – Военнослужащий-офицер в парадной форме.

ЖУЛИК – Нож небольшого размера; мелкий воришка; карманный вор.

ЖУРАВЛЬ – Вольнонаемный работник ИТУ, доставляющий заключенным запрещенные предметы, спиртное; друг, товарищ, приятель.

ЖУРЛИТЬ – Совершать акт мужеложства.

ЖУХАТЬ – Лгать, обманывать; пить спиртное; убегать, скрываться; воровать.

ЖУХНУТЬСЯ – Спыхватиться; догадаться; сойти с ума.

ЖУЧИТЬ – Ругать; совершать половой акт; доносить.

3

ЗА КЛОПАМИ ОХОТИТЬСЯ – Грабить пьяных.

ЗААРАПИТЬ – Обмануть.

ЗАБАРАБАТЬ – Арестовать.

ЗАБИТЬ – Продать.

ЗАБИТЬ БАКИ – Отвлечь внимание.

ЗАБИТЬ ГВОЗДИ – Обмануть.

ЗАБИТЬСЯ – Договориться о встрече (“стрелке”) на какое-то время.

ЗАБЛАТОВАТЬ – Уговорить, подкупить.

ЗАБОДАТЬ – Продать краденое.

ЗАВАЛИТЬ – Убить.

ЗАВАЛИТЬСЯ – Попастись с поличным.

ЗАВЕСТИ ВОЛЫНКУ – Подбить осужденных не работать.

ЗАВИТЬ – Продать.
ЗАВЯЗАТЬ – Прекратить воровать.
ЗАГАСИТЬ – Спрятать; ударить.
ЗАГАШНИК – Маленький карман в брюках.
ЗАГИБАТЬ – Врать, обманывать.
ЗАГИБАТЬСЯ – Болесть; умирать.
ЗАГИБАТЬСЯ ОТ ВОЛЬНОГО – Захмелеть от кокаина, которым угостили.
ЗАГИБЕРИТЬ – Забрать насильно.
ЗАГЛОТИТЬ – Выпить наркотик; употребить раствор из маковых головок, пропущенных через мясорубку.
ЗАГЛОХНУТЬ – Замолчать; спрятаться.
ЗАГНАТЬ – Продать похищенное.
ЗАГНАТЬ В БУТЫЛКУ – Довести до состояния аффекта; изблещить во лжи.
ЗАГОМЗИТЬ – Спрятать, скрыть ценности.
ЗАГОРАТЬ – Бездельничать.
ЗАГОТОВИТЕЛЬ – Взяточник.
ЗАГОТПОЛЕНО – Лесная ИТК.
ЗАГРАНТОВАТЬ – Ограбить.
ЗАГРЕВА – Опасность.
ЗАГРЕМЕТЬ – Упасть; быть осужденным.
ЗАГУЛ – Запой; выпивка в узком кругу.
ЗАГУЛЯТЬ – Ни в чем не признаваться на допросе.
ЗАДАТЬ ЛИТАТЫ – Скрыться после преступления.
ЗАДЕЛАТЬ – Совершить преступление.
ЗАДЕЛАТЬ КОЗУ – Подвести товарища; сорвать задуманное преступление.
ЗАДЕЛАТЬ НАЧИСТО – Убить.
ЗАДЕЛАТЬ ХАТУ – Обворовать квартиру.
ЗАДЕЛЬЕ – Воровская свадьба.
ЗАДОК – Прежняя судимость; невыплаченный картежный долг.
ЗАДОХЛИК – Слабовольный; болезненный.
ЗАДРЫГА – Ненадежная женщина.
ЗАДУБАРЕТЬ – Замерзнуть.

ЗАДУТЬ – Всунуть (употребляется в разных смыслах).
ЗАДЫМИТЬ – Потерпеть неудачу; попасться.
ЗАЖАТЬ – Спрятать похищенное или утаить часть.
ЗАЖЕЧЬ РЕТИВОЕ – Применяя шулерские приемы при игре в карты, разжигать азарт у жертвы.
ЗАЖИГАЛКА – Несовершеннолетняя проститутка.
ЗАЖУХАТЬ – Спрятать краденое, утаить.
ЗАЗЕМЛИТЬСЯ – Лечь спать.
ЗАЗЛОБНО – Обидно, оскорбительно.
ЗАЗНОЙ – Любовь до безумия.
ЗАИМЕТЬ – Обидеться и пообещать отомстить.
ЗАЙТИ НЕ В СВОЮ – Случайно попасться.
ЗАЙЧИКИ – Спички; ключи; огонь.
ЗАКАДРИТЬ – Пригласить на танец; познакомиться; вовлечь в половую связь.
ЗАКАЛЕЧИТЬ – Ограбить пьяного; избить.
ЗАКАПАЛО – Заразиться венерическим заболеванием.
ЗАКАЦАТЬ (ЗАКОЦАТЬ) – Надеть наручники.
ЗАКЛЕПАТЬ – Заткнуть; совершить половой акт.
ЗАКОВАТЬ – Арестовать.
ЗАКОЛБАСИТЬ – Убить.
ЗАКОН – Нравы, обычаи, традиции в уголовной среде, выполнение которых обязательно для всех членов группировки.
ЗАКОННИК – “Вор в законе”, т.е. преступник, принятый сходкой в воровскую группировку и обязавшийся выполнять традиции и обычаи воров.
ЗАКОННЫЙ – Настоящий; отличный.
ЗАКОННЫЙ КАИН – Скупщик краденого, которому доверяют воры.
ЗАКОНОПАТИТЬ – Совершить половой акт или акт мужеложства.
ЗАКОНТРИТЬ – Совершить преступление.
ЗАКОСИТЬ – Притвориться больным; украсть или утаить от своих украденное.
ЗАКОСЯЧИТЬ – Испортить

ЗАКРУТИТЬ – Познакомиться с женщиной (мужчиной), влюбить в себя.

ЗАКРУТКА – Сожительство.

ЗАКУКОИТЬ – Купить что-либо.

ЗАКУМАРИТЬ – Употребить наркотическое вещество.

ЗАКУПИТЬ – Скомпрометировать сотрудника МВД.

ЗАКУРИТЬ – Убедиться, что совершить преступление не удалось.

ЗАКУРОЧИТЬ – Закрывать; испортить; сломать; избить.

ЗАКУСИТЬ ПИДЖАКА – Залезть в карман жертве.

ЗАЛАЗА – Завистник.

ЗАЛАПАТЬ – Арестовать; присвоить.

ЗАЛЕПИТЬ – Совершить преступление.

ЗАЛЕПУХА – Вранье, обман.

ЗАЛЕТЕТЬ – Быть задержанным.

ЗАЛЕТНЫЙ – Проезжий вор; престарелый.

ЗАЛИВАЛО – Агун; хвастун.

ЗАЛИВАТЬ – Говорить ложь.

ЗАЛОВИТЬ – Достать; обыграть; получить.

ЗАЛОЖИТЬ – Выдать соучастника; приготовить шулерскую колоду карт; обмануть при игре.

ЗАЛУДИТЬ – Выпить спиртное.

ЗАМАЗАТЬСЯ – Проиграть в карты; пропить больше денег, чем иметь.

ЗАМАЗКА – Долг; проигрыш (остался в замазке - крупно проигрался); взятка.

ЗАМАЛИНИТЬ – Усыпить жертву наркотиком.

ЗАМАНИХА – Женщина, заманивающая мужчин в укромное место, где их грабят ее сообщники.

ЗАМАНКА – Умышленный проигрыш для завлечения игрока продолжать игру.

ЗАМАРЬЯЖИТЬ – Сожительствовать.

ЗАМАРЬЯНИТЬ – Познакомиться.

ЗАМЕСТИ – Задержать; забрать приглянувшуюся вещь; убрать з дороги.

ЗАМОКРИТЬ – Убить жертву.

ЗАМОРСКАЯ ФИГУРА – Двойка (игральная карта).

ЗАМОТАТЬ – Присвоить что-либо.

ЗАМОЧИТЬ – Зарезать; убить; скрыть от соучастников краденое или часть его.

ЗАМОЧИТЬ НОГИ – Обнаружить себя при совершении преступления.

ЗАМУЛИТЬ – Клянчить; просить что-либо.

ЗАМУРОВАТЬ – Закрывать; спрятать.

ЗАМУТИТЬ – Заварить чай; приготовить наркотик; организовать, проверить.

ЗАМУЧИТЬ – Присвоить; спрятать; утаить.

ЗАНИКЕЛИРОВАТЬСЯ – Зазнаться.

ЗАНЫКАТЬ – Присвоить; спрятать.

ЗАНУРИТЬ – Погрузить в воду; пустить ко дну.

ЗАНЮХАННЫЙ – Находящийся под действием наркотика; ненужный.

ЗАОЧНИЦА – Объект заочного знакомства осужденного.

ЗАПАДЛО – Считать ниже своего достоинства; нарушение традиций преступной среды.

ЗАПАЛ – Поимка с поличным; чай.

ЗАПАЛКА – Спичка.

ЗАПАРИТЬ – Приготовить наркотик из маковых головок.

ЗАПАРКА – Ошибка.

ЗАПАСТИ – Высмотреть работника милиции, ведущего слежку.

ЗАПАЯТЬ ОЧКО – Совершить акт мужеложства.

ЗАПЕЖИТЬ – Задавить; удавить.

ЗАПЕТЬ – Дать правдивые показания.

ЗАПЕТЬ ПАРОВОЗОМ – Идти по делу главарем.

ЗАПИВОХИН – Алкоголик.

ЗАПИСАТЬ – Зарезать.

ЗАПИСАТЬСЯ В МУЖИКИ – Перестать вести преступную жизнь и начать работать.

ЗАПИСКИ – Спички.

ЗАПИЧУЖИТЬ – Всунуть; вставить.
ЗАПОЙНЫЙ – Азартный игрок.
ЗАПОМОЕННЫЙ – Опущенный.
ЗАПОРОНЬЙ – Находящийся под наркозом.
ЗАПОРОТЬ МЕДВЕДЯ – Вскрыть сейф.
ЗАПОРОТЬСЯ – Быть арестованным; войти неожиданно.
ЗАПРАВИТЬ – Обмануть.
ЗАПРАВЛЯТЬСЯ – Принимать пищу.
ЗАПРАНДОВАТЬ – Браковать что-либо с пристрастием;
усиленно действовать с какой-либо целью.
ЗАПРЕССОВАТЬ – Договориться.
ЗАПРЯЧЬ – Заставить исполнять чужую волю.
ЗАПУКА – Примета; суеверие.
ЗАПУЛИТЬ – Забросить; закрыть.
ЗАПУНЦЕВАТЬСЯ – Поддаться кокетству в игре в любовь
проститутки или воровки.
ЗАПЫЛИТЬ – Быстро уйти.
ЗАПЯТНАННЫЙ – Похищенный; скомпрометированный,
находящийся в розыске.
ЗАРАЗИТЬСЯ – Прикурить; увлечься.
ЗАРАПИТЬ – Обмануть.
ЗАРАЧИТЬ – Подцепить; схватить; вести.
ЗАРИ – Кубики с цифрами для игры в нарды.
ЗАРИСОВАТЬ – Запомнить внешность.
ЗАРУБКА – Воровская клятва.
ЗАРУБКУ КЛАСТЬ – Дать воровскую клятву.
ЗАРУЛИЛ – Ошалел; поговорил.
ЗАРУЧНАЯ – Деловая бумага; подписанный договор.
ЗАРЫТЬСЯ – Зазнаться; быть арестованным.
ЗАРЯДИТЬ – Умело соврать.
ЗАРЯДИТЬ КОЛОДУ – Метить карты; подтасовать.
ЗАРЯДКА – Подбор карт в определенное положение.
ЗАСАДИТЬ – Водворить в камеру; проиграть; ударить.
ЗАСАДИТЬ ФУФЛО – Обмануть; не отдавать долг.
ЗАСВЕТИТЬСЯ – Быть обнаруженным, опознанным.

ЗАСВИСТЕТЬ – Дать показания.

ЗАСЕЧЬ – Заметить; узнать.

ЗАСКОЧИТЬ – Зайти на короткое время.

ЗАСКУЧАТЬ – Остаться без денег.

ЗАСЛАТЬ БОБЫ – Заплатить деньги.

ЗАСЛАТЬ В ОРКЕСТР – Сделать взнос для вступления в среду проституток, воров.

ЗАСМОЛИТЬ – Застрелить.

ЗАСОБАЧИТЬ – Отправить; убрать; ударить.

ЗАСОБИТЬ – Купить; присвоить.

ЗАСОПЛИВИТЬ – Заболеть венерической болезнью.

ЗАСОХНУТЬ – Замерзнуть; прекратить совершать преступления.

ЗАСТЕГНУТЬ – Расстегнуть пуговицы пальто жертвы при карманной краже.

ЗАСТЕГНУТЬ ПУГОВИЦУ – Вовлечь в картежную игру.

ЗАСТЕКЛИТЬ – Разбить стекло в окне или витрине и через него проникнуть в помещение.

ЗАСТРЕМИТЬ – Вовремя увидеть постороннего при охране соучастников, совершающих кражу.

ЗАСТРЯТЬ – Попасться.

ЗАСТУКАТЬ – Задержать; обнаружить.

ЗАСУХА – Отсутствие объекта для совершения кражи; просьба к вольнонаемному работнику ИТК пронести в зону запрещенное.

ЗАСЫПАЛО – Вор, уличающий соучастников.

ЗАСЫПАТЬ – Выдать; не пропустить.

ЗАСЫПАТЬСЯ – Быть уличенным, задержанным.

ЗАТАЗИТЬ – Забить; затаскать.

ЗАТАРИТЬСЯ – Похищенные продукты спрятать под своей одеждой.

ЗАТЕЛЕЖИТЬ – Гулять; напиться допьяна.

ЗАТЕМНИТЬ – Убить и спрятать труп; что-либо утаить.

ЗАТИРАТЬ – Уговаривать сменяться фамилиями и другими данными.

ЗАТКНУТЬ – Задушить.
ЗАТОПАТЬ – Остановить; догнать.
ЗАТОЧЕННЫЕ СТИРЫ – Меченые карты.
ЗАТРЮМОВАТЬ – Посадить в карцер.
ЗАТЫРИТЬ – Спрятать; утаить.
ЗАТЯМИТЬ – Позабыть.
ЗАФАЛОВАТЬ – Заманить; уговорить.
ЗАФИНТИЛИТЬ – Ударить по лицу.
ЗАХАВАТЬ – Принять наркотик; проглотить записку.
ЗАХАР – Старый грузовой автомобиль, используемый на
хозработах внутри ИТУ.
ЗАХАРАЛИТЬ – Присвоить; утаить чужое.
ЗАХАРЧЕВАННЫЙ ЧУВАК – Лицо, выдающее себя за зна-
тока воровских законов и обычаев.
ЗАХАТЬ – Сидеть.
ЗАХЕЗАЛИ – Обнаружили; разоблачили; задержали.
ЗАХЕЗАТЬ – Испортить; испугаться до расстройства желудка.
ЗАХЕРНИК – Шулер.
ЗАХОД – Завтрак, обед, ужин.
ЗАХОД ГНИЛОЙ – Хитрый подход.
ЗАХОДИТЬ С СЕВЕРА – Выпытывать; задавать неприят-
ные вопросы при допросе.
ЗАХОМУТАТЬ – Схватить за горло; поймать; заставить ра-
ботать на кого-то.
ЗАХОРОВОДИТЬ – Принять в преступную группу; зама-
нить в притон; увлечь.
ЗАЦЕПИТЬ – Порезать кого-либо ножом.
ЗАЦЕПКА – Протекция; компромат.
ЗАЧАЛИТЬ – Спрятать похищенное.
ЗАЧАЛИТЬСЯ – Войти.
ЗАЧИРИКАТЬ – Начать давать показания.
ЗАЧМЫЗГАТЬ – Выпить много вина.
ЗАЧУРАТЬ – Задержать, арестовать.
ЗАЧУХОВАННЫЙ – Морально опустившийся человек.
ЗАШТАМПОВАТЬ – Зарегистрировать брак в загсе.

ЗАШТОПОРИТЬ – Задержать; остановить.

ЗАШТРАФОВАТЬСЯ – Донести о совершенном преступлении раньше других.

ЗАШУХАРИТЬ – Чистосердечно признаться в содеянном; продать своих; попасться на месте преступления.

ЗАШУХАРИТЬСЯ – Быть замеченным; попасться.

ЗАЯВЛЯТЬ – Вызвать на драку; иметь претензии.

ЗАЯСНЯТЬ – Говорить; доказывать.

ЗАЯХШИЛО – Состояние эйфории после принятия наркотика.

ЗАЯЦ – Пьяный человек.

ЗВЕЗДА – Лицо, известное в среде гомосексуалистов.

ЗВЕЗДАМИ УСЫПАТЬ – Разбить стекла в окне.

ЗВЕЗДАНУТЬ – Ударить по лицу.

ЗВЕЗДОХВАТ – Опытный карманный вор.

ЗВЕЗДОЧКИ – Бриллианты.

ЗВЕРЕНЫШ – Ребенок.

ЗВЕРИНЕЦ – Общежитие ПТУ.

ЗВЕРЬ – Человек нерусской национальности; сбытчик крупных партий наркотиков.

ЗВОН – Деньги; слух.

ЗВОНАРЬ – Болтун; собака; сторож; телефон; часы с боем.

ЗВОНИТЬ – Отбывать срок наказания

ЗВОНИТЬ В КВАРТИРУ – Убить на стене клопа.

ЗВОНОК – Конец срока заключения; болтун; собака; ключ от замка; ученик вора.

ЗВОРИТЬ – Звать.

ЗВЯКАЛО – Язык.

ЗВЯКНУТЬ – Бить по голове; позвонить по телефону.

ЗЕК (ЗЭК) – Осужденный.

ЗЕКАТЬ – Смотреть; озираться; следить за кем-либо.

ЗЕКС – Сигнал тревоги.

ЗЕКТОНИТЬ – Высматривать.

ЗЕЛЕНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ – Пикник на лоне природы; поездка в лес для проведения воровской сходки.

ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ – Американский доллар.

ЗЕЛЕНКА – Папироса, начиненная марихуаной.
ЗЕЛЕНЫЙ – Вор-новичок; солдат; неопытный воришка.
ЗЕЛЕНЫЙ ПРОКУРОР – Лес, тайга.
ЗЕМКИ, ЗЕНКИ – Глаза.
ЗЕМКО – Внимательно.
ЗЕМЛЯНУТЬ – Лишить воровского звания и прав.
ЗЕМНОНОГИЙ – Бежавший из мест поселения.
ЗЕНЬ – Земля; пол.
ЗЕПЬ – Карман; сумка.
ЗЕРКАЛО – Нары.
ЗЕРНА – Жемчуг.
ЗЕРНИТЬ – Сидеть.
ЗЕТИТЬ – Высматривать украдкой.
ЗЕХЕР – Обман, шутка; особый случай.
ЗИМНИЕ РАМЫ – Очки.
ЗЛАТО – Золото.
ЗМЕЕВЕЦ – Свеча.
ЗМЕЕНЫШ – Ловкий, худощавый вор-подросток, проникающий в помещение через форточку.
ЗМЕЙ – Докладывающий о поступках осужденных в ИТК.
ЗМЕЙКА – Браслет; удавка; тонкая пила.
ЗМЕЙКА ПО КУШУ – Имеющий долю в краденном.
ЗМЕЯ – Веревка; закон; поезд, трамвай.
ЗНАК – Примета; сигнал; доказательство.
ЗНАКИ – Бумажные деньги.
ЗНИК – Отдых, покой после освобождения из мест лишения свободы.
ЗНОЙ – Крик, скандал, шум; рана.
ЗОИЛ – Завистник, злодей.
ЗОЛА – Плохое, не стоящее внимание.
ЗОЛОТАРЬ – Лицо, скупающее серебро, золото, драгоценные камни.
ЗОЛОТОЙ ДУКАТ – Красивая проститутка; девушка из обеспеченной семьи.
ЗОНА – Колония ИТУ, тюрьма.

ЗОНТ СПУСТИТЬ – Кража путем пролома потолка.

ЗОНТАРЬ – Вор, проникающий в помещение через пролом в потолке.

ЗОНТИК – Крышка от параша; притон преступников; прикрытие.

ЗОРИТЬ – Предостерегать; капризничать.

ЗОЯК – Настойчивый; растяпа.

ЗУБ – Игла; ложка.

ЗУБОТЫКА – Инспектор уголовного розыска; следователь; прокурор.

ЗУБЫ – Пила.

ЗУБЫ СКАЛИТЬ – Дразнить; сопротивляться.

ЗУБЫ ПОЛОМАТЬ – Быть сдержанным.

ЗУКТЕР – Осведомитель; сутенер; незаконная сделка.

ЗУХЕР – Преступная сделка.

ЗЫКАТЬ – Показывать; смотреть; покрикивать.

ЗЫРИТЬ – Смотреть.

ЗЫРЯК – Дыра, отверстие.

ЗЮКАТЬ – Разговаривать; рассуждать.

ЗЯБЛИК – Трус; слабосильный.

ЗЯБОК – Нераскрытое преступление; прежняя судимость

И

ИВАН – Главарь преступной группы, скрывающий свое имя, фамилию и отчество; вор, находящийся на нелегальном положении; осужденный, подчинивший себе сокамерников; бродяга, скрывающий свое имя; физически сильный; азартный игрок из осужденных.

ИВАН ИВАНОВИЧ – Прокурор.

ИВАНА РАЗЫГРЫВАТЬ – Об осужденном из числа воров, который пытается командовать другими.

ИГЛА – Нож, стилет; шило; шприц.

ИГОЛКИ – Битые стекла.

ИГРА НА ВЕРНЯК (ПО ШАНСУ) – Картежная игра с шулерскими приемами.

ИГРА НА ГИТАРЕ – Взмахивание сейфа с помощью специального воровского инструмента - гитары.

ИГРА НА ГЛАЗ – Игра краплеными картами, пометки на которых определяются визуально.

ИГРА НА ЗАМАНКУ – Игра, в которую втягивают жертву, давая ей возможность вначале выиграть.

ИГРА НА КЛАРНЕТЕ – Оральный половой контакт.

ИГРА НА ОЧКО – Игра, предметом которой является акт мужеложства.

ИГРА НА СКЛАДКУ – Применение в игре колоды с заранее подтасованными картами.

ИГРА НА СЧАСТЬЕ (В БОЕВУЮ) – Игра без шулерских приемов.

ИГРА НА ТЕЛЕГРАФ – Шулерская игра с применением условных знаков.

ИГРА НА ТРИ КОСТОЧКИ – Игра в карты, при которой разыгрывается жизнь другого человека, неугодного данной воровской группировке. Проигравший должен его убить.

ИГРА НА ШУР – Игра краплеными картам, пометки которых ощущаются пальцами.

ИГРАТЬ БЕЗ КЛЯУЗ – Разыгрывать добытые преступным путем деньги без шулерских приемов.

ИГРАТЬ НА БАЯНЕ, ПИАНИНО, РОЯЛЕ – Брать отпечатки пальцев для дактилоскопической экспертизы.

ИГРАТЬ НА СКРИПКЕ – Подпиливать решетку.

ИГРАТЬ НА ТРИ (ЧЕТЫРЕ) ЗВЕЗДОЧКИ – Играть в карты на жизнь одного из играющих.

ИГРАТЬ ПО ПЯТОМУ НОМЕРУ – Симулировать психическое заболевание.

ИГРУШКА – Пистолет.

ИГРУШКИ – Деньги, выигранные в азартной игре.

ИД – Алкогольный напиток, самогон.

ИДЕТ ЛИТЕР – Идет большой начальник.

ИДОЛ – Человек, не связанный с преступным миром, но доставляющий неприятности окружающим.

ИДОЛЫ – Зубы.

ИДТИ В БЛАГОРОДНУЮ – Не признаваться на следствии в совершении преступления.

ИДТИ В ДОЛЮ – Получать часть похищенного за оказанные услуги, поделиться похищенным.

ИДТИ В ПОЛНУЮ – Давать правдивые показания.

ИДТИ В ТЕМНУЮ – Совершать кражу без предварительной подготовки.

ИДТИ В ТЕМНУЮ НА ШУБУ С КЛИНОМ – Брать на себя преступление, совершенное другими лицами, не зная обстоятельств его совершения.

ИДТИ КАТАТЬ – Играть в карты.

ИДТИ МЕНЯТЬ СУДЬБУ – Совершить побег из ИТУ.

ИДТИ НА БОЛЬНИЧКУ – Добиться вызова из ИТК в городскую больницу в целях совершения побега или установления связей.

ИДТИ НА ГРОМКУЮ – Идти на кражу, имея при себе огнестрельное оружие.

ИДТИ НА КЛЕЙ – Идти на удачное место.

ИДТИ НА КОЛЕСА (НА РЕЗИНУ) – Совершать карманные кражи в трамваях, метро, в электропоездах.

ИДТИ НА КОТА – Ограбить человека, заведенного женщиной в удобное место.

ИДТИ НА КРЫТКУ – Попасть на тюремный режим.

ИДТИ НА КУКЛИМА – Называться чужим именем; выдавать себя за лицо, не относящееся к преступному миру.

ИДТИ НА МОКРОЕ – Идти на убийство.

ИДТИ НА ОБНОВКУ – Идти на грабеж.

ИДТИ НА ОБЩАК – Идти на собрание.

ИДТИ НА РАБОТУ – Идти воровать, грабить.

ИДТИ НА СКЛАДКУ – Решиться на убийство.

ИДТИ НА СКОК – Идти на кражу.

ИДТИ НА СЛОМ – Идти на работу.

ИДТИ НА СУХАРЯ – Уходит от ответственности.
ИДТИ НА ТЕМНУЮ – Решить задушить потерпевшего.
ИДТИ НА ТИХУЮ – Идти на кражу без оружия и взлома.
ИДТИ НА УТЮГ – Знакомиться с иностранцем, чтобы его обворовать.
ИДТИ НА ШАЛЬНУЮ – Идти на кражу без предварительной подготовки.
ИДТИ ПАРОВОЗОМ – Быть обвиняемым, которому предъявлено основное обвинение.
ИДТИ ПО БЛОКУ – Следовать по этапу.
ИДТИ ПО БОЛЕЗНИ – Симулировать болезнь во время всего срока нахождения под стражей.
ИДТИ ПО ПЯТОМУ НОМЕРУ – Симулировать психическое заболевание.
ИДТИ ПРОЙТИСЬ – Идти на совершение кражи.
ИДТИ ШПИЛИТЬ – Идти играть в карты.
ИЕРУСАЛИМ – Место хранения краденых ценностей.
ИЗ ВОЛГИ ПРИЕХАТЬ – Бежать из тюрьмы или колонии.
ИЗГОЛЯТЬСЯ – Издеваться над кем-то.
ИЗМОЧАЛИТЬ – Избить до полусмерти.
ИЗ ШКАРЕНОК НАСУНУТЬ – Украсть деньги из кармана брюк.
ИКВА – Документ.
ИКЛЫ – Зубы.
ИКОНА – Фотография; правила внутреннего распорядка в колонии, помещенные в рамке на видном месте, татуировка на груди; форточка.
ИМЕТЬ В ВИДУ – Рассчитываться за оскорбление.
ИМЕТЬ ФОРС – Обладать крупной суммой денег.
ИМПЕРИЯ – Женские половые органы.
ИНДИЛ – Камера, где содержатся авторитетные преступники; «бедная» камера, т.е. камера, в которой содержатся лица, не имеющие вещей и продуктов; отдаленная колония по заготовке леса.

ИНДЮК – Внутрикамерный осведомитель; пожилой мужчина, имеющий при себе крупную сумму денег и ищущий успеха у женщин легкого поведения.

ИНЕЙ – Седина.

ИНКУБАТОР – Общежитие; интернат; детдом.

ИНСПЕКТОРА – Туфли из тисненой кожи; обувь.

ИНСТРУМЕНТ – Игральные карты; нож.

ИСКАТЬ ХОРЬКА – Искать партнера для половых связей.

ИСПОВЕДЬ – Допрос.

ИСПОЛНИТЕЛЬ – Опытный шулер, знающий все приемы игры в карты; сборщик денег для общака; трактор.

ИСПОРЧЕННЫЙ ПАССАЖИР – Игрок в карты, знающий шулерские приемы и не ведущийся на их уловки.

ИСПЫТУЕМЫЙ – Осужденный, отбывший первую треть срока лишения свободы.

ИССТОПОРИТЬ – Ограбить.

ИСЧАВКАТЬ – Замучить.

ИЧИГИ – Обувь кустарного производства.

ИШАК – Подхалим; добросовестно работающий подчиненный; лицо восточной национальности.

ИШАЧИТЬ – Усердно работать (презр. выражение).

К

КАБАЛА – Крупная сумма долга.

КАБАК – Берег реки или озера.

КАБАН – Автобус; женщина, склонная к совершению оргогенитальных контактов с другой женщиной (лесбийская любовь); 600-й Mers.

КАБЕЛЬ – Дурак; глупый, недалекий человек.

КАБУР (КАЙУР) – Подкоп, пролом, взлом.

КАБУР ВЕРХНИЙ (НИЖНИЙ) – Взлом потолка, пола.

КАБУРИТЬ – Делать пролом в потолке или стене.

КАБУРЩИК (КАБУРИСТ, КАБУРНЕТ) – Вор, проникающий в помещение через пролом или подкоп.

КАВА – Ребенок.

КАВАЛЕРИСТ – Кривоногий человек.

КАГАЛ – Компания.

КАДЕТ – Неопытный оперативный сотрудник уголовного розыска; курсант школы милиции; осведомитель.

КАДИЛО – Золотая цепочка.

КАДИЛЬНИК, КАДИЛЬЩИК – Священнослужитель.

КАДР – Молодой мужчина; друг, товарищ, приятель.

КАДРА, КЫДРА – Девушка; проститутка.

КАДРИТЬСЯ – Знакомиться с девушкой (парнем).

КАДРЫ – Друзья-товарищи.

КАДРЫ РИСОВАТЬ – Искать знакомства с девушками легкого поведения.

КАЗАК – Вор-рецидивист, совершающий побег из ИТУ; милиционер, несущий службу на площади.

КАЗАТЬ МАСТЬ – Определять качество наркотика; показывать, к какой воровской группировке относишься.

КАЗАЧИЙ АТАС – Грабеж.

КАЗАЧИТЬ – Раздевать, грабить.

КАЗАЧОК – Человек на побегушках.

КАЗЕНКА – Места лишения свободы.

КАЗЕР – Свинья; неприятная, противная вещь.

КАЗНА – Тюремная одежда.

КАЙ (КАИН) – Конокрад; скупщик краденого; нестойкий участник воровской группы.

КАЙКА – Водка.

КАЙС – Жизнь.

КАЙФУР – Подкоп из зоны ИТК.

КАЙФ (КЕЙФ) – Состояние наркотического или алкогольного опьянения; хорошо, прекрасно, замечательно.

КАЙФ-БАЗАР – Притон наркоманов.

КАЙФ СОРВАТЬ – Испортить настроение.

КАЙФОВАТЬ – Принимать наркотики, наслаждаться опьянением, пить с наслаждением различные напитки.

КАЛ – Замок.

КАЛАЧ – Большой навесной замок.

КАЛГАН – Голова.

КАЛЕВА – Смерть от болезни в местах лишения свободы.

КАЛЕМАСИТЬ – Путаться, ошибаться.

КАЛЕНЬИЙ – Имеющий судимость.

КАЛЕЧИТЬ – Обкрадывать.

КАЛИКИ, КОЛИКИ – Таблетки кодеина.

КАЛИНКА – Черный хлеб.

КАЛООТСТОЙНИК – Ящик для писем и заявлений заключенных в ИТУ.

КАЛЫМ – Взятка.

КАЛЯК – Разговор; выяснение отношений.

КАМ – Солнце; шаман, колдун.

КАМБАЛА – Женщина легкого поведения.

КАМБАЛА ДВУГЛАЗАЯ – Бинокуляр.

КАМЕЛИЯ – Красивая женщина легкого поведения.

КАМЕНЬ – Оружие, тайна.

КАМЛЮХ – Шляпа.

КАМОРЩИК – Заключенный, убирающий в камере.

КАМСА, КОМСА – Вор-подросток.

КАМСТРОЛИТЬ – Наносить резаные раны.

КАМЧАТКА – Камеры в конце тюремного коридора.

КАМЫШ – Место, в котором можно надежно укрыться.

КАМЫШИНКА, КАМЫШОВКА – Лом.

КАНАВА – Река в черте города; проститутка.

КАНАЛЬЯ – Бродяга, бомж.

КАНАРЕЙКА – Милицейский автомобиль.

КАНАТ – Цепочка дверная; висячий замок.

КАНАТЬ – Бежать; идти; выдавать себя за другого.

КАНАТЬ В МОЙКУ – Идти в столовую.

КАНАТЬ НА ХВОСТЕ – Идти следом, следовать.

КАНАТЬ ПАРОВОЗОМ – (см.) идти паровозом.

КАНАТЬ ПО БРИТВЕ – Быть чрезмерно осторожным, никому не доверять.

КАНАТЬ ПО БРО – Бесцельно бродить по улицам.

КАНАТЬ ПО ДЕЛУ – Участвовать в преступлении; привлекаться к ответственности за совершенное преступление.

КАНВА – Записка, переданная заключенному в ИТУ.

КАНДАЛЫ – Алименты; долги.

КАНДЕЙ, КОНДЕЙ – Карцер, штрафной изолятор.

КАНДЫБА – Хромой человек, одноногий человек.

КАНДЫБАТЬ, КАНДЫБОВИТЬ – Идти, прихрамывая; медленно идти.

КАНДЮК – Контролер, охранник в ИТУ.

КАНИТЕЛИТЬ – Бить, избивать; ссориться.

КАНИФОЛЬ – Обман; некачественный, поддельный товар; вещи, выдаваемые мошенником за настоящие; беспредметный, пустой разговор.

КАНКА – Водка.

КАНКАНЫ, КАНКАНТЫ – Выходки, чудачества, странности в поведении.

КАНОЛЕВЫЙ – Новый.

КАНТ, КАНТОВКА – Время безделья; легкая работа, необременительное занятие.

КАНТОВАТЬ – Уговаривать.

КАНТОВАТЬ БОЧКУ – Оказывать помощь карманному вору, поворачивая жертву таким образом, чтобы было легче ее обворовывать.

КАНТОВАТЬСЯ – Бездельничать, уклоняться от работы; находиться, пребывать где-либо.

КАНТЫ – Мелочь (о деньгах).

КАНЦЛЕР – Заключенный - уборщик туалетов; умственно отсталый человек; психически ненормальный человек.

КАПАТЬ – Доносить, выдавать.

КАПЕЛЛА – Воровская группировка.

КАПЕЛЬНИЦА – Винно-водочный магазин.

КАПКА – Проход, коридор; вход в притон.

КАПКАН – Засада.

КАП-КАП – Кожно-венерологический диспансер; доносчик, осведомитель.

КАПНУТЬ НА ЖАЛО – Давать взятку работнику милиции или ИТУ.

КАПУСТА – Геморрой у гомосексуалиста; деньги.

КАРАБЧИТЬ – Воровать.

КАРАВАН-САРАЙ – Гостиница; торговые ряды.

КАРАК – Заключенный, притесняющий сокамерников.

КАРАНДАШ – Лом; нож; веселый заключенный.

КАРАСЬ – Пьяный; истязатель, садист; богатый клиент; милиционер, член ДНД; контролер, надзиратель в ИТУ.

КАРАСЬ ПОТВОРНЫЙ – Осужденный за изнасилование.

КАРАУЛКИ – Глаза.

КАРАХАН – Опиум.

КАРБОЛКА – Коньяк.

КАРГА – Чужой, незнакомый человек.

КАРДУН – Клептоман; вор, берущий при совершении кражи (напр. квартирной) все без разбора.

КАРЗУБЫЙ, КАРБУЗЫЙ – Беззубый.

КАРКАС – Стул, табурет.

КАРМАНКА – Карманная кража.

КАРМЕН – Карманная воровка - цыганка.

КАРТИНКА – Документы, удостоверяющие личность; паспорт; статья уголовного кодекса; уголовное дело; преступление (напр. кража); порнографическая открытка, фотография; красивая вещь.

КАРТИНКИ – Игральные карты (валет, дама, король); статьи уголовного кодекса, по которым «тянут» срок.

КАРТИШКИ – Облигации.

КАРТОВКА СО СМЕНОЙ НАЕЗДНИКОВ – Групповое половое сношение.

КАРТОЧКА – Лицо.

КАРТОШКА – Граната; печать.

КАРУСЕЛЬ – Церковь; групповое половое сношение.

КАРЫМКА, КАРЫНКА – Мачеха.

КАССА – Желудок; женские половые органы.

КАССИР, КАССИТ – Взломщик несгорающих шкафов и де-
нежных ящиков.

КАСТРЮЛЯ – Пожилая женщина; жена.

КАТ – Могила, склеп.

КАТАЛА – Картежный шулер.

КАТАТЬ – Играть в карты; обворовывать.

КАТАТЬСЯ – Совершать карманные кражи в общественном
транспорте.

КАТИТЬ БОЧКУ – Говорить зря, попусту; писать жалобу;
предъявлять необоснованные претензии; доносить.

КАТКА – Вовлечение намеченной жертвы в картежную иг-
ру и ее обыгрывание.

КАТОРГА – Осужденный, отбывающий длительный срок
лишения свободы; колония особого режима.

КАТРАН – Нелегальное помещение для проведения азарт-
ных игр.

КАТРАНЩИК – Содержатель квартиры, принимающий
участие в азартных играх, которые ведутся в данной квар-
тире. Во время игры катранщику разрешается делать ста-
вку вместе с игроком, у которого на руках выигрышные
карты. Разновидность карточных мошенников, которые,
как правило, не занимаются обыгрыванием граждан в об-
щественных местах, а играют на «квартирах» с шулерами
или с другими преступниками (карманными ворами, ва-
люточниками).

КАТРОН – Воровской притон в районе железнодорожного
вокзала.

КАТУХА – Азартная игра в карты, кости.

КАТУШКА – Мера наказания, предусматривающая длите-
льный срок.

КАТУШКА НА РАЗМОТКЕ – Заканчивается срок лишения
свободы.

КАТУШКИ – Ноги, обувь.

КАТЮХА – Кодекс; доза наркотического средства.
КАТЯ (КАТЕНЬКА) – Пальто с большими карманами у воров, совершающих кражи в магазине; купюра достоинством в 100 рублей.
КАУЛИ – Жена; содержанка.
КАФТАНЫ – Посуда.
КАЦАП – Русский.
КАЦО – Грузин.
КАЧА – Место, где можно получить временный приют.
КАЧАЛОВА (КАЧКА) – Сходка, собираемая для разрешения спора между ворами.
КАЧАТЬ – Спорить, обсуждать.
КАЧАТЬ ПРАВА – Разрешать на воровской сходке споры; доказывать правоту; добиваться превосходства.
КАЧАТЬСЯ – Находиться под следствием; присутствовать.
КАЧЕЛИ С ВИСОМ – Половой акт в положении «стоя».
КАЧКА – Ожиревшая, неопрятного вида девушка или женщина.
КАША – Скопление людей; мешок; чай; продукты.
КАШАЛОТ – Обжора; ничтожество (о человеке).
КАШАРА, КОШАРА – Барак в ИТУ; общежитие.
КАШЕЛЬ – Жалоба; неприятная вещь.
КАШКАР – Наркотик.
КАШЛЯНУТЬ (на «мобилу») – Позвонить кому-либо на сотовый телефон.
КАШЛЯТЬ – Платить рэкету, вымогателю.
КАШПЫРИТЬ – Скандалить, буянить, затевать драку.
КВАКАНЬЕ – Разговор; пререкание; спор.
КВАРТИРА – Брючный карман.
КВАС – Кровь, кровоточащая рана; рубин; спиртное.
КВАСИТЬ – Употреблять спиртные напитки; избивать.
КВИТОК – Лицевой счет осужденного.
КВИТУХА – Документ; квитанция.
КВОЧКА – Тайно предающий сокамерников-осужденных.
КВОЧКА С ЦЫПЛЯТАМИ – Пистолет с патронами.

КЕГЛИ – Руки; ноги; протезы.
КЕДЕР – Бечевка, тонкая веревка.
КЕЗНИТЬ – Воровать.
КЕКЕРАШКА – Вор (воровка) - инвалид.
КЕЛИТЬ – Говорить чушь; болтать.
КЕЛЕР – Подхалим; двурушник.
КЕЛЬДЫМ (КИЛЬДЫМ) – Притон; место укрытия осужденных для питья чифира, дележа денег, посылок, а иногда - удовлетворения страсти.
КЕЛЬЯ – Притон, где курят опиум; квартира, комната.
КЕМАЛЬ (КЕПЕЛЬ, КЕПАРЬ) – Кепка, фуражка.
КЕМАРИТЬ – Дремать, спать
КЕМАРКА – Ночлежка.
КЕМЕР – Сумка.
КЕНАТЬ – Идти; дружить.
КЕНАФ – Гашиш.
КЕНТ (КЕРЯ, КЕНТАРЬ) – Модная импортная рубашка; друг; лицо из преступной среды, которое хотя и не является открыто «вором в законе», но соблюдает некоторые положения «закона»; соучастник.
КЕНТАВР – Активно-пассивный гомосексуалист.
КЕНТОВАТЬ – Поддерживать связь, дружить.
КЕПАТЬСЯ – Купаться; драться.
КЕПОЧКИ (КОРОЧКИ) – Туфли; документы.
КЕРИ – Хорошо одетый человек.
КЕРКА – Богатая квартира.
КЕРОГАЗ – Пистолет; мотороллер.
КЕРОСИН – Вечеринка; низкосортное вино; слабые спиртные напитки.
КЕРОСИНИТЬ – Пить спиртное; подтрунивать.
КЕРОСИНКА – Медицинская часть ИТУ; пивная.
КЕРОСИНЩИК – Пьяница; подстрекатель; баламут.
КЕСАРИТЬ – Резать, убивать.
КЕСАРЬ – Нож; разбойник, применяющий нож.
КЕСЫ – Деньги.

КЕФ – Порция анаши.

КЕЦИ – Сапоги.

КЕША – Передача; мешок; приятель.

КЕШЕР – Вещевой мешок; паек; еда; передача.

КИВАЛЫ – Народные заседатели.

КИДАЛЬЩИК – Мошенник, обещающий при покупке автомашины сверх цены определенную сумму денег, а когда продажу оформят, обещанного не платит. Делается это либо ловким мошенничеством, либо насилием.

КИДАНУТЬ – Не вернуть долг; совершить кражу.

КИДАТЬ – Говорить; грабить; пить спиртное.

КИДАТЬ МЕТАЛУ – Шулерский прием, используемый при игре «третьими», когда мечущий карты игрок подбрасывает противнику карты уже отыгранные, чем лишает партнера шансов на выигрыш.

КИДАТЬ ЧЕРНЯШКУ (ЧЕРНУХУ) – Обманывать.

КИДНЯК – Обман; перебрасывание предметов в зону ИТУ через основное заграждение.

КИЖМА – Пиджак.

КИЗЮКА – Вор.

КИКЕР – Кокаин.

КИКИМОРА – Работница паспортного стола.

КИЛЕЧНИЦА – Лом.

КИЛЛЕР – Наемный убийца

КИЛОГРАММ – Литр алкогольного напитка.

КИЛЬ – Грудь; нос.

КИМ – Сон.

КИМАРИТЬ (КИМАТЬ) – Отдыхать, спать.

КИМАРКА – Топчан, нары, кровать.

КИНЕЙ – Друг.

КИНТАРЬ – Кинотеатр.

КИНУТЬ – Ограбить, отобрать, обмануть.

КИНУТЬ ЛЕЩА – Подхалимничать; дать пощечину.

КИНУТЬ НА БРИГАДУ – Изнасиловать группой.

КИНУТЬ НА КИШКУ – Принять таблетки с наркотиком.

КИПЕР – Поджог.
КИПЕРЩИК – Поджигатель за вознаграждение.
КИПИШ – Беспорядок, суматоха, драка.
КИПИШНОЙ – Человек, который суетится.
КИРПИЧ – Контролер по надзору за осужденными; форточка двери камеры; бриллиант.
КИРЯТЬ – Пить спиртное.
КИСЛЫЙ – Миллион.
КИТОБОЙ – Осужденный за бандитизм.
КИФ ТЕМНЫЙ – Расправа с сокамерниками.
КИЧА – ИТУ; тюрьма; карцер.
КИШ-МИШ – Тюрьма.
КИШЛАК – Наркотики.
КЛЕВЕР – Гашиш низкого качества.
КЛИФТ – Костюм.
КЛОУН – Никчемный человек, либо пассивный гомосексуалист
КЛЯУЗНИК – Карандаш.
КНЯЗЬ – Вор-рецидивист.
КОБЫЛА – Шприц для инъекции наркотика.
КОВАТЬ – Метить карты; обучать воровским приемам.
КОВЫРЯТЬ СЕРЬГУ – Взламывать замок.
КОГТИ РВАТЬ – Убегать.
КОЗЕЛ – Продавшийся администрации заключенный.
КОКНАР, КУНАР – Общее название наркотиков; кокаин; размельченные головки опиумного мака, подготовленные для приготовления настоя.
КОЛЕСА, КОЛЕСИКИ – Ботинки, туфли.
КОЛЕСО ВЕРТЕТЬ – Лгать с целью избежать наказания.
КОЛОБРОДИТЬ – Орудовать, буйствовать.
КОМИССАР – Мошенник, выдающий себя за работника милиции.
КОММЕРС – Предприниматель «работающий» под кем либо.
КОММУНАР – Тот, кто убирает мусор (сор); не дает прикалываться; пытается все починить.

КОНВЕРТ – Мешок; узел с вещами; гроб; камера.

КОНВОИРОВАТЬ – Гулять с девушкой.

КОНДА – Сборище воров.

КОНДУКТОР – Босяк, побирушка.

КОНДУКТОРА – Отмычки от сейфов.

КОНДЮК (КОНДЮЧКА) – Проводник ж/д вагона.

КОНЕК – Мошенник; возвышение на нарах; записка, опускаемая из камеры на нитке; ломик для взлома или отжима запоров на двери.

КОНН – Нож; сапоги.

КОНИ МАЛЫЕ – Ботинки; мужские туфли.

КОНИ НАВОДИТЬ – Устанавливать контакт.

КОНИ (КОНЬКИ) ОТКИНУТЬ (ДВИНУТЬ) – Умереть; вытянуть ноги, отдыхая.

КОНИТЬ – Бояться.

КОНОВАЛ – Врач.

КОНОВОД – Главарь преступной группы.

КОНТ – Инструмент для взлома сейфов.

КОНТЕЙНЕР – Пачка чая.

КОНТОРА – Притон; тюрьма; милиция; опасность для карманного вора в момент совершения кражи; место сбора шулеров; преступная группа.

КОНТОРА НА ХВОСТЕ – Под наблюдением милиции.

КОНТОРУ ЗАДЕЛАТЬ – Совершить преступление.

КОНТОРЩИК – Содержатель притона.

КОНТОВКИ – Руки.

КОНЬ – Ложка; веревка; трамвай; отец; приспособление в виде удочки для передачи мелких предметов из одной камеры в другую; мешочек с воровским посланием.

КОНЬКИ – Обувь.

КОНЬЯК ДВЕ КОСТОЧКИ – Денатурированный спирт.

КОНЫ-МОНЫ – Модные ботинки.

КОНЮШНЯ – Барак; спортклуб; преступная группа.

КОНЯ ПУСТИТЬ – Передать что-либо из камеры в камеру при помощи приспособления из ниток (коня).

КООРДИНАТЫ – Адрес.
КОПАТЬ – Собираť сведения (о преступлении).
КОПАЧ – Следователь.
КОПИЛКА – Женский половой орган.
КОПНА – Пожилая воровка.
КОПТИЛКА – Промышленное предприятие.
КОПТИТЬ – Курить; отбывать срок наказания в ИТУ.
КОПЧЕНЫЙ – Негр, смуглый; опытный.
КОПЫТА – Ноги.
КОПЫТА ОТБРОСИТЬ – Умереть.
КОПЫТО – Сбежавший из ИТУ; глупый; тупой.
КОРАБЛИ – Ботинки, сапоги.
КОРАБЛЬ – Театр; жилой дом с кухонными окнами небольшого размера.
КОРДЫ – Обувь с подошвой, изготовленной из автомобильных шин.
КОРЕЖИТЬСЯ – Исполнять модный танец.
КОРЕННОЙ – Главный соучастник преступления.
КОРЕНЬ – Друг, приятель.
КОРЕШ (КОРЕФАН) – Соучастник; друг, товарищ.
КОРЗИНА – Пожилая женщина.
КОРИЧКА – Кинжал, нож.
КОРКИ – Водительские права; документы, удостоверяющие личность; личное дело.
КОРМ – Наркотики.
КОРМА – Зад.
КОРМИТЬ – Арестовать.
КОРМОЗАПРАВЩИК – Живот; столовая.
КОРМУШКА – Окно выдачи пищи; сумка; рот.
КОРО, КОРЬЕ – Пиво.
КОРОБИНА – Мера чая (по объему спичечной коробки).
КОРОБКА – Баржа; пароход; вагон, трамвай, троллейбус; телефон; магазин; замочная скважина.
КОРОБКА С КИПИШЕМ – Радио, магнитофон.

КОРОБОЧКА – Связка ключей, отмычек; способ съемки колоды под определенную карту; трамвай без прицепа.

КОРОВА – Цистерна с пивом; пистолет системы Коровина; человек, которого брали при побеге из ИТУ, чтобы по дороге съесть.

КОРОВЬИ СЛЕЗЫ – Масло.

КОРОГРЫЗ (КОРОЕД) – Малолетний преступник.

КОРОЕДЫ – Дети.

КОРОЛЕВА – Унитаз, помойное ведро.

КОРОЛЕВА СС – Королева суперсекса.

КОРОЛЕВСКАЯ ПЕЧАТЬ – Рана после нанесения удара горлышком разбитой бутылки.

КОРОНКИ – Золотые часы и монеты.

КОРОТЕНЬХОД – Камерная игра спичками.

КОРОЧКИ – Кожаные туфли; документы.

КОРОЧКИ СО СКРИПОМ – Хромовые сапоги.

КОРСИЧОНОК – Ребенок осужденной.

КОРЧАК – Добросовестно работающий осужденный.

КОРОШУН – Сотрудник уголовного розыска.

КОРЫ – Ботинки, туфли.

КОРЫ – Удостоверение.

КОРЫТО – Следователь; такси; ванна.

КОРЯНКА – Кусок хлеба.

КОСАРЬ (КОСУХА, КОСЯК, КУСОК) – Тысяча рублей.

КОСАНУТЬ – Увильнуть от работы.

КОСАТЬ – Избивать.

КОСАЧ – Грабитель, который делится добычей с вором.

КОСЕЛЬ – Купюра достоинством в 100 рублей.

КОСИТЬ – Обманывать; притворяться больным.

КОСИТЬ НА ВОЛЬТАНУТОГО (КОСИТЬ ДУРКУ) – Притворяться невменяемым, психически больным.

КОСМАТЫЙ – Главарь группы отрицательно настроенных осужденных.

КОСМАЧ – Священник; осужденный-дебил.

КОСМОНАВТ – Осужденный, занимающий место в верхнем ярусе нар.
КОСОЙ – Поп.
КОСТЕР – Город.
КОСТИ – Деньги; руки; ноги.
КОСТЮМ – Гроб.
КОСЯК – Неправота, неправильное действие.
КОТЛЕТКИ – Деньги в банковской упаковке.
КОТЛЫ – Часы.
КОЦАНЫЙ – Меченый.
КОЦЫ – Валенки с обрезанными голенищами; ботинки, туфли.
КОЧЕГАР, КОЧЕТ – Активный гомосексуалист.
КРАСНЫЙ – Активист в зоне.
КРЕМАТОРИЙ – Тюрьма.
КРЕПКИЙ – Человек, которому можно доверять; неподдающийся на уловки шулеров.
КРЕПОСТНОЙ – Осужденный «вор в законе»; не имеющий право уйти из группировки.
КРЕСТ – Нож.
КРЕСТ ВЗЯТЬ – Обворовать аптеку.
КРЕСТИК – Отмычка для английского замка.
КРЕСТИТЬ – Давать клички; подвергать испытаниям новичка в камере; судить.
КРЕСТНЫЙ – Прокурор; обвинитель.
КРЕСТЬЯНИН – Осужденный из сельской местности.
КРИВОЙ – Нож.
КРИКУН – Наемный поджигатель.
КРИКУШНИК – Изолятор.
КРИНОШНИК – Вор, совершающий кражи из дач.
КРОВАВАЯ МЕРИ – Смесь водки и томатного сока.
КРОВНЯШКА – Индивидуальный паек.
КРОВОСОС – Занимающийся сбытом наркотиков.
КРОВЬ – Деньги, находящиеся у жертвы.

КРОВЬ ПОШЛА НОСОМ – Расчет жертвы, проигравшейся в карты.

КРОВЬ САТАНЫ – Дешевое вино красного цвета.

КРОПАЛЬ – Мало; человек маленького роста.

КРОПАЛИТЬ – Мельчить план.

КРОТ – Осужденный, готовящийся к побегу; воруящий путем подкопа; карманный вор, «работающий» в метро.

КРОХОБОР – Староста в камере; мелкий воришка.

КРУГ – Платье; танцплощадка; сходка воров.

КРУГЛЫЕ – Деньги в монетах.

КРУГЛЯК – Шулерский прием; лицо, допускающее все виды половых извращений; расфасованный гашиш; человек, употребляющий всякие наркотики.

КРУГОМ БЕГАТЬ – Рассчитываться с долгами.

КРУЖЕВА ПЛЕСТИ – Обманывать.

КРУЖИТЬ – Сожительство с двумя женщинами.

КРУЖИТЬ ВОСЬМЕРКИ – Вводить в заблуждение.

КРУТАНУТЬ – Задержать; украсть.

КРУТАНУТЬ БАБОЧКУ – Вывернуться, оправдаться с помощью обмана.

КРУТАНУТЬ ВОСЬМЕРКУ – Совершить грабеж (разбой).

КРУТИТЬ – Возбуждать уголовное дело; предпринимать действия, направленное на то, чтобы заставить жертву принять удобное для карманного вора положение.

КРУТИТЬ БЕЙЦАЛЫ – Морочить голову.

КРУТИТЬ ВОЛА – Обманывать.

КРУТИТЬ КОЛЕСО – Сбывать гашиш низкого качества.

КРУТИТЬ СИДОРА – Воровать ручную кладь.

КРЫСА – Воруящий у своих.

КРЫША – Преступные, либо иные структуры, берущие на себя функцию защиты преступников (преступных групп) от уголовного (судебного) преследования и т.п.

КСИВА, КСИВЫ – Записка, письмо; документ (обычно поддельный).

КУМ – Начальник оперчасти ИТК; сотрудник ИТК.

КУКЛА – Фальшивая пачка денег при обмане.
КУКОЛЬНИК – Мошенник, использующий куклу (см.).
КУМАР – Состояние наркотического опьянения.
КУКУШКА – Зэк, помогающий администрации.
КУМЕКАТЬ ПО-СВОЙСКИ – Понимать жаргон.

Л

ЛАБАТЬ – Играть на музыкальном инструменте.
ЛАВОЧКА – Незаконная сделка.
ЛАВЭ – Бабки, деньги.
ЛАДУРА – Свадьба.
ЛАЖЕВЫЙ – Плохой, ненадежный человек.
ЛАЙБА – Автомашина, перевозящая «левый» груз; шприц для инъекции наркотиков.
ЛАКША – Полная неудача.
ЛАНДАТЬ – Идти куда-либо.
ЛАНДИРКИ – Конфеты.
ЛИНКА – Женщина легкого поведения.
ЛАПА, ЛАПОЧНИК – Взяточник.
ЛАПКА – Часть воровского инструмента, используемая для вспарывания сейфов.
ЛАПОТНИК (ЛОПАТНИК) – Бумажник.
ЛАСКАТЬ – Воровать.
ЛАСТОЧКА – Проститутка.
ЛАХМАН – Прощение карточного долга.
ЛАХУДРА – Проститутка низкого пошиба.
ЛАШАР – Кожаный ремень.
ЛАЩИТЬ, ЛОЩИТЬ – Подхалимничать.
ЛЕБЕДЕЙ МОЧИТЬ – Обворовывать пьяных.
ЛЕБЕЖАТНИК – Вор, обкрадывающий пьяных.
ЛЕВАК – Левый карман; неучтенный товар.
ЛЕВИКИ – Сотрудники милиции.

ЛЕВУШНИЦА – Воровка, «работающая» в магазинах.
ЛЕВЫЙ – Добытый нечестным путем.
ЛЕГАВЫЙ – Милиционер, работник органов
ЛЕГКОТРУДНИЦА – Беременная женщина.
ЛЕД – Сахар.
ЛЕДИ ХЭМИ – Марихуана, гашиш.
ЛЕЖАТЬ – Скрываться.
ЛЕЖБИЩЕ – Притон наркоманов.
ЛЕЖКА – Местонахождение преступника; кража.
ЛЕЗВИЕ – Нож финский.
ЛЕЗТЬ НА РОГА – Вызвать скандал; рисковать.
ЛЕЙ – Наводчик на квартиру для совершения кражи.
ЛЕЙБА – Фирменная этикетка.
ЛЕЛЯ – Рубашка.
ЛЕНТА – Цепь.
ЛЕНЬКА – Прислуга.
ЛЕОПАРД – Опустившийся вор.
ЛЕПЕНЬ, ЛЕПЕСТОК – Пиджак; носовой платок.
ЛЕПЕХА – Костюм; кулон.
ЛЕПИЛО – Врач, медработник в ИТУ.
ЛЕПИТЬ – Узнавать; врать.
ЛЕПИТЬ ГОРБАТОГО – Врать на допросе; обманывать.
ЛЕПИТЬ КРАСНУХУ – Красть из контейнеров в поездах.
ЛЕПИХА – Одежда.
ЛЕПУХА – Печать.
ЛЕСЕНКА – Попарное расположение карт в колоде, которое не нарушается при съеме.
ЛЕТЕР – Лейтенант милиции.
ЛИЗНУТЬ – Употребить наркотик.
ЛИЗУН – Шпана, мелкий вор.
ЛИКИ – Начищенные (лакированные) мужские туфли.
ЛИМОН – Драгоценный камень; миллион.
ЛИМОНИТЬ – Избивать; играть в карты, не имея возможности расплатиться.
ЛИМОНКА – Развратная женщина.

ЛИМУР – Любитель подслушивать.
ЛИНЗА – Витрина.
ЛИНКА – Паспорт на чужое имя.
ЛИНКИН – Фальшивое удостоверение личности.
ЛИНКОВЫЕ ОЧКИ – Очки с простыми стеклами (для маскировки лица).
ЛИНКОВЫЕ САРЫ (САРГИ) – Фальшивые деньги.
ЛИНЯТЬ – Скрываться от милиции; маскироваться.
ЛИНЯТЬ В НОРУ – Уезжать домой.
ЛИНЯТЬ В РЕЗИНУ – Выдумывать легенду; обманывать.
ЛИПА – Подделка.
ЛИПНЯ – Костюм.
ЛИПКИЙ ЧУЮК – Ненадежный человек.
ЛИПОВАТЬ – Говорить неправду.
ЛИПОВЫЙ – Фальшивый.
ЛИПОНУТЬ – Обворовать.
ЛИППЕР – Половина буханки хлеба.
ЛИПУЧКА – Палка или трость с клейкой лентой. С ее помощью совершают кражу денег с прилавков.
ЛИРА – Гармонь
ЛИСА – Луна; складной нож.
ЛИСАК – Вор, совершающий кражи в ночное время.
ЛИСИЧКА – Складной нож; приспособление для кражи через открытые окна, форточки; сигарета.
ЛИТЕР – Инспектор уголовного розыска или оперативной части; офицер в форме.
ЛИЧНЯК – Свидание; личные вещи.
ЛОБАСТЕНЬКИЙ – 600-й Мерседес.
ЛОВИТЬ МЫШЕЙ – Раздевать пьяных.
ЛОМАТЬ – Вытаскивать; проверять.
ЛОМАТЬ ВЫТЕРКУ – Проверять проездные документы.
ЛОМАТЬ КСИВЫ – Проверять документы, удостоверяющие личность.
ЛОМАТЬ ПРОБЛЕМЫ – Спорить.
ЛОМОМ ОПоясанный – «Крутой».

ЛОПАНУТЬ – Украсть бумажник.
ЛОПАРИ – Обувь.
ЛОПАТНИК – Бумажник.
ЛОРЕТКА – Проститутка.
ЛОХ (ЛОШИНА, ЛОХАДЕЙ, ЛОШОК) – Жертва обмана; тот, кого «кидают».
ЛОХАНКА С КИКЕРОМ – Табакерка с кокаином.
ЛОХМАТАЯ КРАЖА – Изнасилование.
ЛОХОВОЗ – Общественный транспорт.
ЛОШАДИ – Сапоги.
ЛЯЛЬКА – Женщина легкого поведения.
ЛЯМ – Миллион.
ЛЯМЛЮ – Китаец или кореец.
ЛЯПИШ – Доносчик, сотрудник милиции.
ЛЯРВА – Женщина легкого поведения; Воровка, выдавшая соучастников.

М

МАЛИНА – «Блатхата», притон.
МАЛЯВА – Весточка, письмо.
МАРТЫШКА – Проститутка.
МАСЛИНА – Пуля.
МАСЛЯТА – Патроны.
МАСТЬ (МАСТЕВЫЙ) – Опущенный.
МАСТЬ ДЕРЖАТЬ – Отстаивать интересы.
МАХОРКА (МАХРА) – Анаша.
МАЯКОВАТЬ – Подавать условный сигнал.
МЕНТ – Милиционер.
МЕНЬЖАНУТЬСЯ – Испугаться.
МЕРИН – 140 Мерседес.
МЕРТВО – Не нравится.
МЕСИЛОВКА – Драка.
МИЛЬТОН – Милиционер.

МОБИЛА – Сотовый телефон.
МОГИЛА – Завтрак.
МОЙКА – Лезвие безопасной бритвы.
МОРДА – Панель от автомагнитолы.
МОТОР – Машина, автомобиль.
МОЧКАНУТЬ – Ударить.
МУСОР – Милиционер.
МУФЛОН – То же самое, что и бык.

Н

НА БЗДЮМ, НА БЗДЮМЕРУ, НА БЗДЮМЯРУ – Вдвоем, на пару.
НА БОСОНОЖКЕ – На предохранителе (об огнестрельном оружии).
НА БРОВЯХ – О состоянии алкогольного опьянения.
НА БУГАЯ – Обманом (достигнуть цели).
НА ГАЛАНТИНАХ – О чем-, ком-либо подвижном, вертящем, непоседливом.
НА КУКАНЕ – Под наблюдением.
НА ЛИЦО ПЕРЕВЕРНУТЬ – Обнаружить настоящую фамилию.
НА ЛУНЕ – Расстрелян.
НА ПОДСОСЕ – Об отсутствии или недостаточности чего-либо: денег, еды, курева.
НА ПОЛ ШЕСТОГО – О мужской импотенции (отсутствие эрекции мужского полового члена).
НА РЫБЬЕМ МЕХУ – О некачественном товаре, плохой вещи; о невыгодном деле.
НА РЫЛО – На одного человека (о доле добычи).
НА СЕМИ ВЕТРАХ – Летний торговый павильон.
НА СКЛАДКУ – Идти на убийство.
НА СОБАЧКУ БРАТЬ – Усыплять кокаином (морфием).
НА ФАРТ ХОДИТЬ – Заниматься проституцией.
НА ФУРУ – Непрочно.

НА ХАЛЯВУ (НА ШАРУ) – За чужой счет, бесплатно.
НА ЦИРЛАХ – Быстро; на цыпочках, заискивающе.
НА ШУШУ – Кража у лиц, разговаривающих на улице.
НАБАЛДАШНИК – Мужской половой член; холодное оружие типа кистеня.
НАБАШМАЧЕНЬЙ ФРАЕР – Человек, хорошо знающий воровские обычаи и традиции, но не вор.
НАБИТЬ – Подать мысль; подсказать идею.
НАБИТЬ ОБРУЧИ – Избить.
НАБИТЬ СТРЕЛКУ – Договориться о встрече
НАБЛАТЫКАТЬСЯ, НАБЛАТОВАТЬСЯ – Изучить воровской жаргон; перенять воровской опыт; изучить традиции и обычаи воров.
НАБЛОЧИТЬ – Надеть чего-либо (об одежде).
НАБЛЫНДИТЬ – Украсть.
НАБОЙ, НАБОЙКА – Намек; наводка.
НАБОЙКА ГРЯЗНАЯ – Адрес поставщика наркотиков.
НАБОЙЩИК – Соучастник мошенничества, наводчик.
НАБОР КОСТЕЙ – Ладонь.
НАБОРЗЕТЬСЯ – Изучит что-либо, но не основательно.
НАБРАТЬ КНИГУ – Украсть белье, вывешенное для просушки.
НАБУРАВИТЬ, НАБУРОВИТЬ – Сильно избить; наполнить до краев, сполна.
НАБУХАТЬСЯ, НАБУСАТЬСЯ – Напиться пьяным.
НАБУШМАЧИТЬСЯ – Притвориться; прикинуться.
НАВАЛ – Искусственно созданная давка, толкотня в общественных местах с целью совершения кражи.
НАВАЛИТЬСЯ – Прийти; посетить.
НАВАР – Барыш, доля; польза; доход.
НАВАРИТЬ НА КОНЕЦ – Заразиться венерическим заболеванием.
НАВЕРНУТЬ – Необдуманно высказаться; украсть.
НАВЕСИТЬ – Украсть; избить.
НАВЛОЧЬ – Одежда.

НАВОД ДАТЬ – Указать объект для кражи.

НАВОДИТЬ КОНЫ (КОНИ) – Знакомиться, налаживать контакты.

НАВОДИТЬ МАКЛИ – Обмениваться вещами, одеждой с целью маскировки; меняться вещами с другими заключенными.

НАВОДИТЬ СНЫ – Принимать участие в наведении порядка в ИТУ.

НАВОДЧИК ЗРЯЧИЙ – Сообщник-информатор, помощник вора.

НАВОДЧИК ТЕМНЫЙ (СЛЕПОЙ) – Человек, случайно давший наводку.

НАВОЗНЫЙ ЖУК – Сельский житель.

НАВОРАЧИВАТЬ – Воровать.

НАГАДИТЬ – Оставить на месте преступления улики.

НАГЛУХО, НА ГЛУХАРЯ – Насмерть.

НАГРАДА – Наказание.

НАГРАДИТЬ – Заразить каким-либо заболеванием.

НАГРАЙКА – Грабеж.

НАГРАНТОВАТЬ – Грабить в людном месте.

НАГРУЖЕВАТЬСЯ – Напиться пьяным.

НАГРУЗИТЬ – Получить что-то с кого-либо.

НАДАВАТЬ ПАЧЕК – Избить.

НАДЕТЬ ГАЛСТУК – Задушить жертву.

НАДЕТЬ ДЕРЕВЯННЫЙ БУШЛАТ (ТУЛУП) – Умереть.

НАДЕТЬ ЮБКУ – Совершить насильственный акт мужеложства.

НАДРЮЧИТЬ – Выдать соучастников; надеть что-либо (об одежде); обмануть.

НАДУВАЛО – Лгун; плут; болтун.

НАДУТЬ ФОФАНА – Обмануть жертву.

НАДЫБАТЬ – Нащупать; найти, разыскать, раздобыть; узнать что-либо.

НАЕЗД – Грабеж, разбой; шантаж, вымогательство.

НАЕЗДИТЬ – Совершить удачную кражу; зачать ребенка.

- НАЕСТЬСЯ ГРЯЗИ – Быть задержанным, арестованным.
- НАЕХАТЬ – Поставить кого-л. в непростое положение, выдвинуть свои требования.
- НАЗВОНИТЬ – Обмануть, солгать.
- НАЗЫРИТЬ – Разведать, узнать; увидеть, приметить.
- НАЙТАТЬ – Мыться, купаться.
- НАКАЗАТЬ – Украсть; пометить.
- НАКАЛЬВАТЬ – Определять, ощупывать содержимое карманов (о действиях карманного вора); обманывать, разыгрывать.
- НАКАПАТЬ – Донести, сообщить; выдать.
- НАКАПАТЬ ВСЛЕПУЮ – Случайно проговориться на допросе.
- НАКАТ – Обман, донос.
- НАКАТИТЬ ДУРОЧКУ – Обмануть.
- НАКИДНЯК – Навесной замок.
- НАКИДЫШ – Нож, с выбрасывающимся лезвием.
- НАКИНУТЬ ПЕТЛЮ – Задержать, арестовать.
- НАКИНУТЬ РЕМЕШОК – Задушить.
- НАКИПЬ – Тюремная «аристократия».
- НАКЛАДКА – Клевета, оговор; шулерский подбор карт.
- НАКЛЕПАТЬ – Избить; донести; оговорить, оклеветать.
- НАКЛЮНУТЬСЯ – Появиться, возникнуть.
- НАКНОКАТЬ – Увидеть; заметить, высмотреть.
- НАКОЛКА – Объект, намеченный для совершения кражи, информация о нем; татуировка; обман, розыгрыш.
- НАКОЛКИ ДАВАТЬ – Советовать.
- НАКОЛОТЬ – Нащупать; пометить карты; украсть; нанести татуировку; обмануть; высмотреть, увидеть.
- НАКОЛЮШКА – Булавка.
- НАКОНЕЧНИКИ – Перчатки.
- НАКОРМИТЬ – Обмануть.
- НАКОСОРЕЗИТЬ (НАКОСЯЧИТЬ) – Сделать что не так, неправильно себя повести.
- НАКРАХМАЛИТЬ – Пропитать тряпку или носовой платок раствором какого-либо усыпляющего вещества.
- НАКРЫТЬ – Поймать, задержать; обнаружить; убить.

НАКРЫТЬСЯ – Умереть; попасть в безвыходное положение (напр., проиграться, не имея возможности расплатиться; быть арестованным и т.д.).

НАКРЫТЬСЯ МОКРОЙ – Умереть.

НАЛАДИТЬ – Изгнать, прогнать.

НАЛИВА – Наличные деньги.

НАЛИВАТЬ – Лгать; обманывать; избивать.

НАЛИМ – Хитрый, изворотливый человек.

НАЛИПУШНИК – Человек, выдающий себя за «вора в законе», не будучи им.

НАЛИТЬ – Совершить половой акт.

НАЛИТЬ КАК БОГАТОМУ – Сильно избить.

НАЛИТЬ ПАРАФИНУ – Оклеветать, оговорить.

НАЛИЧМАН – Наличные деньги.

НАЛОЖИТЬ В КОНВЕРТ – Избить.

НАМЕКНУТЬ – Ударить ножом.

НАМОТАТЬ ЧАЛМУ – Быть арестованным; арестовать.

НАМУДНИК – Трус, плавки.

НАМЫЛИВАТЬ – Дактилоскопировать.

НАМЫЛИВАТЬСЯ – Уходить; бежать, убегать; готовиться к чему-либо, собираться.

НАНИМАТЕЛЬ КВАРТИРЫ – Вор, проникающий в квартиру с целью совершения кражи под предлогом поиска жилья.

НАНЮХАТЬСЯ – Приметить, разузнать.

НАПЛЕСТИ ВЕРЕВКИ – Наговорить лишнего.

НАПЛЕСТИ (СПЛЕСТИ) ЛАПТИ – Бежать из-под стражи; обмануть.

НАПОЛОСКАТЬСЯ В ЛУЖЕ – Выспаться.

НАПОРИСТЫЙ ЗМЕЙ – Смелый человек.

НАПРЯГАТЬ – Выпытывать; допрашивать с избиением.

НАПРЯГИ – Трудности, проблемы.

НАПЯЛИТЬ – Совершить половой акт.

НАРАХАТЬ – Испугать.

НАРВАТЬСЯ – Попасться, быть задержанным; попасть в неприятное положение.

НАРДОМ – Камера.

НАРЕЗАТЬ ВИНТА (ПЛЕТЬ) – Убежать, скрыться; совершить побег из ИТУ.

НАРЕЗАТЬСЯ – Напиться пьяным.

НАРИСОВАТЬ – Сделать описание кого-либо, чего-либо.

НАРИСОВАТЬ СО ШРАМОМ – Ударить в лицо, оставить видимое повреждение; порезать бритвой лицо жертвы.

НАРИСОВАТЬСЯ – Появиться неожиданно.

НАРКОЗ – Удар, лишаящий сознания.

НАРЫМ – Солнце, лето.

НАСАДИТЬ – Совершить преступление (украсть, ограбить и т.д.); совершить половой акт; нанести татуировку.

НАСАДИТЬ НА КАЛГАН – Ударить головой.

НАСАДКА – Карманная кража в транспорте или во время посадки в него.

НАСАЛИВАТЬ – Совершать кражи, провоцировать.

НАСЕДКА – Осведомитель, посаженный в камеру для сбора информации.

НАСКАТЬ – Прятать.

НАСОС – Медицинский шприц; пьяница.

НАСОСАТЬСЯ ДРЯНИ – Накуриться гашиша.

НАСТОЯЩИЙ – Вор.

НАСТУПИТЬ НА ХВОСТ – Обидеть, оскорбить.

НАСУНУТЬ – Снять; украсть; совершить половой акт.

НАСУНУТЬ ГАЛЬЕ – Украсть деньги.

НАСЫПУХА – Мелочь (о деньгах); чай; сухое вино.

НАТАШКА – Пассивный гомосексуалист; резиновая милицейская дубинка.

НАТЕРЕТЬ – Избить.

НАТУРА – Преданные друзья; подлинная вещь; правда.

НАТУРАЛЬНЫЙ – Подлинно; верно.

НАТЫРЕННОЕ – Наворованное.

НАТЫРИТЬ – Научить воровать; подсказать, посоветовать; выдать, донести; наворовать.

НАТЯНУТЬ НА БОЛТ – Совершить половой акт.

НАТЯНУТЬ ПРОВОДА – Установить контакт, наладить связь (напр., с волей).

НАФУТЫРИТЬ – Убежать, скрыться.

НАХАЛ – Троллейбус, автобус; мужской половой член; милиционер; надзиратель в ИТУ.

НАХАЛКУ ШИТЬ – Незаконно обвинять в совершении преступления.

НАХАРИУС – Насильственный акт мужеложства.

НАХВАТАТЬСЯ МОЛИ – Принять наркотик.

НАХОВИРКА – Драгоценные камни; ювелирные изделия.

НАХОЛИТЬ – Найти, разыскать; нащупать.

НАХОМУТАТЬ, НАХОМУТИТЬ – Предъявить обвинение в совершении нескольких преступлений; осудить на максимальный срок (по данной статье УК).

НАХРАПОК – Ограбление с удушением жертвы.

НАЧЕСАТЬ КОЛОДУ – Шулерски подтасовать карты.

НАЧИНКА – Одежда, разрезанная при совершении кражи.

НАЧИТЬ – Прятать.

НАЧКА – Тайник.

НАЧУДИТЬ – Совершить неудачную попытку кражи.

НАШ ЖИДОК – Уважительно о еврее.

НАШКОДИТЬ – Убить жертву при совершении кражи.

НАШПИГОВАННЫЙ – Человек с высшим образованием; начитанный; человек, знающий много секретов.

НЕ ДЫШАТЬ – Молчать; быть предельно осторожным.

НЕ ЖМИ, НЕ ЗАЖИМАЙ – Не обманывай, не жадничай.

НЕ КАПЛЕТ – Хорошо, нормально, все в порядке.

НЕ КНОКАТЬ – Притворяться незнающим, простаком.

НЕ ОБРЫБИТСЯ (ОБЛОМИТСЯ) – Не получится, не выйдет; не достанется.

НЕ ПЕТЮКАТЬ – Молчать; не возмущаться.

НЕ ПОНТУЙСЯ – Не лги; не делай лишнего; не хвастайся.

НЕ ПРОХАЗАЕТ (ПРОЗЕХАЕТ) – Не пройдет, не получится (напр., «это дело не прохазает»).

НЕ ФОНТАН – Плохо; не нравится.

НЕБО – Потолок в камере.

НЕВЕСТА – Пассивная лесбиянка; подушка; небольшой нож; молоток.

НЕВОД – Решетка на окне.

НЕВЕСТКА – Подушка.

НЕГР – Человек, выполняющий чужую работу; бесправный человек; человек, выполняющий грязную работу.

НЕДОДЕЛАННЫЙ – Глупый, недалекий.

НЕДОНОСОК – Умственно отсталый человек; неуважаемый, презираемый человек.

НЕЗАБУДКА – Спецмедвытрезвитель; пассивный гомосексуалист.

НЕЙМУД – Чужой по духу человек; недалекий человек.

НЕЙТРАЛ – Заключенный, не входящий ни в какую группировку; человек, осужденный за бытовое преступление.

НЕКЛЯВА – Нельзя.

НЕКРЫТЫЙ ШАЛАШ – Девственница.

НЕКС – Нет.

НЕЛЕПУХА – Ложь; обман в карточной игре.

НЕМЕЛОЕ – Законно приобретенное.

НЕМТЫРЬ, НЕМТЫРЬКА – Глухонемой.

НЕПОНЯТНОЕ – Затруднительное положение.

НЕПРИЯТНОСТЬ – Разоблачение шулера во время игры.

НЕСКАТЬ – Отсутствовать.

НЕСКЕНТ – Полное безденежье.

НЕСОЗНАНКУ ИГРАТЬ – Лгать на допросах.

НЕСТИ – Избивать (напр., при самосуде); сильно ругать.

НЕСЧАСТНЫЙ – Человек, живущий по чужим документам, под чужим именем.

НЕСЧАСТЬЕ – Пистолет, револьвер.

НЕТ ВРЕМЕНИ – О безденежье (букв.: нет денег).

НЕТ ТАБАКУ – О пустом кошельке, бумажнике.

НЕТРЯК – Наган.

НЕУЛОВИМЫЕ МСТИТЕЛИ – Лобковые вши.

НЕФЕЛЯ, НИФЕЛЯ – Использованная чайная заварка; остаток алкогольного напитка.

НЕЧЕГО ЛОВИТЬ – Бесплезно, нет смысла; пусто.

НЕЧИСТЫЙ – Заключенный, выполняющий грязные работы.

НИЗА, НИЗЫ – Карманы брюк.

НИЗКА – Ожерелье; браслет.

НИТКА – Государственная граница.

НИТКУ РВАТЬ (РЕЗАТЬ) – Нелегально переходить государственную границу.

НИЧМАН – Следственный изолятор, тюрьма.

НИШВА – Окно.

НИШТАНКО, НИШТЕНКО, НИШТЕНЬКО – То же, что «ништятк» (см.).

НИШТЯК, НЕЧТЯК, НЕШТЯК – Хорошо, нормально; человек, соблюдающий некоторые обычаи и традиции воров; ерунда, чепуха.

НИЩАК – Нет ничего, пусто.

НИЩАЛО – Корзина, узел с вещами.

НОГИ – Пропуск (документ).

НОГИ ЩУПАТЬ – Готовиться к побегу.

НОЖНИЦЫ – Характерное движение пальцев карманного вора при краже.

НОМЕР НЕ ОТОРВЕТСЯ – Не выйдет, не получится; ничего хорошего ждать не приходится.

НО ПАСАРАН! – Сигнал тревоги, опасности.

НОРА – Убежище; кабинет руководителя, начальника.

НОРД-ЗЕКС – Окончание работы.

НОСАТИК – Чайник.

НОСИТЬ КРЕСТ – Принадлежать к воровской среде.

НОСОПЫРКА – Нос; лицо.

НОСОРОГ – Властная женщина.

НОТНЫЙ – Хитрый, скрытный; нудный; заносчивый.

НОЧЛЕЖКА – Жилая зона ИТУ.

НОЧНИК – Ночной вор; ночная кража; уличный фонарь; прожектор.

НОЧНИК КРАСНОПЕРЫЙ – Милиционер - участник засады, группы захвата.
НУЖНЫЙ – Жертва для вовлечения в картежную игру.
НУЛЕВКА – Лишение заключенного пайка, голод.
НУЛЕВОЙ – Опустившийся, никчемный человек; безденежный человек.
НУЛЕВОЙ ВАРИАНТ – Безденежье; отсутствие перспективы, тупик; бесполезное занятие.
НУЛЕВЫЙ – Новый.
НУТРЯК – Внутренний карман; внутренний замок.
НУХИГИР, НУХГИР – Человек, получающий долю от карманных краж, хотя сам в них не участвует.
НЫКАТЬ – Прятать.
НЫРЯТЬ – Совершать кражи без предварительной подготовки; убегать; скрываться, прятаться.
НЫЧКА – Место хранения краденого; тайник.
НЮХ, НЮХАЛО – Ноздри; нос.
НЯМЛИТЬ – Понимать.

О

ОБЕЗЬЯНА – Зеркало; наркотик.
ОБЕЗЬЯННИК – Помещение временного задержания или клетка в уазике.
ОБЕСЦЕНЕННЫЙ – Ограбленный.
ОБОЗВАТЬСЯ – Поклясться (напр., «Легавым буду»).
ОБКАТАТЬ – Приручить к воровскому миру.
ОБУТЬ – Обмануть.
ОБУШИНСКИЙ – Топор.
ОБШАБИТЬСЯ – Обкуриться гашишем.
ОБШАМАНИТЬ – Обыскать.
ОБЩАК – Касса бригады; воровская касса.
ОБЪЯВЛЕНИЕ – Висячий замок на дверях.
ОВЕС – Деньги.
ОВЦА – Свидетельница.

ОГОРЧИТЬСЯ – Напиться самогона или суррогата вина.
ОДЕР – Сельский житель.
ОДЕРЖАТЬСЯ – По решению воровской сходки быть избитым, стоя с поднятыми вверх руками.
ОДЕРНУТЬ – Оттолкнуть.
ОДЕТЬ ДЕРЕВЯННЫЙ БУШЛАТ (ТУЛУП) – Хоронить.
ОДЕТЬ ЧАЛКУ – Быть осужденным.
ОДЕЯЛО – Паспорт; сожительница; жена.
ОДИН – Кол, палка.
ОДИН НА ЛЬДИНЕ – Осужденный, не входящий ни в какие группировки, ведущий замкнутый образ жизни; вор, изгнанный из группировки; вор-одиночка.
ОДНА В ОДНУ – Шулерский прием тасовки карт, при котором их расположение не меняется.
ОДНОДЕЛЬЦЫ – Соучастники, осужденные по одному уголовному делу.
ОДНОДЫРОЧНИКИ – Соучастники группового изнасилования; мужчины-сожители одной женщины.
ОДНОКОРЫТНИК – Соучастник; сокамерник.
ОДНОКРЫТНИК – Сокамерник (по тюрьме); единомышленник; человек, которому можно доверять.
ОДНОХЛЕБКА – Любовница, сожительница вора.
ОДНОХОДКА – Квартира с одним входом.
ОДРУЖИТЬ – Осудить, наказать, приговорить (в т.ч. и к лишению свободы).
ОДУВАНЧИК – Венерологический диспансер, больница; пожилой немощный человек.
ОЖБАНИТЬСЯ – Напиться пьяным.
ОЗЕРО – Баня; ванна.
ОЗНОБ – Злость, ярость.
ОЙ – Густой лес.
ОКАЗАТЬ – Обмануть сообщников при дележе краденного; скрыть от сообщников добычу или ее часть.
ОКАЗАЧИТЬ – Обмануть; коротко постричь; ограбить.
ОКАЛЕЧИТЬ – Обокрасть.

ОКАРТАТЬ – Снять, срезать наручные часы.
ОКЕЙНО – Хорошо, приятно, все в порядке.
ОКНО – Пятёрка (игральная карта); задний карман брюк.
ОКО – Окно.
ОКОЛАЧИВАТЬ – Обворовывать.
ОКОЛЕВАНЕЦ – Труп, покойник; умирающий человек.
ОКОП – Одиночная камера; колодец; щель в полу.
ОКОПАТЬСЯ – Затаиться, найти убежище; упорно придерживаться одних и тех же показаний на допросе; замолчать, прекратить разговор.
ОКОРОКА – Женские бедра; меховые вещи.
ОКОСЕТЬ – Опьянеть, напиться пьяным.
ОКОЧУРИТЬСЯ – Умереть.
ОКОШКО БРАТСКОЕ – Шестёрка (игральная карта), используемая для подделки других карт.
ОКРАСКА, ОКРАС – Принадлежность к определенной преступной группировке; фамилия, кличка.
ОКРЕСТИТЬ – Изменить установочные данные (о заключенном); осудить; дать кличку.
ОКРЕСТИТЬ ДЖЕКА – Уничтожить фабричные (заводские) номера на краденой вещи, поставив вымышленные.
ОКРЕСТИТЬСЯ – Лишиться каких-либо прав.
ОКРИВЕТЬ – Захромать.
ОКРОПИТЬ – Устроить выпивку по какому-либо поводу; помочиться на жертву избиения с целью унижения.
ОКРУГЛЕННЫЙ – Пассивный гомосексуалист.
ОКРУТИТЬ – Задержать, арестовать; поймать; обмануть.
ОКУНУТЬ В КИЧМАН – Осудить к лишению свободы с содержанием в тюрьме, ИТУ.
ОКУНУТЬ В ОЗЕРО – Утопить жертву в ванне.
ОКУРКИ – Макароны изделия (макароны, рожки).
ОКУСЫВАТЬСЯ – Оглядываться, озираться; беспокоиться.
ОЛЕНЬ – Азиат или северянин; недалекий человек; бестолковый человек.
ОЛЬСТЕР – Вражда, рознь.

О-ЛЯ-ЛЯ – Минет.

ОМАН – Удрученное, подавленное состояние.

ОНАНИЗМ – Лекция в ИТУ.

ОНАНИСТ – Бюрократ; лектор, пропагандист.

ОПАРАФИНИТЬ – Оклеветать; насильно произвести над кем-либо позорящие действия; обмануть.

ОПАСКА – Опасная бритва.

ОПАТРУЛИТЬ – Ограбить.

ОПЕДЕРАСТИТЬ – Совершить насильственный акт мужеложства.

ОПЕРАЛ – Оперуполномоченный милиции, сотрудник уголовного розыска.

ОПЕРАТИВНЫЙ КОБЕЛЬ – Служебно-розыскная собака.

ОПЕРАЦИЯ – Разрезание одежды, сумки (действия карманного вора); кража, грабеж. Вообще преступление.

ОПЕРАЦИЯ «ХРУСТАЛЬ» – Сдача стеклопосуды.

ОПЕРСОС, ОПЕР, ОПСОС, ОБСОС – Оперативный сотрудник МВД, СБ; сотрудник оперчасти ИТУ.

ОПЕШИТЬ – Совершить угон автотранспорта; выдать, донести.

ОПИСАТЬ ОЧКИ – Порезать глаза, лицо бритвой.

ОПИСАТЬ ФРАЕРА – Разрезать карман, одежду у жертвы во время совершения кражи.

ОПЛЕСТИ – Обмануть; съесть.

ОПЛЕШИВЕТЬ – Остаться без средств к существованию.

ОПОМОИТЬ – Заставить заключенного выполнять грязную работу в камере; унижить; оговорить; оклеветать.

ОПРАВИЛЫ ХОЗЯИНА – Подлинные документы.

ОПРЕДЕЛИТЬ – Арестовать; продать, сбыть краденное; донести, выдать.

ОПРЕДЕЛИТЬСЯ С БУТОРОМ – Задержать с краденным.

ОПРИХОДЫВАТЬ – Совершить половой акт; избить.

ОПУСТИТЬ – Изгнать с позором из воровской группировки; совершить насильственный акт мужеложства; обыграть в карты.

ОПУСТИТЬ В ШУРФ – Изгнать с позором из воровской группировки.

ОПУХАТЬ – Бездельничать.

ОПУЩЕННЫЙ – Человек, над которым был совершен акт мужеложства или другие позорящие действия.

ОРБИТА – Многолюдное место (в микрорайоне, районе, городе); место для прогулок заключенных в тюрьме.

ОРЕЛ – Сердце; заключенный совершивший побег из ИТУ.

ОРЕХИ – Патроны, пули.

ОРЕШКО – Окно в камере.

ОРИТКА – Письмо.

ОРКЕСТР – Одновременные орально-генитальные и анально-генитальные половые сношения нескольких мужчин с одной женщиной.

ОСАЖИВАТЬ – Выходить; выпрыгивать из движущегося транспорта.

ОСВЕЖЕВАТЬ СКОТИНКУ – Зарезать, убить человека.

ОСЕДЛАТЬ ДРУЖКА – Завести знакомство с сотрудником милиции.

ОСЕДЛАТЬ КОНЯ – Совершить угон автотранспорта; совершить половой акт.

ОСЕСТЬ НА ГЛУБИНКЕ – Затаиться, временно прекратить преступную деятельность.

ОСКАЛ – Татуировка с изображением чудовища, отражающая экстремизм, анархизм ее носителя.

ОСКОЛОК – Пуговица.

ОСЛЕЗИТЬСЯ – Признаться в совершении преступления.

ОСЛИНЫЙ – Мужской половой член больших размеров.

ОСМОТРЕТЬСЯ – Попастся, быть задержанным.

ОСОВЕТЬ – Признаться в совершении преступления; быть в сильном алкогольном или наркотическом опьянении.

ОСТАКАНИТЬСЯ – Выпить спиртное.

ОСТАЛОСЬ ПОКУРИТЬ – О малом количестве чего-либо.

ОСТАТЬСЯ В ЗАМАЗКЕ – Проиграться.

ОСТЕКЛЕНЕТЬ – Остаться без одежды, нагишом; напиться пьяным.

ОСТЕКЛИТЬ – Ударить жертву по очкам.

ОСТРЕМИТЬСЯ – Оглядеться (нет ли опасности); сделать неудачную попытку кражи.

ОСТРИГАТЬ – Брать или давать взятки; отбирать деньги у заключенных.

ОСТРИЖЕННЫЙ – Ограбленный.

ОСУДИТЬ – Совершить расправу по приговору сходки.

ОСУЧЕННЫЙ – Человек, дающий правдивые и подробные показания на следствии и в суде; осведомитель.

ОСЬМАК – 50-граммовая пачка чая.

ОТАБУНИТЬСЯ – Собраться группой, компанией.

ОТБАРАБАНИТЬ – Отбыть срок наказания в ИТУ; совершить половой акт.

ОТВАРАТЬ – Изнасиловать, совершить половой акт.

ОТБИТЬ ПОНТ – Отвлечь внимание.

ОТБОЙЩИК – Член мошеннической группы, отвлекающий внимание или дающий сигнал тревоги.

ОТБУХАТЬ – Отбыть срок наказания в ИТУ.

ОТВАЛИТЬ – Скрыться после совершения преступления; избежать неприятной ситуации; поделиться, дать; избить; прекратить домогательства, оставить в покое.

ОТВАЛУЗИТЬ – Избить.

ОТВЕРНУТЬ, ОТВЕРТЕТЬ – Украсть; укрыть, спрятать.

ОТВЕРТКА – Обман, кража.

ОТВЕТ – Долг (как правило, карточный).

ОТВЕТ ПРИ СЕБЕ – О собственной чести в качестве ставки в карточной игре.

ОТВИНТИТЬ С МЯСОМ – Оторвать, отодрать.

ОТВОД – Отвлечь внимание.

ОТВЯКНУТЬ, ОТВЯНУТЬ – Отстать, выразить протест.

ОТГАДАТЬ – Убежать, скрыться.

ОТГАЛИТЬ – Скрыть, утаить.

ОТГОВАРИВАТЬ – Избивать.

ОТГОНЯТЬ – Переправлять наркотики в ИТУ.

ОТДАКНУТЬ – Дать.

ОТДАТЬ – Продать.

ОТДАТЬ КОНЦЫ – Убежать; умереть.

ОТДАЧА – Канал сбыта краденых вещей.

ОТДЕЛ КАДРОВ – Место встречи гомосексуалистов или проституток.

ОТДРЮЧИТЬ – Совершить половой акт; изнасиловать; отругать.

ОТДУПЛИТЬСЯ – Совершить акт мужеложства.

ОТЕМНЕТЬ – Умереть; поглупеть; ослепнуть.

ОТЕЦ – Ростовщик из осужденных; главарь преступной группы, сбывающей наркотики; содержатель притона.

ОТЕЦ С СЫНОВЬЯМИ – Револьвер с патронами.

ОТЖАРИТЬ – Обмануть сообщников при дележе краденого; совершить половой акт; ограбить.

ОТЖАТЬ – Взять всю вину на себя, выгораживая сообщников.

ОТЗВОНИТЬ – Отбыть срок наказания в ИТУ полностью.

ОТИРКА – Письмо.

ОТКАЗАТЬ – Отговорить, отсоветовать.

ОТКАЗЧИК – Заключение, отказывающийся работать и соблюдать режим содержания в ИТУ.

ОТКАЛЫВАТЬ – Выгораживать соучастника.

ОТКАЛЯКАТЬСЯ – Оправдаться.

ОТКАНАТЬ – Отойти, отбежать.

ОТКИДОН – Состояние наркотического опьянения.

ОТКИНУТЬСЯ – Выйти с зоны.

ОТКОВАТЬ – Открыть.

ОТКОЛОТЬ – Скрыть от сообщников часть краденого; вынудить вора совершить противоречащие воровскому закону действия, тем самым сделав невозможным его пребывание в группировке; поделиться.

ОТКОМПОСТИРОВАННЫЙ – Покусанный служебной собакой.

ОТКОПАТЬ ПОМОЙКУ – Докопаться до сути дела.
ОТКРАПЕТЬ – Взять свою долю краденого.
ОТКРЫТКА – Незапертое помещение; географическая карта; складной нож.
ОТКРЫТЬ ЖАЛЮЗИ (ШЛЮЗЫ) – Начать давать правдивые показания на допросе.
ОТКРЫТЬ МОХНАТКУ – Раздеть донага женщину, девушку; раздеться во время медосмотра (о женщинах).
ОТКУПИТЬСЯ – Украсть деньги.
ОТКУПОРИВАТЬ – Совершить половой акт.
ОТКУРОЧИТЬ – Открыть; отломать; извлечь из тайника.
ОТКУСАТЬСЯ – Вернуть долг; отыграться.
ОТКЫРКАТЬСЯ – Отговориться, оправдаться.
ОТЛОВИТЬ – Найти, встретить кого-либо.
ОТЛОМИТЬ – Быть осужденным к лишению свободы.
ОТЛОМИТЬСЯ – При дележе краденого: отломилось - досталось.
ОТМАЗАТЬ – Выручить; скрыть, утаить; укрыть, дать прибежище; выкупить, внести залог.
ОТМАЗАТЬСЯ – Вернуть карточный долг, отыграться; уйти от ответственности; оправдаться.
ОТМАЗКА – Взаимовыручка осужденных в ИТУ; взятка.
ОТМАЗЧИК – Адвокат, защитник.
ОТМАХИВАТЬСЯ – Отбиваться, давать отпор.
ОТМЕТАТЬ – Отбирать, грабить.
ОТМЕТЕЛИТЬ – Избить.
ОТМОРОЖЕННЫЙ – Хитрый; странный; наглый.
ОТМОРОЗИТЬ ГЛАЗА – Обнаглеть; заврататься; зазнаться.
ОТМОРОЗОК – То же что и «бык».
ОТМОЧИТЬ – Отпереть.
ОТМЫВАТЬСЯ – Доказать невиновность, оправдаться.
ОТМЫЧКА – Пароль при входе в притон.
ОТНАКАТЬ – Избить, ограбить.
ОТНАЧИТЬСЯ – Откупиться; отыграться.
ОТОВАРИТЬ – Избить.

ОТОДРАТЬ – Совершить половой акт.

ОТОРВА – Наркотическая таблетка; опустившаяся проститутка.

ОТОРВАТЬСЯ – Принять, употребить наркотики; освободиться из мест лишения свободы; совершить побег; загулять, пьянствовать.

ОТОРВАТЬ ХВОСТ – Избить; уйти от преследования, из-под наблюдения.

ОТОШЕДШИЙ, ОТОШЛЫЙ – Вор, прекративший преступную деятельность. В отличии от «ссученых», ворами не преследуется.

ОТПРАВИТЬ НА ЛУНУ – Избить.

ОТПУЛИТЬ – Открыть; передать; отпустить; поделиться.

ОТПУСТИТЬ С ПОЧТЕНИЕМ (С БЛАГОДАРНОСТЬЮ) – Освободить из-под стражи за недоказанностью вины, но оставить под наблюдением.

ОТРАВА – Наркотики.

ОТРИХТОВАТЬ – Избить.

ОТРИЦАЛА – Настроенный резко антиобщественно блатной (на воле и в ИТУ).

ОТРИЦАЛОВКА – Группа заключенных-блатных, придерживающаяся воровских обычаев, не соблюдающая правила внутреннего распорядка и режим содержания в ИТУ; непризнание вины, отказ от подписания обвинительного заключения.

ОТРОСТОК – Нос; мужской половой член.

ОТСАЖАТЬ – Совершить половой акт.

ОТСИЖЕННЫЕ – Краденые вещи, долго пролежавшие в тайнике; деньги, драгоценности, утаенные от следствия и используемые после отбытия срока наказания.

ОТСОСАТЬ – Ничего не получить при дележе краденого; совершить минет.

ОТСТАТЬ – Быть сосланным на поселение.

ОТСТЕГНУТЬ – Дать деньги без возврата; избить; не взять на дело, отказать в доверии.

ОТСТОЙНИК – Тюремные камеры, в которых содержатся вновь прибывшие заключенные до распределения по другим камерам; камера предварительного заключения; помещение, в котором производится обыск осужденных.

ОТСЫЧИТЬ – Дать взятку следователю; отдать, вернуть.

ОТТААКИВАТЬСЯ – Принимать пищу.

ОТТОЛКНУТЬСЯ – Уйти из воровской среды и прекратить преступную деятельность; избежать наказания.

ОТТОЛКНУТЬСЯ ОТ ЗОНЫ – Совершить побег из ИТУ.

ОТТОЛКНУТЬСЯ ОТ ПУЗА – Наесться досыта.

ОТТОПНУТЬСЯ – Отбыть срок наказания в ИТУ.

ОТТОПЫРИТЬ ЛОКАТОРЫ – Внимательно слушать.

ОТТОПЫРИТЬ МОХНАТКУ – Изнасиловать.

ОТТЫРИТЬ – Скрыть от соучастников часть краденого; отнять; помочь при совершении карманной кражи.

ОТТЫРЩИК – Сообщник карманного вора, создающий благоприятные условия для совершения кражи (отвлекает внимание, создает давку, искусственно затевает ссору).

ОТТЯГИВАТЬ НА СЕБЯ – Оговаривать себя на допросах, брать ответственность за чужие преступления; умышленно привлекать к себе внимание (действие помощника карманного вора).

ОТТЯЖКА – Ругань, нагоняй.

ОТТЯНУТЬ – Отругать, избранить; совершить половой акт; быть осужденным к лишению свободы; освободиться из ИТУ после отбытия срока наказания.

ОТХАРИТЬ – Изнасиловать; совершить половой акт.

ОТХАРИТЬ ПАРОВОЗОМ – Совершить групповое изнасилование.

ОТХОДНЯК – Состояние наркотического похмелья.

ОТХОМУТАТЬ – Взять; отнять.

ОТХРИСТОСИТЬ – Нецензурно обругать.

ОТЧАЯННЫЙ – Случайный преступник, совершающий преступления из-за голода, нужды.

ОТЧИХНУТЬ – Отстать, отделиться; избежать ответственности, наказания.

ОТШАБАШИТЬ – Лишить доверия, оттолкнуть от себя.

ОТШАМПУРИТЬ – Совершить половой акт; нанести ножевые ранения; изнасиловать, угрожая ножом.

ОТШИТЬ – Выгородить соучастника; оправдаться.

ОТШКВОРИТЬ – Совершить половой акт, изнасиловать.

ОТШТАМПОВАТЬ – Избить.

ОТЪЕХАТЬ – Отстать, отвалить.

ОТЫМАЛКА – Кепка с маленьким козырьком.

ОФИЦЕР – Опытный картежный шулер.

ОФИЦЕРСКАЯ СБРУЯ – Веревоочная удавка.

ОФОНОРИТЬ – Изумиться, оторопеть; быть оглушенным ударом по голове; напиться пьяным; совершать непредсказуемые, странные поступки.

ОФОРМИТЬ – Совершить половой акт.

ОХЛЕБКУ ПОДОБРАТЬ – Жениться на женщине легкого поведения.

ОХЛОМОН – Случайный человек (не преступник), задержанный на месте преступления.

ОХМУРЯТЬСЯ – Проявлять недовольство, перечить.

ОХНАРИК, ОХНАРЬ – Окурок.

ОХРАННИК – Большой окурок.

ОЧАТА – Игральные карты.

ОЧКО – Окно, форточка; анальное отверстие; задний карман брюк; картежная игра; хорошо, нормально.

ОЧКО БРАТСКОЕ – Четверка (игральная карта).

ОЧКО РВАТЬ – Выслуживаться, заискивать; заниматься тяжелым физическим трудом.

ОШАРАШИТЬ – Испугать, ограбить.

ОШЕЙНИК – Срок лишения свободы; о постановке человека на оперативный учет после отбытия срока наказания.

ОШКАР – Задний карман брюк.

ОШМУЛЬНУТЬСЯ – Побриться, постричься.

ОШМОНАТЬ – Обыскать, обокрасть.

П

ПАКЕТ – Коробок с анашой.

ПАЛЕВО – Провал, опасность.

ПАЛОМНИК – Ворующий с прилавка с помощью сообщника, отвлекающего продавца.

ПАН – Наркотик высшего качества.

ПАНЧУК – Главарь преступной группы, связанной с изготовлением и продажей наркотиков.

ПАРАФИН – Клевета, оговор.

ПАРАШНИК – Представитель касты опущенных. Выше пехухов, козлов и т. п. (см.), отступивших от тюремных законов по незнанию.

ПАРАШЮТ – Кепка-восьмиклинка.

ПАРАШЮТИСТ – Осведомитель.

ПАРЕНКА, ПАРСИКА – Крепко заваренный чай.

ПАРЕНЬ – Валет (игральная карта).

ПАРИЖАНИН – Колхозник, сельский житель.

ПАРИЛКА – Карцер, ИВС.

ПАРИТЬСЯ – Находиться под арестом.

ПАРНУС – Деньги.

ПАРОВОЗ – Основной обвиняемый, проходящий по уголовному делу.

ПАРОВОЗИК – Флакон одеколона.

ПАРОВОЗОМ БЫТЬ (ТЯНУТЬ) – Брать всю вину преступления на себя.

ПАРТАЧКА – Некачественно выполненная татуировка.

ПАРТИЗАНИТЬ – Скрываться от органов милиции.

ПАРТЮР – Соучастник.

ПАРКАТЫЙ (ПАРХАТЫЙ) – Еврей.

ПАРУС – Простыня.

ПАРУСА – Труссы, стены.

ПАРЧУК – Забитый, униженный.

ПАРЧУШКА – Выдавший соучастников; проститутка.

ПАС – Сигнал к началу драки.

ПАСЕЧНИК – Участковый инспектор; вор.

ПАСОВАТЬ – Избивать, трусить.

ПАСПОРТ – Лицо.

ПАСПОРТУХА – Документ, удостоверяющий личность.

ПАССАЖИР – Жертва шулеров; лицо, доставляющее в ИТК водку или наркотики; халявщик.

ПАССАЖИРИТЬ – Проносить в ИТК запрещенные законом вещи, предметы, продукты.

ПАСТИ – Следить; охранять; сопровождать; ухаживать.

ПАСТИ САЗАНА – Наблюдать за жертвой.

ПАСТИСЬ – Находиться в определенном месте.

ПАСТУХ – Начальник отряда ИТК; работник милиции.

ПАСТЬ – Пропасть; провал; рот.

ПАСТЬ ЗАХЛОПНИ! – Замолчи!

ПАСТЬ ПОРВУ – Угроза.

ПАТЛАТЫЙ – Священник.

ПАТРИАРХ – Председательствующий на суде.

ПАТРОН – Друг.

ПАУК – Замок; символ воров и наркоманов.

ПАУТИНА – Решетка в окне камеры; цепочка от часов.

ПАУТИНУ СНЯТЬ – Похитить белье во время просушки.

ПАХАН – Старый опытный вор-наставник; содержатель воровского притона; главарь преступной группировки; человек, с мнением которого считаются.

ПАХАНОВАТЬ – Жить за счет воров, пользуясь авторитетом, но самому участия в преступлениях не принимать.

ПАХАН СТОЛА – Осужденный, отвечающий за уборку стола и помывку посуды.

ПАХАНША – Мать; содержательница притона.

ПАХАРИ – Сапоги.

ПАХАРЬ – Хорошо работающий осужденный.

ПАХАТЬ – Работать.

ПАХТАЧ – Анаша.

ПАЦАН – Вор-подросток, который вращается в среде воров и перенимает ее традиции, обычаи.

ПАЦАН ЗЕЛЕНЬКИЙ – Начинаючий воровать подросток; молодой хулиган.
ПАЦАН ЗОЛОТОЙ – Несовершеннолетний.
ПАЦАНЫ – Братки, живущие по понятиям.
ПАЦАНЫ – Игральные карты.
ПАЦИЕНТ – Жертва карманного вора.
ПАЧКА – Денежная «кукла»; удар по лицу.
ПАЧКАТЬСЯ – Участвовать в беспорядках.
ПАША – Тунядец.
ПАЯЛЬНИК – Нос.
ПЕВУЧКА – Гитара.
ПЕГАСИК – Окурочок.
ПЕЖ – Внутренний карман.
ПЕЖИТЬ (ПЕШИТЬ) – Разрезать одежду при совершении кражи.
ПЕК – Человек, не подозревающий, что имеет дело с преступниками.
ПЕКАРНЯ – Место изготовления фальшивых денег.
ПЕЛЬМЕГА – Бумага.
ПЕЛЬМЕНИ – Уши.
ПЕНДАЛЬ – Удар ногой ниже спины.
ПЕНЕЗЫ – Деньги.
ПЕНЕК – Сигнал опасности; пьяный; полный мужчина; глупый; стол.
ПЕНИСМАН – Врач-венеролог.
ПЕНО – Мыло.
ПЕНСИЯ – Краденые вещи; деньги.
ПЕНЬКА КИНУТЬ – Ограбить или обворовать пьяного.
ПЕРВАЯ ПЯТЕРКА – Группа наиболее авторитетных среди отрицательно настроенных к режиму содержания осужденных в ИТК.
ПЕРДИЛЬНИК – Карцер; неуважительно к слову рот.
ПЕРДОВАК – Зад.
ПЕРДЯЧИЙ ПАР – Тяжелая ручная работа без какой-либо механизации.

ПЕРЕБРОС – Процесс перебрасывания предметов, ценностей в заранее условленное место и время; посылка, переброшенная через ограждение ИТК.

ПЕРЕВЕРНУТЬ ЛИЦО – Узнать настоящую фамилию.

ПЕРЕВЕС – Цепочка из драгоценного металла, которую носят на шее.

ПЕРЕВОД – Шулерский прием при игре в «очко», заключающийся в том, что шулер даст сигнал своему партнеру идти на всю сумму и сдает ему нужные карты.

ПЕРЕВОРАЧИВАЙ ВОЛЬТ (ПЕРЕКИДКА) – Шулерский прием, позволяющий вернуть колоду в первоначальное положение.

ПЕРЕГОН – Денежный перевод на чужую фамилию.

ПЕРЕГОРОДКА – Карта при игре в «очко», портящая партнеру игру.

ПЕРЕДВИНУТЬ УГОЛ – Украсть чемодан.

ПЕРЕКИНУТЬ – Изменить что-либо.

ПЕРЕКИНУТЬСЯ – Подраться на почве ссоры.

ПЕРЕКОВАТЬСЯ – Изменить внешность; переодеться.

ПЕРЕКРОИТЬ – Украсть похищенное у вора.

ПЕРЕКУПЩИК ДОЛГОВ – Лицо, которое покупает картежный долг, уплачивая его выигравшему. Проигравшему дает отсрочку, но взыскивает с него с процентами.

ПЕРЕЛОМ – Передача в ИТК запрещенных предметов.

ПЕРЕНАЧИТЬ, ПЕРЕПУЛИТЬ, ПЕРЕПУСТИТЬ – Незаметно передать похищенное сообщнику при угрозе задержания (прием карманных воров); перепрятать похищенное.

ПЕРЕРЫВЩИК – Вор, совершающий кражи во время обеденного перерыва в учреждениях.

ПЕРЕСЫЛКА – Пересыльная тюрьма, где формируются партии осужденных для этапирования.

ПЕРЕТЕРЕТЬ – Поговорить о деле.

ПЕРЕТЫРКА – Передача похищенного.

ПЕРЕТЬ – Разбивать стекла в витринах, окнах; ломиться.

ПЕРЕТЬ БУРОМ – Действовать нагло.

ПЕРЕТЬ РОГОМ – Работать усиленно.

ПЕРО – Нож.

ПЕРО ДЕРНУТЬ – Вытащить нож из кармана, ножен.

ПЕРЕХОНКИ – Папиросы.

ПЕРСИДСКИЙ КОВЕР – Пол в камере или бараке.

ПЕРСТЕНЬ – Замок.

ПЕРЫШКО – Нож небольшого размера.

ПЕРЬЯ – Офицерские погоны.

ПЕС – Лицо, не знающее, что имеет дело с ворами; охранник; работник милиции.

ПЕСОК – Сырье золота, снятое с драги; гашиш.

ПЕСОЧНИК – Лицо, сбывающее мелкие опилки бронзы и меди под видом золотого песка.

ПЕСТРУХА – Такси.

ПЕТАЛЯ – Галстук.

ПЕТРИТЬ – Догадываться, понимать соображать.

ПЕТРИТЬ ПО-СВОЙСКИ – Понимать жаргон.

ПЕТРЯК – Револьвер.

ПЕТУХ – Начальник железнодорожной станции; милиционер; радиоприемник; отверженный в ИТК - деградированный, опустившийся, часто изнасилованный. Его по «воровским законам» можно заставлять выполнять самую грязную работу. До конца дней своих он остается в этой самой низкой касте.

ПЕТУХА ДАТЬ – Подать руку для пожатия.

ПЕТУХ ОБЪЯВЛЕННЫЙ – Лицо, ранее входившее в группировку преступников, но допустившее нарушение традиций, обычаев или «законов» воров, за что было изгнано и объявлено «петухом».

ПЕТУХУ ХВОСТА КРУТИТЬ – Совершать карманные кражи в городском транспорте или поезде.

ПЕТУШНЯ – Презируемые осужденные в ИТК, над которыми совершены унижающие их действия.

ПЕТЬ – Доносить; кричать; поднимать тревогу.

ПЕТЮКАТЬ – Разговаривать.

ПЕХА, ПЬЕХА – Внутренний карман пиджака.
ПЕХАЛЬЩИК, ПИХАЛЬЩИК – Почтальон; футболист.
ПЕХОТА – Лица, не пользующиеся авторитетом среди отрицательно настроенной части осужденных; младшие рэкетеры
ПЕЧЕНКАМИ РЫГАТЬ – Жестокий способ расправы, когда группой подбрасывают человека вверх и разбегаются.
ПЕЧКА – Опасное место.
ПЕЧИ ЩУПАТЬ – Готовиться к краже, ограблению.
ПЕШИТЬ – Разрезать одежду при совершении карманной кражи.
ПИАНИНО – Станок для дактилоскопирования.
ПИЛЬНУТЬ – Сбыть.
ПИКИ – Ноги.
ПИРОЖОК – Пайка хлеба.
ПИСАТЬ, ПИСАНУТЬ – Разрезать карман жертвы.
ПИШИ ШИРМУ – Режь карман.
ПИЯВКА – Отмычка.
ПЛЕВАТЕЛЬНИЦА – Пистолет, винтовка.
ПЛЕВАТЬ – Сознаться; совершить побег.
ПЛЕТЕНЬ – Врун.
ПЛЕТКА – Оружие.
ПЛЕШИТЬ – Сбить с толку.
ПЛЮНУТЬ – Застрелить.
ПО ДЕЛУ КАНАТЬ – Быть соучастником преступления.
ПО ЖЕЛЕЗКЕ – Все в порядке.
ПО ПАССАЖИРУ СТРЕЛЯТЬ – Просить милостыню.
ПО РЫХЛОМУ – Быстренько.
ПО ФЕНЕ БОТАТЬ – Говорить на воровском жаргоне.
ПОБРИТЬСЯ – Обломаться, потерпеть неудачу.
ПОБУЖДАТЬ – Избить ногами.
ПОГЛАДИТЬ – Срезать воротник с шубы, находящейся на вешалке; снять горжетку.
ПОГЛАДИТЬ ПО КУМПОЛУ – Ударить по голове.

ПОГЛАЖИВАНИЕ ПОДБОРОДКА – Условный сигнал шулеров, обозначающий: «Подойди ко мне».

ПОГЛАЖИВАНИЕ ОДЕЖДЫ – Сигнал отойти.

ПОГОНЯЛО, ПСЕВДО – Кличка.

ПОГОРЕЛЕЦ – Лицо, изображающее из себя погорельца.

ПОГОРЕТЬ – Попасться.

ПОГОРЧИТЬ – Выпить водки.

ПОГОСТ – Хутор; замкнутый человек.

ПОГРЕБ – Карман в брюках, куда вор прячет краденное.

ПОД ВЕНЕЦ – Под суд.

ПОД ДУРАЧКА ИГРАТЬ – Притворяться психически больным.

ПОД ЖЕЛЕЗКУ – На максимальный срок.

ПОД ШАРЫ – Попасть в милицию.

ПОД ЭШАФОТОМ – Находиться под следствием.

ПОДАТЬ – Предупредить.

ПОДАТЬ ШАЙКУ – Предупредить об опасности.

ПОДБИВАТЬ КЛИНЬЯ – Ухаживать.

ПОДБОР – Колода карт, сложенных особым способом и в определенном порядке; связка ключей и отмычек.

ПОДБОРЩИК – Сообщник шулера, помогающий ему в игре в карты; вор, совершающий кражи путем подбора ключей.

ПОДБРОСИТЬ – Избить.

ПОДВАЛ – Метро; ИВС органов внутренних дел.

ПОДВАЛИТЬСЯ – Присоединиться; подойти.

ПОДВЕСОК – Дамская сумочка.

ПОДВЕСТИ БУЦХАРЯ – Ограбить пьяного.

ПОДВИСНУТЬ – Попасться на месте преступления.

ПОДВОДНАЯ ЛОДКА – Селедка.

ПОДВОДЧИК – Лицо, ведущее разведку об объекте для совершения кражи; шулер, который выискивает жертву мошенничества, втягивая ее в простую игру.

ПОДВОЛАЧИВАТЬ – Залезать в чужой карман.

ПОДДУВАЛО – Вор, обслуживающий более опытных воров; рот.

ПОДДУЖНЫЙ – Помощник.

ПОДЕЛИТЬСЯ С БОГОМ – Обворовать церковь.

ПОДЕЛЬНИК – Проходящий по одному уголовному делу.
ПОДЕРЖАТЬ ЗА МАШИНУ – Задушить.
ПОДЖОГ – Игра в карты между незнакомыми шулерами.
ПОДЖОХНИК – Подхалим.
ПОДЗОЛОТИТЬ – Выдать соучастника.
ПОДКАГОНИТЬ – Испортить.
ПОДКАДРИТЬ – Познакомиться.
ПОДКАТИТЬ КОЛЕСА – Доставить таблетки, содержащие наркотические вещества.
ПОДКИДЧИК – Лицо, заманивающее в свою группу человека, у которого есть наличные деньги, с целью его ограбления.
ПОДКЛАДЧИК – Вор, совершающий кражи путем подмены чемоданов.
ПОДКОВАТЬ СТИРЫ – Пометить игральные карты.
ПОДКРУТИТЬ – Поймать, задержать при побеге.
ПОДКУРИТЬ – Выкурить сигарету, содержащую наркотическое вещество.
ПОДКРЯМЗИТЬ – Подкараулить, задержать.
ПОДЛАТАТЬСЯ – Заработать.
ПОДЛАЩИТЬ – Дать взятку.
ПОДЛИПАЛО – Подхалим.
ПОДЛЯНА НА ПОДЛЯНУ – Месть одного преступника другому за нанесенную обиду, оскорбление.
ПОДЛЯНКА – Скрытое унижение; «правила» поведения в определенных ситуациях, знание которых свидетельствует о степени близости данного человека к вора.
ПОДЛЯНЩИК – Соблюдающий «подлянку».
ПОДМАЗАТЬ ЛАПУ – Дать взятку.
ПОДМАЗКА – Взятка; разжигание азарта у жертвы картежников.
ПОДМАСТЕРЬЕ – Поддельвающий подписи.
ПОДМАСТЫРИТ – Нанести себе травму; подделать.
ПОДМЕСТИ – Обокрасть.
ПОДМУТИТЬ – Провоцировать скандал.
ПОДНАЧИВАТЬ – Подговаривать; дразнить.

ПОДНЕСТИ КУЛАК – Сообщить о готовящемся или совершенном преступлении.

ПОДНИКИ – Носки; нижнее белье.

ПОДНЯТЬ ШУХЕР – Бить тревогу.

ПОДОГНАТЬ – Подшутить, либо отдать

ПОДОГНАТЬСЯ – «Глюк» поймать

ПОДОГНАТЬ КСИВУ – Передать записку.

ПОДОГНАТЬ СОЛОМЫ – Передать чай для заварки.

ПОДОГНАТЬ ТРАВКИ – Переслать наркотики.

ПОДОГРЕВ – Оказание материальной помощи в воровской среде; посылка, передача; наркотики.

ПОДОРВАТЬ – Вовремя скрыться, убежать

ПОДПИСАТЬСЯ – Согласиться на преступление; взять обязательство.

ПОДПОРКИ – Ноги.

ПОДПОРКИ ЩУПАТЬ – Готовиться к побегу из мест лишения свободы.

ПОДПЫРЩИК – Подстрекатель.

ПОДРАБОТКА – Помощь; подготовительные действия перед преступлением.

ПОДРЕЗАТЬ – Играть в карты, стремясь обыграть удачливого игрока; раздобыть нечестным путем.

ПОДРЕЗАТЬ БОРОДУ – Играть на интерес.

ПОДРЕЗАТЬСЯ – Сплоховать; надорваться.

ПОДРУЖКА – Подушка; девушка, которая находится в переписке с осужденным; собака, используемая для поиска наркотиков.

ПОДРЫВАТЬ – Бежать; убеждать.

ПОДСАДКА – Кража, совершенная путем злоупотребления доверием потерпевшего, который, отлучаясь, оставляет свои вещи под сохранность преступнику, принимая его за честного человека.

ПОДСЕВАЙЛО – Осведомитель; подхалим.

ПОДСЕВАТЬ – Подслушивать; подсматривать.

ПОДСЕЯТЬ – Донести до своих.

ПОДСКАЗЧИК – Лицо, указывающее объект для совершения кражи.

ПОДСКОЧИТЬ НА ПАРЕ – Приехать на такси.

ПОДСНЕЖНИК – Труп, обнаруженный под снегом; ребенок, рожденный от случайной связи.

ПОДСОННИК – Вор, совершающий кражи из квартир по ночам.

ПОДСОС – Отсутствие средств к существованию; проживание на подачках.

ПОДСТАВКА – Посторонний человек, случайно оказавший помощь при совершении преступления.

ПОДСТИЛКА – Женщина легкого поведения.

ПОДТЫРИВАТЬ – Помогать при совершении кражи.

ПОДХВАТИТЬ ФАРУ – Быть осужденным.

ПОДХВОСТ – Помощь при краже или сбыте краденого.

ПОДХОДИТ К ВОДОПОЮ ЗМЕЯ – Поезд приближается к станции назначения.

ПОДШАБИТЬ – Выпросить окурок с анашой.

ПОДЪЕМ НАБРАТЬ – Иметь выигрышные карты.

ПОДЪЕМНИК – Приспособление для вскрытия сейфов.

ПОДЫБАТЬ – Искать что-либо; стремиться к определенной цели; совершить квартирную кражу.

ПОДЫМАЛКИ – Штаны.

ПОЕЗДНИКИ – Картежные шулера, обыгрывающие свои жертвы в поездах.

ПОЕСТЬ ПРОСТОКВАШИ – Совершить побег из мест лишения свободы.

ПОЖАР – Сигнал тревоги; задержание с поличным.

ПОЗВОНИТЬ ХАВИРУ – Выбить окно в квартире.

ПОЗДРАВИТЬ – Нанести неожиданно удар.

ПОЗДРАВИТЬ ДОЖДЕВИКОМ – Ударить камнем.

ПОЗДРАВИТЬ С ДОБРЫМ УТРОМ – Совершить кражу из квартиры ранним утром.

ПОЗОРНИК – Ненадежный человек.

ПОЙЛО – Дешевое вино.

ПОЙМАТЬ ГОРБАТОГО – Остановить такси.
ПОЙМАТЬ КАЙФ – Испытывать удовольствие при действии наркотических веществ; пребывать в приятном настроении.
ПОЙМАТЬ ЛЬВЕНКА – Обокрасть или обмануть богатого человека.
ПОЙМАТЬ ТУЗА – Быть осужденным.
ПОЙТИ В ЗАЛЕТ – Готовиться к преступлению.
ПОЙТИ НА БАЗАР – Совершить карманную кражу.
ПОЙТИ НА МОКРОЕ – Совершить убийство.
ПОЙТИ НА СКОК – Совершить квартирную кражу.
ПОЙТИ ПОХЕХЕКАТЬ – Накуриться анаши.
ПОКАЗУХА – Осмотреть врага; правительственные награды; порядок в ИТУ во время проверки начальством.
ПОКАЗУХУ ЛЕПИТЬ – Хвастаться.
ПОКАЛЕЧИТЬ – Совершить преступление.
ПОКАНАТЬ – Идти.
ПОКАНЯТЬСЯ – Обменяться.
ПОКАЦАТЬ, ПОКНАЦАТЬ – Посмотреть.
ПОКЛЕВАТЬ – Поесть.
ПОКНУТЬ – Обмануть; ударить.
ПОКОЦАННЫЙ – Старый, бывший в употреблении.
ПОКРЫШКА – Головной убор.
ПОКУПАТЬ – Воровать; обманывать.
ПОКУПКА – Кража; обман.
ПОКУПКА ГРУБАЯ – Удачно проведенная, квалифицированная кража.
ПОКУПКА ДАРМОВАЯ – Легкая кража.
ПОКУПКА ЗРЯЧАЯ – Случайная кража.
ПОКУПКА ЛОКШОВАЯ – Неудачная кража.
ПОКУПКУ ВЫКУПИТЬ – Вытащить ценности у постороннего лица, которому в опасной ситуации карманный вор подкладывает их.
ПОЛЕТ – Побег из мест лишения свободы.
ПОЛЗУН – Совершающий кражи в поездах.

- ПОЛИВАТЬ – Оговаривать; рассказывать небылицы; ехать на большой скорости.
- ПОЛИНЯТЬ – Быть задержанным.
- ПОЛИТАНЬ – Подкоп.
- ПОЛИТРУК – Лицо, пьющее политуру вместо вина и водки; опустившийся алкоголик.
- ПОЛНОКРОВНЫЙ – Имеющий при себе много денег.
- ПОЛНОСТЬЮ БЕЗ РАЗМЕНА – Отбыть весь срок наказания.
- ПОЛНЫЙ ГОРЮН – Угрозыск все узнал по делу.
- ПОЛНЯК – Одежда арестованного.
- ПОЛОВИНКА – Кирпич, камень.
- ПОЛОЖНЯК, ПОЛОЖЕНЕЦ – Осужденный, занимающий видное положение среди лиц, отрицательно настроенных по отношению к администрации ИТК.
- ПОЛОМАТЬ ЗУБЫ – Не довести преступление до конца.
- ПОЛОСАТИК – Особо опасный рецидивист.
- ПОЛОСАТЫЙ РЕЖИМ – Колония особого режима.
- ПОЛОСКАТЬ – Обворовывать пьяного.
- ПОЛТИННИКИ – Глаза.
- ПОЛУКРОВКА – Знающий воровской жаргон.
- ПОМОЛИТЬСЯ НА ИКОНУ – Изучить правила внутреннего распорядка в колонии.
- ПОМОЧИТЬ – Наметить объект для квартирной кражи.
- ПОМПА – Обман.
- ПОМЫТЬ ФАРЫ – Порезать глаза лезвием бритвы.
- ПОНЕДЕЛЬНИК – Слабоумный; кувалда.
- ПОНТ – Вымысел, уловка, хитрость.
- ПОНТ БИТЬ – Возмущаться, изображать честного человека с целью отвести подозрения.
- ПОНТ ГОТОВИТЬ – Искать жертву для шулерской игры.
- ПОНТ КРЕПКИЙ – Жертва, не бывшая в переделке у шулеров.
- ПОНТАШКА – Фальсификат наркотика.
- ПОНТОВАТЬ – Избивать, обманывать, создавать толкучку, отвлекать внимание окружающих, притворяться, удивляться.

ПОНТОВЩИКИ – Воры, собирающие мнимым скандалом или дракой толпу зевак, у которых их соучастники совершают карманные кражи.

ПОНТЫ Показушная «крутость».

ПОНТЫ НАВОДИТЬ – Создавать видимость благополучия.

ПОНЮЧИТЬ НА ЦИФРЫ ЗА ДУРЬ – Сторговаться за партию гашиша.

ПОНЯТИЯ – Неписанные нормы поведения и морали в криминальной среде, в том числе нормы внутригрупповых отношений в организованных преступных формированиях.

ПОП – Зам.начальника ИТУ по воспитательной работе.

ПОПАСТЬ В РАЙ – Отбывать наказание за содержание притона наркоманов.

ПОПАСТЬ ЗА ШИРМУ – Отбывать наказание за употребление наркотиков.

ПОПКА – Часовой на вышке.

ПОРОЖНЯК – Ложь, никчемный разговор.

ПОРТАК – Татуировка.

ПОРЧИЛО – Молодой, неопытный вор.

ПОСОЛИТЬ – Порезать.

ПОСТАНОВКА – Сценарий операции («дела»).

ПОТОРОПИТЬСЯ – Напиться допьяна.

ПОХОДУ – Похоже.

ПОЧТА – Сведения об опасности.

ПОШЕВЕЛИТЬ – Избить для острастки.

ПРЕДЪЯВЛЯТЬ – Указать человеку, что он неправ.

ПРЕЛКИ – Носки.

ПРЕСС – Пачка денег.

ПРЕССАНУТЬ – Избить.

ПРИБЛИЖЕННЫЙ – Помощник «старшака».

ПРИВЕСТИ ДЛЯ ПРОДАЖИ – В момент кражи подставить работникам милиции вместо себя и скрыться.

ПРИГЛАСИТЬ ВРАЧА – Избить.

ПРИНЯТЬ ДЕВЯТЬ ГРАММ – Получить исключительную (высшую) меру наказания - расстрел.

ПРИПРАВА – Кастет; инструмент для взлома; нож или колющий предмет; краденое.

ПРИПЛЫЛА РЕКА – Пришел поезд.

ПРИПУХАТЬ – Находиться под арестом; быть в невыгодном положении; попасть в историю.

ПРИСМОЛИТЬ – Прикурить.

ПРИСТАВКА – Обязанность зависимого лица выплачивать деньги через определенные промежутки времени.

ПРИСТЕГНУТЫЙ – Сотрудник милиции, предупреждающий работников торговли, общепита о предстоящей проверке за регулярные подачки.

ПРИСТЯЖЬ – Лица, окружающие «авторитетного вора» и оказывающие ему услуги, за что он ограждает их от притязаний других преступников.

ПРИСЯГА – Белый передник; расписка.

ПРИТАРАБАНИТЬ – Доставить, принести, привезти.

ПРИТАРАНИТЬ – Принести, притащить.

ПРИТЕМНИТЬ – Ударить кулаком по голове, приведя в бессознательное состояние.

ПРИТЕРЕТЬ – Прижать жертву в транспорте для облегчения карманной кражи.

ПРИТКНУТЬ – Убить; устроить временное жилище

ПРИТЫКА (ПРИТЫРКА) – Предмет для прикрытия руки вора во время совершения им кражи.

ПРИХВАТ – Разбой; грабеж; запугивание.

ПРИХВАТ НА БОНХАЙ – Разбойное нападение на большую группу людей.

ПРИХВАТИТЬ – Придушить; брать за горло; ограбить с применением насилия; задержать на месте преступления.

ПРИХЕРИТЬСЯ – Притвориться спящим (пьяным).

ПРИХЛОПНУТЬ – Обмануть; задержать с поличным.

ПРИХОД – Состояние наркотического опьянения; касса; остановка пассажирского транспорта; местожительство главаря; место встречи; перебрасывание в зону ИТК запрещенных предметов через основное ограждение.

ПРИЦЕП – Уголовное преступление, совершенное другим лицом, но взятое на себя обвиняемым, который изобличен в других преступлениях. «Воры в законе» считали, что этим они дают возможность своим собратьям оставаться на свободе. Такое лицо не считалось грузчиком (см.); вещевой мешок; кружка пива, выпиваемая после водки; соучастник по уголовному делу.

ПРИЧАЛ – Общее название притонов или мест укрытия уголовно преступного элемента; место скупки краденого; временное прекращение преступной деятельности.

ПРИЧАЛИТЬСЯ – Попасть в места лишения свободы.

ПРИЧАСТИТЬСЯ – Выпить алкогольный напиток; быть вызванным в оперативную часть ИТК на беседу; быть вызванным (состоя под административным надзором) в профилактическую службу милиции.

ПРИШВАРТОВЫВАТЬСЯ – Прийти, прибыть.

ПРИШИТЬ – Незаслуженно обвинить.

ПРИШИТЬ БОРОДУ – Обмануть.

ПРИШИТЬ ДЕЛО – Незаконно обвинить в совершении преступления.

ПРИШИТЬ К ДЕЛУ – Указать на лицо как на соучастника преступления.

ПРИШИТЬСЯ – Присоединиться.

ПРИШКАНДЫЛЯТЬ – Прийти.

ПРИШМОТИТЬ – Убить; одеть.

ПРИШПИЛИТЬ – Задержать.

ПРИЩЕПКА – Жена; сожительница.

ПРИЩУЧИТЬ – Уличить.

ПРОБА – Пачка новых денег; избивание новичка.

ПРОБИРЕЙ – Мошенник, подделывающий пробы и клейма на фальшивых изделиях.

ПРОБИТЬ – Узнать; избить; приготовить наркотик.

ПРОБИТЬ БАРАБАН – Совершить ночную кражу.

ПРОБИТЬ МАКЛИ – Ввести в заблуждение.

ПРОБКА – Выход через подкоп; тупой, пустой человек.

ПРОБКУ ДЕЛАТЬ – Загораживать от других; теснить толкать со всех сторон и, пользуясь растерянностью попавшей в такое положение жертвы, обкрадывать ее; создавать толчею при посадке в городской транспорт или при выходе из него (приемы карманных воров).

ПРОБЛЕМЫ ЛОМАТЬ – Вести спор на научные темы.

ПРОБУРИТЬСЯ – Проиграться.

ПРОВЕРКА ЗРЕНИЯ – Камерная «игра», в которой новичку предлагают закрыть лицо пиджаком и через вытянутый трубой рукав называть предметы, которые ему покажут. Вместо показа предметов в рукав льют воду.

ПРОВИНТИТЬ – Продать; проиграть.

ПРОВОД – Связной; осведомитель.

ПРОВОД НАТЯНУТЬ – Наладить связь с волей.

ПРОВОЛОКА ТОНКАЯ – Ловкий карманный вор.

ПРОВОЛОЧЬ – Пронести что-то тайком от охраны; изнасиловать группой.

ПРОГЛОТ – Обжора.

ПРОГНАТЬ КОСЯКА – Симулировать психическое заболевание.

ПРОГНАТЬ ФУФЛО (ПОГАНКУ) – Обмануть.

ПРОГОН – Обман сообщника; проезд к месту жительства товарища по местам лишения свободы после совершения преступления.

ПРОГОНЫ ГНАТЬ – Обманывать сообщников.

ПРОГОРЕТЬ – Остаться без денег.

ПРОГУЛКА – Минимальный срок лишения свободы; совершение краж в пригородной зоне.

ПРОДАТЬ КОРЕШЕЙ – Выдать друзей.

ПРОДАТЬ НА БАЛАТ – Продать вещь, не скрывая, что она краденая.

ПРОДАТЬ СВОБОДУ – Попасть в ИТУ за небольшое преступление, чтобы уйти от наказания за более тяжкое.

ПРОЗВОН – Взлом.

ПРОЛИТЬ СЛЕЗУ – Попасться на месте преступления.

ПРОМОКАШКА – Несовершеннолетняя проститутка.
ПРОПУЛИТЬ – Сбыть краденое.
ПРОЩАЙ МОЛОДОСТЬ – Суконные зимние ботинки.
ПРОЮРДОНИТЬ (ПРОЯДОНИТЬ) – Промотать.
ПРУТИКИ – Руки.
ПРЫСКАТЬ – Убегать; смеяться.
ПРЫЩИКИ – Маленькие женские груди.
ПРЯНИК – Юноша.
ПСАРНЯ – Казарма, учебное заведение органов МВД.
ПСАРЬ – Инспектор-кинолог.
ПСИХА – Отмычка для внутреннего замка.
ПСИХАНУТЬ – Умышленно взвинтить себя; симулировать;
запить; закрываться; бояться.
ПСОВ НА ЛАПУ КЛЕИТЬ – Давать взятку работнику милиции.
ПСУЮ В ХОЗОВКУ – Иду в притон.
ПСЫ – Охрана; сотрудники милиции.
ПТЕНЧИК – Паек; порция хлеба.
ПТИЧКА – Самолет; часть инструмента, применяемого для
вскрытия сейфов; гонорей.
ПУГАЛО – Солдат; контролер на вышке.
ПУНТИТЬ – Говорить.
ПУНЦОВКА – Заигрывание воровки со своей жертвой (му-
жчиной) с целью последующего совершения кражи или
ограбления.
ПУНШ – Смесь вина с дурманящим веществом.
ПУПОК – Живот; здание милиции.
ПУРГА – Бессмысленный разговор.
ПУРГУ МЕСТИ (ГНАТЬ) – Обманывать.
ПУСКАТЬ ПЕНКУ – Обманывать; незаслуженно хвалить.
ПУСТИТЬ В ДОСКУ – Ударить ножом.
ПУСТИТЬ КОНЯ – Передать по нитке записку из одной ка-
меры в другую.
ПУСТИТЬ КРАСНЫЕ ПЛАТОЧКИ – Нанести жертве ноже-
вые ранения; сорвать флаг.
ПУСТИТЬ ПАРАШУ – Распространять ложные слухи.

ПУСТИТЬ ПЕТУШКА НА МОКРУХЕ – Совершить поджог с целью скрыть убийство.

ПУСТИТЬ ПОД МОЛОТКИ – Избить.

ПУСТИТЬ ПОД СПЛАВ – Оговорить.

ПУСТИТЬ СКВОЗНЯК – Обмануть.

ПУСТИТЬ ШМЕЛЯ – Залезть в карман за кошельком.

ПУСТО ОДИН – Одноглазый.

ПУСТОЙ – Задержанный карманный вор, успевший до задержания передать соучастнику похищенное.

ПУСТОЙ ЛОХ – Пассажир, намеченный шулером для обыгрывания в карты, но оказавшийся без денег.

ПУТАНА – В иерархии проституток - высший разряд, аристократия. За ними идут «совпроститутки». 3-я категория - «плечевые» - подруги шоферов-дальнобойщиков. К числу самых опустившихся относятся «вокзальные».

ПУТАТЬ – Задерживать.

ПУТЕВКА – Медицинская справка о смерти осужденного; постановление о водворении осужденного в ПКТ.

ПУТЕВКУ ПОЛУЧИТЬ – Умереть в тюремной больнице.

ПУТИК – Тропинка в лесу.

ПУТИНА – Цепочка из драгоценного металла.

ПУТА – Забитый, боязливый человек, обманутый и находящийся в подчинении.

ПУФЕЛЬ – Плохо, плохое.

ПУФИКИ – Несовершеннолетние жертвы развратника.

ПХЕНЬ – Брат, сестра.

ПЫЖИК – Наркоман.

ПЫХВАРА – Базар.

ПЫХНУТЬ – Принимать пищу, курить анашу.

ПЯТЕРНЯ – Краденые вещи.

ПЯТКА (ПЯТОЧКА) – Одна пятая сигареты с анашой («бычок»).

ПЯТЫЙ УГОЛ – Безопасное место при скандале (драке).

ПЯТЬ-ШЕСТЬ – Испуг.

Р

РАБОТАТЬ – Совершать преступления.

РАБОТАТЬ НА МАЛИНУ – Подсыпать жертве в спиртное снотворное, а затем ее обворовывать.

РАЗВОДИТЬ – Вымогать, пытаться получить.

РАЗВОДНОЙ (РАЗВОДЯЩИЙ) – «Говорун» на стрелке.

РАЗМЕНЯТЬ – Убить; расстрелять.

РАЗМЫТЬ – Разрезать.

РАЗНУЗДАТЬ ЗВЯКАЛО – Распустить язык.

РАЗОБЛАЧИТЬ – Раздеть.

РАК – Инструмент для вспарывания сейфов; бык.

РАМКА ПРОСТАЯ – Отмычка.

РАМС – Разговор- «разборка».

РАСПИСКА – Лезвие от безопасной бритвы или небольшой нож; орудие карманного вора.

РАСПИСНОЙ – Человек, у которого много татуировок.

РАССЫПУХА – Кокаин.

РАСТАСОВАТЬСЯ – Разбежаться.

РАСЧУХАТЬСЯ – Понять.

РВАЧ – Вырывающий из рук деньги и вещи.

РВОТКА – Инструмент для вспарывания сейфов или денежных ящиков.

РЕДИСКА – Ненадежный человек; нехороший человек.

РЕЗИДЕНТ – Человек, снабжающий наркотиками.

РЕМАРКИ – Фальшивые деньги.

РЕПА – Голова.

РЕШЕННЫЙ – Лицо, осужденное к лишению свободы.

РЕШЕТКА – Срок лишения свободы; окно камеры; тюрьма, СИЗО; конец, безвыходное положение; групповое избиение; рыболовная сеть.

РЕШКА, РЕШЕТО – Окно камеры; решетка (напр., на окне камеры).

РЕШТАК – Воинский дисциплинарный батальон.

РЖА – Золото.

РЖАВЫЕ, РЖАВЬЕ – Золотые изделия; оружие и боеприпасы, сохранившиеся со времен войны.

РЖАВЫЙ – Рыжий (о человеке), подлый.

РЖАВЫЙ РЕПРОДУКТОР – Рот.

РЖАЧКА – Смех, хохот.

РИГА – Беда, несчастье; рвота.

РИДИК, РАДИК, РЕДИК – Женская сумочка.

РИКИШ – Арест, задержание; суд.

РИКША – Такси; шофер такси; водитель автомототранспорта, осужденный к лишению свободы за совершение аварии с человеческими жертвами.

РИСАНУТЬ – Подозрительно посмотреть; посмотреть исподлобья.

РИСОВАТЬ – Резать, разрезать; смотреть наблюдать; метить игральные карты; запоминать; мазать двери, дверные ручки калом.

РИСОВАТЬ КАДРЫ – Искать половых партнеров.

РИСОВАТЬ КАРТИНКИ – Выдумывать, фантазировать.

РИСОВКА – Крапление игровых карт; опознание.

РИСУНОК – Неискренний человек; жеманный человек; нецензурная надпись на стене, заборе.

РИТУАЛ – Испражнение.

РИХТОВАТЬ – Бить, избивать.

РОГ – Активный заключенный общественник.

РОГАМИ (РОГОМ ПЕРЕТЬ, РОГАМИ (РОГОМ)) УПИРАТЬСЯ – Добросовестно работать; доказывать что-либо; сопротивляться, возмущаться.

РОГАМИ (РОГОМ) ШЕВЕЛИТЬ – Действовать в личных интересах; думать, соображать; вмешиваться в чужие дела.

РОГАТИК, РОГАТНИК – Фраер, выдающий себя за блатного; житель сельской местности.

РОЗОВАЯ – Лесбиянка.

РОЗОЧКА – Сифилитическая язва; женские половые органы.

РОЗОЧКА СВЕТАЯ – Гнойные выделения при заболевании гонореей.

РОЗЫГРЫШ – Действия мошенника при обмане жертвы.

РОКИРОВАТЬСЯ – Избежать участия в совершении преступления; обменяться партнерами при групповом половом сношении; скрыться после совершения преступления; выгораживать себя, указать на другого как на преступника.

РОМАН ТИСКАТЬ – Рассказывать историю.

РОМАШКА – Групповое половое сношение с определенными правилами.

РОМЭНОЗЮС – Еврей, выдающий себя за цыгана.

РОСКОШЬ – Венерическое заболевание; заражение венерическим заболеванием.

РОСОМАХА – Заключение-осведомитель в ИТУ.

РОСПИСЬ – Удар ножом; порез, разрез; испражнение на месте преступления.

РОССЫПЬ – Сумка с набором воровских инструментов; набор воровских инструментов.

РОСЧЕРК – Разбой с применением холодного оружия; согласие с предъявленным обвинением; серия преступлений.

РОТОНДА – Тюрьма; дача; сарай, сеновал.

РОХ – Канал доставки, перепродажи краденого.

РОШ – Бедный, безнадёжный.

РОШГАШАНА – Скромная выпивка в кругу друзей.

РОЯЛИСТ – Человек, снимающий отпечатки пальцев; дерзкий, наглый человек; человек, совершивший убийство на бытовой почве.

РОЯЛЬ – Приспособление (станок) для снятия отпечатков пальцев; процесс снятия отпечатков пальцев.

РТУТЬ – Кислота (смесь азотной и серной кислот), используемая для идентификации золота; опасность.

РУБАНУТЬ – Украсть.

РУБАТЬ – Есть.

РУБАЧ – Казак; сторож; сабля; нож мясника.

РУБАШКА – Смирительная рубашка; собачья или конская упряжь, сбруя; презерватив; автомобильная крышка, колесо.

РУБЕЦ – Половые губы (о женских половых органах).

РУБИКОН – Яд; баллончик с нервно-паралитическим газом; камера смертников; основное ограждение ИТУ.

РУБИЛЬНИК – Длинный, крупный нос.

РУБИТЬ – Снимать (воровать), напр., часы с рук; знать, понимать, разбираться в чем-либо.

РУБИТЬ ПО ШИРМЕ – Совершать карманные кражи.

РУБИТЬ КАПУСТУ – Убегать, скрываться.

РУБИТЬ ФИШКУ – Соображать, понимать.

РУБ ПО КУШУ – Условная фраза, обозначающая, что жертва картежников ничего не понимает, и можно действовать смело; надбавка к проигрышу.

РУГНИК, РУГНЯК – Голова; фуражка; часы с боем.

РУД – Алкогольный напиток, настоянный на табаке.

РУЖЬЕ – Свисток (у заключенного, наблюдающего за порядком в ИТУ).

РУЖЬЯ – Самодельные игральные карты, в которых очки указываются цифрой, а масть - изображением в углу.

РУКАВ – Переулок.

РУКАВИЦА – Лом.

РУКОДЕЛИЕ – Онанизм; связывание жертвы.

РУКОДЕЛЬНИЧАТЬ – Заниматься онанизмом.

РУКОПАШНЫЙ ХЛЮСТ – Драчун; хулиган.

РУКОЯТКА – Кастет.

РУЛЕТКА – Отмычка.

РУЛЕВОЙ – Ответственный за воровскую кассу в ИТУ.

РУЛЬ – Возжак, главарь; шофер; нос.

РУМЯНА – Красное вино; пастила.

РУНДУК – Магазин; склад, хранилище; глупый, недалекий человек; неповоротливый, ленивый человек.

РУПАС – Хлам; плохой, некачественный товар.

РУПИТЬ – Опасаться.

РУПОР – Анальное отверстие.

РУСЛАН – Гомосексуалист.

РУХЛЯДЬ – Пожилой человек.

РУХНУТЬСЯ, РУХНУТЬ – Быть опознанным; быть задержанным с поличным; догадаться, понять.

РУЧКА – Молоток; лопата; гашиш.

РУЧКА-САМОПИСКА – Нож.

РУЧКА-САМОСТРЕЛ – Пистолет.

РУЧКИН – Безрукий.

РУЧНИК – Сотовый телефон; либо план.

РУЧНОЙ – Человек, не представляющий опасности; человек, попавший в зависимость после получения взятки; заключенный, добровольно сотрудничающий с администрацией ИТУ; слабохарактерный человек.

РУЧНЯК – Шанцевый инструмент: лом, кирка, лопата, пила и т.д.; наручные часы; граната.

РЫБА – Патруль; девушка; хитрый человек.

РЫБАК – Вор, совершающий кражи на пляже.

РЫБИЙ КОРМ – Военный моряк.

РЫБИЙ ЯЗЫК – Воровской жаргон; условные жесты.

РЫБКА – Мужской половой член; женщина.

РЫБКУ ЖАРИТЬ – Совершать половой акт.

РЫВОК – Способ грабежа.

РЫГАЛОВКА, РЫГАЛКА – Официозные средства массовой информации; столовая ИТУ; некачественная пища.

РЫГУН – Репродуктор; болтун; человек, не умеющий хранить тайну; лгун; демагог.

РЫЖА, РЫЖАВЬЕ – Золото, золотые изделия.

РЫЖАЛЬ В ПАСТИ – Зубные коронки из желтого металла.

РЫЖАЯ САРА – Золотая монета.

РЫЖАЯ СБРУЯ – Массивная золотая цепь.

РЫЖЕВО – Золото.

РЫЖЕНЬКАЯ, РЫЖИЙ, РЫЖИК – Десятирублевая золотая монета (червонец).

РЫЖИЕ УШИ – Золотые серьги, клипсы.

РЫЖИЙ – Золотой.

РЫЖИЙ ФИКС – Золотой зуб, коронка.

РЫЖИКИ, РЫЖКИ – Золотые монеты; деньги; карманные золотые часы; патроны.

РЫЖУХА – Ювелирный магазин.

РЫЖЬЕ – Золото, золотые изделия.

РЫПАТЬСЯ – Сопротивляться; возмущаться, доказывать.

РЫСЬ – Хитрый человек; опытный умудренный человек.

РЫЧАТЬ НА УНИТАЗ – Блевать.

РЯБУХА – Такси.

РЯБЧИК – Флотская тельняшка.

С

С ДУШКОМ – О человеке: наглый; хитрый.

С ПРИХВАТА – Брать за глотку при грабеже.

С ПРОЗВОНОМ – Со взломом.

САБРИК – Рыжеволосый еврей.

САВКА – Мелкий рыночный вор.

САВОЙКА – Хозяйственная сумка, сетка.

САДИК – Толкотня, скопление народа на остановках городского транспорта или во время посадки в транспорт.

САДОК – Трамвай, автобус, троллейбус; остановка городского транспорта; толкотня, скопление народа на остановках городского транспорта.

САДУН – Сожитель, любовник.

САЗАН – Неопытный вор; богатый человек - жертва преступления; приезжий из провинции.

САЙВА – Место, в котором готовящиеся к побегу из ИТУ заключенные хранят съестные припасы; тайник.

САКАТЬ – Симулировать; бездельничать, филонить.

САКСОН – Финский нож.

САЛАЗКИ – Ноги; ботинки, сандалии.

САЛО – Безвольный, несамостоятельный человек; толстый, ожиревший человек; свинья.

САЛЯМ БИ-БИ – До свидания, прощай; побег из ИТУ.

САМАРКАНД – Коллективная пьянка.

САМБО – Избиение сокамерника.

САМОВАР – Следователь; самогонный аппарат; посуда для приготовления «чифира» (см.).

САМОГОННЫЙ АППАРАТ – Унитаз; умывальник.

САМОРОДОК – Домработница; вор из числа обслуживающего персонала гостиницы.

САМОРУБ – Заключение, сделавший себе «мастырку», напр., отрубивший палец руки; шприц.

САМОСВАЛ – Шприц для инъекции наркотиков; крепкий самогон; совок для уборки мусора.

САМОСУДЫ – Кирзовые сапоги.

САНАТОРИЙ – Больница в ИТУ; психиатрическая больница тюремного типа.

САНДАЛЬ – Сейф; шкаф.

САНЖИРОВАТЬ – Прятать что-либо, проявляя ловкость рук; заниматься онанизмом.

САНТА-ЛЮЧИЯ – Пассивный гомосексуалист.

САПОГ– Киномеханик; неопытный сотрудник милиции; неполный стакан водки; камерная игра, при которой обувь, привязанная к шее (руке, ноге) спящего, ставится ему на грудь. Сброшенная проснувшимся человеком обувь неизбежно причиняет ему боль.

САР – Верх блаженства.

САРАЙ – Кинотеатр, дом культуры; большой автобус; рот.

САРАКОТ– Отец; старик, пожилой человек.

САРАФАННОЕ РАДИО – Источник ложных слухов.

САРКА, САРАНГА – Деньги.

САТАНА – Опытный следователь прокуратуры; женщина, обладающая дурным характером; женщина - начальник режима женского ИТУ.

САТРАП – Начальник ИТУ, обладающий дурным характером; сумасшедший с буйным поведением.

САТЫРГАТЬ – Реализовывать краденое.

САУНА – Притон для узкого круга лиц.

САХАР – Домино.

СБАГРИТЬ – Отдать, продать что-либо; выдать соучастников; украсть.
СБАЗЛАТЬ – Выругаться; сбыть с рук, избавиться.
СБАТОВАТЬ – Связать, скрутить; задержать, арестовать.
СБЕРКАССА – Унитаз; опытная немолодая проститутка.
СБИВКА – Плут, мошенник.
С БИРКОЙ НА ЛЕВОЙ (НОГЕ) – Труп, покойник.
СБИТЬ – Снять; украсть.
СБИТЬ КОТЛЫ – Украсть (снять) наручные часы.
СБЛАТОВАТЬ – Вовлечь; уговорить.
СБЛОЧИТЬ – Снять с жертвы при грабеже носильные вещи, часы, украшения.
СБОУКУ ДВА – Внимание, за тобой следят.
СБОУКУ ТРИ – Осторожно, рядом надзиратель.
СБОНЗИТЬ – Украсть
СБОРЩИК АБИССИНСКОГО НАЛОГА – Рэкетир.
СБРЕДИТЬ – Высказаться необдуманно, проговориться.
СБРОСИТЬ ДАВЛЕНИЕ – Совершить половой акт.
СБРОСИТЬ ХВОСТ – Уйти от погони, слежки.
СБРУЯ – Рубашка; кожаная куртка; портупея.
СБУЗЫКАТЬ – Столкнуть, сбросить.
СВАДЬБА – Судебный процесс, суд.
СВАЙКА, СВЕЙКА – Мужской половой член.
СВАЛЕХАТЬСЯ – Влюбиться.
СВАЛИТЬ – Совершить побег из ИТУ; скрыться; уйти.
СВАЛИТЬСЯ – Укрыться, спрятаться.
СВАЛКА – Кладбище; большая очередь.
СВАРА – Картежная игра.
СВАТАТЬ – Уговаривать на участие в преступлении.
СВЕЖИЙ, СВЕЖАК – Человек, занимающийся сбытом фальшивых денежных купюр; заключенный или арестованный - новичок в камере.
СВЕЗТИ (ТЕЛЕГУ) – Солгать; обвинить, оговорить кого-либо; донести, выдать; наболтать, наговорить.
СВЕКРУХА – Секретный сотрудник.

СВЕРКАЛЬЦЫ (СВЕРКАНЦЫ) – Драгоценности.
СВЕРХУРОЧНИЦА – Замужняя проститутка.
СВЕТИТЬ – Выдавать, доносить.
СВЕТЛАНКА – Умывальник.
СВЕТЛЯЧОК – Бесстрашный.
СВЕТОМУЗЫКА – Удар в лицо.
СВЕТОФОР – Осведомитель.
СВЕТУХ – Шулер, играющий краплеными картами (метки видны только под определенным углом освещения).
СВЕЧКА – Автомат, винтовка, карабин.
СВЕЧКИ – Прожектора, освещающие контрольно-следовые полосы в местах заключения.
СВИГАТЬ – Прогуливаться без дела, слоняться.
СВИНОКОЛ – Нож большого размера.
СВИНОМАТКА – Женщина легкого поведения, бросающая своих детей.
СВИНЧАТКА – Свинцовый наладонник.
СВИСТ – Ложь; слух; способ крапления карт (тупым ножом с торцевой стороны); пустой разговор, болтовня; лгун, болтун.
СВИСТ В КАРМАНЕ – Безденежье.
СВИСТЕТЬ – Лгать; говорить, болтать; доносить.
СВИСТОК – Собака; горло (передняя часть шеи); ложь, слух, лгун; постовой милиционер.
СВИСТУЛЬКА – Девушка легкого поведения.
СВОБОДНОЕ МЕСТО – О возможности совершения хищения при сбыте неучтенной продукции в торговле.
СВОБОДНЫЙ ПРОФСОЮЗ – Компания проституток (гомосексуалистов, бродяг, пьяниц и т.п.).
СВОЕРУЧНЫЙ – Фальшивый паспорт.
СВОРОТИТЬ – Украсть; лишить девственности, совершить половой акт.
СВОЯ – Меченая карта.
СВУГА – Внутренний карман.
СВЯЗАТЬ – Арестовать, задержать.
СГНИТЬ – Поумнеть, набраться опыта.

СГОЛДИТЬ – Убедить, уговорить.

СГОНОШИТЬ – Организовать; убедить, уговорить.

СГРУНТОВАТЬ – Наметить план действия.

СГУМИТЬ – Украсть.

СДАТЬ – Передать; выдать соучастников.

СДАТЬ БАРАХЛО НА БЛАТ – Дешево продать краденое.

СДАТЬ В СТИРКУ – Проиграть в карты.

СДЕЛАТЬ ПО КАЙФУ – Доставить удовольствие (себе или кому-либо).

СДЕЛАТЬ ПРАВИАКУ – Осудить, приговорить кого-либо (напр., на сходе).

СДЕЛАТЬ ПРОВОД – Провести воровскую разведку.

СДЕЛАТЬ РАСХОД – Уступить место (напр., на нарах).

СДЕЛАТЬ ХАТУ – Совершить квартирную кражу.

СДЕЛОВИТЬ НА ПЛЕШЬ – Сделать что-либо хорошо, качественно.

СДИРАТЬ ШЕРСТЬ – Грабить; обирать сокамерников.

СДУТЬ – Украсть; сделать, снять копию.

СЕАНС – Инъекция наркотика; подсматривание за женщинами; рассматривание женских фотографий в ИТУ; рассматривание порнографических картинок, просмотр эротических фильмов.

СЕАНСА НАБИРАТЬСЯ – Получать удовольствие от наблюдения, подсматривания за женщинами (о заключенном в ИТУ); то же от рассматривания порнографических картинок и т.п.

СЕВЕРИК – ИТУ на Крайнем Севере.

СЕВЕРНОЕ СИЯНИЕ – Смесь спирта с шампанским.

СЕВЕРНЫЕ ОЛЕНИ – Народы Севера.

СЕВЕРНЫЙ МЕДВЕДЬ – Смесь спирта с водкой.

СЕВЕРОК – Общественный туалет в ресторане, кафе.

СЕВЕРОК КАДРОВЫЙ – Общественный туалет, в котором встречаются гомосексуалисты или лесбиянки.

СЕВРИТЬ, СЕВЕРИТЬ – Догадываться.

СЕДИНА, СЕДЬЕ – Серебро.

СЕДЛО – Ягодицы, зад; шея.

СЕДМАТЬ – Сидеть.

СЕЙФ МУСОРНЫЙ – Одиночная камера.

СЕКА – Картежная игра; глазок в двери камеры.

СЕКАДРОМ – Тихое место (в сквере, на пустыре) для азартных игр.

СЕКАЖ – Сложенная определенным образом колода игральных карт.

СЕКАНУТЬ – Узнать; выследить, подсмотреть.

СЕКАЧ, СИКАЧ – Секретный сотрудник органов МВД; осведомитель, доносчик; калека.

СЕКИЛИТЬ – Дразнить, раздражать; увиливать.

СЕКИЛЬ – Клитор.

СЕКРИТУТКА – Молодая красивая секретарша.

СЕКСОТ – Секретный сотрудник органов МВД; осведомитель; оперативный сотрудник милиции в штатском.

СЕКСОТКА – Анонимка; донос.

СЕКСУАЛЬНО ОЗАБОЧЕННЫЙ – Человек, осужденный за изнасилование.

СЕЛЕДКА – Галстук.

СЕЛИТЕР – Нахлебник, иждивенец; ребенок.

СЕЛИТРА – Конвоир; хлорная жидкость (в туалете).

СЕЛО – Осужденный из сельской местности; наивный, простодушный человек.

СЕЛ ПЕТУХ НА ХАТУ – О поджоге, пожаре в квартире; о установленном за квартирой наблюдении.

СЕЛЬНИК – Осужденный, отбывающий срок наказания в колонии-поселении.

СЕМАФОР – Осведомитель; человек, стоящий на страже во время совершения преступления; воровская группа, совершающая преступления одним и тем же способом.

СЕМЕН – Оперуполномоченный уголовного розыска; глупый, недалекий человек.

СЕМЕНИТЬ, СЕМЕРИТЬ – Следить, вести наблюдение.

СЕМЕРИКОВАЯ ТОЧКА – Определенное расположение карт в колоде.

СЕМЕРКА – Браунинг; грабеж; коса.

СЕМЕРКИ ПЛЕСТИ – Врать.

СЕМЕЧКИ – Патроны; мелочь (о деньгах); сперма.

СЕМИЛЕР – Металл, похожий на золото; подделка под золото, имитация изделий из золота.

СЕМИЭТАЖНЫЙ – Опытный, пользующийся большим авторитетом пожилой вор; начальник управления места заключения; генеральный прокурор.

СЕМЬ НА ВОСЕМЬ – Грабеж.

СЕНО – Табак; некачественный гашиш; пусто, ничего нет.

СЕРАЯ БАНДА – Милиция; внутренние войска МВД по охране мест заключения.

СЕРАЯ ЛОШАДКА – Работник физического труда; неизвестный человек; человек, которого следует опасаться.

СЕРВАНТ – Мебельный магазин; музей; тумбочка.

СЕРЕГА – Старая истощенная лошадь.

СЕРЕЖКА – Висячий замок; молодой пьяница.

СЕРИАЛ – Сексуальный маньяк-убийца.

СЕРИКИ – Наркотические таблетки; спички.

СЕРМЯГА – Бедный, безденежный человек; мало оплачиваемый работник; заключенный, над которым совершен насильственный акт мужеложства.

СЕРСО – Серебряная монета.

СЕРТЫ, СЕРТИКИ – Сертификаты.

СЕРЫЕ ВОЛКИ – Курсанты школ и училищ МВД.

СЕРЫЕ КОБЫЛКИ (КОБЫЛЫ) – Заключенные-женщины, выполняющие тяжелую физическую работу.

СЕРЫЕ ЛОШАДИ – Заключенные, занятые в ИТУ на тяжелых физических работах; рабочие, крестьяне.

СЕРЫЙ – Человек, впервые осужденный.

СЕСТЬ – Быть задержанным, арестованным; быть осужденным к лишению свободы.

СЕСТЬ НА ИГЛУ – Стать наркоманом; находиться в состоянии наркотического опьянения.

СЕСТЬ НА КРЕСТ – Лечь в больницу ИТУ; получить освобождение от работы по болезни.

СЕСТЬ НА СПИНУ – Жить на иждивении у кого-либо; лечь спать.

СЕСТЬ НА ФОНАРЬ – Ждать; караулить; быть на страже.

СЕСТЬ НА ЯКОРЬ – Быть осужденным на длительный срок лишения свободы.

СЕЧЬ – Следить, подсматривать; подслушивать; караулить; быть на страже; понимать.

СЗАВАРУ – Сгоряча.

СИБРУХА – Старуха.

СИГА – Сигарета.

СИДЕТЬ – Оказаться в неприятном положении.

СИДЕТЬ НА НУЛЕ – Жить в нужде; быть ограбленным.

СИДЕТЬ НА ПАРАШЕ – Быть презируемым, преследуемым (о заключенном).

СИДОР – Мешок с вещами, багаж, ручная кладь; дворник.

СИЛИПНУТЬ – Убить.

СИЛОС – Овощи.

СИМАНИТЬ – Внимательно слушать; запоминать.

СИНЕГЛАЗКА – Автомашина ПМГ.

СИНЯК – Тунеядец, любитель легкой жизни; алкоголик, пьяница

СИНЯЯ ШАПОЧКА – Порвавший с преступным миром.

СИРЕНА – Соблазнительная женщина; женщина, болеющая несколькими венерическими заболеваниями.

СИФА – Сифилис; заключенная, болеющая сифилисом.

СКОКАРЬ – Вор, работающий с ключами.

СКАКАТЬ – Воровать в городском транспорте.

СКАМЕЙКА – Лошадь.

СКАЧОК-САМОРОДОК – Крупный взломщик.

СКАЧОК УЧЕТНЫЙ – Мелкий взломщик.

СКВАЖИНА – Проститутка; внутренний карман.

СКВОРЕШНИК – Рот.
СКИПА – Какая-либо печка.
СКИПИДАРНЫЙ – Вспыльчивый.
СКОВОРОДКА – Летняя танцплощадка, где встречаются воры и проститутки.
СКОК – Кража путем взлома замка.
СКОРПИОНЫ – Дети.
СКОТИТЬ – Доказать.
СКРЕБОК – Нарушение режима в ИТУ
СКРИПКА – Пила для перепиливания наручников.
СКРЕПКИ – Наручники.
СЛАМ – Доля добычи; дружба.
СЛАМ АНТИХРИСТА – Взятка милиции.
СЛАМ НА ВЫРУЧКУ – Взятка участковому.
СЛАМ ФАРАОНА – Взятка сотруднику милиции.
СЛЕДАК – Следователь.
СЛЕПОЙ ЛАНДОН – Невольный соучастник мошенничества, не подозревающий об этом.
СЛИЗАТЬ – Получить удар по лицу.
СЛОВИТЬСЯ – Встретиться.
СЛОН – Специальная отмычка для замка, в который с внутренней стороны вставлен ключ.
СМАЗАТЬ МУШКУ – Ударить по лицу.
СМЕШНОЙ ТАБАК – Гашиш.
СМОТЯЩИЙ – Назначенный авторитетами главный в зоне, бараке, камере
СМЫЧКИ – Руки.
СОБАЧНИК – Тоже, что обезьянник (камера для задержанных в ОВД).
СОВА – Ночной милиционер.
СОЛОНКА – Отделение, для приговоренных к высшей мере наказания.
СОРОКОВАТЬ – Оставлять доесть или докурить.
СОХА – Мелкий воришка.
СОХАТЫЙ – Троллейбус.

СПАЛИТЬ ХАТУ – Разоблачить в совершении преступления.
СПИХИВАТЬ – Наносить ножевые ранения.
СПРАВИЛЫ – Надежные документы.
СПУГНУТЬ ВОРОБЬЯ – Сломать висячий замок.
СРИСОВАТЬ – Запомнить кого-либо.
СРОСТИСЬ – Получиться; встретиться.
ССУЧЕННЫЙ – Доносчик на своих.
СТАВНИ – Веки; ресницы; очки.
СТАРШАК – «Бригадир».
СТАРШИЙ ДВОРНИК – Прокурор.
СТАРЫЙ – Хронический наркоман.
СТАЧКА – Сделка.
СТЕБАТЬ – Драться.
СТЕЛЬКА – Проститутка, женщина легкого поведения.
СТОЛЫПИН – Вагон для перевозки заключенных
СТРАДАЛКА-СКОРОХОД – Неоднократно судимая заключенная.
СТРАНА ДУРАКОВ – Лечебно-трудовой профилакторий для принудительного лечения алкоголиков; психиатрическая больница.
СТРАХОМНЫЙ, СТРАХОЛЮДА – Страшный, жуткий, отвратный.
СТРЕКОЗЫ – Пустой разговор, болтовня.
СТРЕЛА – Сигнал тревоги.
СТРЕЛКА – Встреча для решения спорного вопроса; традиционное место сбора, встреч; свидание.
СТРЕЛКИ ВКЛЮЧИТЬ – Назначить время и место возврата долга (напр., карточного).
СТРЕЛКИ ПЕРЕВЕСТИ – Перенести время и место встречи; свалить вину на другого.
СТРЕЛКИ РАЗВОДИТЬ – Улаживать конфликты, мирить.
СТРЕЛКУ ПРОКОЛОТЬ – Не явиться на встречу в условленном месте.
СТРЕЛОК – Курильщик, выпрашивающий сигареты у других; нищий.

СТРЕЛЯТЬ – Попрошайничать; портить воздух от расстройства желудочно-кишечного тракта.

СТРЕЛЯТЬ ЗЕНКАМИ (ФАРАМИ) – Букв.: бросать быстрые заинтересованные взгляды.

СТРЕЛЯТЬ НА ЯКОРЕ – Попрошайничать, притворяться калекой.

СТРЕЛЯТЬ ПО ПАССАЖИРУ – Попрошайничать.

СТРЕМ – Сторож; опасность.

СТРЕМА, СТРЕМЯ – Сигнал тревоги, подаваемый стоящим на стоящем на стороже при совершении преступления.

СТРЕМИТЬ – Запутывать, угрожать; связывать, лишать свободы; осторожничать, страховаться.

СТРЕМНО – Опасно; необычно, непонятно; страшно.

СТРЕМЩИК – Человек, стоящий на стороже во время совершения преступления.

СТРЕМЯНКА – Конвой.

СТРИГАНУТЬ – Убежать; подсмотреть, подслушать.

СТРИГОН – Шулер, заядлый картежник.

СТРИЖ – Не способный совершать кражи пожилой вор, находящийся на иждивении молодых воров; пожилой человек.

СТРИЖКА ЛОХОВ – Обыгрывание неопытных игроков.

СТРИЧЬ – Подсматривать, подслушивать.

СТРОГАЧ – ИТК строгого режима.

СТРОИТЬ ГЛАЗКИ – О завлекающих действиях пассивных гомосексуалистов, проституток.

СТРОИТЬ КУРУ – Притворяться, делать вид простачка, непонимающего человека.

СТРОПА – Телефон; вена; веревка.

СТРОПИЛА – Тонкие ноги.

СТРОПЫ – Ноги.

СТРОЧИТЬ – Совершать половой акт.

СТРОЧКА – Страстная, чувственная женщина.

СТРУНА – Игла медицинского шприца.

СТРУНЫ – Патроны.

СТРУНЯ – Старик.

СТРУХНУТЬ – Испугаться, струсить.
СТРУХНЯ – Сперма.
СТРЮМ – Наблюдение, слежка.
СТУК – Объявление о розыгрыше банка при игре в очко; окончание срока лишения свободы; донос.
СТУКАЛКИ – Настенные часы с маятником; кулаки.
СТУКАНА – Азартная игра с денежной мелочью.
СТУКАНЦЫ – Настенные часы, будильник.
СТУКАТЬСЯ – Драться; просить что-либо, унижаться.
СТУКАЧ – Осведомитель, доносчик; сторож.
СТУК-БЮРО – Осведомитель; оперативная часть ИТУ.
СТУКНУТЫЙ – Психически ненормальный человек.
СТУП – Слежка.
СТУПЕР – Остро заточенный металлический прут (холодное оружие).
СТУЦИ – Ключи.
СТУЧАТЬ, СТУКАТЬ – Доносить, выдавать.
СТУЧЕВИЛО – Доносчик, осведомитель.
СТУШЕВАТЬ – Прикрыть (напр., во время кражи); замазать, испортить.
СТЫКОВАТЬСЯ – О несовершеннолетнем осужденном-новичке: в соответствии с обычаем драться до первой крови с сокамерником, о новичке судят и по тому, кого он избрал в качестве соперника; встречаться; совершить половой акт; совершить акт мужеложства.
СТЫРИТЬ – Украсть, стянуть.
СТЫРЩИК – Вор.
СТЯГ – Орудие драки (жердь, палка и т.п.); большая палка.
СТЯГИ – Карты
СУББОТНИЧЕК – Коллективная пьянка.
СУБЧИК – Сводник; сутенер.
СУБЧИК-ГОЛУБЧИК – Пассивный гомосексуалист; ненадежный человек.
СУДАК – Народный судья; контролер, охранник.
СУДАК-КИВАЛА – Народный заседатель в суде.

СУДЬБА – Азартная игра; венерическое заболевание.
СУКА – Осведомительница; вор, изменивший воровскому закону, предатель; оскорбление; милиционер.
СУКА БУДУ! – Воровская клятва.
СУКАЛДА – Осведомитель, доносчик.
СУКОНКА – Жена, любовница, сожительница.
СУКОНКИ-СОЛОВЧАНКИ – Суконные штаны заключенного.
СУЛЕЙКА – Водка; куриное мясо (о пище).
СУЛИКО – Акт мужеложства; зондаж анального отверстия больного в санчасти, больнице ИТУ.
СУЛТАН – Генерал МВД; начальник.
СУМАР, СУМАРА, СУМАРЬ – Черный хлеб.
СУМАСШЕДШАЯ – Водка.
СУМАСШЕДШАЯ ВОДА – Этиловый спирт; крепкий самогон.
СУМКА – Тюрьма; ИТУ; камера.
СУНДУК – Человек, не подозревающий, что имеет дело с ворами; военнослужащий сверхсрочной службы; неуклюжий, неповоротливый человек; охранник в ИТУ.
СУСЛИК – Мешочек.
СУХАРИ – Ничего, не беда.
СУШИЛКА – Тюрьма.
СХОДКА – Встреча «авторитетов».
СЧЕТЧИК – Система взимания долгов.
СЫПАТЬ – Доносить.
СЫРОЕЖКА – Ворующий только продукты.
СЫЧ – Следователь.
СЮЖЕТ – Жертва.
СЮРПРИЗ-МИНА – Испражнение на месте преступления.
СЮСЮКАТЬ – Делать побрякушки, потворствовать; блаженствовать, нежиться.
СЯ – Сестра.
СЯБЕР, СЕБЕР – Товарищ, приятель; поделник, соучастник.
СЯВКА – Вор-подросток; начинающий, неопытный вор; молодая проститутка; малолетка, ничтожество
СЯКАТЬСЯ – Сморгаться.

Т

ТАНКИСТ – То же, что боец, бык, гладиатор, атлет.

ТАСКАТЬ ПОВЯЗКУ – Входить в секцию поддержания порядка в ИТУ.

ТАЧКОВАТЬ, ТОЧКОВАТЬ – Брать на заметку проступок человека, чтобы затем, не наказывая его именно за это, шантажировать возможностью обнаружения и наказания.

ТЕРКА – Совещание, подписание контракта.

ТЕРПИЛА – Пострадавший.

ТИМАТЬ – Спать.

ТИХУШНИК – Сотрудник милиции в гражданской одежде при исполнении служебных обязанностей; скрытый стукач, безынициативный стукач или козел, не очень ревностный активист.

ТОРПЕДА – Телохранитель; заключенный, который выполняет вынесенный сходянком смертный приговор в отношении другого заключенного. Нередко торпеда посылается с этой миссией из одного лагеря в другой.

ТОЧКА – Подпольный «магазин» по продаже наркотиков.

ТРЕТЮШКИ КОК – Заварка чая.

ТРУБА – Сотовый телефон.

ТРУБКА – Сотовый телефон.

ТРЮМ, ЗАГРУЗИТЬ В ТРЮМ, ТРЮМАНУТЬ – Водворить в ШИЗО или ПКТ. Выражение возникло, видимо, оттого, что помещения эти довольно часто располагаются в подвалах.

ТУЗ – Моет унитазы на зоне.

ТУМБОЧКА – Пост при входе в барак. По правильным понятиям дежурство у тумбочки считается недопустимым для мужиков и блатных. Согласившийся на такое дежурство автоматически приобретает статус козла. Администрация иногда начинает принуждать к дежурству у тумбочки всех заключенных в порядке очередности. За отказ от такого дежурства заключенный наказывается администрацией.

ТУНДРА – Глупый.

ТУХЛАЯ ВЕНА – Анальное отверстие.

ТУХЛАЯ МАЛИНА – Находящаяся под наблюдением воровская квартира.

ТУХЛЫЙ – Сомнительный, не вызывающий доверия.

у

УБИТЬ ЖИДА – Разбогатеть.

УБОРКА – Похороны.

УГОЛ – Чемодан, корзина.

УДАРИТЬ – Украсть.

УДАРИТЬ ПО РУБЦУ – Изнасиловать.

УДАРЯТЬ ПО ШИРМЕ – Совершать карманные кражи.

УДЕЛАТЬ – Сильно избить; обыграть в карты.

УДИЛЬЩИК – Вор, совершающий кражи из квартир через открытые коня, форточки с помощью удочки.

УДОСТОВЕРЕНИЕ ЛИЧНОСТИ – Пистолет.

УДОЧКА – Приспособление, снасть (аналогичная рыболовной) применяемая для совершения краж из квартир через открытые окна, форточки.

УЖАЛИТЬСЯ – Сделать инъекцию наркотика; зацепиться за колючую проволоку, запутаться в ней.

УЖАРКА – Жилетный карман.

УЗКОЛОВЫЙ – Палач.

УЗЛЯК – Узелок с деньгами.

УЗОР – Синяк от поцелуя.

УИСТИТИ – Щипцы, применяемые для отпираания дверных замков с помощью ключа, находящегося в замочной скважине изнутри.

УЙТИ В НЕЗНАНКУ (НЕСОЗНАНКУ) – Притворяться непонимающим, лгать, запутывать (на допросе).

УЙТИ ВО ЛЬДЫ – Убежать из ИТУ в зимнее время.

УЙТИ ВО МХИ – Убежать из ИТУ в летнее время.

УЙТИ В СТОРОНУ МОРЯ – Убежать, скрыться; эмигрировать; тайно пересечь государственную границу.

УЙТИ ИЗ КОЛЬЦА – Избежать уголовной ответственности за сводничество или содержание притона.

УЙТИ НАЛЕВО – Умереть, погибнуть; быть расстрелянным; прекратить воровать.

УЙТИ ОТ ХОЗЯИНА – Совершить побег из ИТУ; освободиться из ИТУ по окончании срока наказания.

УЙТИ С ШУМОМ – Скрыться с места преступления на виду у свидетелей.

УКА – Смесь молока с водкой.

УКАНАТЬ – Убежать, скрыться; испортить, сломать; измучить; надоесть.

УКАТАТЬ – Обыграть в карты.

УКАТАТЬСЯ – О чрезмерности чего-либо, какого-либо действия (напр., перепить спиртного, обкуриться).

УКЛЕЙСТЕРИТЬ – Склонить на свою сторону.

УКОК – Ящик.

УКОКАТЬ – Убить.

УКОЛА – Молчание.

УКОЛОТЬСЯ – Сделать инъекцию наркотика.

УКОЦАТЬ, УКОСАТЬ – Убить.

УКРОП – Глупый, наивный человек.

УКСУС – Спиртовой лак, политура (суррогат спиртного).

УКСУС, УКРОП, ПОМИДОРЫЧ (презр.) – Заключение как прав., интеллигент, горожанин.

УКУСИТЬ – Оскорбить, обругать; поймать на слове.

УКУТАТЬ – Обыграть в карты.

УЛАДИТЬ – Уговорить, склонить на свою сторону; запутать; обыграть в карты.

УЛЕТЕТЬ – Совершить побег из ИТУ; испытывать состояние наркотического опьянения.

УЛИЧНАЯ РАБОТА – Проституция.

УЛОЖИТЬ – Связать жертву; убить.

УМАЗАТЬ – Выпить спиртное; дать взятку.

УМАТ – Беспорядок; усталость, изнеможение; сильное опьянение.

УМЕРЕТЬ – Замолчать; притаиться.

УМНАЯ МАША – Рядовая работница; наивная, простоватая женщина.

УМНИЦА – Гомосексуалист.

УМНОЖАТЬСЯ – Завтракать в столовой ИТУ.

УМНЫЙ МАМОНТ – Авторитетный начальник ИТУ.

УМНЫЙ ЧУКЧА – Азиат.

УМНЯКА ЗАМАКАРИТЬ – Заважничать, умничать.

УМРИТЬ – Успокоить, усмирить.

УМЫТЬ – Обмануть; избить до крови.

УМЫТЬСЯ – Не дожидаться; быть обманутым.

УНИВЕРСАЛ – Пассивный гомосексуалист-минетчик.

УНИВЕРСАЛКА – Проститутка с высшим образованием.

УНИТАЗ – Рот; мотороллер; трибуна.

УПАСТЬ – Влюбиться; быть униженным; удивиться.

УПАСТЬ НА ХВОСТ – Примазаться к компании.

УПИРАТЬСЯ – Добросовестно работать.

УПЛЕТОВАТЬ – Убежать, скрыться; совершить побег.

УРАБИТЬ – Нанести колотую или резаную рану.

УРАБОТАТЬ – Убить; обыграть в карты; совершить кражу.

УРВАТЬ КЛОК – Совершить неудачную кражу.

УРВАТЬ ПОНТ – Обмануть; получить легкую работу.

УРЛА – Краденая вещь.

УРЛАК – Молодой человек, юноша.

УРНУТЬ – Исчезнуть, скрыться, затеряться.

УРОЖАЙ – Воровская добыча.

УРОКИ ДАВАТЬ – Бездельничать.

УРСА – Ворох, куча чего-либо.

УРСКИЙ – Уголовный розыск.

УРТАМ-ТУРТАМ – Азиат, азиаты.

УРЧИТЬ – Воровать.

УРЮК – Азиат (напр., узбек, киргиз, казах).

УСАДИТЬ – Сфотографировать для уголовного дела.

УСЕЧЬ – Запомнить; понять, сообразить; увидеть.
УСКОРИТЕЛЬ – Этиловый спирт.
УСНУТЬ – Выкупаться (в ванной).
УСОВОРОВАТЬ – Убить.
УСОХНУТЬ – Струсить; замолчать, испугавшись.
УСПОКОИТЬ – Убить.
УТРЕННИК – Дачный вор.
УТЮГ – Подпольный коммерсант
УТЮЖИТЬ – Спекулировать.
УШАТИК – Ребенок
УШЛЕПОК – Неконкретный человек.

Ф

ФАБРИКА – Место, где самодельно изготавливаются наркотические вещества.
ФАЗАН – Китаец; молодой, неопытный вор.
ФАКТОРИЯ – Место сбыта наркотиков.
ФАНЕРА – Грудная клетка.
ФАНЗЫ – Деньги.
ФАРМАЗОН – Мошенник, продающий шлифованное стекло под видом бриллиантов.
ФАРТЫПЕР – Предмет, которым вор-карманник прикрывает руку при краже.
ФАРШ – Деньги (обычно те, что в кармане).
ФАРШМАК – Негодяй.
ФАТЕРА – Квартира, дом.
ФЕНЯ – Жаргон.
ФЕФЕР – Наказание, расправа.
ФИАЛКА – Урна для мусора, мусорное ведро.
ФИГА – Милиционер; оперативный сотрудник милиции.
ФИГАРИСТ – Осведомитель, доносчик.
ФИГАРИТЬ – Разыскивать; вести слежку; курить.

ФИГАРКА – Папироса; папироса, начиненная гашишем.
ФИГАРО – Парикмахер в ИТУ.
ФИГАРЬ – Осведомитель, доносчик.
ФИГУРА – Пистолет; кулак; старшая игральная карта (напр., король, туз).
ФИГУРА ЗАМОРСКАЯ – Двойка (игральная карта).
ФИГУРНОЕ КАТАНИЕ – Половой акт.
ФИГУРЯТЬ – Хвастаться оружием.
ФИДУЦИЯ – Намеченный план (напр., кражи).
ФИЗИК – Ненадежный, чужой по духу человек.
ФИЗИКА, ФИЗИЯ – Лицо.
ФИКА – Женские половые органы.
ФИКС – Золотое кольцо.
ФИКСА – Коронка, вставной зуб (как прав., золотые).
ФИКСАТАЯ БАНДА – Ювелирный магазин.
ФИКСАТЫЙ – Человек со вставными зубами или коронками.
ФИКСТУЛИТЬ – Заноситься, кичиться; хвастаться; заниматься самолюбованием.
ФИЛЕНКА – Воровской инструмент; стена камеры.
ФИЛЕНЬ – Авторитетный заключенный.
ФИЛИН – Надзиратель, контролер следственного изолятора, тюрьмы; милиционер.
ФИЛКИ – Деньги.
ФИЛОН – Симулянт; нищий.
ФИЛОНИТЬ – Попрошайничать.
ФИЛОН ЧИСТЫЙ – Человек, правдоподобно симулирующий психическое заболевание.
ФИЛЫ – Деньги.
ФИЛЬДА – Универсальная (трехзубчатая) отмычка.
ФИЛЬКА – Тумбочка.
ФИЛЬКИ – Мелочь (о деньгах).
ФИЛЬКИНА ГРАМОТА – Правила внутреннего распорядка ИТУ.
ФИМА – Авторитетный заключенный-еврей.
ФИНАГИ – Деньги; финские марки (деньги).
ФИНАЖКИ, ФИНАШКИ – Деньги.

ФИНАЛ – Кошелек, бумажник; нож.
ФИНАЛЫ – Денежные купюры.
ФИНГАЛ – Синяк.
ФИНИШ – О высшей степени какого-либо переживания.
ФИНИШИРОВАТЬ – Умирать; тяжело неизлечимо болеть.
ФИНКА – Летнее кепи с большим козырьком.
ФИНКИ – Финские марки (деньги).
ФИНТИТЬ – Воровать.
ФИНЫ – Денежные купюры.
ФИНЯК – Финский нож.
ФИРМА – Качественная, как прав., импортная вещь.
ФИРМА «СПИ СПОКОЙНО» – Похоронное бюро.
ФИРМЕННАЯ – Проститутка, владеющая иностранными языками.
ФИРМЕННЫЙ – Красивый, добротный; надежный.
ФИГУРА – Пистолет; гомосексуалист.
ФИРШМАК – Опустившийся человек; азиат; северянин.
ФИСТАШКА – Несовершеннолетняя минетчица.
ФИСТАШКИ – Деньги.
ФИСТОН – Еврей.
ФИТИЛЬ – Внушение, взыскание; свеча; высокий, худой человек; ослабевший больной человек.
ФИТЮЛЬКА – Доза наркотика; ничтожество (о человеке).
ФИ-ФУ, ФИФУРНИК – Поджигатель.
ФИ-ФУР – Пожар.
ФИШКИ – Игральные карты; деньги.
ФЛАГ АДМИРАЛА – Смесь коньяка с шампанским.
ФЛАМИНГО – Красивый гомосексуалист.
ФЛАНЕР – Бездельник.
ФЛЕГОН – Глупый.
ФЛЕЙТ – Милиционер, работающий с иностранцами.
ФЛЕЙТА – Оговор, клевета; анальное отверстие.
ФЛЕТ-ХАТА, ФЛЭТ-ХАТА – Притон.
ФЛИКА – Женщина легкого поведения.
ФЛИРТ – Пиджак.

ФЛЮГЕР – Нос; шляпа.

ФОКАТЬ – Выдавать, доносить; стрелять; портить воздух.

ФОКУСНИК – Болтун; приспособленец; мошенник.

ФОЛ – Сумка, саквояж, чемодан.

ФОМА – Глупый, недалекий человек.

ФОМИЧ, ФОМКА, ФОМА ФОМИЧ – Ломик, используемый для взлома замков, запоров.

ФОНАРИСТ – Обманщик, лгун.

ФОНАРЬ – Ложь, обман; запретная тема для разговора; пистолет, револьвер.

ФОНТАН – Рот; неудача; ложь, обман.

ФОРА – Умышленный проигрыш в карты (с целью разжигания азарта у жертвы); договоренность, условие; предупреждение.

ФОРАН – Заключение-доносчик.

ФОРДЫБАЧИТЬ, ФАРДЫБАЧИТЬ, ФОРДЫБОЧИТЬ – Заняться, заноситься; заниматься самолюбованием.

ФОРЕЛЬ – Психически ненормальный человек.

ФОРС – Большая скорость; деньги.

ФОРСУНКА – Нос; рот; анальное отверстие.

ФОРСЫ – Деньги (как прав., в большом количестве); модная обувь.

ФОРТ – Окно, форточка; тюрьма, ИТУ.

ФОРТАЧ – Вор, совершающий квартирные кражи, проникающая в помещения через форточки или окна.

ФОРТИНГИ – Мелочь (о деньгах); нищие.

ФОРТОЧКА – Ширинка; рот; болтун.

ФРАЕР – Человек, не имеющий никакого отношения к блажному миру.

ФУГАС – Жалоба.

ФУРГОН – Фуражка, шапка.

ФУРИК – Одеколон, лекарство для выпивки.

ФУРИЯ – Проститутка.

ФУТЛЯР – Мешок.

ФУФЛУГА, ФУФЛЫГА, ФУФЛЯГА – Ложь; сфабрикованные или подброшенные при обыске компрометирующие человека материалы; нос; синяк.

ФУФЛЫЖНЫЙ – Плохой.

ФУФНОГАТЬ – Вредить, досаждать.

ФУ-ФУ – Поджигатель.

ФУФУЛ – Болтун; анальное отверстие.

ФУФЫРИК – Пистолет.

ФУЦАН – Потерпевший, жертва преступления; осведомитель, доносчик; мужской половой член.

ФУЦЕЛ – Богатый человек.

ФУЦИЙ – Трус; осведомитель, доносчик.

ФЫРГАН – Китаец.

ФЯРИТЬ – Показывать себя с лучшей стороны.

Х

ХАБАК – Гашиш.

ХАБАЛА – Сожительница, любовница.

ХАБАЛКА – Сплетница; драчливая, сварливая женщина.

ХАБАРА – Доля, пай в воровской добыче; взятка; женщина легкого поведения, проститутка.

ХАБАРИК – Окурок; человек небольшого роста.

ХАБЛО – Нахальный человек; начальник режима тюрьмы.

ХАВА – Рот; ноздри; продукты питания; женские половые органы, влагалище.

ХАВАТЬ – Есть; глотать, заглатывать.

ХАВАТЬ ВМЕСТЕ – Во всем делиться с товарищем.

ХАВЕР – Мужчина; любовник.

ХАВЕРКА – Майка.

ХАВИР – Посторонний человек, которому карманный вор в случае опасности подбрасывает краденое.

ХАВИРА, ХАБЕРА – Воровской притон; компания блатных; тайник; квартира, комната.

ХАВКА – Женщина; продукты питания; собака; ничтожество (о человеке).

ХАВЛО – Рот.

ХАВРЫ – Деньги.

ХАВЫРКА – Влагалище.

ХАЕВАТЬ – Шуметь, громко разговаривать; возмущаться, проявлять недовольство.

ХАЗА – Притон; квартира.

ХАЗАР – Заключенный, занимающий в камере главенствующее положение; палач; узда; намордник.

ХАЙ – Крик, шум, возмущение, недовольство; заявление потерпевшего в милицию; кульминационный момент действия наркотика.

ХАЙЛО – Рот; нахальный человек; полное лицо.

ХАЙНУТЬ – Выпить, глотнуть.

ХАЙРАСТЫЙ – Длинноволосый.

ХАК – Слабохарактерный человек.

ХАЛА – Взятка.

ХАЛАБДО – Милиционер.

ХАЛАТ – Шинель; пальто; смиренная рубашка.

ХАЛВА – Гашиш; испражнения.

ХАЛДА – Грубый, дерзкий человек.

ХАЛДЕЙ – Официант; педагог общеобразовательной школы в ИТУ; личный шофер; человек на побегушках.

ХАЛТУРА – Кража из квартиры, в которой находится покойник; похороны.

ХАЛЯВА – Опустившаяся проститутка; удовлетворение потребностей за чужой счет, бесплатно; воровка; девушка, женщина; что-либо легко доступное, необременительное.

ХАЛЯТЬ – Медленно идти, брести.

ХАМ – Заключенный, совершающий кражи продуктов питания у своих; мужской половой член.

ХАМАТЬ – Есть.

ХАМИ – Женские половые органы; мусульманин.
ХАМРИТЬ – Совершать половой акт; ласкать половые органы партнерши (действия активной лесбиянки).
ХАНА – Безвыходное положение, конец; смерть.
ХАНГАЙ – Богатый человек; авторитетный человек.
ХАНДРА – Наркотик; состояние наркотического голода.
ХАНЖИК – Заключенный, торгующий в ИТУ запрещенными предметами.
ХАНЖИСТ – Жадный, скарредный человек.
ХАНИ – Наркотики; наркоманка.
ХАНКА – Политура (суррогат спиртного); спиртное; наркотики.
ХАНОБИ – Гашиш.
ХАНС-МАНС – Ничего особенного, так себе.
ХАНУРИК – Пьяница.
ХАНЫГА – Опустившийся пьяница; бродяга.
ХАНЬ – Китаец; спиртное.
ХАПА – Удача.
ХАПКА – Настой опия.
ХАПОК – Рывок, какое-либо резкое движение; выхватывание чего-либо из рук жертвы, срывание головных уборов и т.п. действия грабителя.
ХАРАКТЕР – Слабое место у партнера по игре в карты.
ХАРАЛ – Место встречи; компания, сборище, собрание.
ХАРАТКА – Завистливая женщина.
ХАРЕ, ХАРЭ – Хватит, достаточно; хорошо, нормально.
ХАРЕВО – Акт мужеложства; половой акт; женщина.
ХАРЕК – Сожительница; проститутка; пассивный гомосексуалист; жертва гомосексуалиста-насильника.
ХАРИТЬ В ТУЗА – Совершать акт мужеложства.
ХАРИУС – Женщина как объект полового сношения.
ХАРКА – Любовница, сожительница.
ХАРТАН – Передача продуктов питания в тюрьму, ИТУ.
ХАРЧИСТ – Нахлебник.
ХАТА – Воровской притон; камера в изоляторе.

ХА-ХА, ХИ-ХИ – Сумасшедший, психически ненормальный человек; психиатрическая экспертиза.

ХВОРЫЙ – Опытный, хитрый.

ХВОСТ – Нераскрытое преступление; преследователь; слежка; дети.

ХВОСТАНУТЬСЯ – Оговорить себя; умереть.

ХВОСТОМ НАКРЫТЬСЯ – Избежать наказания, уйти от ответственности.

ХВОСТОМ ПРОМЕСТИ (ПОМЕСТИ) – Скрыться после совершения преступления; пустить ложный слух.

ХВОСТОМ ШАРКНУТЬ – Умереть.

ХВОСТ (ХВОСТА) ПОДНИМАТЬ – Совершать преступления в одиночку, вопреки воле группы; задираться, злиться; не подчиняться.

ХВОСТ ПРИЩЕМИТЬ – Припутнуть.

ХЕЗАТЬ – Трусить, бояться; испражняться; вилять, выкручиваться.

ХЕЗНИК, ХЕЗАЛЬНИК – Туалет; анальное отверстие.

ХЕМ – Река.

ХЕМА – Дыра; пещера; укрытие.

ХЕР – Неавторитетный человек; мужской половой член.

ХЕРОВО – Плохо, неудачно.

ХИБА – Копия ювелирного изделия; мошенник.

ХИБР, ХИБАР – Крик, шум; скандал.

ХИВРИЧ – Неуживчивый, скандальный человек.

ХИВРО – Тайник для хранения краденого.

ХИЛЯТЬ – Идти, брести; выдавать себя за другого; соответствовать каким-либо требованиям, условиям.

ХИЛЯТЬ ПО СУШЕ – Идти безопасным маршрутом; избегать опасности, риска.

ХИМАНЬ – Ночлег; притон.

ХИМАТЬ – Спать.

ХИМИК – Самогонщик; человек, условно освобожденный или условно досрочно освобожденный из ИТУ, принудите-

льно работающий на предприятии народного хозяйства;
обманщик, лгун; мошенник, аферист.

ХИМИЧИТЬ – Мошенничать.

ХИМЛЯ – Взятка, посредник при даче взятки.

ХИНЖ – Сигнал тревоги, опасности.

ХИПА – Девушка, женщина легкого поведения; проститутка; влагалище; печка.

ХИПАК – Вызывающе одетый человек.

ХИПЕЖ, ХИПИЖ, ХИПИШ – Массовые беспорядки в ИТУ; драка; скандал; крик, шум.

ХИПЕЖИТЬ – Кричать, орать.

ХИПЕЖНЫЙ – Шумный, драчливый, скандальный.

ХИПЕС – Вид мошенничества, при котором женщина завлекает мужчину-жертву на квартиру, где сообщники обворовывают его или, шантажируя, вымогают ценности. Один из сообщников выступает, как правило, в роли оскорбленного мужа, брата и т.п.

ХИППИ – Тунеядец; опустившийся пьяница, наркоман; бродяга, бомж.

ХИППОВАТЬ – Бездельничать; бродяжничать.

ХИППОВЫЙ – Модный; неряшливо одетый.

ХИПП-ПАРАД – Сборище, компания.

ХИРКА – Девушка.

ХИТА – Беда, несчастье; китаец.

ХИТА – Жертва; безнадежно больной человек.

ХИТЛОВЫЙ – Невезучий, неудачный.

ХИТРОЖОПЫЙ, ХИТРОЖОПИСТЫЙ – Осторожный человек; ловчила; приспособленец; лгун, обманщик.

ХЛАМ – Пожилой человек.

ХЛАП – Валет (игральная карта).

ХЛАПАТЬ – Молчать.

ХЛЕБАЛЬНИК, ХЛЕБАЛО – Ложка; рот; женские половые органы, влагалище.

ХЛЕБАТЬ – Проходить по уголовному делу.

ХЛЕБНЫЕ ЛАВОЧКИ – Место, где проститутки ищут клиентов.
ХЛЕБОРЕЗКА, ХЛЕБОБРАНКА – Рот.
ХЛЕБУРНЫЙ – Пьяный.
ХЛЕСТАТЬСЯ – Хвастаться; драться.
ХЛИМ ДЕЛАТЬ – Отправляться на кражу.
ХЛИТЬ, ХЛЫТЬ – Идти.
ХЛО – Заключенный, работающий в хозобслуге ИТУ.
ХЛОБЫСНУТЬ – Выпить спиртное залпом.
ХЛОПАЛКИ – Глаза; уши.
ХЛОПАЛЬНИК – Рот; нос.
ХЛОПАТЬ – Искать материально обеспеченного сожителя, любовника.
ХЛОПЕЦ – Несовершеннолетний преступник.
ХЛОПНУТЬ – Выпить спиртное; ударить; расстрелять.
ХЛОПУШ – Лгун.
ХЛОПУША – Ласковая, хозяйственная женщина.
ХЛУБА – Хлам, мусор; болезнь.
ХЛЫНА – Огнестрельное оружие; пожилая женщина.
ХЛЫНДАТЬ – Бесцельно ходить.
ХЛЫСТ – Пистолет
ХЛЮЗДА – Ненадежный человек; трус.
ХЛЮСТ – Наглый дерзкий человек; незнакомый неизвестный человек.
ХЛЯТЬ – Выдавать себя за простачка, непонимающего.
ХМАРА – Женщина; утро.
ХМЕЛИТЬСЯ – Пить спиртное, пьянствовать.
ХМУРДИТЬ – Болеть; плохо себя чувствовать.
ХМЫРЬ – Мастер на производстве; работник столовой, совершающий кражи продуктов; неуважаемый, неавторитетный человек; ничтожество (о человеке).
ХОББИ – Мужской половой член; обман, ложь.
ХОББИСТ – Лгун; ловец, волокита; мужчина с большим половым членом.

ХОБОТ – Нос; длительный срок лишения свободы; мужской половой член; шея.

ХОВА – Рука; карман; влагалище.

ХОВАТЬ, ХОВЕРИТЬ, ХОВЫРИТЬ – Прятать; хоронить, прятать труп жертвы.

ХОВЫРА, ХОВИРА – Женщина, укрывающая краденое.

ХОВЫРНИК – Вор, утаивший часть у сообщников.

ХОДИК – Постовой милиционер.

ХОДИТЬ – Находиться в бегах (о заключенном или арестованном, совершившем побег); воровать, грабить.

ХОДИТЬ В КОРЕННУЮ – Совершать преступления с сообщником, помощником

ХОДИТЬ НА ДОБРОЕ УТРО – Совершать квартирные кражи в утреннее время через открытые окна, форточки.

ХОДИТЬ НА ОГОНЕК – Совершать квартирные кражи в вечернее время, определяя отсутствие хозяев по отсутствию света в окнах.

ХОДИТЬ НА ОСОБНЯК – Совершать преступления в одиночку.

ХОДИТЬ НА САДИЛОВКУ – Совершать карманные кражи во время посадки людей в общественный транспорт.

ХОДИТЬ НА ЦЫРЛАХ – Пресмыкаться, заискивать.

ХОДИТЬ ПО БРИТВЕ (ЛЕЗВИЮ) – Быть осторожным, недоверчивым.

ХОДИТЬ ПО ВЕРХАМ – Совершать кражи из наружных карманов.

ХОДИТЬ ПО ВТОРЫМ ВИСЯЧИМ – Хвастаться.

ХОДИТЬ ПО МУЗЫКЕ – Говорить на воровском жаргоне; воровать.

ХОДИТЬ ПО ТРУПАМ – Совершать кражи, грабежи, разбои на кладбищах; грабить пьяных.

ХОДИТЬ ПО ШИРМЕ – Совершать карманные кражи.

ХОДКА – Судимость с лишением свободы; татуированный крестик на запястье у основания пальца.

ХОДКА ПЕРВАЯ (ВТОРАЯ, ТРЕТЬЯ и т.д.) – Первая (вторая, третья и т.д.) судимость с лишением свободы.

ХОДОК – Вольнонаемный работник ИТУ, доставляющий за вознаграждение запрещенные предметы заключенным; перевозчик наркотиков.

ХОДЫ, ХОДУЛИ – Ноги.

ХОЗЯИН – Начальник ИТУ, тюрьмы; содержатель притона; главарь воровской группы; тюрьма, изолятор.

ХОЗЯЙКА – Заключенный, занимающийся в ИТУ стиркой белья, приготовлением пищи; швабра; игла медицинского шприца; начальник женского ИТУ.

ХОЗЯЙКА МОХНАТОГО КОТЛОВАНА – Начальник женского ИТУ.

ХОЙ – Тайник.

ХОЛЕРА – Враг, противник; ненадежный человек; грипп, воспаление легких.

ХОЛИТЬ – Совершать половой акт.

ХОЛОДИЛЬНИК – Полная женщина.

ХОЛОДНО – Сигнал: все готово, можно начинать - опасности нет.

ХОЛОП – Помощник, беспрекословный исполнитель; работник физического труда; человек, не имеющий своего мнения; подхалим; трус; человек на побегушках.

ХОМУТ – Обвинение в совершении преступления; срок лишения свободы; швея; применение или угроза применения силы; венерическое заболевание; геморрой.

ХОМУТАТЬ, ХОМУТИТЬ – Присваивать; воровать.

ХОМУТНИК – Убийца-душитель.

ХОМУТНУТЬ – Схватить жертву сзади за горло.

ХОМУТ ПОСАДИТЬ – Заразиться венерическим заболеванием.

ХОМЯК – Сотрудник ИТУ, ведающий снабжением; толстый, малоподвижный человек; бездельник; добродушный, неунывающий человек.

ХОМЯЧОК – Ребенок, одежда которого является объектом кражи; несовершеннолетняя жертва гомосексуалиста-насильника.

ХОНОРИСТ – Ловкий, удачливый вор.
ХОП! – Восклицание, выражающее согласие, одобрение.
ХОРЕК – Грязный, нечистоплотный человек; вор, совершающий кражи домашней птицы.
ХОРИЦА – Женщина легкого поведения, предпочитающая групповые половые сношения; минетчица.
ХОРОВОД – Групповое половое сношение гомосексуалистов; воровская группа.
ХОРОВОДИТЬ – Состоять в преступной группе; совершать преступления группой; руководить.
ХОРОВОДНЫЙ – Член воровской группы.
ХОРОШИТЬ – Льстить, заискивать.
ХОРЬ – Женщина; начальник; мужской половой член.
ХОТИМЧИК, ХОТЕНЧИК – Угорь, прыщ на лице.
ХОТО – Квартира, жилище.
ХОХАНЯ – Любовница; половой акт.
ХОХМА – Фокус; анекдот; ложь; глупость.
ХОХМАЧ – Глупый человек; мошенник.
ХОХОЛЬНИК – Карман.
ХОХОТАЛКА – Рот.
ХРУСТЫ – Деньги
ХРЮКАЛО – Врун.
ХУМАРИТЬ – Принимать наркотики.

Ц

ЦЕНТРОВАЯ – Красивая.
ЦИКАНУТЬ – Позвонить, передать сообщение.
ЦИНК – Сообщение, наводка, слух.
ЦЕНТРЯК – Блатные и их окружение.
ЦВЕТНОЙ – Милиционер, работник правоохранительных органов.

Ч

- ЧАБАН – Начальник отряда в колонии.
ЧАКМА, ЧАКАР – Доносчик.
ЧАЛДОНКА – Колода самодельных карт.
ЧАЛИТЬСЯ – Сидеть на зоне.
ЧАЛКУ ОДЕТЬ – Сесть в тюрьму.
ЧАЛЫЙ – Неоднократно отбывавший наказание в местах лишения свободы.
ЧАРДОВАТЬ – Красть.
ЧАСЫ – Честь, достоинство; срок отбывания наказания.
ЧАСЫ ОСТАНОВИТЬ – Опозорить; убить.
ЧАХАНКА – Девушка, женщина.
ЧАХОТКА – Сотрудник милиции; понос.
ЧАХТЫ – Безвыходное положение; конец; смерть.
ЧВИРЦ – Женщина легкого поведения.
ЧВИРЬ – Водка, самогон.
ЧЕБОКСАР – Чуваш, мордвин.
ЧЕБУРАХНУТЬ – Взорвать; выпить спиртное.
ЧЕБУРАШКА – Несовершеннолетний гомосексуалист; освдомитель.
ЧЕБУРЕК – Кавказец.
ЧЕБУЧАТЬ – Гордиться; задирать нос.
ЧЕВЫЙ – Хороший.
ЧЕГРА – Место хранения краденного.
ЧЕКАЛДА – Глупый, недалекий человек; дверной запор.
ЧЕКАЛДЫКНУТЬ – Выпить спиртное.
ЧЕКАНА – Азартная игра с денежной мелочью.
ЧЕКАНКА – Проститутка.
ЧЕКАНУТЫЙ – Психически ненормальный.
ЧЕКМАРЬ – Неавторитетный, неуважаемый человек.
ЧЕКУШКА – Пистолет, револьвер; печать.
ЧЕЛНОК – Связой с волей из числа вольнонаемных работников ИТУ.
ЧЕЛО – Головной убор.

ЧЕМЕРГЕН, ЧЕМЕРГЕС – Самогон.
ЧЕМОДАН – Угон автотранспорту.
ЧЕНЧ – Обмен (напр., вещами между заключенными).
ЧЕПА – Фуражка, кепка, шапка.
ЧЕПЧИК – Голова; берет.
ЧЕРА – Гашиш.
ЧЕРВОНЕЦ – Десятилетний срок лишения свободы.
ЧЕРВОННЫЙ ВАЛЕТ – Опытный шулер; мошенник.
ЧЕРВОНЦЫ МЕЛКИЕ – Вши; мелочь (о деньгах).
ЧЕРВЯК – Карандаш.
ЧЕРДАК, ЧЕРДАЧОК – Голова, лоб; верхний наружный карман.
ЧЕРЕЗ ЗАДНИЙ ПРОХОД – Неловко, неумело, неправильно; используя связи, по протекции.
ЧЕРЕМУХА – Черный хлеб.
ЧЕРЕМУШНИК – Игра в наперсток.
ЧЕРЕНОК – Раздатчик пищи в столовой ИТУ.
ЧЕРЕНЬ ЗАБРОСИТЬ – Солгать, обмануть.
ЧЕРЕП – Надежное укрытие, пристанище; татуировка, означающая принадлежность к авторитетам; умный.
ЧЕРЕПУШКА – Голова; глиняный кувшин, горшок.
ЧЕРЖАК – Вор-гастролер.
ЧЕРКЕС – Кинжал.
ЧЕРНАЯ ДЫРКА – Негритянка; анальное отверстие.
ЧЕРНАЯ ПОЛЫНЬ – Чай.
ЧЕРНИ, ЧОРНЯ – Опытная воровка-цыганка; камыш.
ЧЕРНИЛА – Объявление о розыске преступника; дешевое низкосортное вино; заявление потерпевшего в правоохранительные органы; донос.
ЧЕРНИЛКА – Школьная тетрадь младших классов.
ЧЕРНОЕ ДЕРЕВО – Май; негр; чай; резиновая милицейская дубинка.
ЧЕРНОСОТНИК – Офицер внутренних войск МВД.
ЧЕРНУХА – Обман, ложь.

ЧЕРНУШКИ, ЧЕРНЯШКИ – Желудочные капли, содержащие опий; черный ход в квартире; ложный слух.

ЧЕРНУШКИН – Человек, занимающийся подделкой документов.

ЧЕРНЫЕ СТИХИ – Лагерный, блатной фольклор.

ЧЕРНЫЕ ЯЙЦА – Негр.

ЧЕРНЫЙ ВОРОН – Автомобиль для перевозки арестованных или заключенных.

ЧЕРНЫЙ ГЛАЗ – Работник таможни; доносчик; провокатор.

ЧЕРНЫЙ МЕСЯЦ – Анальное отверстие.

ЧЕРНЫЙ ЦВЕТОК – Труп заключенного.

ЧЕРНЫШЕВСКИЙ – Черный хлеб.

ЧЕРНЫШЕВСКОГО ХВАТАТЬ – Плохо питаться, голодать.

ЧЕРПАК – Разносчик пищи в ИТУ.

ЧЕРПАНУТЬ – Взять, забрать; украсть.

ЧЕРПУН – Вор; расхититель.

ЧЕРПУНЫ – Часы.

ЧЕРПУШНИК – Лгун, обманщик.

ЧЕРТ – «Лох» (см.).

ЧЕРТИК – Флакон одеколona.

ЧЕРТИЛКА – Карандаш, авторучка, фломастер.

ЧЕРТИТЬ – Наносить ножевые ранения, резать, разрезать; писать.

ЧЕРТОВА РОТА – Уголовный розыск.

ЧЕРТОГОНЧИК – Нательный крестик; амулет.

ЧЕРТОПЛЕШИНА – Удар по затылку, темени.

ЧЕСАЛКА – Женские половые органы.

ЧЕСАТЬ, ЧЕСАТЬ НА НИЗОК – Применять шулерские приемы в картежной игре.

ЧЕСАТЬ ЛОХМАТОГО – Врать без зазрения совести.

ЧЕСАТЬ ПО БЕЗДОРОЖЬЮ – Лгать, обманывать; потерять надежду, отчаяться.

ЧЕСАТЬ РЕПУ – Задуматься, быть озабоченным.

ЧЕСНОК – Удар.

ЧЕСОТКА – Эстрадный артист.

ЧЕХ – Нерасчетливый; неавторитетный; осужденный, бо-
леющий туберкулезом; чеченец, ингуш.
ЧЕХНАР – Чай.
ЧЕХОЛ – Начальник отряда ИТУ; халат; фартук.
ЧЕЧЕТКА – Болтливая женщина.
ЧЕЧИ – Особо опасный преступник.
ЧЕШУЯ – Нижнее белье; кожа (человека); мелочь (о деньгах).
ЧИБАРИК – Окурок.
ЧИБИК – Сорок граммов опия.
ЧИГРАШ – Неопытный картежный игрок; мелкий вориш-
ка; жертва мошенника.
ЧИЖ, ЧИЖИК – Клоп.
ЧИЖОВКА – Камера предварительного заключения.
ЧИКА – Нож.
ЧИКЛУХА – Преступник-рецидивист.
ЧИКТАНУТЬ – Освободить из-под стражи.
ЧИК-ЧИРИКНУТЬ – Совершить половой акт; сделать что-
либо быстро.
ЧИМЧУКУЙ! ЧИМЧИКУЙ! – Уходи, убегай! Скройся!
ЧИКУХА – Печать.
ЧИНАРИК – Окурок.
ЧИНАРЫ – Часы.
ЧИНОВНИК – Уборщик в тюремной камере; окурок.
ЧИНЧИКИ – Туфли.
ЧИН-ЧИНАРЕМ, ЧИН-ЧИНАРЕК – Хорошо, нормально, на-
дежно.
ЧИО-ЧИО-САН – Проститутка-азиатка.
ЧИПОК – Пивная, закусочная.
ЧИРА – Гашиш.
ЧИРИКАТЬ НА РЫБЬЕМ ЯЗЫКЕ – Разговаривать на воров-
ском жаргоне; объясняться жестами.
ЧИРК – Нож небольшого размера.
ЧИРКАЛКИ – Спички; тапочки без задника.
ЧИРКАТЬ – Писать.
ЧИРУХА – Старуха.

ЧИСТАЯ – О женщине, не страдающей венерическим заболеванием.

ЧИСТАЯ БИРКА – Подлинный паспорт; неподдельные, настоящие документы.

ЧИСТАЯ ЖЕРТВА – Невинно, случайно пострадавший человек (потерпевший).

ЧИСТО – Безопасно.

ЧИСТОГАН – Деньги, добытые преступным путем.

ЧИСТОДЕЛ – Удачливый, умелый вор.

ЧИСТЫЕ – Сумма зарплаты после вычета налогов; наличные деньги.

ЧИСТЫЙ – Осужденный, авторитет которого не вызывает сомнения у блатных.

ЧИСТЯК – Белый хлеб; вор-одиночка; аферист.

ЧИТ – Дождь.

ЧИТА – Вертячий человек.

ЧИТАЛЬНИК – Пиджак.

ЧИТАТЬ БОТАНИКУ – Говорить об общеизвестном, убеждать в прописных истинах.

ЧИТЫЙ – Трезвый.

ЧИФИР, ЧИФИРЬ – Крепко заваренный чай.

ЧИФИР-БАК – Посуда для приготовления чифира.

ЧИХНА, ЧИХНАРКА – Чай.

ЧИЧЕРЯКА, ЧИЧИРЯКА – Человек, осужденный за мужеложство; гомосексуалист.

ЧИЧИ, ЧИЧЕН – Глаза.

ЧИЧКА – Глупая, недалекая женщина; шишка на лбу.

ЧЛЕН ПРАВИТЕЛЬСТВА – Мужской половой член.

ЧЛЕНЫ КРУЖКА – Сожители у одной и той же женщины.

ЧМЕН – Азартная игра, заключающаяся в подсчете суммы цифр денежных купюр.

ЧМЕНЬ – Кошелек, бумажник; мошонка; ягодицы.

ЧМО, ЧМОШНИК – Бездельник, лодырь; работник снабжения; морально опустившийся человек.

ЧМЫРЬ – Пьяница; неопрятный человек, ничтожество.

ЧОЙБОЛСАН – Монгол, бурят.
ЧОКАТЬСЯ – Сходить с ума.
ЧОПКА – Заключение, убирающий в камере.
ЧОХОМ – Гурьбой, группой.
ЧУБИК, ЧУБУК – Никудышный; юноша, ничтожество.
ЧУВА, ЧУВИХА – Девушка, молодая женщина; женщина легкого поведения, не связанная с блатными.
ЧУВАК – Мужчина, не имеющий отношения к блатным (см.).
ЧУВАШАЛЕП – Глупый, недалекий человек; чуваш.
ЧУВИХА С СИНКАЧЕМ – Хромая женщина.
ЧУВЫРКА – Любовница, сожительница.
ЧУВЫРЛА, ЧУВЫРЛО – Некрасивая девушка; азиат; глупый, недалекий человек.
ЧУГРЕЙ – Глупый, недалекий человек; ничтожество (о человеке).
ЧУГУН – Карманные часы; кастрюля; армянин.
ЧУГУНКА – Автомашина.
ЧУГУНОК – Глупый, недалекий человек; голова.
ЧУГУН С ЛАПШОЙ – Карманные часы с цепочкой.
ЧУДАК – Головной убор; револьвер; юноша, мужчина.
ЧУДАКОВАТЫЙ – Интеллигентный человек; образованный, умный; добрый.
ЧУДАЧКА – Девушка; уважаемая молодая женщина.
ЧУДИЛО – Водка; человек со странностями.
ЧУДИТЬ – Неумело воровать; совершать кражи без особого успеха; драться, скандалить, вести себя вызывающе.
ЧУЖАК – Потерпевший, жертва преступления; посторонний человек.
ЧУЖЕЖОПНИК – Активный гомосексуалист.
ЧУЖЕСПИННИК – Тунеядец; человек, получающий долю краденого, не участвуя в преступлениях; взяточник.
ЧУЖОЙ ГРУЗ – Наказание за преступление, совершенное другими.
ЧУЖОЙ КАРМАН (ШИРМАН) – Задний карман брюк.
ЧУКАВЫЙ – Смекалистый, умный, сообразительный.
ЧУКАНСТВО – Глупость; драка, хулиганство без повода.

ЧУКЧА – Глупый, недалекий человек; наивный человек, простофиля.

ЧУЛОК – Узкий коридор; помещение.

ЧУМА – Проститутка; кокаин; опустившаяся воровка; бракованная, испорченная вещь.

ЧУМАЗА – Жидкая каша; похлебка без жиров и мяса.

ЧУМАР – Неопрятный опустившийся человек.

ЧУМАРНЫЙ – Глупый, недалекий.

ЧУМИЗА – Китаец.

ЧУМОВАЯ – Женщина с ребенком.

ЧУМОВОЙ – Наркоман, употребляющий кокаин.

ЧУНЬ – Глупый, недалекий человек.

ЧУПА – Притон.

ЧУРАТЬ – Выдавать, доносить.

ЧУРКА – Азиат, кавказец; умственно отсталый человек.

ЧУФА – Чай; женщина-азиатка.

ЧУХА – Шуба.

ЧУХАН – Опустившийся, презируемый заключенный; тупой и грязный.

ЧУХАНУТЬ – Совершить акт мужеложства; совершить кражу у своих; опозорить, совершить насильственные позорящие действия над кем-либо.

ЧУХАРКА – Опустившаяся проститутка; женщина легкого поведения; женщина, бросившая детей.

ЧУХАТЬ – Уходить; убегать, скрываться; быть свидетелем преступления.

ЧУХНАРЬ – Глупый, недалекий человек; неопрятный, грязный человек.

ЧУХНО – Жена; любовница, сожительница.

ЧУЧЕЛО – Сожитель жены или любовницы заключенного; портрет, памятник; охранник на сторожевой вышке.

ЧЭТЭЗЭ (ЧТЗ) – Рабочие ботинки на толстой резиновой подошве.

Ш

ШАБЕР – Нож, заточка, финка.

ШАЙБА – Монета.

ШАЙТАН-ТРУБА – Гранатомет.

ШАЛАВА – Проститутка.

ШАЛОБАН – Голова; удар щелчком по голове.

ШАЛУН – Пожилой ловелас; волокита.

ШАЛФЕЙ – Чай.

ШАЛФЕЙНИК – Чайник, заварочный чайник.

ШАЛЬНОЙ – Случайный соучастник кражи.

ШАЛЯВЫЙ – Неопытный.

ШАМПУР – Мужской половой член; нож с длинным, узким лезвием; длинное шило; обелиск.

ШАН, ШАНА – Гашиш; свет.

ШАНД – Временное убежище, укрытие.

ШАНДАРАХНУТЬ – Неожиданно ударить.

ШАНЕРА – Чай.

ШАНС, ШАНЦ – Общее название шулерских приемов.

ШАНСОВЫЙ – Бойкий; удачливый.

ШАНСОНЕТКА – Слабохарактерный, невезучий человек; участник художественной самодеятельности в ИТУ.

ШАНХАЙ – Притон; хаотично застроенные окраины города, поселка.

ШАНЯТЬ – Курить гашиш.

ШАПИРО – Адвокат; авторитетный еврей.

ШАПОЧНИК, ШАПОШНИК – Вор, совершающий кражи на рынках, в магазинах.

ШАР – Испитой, вываренный чай.

ШАРАБАШКИ – Домино; пиленый сахар.

ШАРАГА, ШАРАШКА – Небольшое учреждение, предприятие; группа воров, расхитителей.

ШАРАС – Гашиш.

ШАРАХНУТЬ – Взорвать; выстрелить.

ШАРАШИТЬ – Пугать грабить.
ШАРГОВАННЫЕ – Краденые (о вещах).
ШАРИК – Солнце; оперативный сотрудник органов МВД.
ШАРМАК – Афера, мошенничество; кража.
ШАРМАНКА – Коловорот, дрель; дармовщинка; кино.
ШАРНИК – Доносчик.
ШАРОБАН – Голова.
ШАРОБЕШКИ – Домино.
ШАРОВНЯ – Бильярдная.
ШАРОВОЙ – Наркоман, употребляющий опий; заключенный-наркоман.
ШАРОВОЙ КЛЕРК – Работник бильярдной.
ШАРОГОН – Профессиональный игрок в бильярд; лгун.
ШАРОНКА – Униформа заключенного.
ШАРОХОД – Пароход.
ШАРПАК – Неопрятный человек.
ШАРПАТЬ – Обирать; шарить, искать.
ШАРХАН – Крупный золотой самородок.
ШАРЫ – Глаза; сигнал тревоги, опасности; глазок в двери.
ШАРЫ КАТАТЬ (КАТИТЬ) – Избивать.
ШАТУН – Винный погребок, пивная; ловелас, волокита; мужской половой член.
ШАФЕР – Народный заседатель в суде.
ШАХА – Человек на побегушках; дама (игральная карта).
ШАХМАН – Место сбора проституток.
ШАХНА – Влагалище.
ШАХРАЙ – Униформа заключенного.
ШАХТЕР – Тяжкое оскорбление у блатных.
ШАХХОД – Подарок с целью подкупа, взятки.
ШАШЛЫК – Мужской половой член.
ШАШЛЫКА – Женщина легкого поведения.
ШАЯМ, ШАЯН – Притон.
ШВАБА – Проститутка.
ШВАБЛЫ – Спички.
ШВАБРА – Неопрятная женщина; проститутка.

ШВАЙ – Воровская группа; взятка.

ШВАЙКА – Стилет.

ШВАНЯЙКА – Старуха, пожилая женщина; опустившаяся женщина.

ШВАРКНУТЬ – Ударить.

ШВАРКНУТЬ НАГЛУХО – Убить.

ШВАРКНУТЬ НА РАСТЯЖКУ – Изнасиловать.

ШВЕДСКАЯ МОДЕЛЬ – Половое сношение женщины с тремя мужчинами.

ШВЕЙНАЯ МАШИНКА – Механическая бритва, используемая для нанесения татуировок.

ШВЕЦ – Вор, совершающий кражи верхней одежды.

ШВЕЦ-ПОХОРОННИК – Вор, проникающий под видом знакомого в дом умершего человека и совершающий кражи верхней одежды во время поминок.

ШВОРИТЬ, ШВОРИТЬСЯ – Совершать половой акт.

ШВЫРКАТЬ – Пить спиртное.

ШВЫРНУТЬ ЛОХА – Совершить мошенничество.

ШВЫРОМ ПАХНЕТ – О негодной вещи, тряпье; об ожидаемой неприятности.

ШЕБУТИТЬ – Шуметь, скандалить; паниковать; суетиться.

ШЕВЕЛИТЬ КОЛЕСАМИ – Думать; бежать, убегать, скрываться.

ШЕВЕЛИТЬ УШАМИ – Думать, размышлять; вспоминать; запоминать.

ШЕДЕВРАЛЬНЫЙ – Отличный, хороший; красивый.

ШЕЙНЫЙ ПЛАСТЫРЬ – Удар по шее.

ШЕКЕЛЬ – Рубль; чемодан; клитор; житель Израиля.

ШЕЛЕСТЕТЬ – Разговаривать; говорить лишнее.

ШЕЛЕСТИТЬ – Смотреть, наблюдать; расплачиваться (о деньгах).

ШЕЛУПЕНЬ, ШЕЛЕПЕНЬ – Мелкий вор; крохобор; любитель выпить за чужой счет; ничтожество (о человеке).

ШЕЛУХА – Бриллианты.

ШЕЛЬМА – Сварливая женщина; шинель; осведомительница; подхалимка; мелкая воровка.

ШЕМЕНТОМ, ШОМЕНТОМ – Очень быстро, без задержки, моментально.

ШЕМЕГА – Носовой платок.

ШЕПЕРКА – Шестерка (игральная карта).

ШЕПИЛО – Врач, доктор.

ШЕПТУН – Осведомитель, доносчик.

ШЕРЕХНУТЬСЯ – Спихватиться; заподозрить.

ШЕРСТИТЬ – Производить осмотр, проверку; обыскивать; отнимать, грабить.

ШЕРСТЯНАЯ КРАЖА – Изнасилование.

ШЕРСТЯНОЙ – Ненадежный, подозрительный; осведомитель, доносчик; отрицала в ИТУ.

ШЕРСТЯНОЙ ВОР – Насильник.

ШЕРУДИТЬ – Воровать; наводить порядок, дисциплину; делать что-либо.

ШЕРШАВЫЙ – Мужской половой член.

ШЕСТАК – Осведомитель, наводчик.

ШЕСТЕРИТЬ – Подхалимничать; прислуживать.

ШЕСТЕРКА – Человек, прислуживающий вора́м; официант; рядовой работник; окурок.

ШЕСТЕРКА НА ПОДЪЕМ – Шулер, инсценирующий проигрыш в картежной игре.

ШЕСТЬ! – Сигнал тревоги, опасности.

ШЕФ – Руководитель секции внутреннего распорядка в ИТУ; начальник ИТУ; главарь воровской группы.

ШЕЮ СТАВИТЬ – Рисковать.

ШИБАРТА – Дерзость; смелость, отвага.

ШИБЗДИК, ШИБЗИК – Человек небольшого роста.

ШИВА – Веселый, добродушный азиат; вода.

ШИВАНУТЬ – Застрелить.

ШИГАЧ – Карманный вор.

ШИДА – Шелк; материя в рулонах.

ШИЗИК – Психически ненормальный человек.

ШИЗЫ, ШУЗЫ – Ботинки, туфли.
ШИКИЦА, ШКИЦА – Несовершеннолетняя проститутка.
ШИЛГ – Долг.
ШИЛО – Спирт; долото; игла медицинского шприца.
ШИЛОМ БРИТЫЙ – Колхозник; нищий; человек со следами оспы на лице.
ШИЛОХВОСТКА – Ненадежная женщина.
ШИМА – Карман.
ШИМБАЛА – Мелкий воришка.
ШИМНАТА – Комната; дом.
ШИМХАНЧИК – Вор, совершающий кражи у пьяных, заманивая их к себе на квартиру.
ШИНЫ – Обувь.
ШИП – Пароход.
ШИПАРЬ – Девушка; осведомитель, доносчик.
ШИПАЧОК – Девушка; махорка.
ШИПЕР – Вор, совершающий кражи из прихожих.
ШИПЕТЬ – Разговаривать.
ШИПКА – Шипучее вино; брага.
ШИПУН – Самовар; о желудочно-кишечных газах.
ШИРА – Медицинский шприц.
ШИРАКЕША – Морфинист; наркоман.
ШИРЕВО – Наркотики, вводимые внутривенно.
ШИРЕВОЙ, ШИРОВОЙ – Наркоман.
ШИРИНА – Карман.
ШИРИНКА – Рот.
ШИРКА – Медицинский шприц; инъекция наркотика.
ШИРМАН, ШИРМАЧ, ШИРМУШНИК – Карманный вор; помощник карманного вора.
ШИРОКОФОРМАТНАЯ – Женщина с широкими полными бедрами.
ШИРШИ – Игральные карты.
ШИРЯЛОВКА – Инъекция наркотика.
ШИРЯЛЬЩИК – Наркоман.
ШИРЯТЬ, ШИРЯТЬСЯ – Делать инъекцию наркотика.

ШИТЬ – Идти, бежать; стрелять; бродяжничать.
ШИТЬ ДЕЛО – Незаконно обвинять в совершении преступления.
ШИТЬСЯ – Приставать, привязываться; присоединяться; совершать половой акт; выдавать себя за другого.
ШИФЕРНУТЬСЯ – Убежать, скрыться.
ШИХАН – Холм, бугор; отравы, яд; фурункул.
ШИШКА – Мужской половой член; кошелек, бумажник.
ШИШЛЯТЬ – Читать.
ШКАНДЫБАТЬ – Идти, прихрамывая; медленно идти.
ШКАП – Телевизор; рослый, сильный мужчина; женские бедра, ягодицы.
ШКАПА – Дородная женщина; лошадь.
ШКАПУН – Слежка, наблюдение.
ШКАРНЯК, ШКАРНИК – Брючный карман.
ШКАРЫ, ШКАРЕНКИ, ШКАРЯТА, ШКЕРЫ – Брюки.
ШКВОРКА, ШКВАРКА – Проститутка, женщина легкого поведения; любовница, сожительница.
ШКЕК – Мошенничество.
ШКЕНТЫЛО – Скамейка.
ШКЕРОВОЙ – Брючный карман.
ШКЕТ – Человек небольшого роста; вор-подросток.
ШКЕТОЧКА – Девочка; рубашка.
ШКИЛЕТ – Худой, изможденный человек; больной.
ШКИЛЬ – Иностранная монета.
ШКИЛЯ – Худой, изможденный человек.
ШКИРКА – Шкурка животного; спичка.
ШКИРЛЯ, ШКИРЛА – Любовница, сожительница.
ШКИТЫРЬ – Незнакомый человек.
ШКИФТ, ШНИФТ – Глаз; окно.
ШКИЦНУРИК – Молодой гомосексуалист.
ШКОДНИК – Заключенный, унижающий физически слабых заключенных; совершающий мелкие кражи у своих.
ШКОНКА, ШКОНЦЫ – Кровать; нары; постель.
ШКОС – Предложение совместно совершить кражу.

ШКРАБ – Учитель общеобразовательной школы в ИТУ; жадный человек; эгоист; очень осторожный человек.

ШКРАБЫ – Сапоги.

ШКРЯБАЛО – Лезвие бритвы.

ШКУРА – Ненадежная женщина; женщина легкого поведения, проститутка; верхняя одежда.

ШКУРКА – Записка; пустая бутылка; краденое; женщина легкого поведения, проститутка.

ШЛАК – Погибший, умерший заключенный; слабый, некачественный наркотик; испражнения; умственно и физически неполноценные дети наркоманов, алкоголиков.

ШЛАКООТВАЛ – Кладбище в ИТУ.

ШЛАНБОЙ – Психически ненормальный человек; разбавленное спиртное.

ШЛАНГ – Умственно отсталый человек; лентяй, сачек, филон.

ШЛАНГИ – Белье, вывешенное для просушки.

ШЛАНГОВАТЬ – Увиливать от работы.

ШЛЕЙФОВАТЬ, ШЛИФОВАТЬ – Стартонуть на машине с дымом из под колес.

ШЛЁНКА – Миска.

ШЛЕПАЛО – Болтун; язык; лгун; разиня.

ШЛЕПАТЬ – Говорить, разговаривать.

ШЛЕПКА – Расстрел.

ШЛЕП-НОГА – Хромой.

ШЛЕПНУТЬ – Украсть.

ШЛЕПНУТЬ ВЕРХНЕЙ ГУБКОЙ – Сболтнуть лишнего, поговориться, необдуманно высказаться.

ШЛИПИТЬ – Играть в карты.

ШЛИФ – Окно; форточка.

ШЛИФНЯ – Подхалим; подхалимаж.

ШЛИФОВАТЬ – Уговаривать; ласкать женщину, поглаживая; обучать неопытного вора; поучать.

ШЛИФОВАТЬСЯ – Входить в доверие.

ШЛИФОВАТЬ УШИ – Лгать, обманывать.

ШЛИФОВКА – Избиение; подхалимаж, заискивание.

ШЛИФТ – Окно.

ШЛЫНДАТЬ, ШЛЫНДИТЬ – Бродить, бесцельно ходить; мешать, путаться под ногами.

ШЛЮЗЫ, ШЛЮЦЫ – Набор ключей.

ШЛЮМКА – Каска; миска, тарелка, котелок.

ШЛЮНДРА, ШЛЕНДРА – Неопрятный, грязный человек.

ШЛЮП – Обыск; брод на реке.

ШЛЮПКА – Проститутка; чашка.

ШЛЮХА – Грязь.

ШЛЯГУ ТОЛКАТЬ – Лгать, обманывать; льстить.

ШЛЯМАТЬ – Спать.

ШЛЯМБУР – Мужской половой член; короткий ломик.

ШМАГА – Нищий; опустившийся интеллигент; алкоголик; газета; бумага.

ШМАЙСЕР – Мужской половой член; пистолет; посредник в приобретении оружия, боеприпасов.

ШМАЙСЕР-БОЕВИК – Вооруженный грабитель.

ШМАКАТЬ – Производить обыск; искать, разыскивать; чавкать при еде.

ШМАКОДЯВКА – Девочка-подросток; комнатная собачка.

ШМАКОДЯВКА МОРОЗОВА – Девочка-доносица.

ШМАЛИТЬ – Курить.

ШМАЛЬ – Гашиш; пистолет; махорка, табак.

ШМАЛЬНУТЬ – Совершить побег из ИТУ; убить, застрелить, расстрелять.

ШМАЛЬНУТЬ НА СТОП – Сделать предупредительный выстрел.

ШМАЛЯТЬ – Стрелять.

ШМАРА – Женщина (обычно некрасивая); проститутка, женщина легкого поведения; любовница, сожительница.

ШМАРДОХАТЬ – Шмыгать носом; высматривать; избивать; вмешиваться в чужие дела.

ШМАРОВОЗ – Любовник; мужчина, живущий на иждивении женщины; ловелас, волокита; сутенер.

ШМАРОВОЙ – Наркоман; курильщик гашиша.

ШМАРОГОН – Бездельник, филон; сутенер, сводник.
ШМЕЛИ – Патроны для малокалиберного оружия; деньги.
ШМЕЛЬ – Кошелек; неудачная карманная кража; приспособление для вскрытия сейфов.
ШМЕЛЬЦЕР – Наводчик.
ШМЕН – Картежная игра.
ШМИРА – Военизированная охрана.
ШМОН, ШМОНТ, ШМОНКА – Обыск.
ШМОНАТЬСЯ – Бесцельно бродить; искать, разыскивать.
ШМОНЬКА – Проститутка; женские половые органы.
ШМОНЬКИН КОМИТЕТ – Сборище проституток.
ШМОТКИН – Кладовщик вещевого склада ИТУ; скупщик краденого.
ШМОТЬЕ, ШМУТЬЕ – Вещи, одежда.
ШМОХА – Женщина легкого поведения; деревенская женщина.
ШМОЧКА – Тарелка, миска.
ШМУКА – Старая, поношенная одежда; кошелек.
ШМУЛЬ – Еврей.
ШМУР – Труп.
ШМУРИК – Подросток.
ШМУРЫГАТЬ – Смотреть; нюхать.
ШМЫГАТЬ – Сделать инъекцию наркотика.
ШМЫРНИК, ШМИРНИК, ШМЫРЬ – Контролер в ИТУ; сторож; работник, стрелок ВОХР.
ШМЫТ – Молодой, неопытный вор.
ШНАЙДЕРЛИНГ – Нож; штык.
ШНЕР – Лом.
ШНЕРВОР, ШНЕЕРВОР – Мошенник, сбывающий фальшивые драгоценности.
ШНИПАРЬ, ШНЫПАРЬ, ШНОПЫРЬ – Вор-взломщик.
ШНИФ – Взлом, кража; нос.
ШНИФЕР – Вор-взломщик.
ШНИФТЫ – Глаза.
ШНОБЕЛЬ – Нос; длинный крупный нос.
ШНУРКОВАТЬ – Подхалимничать, прислуживать.

- ШНУРКОВАТЬСЯ – Не выделяться, держаться незаметно.
- ШНУРОК – Работник физического труда; подросток, прислуживающий вора; батон колбасы.
- ШНЫРЬ – Заключенный-дневальный в бараке ИТУ; доносчик, осведомитель; уборщик по камере, «шестерка»; сторож.
- ШНЯГА – Подтасовка карт; обман; что-то непонятное; мужской половой член.
- ШОБЛА – Группа заключенных-отрицал, состоящая, как прав., из неавторитетных воров, хулиганов и т.д.).
- ШОБОЛДА – Проститутка
- ШОБОНЫ – Поношенная одежда, обувь (обноски).
- ШОКАТЬ – Покрикивать; отбирать; вырывать.
- ШОКОЛАДНАЯ ДЫРКА – Анальное отверстие; пассивный гомосексуалист.
- ШОКОЛАДНОЕ ПЯТНЫШКО – Анальное отверстие.
- ШОН – Вор-одиночка.
- ШОП – Кража денег или продуктов с магазинных, рыночных прилавков.
- ШОПА – Сарай, склад.
- ШОПАТЬ – Красть, тащить; вырывать; выхватывать.
- ШОР – Соль.
- ШОРКНУТЬСЯ – Употребить наркотик.
- ШОРОХ – Суматоха, шум, скандал.
- ШОРЫ – Угрозы.
- ШОФЕРСКАЯ БИКСА – Проститутка, промышляющая с помощником-таксистом.
- ШОХА – Доносчик; человек на побегушках; влагалище; шестерка (игральная карта).
- ШПАГА – Вилка; трость; длинное шило.
- ШПАГЕТЫ – Глисты; макароны.
- ШПАГИ – Игральные карты.
- ШПАК – Штатский человек; фраер.
- ШПАКЛЕВКА – Каша в столовой ИТУ.
- ШПАЛЕР – Пистолет.
- ШПАЛИТЬ – Стрелять.

ШПАН – Опустившийся заключенный; заключенный-доносчик.
ШПАНЮК – Мелкий вор; хулиган.
ШПАРГАЛКА – Справка об освобождении из ИТУ; документ; плакат, лозунг в ИТУ.
ШПАРИТЬ – Совершить половой акт.
ШПАЙКА, ШПЕЙКА – Револьвер, пистолет.
ШПЕНДРИК – Человек небольшого роста; ребенок.
ШПЕРЦ – Приспособление для взлома замков.
ШПИГАТЬ – Играть в карты; делать инъекцию наркотика.
ШПИДАГУЗ – Пассивный гомосексуалист.
ШПИЛЕВКА – Игра в карты.
ШПИЛЕР – Картежный игрок; отвертка; шило.
ШПИЛИСТ – Опытный картежный игрок.
ШПИЛИТЬ – Играть в карты; работать; нюхать кокаин.
ШПИЛИТЬ БАЛАНЫ – Работать на лесозаготовке в ИТУ.
ШПИЛИТЬ НА СЧАСТЬЕ – Играть в карты без шулерских приемов.
ШПИНГАЛЕТ, ШПЛИНТ – Человек небольшого роста.
ШПОКНУТЬ – Совершить половой акт; изнасиловать; застрелить.
ШПОН – Выпивка в узком кругу; железный прут, гвоздь.
ШПОНИТЬ ОЧКО – Совершать акт мужеложства.
ШПОРА – Игла для нанесения татуировки.
ШПОРЫ – Обувь; презерватив нестандартной формы.
ШПРЕХАНУТЬ – Донести; подсказать; высказаться.
ШПРИЦ – Ружье.
ШРАПНЕЛЬ – Перловая каша.
ШТАКЕТ – Папироса, начиненная наркотиком.
ШТАЛЕР – Пистолет, револьвер.
ШТАМПОВАТЬ – Бить, избивать.
ШТЕВКА – Еда, продукты питания.
ШТЕВКАТЬ, ШТЕФКАТЬ – Есть.
ШТИМИК – Честный человек.
ШТИТКА – Шестерка (игральная карта).

ШТИФИТЬ, ШТИФТИТЬ – Совершать кражи через окна.
ШТИФТЫ – Часы; глаза.
ШТОПАНИЙ – Человек со шрамами на теле.
ШТОПАРЬ – Грабитель; стакан, кружка.
ШТОПАТЬ – Брать, отнимать.
ШТОПОРИЛО – Вооруженный грабитель.
ШТОФ – Кружка; свинцовая бита (холодное оружие).
ШТРАФНИК – Заключение, водворенный в карцер.
ШТРАФОВАТЬ – Ловить на слове.
ШТРАХНУТЬ – Предупредить, предостеречь.
ШТРИХ, ШТРИК – Отец; старик, пожилой человек.
ШТРИХОВАТЬ – Резать, разрезать.
ШТРУНДЯ – Медсестра.
ШТРУНЯ, ШТРУХА – Мать; старушка.
ШТУКАТУРИТЬ – Облизывать посуду в столовой ИТУ.
ШТУРМОВАТЬ – Грабить, воровать.
ШТУРМОВИК – Вооруженный грабитель.
ШТУЦЕР – Мужской половой член.
ШТУЦЕРИТЬ – Стимулировать психическое заболевание.
ШТЫК – Место встречи; колено; охранник, конвоир.
ШТЫМП КУМОВСКОЙ – Доносчик, осведомитель.
ШТЫМПОВАТЫЙ – Наивный, доверчивый.
ШТЫМПОР – Человек - предполагаемый объект грабежа.
ШТЫРЬ – Сторож.
ШТЫФ, ШТЫФТ – Вещь.
ШУБА – Богатый, хорошо одетый человек; сигнал тревоги, опасности; защита, покровительство; специальная шероховатая отделка стен камеры; милиционер.
ШУЛАНДИТЬ, ШУЛУНДИТЬ – Кидаться камнями.
ШУЛЕРСКАЯ МЕЛЬНИЦА – Игорный притон.
ШУЛЬЦ – Рядовой работник; ненадежный, не вызывающий доверия человек.
ШУЛЯЙКА – Женщина легкого поведения.
ШУЛЯТА – Мужские яички.

ШУМ – Разговор; лес; духовой оркестр; сено, солома; коллективная драка.
ШУМАГИ – Денежные купюры.
ШУМАРА – Заключение, воруемый у своих.
ШУНДИРНУТЬ – Ударить.
ШУР – Вор; товар.
ШУРА – Воровка.
ШУРАНУТЬ, ШУРНУТЬ – Выгнать, изгнать; выбросить.
ШУРЕБУРЕ (ШУРУМ-БУРУМ) – Скрытые, тайные действия; суета, суматоха.
ШУРИК – Психически ненормальный человек; пассивный гомосексуалист.
ШУРИН – Пассивный гомосексуалист.
ШУРОВАТЬ – Добросовестно работать в ИТУ; делать что-либо; искать.
ШУРОВАТЬСЯ, ШУРЯТЬСЯ – Беспокоиться, настораживаться.
ШУРУХНУТЬ – Ударить, упасть.
ШУРША – Любовница; кровать; нары; место, в котором заключенные тайно употребляют чифир, спиртное, наркотики.
ШУРШАНКА – Сено, солома; плащ или куртка из синтетического материала.
ШУРШАТЬ – Незаметно подкрадываться, подбираться; говорить шепотом; совершать неподготовленные (как прав., неудачные кражи); убежать, скрываться.
ШУРЫ-МУРЫ – Тайник в обуви.
ШУРЬЕ – Краденые вещи.
ШУСТРИТЬ – Воровать по мелочи.
ШУСТРЯК – Сборщик денег для «общака».
ШУСТЫРНЫЙ – Сухой; пустой.
ШУТВИС, ШИТВИС – Небольшая преступная группа.
ШУТИЛЬНИК – Холодное оружие; кастет, кистень, свинцовая бита; мужской половой член большого размера.
ШУТКА – Садистское развлечение в ИТУ (напр.: облить спящего бензином и поджечь; в стул незаметно вбить иглу; незаметно для портного или сапожника в мастерской ИТУ

накалить на огне наперсток; в графин с водой налить кислоты и т.п.).

ШУТКОВАТЬ – Совершать половой акт.

ШУХАРИТЬ – Скандальить; выдавать, доносить.

ШУХАРНО, ШУХЕРНО – Опасно.

ШУХАРНОЙ, ШУХЕРНОЙ – Вспыльчивый; беспокойный; ненадежный; известный, рассекреченный.

ШУХАРНУТЬСЯ – Обнаружить себя.

ШУХЕР – Сигнал тревоги, опасности; волнение, смятение; тревога, крик, шум.

ШУХЕРЩИК – Человек, стоящий на страже во время совершения преступления.

ШУША – Карманная кража.

ШУШАРИТЬ – Подслушивать; воровать по мелочи у заключенных.

ШУШВАЛЬ – Мелочь (о деньгах).

ШУШЕРА, ШУШАРА, ШУШОРА – Отрицательно настроенная к режиму содержания группировка заключенных, состоящая, как прав., из мелких воров, хулиганов, насильников; презируемые, преследуемые заключенные.

ШУШЕРИТЬ – Подслушивать.

ШУШПАН – Удачливый человек; бездельник, тунеядец.

ШУ-ШУ – Разговор с глазу на глаз.

ШУ-ШУ-ШУ – Донос в милицию или в оперчасть ИТУ.

ШХЕРА – Наружный карман; место укрытия, прибежище.

ШХЕРЫ – Нары; угольный склад; курьер.

ШУНТ – Карта, имеющая преимущественное значение в картежной игре.

Щ

ЩАБНЫЙ – Больной, слабый, хилый.

ЩЕБЕНКА – Сухари; соль.

ЩЕЙКА – Служебно-розыскная собака.

ЩЕКОТАТЬ – Ощупывать карманы жертвы.
ЩЕКОТАТЬСЯ – Чувствуя попытку карманной кражи, пытаться противодействовать этому (о жертве); чесать спину об угол, косяк двери.
ЩЕКОТИТЬСЯ – Насторожиться, забеспокоиться (о жертве карманного вора).
ЩЕКОТНО – Опасно.
ЩЕКОТНУТЬ – Вспугнуть жертву во время карманной кражи.
ЩЕКОТУНЧИК – Мужской половой член небольшого размера.
ЩЕЛКА – Девушка.
ЩЕЛКУНЧИК – Молодой танцовщик-гомосексуалист.
ЩЕЛЬ – Яма; могила.
ЩЕМИТЬ – Обнимать женщину; притеснять; спать.
ЩЕННАЯ СУКА – Многодетная женщина; женщина с грудным ребенком; женщина - инспектор детской комнаты милиции.
ЩЕНОК – Молодой милиционер; подросток, юноша.
ЩЕРИТЬСЯ – Смеяться.
ЩЕТИНКА – Неприятность; укол; игла, шило.
ЩЕТИНКУ СУЧИТЬ – Душить жертву ремнем, веревкой; делать неприятности кому-либо.
ЩИПАТЬ, ЩИПАЧИТЬ, ЩИПАТАТЬ – Совершать карманные кражи.
ЩИПАТЬ – Карманный вор.
ЩИПЧИКИ – Тиски; полуботинки, сандалии.
ЩИ ХЛЕБАТЬ – Отбывать срок наказания в ИТУ; иметь неприятности; попасть в глупое, неприятное положение.
ЩУКА – Опытный оперативный сотрудник; приспособление для карманных краж, действующие по принципу прищепки; человек, осужденный на длительный срок лишения свободы.
ЩУП – Пометка карт, позволяющая определить их значение на ощупь.
ЩУПАЛКА – Обыск; обыск у заключенных-женщин.

ЩУПАЛЬЦЫ – Пинцет с тупыми краями, применяемый при карманных кражах; пальцы рук.

ЩУПАТЬ – Проводить воровскую разведку; проверять; расспрашивать, выведывать.

ЩУПАТЬ МОХНАТКУ – Насиловать женщину.

ЩУПАТЬ ОЧКО – Совершать акт мужеложства.

ЩУПАТЬ ПЛЕЧИ, ЩУПАТЬ УРАУ – Готовиться к ограблению, квартирной краже.

ЩУРИТЬСЯ – Злиться; смотреть, наблюдать.

ЩУЧКА – Приспособление для захвата и поворота ключа, вставленного в замочную скважину изнутри.

Э

ЭВАКОПУНКТ – ОВИР.

ЭВРИКА – Удачная кража; красивая проститутка.

ЭДЕЛЬВЕЙС – Психически ненормальный человек; дорогостоящее горнолыжное снаряжение - объект кражи; женские половые органы; минет.

ЭЙГЕР, ЭЙНГЕР – Замок сложной конструкции.

ЭЙХУ – Товар с браком, изъяном.

ЭКЗАМЕН – Следствие, судебный процесс.

ЭКИПАЖ – Группа, участвующих в одном деле преступников.

ЭКОНОМКА – Женщина, содержащая сожителя, мужа; работница торговли, содержащая вора, освободившегося из мест заключения; любовница, не требующая больших расходов.

ЭКСКУРСИЯ – Поиск наркотиков.

ЭКСПЕДИЦИЯ – Оперативная группа сотрудников милиции, работающая на месте преступления; поездка вора-гастролера.

ЭКСПЕРТ – Скупщик краденых икон.

ЭКСПОНАТ – Наркотики, доставленные гонцом.

ЭКСТРЕМИСТ – Вор, совершающий кражи у родственников и близких знакомых; человек, ворующий из дома.

ЭЛЕКТРОСАРАЙ – Троллейбус; летняя крытая танцплощадка; трансформаторная будка.

ЭЛИКСИР БОДРОСТИ – Чай, чифир; спиртное; сперма.

ЭЛЬДОРАДО – Психбольница тюремного типа.

ЭМАЛЬ – Ягодицы; кружка, чайник, кастрюля.

ЭМИГРАНТ – Заключенный, совершивший побег из ИТУ; находящийся в бегах заключенный.

ЭМИГРИРОВАТЬ – Совершать побег из ИТУ; уехать с любовницей куда-нибудь на отдых.

ЭНГЕЛЬ – Еврей-военнослужащий; скупщик краденого.

ЭПИЦЕНТР – Пупок.

ЭРЖАН – Умственно отсталый человек.

ЭРЗАЦ – Психически ненормальный человек.

ЭРЗАЦ-БАБА – Женщина с мужской профессией.

ЭРЗАЦ-САХАР – Соль.

ЭС-А – Ремень (от аббревиатуры СА).

ЭСЕР – Сифилис.

ЭСЕСОВКА – Женщина-надзиратель в ИТУ.

ЭСКАЛАЦИЯ – Применение силы агрессивными заключенными при решении каких-либо вопросов.

ЭСКИМОС – Азиат.

ЭСТАФЕТА – Пеший этап заключенных.

ЭСТЕР – Красивая еврейка из интеллигентной семьи; умная красивая любовница.

ЭСТРАДА – Унитаз, параша; вызывающие выходки, поступки (напр., помочиться с высоты на людей, публично снять штаны и т.п.).

ЭХИНОКОК – Беременная женщина.

ЭШАФОТ – Народный суд; приговор к смертной казни; следствие.

ЭШКА – Молодые проститутки.

Ю

ЮБИЛЯР – Человек, впервые употребивший наркотик.

ЮБОЧКА – Пиджак.

ЮВЕЛИР – Опытный мошенник; вор, совершающий кражи из ювелирных магазинов.

ЮДЕ, ЮДА – Заключенный-доносчик; предатель.

ЮЖНЫЙ МЕДВЕДЬ – Смесь спирта с сухим вином.

ЮЗАНУТЬ, ЮЗОНУТЬ – Быть освобожденным за недоказанностью вины, уйти от ответственности; уйти, убежать, скрыться.

ЮЗИТЬ – Подхалимничать; убегать, скрываться.

ЮЗОМ МАХАТЬ – Ползти.

ЮКСОВЫЙ – Плохой, некачественный; малопригодный.

ЮЛ – Водка.

ЮЛДА, ЮЛДАК – Мужской половой член.

ЮЛДАЧ – Сожитель, любовник.

ЮЛДАЧИТЬ – Совершать половой акт.

ЮЛДАШ – Узбек; азиат.

ЮЛОНИТЬ – Баловаться, дурачиться; лгать.

ЮМАТЬ – Работать; отбирать, присваивать; ловить.

ЮНЧИХА – Девочка.

ЮРАХА – Алкогольный напиток.

ЮРГА – Этап заключенных.

ЮРГОВАТЬ – Воровать.

ЮРДОНИТЬ – Тратить, прогуливать краденое.

ЮРЗОВКА, ЮРДОВКА, ЮРЦОВКА – Игорный притон.

ЮРКНУТЬ НИЗОМ – Незаметно скрыться.

ЮРОК – Татарин, башкир; азиат.

ЮРЦЫ, ЮРСЫ – Кровать, нары; место для сна.

ЮРЯХ – Алкогольный напиток.

ЮША – Человек с испорченной репутацией.

Я

ЯБ – Сигнал тревоги, опасности; сбытчик краденого.
ЯБЛОЧКО – Ручная граната.
ЯВЛЕНИЕ – Прибытие гонца.
ЯГАТЬ – Кричать.
ЯГЛИТЬ – Испытывать половую страсть, нетерпение.
ЯГОДИЦА – Щека.
ЯГРА – Место проведения сходки; конспиративная квартира; притон, о котором известно милиции.
ЯД – Зло, ненависть.
ЯДАЛО – Рот.
ЯЗВИНКА – Слабая черта в характере человека; изъян.
ЯЗВЫ – Глаза.
ЯЗУШОК, ЯЗУШКА – Записка.
ЯЗЫК – Следователь; сотрудник уголовного розыска.
ЯИТЬ – Готовить, есть яичницу.
ЯК – Спички.
ЯКМУНДИЯ – Якутия.
ЯЛДА, ЯЛДАК – Мужской половой член.
ЯЛДАЧ – Сожитель, любовник.
ЯЛДАЧИТЬ – Совершать половой акт.
ЯЛДАШ – Узбек, туркмен, таджик; азиат.
ЯЛДОМЕТР – Мужской половой член большого размера.
ЯЛДЫРЬ – Сожитель, любовник.
ЯЛОВАЯ – Женщина, не имеющая детей.; неспособная к деторождению женщина.
ЯЛЫМАН – Наглый, дерзкий мошенник.
ЯМА – Место хранения или сбыта краденого; притон наркоманов; оперчасть ИТУ.
ЯМАН – Мужчина с бородой; мусульманский священник.
ЯМАННИК, ЯМНИК, ЯМЩИК, ЯМАНЩИК – Скупщик краденого.
ЯМАННЫЕ ОЧКИ – Фальшивые документы.
ЯМАННЫЙ – Скверный, плохой, некачественный.

ЯМАННЫЙ ГЛАЗ – Фальшивый паспорт.

ЯМБА – Гашиш.

ЯН – Связной (напр., с волей).

ЯНГА – Выскочка; хвастун; болтун

ЯНТАРЬ – Вино.

ЯНЫЧАРЫ – ОМОН, спецназ; оперативные сотрудники.

ЯПОНСКИЕ ГЛАЗА – Об опухшем после запоя лице.

ЯПОНСКОЕ ТАНГО – Один из способов разрешения конфликтов у блатных; вооруженным ножами противникам за-
вязывают глаза, и они нападают друг на друга.

ЯР – Ресторан.

ЯРИЛО – Вооруженный грабитель; прожектор.

СЛОВНИК

застарілих термінів «воровського» та «тюремного» жаргону

А

АБВЕР - оперчасть ИТУ.

АВТОРИТЕТ - человек, пользующийся уважением среди других заключенных. Руководитель преступной группировки, опытный, бывалый вор.

АГРЕГАТ - шприц для инъекций наркотиков. Также - весы для взвешивания наркотиков.

АЖУР - порядок.

АКАДЕМИК - уголовник, авторитет.

АКАДЕМИЯ - тюрьма или место сбора воров и шулеров.

АКВАРИУМ - следственный изолятор временного содержания (ИВС).

АКРОБАТ - пассивный гомосексуалист.

АКУЛА - осужденный на длительный срок с конфискацией имущества.

АЛЛИГАТОР - преступник, способный на любое преступление.

АЛТУШКА - деньги, мелкая разменная монета.

АЛЮРА - нацинаящая проститутка.

АМАРА - проститутка.

АМБЕЦ - конец, смерть, гибель, крах попасться с поличным.

АМБРАЗУРА - форточка в двери камеры.

АМНУХА - амнистия.

АМПУЛА - бутылка спиртного.

АНАРХИСТ - преступник, работающий в одиночку.

АНТИК - антикварное изделие.

АНТРАЦИТ - кокаин.

АРАП - жулик, мошенник.

АРИСТОКРАТ - вор-карманник высокой квалификации.
АРКАШКА - петля-удавка.
АРМЯНСКАЯ КОРОЛЕВА - пассивный гомосексуалист.
АТАС! - Будь осторожен! Наблюдательный пункт или же крик, сигнал об опасности.
АТАСНИК - человек, подающий знак в случае опасности.
АЦЕТОНКА - наркотик, очищенный при помощи ацетона.

Б

БАБАЙ - старик; ростовщик; азиат.
БАБАН - простак, деревенский мужик.
БАБКА - кольцо, перстень.
БАБКИ - деньги.
БАГАЖНИК - карман.
БАДАЙ - бери.
БАДЯГА И РАЗВОДИТЬ БАДЯГУ - болтать, делать ненужное дело.
БАДЯЖИТЬ - варить пищу.
БАЗАР - крик, шум, разговор.
БАЗАРИЛО - человек, которому нельзя доверять, болтун.
БАЗАРОВАТЬ - совершать кражи из карманов в людном месте.
БАЗЛАТЬ - звать на помощь, орать.
БАЙБУТ - кинжал.
БАЙДАН - аэропорт, вокзал, пристань.
БАЙКА - поджигание тряпки или ваты возле лица спящего сокамерника.
БАЙКАЛ - слабый чай.
БАКИ - часы.
БАКЛАН - неопытный, начинающий вор, хулиган.
БАКЛАНКА - мелкое хулиганство.
БАКЛАНЬЕ - заключенные, не пользующиеся авторитетом.
БАЛАБАНЫ - деньги.
БАЛАЛАЙКА - револьвер.

БАЛАНДА - тюремная похлебка.
БАЛАНДУ ТРАВИТЬ - врать, говорить ерунду.
БАЛАНДЕР - раздатчик пищи в тюрьме, подсобный рабочий на кухне.
БАЛДА - голова; наркотики; половой член; обман.
БАЛДУ ГОНЯТЬ - бездельничать, заниматься онанизмом.
БАЛДЕЖ - наркотическое опьянение.
БАЛДОХ - солдат.
БАЛЕРИНА - инструмент для вскрытия сейфов.
БАЛКОНЩИК - квартирный вор.
БАЛЛОН КАТИТЬ - критиковать более авторитетного.
БАЛАСИНА- жиры, колбасы, масло, сало.
БАН - вокзал или место сбора преступников.
БАНДЕР - содержатель притона.
БАНДЕРША - содержательница притона.
БАНДЯК - бандероль.
БАНЖИХА - вокзальная проститутка.
БАНК - стол, место сбора шулеров.
БАНК ДЕРЖАТЬ - сдавать карты, вести игру.
БАНКА - литр водки.
БАНКОВАТЬ - раздавать карты игрокам, угощать спиртным сообщников после удачного дела, делить краденое.
БАНОВАЯ - вокзальная проститутка.
БАНОВОЙ - вокзальный вор.
БАНЯ - телесное наказание.
БАРАН, БАРАШЕК - взятка контролеру ИТУ за перенос запрещенных вещей.
БАРАНКИ - наручники.
БАРАХЛО - краденые вещи, одежда, негодные вещи.
БАРИН - начальник колонии, имеющий авторитет среди осужденных.
БАРИН - заправила среди осужденных.
БАРК - тайник в ИТУ.
БАРКАЗ - запретная зона, стена ограждения в колонии.
БАРУХА - доступная женщина.

БАРЫГА - скупщик краденого, торговец-спекулянт в зоне.
БАСИВАЛА - неисправимый вор в законе.
БАСИТЬ - говорить повышенным тоном.
БАТАР - пахан.
БАТАРЕИ - ребра.
БАТОН - молодая проститутка, полная женщина.
БАБУТ - ночлежка.
БАТЯ - повар.
БАЦАТЬ - играть, плясать.
БАЦИЛА - сало, высококалорийные продукты, передача.
БАЦИЛЬНЫЙ - больной, хилый, худой.
БАШКИР - милиционер.
БАЯН - шприц для инъекций, батарея парового отопления.
БЕБЕХИ - краденые носильные вещи.
БЕБИКИ - глаза.
БЕБИКИ ПОТУШИТЬ - выколоть глаза.
БЕГАТЬ - воровать.
БЕДА - финка.
БЕДНОСТЬ - арест, задержание.
БЕЗГЛАЗЫЙ - человек без документов.
БЕЙ - расстегни пальто или пиджак у жертвы при разбое.
БЕЙ ВЕРХА - кради из верхних карманов.
БЕЙЦАЛЫ - яички мужские.
БЕКАС - вошь, окурок.
БЕЛАЯ КОСТЬ - высшая воровская каста.
БЕЛОЕ-ЧЕРНОЕ - паспорт на чужое имя.
БЕЛУГА - женская сумка.
БЕНЗОЛКА - кодеин.
БЕСОВКА - подружка вора.
БЕСОГОН - врун.
БЕСПРЕДЕЛ - преступная группировка, не соблюдающая воровских обычаев и традиций.
БЕСПРЕДЕЛЬЩИНА - нарушение воровского закона; наглость, не имеющая предела.
БЕСТОЛКОВКА - голова.

БІВЕНЬ - придурок.

БІКСА - молодая красивая женщина.

БІЛИТЬ - знакомить.

БІМО - золотые вещи без драгоценных камней.

БІРКА - удостоверение личности.

БІТАЯ - высококлассная воровка.

БІТАЯ ХАТА - засвеченный притон.

БІТЫЙ (парень) - бывалый, опытный, надежный.

БІТЬ БУБНЫ - избивать.

Б. ПО БАТАРЕЯМ - бить по ребрам.

Б. ПО ШИРМЕ - совершать карманные кражи.

Б. ХВОСТОМ - выдавать соучастников.

БІЧ - бродяга.

БЛАГО ВОРОВСКОЕ - собранные с честно работающих в колонии деньги, вещи, продукты, идущие на оказание помощи нуждающимся ворами в законе.

БЛАТ - связи, используемые в корыстных целях.

БЛАТ В ГОРОДЕ - работники милиции, берущие взятки.

БЛАТКОМИТЕТ - группа авторитетов.

БЛАТКОШКА - проститутка, сообщница грабителя.

БЛАТМУЗЫКА - воровской жаргон.

БЛАТОВАТЬ - уговаривать.

БЛАТОК, БЛАТОКАИН - перевозчик краденого,

БЛАТСКИЙ - близкий преступному миру, свой человек.

БЛАТХАЗА, БЛАТХАТА - место встреч и проживания преступников.

БЛАТЫКАТЬСЯ - знать воровской жаргон, примыкать к воровской группировке.

БЛОК - самосуд, истязание.

БЛУДНИ - неприятные для осужденного ситуации (например, задолжал).

БОБЕР - хорошо одетый, имеющий при себе крупную сумму денег мужчина; спекулянт; осужденный, не выполняющий требований администрации.

БОБЫ - патроны.

БОДЯГУ РАЗВОДИТЬ - вести длинный пустой разговор.
БОДЯЖИТЬ - процеживать раствор наркотика через вату в шприце.
БОЕВАЯ ИГРА - игра в карты без шулерских приемов.
БОЖЬЯ ТРАВКА - гашиш.
БОЙ - карты.
БОЙ МЕЧЕНЫЙ - крапленые карты.
БОКОВАЯ - бумажник.
БОКОВОЙ ВЕТЕР - шулерский прием.
БОКСЕР - хулиган, избивающий людей.
БОЛЕТЬ - находиться под стражей, следствием или судом.
БОЛТ - мужской половой орган.
БОЛЬ - арест, задержание.
БОЛЬНОЙ - арестованный, задержанный.
БОЛЬШОЙ СКОС - крупная кража.
БОЛЬШОЙ ЧЕЛОВЕК - рецидивист; организатор и главарь банды.
БОМБА - карманные часы.
БОМБИСТ - нищий.
БОРЗЕТЬ - проявлять дерзость.
БОРОДА - неудача.
БОРТАНУТЬ - лишить чего-либо обманом.
БОРТАНУТЬСЯ - потерпеть неудачу.
БОСЯК ССУЧЕННЫЙ - лицо, подозреваемое в стукачестве.
БОСЯЦКАЯ ЗОНА - колония, в которой преобладают воровские понятия.
БОТАТЬ - говорить.
Б. ПО ФЕНЕ - говорить на воровском жаргоне.
БОТВА - волосы; демагогия.
БОЯРИН - глава воровской группировки.
БОЯРОВАТЬ - уговаривать, располагать к себе.
БРАЖКА - свои ребята.
БРАСЛЕТЫ - наручники.
БРАТВА - приятели, товарищи.
БРАТИШКА - бывший сокамерник.

БРАТСКОЕ ОЧКО - четверка (игральная карта).

БРАТУХА - дверь.

БРАТЬ - воровать; обыгрывать в карты; арестовывать.

Б. НА ДУШЕЦ - душить.

Б. ЗА ЖАБРЫ - изобличить.

Б. КОНЯ - бросить бечевку с запиской в камеру или из камеры.

Б. НА БАС - пытаться инкриминировать преступление без достаточных улик.

Б. НА ВЗДЕРЖКУ - утаивать часть денег при покупке, не отдавать их.

Б. НА ГОП-СТОП - грабить.

Б. НА СКВОЗНЯК - скрываться, пользуясь проходным двором.

Б. НА СОБАКУ - усыпить жертву наркотиками и обокрасть.

Б. НА ХАРАКТЕР - обкрадывать жертву, разговаривая с ней.

Б. ПИСЬМОМ - разрезать одежду или сумку жертвы, совершая кражу.

Б. НА ХОМУТ - обхватывать одной рукой сзади при грабеже.

Б. НА ХРАПОК - схватить за горло.

Б. НА ШАРАП - действовать смело.

Б. ПОД ПАШНЮ - запродать еще не украденный товар.

БРИГАДА - воровская, бандитская.

БРИГАДА - воровская группа в колонии или тюрьме.

БРОС - переброс продуктов, вещей через запретную зону.

БРЮНЕТКА - автозак.

БУБЕН - булка, хлеб.

БУГАЙ - бумажник.

БУГАЙЩИК - мошенник, подбрасывающий бумажник.

БУГОР - бригадир в колонии; начальник; главарь среди осужденных.

БУДКА СУЧЬЯ - камера-одиночка для осужденных, которым грозит расправа.

БУДНИК-МУХОМОР - осведомитель.

В

ВАЛЕЖНИК - пьяный, у которого совершают кражу.
ВАЛЕТ - бестолковый.
В. ЧЕРВОННЫЙ - мошенник.
БАЛЕТНЫЙ - придурковатый.
ВАЛИСЬ - уходи.
ВАЛИТЬ - убивать, резать; уходить.
ВАЛЬНУТЬ - зарезать, убить.
ВАЛЬТАНУТЬСЯ - сойти с ума.
ВАРИАНТ - вечеринка с наркотиками.
ВАШИ НЕ ПЛЯШУТ - вы проиграли; вы не правы.
ВАШИХ НЕТ - проиграть.
ВВАЛИТЬСЯ - быть арестованным.
В ВЕРХАХ - в наружных карманах одежды.
В ДОСКУ СПУСТИТЬ - убить.
ВЕРБЛЮД - двухъярусная койка.
ВЕЗУХА - везение.
ВЕК СВОБОДЫ НЕ ВИДАТЬ - клятва преступников.
ВЕНИК - венерический больной.
ВЕРЕВКА - крах, неудача, арест.
ВЕРЗАТЬ - испражняться.
ВЕРНЫЙ - обрез.
ВЕРНЯК - шулерский прием.
ВЕРТАНУТЬ - украсть с прилавка.
ВЕРТАНУТЬ УГОЛ - украсть чемодан.
ВЕРТИЛЬЩИК - ворующий ручную кладь.
ВЕРТОЛЕТ - нары, топчан.
ВЕРТУН - крадущий с прилавков под видом покупателя.
ВЕРТУХАЙ - постовой.
ВЕРХА - верхняя одежда.
ВЕРХУШНИК - ворующий из верхних карманов.
ВЕРЧЕНый - ловкач; неизвестный, неизученный человек.
ВЕСЛО - ложка.

ВЕСЛО ХВАТАЙ, В ПОМОЙКУ КАПАЙ - бери ложку, иди в столовую.

ВЕСНОВОЙ, ВЕСНОВЫЙ - опытный осужденный.

ВЕСОВОЙ - осужденный, пользующийся авторитетом.

ВЕТЕР - пассажирские вагоны.

ВЕТОЧКА - вокзал.

ВЕТОШНАЯ МАЛИНА - случайная квартира.

ВЕТОШНОЙ - излишне доверчивый, простофиля.

В. КОШКА - не относящаяся к преступному миру любовница вора.

В. КУРАЖ - делать вид, что ни при чем...

ВЕТРЕНКА - форточка.

ВЕТРЕННЫЕ ТРЯПКИ - носильные вещи, похищенные через форточку.

ВЕЧНЫЙ ФРАЕР - плохо слышащий.

ВЕШАТЬ - грабить.

ВЗДЕРЖКА - обман при размене денег.

ВЗДЕРНУТЬ БАБКИ - украсть деньги.

ВЗРОСЛЯК - взрослый вор.

ВЗЯТЬ В РИФМУ - опознать.

В. В СТАЕ - избить.

В. СКАЧОК - сломать замок с целью кражи.

В. СМЕХАЧА НА ХАРАКТЕР - вступить в разговор с жертвой, которую сам же обворовал.

В. СОННИК - совершить кражу из комнаты, когда хозяева спят.

В. ЗА ХОМУТ - схватить за шиворот.

В. КОБУР - взломать стену квартиры или хранилища.

В. МАЛИНУ - обокрасть богатую квартиру.

В. НА АННУШКУ - напугать.

В. НА АФЕРУ - обмануть.

В. НА АНАС - притеснить сокамерника.

В. НА БУГАЙ - обокрасть при помощи подброшенного кошелька или бумажника.

В. НА ВЗДЕРЖКУ - ограбить с помощью обмана.

В. НА ГЛОТКУ - добиться чего-либо нахальством.

В. НА КАЛГАН - ударить головой в лицо.
В. НА КОНВЕРТ - обмануть.
В. НА КРАСНЫЙ ГАЛСТУК - убить ударом ножа в область шеи.
В. НА КРЮЧОК - подозревать.
В. НА МЕШОК - убить.
В. НА ПЕСОК - продать медь вместо золота.
В. НА ПОНТ - обмануть, напугать.
В. НА ПРИХВАТ - неожиданно напасть сзади, взяв за горло.
В. НА ПУШКУ - обмануть.
ВИД - любая вещь, которая может быть заложена.
ВИЛОК - голова.
ВИЛЫ - неудача; неизбежность ареста.
ВИЛЯТЬ - оправдываться.
В. ХВОСТОМ - подхалимничать.
ВИНТ - мужской половой член.
ВИНТА ДАТЬ, НАРЕЗАТЬ - убежать.
ВИНТОВОЙ - солдат на вышке.
ВИРА - побег из колонии, тюрьмы.
ВИСЕТЬ - находится под подозрением.
ВИСЯК (ГЛУХАРЬ) - нераскрытое преступление.
ВИХРЯ - карманный вор.
ВКАТИТЬ ШАРЫ - загнать инородное тело ("уши", "хомут")
под кожу мужского полового члена.
ВКЛАСТЬ - предать.
ВКОЛАЧИВАТЬ БАКИ - обманывать.
В ЛОБ - говорить в открытую.
ВЛОЖИТЬ - предать.
ВЛОХАТЬСЯ - попасться, но надеяться на освобождение.
В НАТУРЕ - в самом деле.
В НЕСОЗНАНKE - не признает за собой вину.
ВНУТРИЯК - внутренний замок.
ВОДА - администрация ИТУ; предупреждение об опасности в карточной игре; убийство.
ВОДА ЛЬЕТСЯ - берегись.
ВОДИТЬ ВОЛА - обманывать.

ВОДИЧКА - темная ночь.

ВОДОПАД - толпа, где легко совершать карманные кражи.

ВОДОПРОВОД - половой член, не способный к эрекции.

ВОЗДУХ - ложь.

ВОЗЬМИ ЛЯГАВКУ - наблюдай за милицией.

ВОКЗАЛ - баня.

ВОЛА ПАСТИ - рассказывать небылицы.

ВОЛК - работник правоохранительных органов.

ВОЛГА - условный выкрик перед началом драки.

ВОЛОСАТИК - чужак.

ВОЛЧОК - окошко в двери камеры.

ВОЛЫНА - пистолет, обрез.

ВОЛЬТ - шулерский прием.

ВОР - квалифицированный преступник, занимающийся только кражами, строго соблюдающий преступные обычаи и традиции.

В. В ЗАКОНЕ - рецидивист, соблюдающий воровские традиции, принятый в братство на воровском сходе.

ВОР ЧЕСТНЫЙ - соблюдающий воровские законы, обычаи и традиции.

ВОРОБЕЙ - висячий замок.

ВОРОБЬЯ СПУГНУТЬ - сломать замок.

ВОРОВАЙКА - женщина-вор.

ВОРОВСКАЯ КАСТА - наивысшая организация воров-законников.

ВОРОВСКАЯ СЕМЬЯ - воровская группировка, объединенная общими интересами.

ВОРОВСКАЯ МАЛИНА - воровская группировка, в которую входят не менее пяти членов одной "профессии".

ВОРОВСКАЯ МАСТЬ - группировка воров, занимающихся каким-нибудь одним видом преступной деятельности.

ВОРОВСКОЙ КУСОК - продукты питания, вещи, одежда, приобретенные на средства, добытые преступным путем.

ВОРОВСКОЙ ОБЩАК - воровская общественная касса, в которую деньги собраны с воров и других осужденных.

ВОРОН, ВОРОНОК - милицейская машина.
ВОРОТА - женские половые органы.
ВОСЬМЕРИТЬ - обманывать; симулировать.
В ПУЗЫРЕ - изобличен во лжи.
ВПРЯГАТЬСЯ - браться не за свое дело; выступать в защиту кого-либо.
ВПУЛИВАТЬСЯ - залезать куда-либо, попадать в неприятную историю.
ВРАЧ - адвокат.
ВРАЧА ПРИГЛАСИТЬ - избить.
ВРУБИТЬСЯ - понять.
ВСЕВЕДУЩАЯ ТРЯПКА - жалоба прокурору.
ВСЕВЕДУЩИЙ - прокурор.
ВСЕ ПУТЕМ - все идет как надо.
ВСПОТЕТЬ - попасться без возможности освобождения.
ВСПРЫГНУТЬ - добровольно попасть в изолятор, чтобы уйти от расправы сокамерников.
ВСТАВИТЬ ОЧКИ - обмануть; сильно избить.
ВСТАТЬ НА ЛЫЖИ - совершить правонарушение, чтобы выйти из камеры в связи с несовместимостью между сокамерниками.
ВСЯ СЕМЬЯ БЛИНОВЫХ В ГОСТЯХ - иметь на руках все четыре туза.
ВТОРИШЬ - снабдить чем-либо необходимым.
ВТЕРЕТЬ - неожиданно нанести сильный удар.
ВТЕРЕТЬ ПО УШАМ - обмануть.
ВТИХУЮ - скрыто, тайно.
ВТИРЯК - боковой карман брюк, заварка, оставшаяся после чифиря.
ВТИРЯЧОК - кража из карманов брюк.
В ЦВЕТ - точно угадать, определить что-либо.
ВШИВЫЙ - нехороший человек.
ВЫБИТЬ - обыграть.
ВЫВЕРНУТЬ НА ЛИЦО - установить подлинное лицо.
В ЧИСТОТЕ - вне подозрений.

ВЫДЕРНУТЬ ХВОСТ - лишить воровских прав.

ВЫДРА - ключ от пассажирского вагона; веревка.

ВЫДРЫ - карты.

ВЫЕМКА - кража.

ВЫЗДОРОВЕТЬ - оправдаться, освободиться из-под стражи.

ВЫКИНУТЬ НА ОБЩАК - отдать в общественное пользование что-либо.

ВЫЛОМИТЬ (поставить на лыжи) - создать для неудобного сокамерника невыносимые условия.

ВЫНЕСТИ РАМУ НА УШАХ - прыгнуть в окно, чтобы избежать расправы.

ВЫМОЛОТИТЬ ХАТУ - совершить кражу в квартире.

ВЫПАСТИ - выследить; узнать, догадаться.

ВЫПЕТЬ - выпросить что-либо.

ВЫПРЫГИВАТЬ - отходить от преступной деятельности, получив разрешение воров.

ВЫПУЛЬ - распоряжение спрятать украденное; человек, которому везет при игре в карты; подписка о невыезде.

В. С КЛЕПКОЙ - подписка покинуть данный пункт в 24 часа.

ВЫРОДОК - впервые осужденный за хищения.

ВЫРУЧКА - работник ИТУ, берущий взятки.

ВЫСТАВИТЬ МАЯК ГОНЦУ - предупредить об опасности перевозчика наркотиков.

ВЫСТАВИТЬ ШНИФТ - выбить стекло.

ВЫТЯЖНЫЕ ОЧКИ - паспорт.

ВЫХОДИТЬ НА РАЗБОР - подвергнуться разбирательству в преступной среде.

ВЫШАК, ВЫШКА - высшая мера наказания.

ВЯЗАЛОВО - арест, задержание.

ВЯЗАТЬ - арестовывать.

ВЯЗКИ - грабеж.

ВЯЗКИ С ПОНТОМ - грабеж с помощью наводчика.

Г

ГАВРИЛО - дворник.
ГАЛЮШНИК, ГАДЮЧНИК - притон.
ГАЛЬЯН - бриллиант.
ГАМАН - кошелек.
ГАРМОШКА - собака.
ГАРРИК - героин.
ГАСИТЬ - прятать; бить кого-либо.
ГАСИТЬСЯ - уйти от расправы сокамерников, попав добровольно в штрафной изолятор.
ГАША, ГАШНИК - складка в верхней части брюк для хранения в ней запрещенных предметов.
ГАЯН - опий.
ГИДРОКУРИЦА - селедка,
ТАЛЬКА - особым приемом взять за горло жертву.
ГИТАРА - долото; женские половые органы; отказ, отрицание.
ГИТАРКА - воровской ломик; притон.
ГЛАЗ - удостоверение личности.
ГЛАЗИЛЬНИК - поезд.
ГЛИНА - кал.
ГЛИНОМЕС - активный гомосексуалист.
ГЛОТ - крикун; скряга.
ГЛОХНУТЬ - прекращать разговор.
ГЛУХО - безвозвратно, надежно, наверняка.
ГЛУХО ТОРЧИТ - находится в эйфории, в наркотическом опьянении.
ГЛУХАРЬ - человек, который грабит пьяных.
ГЛУШИТЬ - обманывать; сходить с ума.
ГНАТЬ - лгать.
Г. ГУСЕЙ - притворяться дураком.
Г. ДУГУ - сообщать неверные сведения о месте предполагаемого преступления.
Г- ДУРУ - притворяться умалишенным, дураком.

Г. МАЙДАН - ехать поездом.

Г. МАЙДАН С КРАСНУХАМИ - сопровождать товарный поезд с ценным грузом.

Г. ПОРОЖНЯК - говорить впустую; сообщать ничего не значащую информацию.

Г. ПО-ЧЕРНОМУ - обманывать.

Г. ШАРЫ - доносить на кого-либо.

ГНЕДОЙ - хитрый.

ГНИДА - ничтожество, осужденный, неспособный постоять за себя.

ГНИДНИК - нижнее белье.

ГНИЛОЙ - бывший преступник; не поддающийся на провокации; имеющий большой жизненный опыт, знающий воровские законы, обычаи, традиции.

Г. ЗАХОД - хитрый подход.

ГНИЛУШКИ - мозги.

ГНУЛОВКА - компрометирование вора в глазах соучастников.

ГНУТЬ ДУШУ - давать ложные показания.

ГОЛЕНИЩЕ - портфель.

ГОЛИМЫЙ - несомненный.

ГОЛОВОЙ ВЕРТЕТЬ - играть в карты, кости.

ГОЛОВУ НА РУКОМОЙНИК - зарезать.

ГОЛОС ДАТЬ - предупредить; откликнуться.

ГОЛУБОЙ ДУНАЙ - кафе, ресторан.

ГОЛУИОЛ - пассивный гомосексуалист, пользующийся большим спрс^сом.

ГОЛУБЬ - мужской головной убор.

ГОЛЫЙ ВАССЕР - неудача.

ГОЛЬ, ГОЛЬЕ, ГОЛЯК - отсутствие денег в украденном кошельке.

ГОЛЬЧИК - вор-подросток.

ГОНЕЦ - мелкий сбытчик наркотиков.

ГОНКИ - преследование, слежка; сумасшествие.

ГОНЧИЙ - помощник, приближенный главаря.

ГОП - место, где можно переночевать за небольшую плату.

ГОП-СТОП - грабеж.
ГОПНИК, ГОПУШНИК - грабитель-гастролер.
ГОРБАТИТЬ - обделить кого-либо при дележе.
ГОРБАТОГО ЛЕПИТЬ - обманывать.
ГОРЕ - самогон.
ГОРЕТЬ - оказаться задержанным милицией.
ГОРИЗОНТ - филенка панели в камере.
ГОРИТ ОГОНЬ - играют шулера.
ГОРЛОВОЙ - хвастун, презируемый ворами.
ГОРОД - магазин; ГОВД, РОВД.
Г. КАТАЕВ - тюрьма.
ГОРОДУХА - кража из магазина, совершаемая под видом покупки.
ГОРОДУШНИК - лицо, совершающее кражи из магазинов.
ГОТОВИТЬ ПАССАЖИРА, ПОНТА, ПИЖОНА - искать жертву для шулерской игры.
ГРАБКИ, ГРАБЛИ - руки.
ГРАВЕР - фальшивомонетчик.
ГРАВЮРА - фальшивая купюра.
ГРАММОФОН - гашиш; собака.
ГРАНД - грабеж.
Г. МОКРЫЙ - грабеж с убийством.
ГРАФИТЬ - арестовывать.
ГРАЧ - имеющий при себе большую сумму; карманный вор; жертва, намеченная карманным воров.
ГРЕБЕНЬ - пассивный гомосексуалист.
ГРЕМЛО - часовой.
ГРЕСТИ ПОЛУНДРУ - воровать.
ГРИБ - деревянная ложка; большая сумма.
ГРОМ - шифоньер, шкаф.
ГРОМКА, ГРОМКАЯ - кража со взломом.
ГРОМЩИК - вор-взломщик.
ГРОХНУТЬ - убить.
ГРУБОЙ - хороший.
ГРУБАЯ КОЖА - бумажник с деньгами.

Г. СКРИПУХА ЗА БАРАХЛОМ У ФРЕЯ - похищение вещей в вагоне у гражданина.
Г. ШМАРА - красивая девушка.
ГРУБОВОЕ - сливочное масло.
ГРУДАНУТЬ - взять за грудки.
ГРУНТ - объект преступления.
ГРУША - амбарный замок.
ГРУШИ - продукты питания.
ГРЯЗИ НАЕСТЬСЯ - попасть в заключение.
ГУДЛАЙ - еврей.
ГУДОК - гармонь; ягодицы.
Г. МЕШАНЫЙ - пассивный гомосексуалист.
ГУДЫРЬ, ГУДЫРЬЯН - анальное отверстие.
ГУЖ - дурак.
ГУЖБАН - водитель такси.
ГУЖЕВАТЬ - употреблять спиртное без меры.
ГУЖЕВАТЬСЯ - развлекаться.
ГУЛЬНОЙ - лицо, бежавшее из-под стражи, находящееся на нелегальном положении.
ГУНЬКА - телогрейка.
ГУНЯВЫЙ - сифилитик.
ГЭС - места для презираемых осужденных, край стола, крайние спальные места.

Д

ДАВАЛЬЩИК - наводчик.
ДАВИТЬ КОСЯК - подсматривать.
ДАВИТЬ ЛИВЕР - ухаживать за женщиной, склонять к половому акту.
ДАВИЛКА - галстук.
ДАЙ МАН ПОДЫРДАТЬ - дай мне покурить.
ДАЛ КУСОК ХЛЕБА ДОБРЫЙ ЧЕЛОВЕК - нечаянно выдал на допросе соучастник.
ДАЛЬНЯК - дальняя колония.

ДАНЬ - сбор средств с осужденных для нужд вора в законе.
ДАТЬ - осудить.
Д. ВЕРОЯТИЕ - проверить.
Д. ВИНТА - убежать от конвоя.
Д. ГОНКУ - не дать украсть.
Д. НАРКОЗУ - оглушить ударом по голове.
Д. НАКОЛКУ НА ГОНЦА - указать человека, у которого можно купить наркотики.
Д. ПЛАТЬ - убежать с места преступления.
Д. РЕЗИНУ - поздороваться за руку.
Д. СЛАМУ НА ГУРТ - сложившись, дать взятку.
Д. УМА - избить.
ДАЦЕЛА - один куб. см. наркотика для инъекции.
ДАЧА, ДАЧКА - передача продуктов осужденному.
ДАЧНИК - совершающий кражи на дачах.
ДВАДЦАТЬ НА ДВА - беспрекословно выполняй поручения.
ДВАДЦАТЬ ПЯТЬ - инспектор оперативно-розыскного отдела.
ДВА ШЕСТНАДЦАТЬ - осторожно; сзади два работника милиции.
ДВА СБОКУ - тюремный надзиратель, милиционер.
ДВЕНАДЦАТЬ НА ДВА - на побегушках.
ДВИНУТЫЙ - безнадёжный, слабоумный, придурковатый.
Д. ФУФЛО - обмануть, не уплатить проигрыш.
ДВОРНИК - работник прокуратуры.
Д. МЛАДШИЙ - помощник прокурора.
ДВОРЯНИН - бродяга, бомж.
ДВУСТВОЛКА - женщина, совершающая половой акт одновременно с двумя мужчинами.
ДВУГЛАЗЫЙ - бинокль.
ДВУХОДКА - квартира с двумя выходами.
ДЕБЕРЦ, ТЕРЦ - карточная игра, в которую шулера играют между собой.
ДЕВСТВЕННИК - осужденный впервые за хищение госимущества, раскаявшийся и вставший на путь исправления.
ДЕВЯТКА - осведомитель.

ДЕЛАТЬ - воровать.

Д. НОГИ - убежать.

Д. ПРОБКУ - создавать толкучку, чтобы совершить карманную кражу.

Д. СТЕНКУ - загораживать жертву от посторонних глаз.

Д. ЧИСТЫЕ - воровать деньги.

ДЕЛО ВЕРНОЕ - игра, в которой употребляются меченые карты; хорошо подготовленное преступление.

ДЕЛОВОЙ - вор, которому можно доверять.

ДЕЛЯГА - выскочка.

ДЕМОН - выдающий себя за блатного или за вора в законе.

ДЕННИК - вор, работающий только днем.

ДЕРИБАНИТЬ - делить.

ДЕРЕВНЯ - тюрьма.

ДЕРЕВЯННЫЙ ПО ПОЯС - слабоумный человек.

ДЕРЖАТЬ СТОЙКУ - не признаваться в преступлении.

ДЕРЖАТЬСЯ ЗА СВАЙКУ - заниматься онанизмом.

ДЕРЖАТЬ - защищать.

Д. БАН - воровать на вокзале.

Д. МАЗУ - защищать соучастника.

Д. ФАСОН - вести себя гордо и вызывающе.

ДЕРНУТЬ - убежать.

ДЕРНУТЬ ЗА СВИСТОК - схватить за горло.

ДЕСАНТНИКИ - воры, сбрасывающие вещи из движущегося транспорта.

ДЕШЕВЫЙ - потерпевший.

Д. МИР - люди, не представляющие интереса.

ДИНАМО - обман.

ДИСК-ЖОКЕЙ - посудомойщик.

ДЛИННЫЙ - умный.

ДЛЯ НЕВЕРУ - пустить пыль в глаза.

ДОВЕСОК - прибавка к сроку наказания.

ДОГОНЯТЬ - понимать.

ДОЖДЕВИК - камень для самообороны.

ДОКАПАТЬ - рассчитаться за обиду.

ДОЛБИТЬ КУМАР - болеть после употребления наркотика.

ДОМА СКАЗАТЬСЯ - сдаться при аресте.

ДОМАШНИЙ ШНИФЕР, ДОМАШНЯК, ДОМУШНИК - квартирный вор.

ДОМУШНИК-СВЕТЛЯК - квартирный вор, проникающий в жилые помещения днем путем подбора ключей.

ДОРОГА - веревка или нить, протянутая между окнами камер для передачи каких-либо предметов, вещей, записок.

ДО ТАЛОГО - до последнего.

ДОХАТЬ - убить.

ДОЧКА - подросток-гомосексуалист.

ДРАЗНИЛКА - зеркало.

ДРАКОН - инспектор уголовного розыска; собака; надзиратель.

ДРОВА - спички.

ДРОЖЖИ - деньги.

ДРОНИ ТРОСТОЧКА - выручай задержанного соучастника.

ДРУЖБА НОВА - поддельный ключ.

ДРЯННАЯ ШИРМА - малоценные вещи.

ДУБАК - конвоир, дворник, надзиратель.

ДУВАН - диванчик.

ДУГИ - очень плохо; револьвер: ложные сведения об объекте кражи.

ДУНУТЬ - выдать; закурить анашу.

ДУНЬКА - двойка в картах.

ДУНЬКА КУЛАКОВА - онанизм.

ДУПЛО - анальное отверстие.

ДУРА - короткоствольное оружие; лом; конопля, из которой изготавливают анашу.

ДУРАК - мужской половой член.

ДУРАКА ЗАГНАТЬ - совершить половой акт.

ДУРАНУТЬ - обыграть, оставить в дураках.

ДУРДИЗВАЛЬ - добровольно работающий заключенный.

ДУРКА - дамская сумочка.

ДУРКОВОД - совершающий кражи из дамских сумочек.

ДУРОГОН - ложная информация.

ДУРЬ - общее название наркотиков.

ДУРЫНДА - добросовестно работающий заключенный.

ДУХ - начальник отряда в ИТК; постовой милиционер.

ДУХАРИК, ДУХАРЬ - пьяный.

ДУХОВКА - анальное отверстие.

ДУХОВНЫЙ ЧЕЛОВЕК - советник главаря преступной группы.

ДУХОВОЙ - задира.

ДУШМАН - сотрудник уголовного розыска, занимающийся борьбой с наркоманией.

ДЫБАТЬ - смотреть.

ДЫБИТЬ - подхалимничать.

ДЫННАЯ - беременная.

ДЫНЯ - голова.

ДЫРЯВАЯ НИТКА - место на границе, через которое контрабандисты перевозят наркотики.

ДЫРЯВЫЙ - осужденный, в отношении которого совершен акт мужеложства.

ДЬЯВОЛ - выдающий себя за вора.

ДЮКАТЬ ЗА ХОМУТ - взять сзади за горло.

ДЫМ - табак.

ДЯДИН ДОМ - ИТУ, тюрьма.

ДЯДЯ, ДЯДЬКА - надзиратель, начальник отряда в ИТУ.

Д. МИТЯЙ - пересыльная тюрьма.

Д. САРАЙ - разиня.

ДЯТЕЛ - пассивный гомосексуалист.

Е

ЕГОР - соучастник, не вызывающий доверия.

ЕДАЛО - рот.

ЕДАЛЫ - зубы.

ЕДИНОЛИЧНИК - вор-одиночка.

ЕЛД - человек, не относящийся к преступной группировке.

ЕЛЬНА - воры.

ЕЛЬНЯ - общее название воров.

ЕРИКАН - старик.

ЕРШИТЬ - выдавать себя за вора в законе, пользуясь отсутствием таковых в данной компании.

ЕСТЬ НАЛЕВО! - Исполнено!

ЕХАТЬ - идти под конвоем.

Е. НА НЕБО ТАЙГОЙ - врать без удержу.

ЕРШ - вор, изгнанный из воровской среды, но по-прежнему выдающий себя за такового.

ЕЛОЧКА - пьяный.

Е. ЗЕЛЕНАЯ - бывший военнослужащий, отбывающий наказание.

Ж

ЖАБА - жадный человек; инспектор уголовного розыска; сыщик; летняя танцплощадка, где появляются карманные воры и проститутки.

ЖАБЫ - деньги; конвоиры.

ЖАВЕР - мужчина.

ЖАЛЕТЬ - совокупляться.

ЖАЛО - иголки для нанесения татуировок; нож; язык; игла шприца.

Ж. ОСТАВИТЬ, А ЯД УДАЛИТЬ - обезвредить опасного человека.

ЖАПО - задний карман брюк.

ЖАРА - безвыходное положение.

ЖАРГОН - вокзал.

ЖАР-ПТИЦА - лампочка.

ЖБАН - голова.

ЖЕБРАК - склонный к бродяжничеству.

ЖЕКА - финский нож.

ЖЕЛЕЗКИ - нагрудные знаки, медали, ордена.

ЖЕЛЕЗНАЯ ДОРОГА - азартная игра в карты.

ЖЕЛЕЗНЫЙ НОС - политработник ИТУ.

ЖЕЛЕЗНЫЙ ФРАЕР - ржаной хлеб.

ЖЕЛЕЗО - коронки, вставные металлические зубы.

ЖЕНА - гомосексуалист, удовлетворяющий только одного осужденного.

ЖЕНАТАЯ - мешанная с чем-нибудь.

Ж. ДУРЬ - гашиш, смешанный с табаком.

ЖЕНИТЬ - обокрасть.

ЖЕНИХ - пассажир, у которого намечается совершить кражу в пути; карманный вор, разрезающий женскую сумочку; потерпевший.

ЖЕНСКИЙ МОНАСТЫРЬ - камера-одиночка для бывших осведомителей.

ЖЕНЩИНА - матрац.

ЖЕРДОЧКА - окно.

ЖЕРЛО - анальное отверстие.

ЖЕЧЬ - выдавать соучастников.

ЖЖЕНКА - самодельная краска для татуировок из жженой резины или пережженного сахара.

ЖИГАН - дерзкий вор; главарь преступной группировки; живущий за счет шпаны.

ЖИЛЕТКА - острый инструмент, впаянный в перстень, для разрезания сумок или карманов.

ЖИРНАЯ КОЖА - бумажник с деньгами.

ЖИРНЫЙ - богатый.

ЖИТЬ ПОРОЖНЯКОМ - иметь авторитет у заключенных.

ЖИТЬ У ХОЗЯИНА - отбывать наказание в месте лишения свободы.

ЖЛОБ - бережливый, жадный; крестьянин.

ЖОПНИК - задний карман.

ЖОРЖИК, ЖОХ - мошенник.

ЖОХОМ ХОДИТЬ - остаться без денег.

ЖУК - опытный вор.

ЖУКОВАТЫЙ - знакомый с преступным миром.

ЖУЛЬБАН - вор.

ЖУЛЬМАН - безопасная бритва или небольшой нож, инструмент карманного вора.

ЖУЛЬНИК - небольшой нож.

ЖУЛЬНЯТЬСЯ - мочиться.

З

ЗАБАБОШНЫЙ - осужденный, испытывающий привязанность к семье.

ЗАБОДАТЬ - продать краденое.

ЗАБУРЕТЬ - зазнаться.

ЗАВАЛИТЬ - предать; избить.

ЗАВАЛИТЬ НАЧИСТО - убить.

ЗАВАЛИТЬСЯ - попать с поличным.

ЗАВЕСТИ ВОЛЫНКУ - уговорить осужденных не работать в зоне.

ЗАВИТЬ - продать.

ЗАВИТЬСЯ - убежать, уехать.

ЗАВОДИЛОВКА - воровской притон; квартира проститутки, где обкрадывается жертва.

ЗА ВСЮ МАЗУТУ - отомстить за все обиды. Завязать наглухо - отойти от преступной среды.

З. ЗВОНОК - убить собаку, охраняющую объект.

ЗАГАРЦОВАННЫЙ - несовершеннолетний, нарушающий режим содержания.

ЗАГАСИТЬ - уйти от расправы сокамерников в изолятор.

ЗАГОСТИТЬ - спрятать, обмануть.

ЗАГРАНТОВАТЬ - ограбить.

ЗАГРЕМЕТЬ - быть задержанным с поличным.

ЗАДВИНУТЬ - совершить половой акт; солгать.

ЗАДВИНУТЬСЯ - вколоть себе наркотик.

ЗАДЕЛАТЬ - избить, убить; украсть.

З. КОЗУ - подвести товарища; помещать в какомлибо деле.

З. ПО СОННИКУ - обокрасть спящих.

З. ХАТУ - совершить кражу из квартиры.

ЗАДЕЛЬЕ - воровская свадьба.

ЗАДНИЙ МОСТ - женские ягодицы.

ЗАДНЯК - задний карман брюк.

ЗАИМКА - карцер.

ЗАЙТИ - арестовать.

З. НЕ В СВОЮ ХАту - попасться с поличным и быть арестованным или осужденным.

ЗАЙЧИКИ - спички; ключи; огонь.

ЗАКАЛЕЧИТЬ - избить пьяного и ограбить.

ЗАКАЦАТЬ - надеть наручники.

ЗА КИРПИЧНЫЙ ЗАБОР - расстрел.

ЗАКОЗЛИТЬ - донести, настучать.

ЗАКОННИК - вор, соблюдающий закон, признанный другими ворами.

ЗАКОННО - хорошо, договорились.

ЗАКОСИТЬ - притвориться больным, увильнуть от работы в зоне или бараке.

З. ПАЙКУ - обмануть раздатчика пищи в колонии и полнить вторую порцию.

ЗАКОУЛЬЩИК - грабитель-гастролер.

ЗАКОЦАТЬ - пометить.

ЗАКРЫТЬСЯ - попасться.

ЗАКУМАРИТЬ - употребить наркотик.

ЗАКУРКОВАТЬ - спрятать.

ЗАКУРОЧИТЬ - надежно закрыть дверь.

ЗАМАЗАННЫЙ - находящийся под наблюдением работников полиции.

ЗАМАЗКА - взятка; действие, производимое для отвода глаз.

ЗАМАЛИНИТЬ - усыпить жертву наркотиком, а после обворовать или изнасиловать ее.

ЗАМАНИХА - женщина, заманивающая мужчин в укромное место, где их грабят ее сообщники.

ЗАМАРЧИТЬ - надежно спрятать; убить и похоронить жертву.

ЗАМАРЬЯЖИТЬ - обокрасть клиента, совершив с ним половой акт.
ЗАМЕРЗНУТЬ - притаиться, прервать временно связь с сообщниками.
ЗАМЕСТИ - убрать с дороги; задержать; арестовать.
ЗАМЕТАНО - договорились.
ЗАМОК - серьги.
ЗАМОТАТЬ - выбросить при расследовании.
ЗАМУЖРИТЬ - сообщить какие-либо сведения.
ЗАМУТИТЬ - усложнить, накалить обстановку.
ЗАМУТИТЬ - заварить крепкий чай.
ЗАНАЧКА - тайник, часть добычи.
ЗАНИКИЛИРОВАТЬСЯ - зазнаться.
ЗА НИТКОЙ - за границей.
ЗАНЫКАТЬ - спрятать.
ЗАНЮХАННЫЙ - замухрышка.
ЗАПАДЛО - нельзя, табу тюремных понятий.
ЗАПАЛИТЬ - украсть; предать.
З. ЗЕНКИ - насторожиться.
ЗАПАРИТЬСЯ - забыть.
ЗАПАРКА - ошибка.
ЗАПАСАТЬ - видеть.
ЗАПАСТИ - высмотреть работника милиции, ведущего слежку.
ЗАПЕВАТЬ ПАРОВОЗОМ - идти по делу в качестве главаря.
ЗАПЕТЬ - заговорить, начать оправдываться.
ЗАПЕЧАТАННАЯ - девственница.
ЗАПИВОХИН - алкоголик.
ЗАПИСАТЬ - зарезать.
ЗАПИСАТЬСЯ В МУЖИКИ - перестать вести преступную жизнь и начать работать.
ЗАПИСКИ - спички.
ЗАПЛАТЬ ПО НОВОЙ - получить новый срок.
ЗАПОРОТЬ - зарезать.
ЗАПОРОТЬ КОСЯК - нарушить правила, которых придерживается большинство.

ЗАПОРОТЬ МЕДВЕДЯ - вскрыть сейф.
ЗАПРАВЛЯТЬ - говорить неправду, вилять в разговоре.
ЗАПРЕССОВАТЬ - оказать давление.
ЗАПУЛИТЬСЯ - войти без разрешения.
ЗАПЫЛИТЬ - быстро уйти.
ЗАПЯТНАННЫЙ - украденный.
ЗА РЕЧКОЙ - далеко от дома.
ЗАРИСОВАТЬ - запомнить внешность.
ЗАРУЛИТЬ - поговорить.
ЗАРЫТЬСЯ - попасться с поличным.
ЗАРЯДИТЬ - умело соврать.
ЗАСВЕТИТЬСЯ - обнаружить себя и стать объектом наблюдения милиции.
ЗАСВИСТЕТЬ - показать что-либо.
ЗАСЕЧЬ - заметить.
ЗАСМОЛИТЬ - застрелить.
ЗАСОБАЧИТЬ - обыграть, отравить, убить.
ЗАСОХНУТЬ - замолчать.
ЗАСТЕГНУТЬ - расстегнуть пуговицы пальто при карманной краже.
3. ПУГОВИЦУ - вовлечь в шулерскую игру.
ЗАСТЕКЛИТЬ - выставить стекло в оконной раме.
ЗАСТОПОРИТЬ - остановить жертву и ограбить.
ЗАСТРЕМАТЬ - вовремя увидеть постороннего.
ЗАСТРЯТЬ - попасться с поличным.
ЗАСТУКАТЬ - задушить; поймать на месте преступления; убить.
ЗАСУХА - просьба к вольнонаемному, работающему в ИТУ.
ЗАСЫПАТЬ - выдать кого-либо; предать.
ЗАТЕМНИТЬ - ударить по голове, чтобы жертва потеряла сознание; убить, ударив по голове тяжелым предметом; спрятать труп жертвы.
ЗАТЕРЕТЬ БУЗУ - затеять скандал.

ЗАТИРАТЬ - уничтожать следы преступления; уговаривать поменяться документами; уговаривать поменяться именем и фамилией.

ЗАТОЧЕННЫЕ СТАРЫ - меченые карты.

ЗАТРЮМОВАТЬ - поместить в ШИЗО, ИВС.

ЗАТЫКИВАТЬ - отвлекать внимание жертвы при карманной краже, толкая ее.

ЗАТЫРИВАТЬ - совершать карманную кражу.

ЗАТЫРИТЬ - спрятать.

ЗАТЫРКА - тайник.

ЗАХАМНИЧАТЬ - не отдать взятые в долг деньги или вещи; не отдать проигранное.

ЗАХАР - благородный поступок; обман администрации ИТУ; из ряда вон выходящий случай; фокус.

ЗАХАРЧОВАННЫЙ ЧУДАК - человек, который выдает себя за знатока.

ЗАХАТЬ - сидеть в ИВС, ШИЗО.

ЗАХВАТИТЬ - забеременеть.

ЗАХЕЗАННАЯ МАЛИНА - притон воров или наркоманов, ставший известным работникам милиции.

ЗАХЕЗАННЫЙ - замазанный калом.

ЗАХЛОПНУТЬСЯ - закрыться; остаться на месте кражи, не имея возможности выйти из помещения.

ЗАХОД - принятие пищи; потребление разовой дозы наркотика.

3. ГНИЛОЙ - хитрый подход.

3. С СЕВЕРА - задавать неприятные и опасные вопросы.

ЗАХОДИТЬ С СЕВЕРА - задавать изобличающие вопросы.

ЗАХОМУТАТЬ - поймать; поставить в зависимость.

ЗАХОРОВОДИТЬ - уговорить.

ЗАЧАЛИТЬ - поймать.

ЗАЧАХШИЕ КОЛЕСА - спрятанный пистолет.

ЗАЧИРИКАТЬ - начать давать показания.

ЗАЧУХАНИТЬ - подавить, унижить сокамерника.

ЗАЧУХОВАННЫЙ - неопрятный, неряха.

ЗАШЕЛ НЕ В СОЮ - попался в руки правосудия.

ЗАЩИТЬСЯ - попасться с поличным.

ЗАШУХЕРИТЬ - предать, проболтаться на допросе.

ЗВЕЗДОХВАТАННЫЙ - умный, толковый заключенный.

ЗВЕЗДОХВАТ - удачливый вор.

ЗВЕНЬЯ - стекла в оконной раме, посуда.

3. ВСТАВИТЬ - выставить стекла и проникнуть в помещение.

ЗВЕРЕК - пистолет; мужской половой член; мужчина нерусской национальности.

ЗВОН - разговор; ученик вора; язык.

ЗВОНАРЬ - болтун; собака; телефон.

ЗВОНИТ ЗВОНОК - собака лает.

ЗВОНИТЬ - говорить попусту; говорить неправду; разглашать воровские тайны; распускать вздорные слухи.

3. БУЗУ - отбывать наказание полностью, весь срок.

3. В КВАРТИРУ - раздавить на стене камеры клопа.

ЗВОНОК - конец срока.

ЗГОЛ - насмешник над начинающими ворами.

ЗДРЮЧИТЬ - снять одежду с жертвы при грабеже.

ЗЕБРА - жалюзи на окнах камеры.

ЗЕЛЕНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ - пьянка в лесу; воровская сходка.

ЗЕЛЕНОГИЙ - самовольно вернувшийся из ссылки на прежнее место жительства.

ЗЕЛЕННЫЕ - воровская группировка (масть), не признающая никаких норм поведения.

ЗЕЛЕНЫЙ ПРОКУРОР - весна.

ЗЕЛЕНЬ - начинающий воришка.

ЗЕЛЯТОР - татарин.

ЗЕМКО - внимательно.

ЗЕМЛЯНУТЬ - лишить воровских прав по решению сходки.

ЗЕМЧИТЬ - обижать.

ЗИМА - финский нож.

ЗИМАГОР - бродяга; представитель общественности.

ЗИМНИЕ РАМЫ - очки.

ЗМЕЕНЫШ - худощавый, ловкий вор-подросток, проникающий в помещение через форточку.

ЗМЕЙ - болезненно самолюбивый человек; вредный человек; открыто доносящий на сокамерников администрации ИТУ; вор.

3. ПО КУШУ - постоянно имеющий свою долю в преступлении, совершенном группой, в которую он входит.

ЗМЕЙКА - браслет; удавка; перепродажа краденого; пригородный поезд, электричка, трамвай; тонкая стальная пилка или волосок карманных часов, которыми перепиливается решетка камеры.

ЗМЕЯ - веревка; закон; удавка; поезд.

3. ПЛЫВЕТ (ТАЩИТСЯ) - поезд подходит к перрону.

ЗНАКИ - деньги.

ЗНАТЬ МУЗЫКУ - понимать воровской жаргон.

ЗНОЙ - рана.

ЗОЛА - неудача.

ЗОЛОТАРЬ - ювелир..

ЗОЛОТАЯ ТЫРКА - очень неудачная кража.

ЗОЛОТО - ружье.

ЗОЛОТОЙ СТОЛИК - место, где в колонии играют в карты на интерес.

ЗОНТ - проникновение в помещение через дыру в потолке.

ЗУБ - ложка.

ЗУБАРИК, зубатый, зубастый, зубатик - прокурор.

ЗУБОТЫЧКА - инспектор уголовного розыска.

ЗЫРЯНКА - финский нож.

И

ИВАН - бродяга, скрывающий свое имя; главарь преступной группировки, скрывающий свою фамилию, имя и отчество. .

И. ИВАНОВИЧ - прокурор.

И. С ВОЛГИ - дерзкий хулиган.

И. ТОСКУН - желудочная боль от плохой пищи.

ИГЛА - нож; шприц.

ИГЛОВОЙ - наркоман.

ИГРАЕТ ГАРМОНЬ - собака лает.

ИГРА НА ГИТАРЕ - совершение полового акта; взламывание сейфа с помощью специального воровского инструмента - гитары.

ИГРА НА ГЛАЗ - игра краплеными картами.

ИГРА НА ЗАМИНКУ - картежная игра, в которую незаметно заманивают жертву.

ИГРА НА СИГНАЛЫ ИЛИ НА ТЕЛЕГРАФ - игра в карты, когда соучастник подает условные знаки.

ИГРА В СКЛАДКУ - игра со сложенной в нужном положении колодой карт.

ИГРА НА СЧАСТЬЕ - игра в карты без шулеров.

ИГРА НА ТРИ КОСТОЧКИ - игра в карты на жизнь другого человека. Проигравший должен его убить.

ИГРА НА ЩУП - игра краплеными картами, на которых метки прощупываются пальцами.

ИГРА ПОД ОЧКО - игра, когда с проигравшим совершается акт мужеложства. ,

ИГРАТЬ НА БАЯНЕ, ПИАНИНО, РОЯЛЕ - дактилоскопироваться.

ИГРАТЬ НА СКРИПКЕ - распиливать решетку в камере.

ИГРАТЬ ПО ПЯТОМУ НОМЕРУ - симулировать психическое заболевание.

ИГРОВОЙ - активный игрок в карты.

ИГРОК - шулер.

ИГРУШКА - пистолет; мужской половой член; сожительница.

ИГРУШКИ - деньги, выигранные шулером.

ИДЕЙНЫЙ - придерживающийся воровских обычаев и традиций.

И. ВОР - соблюдающий все воровские правила поведения и традиции.
ИДОЛ - человек, связанный с преступным миром.
ИДОЛЫ - зубы.
ИДТИ В БЛАГОРОДНУЮ - не сознаваться в содеянном.
ИДТИ МЕНЯТЬ СУДЬБУ - бежать из мест лишения свободы.
ИДТИ СЛУШАТЬ КУКУШКУ - бежать из заключения.
ИДТИ СО ЗВЕЗДОЙ - идти ночью.
ИЖДИВЕНЕЦ - выполняющий вспомогательные функции в преступной группе.
ИЗБАЧ - квартирный вор.
ИЗВОЗЧИК - шофер; осужденный за дебош и постоянные истязания жены.
ИЗГНАТЬ В ЖЕЛЕЗНЫЙ РЯД - лишить по решению воровской сходки прав "честного вора".
ИЗ ВОЛГИ ПРИЕХАЛ - беглец.
ИЗЕНБРОВАЯ БИКСА - симпатичная девушка или женщина.
ИЗМЕНА КАТИТ - излишняя подозрительность, состояние после принятия наркотиков.
ИКОНА - правила внутреннего распорядка в ИТУ.
ИКРЯНЫЙ - богатый.
ИКРЯНЫЙ ГОНЕЦ - имеющий при себе для продажи значительное количество наркотиков.
ИНДИЯ - штрафная камера в тюрьме. ШИЗО в колонии.
ИНДЮК - пожилой мужчина, имеющий при себе крупную сумму денег и ищущий успеха у проституток; участковый инспектор.
ИНДЮШКА - индийский чай.
ИНТЕЛЛИГЕНТ - осужденный за должностное преступление.
ИРА - Уголовный кодекс.
ИРИК - старик.
ИРИЧКА - старуха.

ИСКАТЬ ХОРЬКА - подыскивать объект для совершения полового акта.

ИСКАТЕЛЬ - не занимающийся общественно-полезным трудом, склонный к бродяжничеству.

ИСКЛЮЧКА - уничтожение материальных ценностей во время волнения в колонии.

ИСПЕЧЬСЯ - проиграться.

ИСПОВЕДЬ - откровенный разговор на допросе; написание объяснительной записки.

ИШЧАН - опытный вор.

К

КАБАЛА - долг.

КАБАН - автобус.

КАБЕ ВЕРХНИЙ, КАБЕ НИЖНИЙ - взлом потолка или пола при краже.

КАБУР - проникновение в помещение через сделанный подкоп.

КАЗАК - контролер по надзору в ИТУ; вожак преступной группы.

КАЗАНЮК - револьвер.

КАЗАКА КЛЕИТЬ - уговаривать контролера ИТУ.

КАЗАТЬ МАСТЬ - дать понять, к какой воровской группировке принадлежишь; показать краденую вещь, чтобы определить ее стоимость.

КАЗАЧИЙ АТАС - момент, когда у владельца отнимается вещь.

КАЗНА - тюремная одежда.

КАИН - скупщик краденного.

КАК БОГАТОМУ НАЛИТЬ - сильно избить коголибо.

КАЛАЧ - большой висячий замок.

КАЛГАН - голова.

КАМЕЛИЯ - красивая проститутка.

КАМЕНЬ - тайна.

КАМСА - несовершеннолетняя, вовлекаемая в преступную группу.

КАНАРЕЙКА - милицейская машина.

КАПАТЬ - идти; выдавать себя за другого.

К. В ПОМОЙКУ - идти в столовую.

К. НА ХВОСТЕ - следить за кем-либо.

К. ПО ДЕЛУ - привлекаться к ответственности за преступление, совершенное в ИТУ.

КАНВА - записка, тайно переданная из мест заключения; документ.

КАНДЕЙ - карцер, ШИЗО.

КАНИТЕЛЬ - драка; арест, задержание; спор.

КАНИТЕЛИТЬ - избивать.

КАНИФОЛЬ - дешевая вещь, выдаваемая за дорогую, обман; беспредметный разговор; ерунда; гашиш низкого качества, выдаваемый за высококачественный.

КАНТОВАТЬ БРЕВНО - оказывать помощь карманному вору, поворачивая жертву таким образом, чтобы ее легче было обворовать.

КАНТОВАТЬСЯ - симулировать болезнь, чтобы уклониться от работы в бараке или зоне.

КАПУСТА - деньги.

КАРАНДАШ - лом; нож; подхалим.

КАРАСЬ - богатый клиент; жертва, потерпевший.

К. БУШКАТЫЙ - осужденный за битье жены.

К. ПОТВОРНЫЙ - половой садист.

КАРАУЛКИ - глаза.

КАРТИНКА - красивая вещь; удачная кража; подлинный паспорт.

КАРТИНКИ - игральные карты; порнографические фотоснимки; статьи Уголовного кодекса, по которым осужден преступник.

КОРЯЧИТЬСЯ - испытывать боль или лишения.

КАТАТЬ - играть в азартные игры; обыгрывать.

КАТАТЬ ШАРЫ - собирать порочащие сведения.

КАТАТЬСЯ - совершать карманные кражи в городском транспорте.

КАТЕ ПЕРЕДАТЬ ТАКОЕ-ТО КОЛИЧЕСТВО ПОЦЕЛУЕВ - просьба выслать такое-то количество чего-либо.

КАТИТЬ - ехать, идти.

К. ДАЛЬШЕ - продолжать.

КАТИТЬ МАСТЬ - испытывать удачу.

КАТЮХА, КАТЮША - кодеин.

КАЦЫ - рабочие ботинки.

КАЧАЛОВА - крупный спор.

КАЧАЙ ВОДУ - иди, куда посылают.

КАЧАТЬСЯ - находиться в местах лишения свободы.

КАЧАТЬСЯ В КИЧЕ - находиться в местах заключения, под следствием.

КАЧНУТЬ - коллективно обсудить осужденного.

КАША - мешок, торба; толпа; чай.

КАШАЛОТ - обжора.

КВАС КЛЮКВЕННЫЙ - кровь.

КВАС ПУСКАТЬ - наносить раны.

КЕЛДЫМ - дом, общежитие; притон.

КЕМЕЛЬ - летний головной убор.

КЕНТ - друг, надежный соучастник.

КЕША - передача в камеру изолятора.

КЕШАРЬ, КЕШИРЬ - передача арестованному, который еще не осужден.

КИВАЛА - народный заседатель.

КИВАТЬ ГРИВОЙ - соглашаться, поддерживать чье-то мнение.

КИДАНУТЬ - не вернуть взятое в долг, обокрасть.

КИДАТЬ - грабить.

К. НА РЕШЕТКУ - кричать в окно камеры: "Тюряга, дай кликуху".

КИДНЯК - афера, трюк, уловка; вещи, переброшенные в зону ИТУ через основное ограждение.

КИПЕШ, КИПИШ - галдеж, шум, драка.

КИРПИЧ - контролер по надзору за осужденными; форточка двери камеры; бриллиант.
КИСЛЯК - хмурое, угрюмое выражение лица.
КИТОБОЙ - бандит.
КИЧА - изолятор.
КИЧМАН - дисциплинарный изолятор в ВТК; тюрьма.
КИШЕР - мешок.
КИШКА - обжора.
КИШКИ - краденые или проданные вещи.
КИШЛАК - тюрьма.
КИШМИШ - наркотики.
КЛАДКА - тайник.
КЛЕИТЬ - воровать, уговаривать.
КЛИЗМА - внушение, разнос; женщина, не привлекательная в сексуальном отношении.
КЛИНЬЯ ВОРОВАТЬ - сделать вид, что согласен.
КЛОПА ДАВИТЬ - выключать свет; ничего не делать, спать.
КЛЯУЗА - галстук.
КЛЯУЗНИК - карандаш.
КНАЦАТЬ - наблюдать, смотреть.
КНОКАТЬ - признавать чье-либо превосходство.
КНОЦАТЬ - угощать.
КНЯЗЬ - вор-рецидивист.
КОБЕЛ - активная лесбиянка.
КОВАНАЯ - меченая колода карт.
КОВЫРНУТЬ - обокрасть; ударить.
К. СКОК - совершить крупную кражу.
КОВЫРЯЛКА - женщина, занимающаяся мастурбацией; лесбиянка.
КОВЫРЯТЬ СЕРЬГУ - взламывать замок.
КОЗА - корзина.
КОЗЕЛ - велосипед, мопед; доносчик; недруг; проданный, сотрудничающий с администрацией.

КОЗЛОДЕРКА - комната для контролеров ИТУ; помещение, где производятся обыски осужденных; место в бараке, где совершаются акты мужеложства между осужденными.

КОЗЛЯТНИК - учитель воришек.

КОЗЫРНЫЙ - авторитетный лидер.

КОЗЬЯ СЕКЦИЯ - такое название у осужденных получила секция профилактики правонарушений - СПП. Все объединения из осужденных активистов.

КОКНАР, КУКНАР - размельченные головки опийного мака, подготовленные для приготовления настоя; настой опийного мака; сушеные головки опийного мака; общее название наркотиков.

КОКНУТЬ - убить.

КОЛБАСА С ГЛАЗАМИ - селедка.

КОЛЕСА - сапоги; таблетки наркотиков.

КОЛОНУТЬСЯ - рассказать правду.

КОМИССАР - мошенник, выдающий себя за работника милиции.

КОНВЕРТ - гроб; тюрьма; камера; узел с вещами.

КОНИ - сапоги, рабочие ботинки; трудолюбивые осужденные.

КОНИ БРОСИЛ - умер.

КОНИ-МОНИ - модные туфли.

К. ШАРКНУЛ - умер.

КОПИТЬ - пугаться.

КОНТ - инструмент для вскрытия сейфов.

КОНТОРА - помещение РОВД, ГОВД; притон.

К. НА ХВОСТЕ - берегись: рядом работник милиции, контролер ИТУ.

КОНЦЫ - ножницы.

КОНЬ - нитка или бечевка, с помощью которой передают записки или небольшие предметы в другую камеру.

КОНЮШНЯ - преступная группа.

КОРМИЛО - повар в ИТУ.

КОРМИТЬ - быть арестованным.

КОРОБ - живот.
КОРОБКА - пароход; пассажирский поезд.
КОРОБОЧКА - способ съемки колоды карт под определенную карту; камера.
КОРОЕД - несовершеннолетний преступник.
КОРОЕДКА - ВТК (воспитательно-трудова колония).
КОРОЛЬ - содержатель притона.
КОРОТЕНЬ ХОД - игра в спички.
КОРИДОРом ВОДИТЬ - говорить неправду, обманывать.
КОСИТЬ - симулировать; выдавать себя за простака.
КОСМАЧ - недоразвитый, дурак.
КОСМАТЫЙ - главарь хорошо организованной преступной группы.
КОСТОГРЫЗ - плохой вор.
КОСТЫЛЬ - порция хлеба.
КОСТЬ - симулянт.
КОСТЮМ - гроб.
КОСЯК - повязка на рукаве у осужденного-активиста.
КОСЯЧОК - самокрутка, начиненная гашишем.
КОТ - сутенер.
КОТЛЕТКИ - деньги в банковской упаковке.
КОТЛЫ - часы.
КОФЕЕЗА - кофе.
КОЦАНЫЙ - меченый.
КОЦЫ - валенки с обрезанными голенищами.
КОЧЕГАР - активный гомосексуалист.
КОЧЕРЫЖКА - обрез.
КОЧЕТ - пассивный гомосексуалист.
КОЧКА - о. Сахалин.
КОЧУМАРИТЬ - дремать.
КОШАТНИК - квартирный вор, проникающий в помещение через форточку.
КРАНТИК - смертный приговор, вынесенный воровской сходкой.
КРАНТЫ - задержан или арестован; конец надеждам.

КРАСНАЯ ШАПОЧКА - бывший вор в законе; воровская группировка, не признающая "закона" и нарушающая режим в колонии; осужденный за мужеложство; пассивный гомосексуалист; демобилизованный из войск МВД солдат; член коллектива осужденных.

КРАСНОПЕРЫЙ - солдат внутренних войск.

КРАСНЫЙ ТОВАР - золотые, драгоценные вещи.

КРАХ - опустившийся человек; соучастник, берущий себе значительную часть добычи.

КРЕСТ - больничный лист, освобождение от работы; конец, смерть.

КРЕСТИТЬ - судить.

КРЕСТЬЯНЕ - вши.

КРЕЧЕТ - гомосексуалист.

КРИВОЙ - нож.

КРИК - разговор.

КРИКУН - наемный поджигатель.

КРИТИКЕССА - водительница такси.

КРОВНЯШКИ - продукты питания в ИТУ.

КРОВЬ - убийство; деньги, находящиеся у жертвы.

К. НОСОМ ПОШЛА - расчет с обыгранной жертвой.

КРОКОДИЛ - поезд.

КРОТ - делающий подкоп.

КРУГОМ, БЕГОМ - рассчитаться с карточными долгами.

КРУЖИТЬ - иметь половую связь с несколькими женщинами одновременно.

К. НАПРОПАЛУЮ - увлечься женщиной, забыв все на свете.

КРУТИЛОВКА - операция по задержанию преступников.

КРУТИТЬ - распоряжаться; допрашивать; расследовать.

КРУТИТЬ ВОСЬМЕРКИ - отбывать наказание.

К. ВОЛА - обманывать.

К. КИНО - думать, вспоминать.

КРУЧЕНЫЙ - отчаянный, бешеный.

КРЫЛАТЫЙ - лицо, подозреваемое в гомосексуализме.

КРЫСА - начальник ИВС; несовершеннолетняя проститутка; совершающий мелкие кражи из тумбочек осужденных.
КРЫСЯТНИК - мелкий воришка, совершающий кражи съестного из подвалов.

КРЫТАЯ, КРЫТКА - тюрьма.

КРЫША - безвыходное положение; наружный карман; ПКТ помещение камерного типа; бандитское прикрытие.

КРЮК - половой член.

КРЮЧОК - надзиратель, милиционер, участковый инспектор.

КСИВА - записка, письмо; документ, удостоверяющий личность.

КУКАРЕШНИК - изолятор ИТУ.

КУКЛАМ - преступник, живущий по чужому паспорту.

КУКУРУЗА - мужской половой орган.

КУКУРУЗНИК - гомосексуалист.

КУКУШКА - осужденный, помогающий администрации ИТУ; постовой милиционер, сторож, часовой.

КУЛИК - револьвер.

КУЛИКАТЬ ПО-СВОЙСКИ - говорить на воровском жаргоне.

КУМ - оперативный работник в ИТУ.

КУПЕЧЕСКИЙ ЧАЙ - крепкая заварка чая.

КУПИТЬ - обмануть; украсть.

КУПЧИХА - вошь.

КУРАЖНЫЙ - богатый, веселый, хмельной.

КУРКОВАТЬ - прятать.

КУРЯТНИК - спальное место во втором ярусе.

КУСОК - контролер-прапорщик; мелочный человек.

КУСОК КАРТЫ - пачка папирос "Беломорканал".

КУСОЧНИК - мелкий воришка.

КУСТАРЬ-ОДИНОЧКА - мошенник-рецидивист.

КУЧЕР - вор.

КУЧЕРЯВКА - удача.

Л

ЛАБА - музыка.

ЛАБАЗ - магазин.

ЛАВ, ЛАВЫ, ЛАВЕШКИ, ЛАВЬЕВ - деньги.

ЛАВЬЕ СТЫЧЕТ - денег очень много.

ЛАКША - полная неудача.

ЛАКШИИ - игральные карты.

ЛАКШУТ - домино.

ЛАНСЫ - брюки.

ЛАНТУХИ - краденые вещи.

ЛАНЦЕХ - цепь.

ЛАНЦЫ - комплект красивой одежды или вещей.

ЛАПА - взятка; чай.

ЛАПКА - доля помощника шулера.

ЛАПКИ - клещи.

ЛАПОТЬ - плитка чая; одежда.

Л. ПЛЕСТИ - совершить побег.

ЛАПЦА - лицо.

ЛАПША - обмен; ремешок или цепочка для часов; уголовное дело.

ЛАСТЫ - ноги.

ЛАСТОЧКА - проститутка.

ЛАХМАН - прощение карточного долга.

ЛЕБЕДЬ - пьяный.

ЛЕБЕДЯЖНИК, ЛЕБЕЖАТНИК - ворующий у пьяных.

ЛЕГКАЯ - доступная женщина.

ЛЕД - сахар.

ЛЕПА, ЛЕПЕХА, ЛЕПЕНЬ - рубашка; костюм.

Л. РАЗБИТЫЙ - пиджак и брюки от разных костюмов.

ЛЕПЕНЬ - пиджак.

ЛЕПИЛА, ЛЕПило - медицинский работник ИТУ.

ЛЕПИТЬ - говорить неправду.

Л. ГОРБАТОГО - обманывать.

А. ГОРБАТОГО К СТЕНКЕ - выдавать себя за другого; играть другой картой.
ЛЕХА - потерпевший, приехавший из сельской местности.
ЛЕЩ - пьяный; хитрец.
ЛЕЩА КИНУТЬ - ограбить пьяного.
ЛЕЩА ДАВИТЬ - уступать требованию воров.
ЛИВЕР - наблюдение; предупреждение об опасности при совершении преступления; простак; печень.
ЛИМОНИТЬ - не возвращать проигранного.
ЛИНКИН - фальшивый документ.
ЛИПА - подделка.
ЛИРА - гитара.
ЛИСТИКИ - игральные карты.
ЛИТЕРКА - прислужник вора.
ЛИШАК - беглец из поселения или ссылки; лишение прав вора по решению сходки.
ЛОВИТЬ СЕАНС - подсматривать за женщиной.
ЛОЖКАРЬ - повар в ИТУ.
ЛОЖКОМОЙНИК - осужденный, работающий в посудомойке.
ЛОМАНУТЬ - украсть.
ЛОМАТЬ - вытаскивать; проверять.
А. КСИВЫ - проверять документы.
А. ПРОБЛЕМЫ - спорить.
А. ВЯЗЫ - переломить позвоночник.
ЛОМАТЬ - бежать.
ЛОМИТЬСЯ - бежать, идти на вахту.
ЛОМИСЬ - уходи.
ЛОМКА - мошенничество; проверка документов.
ЛОМОМ ПОДПОЯСАННЫЙ - особая масть (каста), близкая к беспределу.
ЛОМОТА - побои, избивание.
ЛОМЩИК - мошенник.
ЛОПАРЯ - летняя обувь.
ЛОХ - разиня; потерпевший.

ЛОХМАТАЯ КРАЖА - изнасилование.
ЛОХМОТНИК - оборванец; участковый инспектор.
ЛОХМАЧ - дружинник, активист ИТУ.
ЛОШАДИ - сапоги.
ЛУНАТИК - грабитель-одиночка.
ЛЮДИ - воры.
Л. БЕСПРЕДЕЛЬНЫЕ - хулиганы.
ЛЯГАВКА - уголовный розыск.
ЛЯГАВИТЬ, ЛЯГАТЬ - выдавать соучастников, доносить на кого-либо.
ЛЯГАВЫЙ БУДУ - клятва преступников.
ЛЯЛЬКА - женщина легкого поведения.

М

МАЗ - главарь шайки.
МАЗА - заступничество; поддержка; круговая порука.
МАЗАТЬ - бить; давать взятку.
МАЗУРИК - карманный вор.
МАЗУТА - жир, масло; тушь для нанесения татуировок.
МАЗТЬ - "квалифицированный" мошенник; порядок.
МАЗЬЮ НЕ МАЗАТЬСЯ - не попадать в неприятные ситуации.
МАЙДАН - вагон, поезд, вокзал, перрон; кусок сукна, растялаемый для игры в карты; притон, где собираются мошенники; саквояж, чемодан.
МАЙДАННИК, МАЙДАНЩИК - вор, орудующий в поездах и на вокзалах; осужденный, тайно продающий наркотики и спиртные напитки.
МАЙДАНУТЬ - совершить кражу на вокзале или в поезде.
МАЙЛО - лезвие безопасной бритвы.
МАКАР - неизвестный преступник.
МАКАРА - хлеб.
МАКЛАК, МАКЛАН - скупщик граденного.

МАКЛЕР - поддельные справки, чеки, редко - деньги; пособник спекулянту, набивающий цену товару.

МАКЛИ НАВЕСТИ - совершить сделку; обменяться мнениями.

МАКЛЯ - осужденный, обменивающий даже свою одежду на наркотики.

МАКЛЯНУТЬ - обменяться чем-либо.

МАКНУТЬ - удушить в воде, утопить.

МАКСИМ - добродушный; камерный шут.

МАЛИНА - группа воров одной "профессии"; притон.

М. РАЗНАЧЕНА - притон раскрыт.

МАЛЫГА, МАЛЫХА - человек низкого роста.

МАЛЬЧИК - ключ.

МАЛЬЧИКИ - отмычки; пальцы.

МАЛЮТКА - вор, принятый в воровскую семью и с этого момента считающийся вором в законе.

МАРА - женщина легкого поведения.

МАРАФЕТ - внешний лоск; кокаин.

МАРВИХЕР - неисправимый вор.

МАРКА - носовой платок; автобус; трамвай; троллейбус.

МАРЦЕФАЛЬ - конфликт.

МАРШАЛ - бригадир в колонии.

МАРШРУТ - мешок с продуктами у беглеца.

МАСЛЯТА - патроны.

МАСОЛ - военный; худой.

МАСОЛКА - шинель.

МАСТАК - шулер.

МАСТЕР - искусно подделывающий подписи; квалифицированный вор, пользующийся авторитетом в своей среде.

МАСТЕРНУТЬ - нанести ножевое ранение.

МАСТЕВЫЙ - пассивный гомосексуалист у несовершеннолетних.

МАСТЫРИТЬ, МАСТРЯЧИТЬ - делать.

МАСТЫРКА - нанесение себе повреждений, чтобы уклониться от работы; папироса, начиненная гашишем.

МАЯК - сигнал об опасности; фонарь; надежная квартира.
МЕБЕЛЬ - сообщники шулера, принимающие участие в игре для увеличения числа партнеров; драгоценные вещи.
МЕДВЕДЬ - несгораемы и шкаф, сейф.
М. ВЗЯТЬ НА АРКАН - вывезти несгораемый сейф.
МЕДВЕЖАТНИК - взломщик сейфов.
МЕЛОДИЯ - РОВД-ГОВД.
МЕНЖЕВАТЬСЯ - бояться.
МЕНТ, МЕНТЯГА, МЕНТЯРА, МЕТЕЛКА - милиционер; контролер в зоне; надзиратель в колонии.
МЕНТА - назад.
МЕСЯЦ ЧЕРНЫЙ - задний проход.
МЕТАТЬ - есть; играть в карты; обманывать.
М. ВЗАПУСКИ - пользоваться специально подготовленной колодой карт.
МЕТЛА - язык.
МЕТРО - подкоп.
МЕШОК - изолятор, одиночная камера.
МИГНУТЬ - сказать, сообщить.
МОГИЛА - ИВС; ночлежка; сохранение тайны; суп в тюрьме.
МОЗОЛЬ - колхозник.
МОКРО - опасно.
МОКРОЕ ДЕЛО, МОКРОТА, МОКРУХА - убийство, связанное с кровопролитием.
МОКРЫЙ ГРАНТ - грабеж с кровопролитием.
МОЛИТВА - доклад; лекция; наставление старшего конвоира перед выходом осужденных из зоны.
МОЛОКО - деньги.
МОСОЛ - худощавый человек; кость.
МОТОРОЛЛЕР - половой член, в головку которого вставлено кольцо или шарики.
МОТЯ - доля краденного.
МОЧЕГОН - нож.
МОЧИТЬ - избивать; убивать.

М. РОГА - отбывать наказание.
МОШНЯ - портфель.
МУЖИК - работающий заключенный, не сотрудничающий с администрацией.
МУЗЫКУ ЗНАТЬ - понимать воровской жаргон.
МУЗЫКАНТ - знающий воровской жаргон,
МУКИРЬ - колхозник.
МУРАВЕЙ - карманный вор.
МУСОР - работник милиции.
МУСОР ЦВЕТНОЙ - прапорщик; военнослужащий ВВ; осужденный, состоящий в СПП.
МУТИЛО, МУТИЛОВКА - назревший конфликт.
МУТИТЬ - создавать нервную напряженную обстановку.
МУТОВКА - избиение.
МУТНЫЙ - подозрительный человек.
МУТЬ - ложное обвинение; неправда.
МУХА - пуля.

Н

НА БЕЛОМ - ехать на теплоходе.
НА БЗДЮМ - вдвоем.
НА БИТЬ - подать идею.
НАБИТЬ КАРТИНКУ (КАРТАК) - нанести татуировку.
НАБЛАТОВАТЬСЯ - завести полезные знакомства; научиться разговаривать на воровском жаргоне.
НА БЛАТ ПРОДАТЬ - продать, признавшись, что вещь краденая.
НАБЛЫНДИТЬ - вытащить из кармана кошелек.
НАБОЙКА ГРЯЗНАЯ - адрес, где можно купить наркотики.
НАБОЙЩИК - соучастник.
НАБОР КОСТЕЙ - кисть руки.
НАБУШМАЧЕННЫЙ ФРАЕР - человек, знающий воровские обычаи, но не принадлежащий к ворам.

НАВОДКА, НАКОЛКА - указание на выбранный объект преступления.

НАВОРАЧИВАТЬ - воровать.

НАДЫБАТЬ - обнаружить, присмотреть.

Н. НА ДЕЛО - выбрать объект для кражи.

НА ЗИМОВКУ - шулерская игра в карты, в которую втягивается жертва.

НАКАЗАТЬ - поставить на заметку; обокрасть.

Н. ВСЛЕПУЮ - проговориться на допросе.

НАКАТИТЬ - подавить человека с целью подчинить себе.

Н. ТЕЛЕГУ - написать жалобу прокурору.

НА КАТУШКАХ - не в меру бойкий.

НАКИДНЯК - висячий замок.

НАКИДЫШ - нож с выкидным лезвием.

НАКИТЬ - тюремная "аристократия".

НАКЛАДНЫЕ - специально подобранные шулером карты.

НАКОЛКА - выбор объекта для кражи; татуировка; незаметная пометка иглой на игральной карте.

НА КРЕСТУ СИДЕТЬ - освободиться от работы, получив больничный лист.

НА КУКАНЕ - под наблюдением.

НАЛЕВО - незаконно; лишить жизни.

НАМОРДНИК - административный надзор; козырек на окне ИВС или камеры; лишение или поражение в правах; кепка с большим козырьком.

НАМОТАТЬ - определить срок наказания; заразиться венерическим заболеванием.

НАПАРАФИНИТЬ - оклеветать.

НАПЛЕСТИ ЛАПТИ - совершить побег из-под охраны.

НАПЛЕСТИ ВЕРЕВКИ - наговорить лишнего на допросе.

НА ПОНТ - обмануть, опутать.

НАТЯГИВАТЬ ПРОВОДА - устанавливать связь с преступниками, находящимися на свободе.

НАСТУПИТЬ НА ХВОСТ - обидеть.

НА УШИ ПОСТАВИТЬ - ограбить; все перевернуть.

НАХАЛ - троллейбус.
НАХАЛОВКА - незаконное обвинение невинного.
НА ХАЛЯВУ - участие в дележе без участия в деле.
НА ХАРАКТЕР - играть на слабую сторону жертвы.
НАХОВИРКА - драгоценные камни.
НАХРАПОК - задушить.
НАХОДИТЬСЯ НА ПОДНОСЕ - истратить все деньги.
НАЧКА - тайник.
НАЧУДИТЬ - совершить неудачную кражу.
НА ШАРМАНКУ, НА ШАРОМЫЖКУ - за чужой счет.
НАШКОДИТЬ - убить при краже.
НАШПИГОВАННЫЙ - знающий много секретов.
НА ШУШУ - кража у лиц, разговаривающих на улице.
НЕБО - полоток в камере.
НЕВОД - решетка на окне.
НЕВЕСТКА - подушка.
НЕВКИПИШЬ, НЕВХИПИШЬ - незаметно; осторожно.
НЕ ВПИСАТЬ - не лезь, куда не надо.
НЕ ВПРЯГАЙСЯ - не лезь не в свое дело.
НЕ В СОЗНАНКЕ - в состоянии душевного волнения (не в себе); без сознания; ничего не знает.
НЕ ВЯЧИТ - нет ничего.
НЕДОЧЕТ - любой воровской инструмент.
НЕ КРУТИТЬ ПЛАНТЫ - не надоедать с вопросами.
НЕ ЛАКШИТЬ - не понимать.
НЕЛЕПУХА - обман при игре.
НЕ ОБРЫБИТСЯ - не выйдет, этот номер не пройдет.
НЕ ПОНТУЙ МАРЬЯНОЙ, ОНА ЛОКШОВАЯ - не хвались морфием, это фальсификат.
НЕ ПОНТУЙСЯ - не хвастай; не бравируй.
НЕ СВЕТИ - не выдавай никого на допросе; не подходи, опасно.
НЕСЧАСТЬЕ - огнестрельное оружие.
НЕТРЯК - наган.
НЕТ ТАБАКУ - взять кошелек.

НЕФЕЛЯ - остаток густозаваренного чая.

НЕЧЕМ КРЫТЬ - запутаться на допросе.

НЕЧИСТЫЙ - заключенный, выполняющий грязную работу.

НИНЧА - проститутка.

НИСТЯК, НИЩАК - все в порядке; все будет хорошо.

НИШТЯК - отлично, хорошо; приятно.

НИЩАЛО - корзина с вещами.

НОГИ ЩУПАТЬ - готовиться к побегу.

НОМЕР НЕ ОТОРВЕТСЯ - задуманное не исполнится.

НОРА - жилье, прибежище.

НОРД-ЗЕКЕ - кончать работу.

НОРМАЛЬНЫЙ ХОД - все в порядке.

НОСИТЬ КРЕСТ - принадлежность к преступному миру.

НОСОМ КРОВЬ ПОШЛА - обыгранная жертва расплачивается.

НОТНЫЙ - хитрый.

НОЧНИК - кража ночью.

НУТРИК - внутренний замок; внутренний карман.

НУХГИР - получающий долю от крупных карманных краж.

НЫКАТЬ - прятать.

НЮХАТЬ - проверять; узнавать.

НЯМЛИТЬ - понимать.

НЯНЯ - хлеб.

О

ОБЖАТЬ - выпросить; отнять; обделить.

ОБЕСЦЕНЕННЫЙ - ограбленный.

ОБЗОВИСЬ! - Покайся!

ОБИЖЕННЫЙ - заключенный, с которым насильно совершили акт мужеложства.

ОБКАТАТЬ - приручить к воровскому миру.

ОБЛОПАТЬСЯ - попасться с надеждой на освобождение.

ОБОРВАТЬСЯ - уйти от преследования.

ОБОРЗЕТЬ - обнаглеть.

ОБОРОТЕНЬ - находящийся на нелегальном положении, скрывающий свое настоящее имя.

ОБЛЕЗАТЬСЯ - струсить.

ОБШАМАНИТЬ - обыскать.

ОБЩАК - общая касса, еда, табак для помощи в зоне и на воле; общий режим в ИТУ.

ОБЪЯВЛЕНИЕ - висячий замок на двери.

ОБЫГРАТЬ В ДАРМОВУЮ - обыграть в карты.

ОВЕС - деньги.

ОВЦА - неавторитетный, слабовольный.

ОГОЛЕЦ - несовершеннолетний преступник.

ОГОНЕК - квартира, в которой собираются для игры в карты; спички.

ОГОНЬ - воруемый у сокамерников.

ОГОНЬКИ - бриллианты.

ОГРЕСТИ ЦЕЛИКОМ - получить самую высокую меру наказания за содеянное; полностью отбыть наказание.

ОДЕР - деревенский мужик.

ОДЕЯЛО - паспорт.

ОДИН - кол.

ОДИН НА ЛЬДИНЕ - воровская масть; вор-одиночка в колонии.

ОКОЛЕВАНЕЦ - смерть.

ОКОПАТЬСЯ - замолчать, прекратить разговоры.

ОКОРОКА - надежно спрятанные вещи; меховые вещи.

ОКОШКО БРАТСКОЕ - карта достоинством шесть.

ОКРЕСТЬ - изменить имя и фамилию.

ОКРЕСТИТЬ ДЖЕКА - соскоблить выгравированную надпись на краденой вещи.

ОКРЕСТИТЬСЯ - лишить прав по суду.

ОПИСАТЬ ФРАЕРА - разрезать одежду и совершить кражу.

ОПАРОФИНИТЬ - оклеветать.

ОПОМОЙНИЧАТЬ - заставить осужденного убирать туалет, выносить помои и т.д.

ОПРАВИЛЫ - документы, удостоверяющие личность.
ОПРЕДЕЛИТЬ - арестовать, задержать; продать чтолибо.
О. С БУТОРОМ - задерживать с краденым.
ОПРЕДЕЛИТЬСЯ К ХОЗЯИНУ - попасть в место заключения.
ОПУСТИТЬ В ШУРФ - лишить воровских прав.
ОПУТЫВАТЬ - обманывать.
ОРЕХИ - патроны.
ОРЕЛ - бежавший из мест лишения свободы.
ОРИТКА - письмо; проездной билет.
ОСВЕЖИТЬ СКОТИНУ - зарезать человека.
ОСЕСТЬ НА ГЛУБИНКЕ - временно прекратить преступную деятельность.
ОТВАЛИВАТЬ - отдавать часть краденого; уходить, не закончив кражу.
ОТВЕРНУТЬ, ОТВЕРТЕТЬ - украсть.
ОТДАКНУТЬ - дать.
ОТДАТЬ ВИЗИТ - пойти к соучастнику.
ОТДУВАТЬСЯ - объясняться.
ОТДУПЛИТЬСЯ - угостить папиросой, начиненной гашишем, а затем за это совершить акт мужеложства.
ОТЖАТЬ - взять вину на себя.
ОТЖАРКА - присвоение части краденого.
ОТИРКА - письмо.
ОТКАЗЧИК - осужденный, отказывающийся работать.
ОТКАЗЫВАТЬ - отговаривать; отпирать замок.
ОТЧАЯННЫЙ - случайный преступник, ворующий из нужды.
ОТШИВАТЬ - взять на себя всю вину и за сообщников.
ОТШИТЬ - оправдаться.
ОТШМОНАТЬ - отобрать при обыске.
ОТЫГРАТЬСЯ - оправдаться; отомстить.
ОФИЦЕР - шулер.
ОФОРМИТЬ - совершить половой акт; обокрасть.
ОХМУРЯТЬ - обманывать; уговаривать.

ОХМУРЯТЬСЯ - высказывать неудовольствие.

ОХНАРИК, ОХНАРЬ - окурок.

ОХОТИТЬСЯ ЗА КЛОПОМ - выслеживать и грабить пьяного.

ОХОТНИК - инспектор ОРО; нищий-профессионал.

ОХЧА - деньги.

ОЧКАРЫ - проникающие в квартиры через выдавленные окна.

ОЧКИСТ - ворующий деньги через окно кассы; проникающий в квартиру через форточку.

ОЧКИ - документы; комбинации с накладными и банковскими чеками.

О. ЛИНКОВЫЕ - паспорт на чужое имя.

О. ЛИПОВЫЕ, ТЕМНЫЕ - паспорт поддельный.

ОЧКО - анальное отверстие; форточка; окно кассы; глазок в двери камеры.

ОЧКО ПОРВАТЬ - совершить насильственный акт мужеложства.

ОЧКОВАТЬСЯ - бояться.

ОЧКО НЕ ЖЕЛЕЗНОЕ - попытка оправдаться за трусость.

ОШАРМАЧИТЬ - обмануть; обокрасть.

ОШАРЫ - зубы.

ОШКАР - задний карман брюк.

ОШМУЛЬНУТЬСЯ - побриться.

ОШПАЛАШИТЬ - ощупать.

П

ПАД! - будь осторожен!

ПАДАТЬ - входить куда-либо; ложиться спать; садиться.

ПАДАТЬ НА ХВОСТ - стремление получить что-нибудь на халяву.

ПАДЛА, ПАДЛО - самое унижительное оскорбление.

ПАЙЩИК - шантажист, забирающий часть краденого, угрожая доносом.

ПАКЛИ - волосы.

ПАКЕВКА - не скрывающий своего сотрудничества с администрацией (предатель).

ПАКИТЬ - выдавать, предавать.

ПАКЛОМНИК - вор, крадущий в магазинах с помощью сообщника, отвлекающего продавца.

ПАКУБА - прихожая.

ПАНТ - выдавать себя за человека, не принадлежащего к преступному миру.

ПАНУШКА, ПАНЧУШКА - человек, не сдерживающий обещания.

ПАНЧУК - главарь преступной группы наркодельцов; главарь преступной группы; начальник отряда в ИТК.

ПАПКА - часовой на вышке; тюремный надзиратель; участковый инспектор.

ПАРОВОЗ - преступник, заявляющий, что преступление он совершил без соучастников.

ПАРТАК, ПАРТАЧ - новичок, не обладающий воровскими навыками; неумеха.

ПАРТАК, ПАРТАЧКА - татуировка.

ПАРТИЗАН - лицо, скрывающееся от следствия.

ПАРУСА - белые стены в помещении.

ПОРУЧИ - бесхарактерный человек.

ПАРЧУК - униженный, опозоренный осужденный.

ПАРЧУШКА - выдающий соучастников.

ПАСОВАТЬ - избивать.

ПАССАЖИР - "лишний человек" в тюрьме и зоне.

П. ГОТОВИТЬ - искать жертву для шулерской игры, мошенничества.

П. КРЕПКИЙ, ЦЕЛЫЙ - жертва, еще не сталкивавшаяся с шулерами.

П. ПОРЧЕНЫЙ, РВАНЫЙ - жертва, уже сталкивавшаяся с шулерами.

ПАСТИ - следить за кем-нибудь; сопровождать.

ПАСТУХ - начальник.

ПАУК - надзиратель; тюремный ростовщик.

ПАУТИНКА - проволока, которой огорожена контрольно-следовая полоса; ювелирное украшение: тонкая золотая цепочка.

ПАУТИНУ СНЯТЬ - сорвать с шеи цепочку; совершить кражу белья, вывешенного для просушки.

ПАХАН - глава преступной группы.

П. ПОСТЕЛИ - осужденный, отвечающий за заправку коек.

П. СТОЛА - осужденный, отвечающий за уборку стола.

П. ПРИГНАЛ ЯЩИК - отец прислал посылку.

ПАХЛИМ - пойдем.

ПАЦАН - мальчишка; воспитанник, пользующийся привилегиями; молодой вор, совершающий кражи под руководством опытного вора; молодой вор, совершающий кражи не менее трех лет, - кандидат в воры в законе.

ПАЦАНКА - девчонка; молодая воровка, подающая надежды стать опытным "профессионалом".

ПАЦАНЫ - карты; набор ключей от различных замков.

ПАЦИЕНТ - жертва карманного вора.

ПОЧЕЧНИК - мошенник.

ПЕК - человек, не знающий, что имеет дело с преступниками.

ПЕКАРНЯ - помещение, где изготавливаются фальшивые деньги.

ПЕДЕРАСТКА - кепка с большим козырьком.

ПЕРЕЖА - пиджак.

ПЕНЕК - стол; неопытный, тупоголовый.

ПЕНСИЯ - краденые деньги.

ПЕРЕБРОС ФАРТОВЫЙ - удачный переброс через ограждение ПТУ наркотиков.

ПЕРЕВЕРНУТЬ ЛИЦО - узнать настоящую фамилию кого-либо.

ПЕРЕВЕСТИ СТРЕЛКИ - отвести от себя подозрение.

ПЕРЕВОД - способ отвлечения подозрения.

ПЕРЕКОВАТЬСЯ - поменять обувь.

ПЕРЕКРОВИТЬ, ПЕРЕКРЫТЬ - похитить у вора украденные им вещи.

ПЕРЕКУПИТЬ, ПЕРЕТЫРИТЬ - передать украденные деньги своему сообщнику.

ПЕРЕЛОМ - момент, когда при краже бумажник наполовину вытащен.

ПЕРЕМАТРОСОВАТЬ - изменить обстановку в комнате.

ПЕРЕМЫТЬ, ПЕРЕПИЛИТЬ - продать краденую вещь;

ПЕРЕНАЧИТЬ - передать; перепрятать.

ПЕРЕПЛЕТ - решетка.

ПЕРЕПУЛИТЬ - передать; перепрятать.

ПЕРЕТЫРИТЬСЯ - изменить свой внешний вид.

ПЕРЕТЫРКА - передача краденого.

ПЕРЖИК - нож.

ПЕРСИДСКИЙ КОВЕР - пол в камере или бараке.

ПЕРСТЕНЬ - замок.

ПЕРХАЛКА, ПЕРХОНЬКИ - папиросы.

ПЕС - подозрительный человек.

ПЕТРЯТЬ ПО-СВОЙСКИ - говорить на воровском жаргоне.

ПЕТУХ - радио в камере; педераст - самая презируемая категория осужденных, в отношении которых совершаются акты мужеложства; работник милиции; начальник железнодорожной станции; пять лет лишения свободы.

ПЕТУХУ ХВОСТ КРУТИТЬ - совершать кражи у пассажиров городского транспорта.

ПЕТУШОК - рука, рукопожатие.

ПЕЧАТАТЬ - совершать акт мужеложства.

ПЕЧЕНКА - камень.

ПЕЧКИ-ЛАВОЧКИ - предварительный сговор.

ПЕЧКА - анальное отверстие.

ПЕЧНИК - активный гомосексуалист.

ПЕШКА - нож.

ПЕРКА - игла для нанесения татуировок вручную.

ПИКИ - ноги.

ПИЛЬНУТЬ - сбыть.

ПИНДЮША - пьяный.
ПИНЖА - пять.
ПИНУЛЬ - мыло.
ПИПЕТКА - шприц.
ПАРИК - женские половые органы.
ПИРОЖОК - пайка хлеба.
ПИСАТЬ, ПИСАНУТЬ - разрезать карман жертвы при краже.
ПИСАЛКА, ПИСКА, ПИСЬМО - лезвие безопасной бритвы.
ПИСЬМАРИ - вши.
ПИЧКИ - пули.
ПИШКИ - гражданская одежда.
ПИШИ ШИРМУ - режь карман!
ПИЩИК - горло.
ПИЯВКИ - отмычки.
ПЛАВАНУТЬ - оказаться задержанным.
ПЛАВАТЬ - гастролить; отбывать наказание.
ПЛЕВАЛЬНИК - рот.
ПЛЕВАТЕЛЬНИЦА - пистолет, винтовка.
ПЛЕСТИ КРУЖЕВА - убегать, изворачиваться.
ПЛЕТАНУТЬ - соврать; совершить побег.
ПЛЕТЕНЬ - врун.
ПЛЕТЬ КУПИТЬ - бежать из мест заключения.
ПЛЕШИВЫЙ - луна.
ПЛЕШКА - старик; место сбора воров на улице.
ПЛЕШИТЬ - сбивать с толку.
ПЕСОМ БИТЬ - доносить; подхалимничать.
ПЛЕВАТЬ - сознаваться; выдавать; совершить побег.
ПЛИНТА - тюрьма.
ПЛИНТОВАТЬ - отбывать наказание в местах лишения свободы.
ПЛИТОЧНИК - вор, крадущий с прилавков.
ПЛОТНЫЙ - вор.
ПЛИВЕТ РЕКА - поток пассажиров.
ПЛЮНУТЬ - застрелить.

ПОБАГРИТЬ - закурить.
ПОБАЗАРИТЬ - поговорить.
ПОБРИТЬ - ограбить.
ПОБУЖДАТЬ - избить ногами.
ПОБУЦКАТЬ - избить за провинность.
ПОВЕСИТЬ ГАЛСТУК - удавить жертву веревкой или проволокой.
ПОВЕСТКУ ПОДАТЬ - дать знать о себе.
ПОВЯЗАТЬ - задержать на месте преступления.
ПОВЯЗОЧНИК - активист ИТУ.
ПОГАНКА - явная ложь.
ПОГОНЯЛО - кличка, прозвище.
ПОДБИТЬ КЛИНЬЯ - добиться расположения у нужного человека.
ПОДБОРЩИК - сообщник шулера.
ПОДВАЛИТЬ - подойти.
ПОДВАЛИТЬСЯ - пристроиться.
ПОДВЕСИТЬ - ограбить; определить срок лишения свободы; нанести сильный удар по лицу.
ПОДВОД - подготовка к преступлению.
ПОДВОДИТЬ ПОД СРОК - обвинять в совершенном преступлении.
ПОДВОДЧИК - лицо, собирающее данные об объекте преступления.
ПОДВОРЫШ - начинающий вор.
ПОДДЕТЬ - воспользоваться ошибкой жертвы.
ПОДДУВАЛО - подхалим; рот.
ПОДДУЖНЫЙ - помощник вора.
ПОДДЫРИВАТЬ - поддразнивать.
ПОДЕЛЬНИК - соучастник.
ПОД КРЫШЕЙ - в ПКТ: помещение камерного типа.
ПОДКУМОК (ПОДКУШОК) - оперуполномоченный.
ПОДЛЕТ - побег.
ПОДЛЯНКА - наивысшая подлость; унижение.
ПОДМАЗАТЬ - дать взятку.

ПОДМАСТЕРЬЕ - лицо, поддельвающее подписи.
ПОДМУТИТЬ - спровоцировать скандал и избить жертву.
ПОДНЕСТИ КУЛАК - заявить в милицию.
ПОДНЯТЬ ШУХЕР - затеять скандал; дать сигнал об опасности.
ПОДОГНАТЬ - передать необходимую вещь.
ПОДОГРЕВ - передача продуктов питания в ИТУ; наркотики.
ПОДПАЛИТЬСЯ - попасться на месте преступления.
ПОДПИСАТЬСЯ - согласиться на что-либо; взять на себя определенные обязательства.
ПОДРАБОТКА - соучастие в краже.
ПОДРЕЗАТЬ - украсть.
ПОДСАДЧИК - карманный вор; обманщик; халтурщик.
ПОДСЕВАЛО, ПОДСЕИВАЛО - доносчик.
ПОДСИДЧИК - вор, подменяющий чемоданы; мошенник, входящий в доверие к пассажиру.
ПОДСКАЗЧИК - лицо, подыскивающее объект преступления.
ПОДСНЕЖНИКИ - дети.
ПОДСОЛНУХ - золотые часы.
ПОДСТАВКА - соучастник.
ПОДХВОСТ - помощь при краже или сбыте краденого.
ПОД ШАРЫ - в милицию.
ПОДЪЕБИРИХА - тюремная похлебка.
ПОДЪЕМНИК - ключ от квартиры.
ПОДЫБАТЬ - пойти; посмотреть.
П. СЕАНСЫ - смотреть на проходящих в зоне женщин.
П. СКОК - совершить удачно кражу.
ПОЕСТЬ ПРОСТОКВАШИ - совершить побег из ИТУ, но оказаться пойманным.
ПОЖАР - беда, гибель; сигнал об опасности; задержание на месте преступления с поличным.
ПОЗЕКАТЬ, ПОЗЕКОРИТЬ - посмотреть.
ПОЗОРНИК - человек, не оправдавший Доверия.

ПОЗЫРИТЬ - понаблюдать.
ПОЙМАТЬ ПРИХОД - почувствовать наступление наркотического опьянения.
ПОЙМАТЬ ТУЗА - быть осужденным.
ПОЙМАТЬ ШУХЕР - быть замеченным.
ПОКАЗАТЬ ТЕЛО - осмотреть врага.
ПОКАЗУХИ - ордена, медали.
ПОКАНАТЬСЯ - обменяться.
ПО КАНВЕ - по чужому документу.
ПОКАТИТЬ - доказать; передать что-либо.
ПОКИДАТЬ - подслушать.
ПОКОЛОТЬСЯ - признаться на допросе в содеянном.
ПОКОПАТЬ - избить.
ПОКУРИТЬ ОСТАЛОСЬ - осталось немного, на исходе.
ПОЛУКРОВКА - человек, знающий воровской жаргон.
ПОЛУЦВЕТНИК - вор-стажер у опытного вора.
ПОЛУЦВЕТНЫЙ - инспектор ОРО.
ПОЛУПРОГУЛКА - шестимесячное заключение.
ПОЛЬСКИЙ ВОР - отошедший от воров в законе вор одиночка.
ПОМОЛИТЬСЯ НА ИКОНУ - выучить правила внутреннего распорядка в колонии.
П. МУЗЫКЕ ХОДИТЬ - быть причастным к преступному миру.
ПОМЫТЬ - совершить кражу.
П. ФАЗЫ - порезать глаза лезвием безопасной бритвы.
ПОНД - очередь, толпа.
П. НЕЖДАНКЕ - неожиданно.
ПОНЕС - согласен.
ПОНОСИТЬ - разрезать.
ПОНОМАРИТЬ - хвастаться.
ПОНТ - вымысел, уловка, хитрость; прибыль; преимущество.
П. ГОТОВИТЬ - искать жертву для шулерской игры.
П. БИТЬ - возмущаться (с уловкой).

ПОНТАШКА - фальсификат наркотика.

ПОНТОВАТЬ - избивать; обманывать; создавать толкучку; отвлекать внимание окружающих.

ПОНТОВАТЬСЯ - притворяться, удивляться.

ПОНТ НАВОДИТЬ - создавать видимость чего-либо.

ПОНТЩИКИ - воры, собирающие мнимым скандалом или дракой толпу зевак, у которых их соучастники совершают карманные кражи.

ПОНТЫ - душевные волнения.

ПОПАСТЬ ЗА КРЮК - задолжать; быть зависимым.

П. К ДЯДЕ НА ПОРУКИ - попасть в тюрьму или колонию.

П. НА БАНК - оказаться задержанным и изобличенным в краже.

ПО ПАССАЖИРУ СТРЕЛЯТЬ - просить милостыню.

ПОПАХИВАТЬ СКИПИДАРЦЕМ - подозреваться в темном деле.

ПОПКА - часовой на вышке.

ПОПИСАТЬ ОЧКИ - порезать глаза.

П. ОГОНЬКАМ ХОДИТЬ - совершать кражи в темное время суток.

ПОПОЛОСКАТЬ - избить.

ПОПУТАТЬ - задержать; изобличить в совершении преступления.

ПОПУХНУТЬ - попасться.

ПОРЕШЕННЫЙ - приговоренный.

ПОРОДА - негодяй.

ПОРОЖНЯК - пустой разговор; ничего не значащая или ложная информация.

ПОРОСЕНОК - бумажник или кошелек, набитый деньгами.

ПОРТНОЙ - изобличающий на очной ставке.

ПОСКЕСИТЬ - посмотреть.

ПОСОЛИТЬ - порезать.

ПОСОННИК - вор, совершающий кражи у спящих хозяев квартир.

ПОСТАВИТЬ - создать условия для совершения преступления; совершить половой акт.

П. НА ХОР - групповое изнасилование.

П. НА УШИ - избить.

ПОСТОЯННЫЙ - лицо, неоднократно отбывающее наказание в одном и том же ИТУ.

ПОСУНУТЬ ДУДКУ - украсть огнестрельное оружие.

ПОСЧИТАТЬСЯ - сообразить.

ПОСЫК - год.

ПОСЫПАТЬ - передать.

ПОСЫПУХА - сахарный песок.

ПОТАСУХА - ссора и драка, в которой принимает участие много лиц (потасовка).

ПОТЕМНЕННЫЙ - задушенный; убитый.

ПОТЕРЯТЬСЯ - скрыться; уйти.

ПОТЕТЬ - отбывать срок в ИТУ.

ПОТОЛОК - наибольшая мера наказания, предусмотренная по данной статье Уголовного кодекса.

ПОТОРГОВАТЬ - обокрасть.

ПОТОРОПИТЬСЯ - напиться допьяна.

ПОТУРИТЬ - выгнать.

ПОТЫРИТЬ - украсть.

ПОФАНЫЖИТЬ, ПОФАНТИТЬ - покурить.

ПОФАРТИЛО - повезло крупно.

ПО ФЕНЕ БОТАТЬ (КУРСАТЬ) - говорить на воровском жаргоне.

ПО ФЕНЕ ПЕТРИТЬ - понимать воровской жаргон.

ПОХЕЗАТЬ - сходить, оправиться.

П. НА РЫМ - пойти домой.

П. ХОДУ - между делом.

ПОХОРОННИК - вор, крадущий на похоронах.

ПРАВИЛО - избиение уличенных в предательстве.

ПРАВИЛЬНАЯ ПОКУПКА - удачно совершенная кража.

ПРАВИЛЬНЫЙ - настоящий, хороший.

ПРАВИТЬ - запрашивать цену; красть.

ПРАВOK - правый карман.

ПРАСКОВЬЯ ФЕДОРОВНА - "параша", отхожее место.

ПРАХОРЯ - сапоги.

ПРЕДЪЯВКА - документ.

ПРЕСС - пачка денег.

ПРЕСС СОЗДАТЬ - постоянно ущемлять права определенного лица.

ПРЕСС-ХАТА - камера для выбивания показаний из осужденного.

ПРЕТЬ - попасться с поличным без надежды на освобождение.

П. НА КИЧЕ - отбывать наказание в тюрьме.

ПРИБЛАТНЕННЫЙ (ШЕРСТЯНОЙ) - категория блатных среди осужденных.

ПРИБЛУДА, ПРИБЛУДКА - кинжал, финский нож; оружие вообще.

ПРИБОМБИТЬ - приобрести.

ПРИДУРОК - заключенный, выполняющий легкую работу.

ПРИЗЕМЛИТЬСЯ - попасть в колонию или тюрьму.

ПРИКАЛЫВАТЬ - рассказывать; веселить, смешить.

ПРИКАНАТЬ, ПРИКАНДЕХАТЬ, ПРИКАНДОХАТЬ, ПРИШКАНДЫЛЯТЬ прийти.

ПРИКИДЫВАТЬСЯ - обманывать; одеваться.

П. ПИДЖАКОМ - прикидываться простачком, глупеньким.

ПРИКИНУТЬ - ограбить; увидеть, как было совершено преступление.

ПРИКЛЕИТЬ БОРОДУ - пообещать и не сделать, обмануть.

ПРИКЛЕИВАТЬ - вменять кому-либо преступление, совершенное другим.

ПРИКОВАТЬСЯ, ПРИКОЛОТЬСЯ - удушить жертву прикладыванием ко рту мягкого предмета.

ПРИКОЛОТЬ - приблизить, привлечь.

ПРИКУПИТЬ - найти слабую сторону в характере; распознать.

ПРИЛУНИТЬСЯ - зайти в ресторан.

ПРИМАЗАН - жир, масло.

ПРИМАЗЫВАТЬСЯ - привлекаться к уголовной ответственности.

ПРИМОЧКА НА ПУП - самосуд.

ПРИНАЧИТЬ - привести.

ПРИНИМАТЬ - воровать.

ПРИНЦ - модно и опрятно одетый человек.

ПРИНЯТЬ - передать.

ПРИНЯТЬ ЛОПАТНИК - украсть из кармана бумажник.

ПРИПАС - кастет.

ПРИПАЛИТЬ - поджечь.

ПРИПАЯТЬ - определить высший срок наказания по данной статье.

ПРИПЕЧАТАТЬ (БОРОДУ) - обмануть.

ПРИПЛЫЛА РЕКА - подошел поезд к перрону.

ПРИПРАВА - нож, опасная бритва, кастет.

ПРИПУХАТЬ - находиться в местах лишения свободы.

ПРИПУХНУТЬ - быть задержанным или арестованным; попасть в какую-либо неприятную историю.

ПРИЧАЛ - воровской притон; место, где можно временно укрыться; место скупки краденого.

ПРИЧАЛИТЬСЯ - попасть в места лишения свободы.

ПРИЧЕСАТЬ - приласкать, приручить.

ПРИШВАРТОВАТЬСЯ - надежно устроиться.

ПРИШИТЬ, ПРИГМОТИТЬ, ПРИШИТЬ В ДОСКУ - убить по решению самосуда.

П. БОРОДУ - обмануть, скрыться с краденым.

П. К ДЕЛУ - указать на кого-либо как на соучастника.

ПРИШИТЬСЯ - присоединиться.

ПРИЩУЧИТЬ - задержать с поличным.

ПРОБА - пачка новых фальшивых купюр.

ПРОБЕЖАТЬСЯ - совершить карманную кражу.

ПРОБИРЕЙ - мошенник, подделывающий пробы и клейма.

ПРОБИТЬ БАРАБАН - совершить ночную кражу.

ПРОБКА - выход через подкоп.

ПРОВИНТИТЬ - прогулять, пропить.
ПРОВОЛОКА - пальцы.
ПРОВОЛОКА ТОНКАЯ - ловкий карманный вор.
ПРОВОЛОЧЬ - групповое изнасилование; пронести запрещенные предметы незаметно для охраны.
ПРОГОН - ложная информация; клевета.
ПРОГОРДОНИТЬ - промотать.
ПРОГУЛКА - минимальный срок лишения свободы.
ПРОГУЛЯТЬ СВОБОДУ - признаться в незначительном преступлении с целью скрыть более тяжкое.
ПРОДЕРГИВАТЬ - проходить мимо.
ПРОДЫРЯВИТЬ АЛЛЕЮ - сделать проход в заборе.
ПРОКОЛ - неудача.
ПРОКНУТИТЬ - обмануть.
ПРОПАГАНДА - продажа.
ПРОПАЛЬ, ПРОПОЛЬ, ПРОПУЛЬ - передача краденого соучастнику.
ПРОПИСКА - тестирование осужденного, "экзаменовка", набор вопросов на сообразительность, знание уголовных традиций и пр. Выдержавший прописку становится законным обитателем камеры или тюрьмы.
ПРОПУЛИТЬ - сбыть краденое.
ПРОПУСТИТЬ - изнасиловать.
ПРОСТАЯ РАМА - отмычка для отпираания внутренних замков.
ПРОСТЫНЬ - убежал.
ПРОСТЯЧКА - легкомысленная женщина; мелкая воровка.
ПРОТАЛКИВАТЬ - обманывать.
ПРОТЯНУТЬ ФАСКУ - обмануть.
ПРОФОРТУНИТЬ - проиграть все до копейки, т.е. отдать фортуне.
ПРОФУРА - женщина-бродяга.
ПРОФУРСЕТКА - проститутка низшего разряда.
ПРОХОРЯ - см. "Прахоря".
ПРОХИНДЕЙ - ловкий мошенник.

ПРОХОДИТ - все удается.

ПРОХОДКА - прогулка по тюремному двору.

ПРОЦЕСС - групповое совокупление.

ПОШЕЛ ФОКУСОМ - неожиданно проскочил.

ПРОШЛЕПАТЬСЯ - проговориться.

ПРЯЛКА - велосипед.

ПСЫ - охрана.

ПТИЧКА - бестоварная накладная; совок для уборки мусора в камере; часть инструмента, используемого для взлома сейфов.

ПТИЧЬЯ ВОДИЧКА - водка.

ПТЮХА - пайка хлеба.

ПУГОВИЦУ ЗАСТЕГНУТЬ - вовлечь в шулерскую игру.

ПУГОВИЦУ КРУТИТЬ - врать на допросе.

ПУЙКА - несовершеннолетний, связанный с ворами.

ПУЛЕМЕТЫ - игральные карты.

ПУЛИ - деньги.

ПУЛИ ЗАРЯЖАТЬ - обманывать.

ПУЛИТЬ - воровать.

ПУЛЬВЕР - свитер.

ПУЛЬНУТЬ - передать; посадить в ИВС или ШИЗО.

П. ОТВОД - отвлечь внимание.

ПУНЕМ - лицо.

ПУНИТЬ - говорить вздор.

ПУНЦОВАТЬ, ПУНЦОВКА - заигрывание воровки с жертвой-мужчиной.

ПУСТИТЬ ПОД МОЛОТКИ - избить.

ПУСТИТЬ ПОД СПЛАВ - умышленно оговорить; предать.

П. СЛЕЗУ - убить.

П. ШМЕЛЯ - залезть в карман за кошельком.

ПУСТОЙ - без денег; задержан, но без улик.

ПУСТОТА - безденежье.

ПЧЕАКИ - патроны.

ПЧЕЛЬНИК - карцер.

ПШЕНИЧКА - морфий.

ПШЕНИЧКА ЖЕЛТАЯ - контрабандное золото.
ПЫЛЬ - мука; доносчик.
ПЫРЯТЬ - воровать; уезжать.
ПЫСОМАН ВЫДЖИНУ - доказано.
ПЫХВОРА - базар.
ПЫХНУТЬ - принимать пищу.
ПЫХТЕТЬ - содержаться под стражей, сидеть в тюрьме.
ПЯТАК - анальное отверстие; место, где собираются воры и проститутки.
ПЯТЕЛКА - игла.
ПЯТЕРНЯ - краденые вещи.
ПЯТИМИНУТКА - лабораторная психиатрическая экспертиза.
ПЯТНАТЬ - ранить.
ПЯТНЫШКО ШОКОЛАДНОЕ - анальное отверстие.
ПЯТАЧОК - окурок с остатками гашиша.
ПЯТУ С - пять рублей.
ПЯТЫЙ УГОЛ - безопасное место при скандале или драке.
ПЯТЬ-ШЕСТЬ - испуг.

Р

РАБОТА - преступление.
Р. В ДОЛЮ - брать с собой на кражу помощника, которому выделяется доля.
Р. ПО РЫЖЬЮ - специализироваться на кражах золотых вещей.
Р. ПО ПОРТЯНКАМ - специализироваться на кражах верхней одежды.
Р. С РОСПИСЬЮ - кража из предварительно разрезанного кармана.
РАБОТНИЧКИ - пальцы.
РАБОТНУТЬ - совершить кражу.
РАБОТЯГА - честно работающий осужденный.
РАЗБЕЖАТЬСЯ - отдать долг.

РАЗБИВАТЬ - делить.

Р. ПОНТ - расходиться по приказу.

РАЗБИТЬ - вытащить из кармана или сумки жертвы деньги.

РАСКАЧИВАТЬ - обсуждать на сходке что-либо.

РАСКЛАДКА - подробное, детальное объяснение.

РАСКОВАТЬ - раздеть.

РАСКОЛОТЬ - изобличить в содеянном и заставить признаться.

РАСКОЛОТЬСЯ - признаться в совершении преступления; выдать соучастников.

РАСКРУЧИВАТЬ - заставлять говорить правду.

РАСКУЛАЧИТЬ СИДОРА - украсть мешок с вещами.

РАСКУМАРИТЬСЯ - употребить наркотики или чифир.

РАСКУРОЧИТЬ - разломать.

РАСПИСАТЬСЯ - порезать лицо бритвой; ударить ножом.

РАСПИСКА - лезвие безопасной бритвы или небольшой острый нож.

РАСПИСНОЙ - человек, у которого много татуировок.

РАСПУСТИТЬ ПАРАШУ - распространить клевету, заведомо ложный слух.

РАСПРЯГАТЬ - расстегивать пальто жертвы и совершать кражу из карманов пиджака.

РАССЛАБЛЯТЬСЯ - совершать половой акт.

РАССЫПУХА - чай.

РВАЧ - грабитель, вырывающий из рук деньги и вещи.

РЕДИСКА - ненадежный человек.

РЕЖА, РЕШКА - решетка в камере.

РЕЗЕЦ - подбор объекта преступления.

РЕЗИНА - автобус, троллейбус; презерватив.

РЕЗКА - обрезание ремешка сумки.

РЕЙС - знак предупреждения.

РОБА - тюремная одежда.

РОБАСИТЬ - воровать.

РОГ - тупица.

Р. ЗОНЫ - председатель совета воспитателей в ВТК.
РОГА СШИБАТЬ - избивать за провинность перед соучастниками.
РОГОМЕТ - работающий осужденный.
РОДИТЬ - раскрыть дело.
РОДСКИЙ - старый опытный вор; главарь воровской группы.
РОСОМАХА - хитрый и бывалый человек.
РОССЫПЬ - сумка с орудиями мошенника.
РОТА - кличка.
РУКОДЕЛЬНИЧАТЬ - заниматься онанизмом.
РУКОЯТКА - кастет.
РУЛЕТКА - отмычка.
РУСЛАН - гомосексуалист.
РУХНУТЬ - попасть с поличным.
РУХНУТЬСЯ - догадаться.
РУЧНОЙ - безвредный, зависимый, выполняющий любой приказ.
РЫБА - ловкач, хитрый человек.
РЫБАЧИТЬ - воровать на пляже.
РЫБИНА - обманщик.
РЫБКИН СУП - жидкая уха.
РЫВОШНИК - вырывающий из рук деньги или вещи.
РЫЖА, РЫЖЬЕ - золото.

С

САБЛЯ - дверь.
САВАТЕЙНИК - беглец.
САВОСТЬЯН - хлеб.
САДИЛЬНИК - автобус, троллейбус, трамвай, транспорт, в котором орудуют карманные вору.
САДИТЬ - душисть, убивать.
САДКА - обстановка городского транспорта.
САЛСАЛО РАССЫПНОЕ - соль.

САМ - главарь преступной группы.

САМАН - деньги.

САМАХ - следователь.

САМ-КРАШЕ - табак-самосад (сам + крошу).

САМОВАР - консервная банка или металлическая кружка, предназначенная для заварки чая на огне.

САМОДУРИНСКИЙ - спиртной напиток, в который подмешано снотворное.

САМОЛЮБ - занимающийся онанизмом.

САМОРОДОК - домработница; вор из числа обслуживающего персонала гостиницы.

СНАКУНИ - золото.

САНЖИРОВАТЬ - спрятать ловко.

САПОГ - полстакана водки; милиционер; военный; прос-так.

САРАТОВСКАЯ ОГЛОБЛЯ - ночной охранник.

САРАЙ - клуб, кинотеатр.

СБАТАРЬ - преступник, вор.

СБАТОВАТЬ - арестовать.

СБИТЬ - скопить; снять.

С. КОТЕЛ - отстегнуть при краже часы с браслета или цепочки.

СБЛАТОВАТЬСЯ - войти в контакт с преступниками и стать среди них своим человеком.

СБОКУ ДВА - за тобой следят.

С. ТРИ - осторожно: рядом надзиратель.

СБОЛОТОВАТЬ - оговорить.

С БОРОДОЙ - богатый.

СБРУЯ - бюстгальтер.

СВАДЬБА - суд; смена фамилии.

СВАЙКА, СВЕЙКА - мужской половой член.

СВАТ - работник оперчасти ИТУ.

СВЕЗТИ ТАЧКУ - нагородить ерунды.

СВЕЖИЙ - мошенник, сбывающий фальшивые деньги.

СВЕРКАЛЬЦЫ - драгоценные камни.

СВЕТУХ - картежник.

СВЕТУХИ - карты.

СВЕТЛЯКИ - спички.

СВЕЧКА - автомат, винтовка, карабин; часовой на вышке.

СВЕЧКИ - прожектора, освещающие контрольносветовые полосы в местах заключения.

СВЕШАТЬ - приговорить к длительному сроку лишения свободы; проверить.

СВИНОКОЛ - кинжал с узким клинком.

СВИНОМАТКА - женщина.

СВИСНУТЬ - украсть.

СВИСТ - ложь; прием мошенничества.

СВИСТЕТЬ - лгать.

СВОЕРУЧНЫЙ - фальшивый паспорт.

СВОЙ - общее название воров.

С. В ДОСКУ - "верный"; который не выдает соучастников.

СВОЯ - надежная воровка; меченая карта.

СВОЯК - авторитет, признанный свояком ворами в законе.

СВЯТЦЫ - игральные карты.

СВОЕМЕРИТЬ - действовать самостоятельно, вразрез с разработанным планом.

СГАМАТЬ - схватить, арестовать.

СГОРЕТЬ ЗА БУГРАМИ - попасть в ссылку.

СГРУНТОВАТЬ - наметить план действий.

СДАВАТЬ - передавать краденое.

СДАТЬ - предать.

С. БАРАХЛО НА БАЛТ - дешево продать краденое.

С. В СТИРКИ - проиграться в карты.

СДЕВЕР - девять.

СДЕЛАТЬ - избить; убить; украсть.

С. ВЫЕМКУ - упасть.

С. НАЧИСТО - совершить преступление, не оставив следов; убить.

СЕКИ - смотри, слушай.

СЕЛЕДКА - галстук; сабля, шашка; напильник; цепочка (ювелирное изделие).
СЕЛИТРА - конвой.
СЕЛОП - квартира.
СЕЛЯНИТЬ - следить.
СЕМАШКО - вошь.
СЕМАФОР - группа воров одной "специальности".
СЕМЕЧКИ - патроны.
СЕМЬЯ - группа зеков в ИТК с общим "столом" и небольшим "общаком" (см.).
СЕНО - махорка.
СЕРАФИМ - чайник, питьевой бачок.
СЕРЖИК - сержант внутренней службы.
СЕРИКИ - таблетки, содержащие наркотик.
СЕРОЕ МАНДРО - черный хлеб.
СЕМЕРКИ ПЛЕСТИ - врать, оговаривать.
СЕРЫЕ - тюремная одежда.
СЕРЫЙ - неопытный, середняк.
СЕРЫЙ БАРАН - участковый инспектор.
СЕРЯК - шинель.
СЕСТЬ НА ВИЛЫ - попасться с поличным.
С. НА КРЕСТ - лечь в больницу.
С. НА ФОНАРЬ - ждать.
С. НА ЯКОРЬ - быть осужденным на длительный срок; оказаться в безвыходном положении из-за отсутствия денег; определиться где-либо на постоянное жительство; покончить с преступным прошлым; попрошайничать.
СЕТИ - ловушка; притон.
СЕЧЬ - подсматривать, подслушивать.
СЖЕЧЬ - неосмотрительными действиями выдать соучастников.
СЖЕВАТЬ - уничтожить.
СЖИГАТЬ - выдавать соучастников или доносить на них администрации ИТУ.
СИВАРЬ - сельский житель.

СИГНАЛИСТ - сообщник шулера, сообщающий ему карты жертвы.

СИДЕЛЬНИК - вокзал.

СИДЕТЬ В БУТЫЛКЕ - сидеть в милиции.

СИДЕТЬ НА ЦАРЯ - не получить в зачет наказания срок предварительного заключения.

СИДЕТЬ ОТ ЗВОНКА ДО ЗВОНКА - полностью отбыть срок наказания.

СИДОР - мешок.

СИДЬМОВАТЬ - сидеть в тюрьме.

СИЗЮМ - три.

СИКАЧ - следящий за кем-либо.

СИКРЯ - сельский житель.

СИЛИЙНУТЬ - убить (по Далю: осиловать - одолеть, пресилить).

СИЛИПНУТЬ - убить.

СИЛОС (С. - кормовая культура) - овощи, второе блюдо в ИТК.

СИЛОТОВХАНА - притон.

СИЛЬВА - маленькие дети.

СИМАНИТЬ - слушать.

СИНЯЯ ШАПОЧКА - порвавший с преступным миром.

СКАЗАТЬСЯ ДОМА - не оказать сопротивления при задержании.

СКАФАНДР - тюремная спецодежда.

СКАЧОК - квартирная кража без предварительной подготовки.

СКВАЖИНА - проститутка; внутренний замок.

СКВАЛЫГА - мошенник-спекулянт.

СКВОЗАНУТЬ - сбежать.

СКВОЗИТЬ - уходить, убегать.

СКВОЗНЯК - несколько выходов из квартиры; проходной двор.

СКВОРЕЦ - висячий замок.

СКВОРЕШНИК - рот.

СКВОРЕШНЯ - голова; вышка, на которой находится охранник.
СКЕС - жадный.
СКЕСОВАТЬ - жадничать.
СКИМОВИТЬ - смотреть.
СКИНКО - сколько.
СКИНУТЬ УДОЧКУ - передать из верхней камеры в нижнюю записку, окурок и т.д.
СКИПА - печка.
СКИПИДАРНИЧАТЬ - находиться под подозрением.
СКИПИДАРНЫЙ - вспыльчивый.
СКИРЬЯ - четыре.
СКРИЦА - зубы.
СКРОБЫ - сапоги.
СКРУЖА, СКРУЖНО - серебро.
СКРЫМ - сахар.
СКУЛЕЖ - жалоба.
СКУЛИТЬ ПО-ЛЮБИРСКИ - понимать воровской жаргон.
СКУП - складчина.
СКУСИТЬ ВЕРХУШКУ - совершить кражу из верхней одежды.
СЛАБО - восклицание, выражающее упрек в трусости.
СЛАМ - доля добычи; дружба.
С. НА АНТИХРИСТА - взятка милиции.
С. НА ВЫРУЧКУ - взятка участковому инспектору.
С. НА КАПЛЮЖНИКА - взятка милиционеру.
С. НА КАРМАН - взятка участковому инспектору.
С. НА ФАРАОНА - взятка крупному милиционеру.
СЛАМУ ДАТЬ НА ГУРТ - взятка в складчину милиции.
СЛАМЩИК - получающий часть краденного, но не принимающий участия в преступлении.
СЛЕГАВИТЬ - донести на кого-либо.
СЛЕДАК - следователь.
СЛЕДЯЧИЙ ВЫДЕЛ - уголовный розыск.

СЛЕЗНИЦА - письмо родным или знакомым с просьбой материальной помощи.
СЛЕЗУ ПРОЛИТЬ - попасться на месте преступления.
СЛЕПАЯ - отмычка.
СЛЕПОДЫРЬ - слепой,
СЛЕПОЙ, СЛЕПЫШ - бродяга, не имеющий паспорта.
СЛЕСАРЬ - вор, специалист по взлому замков, решеток.
СЛИВАК - сливочное масло.
СЛИВКИ - золото.
СЛИЗАТЬ - получить удар по лицу.
СЛОМАТЬСЯ - не выдержать на допросе и признаться; уступить.
СЛОН - специальная отмычка для замка.
СМЫЧКИ - руки.
СНАЧИТЬ - украсть; продать краденое.
СОБАЧЬЯ НОГА - револьвер.
СОГНУТЬ - подчинить своей воле сильного.
СОКОЛИК - работник милиции.
СО ЛБА - обокрасть снаружи.
СОЛДАТ - валет (игральная карта).
СОЛЕННЫЙ - армянин.
СОЛНЦЕ засветило - вышел из тюрьмы.
СОЛНЫШКО - лампочка в камере.
СОЛОВЕЙ - музыкант; тюремный надзиратель.
СОЛОМА - волосы; махорка, табак.
СОЛОМКА - фасованный чай.
СО.ПОНКП - отделение для приговоренных к смертной казни.
СОЛУН - мужской половой член.
СОННИК - потерпевший; ворующий у спящих.
СОННИКИ - игральные карты; наркотики.
СОРНИК - ворующий деньги из кошельков.
СПИРЬКА - подросток.
СПЛАВКА - обман малоопытного шулера опытными.
СПЛЕВАТЬ - посмотреть.

СПАСТИ ЛАПТИ - арестовать.
СПАЕТОВАТЬ - убежать.
С ПОЛЕТА - с побега.
СПОК - все спокойно.
С ПОНТОМ - нарочно.
СПОНТЯРЫ - сразу берущие "на пушку".
СПРАВИЛИ - надежные документы.
СПУЛИВАТЬ - выбрасывать, продавать дешево.
ССУЧЕННЫЙ - доносчик на своих.
ССУЧЕННЫЙ БОСЯК - заподозренный в предательстве.
СТАБУНИТЬСЯ - организовать преступную группу.
СТАВИТЬ НА НОЖИ - зарезать по приговору сходки; заставить сделать что-либо, пригрозив ножом.
С. НА ПРАВИЛО - выносить на суд воровской сходки.
С. НА УШИ - грабить в нелюдном месте.
С. ПИКУ - наносить ножевое ранение.
С. ФРАЕРА - теснить жертву группой.
СТАВЩИК - соучастник.
СТАКАН - одиночная камера.
СТАНДАРТНИК - государственное помещение.
СТАРШИЙ ДВОРНИК - прокурор.
СТАРШИЙ ШЛИППЕР - бывший вор, не порывающий связи с преступниками.
СТАРЫЙ КАТАЛА - опытный картежный шулер.
СТАЧКА - сделка.
СТВОЛ - пистолет.
СТЕКЛА - очки.
СТЕКЛОРЕЗ - насильник, отбывающий наказание за изнасилование.
СТЕПАН - топор.
СТЕРЕТЬ - убить.
СТИБАРЬ - вошь.
СТИРАЛО - картежный шулер.
СТИРЫ, СТИРКИ - карты.
СМИРИТЬСЯ, СТИРОГОНИТЬ - играть в карты.

СТОЙКА - адвокат, защитник.
СТОЛЫПИН - вагон для перевозки заключенных.
СТОЯТЬ НА АТАСЕ, НА ШУХЕРЕ - охранять соучастников при совершении преступления.
С. НА ЦИНКЕ - следить.
СТРЕЛЬЩИК - охранник.
СТРЕМ - сторож.
СТРЕМНО - стеснительно; боязно.
СТУШЕВАТЬ - прикрыть при краже.
СУГУМ - полотенце.
СУДАК - член суда.
СУК - милиционер.
СУКА - предатель; доносчик; отошедший от воров.
СУЛТЫГА - хлеб.
СУМКА - место лишения свободы.
СУНДУК - несообразительный, тупой; человек, не знающий, что имеет дело с ворами.
СУПЕГА - хлеб.
СУПИНАТОР - острая металлическая пластина, которая прячется в стельке обуви.
СУПНИК, СУПЧИК - педераст.
СУЧКА - женщина, меняющая сожителей.
СУЧИЙ КУТОК - камера-одиночка в штрафном изоляторе.
СУЧОК - пистолет; револьвер.
СУЧЬ - осведомитель.
СУЧЬЯ БУДКА - одиночная камера.
СУЧЬЯ МОРДА - предатель; проститутка низкого пошиба.
СУШИЛКА - тюрьма.
СФОЛОВАТЬ - уговорить.
СХАВИРОВАТЬ - надежно спрятать краденое.
СХЛЕСТНУТЬСЯ - сойтись, сговориться.
СХОДКА, СХОДНЯК - сборище преступников, где решаются важные проблемы; собрание воров разных "мастей".
СХОЗИРОВАТЬ - схоронить.

СХОДЯНКА НА МАЛИНЕ - воровская сходка, проводимая в надежном притоне.

СЧИТАТЬ ЗА ПОДЛЯНКУ - действия, унижающие достоинство или позорящие звание вора.

СЫГРАТЬ В ОЧКО - совершить акт мужеложства.

СЫНОК - вновь прибывший заключенный, как правило молодого возраста, пользующийся покровительством авторитетного осужденного.

СЫПАТЬ - доносить.

СЫРОЕЖКА - ворующий только продукты.

СЫРОЕЖКИН ДОМ - штрафной изолятор.

Т

ТАЛОН НА МАЙДАН - приветствие играющих в карты.

ТАЛЬГАЙ - свидетель из военных.

ТАЛЫ-ТАЛЫ - разговоры.

ТАЛЬЯНКУ ЛОМАТЬ - скитаться ночью по улицам, не имея ночлега.

ТАМБИ - табак, курево.

ТАНК - наглец.

ТАНЦУЙ - беги.

ТАРАБАРСКАЯ ГРАМОТА - воровская тайнопись.

ТАРАНИТЬ - тащить.

ТАРАХТЕТЬ - говорить без умолку.

ТАРИРА! - Бей!

ТАРОЧКИ - папиросы.

ТАРТАР - еврей.

ТАМАРИНО ОБИТАНИЕ - изолятор.

ТАМ ЧЕРНЫЙ СИДИТ (ВИСИТ) - навесной замок.

ТАСОВАТЬСЯ - собираться в притоне разврата.

ТАШКЕНТ - костер; тепло; сильно натопленная печь.

ТАЩИТЬ - понимать.

Т. ВОСЬМЕРИК - прикидываться дурачком.

Т. НА ХВОСТЕ - вести за собой работников милиции.

Т. НИЩЕГО ПО МОСТУ - петь заунывные песни; ныть.
ТАЩИТЬСЯ - блаженствовать.
ТЕЛЕВИЗОР - тумбочка для продуктов; ягодица; дверная форточка.
Т. ЦВЕТНОЙ - менструация.
ТЕЛЕГА - автомашина, трмвай; вранье; жалоба.
ТЕЛЕГРАФИСТ - сообщник шулера, видящий карты жертвы и сообщаемый их шулеру.
ТЕЛЕЖИТЬ - говорить неправду.
ТЕЛЕФОН - бечевка или нитка, с помощью которой заключенные могут передать что-либо из камеры в камеру; батареи отопления или водопроводные трубы, используемые осужденными для подачи сигналов из камеры в камеру.
ТЕЛКА - бушлат, верхняя одежда осужденных.
ТЕМА - гомосексуальные отношения.
ТЕМНАЯ БИРКА - поддельный паспорт.
Т. ЛИЧИНКА - внутренний замок.
Т. КИФ - расправа арестанта с товарищем.
Т. НАВОДЧИК - бессознательный сообщник.
Т. ТОВАР - краденые вещи.
ТЕМНЫЕ ВЕЩИ - вещи, украденные в своем городе.
Т. ОЧКИ, Т. ГЛАЗ - поддельный паспорт.
ТЕМНИК - квартирная кража.
ТЕМНИЛО - лицо, занимающееся обманом других.
ТЕМНИТЬ - бить по голове, чтобы человек потерял сознание; говорить неправду; скрываться от милиции.
ТЕМНИЦА, ТЕМНЫЕ - краденые вещи.
ТЕМНОЕ - неизвестно каким путем приобретено.
ТЕМНЯК - вор, совершающий кражи из неосвещенных помещений.
ТЕМЩИК - скупщик краденного.
ТЕНОРА - вши.
ТЕПЛО - верхняя одежда.
ТЕРЕТЬ - избивать; совершать половой акт; уходить.
Т. БУЗУ - спорить.

Т. УШИ - врать.
ТЕРЛОВО - потаскуха.
ТЕРПИЛО (А) - потерпевший.
ТЕРС - разновидность карточной игры; двадцать.
ТЕРТЫЙ - квалифицированный вор.
ТЕХНАРЬ - взломщик.
ТИБЕТЧИК - любитель женщин.
ТИГ - финский нож.
ТИКИ-ТАК - одобряю, все хорошо.
ТИМОФЕЙ - лицо, приводящее в исполнение смертный приговор.
ТИПУН - курица (по Далю: Т. - птичья болезнь и особенно куриная).
ТИСНУТЬ - доказать; соврать; украсть.
ТИТИ-МИТИ - деньги.
ТИХАРЬ - доносчик; работник угрозыска в штатском.
ТИХАЯ - кража, не опасная для вора.
ТИХО - ничего нет.
ТИХОХОД - вор-одиночка..
ТИХОХОДЫ - валенки.
ТИХУШКА - бывшая воровка, изредка совершающая кражи.
ТИХУШНИК - связанный с работниками милиции; ворующий у своих; замкнутый человек, себе на уме.
ТИШЕ ДЫШАТЬ - не говорить лишнего.
ТИШКА - инспектор уголовного розыска.
ТОЛКОВАТЬ - выяснять отношения.
ТОЛКОВИЩЕ - воровская сходка, разборка.
ТОЛКУЙ, РЫБКИН - не признавайся.
ТОНКАЯ ПРОВОЛОКА - ловкий карманный вор.
ТОПТОГОН - танцевальная площадка.
ТОРЖИЩЕ - вещевой мешок.
ТОРГОВАТЬ - воровать.
Т. ГОЛЬЕМ, т. ЧИСТО - украсть бумажник с деньгами, но без документов.

ТОРГУЕМ НА ЗЮГУ - воруем вдвоем.
ТОРГУЙ ШКЕРЫ - воруй из карманов брюк.
ТОРМОЗИТЬ - придерживать жертву, чтобы облегчить совершение кражи; задерживать с поличным; останавливать жертву на улице и грабить.
ТОРМОЗИТЬ НА ЧЕРНОМ - воровать в поездах.
ТОРМОЗИТЬСЯ НА ХАТЕ - останавливаться на квартире.
ТОРМОЗОК - вещевой мешок.
ТОРПЕДА - боец, исполняющий приказы воровской группировки.
ТОРЦАНУТЬ - ударить.
ТОРЦЫ - спички.
ТОРЧ - анаша.
ТОХ - удобный случай.
ТРАМ - трамвай.
ТРАМВАЙЧИК - скамейка.
ТРЕКАТЬ - понимать.
ТРЕЛИТЬ - требовать часть краденного.
ТРУБОЧИСТ - гомосексуалист.
ТРЫНКА - картежная игра.
ТРЫНКАТЬ - играть в карты.
ТРЮМ - карцер, одиночная камера, штрафной изолятор.
ТРЮМЛЕНИЕ - давление администрации ИТУ на осужденного.
ТРЯПКА - бумага.
ТРЕСОГУЗКА - домашняя хозяйка.
ТРЕСУЧКА - цепочка для часов.
ТРЕСИНА - вовлечение в преступную группу.
ТРЕХНУТЬ - пощупать карман.
ТУБАН - паника; шум.
ТУБАНИТЬ - поднимать панику или шумиху.
ТУЗ - лицо, занимающее руководящую должность и прикрывающее расхитителей; лицо, имеющее при себе крупную сумму денег; туалетный уборщик зоны (аббревиатура).
Т. КОЛЫВАНСКИЙ - чрезмерно доверчивый человек.

Т. КОРЯЧИТСЯ - человек бездумно тратит деньги в ресторане.
Т. НАЧАЛЬНИК - задний проход.
ТУЗИТЬ - избивать за провинность.
ТУЛУП ДЕРЕВЯННЫЙ - гроб.
ТУМАН - вещевой рынок; неясность; ничего не понимающий человек.
ТУМБА - Смотри!
ТУНАРИКО - темно.
ТУНГУС - лицо другой национальности.
ТУПИК - магазин; укромное место.
ТУПОРЫЛЫЙ - тугодум.
ТУФЛЯ - взятка.
ТУФТА - игра в карты без денег; недоброкачественная работа; мошенничество, подделка, ложь.
ТУФТАРЬ - лицо, играющее в карты, не имея денег.
ТУЧА - рынок, толкучка.
ТЫК - нож.
ТЫКВА - голова.
ТЫНА - воровка, проститутка.
ТЫРА - помощь соучастника при карманной краже.
ТЫРБАЖ - краденые вещи.
ТЫРБАНКА - дележ краденного.
ТЫРБЕНЬ - объект кражи.
ТЫРИТЬ - воровать; загроаживать соучастника при карманной краже; передавать украденное при карманной краже; надежно прятать.
ТЫХТУН С ВЕРТУНОМ - автомобиль с водителем.
ТЭРС - игра в карты.
ТЮЛЬКА - обман.
ТЮЛЬПАН - недоразвитый осужденный.
ТЮМАРИТЬ - спать.
ТЮРЕНОЕ - краденое.
ТЯЖЕЛОВЕС - особо опасный преступник; убийца.

ТЯЖЕЛИК - разбой с убийством; вор, отпирающий сейфы отмычками.

У

УБИТЬ ЖИДА - разбогатеть.

УБОРКА - похороны.

УГАДАТЬ - заслужить побои.

УГАМАТЬ - скрыть краденое.

УГОВОРИТЬ - убить неожиданного свидетеля кражи, пытающегося позвать на помощь.

УГОЛ - чемодан, корзина.

УГОЛЬНИК - кусок материала, расстилаемого на нарах при игре в карты; чемодан.

УДАВЛЕННИК - еврей.

УДАВЧИК - шарф.

УЖАЛИТЬСЯ - ввести себе в вену наркотик.

УЙТИ НАЛЕВО - отойти от воровской группировки и начать честную жизнь.

УКАНАТЬ - убежать или уйти.

УКУСИТЬ - оскорбить соучастника.

УЛОВИТЬ - догадаться.

УМНИЦА - гомосексуалист.

УМНЯКА ЗАМАКАРИТЬ - стараться произвести впечатление образованного человека.

УМРИ - замолчи.

УМЫТЬСЯ - не дожидаться.

УНИВЕРСАЛ - преступник, осужденный за изнасилование несовершеннолетней.

УРКА - общее название воров; член воровской группировки.

УРКАГАН - вор, пользующийся авторитетом.

УРКОВАТЬ - совершать кражи.

УРОКИ ДАВАТЬ - ничего не делать.

УРСКИЙ - уголовный розыск.

УРЮК - казах или татарин.
УРЫЛЬНИК - управление Уголовного розыска.
УСАДИТЬ - фотографировать.
УСЕКТИ - увидеть.
УСЕЧЬ - понять.
УСИК - хулиган.
УСОБОРОВАТЬ, УСПОКОИТЬ - убить.
УТИ-УТИ - уши.
УТКА - ложь.
УТОПИТЬ - надежно спрятать.
УТРЕННИК - дачный вор.
УТРЯНКА - рассвет.
УХАРИТЬСЯ - выехать в другую местность после совершения преступления.
УХЛЕБАТЬ - убежать.
УХРЯПАТЬ - расправиться.
УХРЯТЬ, УХРИВАТЬ - убежать, уйти.
УЧАСТОК НОМЕР ТРИ - кладбище.
УЧИЛИЩЕ - воровская школа.
УЧЕТНЫЙ СКАЧОК - принадлежащий к преступному миру.
УШЕЛ НАЛЕВО - расстрелян.

Ф

ФАГОС - отказ, сопровождаемый показом кукиша.
ФАЗАН - молодой неопытный вор.
ФАЙ - шулер, мошенник.
ФАКТОРИЯ - место сбыта наркотиков.
ФАКТУРА - настоящий, неподдельный.
ФАЛ - чемодан.
ФАЛЕНГ ЛОМЗАЯ - сломать замок.
ФАЛОВАТЬ - уговаривать.
ФАНЕРА - деньги; документы; орогенитальный контакт.
ФАНИ - гулянка с употреблением наркотиков.

ФАН-ФАНЫЧ - представительный мужчина.
ФАНЫЧ - чайник.
ФАРАОНОВО ПЛЕМЯ - служащие милиции.
ФАРТ - удача.
ФАРТОВЫЕ РЕБЯТА - постоянные обитатели тюрьмы.
ФАРТОВЫЙ - ловкач; модно одетый; удачливый.
ФАРТЫПЕР - помощник карманного вора.
ФОРШМАК - негодай.
ФАРШМАЧИТЬ - обсмеивать.
ФАРЫ - глаза.
ФАСОН ДЕРЖАТЬ - вести себя гордо.
ФЕБУС - дурак.
ФЕВРАЛЬ - слабоумный.
ФЕНЯ - богатый; воровской жаргон; ягодицы.
ФЕНЕБОТАТЬ - говорить на жаргоне.
ФЕРТЕН - кража.
ФЕСКА - фуражка.
ФИГА - сотрудник милиции.
ФИГАРИТЬ - следить за кем-нибудь.
ФИТИЛЬ - больной; лодырь; опустившийся человек; высокий, худой человек; свеча; отказывающийся работать в зоне или на производстве заключенный.
ФЛИРТ - пиджак.
ФЛЮГЕР - нос.
ФОКА - утюг.
ФОКУСНИК - мошенник.
ФОЛ - большая сумка, чемодан, саквояж; мужской половой орган.
ФОНАРИСТ - человек, не сдержавший слова.
ФОНАРЬ - запрещенный разговор.
ФОНФАН - дурак, глупец.
ФОРТАНЦЕР - скупщик краденного.
ФОРТЕНЬ - пальто.
ФОРТИЦА - висячий замок; помощник карманного вора;
ФОРТОЧКА - рот; филенка двери.

ФОРТЕЦАЛО - что-то значительное, используемое для пон-та (см.).

ФОТО, ФОТОКАРТОЧКА, ФОТОГРАФИЯ - лицо.

ФОФАН - жертва преступления; телогрейка.

ФОФОН - тихий, запуганный ворами осужденный.

ФРАЕР - жертва; интеллигент; неопытный вор; человек, занимающий ответственный пост.

Ф. ЗАХАРЧЕВАННЫЙ - вор, хорошо знающий уголовное законодательство и неуклонно соблюдающий традиции.

Ф. НАБУШМАЧЕННЫЙ - случайный сообщник.

Ф. НА КАТУШКАХ - бойкий, шустрый.

Ф. СТОПОРЫЛЫЙ - вор-одиночка.

Ф. С КУШЕМ - дурак.

Ф. СРИСОВАЛ - потерпевший узнал.

Ф. ШТЕМП - дурак.

ФРАЖУК - окно.

ФРАЙН - сообщник.

ФРАНТ - свидетель; штатский.

ФРАНЦУЗ - вновь прибывший, неопытный осужденный, а также осужденный, отбывший менее трех лет лишения свободы.

ФРУКТ - вор, не придерживающийся воровских обычаев.

ФРЮ, ФРЯ - гордый.

ФУГ - деньги.

ФУГАЛЕТ - несовершеннолетний осужденный, вставший на путь исправления.

ФУГАС - жалоба.

ФУФЛИТЬ - не исполнять свой долг; обманывать.

ФУФЛО - заведомая ложь; не заслуживающий доверия; ягодицы.

Ф. ЗАДВИНУТЬ - не уплатить карточный долг.

ФУФЛЫЖНИК - лицо, не уплатившее карточный долг; лицо, не выполняющее обещанного.

ФУФЛОШНИК - тот, кто играет в карты, не имея денег.

ФУ-ФУ - поджигатель.

ФУЦАН - честно работающий осужденный.
ФУЦИН - пассажир; намеченная жертва.
ФУЦИЯ - человек, не умеющий играть в карты.

Х

ХАБАРА - доля украденного; взятка.
ХАБАРИК - окурок.
ХАВА - рот.
ХАВАЛКА - пища.
ХАВАТЬ - принимать пищу.
ХАВИР - лицо, незаметно опускающее в случае опасности в карман постороннего украденный кошелек.
ХАВИРА - воровской притон.
Х. ЗАШИТА, ЗНАЧЕНА - квартира на замке, заперта.
ХАВКА - хлеб, еда вообще.
ХАВЛО - рот.
ХАВРЫ - деньги.
ХАЖА - удача.
ХАЗА - квартира, притон.
ХАЗАТЬ - обедать.
ХАЗЕР - поросенок.
ХАЗОВКУ НАКОЛОТЬ - высмотреть квартиру.
ХАЗУХА - квартира.
ХАЙ - заявление в милицию; крик, шум.
ХАЛА - взятка.
ХАЛАТ - пальто.
ХАЛДЫГОВИНА - трамвай.
ХАЛТАЙ - грабеж.
ХАЛЯВЩИК (ХАЛЯВА) - человек, привыкший получать что-либо даром, "падать на хвост".
ХАМ - мужской половой орган.
ХАНКА - водка; наркотики.
ХАПА - удача.
ХАПАНЬЕ - кровь.

ХАТА - надежная квартира.
ХАТУН - притон.
ХВОСТ - вор, провинившийся перед соучастниками.
ХВОСТАНУТЬСЯ - умереть.
ХВОСТОМ ШАРКНУТЬ - умереть.
ХВОСТУН - воруемый с прилавков.
ХЕВРА - воровская компания.
ХЕЗАТЬ - испражняться.
ХЕЛЯТЬ, ХЛЫТЬ - идти.
ХИБИШ, ХИПИШ - скандал, шум.
ХИВРО - место, где спрятаны краденые вещи.
ХИТРЫЙ ДОМИК - милиция.
ХЛАМИДНИК - босяк; мелкий воришка.
ХЛЕБАЛО, ХЛЕБОБРАНКА, ХЛЕБОРЕЗКА - рот.
ХЛЕБУРНЫЙ - пьяный.
ХЛИМ! - Беги!
Х. ДЕЛАТЬ - отправляться на кражу.
ХЛИТЬ - идти.
ХЛОПАЛКИ - уши.
ХЛОПУТ - хлопушка
ХМЫРЬ - повар.
ХОВЫРА - тайник.
ХОДИК - постовой милиционер.
ХОДИТЬ - воровать.
Х. ЖОХОМ - оказаться без денег и крова.
Х. НА ОГОНЕК - совершать кражи из квартир, в которых отсутствуют хозяева и не горит свет.
Х. НА ОСОБНЯК - воровать в одиночку.
ХОДКА - судимость.
ХОДЯЧИЙ ПО МУЗЫКЕ - вор.
ХОЗЯИН - глава преступной группы; начальник ИТУ; содержатель притона; вор, подчинивший своему влиянию группу подростков.
ХОЗЯЙКА - швабра, метла.
ХОЗЯЮШКА - иголка.

ХОЛОДНЯК - оперработник.
ХОП - выражение согласия.
ХОРОВОД - шайка, преступная группа.
ХОРОВОДНЫЙ - член шайки.
ХОРОНИТЬ - воровать.
ХОСЕН-ЛОГ - конкретная жертва.
ХОХОЛЬНИК - карман.
ХРАП - разновидность игры в карты; горло.
ХРАПОК - горло.
ХРИПЕТЬ - говорить.
ХРУСТЫ - деньги.
ХРЮКА - свинья.
ХРЮКАЛО - вун.
ХРЯТЬ - работать.
ХЫЛКАЧИТЬ - курить наркотические вещества.
ХУХЛЮК - шапка.
ХЫТ - сотрудник милиции.
ХЮБР - крик.
ХЮБАРИТЬ - звать на помощь.

Ц

ЦАПЛИ - руки.
ЦАПЛЯ - железная дорога; суд.
ЦАР - баран.
ЦАРЕВА ДАЧА - тюрьма.
ЦАРСКАЯ НЕВЕСТА - осужденный, который часто получает передачи.
ЦАРЬГИ - руки.
ЦАЦА - серебряные или золотые украшения.
ЦВЕТ - денежные купюры.
ЦВЕТНЯК - золото.
ЦЕК - оставь покурить.
ЦЕЛЫЙ ПАССАЖИР, ПИЖОН, ПОНТ - жертва, не сталкивавшаяся ранее с шулерами.

ЦЕМЕНТИРОВАТЬ - выносить дисциплинарное взыскание.
ЦЕНТОВКА - пила.
ЦЕНТРОВАЯ ДУРЬ, ЦЕНТРОВОЙ - гашиш, доставленный из Средней Азии.
ЦЕНТРЯК, ЦЕНТРОВОЙ - товар высшего качества.
ЦЕПОЧКА - паутина.
ЦИГОРЬ - вор.
ЦИКОРИЙ - эксперименты.
ЦИНК - пароль; наблюдательный пост караульного.
ЦИНКОВАТЬ - говорить; незаметно передавать краденое; своевременно подавать сигнал об опасности; наблюдать.
ЦИНКАНУТЬ - вовремя сообщить что-либо.
ЦИПА - стамеска.
ЦИПЕР - верхняя одежда.
ЦИРКА - контролер, бригадир в ИТУ.
ЦИПЕРЩИК - вор, крадущий верхнюю одежду.
ЦИРИК - охранник.
ЦИРЛИХ - кража из гостиницы.
ЦИРАЫ - цыпочки.
ЦИФРЫ - деньги.
ЦУЦА - деньги.
ЦЫЙК - условный пароль.
ЦЫМУС - товар высшего качества.
ЦЫНК! - Опасно!
ЦЫНТА, ЦЫНТОВКА - тюрьма.
ЦЫНТОВАТЬ - сидеть в тюрьме.
ЦЫНТОВОЙ - вор, сторожащий во время кражи.
ЦЫПЛЯТА - ботинки.

Ч

ЧАБАН - начальник отряда в колонии.
ЧАЙКА - человек, который много и быстро ест.
ЧАКАЛЫ - часы.
ЧАКМА, ЧАКАР - доносчик.

ЧАЛДОН - шулер.
ЧАЛДОНКА - колода самодельных карт.
ЧАЛИТЬ - нести; смотреть, видеть.
ЧАЛИТЬСЯ - находиться в местах лишения свободы.
ЧАЛКУ ОДЕТЬ - сесть в тюрьму.
ЧАЛКИНА ДЕРЕВНЯ - место заключения.
ЧАЛЫЙ - неоднократно отбывающий наказание в местах лишения свободы преступник.
ЧАМКАТЬ - принимать пищу.
ЧАПА - цепочка.
ЧАПАТЬ - идти.
ЧАПЛАН - неотесанный мужик.
ЧАРДО - краденые вещи.
ЧАРДОВАТЬ - красть.
ЧАСТО - случайно.
ЧАСЫ - срок отбывания наказания.
ЧЕКУХА - печать; проститутка.
ЧЕМАРГЕС - самогон.
ЧЕРВОНЕЦ - вошь; десять лет лишения свободы; милиционер.
ЧЕРВОВЫЙ ВАЛЕТ - мошенник высшего полета.
ЧЕРВЯК - карандаш.
ЧЕРДОВАННЫЙ - ворованный.
ЧЕРЕНЬ - обман.
ЧЕРЕМУХА - черный хлеб.
ЧЕРЕП - умный.
ЧЕРЕПАХА - таз в камере.
ЧЕРКЕС - кинжал.
ЧЕРНИТЬ - обманывать.
ЧЕРНОЕ-БЕЛОЕ - чужое имя; паспорт на чужое имя.
ЧЕРНОЕ ДЕРЕВО - чай.
ЧЕРНОТА - ложное обвинение.
ЧЕРНУХА - ложь, обман.
ЧЕРПАТЬ - задерживать.

ЧЕРТ - преступник-новичок; простак; человек, не принадлежащий к преступному миру, но выдающий себя за такового.

ЧЕРТИ - те, кто честно работает.

ЧЕСАТЬ ФРАЕРА, КОБЛА - обманывать в карточной игре.

ЧЕСНОК - бывший вор.

ЧЕСАТЬ ЛОХМАТОГО - врать.

ЧЕСТНЫЙ ВОР - лицо, соблюдающее воровские традиции.

ЧЕХ - чечено-ингуш.

ЧЕХНАРЬ - чай.

ЧЕХТЫ - все кончено; смерть.

ЧЕШУЯ - нательное белье.

ЧИКВА - четыре.

ЧИКЕРНУТЬ - арестовать.

ЧИКИ - кинжал.

ЧИКЛУХА - рецидивист.

ЧИНАВА - зарезать.

ЧИНАРИК - окурок.

ЧИНОВНИК - окурок.

ЧИПЧИКИ - туфли.

ЧИРИКАНЫ - часы.

ЧИРК - нож.

ЧИРКАЛКИ, ЧИРКИ - спички.

ЧИСТОГАНИТЬ - платить наличные деньги.

ЧИСТОТЕЛ - деньги.

ЧИСТЫЙ - лицо, занимающее в камере привилегированное положение.

ЧИСТЯК - аферист; черный хлеб.

ЧИТАЛЬНИК - пиджак.

ЧИФИР (ЧЕФИР) - крепчайший чай.

ЧМЕЛЬ, ЧМЕНЬ - кошелек.

ЧМО - оскорбление.

ЧУВАЛ - койка.

ЧУВЫРКА - сожительница.

ЧУГАВЫЙ - чуваш.

ЧУГУН - армянин; карманные часы.
ЧУДАЧОК - интеллигент.
ЧУДАК - жертва.
ЧУЖОЙ ГРУЗ - признать себя виновным в преступлении, которого не совершал.
ЧУКАВЫЙ - догадливый.
ЧУЛАН - карцер; ШИЗО (штрафной изолятор).
ЧУМА - опустившаяся воровка; проститутка.
ЧУМОВАЯ - женщина с ребенком.
ЧУМОВОЙ - кокаинист; человек, принявший дозу кокаина; слабоумный.
ЧУНАРЬ - разиня.
ЧУР! - Внимание!
ЧУХА - девушка; шуба.
ЧУХАН - нечистоплотный человек, морально и физически подавленный осужденный, презираемый большинством.
ЧУХАНКА - метелка в камере.
ЧУХАТЬ - видеть, как совершается преступление; задерживать; убегать.
ЧУХНУТЬСЯ - прийти в себя.
ЧУЧЕЛО - памятник.

Ш

ША - стоящий на посту милиционер; "молчи!".
ШАБЛОН - головной убор.
ШАБЕР - ломик.
ШАБИ! - Молчи!
ШАБИБОН - самодельный кипятильник.
ШАВКА - доносчик; мелкий воришка.
ШАКАЛ - осужденный-попрошайка.
ШАЛАШОВКА - проститутка.
ШАЛМАН - воровской притон; закусовая или пивная.
ШАЛФЕЙ - чай.
ШАЛФЕЙНИК - чайник.

ШАЛЬНОЙ - случайный человек, способствующий совершению преступления.
ШАЛЯВЫЙ - неопытный.
ШАМАН - старший в группе мошенников.
ШАМАНИТЬ - гулять; обворовывать кого-либо.
ШАМБОЛУХА - удар.
ШАН - гашиш.
ШАНЕРА - чай.
ШАНЕЦ - удача.
ШАНСОНЕТКА - слабохарактерный, легко попадающий под чужое влияние человек.
ШАНУМЕР - сторож.
ШАНХАЙ - притон.
ШАПОР, ШАПОРА - воровской ломик; осведомитель.
ШАРАБОРИН - легкомысленный человек.
ШАРАГА - воровская компания.
ШАРАШИТЬ - грабить.
ШАРАШКА - беспорядок; отдельное помещение.
ШАРГОВАННЫЕ - краденые вещи.
ШАРИК - сотрудник уголовного розыска.
ШАРМАК - дармовщина; афера.
ШАРОХОД - пароход.
ШАРЫ - глаза; пластмассовые шарики для вживления под кожу полового члена ("вкатить шары").
ШАРЫ КАТИТЬ - избивать.
ШВЕРЦ - вор, крадущий одежду.
ШЕВЕЛИТЬ - начать что-либо; избивать за нанесенную обиду; совершать насилие.
Ш. РОГОМ - действовать в обход закона, думать.
Ш. ХВОСТОМ - нарушать воровские обычаи и традиции.
Ш. КОЛЕНЯМИ - убегать, скрываться.
ШЕЙНЫЙ ПЛАСТЫРЬ - удар по шее.
ШЕКЕЛЬ - чемодан.
ШЕЛЕХВОСТКА - дама (игральная карта).
ШЕЛУПОЙ - бродяга; мелкий воришка.

ШЕЛУХА - бриллианты.
ШЕЛЬМА - шинель.
ШЕМЯГА - платок.
ШЕПЕРКА - шестерка (игральная карта).
ШЕПТУНЫ - сандалии.
ШЕРО - голова.
ШЕРСТЬ - непутевый человек.
Ш. КИСЛАЯ - новоир.
Ш. СВОЛОЧЬ - побриться.
ШЕРСТЯНОЙ - прибалтненный.
ШЕСТАЯ! - Опасно!
ШЕСТЕРКА - официант; подхалим; соучастник, исполняющий подсобную роль.
ШЕСТНАДЦАТЬ - сигнал об окончании кражи.
ШИБАН - хлеб.
ШИБАНУТЬ - употребить чифир.
ШИМА - сообщник карманника.
ШИМБАЛА - мелкий воришка.
ШИНЕР - дневальный в бараке.
ШИПЕТЬ - ругаться.
ШИРЕВОЙ - наркоман, делающий себе инъекцию наркотических веществ.
ШИРКА - инъекция наркотиков.
ШИРМАЧ - карманный вор, прикрывающий руку при краже каким-либо предметом.
ШИТВИС - компания воров.
ШИТЬ - убивать.
ШИТЬ ДЕЛО - необоснованно обвинять.
ШИТЬСЯ - выдавать себя за кого-либо другого; приставать к кому-либо.
ШИФЕРНУТЬСЯ - бежать.
ШКАРЫ - брюки.
ШКЕРЫ, ШКЕФЫ - брюки.
ШКЕРОВОЙ - брючный карман.

ШКЕТ - подросток; неопытный вор-одиночка; человек низкого роста.
ШКИРЛА - сожительница вора.
ШКАФЫ - глаза.
ШКОНКА - кровать.
ШКРАБ - жадный, скупой.
ШКРЯБАЛО - лезвие; опасная бритва.
ШКУРА - верхняя одежда.
ШКУРКА - мало взято при краже или дележе.
ШЛАНГ - лентяй.
ШЛЕПАТЬ - говорить, врать.
ШЛЕМКА - миска.
ШЛЯПА - мужской половой член.
ШЛИПЕР СТАРЫЙ - бывший вор, не порывающий общения с преступным миром.
ШЛИФ - окно или форточка.
ШЛИФОВАТЬ - лицемерить.
ШЛЫНДАТЬ - ходить пешком.
ШЛЮЗЫ, ШЛЮЦЫ - ключи.
ШЛЮМКА - миска, тарелка; проститутка.
ШЛЯМАТЬ - спать.
ШМАГА - бумага.
ШМАЛЬ - гашиш, изготовленный из пыльцы конопли.
ШМАНА - ничего страшного, не беда.
ШМАРОВОЗ - сутенер.
ШМЕЛИ - деньги.
ШМЕЛЬ - кошелек с деньгами.
ШМАСТЬ - лицо.
ШМЕН - игра на номерах денежных купюр.
ШМИРНИК - ночной сторож.
ШМОЙКА - пайка хлеба.
ШМОН, ШМОНКА - обыск.
ШМОТОК - краденые вещи; кусок.
ШНИВО - рядом, около.
ШНИПАРЬ - вор-взломщик.

ШНИФ - кража, взлом.
ШНИФЕР ДОМАШНИЙ - местный вор.
ШНИФТ - косой, кривой; стекло, окно.
ШНИФТЫ - глаза.
ШНУРКОВАТЬСЯ - стараться держаться незаметно.
ШНЫРЬ - низшая хозобслуга (уборщик и т.п.).
ШОМЕНТОМ - моментально.
ШОНДРА - шесть.
ШОПА, ШОПНИК - задний карман брюк.
ШОРОХ - скандал.
ШОФЕР - народный заседатель.
ШПАЛЕР - пистолет заряженный.
ШПАНА, ШПАНЮК - мелкий воришка.
ШПАНИТЬ - безобразничать.
ШПАРГАЛКА - документ, удостоверяющий личность; деловая бумага.
ШПИЛЕР - отвертка.
ШПИЛИТЬ - играть.
ШПИЛИТЬ В СТИРКУ, В СТИРy - играть в карты.
ШПОН - обыск.
ШТАМ - фальшивый документ.
ШТЕВКА - пища.
ШТЕМП - инспектор Уголовного розыска.
ШТЕП - осужденный, не признающий воровских законов и традиции.
ШТИПОВОЙ - бойкий, смелый.
ШТОПАТЬ - грабить.
ШТОПЫРКА - разбой.
ШТОПОРИЛО, ШТОПОРИЛКО - вооруженный грабитель.
ШТРАФОВАТЬСЯ - оказаться пойманным на слове.
ШТРИК - старик.
ШТРУНЬЯ, ШТРУХА - старуха.
ШТЫМ - хорошо работающий осужденный.
ШТЫМА - шляпа.
ШТЫМП - вор-новичок; простак; хорошо одетый мужчина.

ШТЫРЬ - осужденный, не пользующийся уважением.
ШУБА! - сигнал тревоги.
ШУМ - групповая драка.
ШУМАГА - бумага.
ШУМАРСТВО - плутовство, воровство.
ШУРИК - пассивный гомосексуалист.
ШУРЫ-МУРЫ - тайник в каблуке; тюремная похлебка.
ШУРЬЕ - краденые вещи.
ШУСТРИТЬ - заниматься мелкими кражами; угождать, подхалимничать.
ШУТИЛЬНИК - тяжелый предмет, которым можно нанести удар.
ШУХ! - Уходи!
ШУХАРИТЬ - хулиганить.
ШУХЕР - сигнал об опасности; скандал, ссора; обыск.
ШУШАРА - болтун; глазок в тюремной камере; заключенный, ворующий у сокамерников; осведомитель.
ШУШЕРИТЬ - подслушивать.
ШХЕРЫ - нары в бараке.
ЩЕБЕНКА - сухари; соль.
ЩЕКОТНУТЬСЯ - почувствовать, как совершается кража из кармана или из сумки; спохватиться.
ЩЕМИТЬ - притеснять, унижать.
ЩЕНОК - милиционер.
ЩИПАНЦЫ - пальцы.
ЩИПАЧ - карманный вор.
ЩУКА - осужденный на длительный срок лишения свободы с конфискацией имущества.
ЩУПАТЬ - проверять.
ЩУПАТЬ НОГИ - готовиться к побегу.
ЩУПАТЬ ПЕЧИ - готовиться к грабежу.

Э

ЭЙГЕР - замок.
ЭКЗАМЕН - судебное заседание.

ЭКСПЕДИЦИЯ - следственно-оперативная группа.

ЭКИПАЖ - преступная группа.

ЭКЛЕР - мужской половой орган.

ЭКСКУРСИЯ - поиски наркотиков.

ЭСКИМОС - лицо другой национальности.

Ю

ЮБИЛЯР - человек, впервые употребивший наркотик ради любопытства.

ЮЗАНУТЬ - убежать.

ЮЗИТЬ - уклоняться от темы разговора; изворачиваться.

ЮЛИТЬ - выкручиваться.

ЮРДОНИТЬ - пропивать, кутить.

ЮРЦОВКА, ЮРЗОВКА - притон.

ЮРИК - вор.

ЮРОК - татарин.

ЮРСЫ - ночлег; нары в бараке.

ЮРЦЫ - тюрьма.

Я

ЯВЛЕНИЕ - благополучное прибытие поставщика наркотиков.

ЯД - зло; наркотики.

ЯЗЫК - опертивный работник, следователь.

ЯКОРНИК - нищий.

ЯМА - главарь; место сбыта или хранения краденого либо продажи наркотиков; опасное место; притон; тюрьма.

РУЧНА «ФЕНЯ»¹

1. Стояти на стрьомі
(на атасі) -спостерігати.

2. Понтуватися -прикидатися,
дивуватися.

3. Стукач -донощик.

4. Васер - обережно.

---

¹ Психологія оперативного спілкування в діяльності оперативних під розділів органів внутрішніх справ: Навчально-практичний посібник / Авт. кол.: Б.І. Бараненко, В.А. Глазков, О.С. Звонко та ін.; [За ред. чл.-кор. АПрН України, проф. Е.О. Дідоренка], МВС України, Дуган, держ. ун-т внутр. справ. - Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. - 552 с.

5. Рвати кігті -
утікати зникати

6. Спалився - когось
затримала міліція.

7. Куш - велика
здобич, велика
сума грошей.

8. Форшмачити -
обманувати.

9. Бджоли - маслята, патрони.

10. Хрусти, чабар -
гроші.

11. Фофан - наївна, чужа людина, яку можна обдурити.

12. Забити баки - відвернути увагу від чогось.

13. Кошмар -перешкода під час скоєння злочину.

14. Сунути роги - утручатися не в свою справу.

15. Козел - чужа людина; донощик; пасивний гомосексуаліст.

16. Фіняк -фінський ніж.

17. Узяти машину (пушку)-
дістати пістолет.

18. Відшквирити -
згвалтувати.

19. Ломка -перевірити
новачка.

20. Косити - симулювати.

21. Шпигати - грати в
карти.

22. Вантажити- узяти
на себе вину іншої
людини.

23. Поставити на вуха - пограбувати; жманути - узяти силою.

24. Крутити динамо - нести вісенітницю на слідстві.

25.

37. Сигнали про безвихідь, притиснули доказами.

26. Бий по шопнику - обшукай задню кишеню штанів.

27. Замочити - убити, приборати.

29. Опустити-здійснити акт мужолозтва.

30. Сигнали про те, що суб'єкт нічого нового до того, що було в кримінальній справі не додав.

31. Знак схвалення чого-небудь.

32. Вимога написати записку.

34.

33. Пропозиція іти по справі вдох.

49. Збоку два-розведені пальці уздовж тулуба (або на щоді) - за нами стежать.

35. Знак відвертості.

36. Знак невизначеності або невпевненості в чомусь.

ТАТУЮВАННЯ¹

ПІДКЛЮЧИЧНІ ТАТУЮВАННЯ "БЛАТНИХ"

(ці татуювання можуть зустрічатися й на інших частинах тіла)

"Живу одним днем". "Смерть всегда рядом". "Смерть - избавление от земных мук". "Вору не страшна смерть".

"Я уже труп". "От меня не жди пощады". "Мой рок". "Я скоро приду за твоей жизнью". Символ беды и смерти. "Сладка месть". "Вот что ждет предателя". (По воровскому закону разрешено убийство стукача. В иных случаях вор-убийца теряет авторитет.)

Вор в законе. Авторитет. Крутой. Козырный. Центральной. "Дави отступников от воровского закона".

---

¹ Приклади татуювань взяті з відкритих джерел, у тому числі з матеріалів наглядових проваджень оперативних підрозділів, які систематизовані у виданнях: Психологія оперативного спілкування в діяльності оперативних під розділів органів внутрішніх справ: Навчально-практичний посібник / Авт. кол.: Б.І. Бараненко, В.А. Глазков, О.С. Звонук та ін.; [За ред. чл.-кор. АПрН України, проф. Е.О. Дідоренка], МВС України, Луган, держ. ун-т внутр. справ. - Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. - 552 с.; Балдаев Д. С. Татуировки заключенных / Д.С. Балдаев. Лимбус пресс, 2006. - 168 с. Кучинский А.В. Преступники и преступления. Законы преступного мира. Обычаи, язык, татуировки / А.В. Кучинский. - Сталкер, 1997. - 448 с.

"Я вор-
рецидивист". "У
меня нет
средств, чтобы
содержать со-
весть".

Количество куполов (и башен) означает, как правило, срок лишения свободы носителя данной татуировки. В 1940-50-х гг. эскизы строго придерживались этого положения, однако потом художники-татуировщики стали наносить произвольное количество куполов. Да и сами культовые строения, изображаемые на татуировках, в основном являются плодом фантазии "кольщика". Изображения реальных храмов встречаются крайне редко.

Грабитель-рэкетир (татуировка осужденного за вооруженные нападения, грабежи).

"Да принесет мне воровскую удачу Царица Небесная" (так называемый "оберег").

Воровской "оберег". "Спаси от лягавых и суда".

"Рожден в тюрьме". "Мой ангел-хранитель" ("оберег").

"Пьем, любим, веселимся". "От страха смерти я далек: страшнее жизни, что мне приготовил рок?"

"Разочарование" (амур вынимает стрелу из символического женского сердца). "Любовь к женщине не постоянна".

"Мой удел - свет одной свечи". "Жизнь моя всегда была в полумраке".

"Амур - мой кирюха". "Всегда и всюду ищу свою любовь".

**ПІДКЛЮЧИЧНІ "ЗІРКИ" ВОРІВ У ЗАКОНІ, ПАХАНІВ,
АВТОРИТЕТІВ, "ОТРИЦАЛ"**

Пахан зони.
Вор в законі.
"Все для мене -
нічого від мене".
"Здесь я
дома". "Оскал".

"Коренной оби-
татель тюрь-
мы". "Каждому
Бог дал свое".
"Чем я хуже
воров-
коммунистов?"

"На Бога не
уповаем". "Кто
без греха перед
Богом?" "Да
простит Бог
мне мои гре-
хи".

"Стал вором от
нищеты и бес-
правия".

"Давил режим".
"Никогда не
жил счастливо
в этой забытой
Богом стране".
"Оскал".

"Живу, пока
горит моя све-
ча". "Буду сча-
стлив не на
грешной земле,
а на том свете".

"Меня испра-
вит расстрел".
"Живу одним
днем". "Рожден
для мук". "Будь
что будет"

"Дави сук и
стукачей". "Не
жди, когда тебе
дадут по мор-
де". "Люди ху-
же зверей".

"Да хранит ме-
ня Бог от голо-
да, нищеты,
ментов, мусо-
ров и комму-
нистов!"

"За Россию без
жидов, чучме-
ков и марксист-
тов-ленинцев".
"При царе рус-
ские были лю-
дьми".

Вор в законе.
"Держи зону в
страхе и пови-
новении". "Да-
ви контриков,
фраеров и
сук".

"Держи масть в
зоне". "Беру
там, где не ус-
пели украсть и
разграбить ко-
ммунисты".

"Стал вором от
нищеты и бес-
правия" (хара-
ктерна для ук-
раинцев).

"Рожден во-
ром". "Вор –
моя профес-
сия". "Работать
не хочу и не
буду - я не
раб".

"Чту завет
Ильича: "грабь
награбленное".
"Если у бога-
тых взять нем-
ножко - это не
грабеж, а де-
лежка".

"Мой Бог -
Адольф Гит-
лер".

"Рихтуй и мочи
тех, кто поте-
рял в зоне
страх перед
ворами".

"Кроме Аллаха
нет бога". "Бей
и режь отступ-
ников веры".

"Оборотень".
"Не тронь ме-
ня, иначе -
смерть".

"Добро и зло
ходят рядом".
"Все суета".
"Миром правит
высший ра-
зум".

"Адольф Гитлер -
святой мученик".
"Умерщвление
коммунистов и
евреев - не убийст-
во, а очищение
мира от посланцев
дьявола".

"Человек чело-
веку волк". "На
то и волки,
чтобы овцы не
дремали".

"Вор, скрывай
свою жизнь!"
"Дави стукачей
и чушкарей –
они заражают
здоровых".

"Лучше смерть,
чем бесчестье
вора в законе".
"В зоне тебя
всегда ждет
воровское бла-
го и поддержка
товарищей".

"Бей коммуняк
- спасай Рос-
сию!"

"За Русь свя-
тую, единую и
неделимую! Да
здравствует
монархия!"

Вор в законе.
"Пусть ненави-
дят мусора и
мужики - лишь
бы боялись".
"Зона - мой
дом отдыха".
"Ваше всегда
станет наше".

"Сам живи и
давай жить
другим". "Вор -
птица высоко-
го полета".
(Цифры озна-
чают статьи
УК, по которым
был осужден к
лишению сво-
боды носитель
данной татуи-
ровки.)

"Личное дело"
(одно из на-
званий данной
татуировки).
Вор со "сред-
ним" авторите-
том. "Все во-
руют - и я не

Одна из многих
"самозванных"
татуировок,
подделка под
воровскую. Но-
сители - "шу-
шера", т. е.
блатные, стре-
мящиеся к ав-
торитету в
ИТК.

Вор в законе.
Пахан зоны.
"Никогда не
был и не стану
рабом. Я сво-
боден духом и
телом".

Вор в законе.
Пахан зоны.
Потомствен-
ный вор. "На-
чал воровать
малолеткой".
"Блатные –
вторая власть в
зоне".

Отрицала.
"Дави режим,
дави мусоров,
сук, коммуни-
стов и жидов".

Отрицала.

"Да пошлет
мне Бог муд-
рость, вечную
удачу и
власть".

"Слава Аллаху,
что я мусуль-
манин". "Кроме
Аллаха нет бо-
га".

"ПОГОНИ" І "ЕПОЛЕТИ" (НАПЛІЧНІ ТАТУЮВАННЯ АВТОРИТЕТНИХ БЛАТНИХ)

"Прошел ЗУР" (зо-
ну усиленного ре-
жима). (Как вари-
ант, может быть
нанесено "БУР" -
барак усиленного
режима.)

"Я вор". "В Сов-
депии, не воруя -
не проживешь".
"Мать вырастила
меня, воруя жра-
тву на промзоне
Совдепии".

"Дави коммуни-
стов, делашей,
стукачей и сук".
"Стал вором из-за
КПСС".

Авторитет зоны.
"Закону воров не
изменяю". "Дави
активистов".

Авторитет. Крылатый.

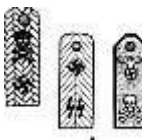
"Тигр" зоны. Боец. "Постоянно прописан в тигрятнике". Татуировка характерна для злостных нарушителей режима содержания ИТК.

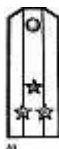
"Прошел дисциплинарный изолятор (ДИЗО) в ИТК" (пятидесяти суточный) .

"Белая гвардия". Характерна для отказчиков от работы в ИТК.

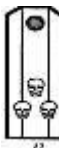
Авторитетный вор- непримиримый отрицала. (Аббревиатура "SS" воспринимается как "сохранил совесть".)

"Полковник". "В неволе работаю там, где мне нравится". "Я - не раб ИТК, силой работать никто не заставит".

"Белая гвардия". "Вкалывать в зоне не хочу и не буду". 12. По смыслу - аналогична 10-й татуировке.

(Без описания)

**ТАТУЮВАННЯ (УВ'ЯЗНЕНИХ - "ОТРИЦАЛ"), ЩО
НАНОСЯТЬСЯ НА КОЛІННІ ЧАШЕЧКИ**

(загальне значення всіх татуювань: "ніхто не зможе поставити мене на коліна")

Отрицала.
"Мне судья -
один Бог".

"Я избранник
Бога на зем-
ле".

Анархист.
"Плюю на все
и всех".

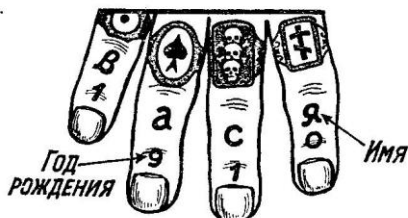

Вор в законе.
Пацан (второе
значение
татуировки).

"Покорюсь
только Алла-
ху".

«ПЕРСТНІ»

Квартирный вор (вор- "специалист") - домушник, ско- карь, слесарь.

Убийца (по ука- зке админист- рации ИТК).

"Прописан в зо- не". "Знак судь- бы". "Тюрьма дала кличку".

"Дал раскрутку в зоне" (совер- шил преступле- ние в ИТК).

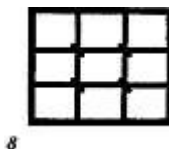
"Прошел или был в крытой - ИТК с особым тюремным режимом" (наносится на большой палец).

"Прошел тюрьму особого назначения".

"От тюрьмы и сумы не зарекайся". "Меня всегда ждет тюрьма".

"Я родился в тюрьме". "Моя судьба - небо в крупную клетку".

"Вкальивать не хочу и не буду". Отказчик от работы в ИТК.

"Попал в зону малолеткой и был переведен во взросляк". Зэк- пацан.

Зэк-анархист. "Плевать на режим, ментов и прокуратуру".

Центровик - главарь воровской группировки. Рог зоны ИТК. Отрицала.

В пределах „Положняк”

Жук-скарабей - символ воровской удачи (так называемый "оберег") .

"Я рожден воров" (наносится на большой палец).

"До заключения служил в военном-строительном отряде".

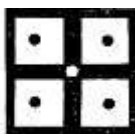
17

Грабитель-
"ленинец", "шеф
экспроприато-
ров" - главарь
группировки рэ-
кетиров.

18

"Два года про-
вел в дисцип-
линарном бата-
льоне за воинс-
кое преступле-
ние".

19

"Всегда помни
зону (ВТК, ИТК)".
"За бортом жиз-
ни".

20

Вор-гастролер.
Рысак. "Сегод-
ня здесь, а зав-
тра там".

21

"Воспитанник
детского дома".
"Сирота".

22

Рэкетир-
кавказец (в ча-
стности, чече-
нец).

23

"Круглый сиро-
та". "В жизни
надейся только
на себя".

24

Рэкетир - про-
летарский экс-
проприатор.
Сборщик абис-
синского нало-
га.

25

"Безотцовщина".
"Стал вором из-
за нищеты и ра-
зладов в семье".

26

Зэк-отрицала.

Авторитет.

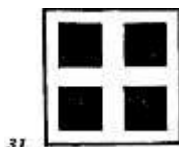
Зек-анархист.

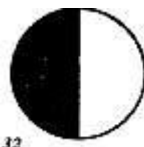
"Недоволен приговором".

"Мохнатый вор" (человек, осужденный за изнасилование).

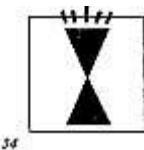
Женский "перстень". Означает: "прошла 'кресты'". ("Кресты" - СИЗО в Ленинграде.)

Женский "перстень". Воровка. Носит название "в круту воров".

Вор. Носит название "привет вора́м".

"Отбывал срок лишения свободы в ИТК" (черточки – срок лишения свободы).

Польский вор (вор-одиночка). "9" - срок лишения свободы. "3" - количество судимостей.

Женский "перстень". Кобел (активная лесбиянка). У мужчин аналогичный "перстень" означает: "бей актив"

37

Женский "перстень". Блатная, воровка. Носит название "пацанка".

38

Женский "перстень". Отрицала.

39

"Любитель женщин".

40

Кумовская масть. Носит название "бубновый". Наносится насильно.

41

Зэк-анархист.

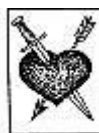
42

Женский "перстень". Носят девушки-подростки. Называется "их не судят".

43

Вор.

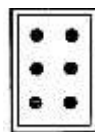
44

Носитель татуировки - заключенный, поклявшийся отомстить "за поруганную любовь".

45

Женский "перстень", означающий первую судимость.

46

Шестерка.

47

Вафлер. Наноси-
тся насильно.

48

Чушок. Нано-
сится насильно.

49

"Отсидел срок
звонком" (т.е.
полностью).

50

Татуировка
осуждённого в
несовершенно-
летнем возрас-
те.

51

Заклученный,
осужденный по
статьям 102 или
108 УК РСФСР
(умышленное
убийство при
отягчающих об-
стоятельствах
или умышленное
тяжкое телесное
повреждение).

52

"Прошел "крес-
ты". ("Кресты" -
СИЗО в Ленин-
граде.)

53

Вор. Заклучен-
ный, осужден-
ный по статьям
144 или 145 УК
РСФСР (кража
или грабеж).

54

Авторитет.

55

Вор. Заклучен-
ный, осужден-
ный по статьям
144 или 145 УК
РСФСР (кража
или грабеж).
Может означать
"КОТ" (коренной

56

Заклученный,
осужденный по
статье 146 УК
РСФСР (разбой).

обитатель тюрь-
мы)

Вор. Татуировка
носит название
"воровской
крест". Заклю-
ченный, осуж-
денный по ста-
тье 144 УК
РСФСР (кража).

Баклан. Заклю-
ченный, осуж-
денный по ста-
тье 206 УК
РСФСР (хули-
ганство).

Белый крест на черном фоне. Означает, что
владелец отбывал наказание за грабеж. Перс-
тень готика.

Татуировка парашника - эзка из когорты
обиженных, Перстень наносится в принуди-
тельном порядке. Им часто метят карточных
должников. При выходе из зоны владелец пе-
рстня обычно закрашивает белый треуголь-
ник, имитируя татуировку "Вышел по звонку"
(см. №46).

"Прошел через "Кресты" (следственный изоля-
тор г. Санкт-Петербурга). Над перстнем мо-
жет размещаться корона. Татуировка встре-
чается также у женщин.

Белые диагональ и полумесяц на черном фоне. "Отбывал наказание в ПТУ строгого режима". Перстень мусульманина.

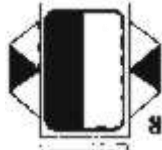
"Грехи юности". Лагерный стаж начал в воспитательно-трудовой колонии.

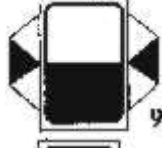
"ЗЛО" ("заветы любимого отца"). Символ родственных уз или уголовной династии.

"Ступил на воровской путь". Осужден за воровство.

Женская татуировка. "Одна в кругу воров". Отбывала срок за хулиганство.

"Не подам руки менту".

"Прошел сучью зону". Владелец перстня отбывал наказание в ИТУ, где власть держали активисты,

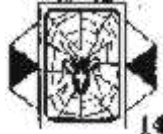
"Польский вор". Владелец татуировки - бывший вор не отказавшийся от традиций воровского братства. Верхняя цифра означает срок, нижняя - число судимостей.

Перстень мужика - осужденного, держащего в зоне нейтралитет.

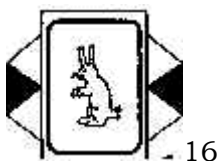
Солнце и чайки, разделенные диагональю. "Утраченная юность". Женская татуировка. "Отбывала первый срок в воспитательно-трудовой колонии".

Перстень с изображением паука в паутине. На спине паука белый крест. "Был судим за гоп-стоп" (грабеж). Символизирует насилие

Кинжал, обвитый змеей. Символ агрессии и тайной угрозы. Владелец перстня отбывал наказание за умышленное убийство.

Заяц. Перстень несовершеннолетнего. Указывает на симпатию к проституткам или на склонность к развратным действиям. Может наноситься в принудительном порядке.

Змея в виде латинской буквы "5" с двумя вертикальными полосами. "Вторая ходка". Иногда наносится третья полоса (третий срок лишения свободы). Татуировка встречается и у женщин.

"КОТ" ("коренной обитатель тюрьмы"). Воровской знак, символизирующий гордость, длительное пребывание в местах лишения свободы, удачу. Иногда встречается у гопников.

19

Солнце, якорь, сердце. "Любовь и свобода".
Позаимствован у моряков.

20

Голубиная лапка. Знак пацифистов. В блат-
ных понятиях - знак агрессии. Татуировка
наносится злостными нарушителями лагерно-
го режима.

21

Кинжал, пробивающий офицерский погон.
"Смерть ментам". Владелец татуировки был
судим за преступление против сотрудников
милиции. Татуировка часто встречается и на
других частях тела.

22

Перевернутая звезда. Символ сатанистов.
"Совершил преступление по религиозным мо-
тивам". "Судим за осквернение могил". Встре-
чается редко.

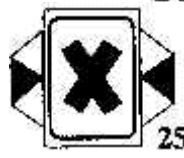
23

Сионская Звезда Давида. "Еврейское классо-
вое единство". "Прошел зону, но веру не пре-
дал".

24

Шестерка. Перстень воровскрй пристяжи -
эзков, исполняющих приказы лагерных авто-
ритетов.

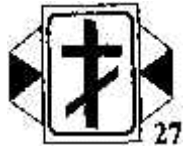
25

Черный крест на белом фоне. "Прошел зону".
Место татуировки - указательный палец.
Встречается у женщин.

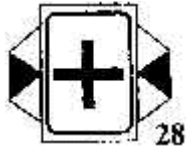
26

Черный крест с точкой посередине и диагональными лучами. "Один в кругу друзей". Владелец перстня начал преступную деятельность несовершеннолетним.

27

Черный могильный крест. Встречается у отрицал. Перстень также может быть посвящен родителям, умершим в период, когда владелец наколки находился в местах лишения свободы.

28

Черный крест на белом фоне. "Прошел через зону". Могут указываться цифры, соответствующие назначенному сроку наказания.

29

Черный крест с отходящими лучами. Символизирует судимость. Количество лучей означает число ходок.

30

Фигурный крест. "Прости меня, мама". Перстень символизирует память об умерших родителях.

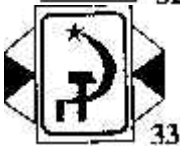
31

Собор. "Вечный узник тюрьмы". Татуировку наносят зэки, имеющие, как минимум, три судимости. Число куполов собора указывает на количество ходок.

32

Свастика в белом круге. "ПАПА" ("п...ц активистам, привет анархистам"). Символизирует жестокость, агрессию. Знак отрицал,

33

Серп и молот со звездой. Владелец перстня считает, что приговор ему назначен незаслуженно. Под перстнем встречается аббревиатура БОГ ("был осужден государством").

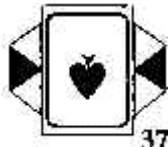
Белая корона с отходящими лучами. "Пусть победит сильнейший". Перстень лагерного авторитета - пахана, вора в законе. Число лучей - количество судимостей.

Тюльпан. Владелец перстня отбывал наказание в воспитательно-трудовой колонии. От цветка могут отходить лучи, указывающие на срок наказания или количество судимостей.

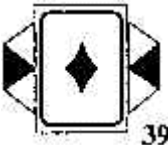
Череп на белом фоне. "Горе побежденным", ""Жить - значит бороться". Символизирует власть, силу, агрессивность. Татуировка означает, что ее владелец не остановится перед насилием. Встречается у отрицал.

Перевернутая пиковая масть на белом фоне. Перстень баклана. Ее владелец был осужден за хулиганство. Символ встречается также на ушах.

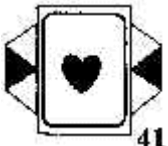
Трефовая масть. "День для ученых, ночь - для воров". "Был осужден за кражу личного имущества". Татуировку наносят и женщины.

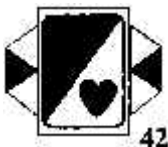
Бубновая масть. "Бубновый туз". Символ карточного шулера высокой квалификации.

Черно-белый перстень, разделенный по диагонали. В правом нижнем углу - тревовая масть. "Прошел через "Кресты".

Червовая масть на белом фоне. "Целкарик", "Амурик", "Лохматуха" Владелец татуировки получил срок за изнасилование малолетней. Часто перстень наносится в принудительном порядке.

Червовая масть в правом нижнем углу. Осужден за развратные действия в отношении малолетней.

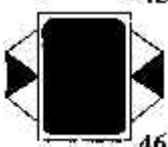
Трефовая и пиковая масти, разделенные диагональной линией. Грусть по утраченной молодости.

Трефовая и пиковая масти, размещенные в шахматном порядке. Перстень лагерного авторитета. Татуировка может сочетаться с куполами собора, число которых означает количество судимостей

Черно-белая пиковая масть, разбитая линией по диагонали. "Совершеннолетие встретил в ВТК" Обычно наносится во время перевода в ИТК.

Черный квадрат. "От звонка до звонка". "Вышел без досрочного освобождения".

Черный квадрат с белой диагональной полосой. "Прошел зону".

Черный квадрат. На белой диагональной полосе - три точки. Перстень вафлера ("петуха") - эка, входящего в лагерную когорту опущенных и обиженных. Татуировку наносят в принудительном порядке после совершения акта мужеложства. После выхода из мест лишения свободы клеймо, как правило, переделывают под перстень № 46 - "От звонка до звонка".

ТАТУЮВАННЯ “ОПУЩЕНИХ”

До татуювань, які найбільш поширені серед пасивних гомосексуалістів і можуть наноситися в добровільному порядку, відносяться зображення диявола, роздягнуті жінки, і музичні інструменти. У жінок-лесбіянок найчастіше зустрічаються кабан і троянда з шипами. Майже всі натільні знаки необразливі, зберігають рамки пристойності і несуть в собі таємний сенс. У цьому їх небезпека для недосвідченого романтика, який бажає нанести татуювання, не маючи про неї ні найменшого уявлення. Колишній морський офіцер з Хабаровська під час служби виколов собі на стегні чорта, який роздіває дівчину. Такий сюжет рекомендував йому товариш. Через кілька років цю наколку slučajно побачили на пляжі "дятли" (активні гомосексуаліс-ти) і запропонували її власнику "взяти на ікло". Коли офіцер відмовився, його вбили.

Роза с шипами. Татуировка лесбиянки. Роза, опутанная колючей проводкой, - лагерная кобла, то есть женщина, удовлетворяющая сексуальные потребности зэчек в женских колониях. Наносится на бедро. Роза без колючек - "18 лет исполнилось в ВТК".

Обнаженная женщина в накидке, обвитая змеей. Пассивный гомосексуалист, предпочитающий анальный контакт. Выкалывают насильно на спину. Если женщина держит яблоко, татуировка имеет другой смысл - "искушен женщиной".

Рукопожатие с цветком между ладонями. Пассивный гомосексуалист. Наносят на спину.

Скрипка со смычком. "Маэстро минета" Накалывают пассивные гомосексуалисты, предпочитающие оральный контакт. Встречается татуировка и у женщин. Ее наносят минетчицам в принудительном порядке, чаще всего проституткам. Несколько музыкальных инструментов означают "игру в ансамбле" (групповой секс). Духовые инструменты указывают на группового минетчика - "автопоилку".

Кабан также символизирует коб-лу. В отличие от петухов, коблы принадлежат к лагерным авторитетам. Наносится на спину.

Корона с изображением четырех карточных мастей. "Король всех мастей" - гомосексуалист, склонный ко всем формам разврата. Наносится насильно. Место татуировки - спина, бедро.

Татуювання можуть нанести після насильницького по-лового акту - "опускання". Притому особа, що піддається опусканню, зазвичай не має сексуальних відхилень. Вда-ються до спрощених натільних малюнків, які і малюнками-то назвати складно: виколюють синяк під оком, бджіл або чортів-кочегарів на сідницях. Часто обмежуються нецен-зурним написом красномовного змісту.

Після звільнення володар насильницької татуїровки найчастіше намагається від неї позбутися: видаляє части-ну шкіри або доповнює малюнок новими деталями.

Наносится на ягодицы. Лицам осужденным по ст. 121 УК - мужеложество. Сейчас данная статья отменена.

Насильник - педофил.

Татуировка насильников несовершеннолетних. Наносится на грудь или спину.

Осужденный за изнасилование.

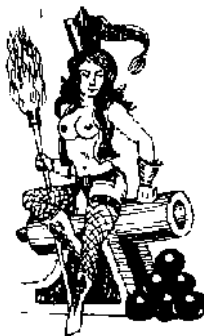
**МЕНТОВСКАЯ
ИЗ ПРЕССХАТЫ**

Татуировка наносится чертям и
безпредельщикам, которые глумят-
ся над сокамерниками.

Наносится за воровство у своих.

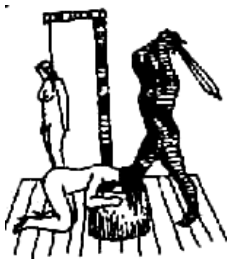
ІНШІ ТАТУЮВАННЯ

Полуобнаженная женщина в гусарском одеянии, сидящая на пушке с горящим факелом в руке. Женская татуировка. Пережила зло, предательство, любовь.

Обнаженная женщина, привязанная к пылающему столбу. "Смерть за измену". Означает, что носитель наколки был осужден за убийство женщины. Поленья могут означать срок наказания. Место татуировки - грудь, бедро.

Палач, казнящий обнаженных женщин. Татуировка иногда дополняется аббревиатурой "БОГ" (см.). Символизирует ненависть к законам и админорганам.

Женщина и дьявол. "Любовь и ненависть (добро и зло) всегда рядом". Означает, что владелец, татуировки попал в места лишения свободы из-за женщины. Наносится на грудь или бедро.

Женщина на крыльях. Татуировка небольшого размера, наносится на запястье. Символизирует удачу, фарт, случайное везение. Чаще всего встречается у воров.

Обнаженная женщина с горящим факелом в руке, тюремная решетка, змея, крест, человеческий череп, топор, деньги. "Ничто не вечно в этом мире". "На все воля Божья". Татуировка лагерного авторитета. Может сопровождаться текстом о бренности мирского существования. Наносится только на грудь.

Фрагмент колючей проводки. Обобщенный символ, указывающий на то, что владелец татуировки прошел исправительно-трудовое учреждение. Наносится на запястье.

Палач с топором, полуобнаженная женщина, плаха. Татуировка встречается у лиц, осужденных за убийство родственника (или родственников). Вторичное значение - "Смерть изменнице". Наносится на грудь.

Средневековый шлем. Символ борьбы, братства, решимости. Вначале наносился лишь на запястье, теперь встречается на плече и бедре. Указывает на во-ра или грабителя.

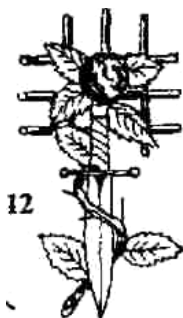

Штык. Старейший символ воровского мира. Символизировал угрозу, предостережение, силу. Наносился на запястье, предплечье, иногда на бедро. Татуировка встречалась среди рецидивистов. Сегодня наблюдается крайне редко.

Обнаженная женщина, распятая на кресте с надписью "Аминь". "Я сполна отомстил за измену". Абстрагированный символ мести (не обязательно женщине). Наколка наблюдается среди воровских лидеров и наносится на грудь или бедро.

12

Тюремная решетка, роза и кинжал. Хозяин наколки отбывал срок за хулиганство в воспитательно-трудовой колонии. Наносят на предплечье или плечо. Если кинжал и роза без решетки - "Кровь за измену".

13

Голова девушки." Семнадцать лет исполнилось в ВТК". Женская. Место татуировки - плечо, реже - грудь

14

Обнаженная женщина на крылатом колесе. "Колесо фортуны". Символизирует веру в удачу. Наносят на грудь.

15

Череп, пробитый кинжалом, роза, змея, обвивающая кинжал. Воровской символ. "Наша жизнь - борьба". Корона над змеей указывает на татуировку воровского авторитета - вора в законе, положений, смотрящего. Встречается на плече, реже - на груди.

Крест с цепью. Выкальвается в верхней части груди и указывает на веру в свой рок. Если крест изображен в виде треновой масти, то хозяин наколки - вор.

Обнаженная женщина, обвитая змеей, с яблоком в руке. Библейский сюжет о змее-искусителе. "На преступление толкнула женщина". "Женщина-искуситель". Наносится на грудь, плечо. Татуировка иногда встречается среди пассивных гомосексуалистов (обычно на спине).

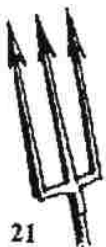
Рука с тюльпаном, обвитая колючей проводкой. "В ВТК. встретил 16 лет". Место татуировки - плечо.

Руки в кандалах, держащие розу. "18 лет встретил в ВТК" (кандалы символизируют "полноценного уголовника"). Наносят на плечо. Две последние татуировки распространены также среди женщин.

Русалка на якорі. Встречается у моряков и у лиц, отбывавших наказание за изнасилование или развратные действия. Реже наблюдается у пассивных гомосексуалистов. Татуировка наносится на грудь или спину.

Вилы. Один из старейших преступных символов России. Сначала он служил отличительным знаком крупных махин и воровских авторитетов. Его оставляли на тюремных стенах, используя как средство связи. Позже стал наноситься на плечо, бедро или предплечье. Символизирует угрозу, силу. Сейчас встречается редко.

Восьмиконечная звезда. Татуировка лагерных авторитетов - воров в законе, отрицал, паханое. Наносится под ключицу.

Полуобнаженная женщина, сидящая на магическом шаре. Над головой - полумесяц. Символизирует веру в потусторонние силы. Наносится на грудь или спину. Встречается у мусульман и евреев.

Медведь, держащий средневековый топор с изображением трещиновой масти. Указывает на медвежатника - взломщика. Может также означать, что осужденный отбывал наказание на "лесоповале" - в ИТУ, специализирующихся на заготовках леса. "Закон - тайга, черпак - норма, медведь - прокурор". ;

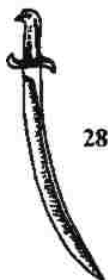
Скрещенные стрела и ключ. Символ квартирного; вора - домушника. Наносится на предплечье или бедро.

Женщина с обнаженной грудью и прижатым к губам указательным пальцем. Женская. "Умею хранить тайну". Наносится на грудь.

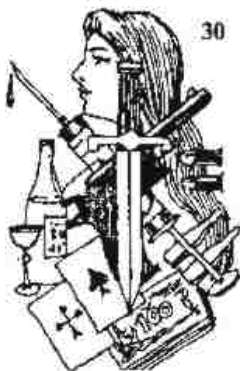
Звезда Давида, обвитая крылатой змеей. Владелец татуировки - еврей и принадлежит крылатым - лагерным авторитетам.

Сабля без ножен. Татуировка символизирует агрессивность и тайную угрозу. Наносится на предплечье, запястье. Сабля в ножнах означает, что уголовник "завязал". Встречается очень редко.

"Не люби деньги - погубят, не люби женщин - обманут, а люби Бога (или свободу)".

Женщина, пистолет, деньги, бутылка, шприц, нож, карты. "Вот, что мы любим" или "Вот, что нас губит". Символизирует разгульную жизнь, расточительство.

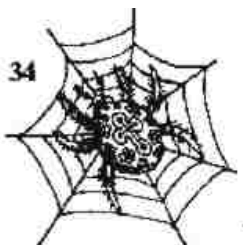
Лев в окружении средневекового оружия - меча, топора, лука, стрел, булавы. Символизирует силу и власть. Лежащая перед львом книга означает мудрость. "Жесток, но справедлив". Татуировка авторитетов. Наносится почти всегда на грудь.

Летающий демон. Рисунок может дополняться надписью "fatum" (рок). Наносится на грудь и означает жестокость. "Мой бог - злой Демон". "Грехи оплатит сатана". Встречается у быков, бойцов и отрицал.

Татуировка наркоманов. Джинн, вылетающий из кувшина. Наносится на грудь, плечо или переднюю часть бедра.

Татуировка наркоманов. Паук в паутине может выкалываться на голове под волосами. Паук без паутины означает карманника.

Три карты, пробитые стрелой. Нателный знак карточных шулеров.

Орел на вершине горы. Символ власти и свободы. Татуировка лагерных авторитетов.

Черт. Наколка относится к так называемым "оскалам" и символизирует ненависть к административным структурам. Наносят на грудь. Сопровождается текстами антигосударственного содержания.

Амур с луком, змей-искуситель, голуби, пробитое стрелой сердце. Художественная татуировка. "Искушен тобой навеки". Наносится на грудь или спину.

Дракон, летящий над замком. Таутировка встречается у расхитителей государственной или коллективной собственности, "цеховиков". Означает также полную конфискацию имущества. Наносится на грудь и спину.

КОТ - коренной обитатель тюрьмы". Изображение кота наносят рецидивисты, сравнивающие себя с этим животным. В кошке сочетаются гордость и привязанность к дому (дом вора - тюрьма). Рисунок может сопровождаться текстами типа "И вот я дома".

Символ власти фараона. Сначала встречалась лишь у лагерных авторитетов. Затем татуировку стали накалывать воры, перепродающие краденые вещи. Сейчас встречается редко. Наносилась на руке.

Горящее распятие с женщиной. "На преступление толкнула женщина". "За измену отомщу". "Осужден за убийство женщины".

Бегущий олень. "Я родился свободным и умру свободным". Наносится на грудь и указывает на склонность к побегу.

Рыцари. "Сила и верность". Наносится на грудь.

Ковбой с голой девушкой на коне. Рисунок может сопровождаться аббревиатурой "ОМУТ" ("От меня уйти трудно"). Означает склонность к риску и авантюрам. Татуировка наносится на грудь.

Девушка-ковбой. "Миром правит золото и дерзость". Распространена среди злостных нарушителей лагерного распорядка. "

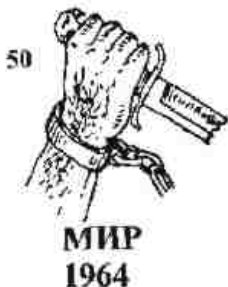
Женщина, роза, кинжал. "Месть за измену". Место татуировки – предплечье.

Женщина со шпагой, нанизывающая сердца. "Разбила сердце". "Сердцеедка". Татуировка посвящена даме сердца и наносится на грудь или бедро. Встречается также у женщин. Число сердец указывает на количество покоренных мужчин.

Женщина в подкове, обвитой колючей проводкой. "Тюрьмой обязан женщине".

Рука в кандалах, сжимающая нож. "Руку - вору, но- прокурору". "Меня исправит расстрел". Символизирует жестокость, насилие. Наколка встречается у отрицал, паханов.

Крест, объятый пламенем, с надписью "Верь в Бога, а не в коммунизм". Политическая татуировка. Как правило, ее наносили политзаключенные (см. главу "Политические татуировки").

"Вот что от нас осталось". Владелец татуировки много лет провел в тюрьмах и лагерях (число колючек на проволоке может указывать на исправительно-трудовой стаж). Вторичное значение татуировки - "За все легавым отомщу". Встречается на груди и спине.

Зэк, плачущий за решеткой. "Будь проклят тот от века и до века, кто тюрьмой решил исправить человека". Наносится на грудь или спину. Как и предыдущая наколка, указывает на лагерного старожилу.

"Ну, волк, погоди!" Карикатура на сотрудника милиции. Часто волка изображают в форменной фуражке, кителе и с портупеей. Наносится на бедро и поясницу.

Пляшущие скелеты. Символизирует риск, бесстрашие, презрение к смерти. Впервые татуировка появилась в Мексике и была "импортирована" в Советский Союз в 60-х годах. Место наколки - плечо или грудь.

Нептун. Сила и власть. "Жалость к человеку унижает вора". Рисунок встречается и у моряков.

Индеец. "Лишен гражданских прав". Подобные татуировки наносили политзаключенные и диссиденты.

Парусник. "Вечный бродяга" или "Вечный странник". Указывает на гастролера. Белые паруса означают вора, черные - готика. Иногда число мачт указывает на количество судимостей. Наносится на грудь и бедро.

Дерущиеся быки. "Кто сильнее, тот и прав". Символизирует агрессию, борьбу за власть. Наносят лагерные авторитеты. Рисунок может сопровождаться текстом. Место татуировки - грудь.

Голова тигра. "Жестокость и ярость". Носителями татуировки выступают быки и бойцы (лица, чинящие физическую расправу по приказу вора в законе). Встречается на груди и плече.

Латинская буква "О", тигр, держащий в лапе череп, корона, пиковая масть. Символизирует насилие. Татуировка характерна для гопников.

Гладиатор. Наносится быками и бойцами. Чаще всего - на грудь. С меча может стекать кровь, что указывает на бойца со "стажем".

Пират с ножом в зубах. На ноже надпись "ИРА" ("Иду резать активистов"). Татуировка встречается у отрицал. Лагерный актив - Служба внутреннего порядка ("СВП"). Эту службу отрицалы называют "Сука вышла погулять" и "Суке вышла половина" (досрочное освобождение).

Руки в кандалах, сжимающие крест с распятием Иисуса Христа. Символизирует веру в блатное братство, преданность воровскому делу.

Монах с гусиным пером. Указывает на "писаря" - карманного вора, совершающего кражи с помощью остро- заточенных предметов - бритвы, монеты, кольца.

Орел с чемоданом в когтях. Означает гастролера. Если в лапах женщина - "Осужден за изнасилование". Наколка может свидетельствовать о склонности к побегу.

Женщина со змеей на шее. Подразумевает жестокость и насилие. Встречается у восточных народов.

Наполеон. Символ власти и авантюризма.

Жук. "Желаю удачной кражи". Татуировка воров-карманников. Она наносится между большим и указательным пальцами. Вместо жука может изображаться паук без паутины или блоха.

Рука с кинжалом, пронизывающая дьявола. Наколка антисемитов. "Бей жидов, спасай Россию!", "Убийство еврея не преступление, а очищение мира от посланников Сатаны". Подобные татуировки считались политическими и уничтожались.

71

Черт с мешком. "Было счастье, да черт унес". Владелец татуировки имеет большой воровской опыт.

73

Женщина с обнаженной грудью. На груди - амулет в виде буквы "М" и короны. "Мечь за измену". Символизирует агрессивность, насилие, жестокость.

Плачущая муза. Татуировка символизирует скитание, непризнанный талант, разочарование. Встречается также у женщин.

Грифон. "Хранитель тайн". Распространен среди восточных народов

"Отбывал наказание на Севере".

Орел меж двух деревьев разных климатических поясов. Означает вора-гастролера и склонность к побегу. Череп в когтях символизирует насилие.

ТАТУЙОВАНІ ФРАЗИ

За всякі часи це - запевнення в коханні, заклинання, погрози, жалоби на долю, афоризми, що являють кредо даного індивіда. Ось деякі приклади:

"Если ты не знаешь горя - полюби меня!"

"Прощай и люби меня".

"Они устали ходить под конвоем" (на ногах).

"Рожден для мук, в счастье не нуждаюсь".

"Умерщвление - не убийство".

"Пусть ненавидят, лишь бы боялись".

"Девственность - роскошь"

ТАТУЙОВАНІ АБРЕВІАТУРИ

АЛЕНКА - а любит ее надо, как ангела.

БАРС - бей актив, режь сук.

БЛИЦС - береги любовь и цени свободу.

БОГ - был осужден государством; буду опять грабить; будь осторожен, грабитель.

БОГИНЯ - буду одной гордиться и наслаждаться я (татуировка кобла).
БОСС - был осужден советским судом.
ВИМБА - вернись, и мне будет легче.
ВИНО - вернись и навсегда останься.
ВОЛК - вот она любовь какая; вору одышка - легавым крышка.
ГУТОЛИСТ - губы устали твердить о любви и сильной тоске.
ЖНССС - жизнь научит смеяться сквозь слезы.
ЖУК - желаю удачных краж.
ЗЕК - здесь есть конвой.
ЗЛО - за все лягавым отомщу; завет любимого отца.
ИРА - иду резать актив.
ИРКА-ЕНТР - и разлука кажется адом, если нет тебя рядом.
КЛЁН - клянусь любить ее навек.
КЛОТ - клянусь любить одного тебя.
КОТ - коренной обитатель тюрьмы; кто он такой? как одной трудно.
КТЯБН - как ты, я больше не найду.
КУБА - когда уходишь - боль адская.
ЛЕБЕДИ - любить его буду, если даже изменит.
ЛЕВ - люблю ее вечно.
ЛИМОН - любить и мучиться одной надоело.
ЛЕЖ - люблю больше жизни.
ЛОРД - легавым отомстят родные дети; люблю один родимый дом.
ЛОТ - люблю одну тебя.
ЛОТОС - люблю одного тебя очень сильно.
ЛТВ - люблю только волю; люби, товарищ, волю; легавый - твои враг.
МАГНИТ - милая, а глаза неустанно ищут тебя.
МИР - меня исправит расстрел.
НЕБО - Не грусти, если будешь одна.
НЕБО-ЗЯВР - не грусти, если будешь одна, знай - я всегда рядом.
НИНА - не была и не буду активисткой.
ОМУТ - одно мое утешение - ты; от меня уйти трудно.
ПИЛОТ - помню и люблю одного тебя.
ПИНГВИН - прости и не грусти, виноватого искать не надо.
ПОСТ - прости, отец судьба такая.

РИТМ - радость и тоска моя.
РОКЗИСМ - Россия, облитая кровью зеков и слезами матерей.
РУБИН - разлука уже близка и неизбежна.
САТУРН - слышишь, а тебя уже разлюбить невозможно.
СВАТ - свобода вернется, а ты?
СЕНТЯБРЬ - скажи, если нужно, то я буду рядом.
СЛОН - с любимым одним навеки; с малых лет одни несчастья; смерть лягавым от ножа.
СНЕГ - сильно нравятся единственные глаза
СОС - спасите от суда, спасаюсь от сук.
СТОН - с тобой одни несчастья.
ТИНД - ты и никто другой.
ТИГР - тюрьма - игрушка.
ТОМСК - ты один моего сердца коснулся.
ТУЗ - тюрьма учит закону; тюрьма уже знакома; тюремный узник.
ТОХИС - ты очень хорош и славен.
ТЭНИС - ты - это нежность и слезы.
УТРО - ушел тропею родного отца.
ХЛЕБ - хранить любовь единственную буду.
ХРИСТОС - хочешь, радости и слезы тебе отдам, слышишь?
ЦЛИБС - цени любовь и береги свободу.
ШАМПАНСКОЕ - шутка, а может, просто адская насмешка, скажи, как оценить ее?
ЮГ - юный грабитель.
ЯПОНИЯ - я прощаю обиду, не измену, ясно?
ЯХОНТ - я хочу одного навеки тебя.
ЯХТ - я хочу тебя.

Наукове видання

Александров Денис Олександрович,
Бараненко Борис Іванович,
Богучарова Олена Іванівна,
Бочковий Олексій Васильович,
Гусєва Катерина Анатоліївна,
Кириєнко Людмила Андріївна,
Комісаров Сергій Анатолійович,
Криволапчук Володимир Олексійович,
Комарницький Віталій Мар'янович,
Левік Василь Дмитрович,
Мовчан Анатолій Васильович,
Охріменко Іван Миколайович,
Пампура Ігор Іванович,
Редька Сергій Дмитрович,
Тарабановська Валерія Ігорівна,
Шаповалов Віталій Олександрович,
Усіков Ігор Петрович.

Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності кримінальної поліції України

Навчально-практичний посібник

За редакцією В. М. Комарницького, В. О. Криволапчука,
Б. І. Бараненка

Підписано до друку 18.01.2018.
Формат 60х84 ¹/₁₆. Ум. друк. арк. 38,5.
Тираж 300 прим. Зам. № 08.

Редакційно-видавниче відділення
відділу організації наукової роботи
Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
93400, Україна, м. Северодонецьк, вул. Донецька, 1

ВИГOTOBAYOACH
Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г.В.
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника 5/1.
Свідцтво про державну реєстрацію МК № 11 від 26.01.2007 р.